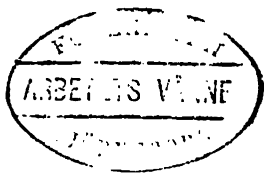

LITTERATURBLAD

FÖR

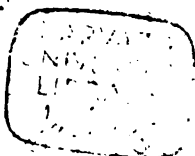
ALLMÄN MEDBORGERLIG BILDNING,

FEMTE ÅRGÅNGEN.

1851.

Helsingfors,

Finska Litteratur-Sällskapets Tryckeri, 1852.

Imprimatur: C. A. Sanmark.

Innehåll.

Afhandlingar och berättelser:

Anmälanden af inhemsk litteratur:

Anmälanden af utländsk litteratur:

Notiser:

Nyss utgifna böcker:

LITTERATURBLAD

FÖR ALLMÄN MEDBORGERLIG BILDNING.

N:o 1 — Januari — 1851.

Till Läsaren.

När Litteraturbladet åter går att taga allmänhetens uppmärksamhet och öfverseende i anspråk för en ny årgång, nödgas det begynna med bekännelsen om till någon del svikna löften. Lättast upptäcker läsaren ett sådant i tiden för hvarje nummers utdelande; vi lofvade utgifva hvarje månads nummer i medlet eller slutet af densamma, men opåräknade hinder fördröjde under sednare hälften af året bladets utgifvande ända till påföljande månads början. De hinder som störande inverkade på tidens noggranna iakttagande voro af flerehanda slag, och vi hoppas läsaren håller oss ursäktade derför, särdeles då dylikt dröjsmål med tidskrifter icke just är ovanligt. Möjligt är också att lika hinder infinna sig äfven detta år, ehuru vi sjelfva älska regelbundenhet häruti. Men svårare blir det för oss att urskulda uteblifvandet af den lofvade jemförelsen emellan utländsk civilisations resultater och den inhemska bildningens alster; ty utom yttre hinder har äfven redaktionens bristande förmåga dertill medverkat. Kanske skall denna brist innevarande år i någon mån kunna afhjelpas. Anmälanden af utländsk litteratur voro i sednaste årgång mycket färre än läsaren måhända hade önskat och bladets eget syftemål hade fordrat. Orsaken dertill var endels vår önskan att ådagalägga det den inhemska litteraturen, med all sin fattigdom och de svårigheter mot hvilka den har att kämpa, ändock icke är så alldeles utfattig och föraktlig som mången torde behagat antaga. Har det lyckats oss att härigenom väcka och stärka den öfvertygelse hos läsaren att vi ändock hafva en god grund att bygga på, och det hopp att på denna grund en respektabel byggnad otvifvelaktigt skall kunna uppföras — så hafva vi icke talat förgäfves. Vi hafva vid litterära produkters bedömmande öfverhufvud icke ställt fordringarna synnerligen högt, kanske lägre än mången läsare önskat; men vi hafva gjort det med öfverläggning och trott att fordringarna böra rätta sig efter de omständigheter under hvilka en begynnande litteratur söker arbeta sig fram. Gif oss flere litterära alster att välja emellan och vi skola granska dem strängare, emedan de i sådant fall *kunna* vara bättre. Något egentligen kritiskt blad har vår anspråkslösa tidskrift aldrig varit och kommer sannolikt aldrig att blifva det; förmodligen vill också vår allmänhet helst bli förskonad för något dylikt. Men att angifva hvar en för upplysningen varm läsare kan finna någon läsvärd bok och hvad syfte någon bland litteraturens nyare alster har, detta hafva vi velat, och skola fortfara med denna metod, öfvertygade att den mest öfverenstämmer med bladets plan, sådan vi fattat den. Endast undantagsvis skola vi upptaga någon utförligare recension, när en sådan erbjudes oss. Den utländska litteraturen skola vi efter förmåga mera afse än det härtills varit oss möjligt, ehuru vi väl veta att svårigheterna dervid äro nog många och stora.

Gerna erkänna vi att valet af lånade öfversatta artiklar för vårt blad sistlidne år icke var rätt lyckligt och stundom kunnat vara bättre, men om läsaren ändock deri funnit nå-

gon plan och märkt vårt bemödande att undvika tråkighet å ena, och betydelselöshet å andra sidan, så skulle detta lända oss till uppmuntran. Vi hoppas för öfrigt att vår med tiden vunna större vana och erfarenhet, skall göra det möjligt för oss att häri lyckas bättre. Ty med en till det minsta möjliga inskränkt arbetsstyrka för redigerandet af ett blad som ändock icke är så obetydligt till omfång, måste hufvudinnehållet komma att bestå af lån; detta är oundvikligt, men konsten är blott den att låna läsarena till nöjes. Utan tvifvel är också publiken mer belåten dermed, än om den erhölle underhaltiga originaler. Vi hafva dock undvikit aftryck, eller meddelandet af sådana artiklar, som eljest varit lätt tillgängliga. Skulle någon vilja anställa jemförelse emellan vårt blad och t. ex. tidskriften *Frey* i Upsala, så kunde vi genast anmärka att Frey hade 32 utgifvare, Litteraturbladet blott en; men detta siffertal utmärker ändock ingalunda den värsta olägenheten för det sednare bladet. Man synes tvärtom i Upsala hafva funnit att den manstarkaste redaktionen derföre icke alltid är den bästa. Emellertid bedja vi läsaren äfven litet taga nyssnämnda siffra i betraktande.

Vi hafva dock icke missräknat oss på det benägna biträde af andra författare, hvarom vi uttryckte vårt hopp för ett år tillbaka; och jemte det vi här betyga vår tacksägelse för de bidrag hvarmed Hrr Kellgren, Castrén, Alcenius, Cygnaeus, Liljenstrand och Rabbe hedrat vårt blad, tro vi oss kunna hoppas att äfven framdeles blifva ihågkomna med insända artiklar af främmande hand. Derigenom skall Litteraturbladet vinna ökadt värde och omvexling. Hvad notiserna beträffar, har läsaren måhända saknat uppgifter om förhandlingarna vid ett bland hufvudstadens eljest nog fåtaliga lärda sällskaper: Finska vetenskaps-societeten; vi hafva icke glömt den, men det har icke stått i vår makt att om dess sammanträden meddela något. Bland de öfriga har större delen icke varit någon nyhet för den tidningsläsande allmänheten, men vi trodde oss dock böra samla det hufvudsakliga som rörde litteratur och konst inom vårt land, för öfversigtens skull. Förteckningen öfver utgifna inhemska skrifter har icke kunnat få någon fullständighet, emedan härvarande bokhandel icke varit försedd med alla småskrifter som utgifvits i aflägsnare landsorter, och vi icke heller sett dem annoncerade på annat ställe. Vi åsyfta dock häri så mycken fullständighet framdeles som vi kunna åstadkomma.

Litteraturbladet hade förledne år icke att fägna sig öfver någon stor publik, och vi ägde heller intet skäl till några öfverdrifna förhoppningar hvad antalet af läsare beträffar. Vi hade inga illusioner att förlora, utan det var och är ännu för oss nog att bladets fortsättande blifvit möjligt. Om de få som läst våra meddelanden icke funnit sin väntan på något läsvärdt bedragen och missnöjda öfvergifva oss, så skola vi fortfara efter bästa förmåga; om dertill — såsom några offentliggjorda välvilliga omdömen om bladet låta oss förmoda — våra meddelanden vunnit genklang i några landsmäns hjertan och om den fosterländska bildningens sak haft någon vinst deraf, så skola vi allt framgent med glädje stegra våra bemödanden för uppfyllandet af vårt kall och finna publicistens möda lätt, emedan den då icke är fruktlös. S. E.

Hr Le Ducs skrifvelse

till Finska Litteratur-Sällskapet.

Den välbekanta vännen af Finsk litteratur och odling, som lemnat Paris på flere år för att göra vår nationella poesi känd och värderad i intelligensens förnämsta stamsäte, och som ibland oss förvärfvat sig så välgrundade anspråk på en tacksam hågkomst för alla tider, har tillställt Finska Litteratur-Sällskapet i Helsingfors följande skrifvelse, som upplästes vid dess sednaste sammanträde den 8 januari. Vi meddela den här såväl i original som i öfversättning, och tro oss dermed bereda våra läsare ett nöje, sådant det högst sällan kan erbjudas oss tillfälle att åstadkomma:

À Messieurs les membres de la Societé de littérature Finnoise.

Messieurs!

Je viens vous exprimer toute ma reconnaissance pour l'honneur que vous m'avez fait en m'appelant au nombre des membres correspondants de votre Societé.

J'apprécie toute la valeur d'un pareil titre; et si j'en suis heureux et fier, ce n'est pas, sans doute, que je croie l'avoir merité; mais c'est que je sens en moi un grand zéle et une grande bonne volonté à m'en rendre digne, est que j'espère qu'avec le temps, l'étude, et aussi, Messieurs, votre bienveillant concours, je pourrai arriver à ce précieux résultat.

La Société de littérature Finnoise a jusqu'à présent noblement rempli sa mission. Société *littéraire* par excellence, Société par conséquent essentiellement *laborieuse* et *pacifique*, elle s'est appliquée toute entière à réveiller les échos du passé, a faire résonner cette grande voix de la nationalité; qui certainement n'a jamais été éteinte au fond des coeurs, mais dont les monuments extérieurs semblaient perdus; elle a aussi ressuscité le culte de cette belle langue finnoise que tant d'admirables créations ont illustrée.

Ce sont là, Messieurs, de grandes œuvres. Par vous, par l'étendue de vos travaux, la *Question finnoise* s'est affranchie, enfin, de ces étroites limites dans lesquelles elle était restée si long temps enfermée; elle se présente aux yeux du monde savant avec toute l'importance qui lui convient. Il ne s'agit plus maintenant d'un intérêt local et isolé, il s'agit d'une race imposante dont les nombreux rameaux ont couvert et couvrent encore aujourd'hui une partie considérable de l'Europe et de l'Asie; et dont les traditions inspirées, d'un côté, par le soleil oriental, de l'autre par la nature polaire, relient ainsi, en quelque sorte, les deux mondes, et fournis-

Till Finska Litteratur-Sällskapets Herrar medlemmar.

Mina Herrar!

Jag nalkas Eder för att uttrycka min oinskränkta tacksamhet för den ära Ni bevisat mig, då jag inkallades ibland antalet af Edert Sällskaps corresponderande medlemmar. Jag förstår att uppskatta hela värdet af en sådan utmärkelse; och om jag är lycklig och stolt deröfver, så är det visserligen icke derföre att jag tror mig hafva förtjenat den, men endast emedan jag känner inom mig en stor ifver och en hög grad af god vilja att deraf göra mig värdig, och emedan jag hoppas med tiden genom ansträngning och derjemte, mina Herrar, genom Eder välvilliga medverkan kunna uppnå detta ädla mål.

Finska Litteratur-Sällskapet har ända till denna stund nobelt uppfyllt sin mission. Företrädesvis ett *litterärt* sällskap, ett sällskap således framförallt *arbetsamt* och *fridfullt*, har det af alla krafter sträfvat till att uppväcka genljuden af det förgångna, att återgifva klangen åt denna nationalitetens höga röst, hvilken visserligen aldrig helt och hållet förklingat i hjertats djup, men hvars yttre minnesmärken tycktes förlorade. Det har äfven återkallat till lif detta sköna Finska språk, som förherrligats af så många beundransvärda skapelser.

Allt detta, MM. HH., är ett stort verk. Genom Eder, genom det vidsträckta omfånget af Edra arbeten, har den *Finska frågan* frigjort sig omsider ur de trånga gränsor, i hvilka den så länge legat stängd; den framstår inför den lärda verlden med den fulla vigt som tillkommer densamma. Det är ej fråga numer om ett lokalt och enstaka intresse; frågan gäller en vördnadsbjudande stam, hvars talrika grenar hafva betäckt och betäcka ännu i denna dag en betydlig del af Europa och af Asien, och hvars traditioner, framkallade å ena sidan genom österlandets sol och å den andra af nordpolens natur, sålunda på sätt och vis sammanbinda dessa tvenne verlden,

sent les éléments nécessaires à l'intelligence de leur génie.

Ainsi envisagée, la Question finnoise devient une des premières questions historiques, la première, peut-être, qui puisse être proposée aux investigations de la science. Et, si à côté du point de vue historique je place le point de vue littéraire, quel horizon merveilleux s'ouvre devant nous! Mais ici, Messieurs, je suis en plein dans le champ de vos découvertes; et certes ce n'est pas à moi qu'il appartient de vous en faire apprécier la valeur.

Tant d'utiles résultats ne pouvaient échapper aux intelligences supérieures qui composent l'Institut de France. Voilà pourquoi l'Académie de Paris à provoqué de la part de mon gouvernement la nouvelle mission qui m'amène au milieu de vous. Mais entre tous les travaux que je dois accomplir, l'Academie de Paris m'a chargé, surtout, de la tenir au courant des découvertes scientifiques et littéraires qui se sont produites depuis les dernières années, et qui se produiront dans la suite, au sein des centres académiques du nord et en particulier de la Finlande. Dans ces temps d'orages qui agitent le monde, d'impatience fébrile qu'excite la soif du bien-être matériel, les hommes de science de mon pays ont senti le besoin de rallier autour d'eux les savants des contrées mêmes les plus lointaines, afin qu'avec leur coopération ils pussent restituer à l'intelligence sa domination légitime; et en ravissant le monde par le spectacle de ses conquêtes, le ramener, peu-à-peu, à la patience, au calme, a la paix.

Plus que bien d'autres, Messieurs, vous pouvez concourir efficacement a ce noble but. Fils d'une nation forte de conscience et de vertu, d'une nation qui a su joindre à une civilisation intellectuelle du plus haut prix, une inviolable fidélité a ses lois et à son souverains, vous n'avez qu'à vous replier sur vous mêmes, et à raconter votre propre patrie pour

och erbjuda nödvändiga beståndsdelar för en sann uppfattning af deras genius.

Sålunda betraktad upphöjes den Finska frågan till en af de förnämsta historiska frågor, till den förnämsta måhända som kan framställas för vetenskapens forskningar. Ifall jag vid sidan af den historiska synpunkten ställer den litterära, hvilken förvånande horizont vidgar sig ej då för våra blickar! Men här MM. HH. befinner jag mig midt på fältet af Edra egna upptäckter, och det tillkommer visserligen icke mig att göra Er uppmärksamma på deras betydelse.

Så många nyttiga resultater kunde icke förblifva likgiltiga för de öfverlägena snillen, hvilka utgöra det Franska Institutet. Se här orsaken dertill. Akademin i Paris har föranledt mitt lands regering att åt mig anförtro den nya beskickning som fört mig i Eder krets. Men ibland alla de arbeten jag är skyldig att fullborda, har Akademin framförallt lemnat mig det uppdrag att göra henne bekant med de vetenskapliga och litterära upptäckter, som blifvit gjorda under loppet af de sednast förflutna åren och som ännu härefter framträda inom skötet af de akademiska medelpunkterna uti norden i allmänhet och framförallt i Finland. I denna tid af stormar som skaka verlden, af feberaktig otålighet, härledande sig ifrån längtan efter materielt välbefinnande, hafva vetenskapsmännen i mitt land insett nödvändigheten att samla omkring sig de lärda till och med ifrån de mest aflägsna nejder, på det de alla med förenade krafter måtte söka återställa åt intelligensen dess legitima herraskaparvälde, och förtjusande verlden med åsynen af sina eröfringar småningom återföra den till tålamod, till lugn och till fred.

Mer än mången annan kunnen J, MM. HH., verksamt bidraga till uppnåendet af detta ädla syftemål. Söner af en nation, kraftfull genom samvetsgranhet och dygd, en nation som förstått att med en själsodling af högsta värde förena en obrottslig trohet mot sina lagar och sina furstar, behöfven J ej annat än höja eder, tillbaka på Eder sjelfva, samt om-

offrir au monde un exemple éloquent et d'une utilité réelle. Mais, sans sortir des champs de la science et de la littérature, quels riches et nombreux épis ne pouvez-vous pas ajouter à la moisson de l'intelligence! Je serai heureux, Messieurs, de recueillir vos précieux travaux, et d'en être auprès de l'Academie et du gouvernement qui m'envoient le fidèle interprète, comme aussi, auprès de mon pays, le zélé vulgarisateur.

Je dois, peut-être, ici, Messieurs, ne serait-ce que comme présomption de l'avenir, vous dire quelques mots de l'ouvrage que j'ai dejà publié sur la Finlande. Cet ouvrage est certainement bien imparfait; j'en confesse moi-même les nombreux défauts. Cependant, tout imparfait qu'il est, il a eu une destinée vraiment encourageante. D'abord, ce sont les poëtes dont les suffrages l'ont honoré. »Vous m'avez rendu un grand service, me disait un jour *Victor Hugo*, en publiant votre livre; car j'y ai trouvé la confirmation vivante de mes doctrines; le *Kalevala* sort des voies battues, on s'y sent les coudées franches; on y nage largement dans l'espace«. *Lamartine*, d'un génie si différent de Victor Hugo, n'en est pas moins que lui enthousiaste du *Kalevala*, il le sait presque entier par coeur; et mon livre fait partie de la bibliothèque choisie qu'il emporte avec lui dans tous ses voyages. M. *d'Israëli*, ce littérateur si spirituel, ce membre si considérable du parlement britannique, auquel je présentai ce même livre pendant le séjour qu'il fit à Paris, en 1846, M. d'Israëli se prit, lui aussi, d'un tel amour pour le *Kalevala* que souvent il se renfermait chez lui de longues heures pour en savourer les chants. Vous dirai-je encore, Messieurs, les leçons spéciales faites sur le *Kalevala* à la Sorbonne, par M. *Guigniaut*, un des membres les plus honorables de l'Institut de France et un de nos professeurs les plus éminents; les longues citations empruntées au *Kalevala*, par M. *Egger*, dans son cours de littérature grecque au Collège de France; les interpréta-

tele Edert eget fädernesland för att erbjuda verlden ett vältaligt exempel medförande verklig nytta. Men äfven utan att träda ut ifrån vetenskapens och litteraturens fält, huru många och rika sädesax kunnen J icke insamla för vetandets skörd! Jag, MM. HH., skall känna mig lycklig af att uppsamla Edra värderika arbeten, och att för dessa blifva en trogen tolk inför den akademi och regering hvilka utsändt mig, äfvensom en nitisk utspridare af dem inom mitt fädernesland.

Jag bör måhända, MM. HH., vid detta tillfälle nämna några ord angående det arbete, jag utgifvit om Finland, äfven om de icke skulle innebära annat än en förmodan för framtiden. Detta verk är visserligen ganska ofullkomligt; jag erkänner sjelf dess talrika brister. Men så ofullkomligt det än är, har det likväl haft ett i sanning uppmuntrande öde. Först och främst är det skalderne som hedrat det med sitt bifall. »Ni har gjort mig en betydande tjenst, sade åt mig en dag *Victor Hugo*, igenom att utgifva Er bok, ty jag har der funnit en lefvande bekräftelse på mina lärer; Kalevala aflägsnar sig från trampade stigar, man känner sig der hafva fritt svängrum, man simmar der i den obegränsade rymden«. *Lamartine*, hvars snille är så olikt Victor Hugos, är likväl ej mindre genomträngd af entusiasm för Kalevala än han. Han kan den nästan hel och hållen utantill, och min bok hör till det utvalda bibliotek som han för med sig på alla sina resor. Herr *d' Israeli*, denne så snillrika litteratör, denne så betydande ledamot af det Engelska parlamentet, åt hvilken jag öfverlemnade min bok under hans vistelse i Paris år 1846, Hr d'Israeli intogs också af ett så lifligt tycke för Kalevala att han mången gång instängde sig hemma flere timmars tid för att njuta af dess sånger. Skall jag härefter, MM. HH., omtala de speciella föreläsningar som i Sorbonne blifvit hållna öfver Kalevala af Hr *Guigniaut*, en af de mest aktningsvärda medlemmar i Franska Institutet och en af våra utmärktaste professorer; eller de vidlöftiga citaterna lånade ur Kalevala af Hr *Egger* i hans föreläsningar

tions dont le *Kalevala* a été l'objet au cours de langues orientales de la bibliothèque nationale de Paris? Tous ces temoignages ne sont pas sans valeur. Je pourrais y joindre ceux de presque tous les chefs de notre littérature, de M. *Lebrun*, ancien pair de France et directeur de l'academie française; de M. M. *Magnin*, *Sainte Beuve*, *Prosper Mérimée*, *J. J. Ampére*, de l'academie française; de M. *Augustin Thierry*, de l'académie des inscriptions et belles lettres; de M. *Amédée Thierry*, son frère, de l'académie des sciences morales et politiques, et de tant d'autres moins célèbres, mais dont le nom est avantageusement connu dans les sciences et dans les lettres; je pourrais citer aussi, pour l'intérêt qu'ils m'ont manifésté au sujet de mes études finnoises, deux hommes dont l'autorité ne sera pas contestée, sans doute: M. *de Salvandy*, notre ancien ministre de l'instruction publique, et M. *Guizot*. Mais, voici, Messieurs, un fragment de lettre qui vous edifiera plus explicitement encore sur l'opinion des savants français touchant le grand monument de votre littérature nationale. »J'ai lu» m'écrivait en 1845 M. *Ozanam*, professeur de littérature étrangère à la Sorbonne et membre des plus distingués de l'université de France, j'ai lu avec admiration les chants du *Kalevala;* je ne puis me lasser de ces beautés sauvages où l'on ne sent point d'imitation, mais où l'on sent si bien que les sources de la poésie sont les mêmes pour toutes les familles de la race humaine. Vos éclaircissements jettent une vive lumière sur des contrées dont nous ne savions rien, sur des moeurs qui ont leur charme, sur des intérèts sociaux qu'il ne nous est pas permis de négliger». — Et lorsque l'Institut de France fut appelé par le ministre de l'instruction publique de mon gouvernement, à délibérer sur la mission que je remplis aujourd'hui, n'ai-je pas rencontré chez tous les membres de cet illustre corps une sympathie déclarée pour mon projet; n'ai-je pas vu, entr' autres, M. *Mignet*, M. Mignet membre et secrétaire, perpétuel de l'académie des sciences morales et

öfver den Grekiska litteraturen uti College de France; eller de tolkningar för hvilka Kalevala varit föremålet vid föreläsningarna öfver de österländska språken uti nationalbiblioteket i Paris? Alla dessa vittnesbörd äro icke utan betydenhet. Jag kunde dertill foga sådana af de flesta bland hufvudmännen för vår litteratur: af Hr *Lebrun* f. d. pair af Frankrike och Franska akademins direktör, Hrr *Magnin*, *Sainte Beuve*, *Prosper Merimée*, *J. J. Ampére*, medlemmar af Franska akademin; af Hr *Augustin Thierry*, ledamot af l'Académie des inscriptions et belles lettres; Hr *Amedée Thierry*, hans broder och tillhörande l'Académie des sciences morales et politiques, och så många andra mindre ryktbara, men hvilkas namn dock äro fördelaktigt kända inom vetenskapens och litteraturens område. För det intresse de ådagalaggt för mina Finska studier kunde jag dessutom åberopa tvenne män, hvilkas auktoritet tvifvelsutan icke skall ifrågasättas: Hr *de Salvandy*, vår fordne minister för allmänna undervisningen, och Hr *Guizot*. Men se här utdrag ur ett bref, som ännu tydligare skall upplysa Eder om de Franska lärdas mening angående Eder nationallitteraturs stora minnesmärke. »Jag har läst», skref till mig 1845 Hr *Ozanam*, professor i den utländska litteraturen vid Sorbonne och en ibland det Franska universitetets utmärktaste medlemmar, »jag har med beundran läst Kalevalas sånger. Jag kan ej tröttna vid denna vilda skönhet, der man ej märker någon skymt af efterhärmning, men der man så väl känner att poesins källor äro desamma för menniskoslägtets alla familjer. Edra upplysningar kasta ett lifligt ljus öfver dessa nejder om hvilka vi hittills vetat intet, öfver seder som äga sitt behag, öfver sociala intressen som det icke är oss tillåtet att akta ringa». —

Och när det Franska Institutet af min regerings minister för den allmänna undervisningen blef uppmanadt att rådslå om den mission, hvilken jag för det närvarande uppfyller, har jag ej då hos samtliga medlemmarna af denna ryktbara corps mött en afgjord sym-

politiques, Président du comité des monuments écrits de l'histoire de France, ne l'ai-je pas vu déserter, en quelque sorte, la cause des manuscrits français que je suis chargé de recueillir à la bibliothèque impériale de St. Petersbourg, pour devenir le champion de mes études sur la race finnoise? »Il importe peu, disait-il, que l'on nous rapporte quelques manuscrits français de plus, mais il importe beaucoup que la question finnoise soit étudiée, que tous les chants finnois soient recueillis et révélés a la France». J'étendrais trop, Messieurs, cette lettre déja si longue, si je voulais épuiser ici tous les suffrages dont mes études et mon ouvrage sur la Finlande ont été l'objet. Mais je ne dois pas omettre celui de Sa Majesté, l'Empereur de Russie lui-même, qui, en acceptant l'hommage de mon livre, me fit écrire une lettre des plus gracieuses. Enfin, Messieurs, n'est-ce pas ce même livre qui me vaut aujourd'hui l'honneur de prendre place parmi les membres de votre Société?

De tout cet exposé, il résulte une conséquence que vous aurez déjà tirée vous mêmes, c'est que la question finnoise doit avoir *par elle-même* une bien grande importance, puisqu' un aussi faible instrument que mon ouvrage a pu réussir a l'entourer de tant d'intérèt. La carriére est ouverte; a vous, Messieurs, de la poursuivre avec courage. En scrutant la mine que vous avez sous la main, en en développant toutes les richesses, vous aurez bien mérité de la science. L'Europe vous applaudira, le grand Empire, luimême, auquel vous appartenez vous sera reconnaissant, car vous aurez montré au monde que s'il ne possède pas dans le peuple finnois un instrument redoutable de force matérielle, il possède en lui, du moins, un instrument glorieux de vertu et d'intelligence.

Agréez, Messieurs, l'expression de ma haute considération.

L. LEOUZON LEDUC,
Chevalier de la légion d'honneur. etc. etc.

pati för mitt förslag? har jag ej ibland andra sett Hr *Mignet*, ledamot af och ständig sekreterare för l'academie des sciences morales et politiques samt president i kommittén för den Franska historiens skrifna minnesmärken, har jag ej sett honom på sätt och vis öfvergifva de Franska manuscripternas sak, hvilka jag enligt uppdrag bör samla ur kejserliga biblioteket i Petersburg, för att uppträda såsom en kämpe för mina studier angående den Finska stammen? »Det betyder föga, sade han, om man hemtar åt oss några Franska manuscripter mer eller mindre, men det betyder mycket att den Finska frågan blifver studerad, och att alla Finska sånger blifva samlade och meddelade åt Frankrike». Jag skulle alltför mycket öka vidden af detta bref, som redan blifvit nog vidlöftigt, om jag här ville uttömma alla de bifallsyttringar för hvilka mina studier och mitt arbete om Finland varit föremål. Men jag bör icke underlåta att nämna en sådan af sjelfva Hans Majestät Kejsaren af Ryssland, som sedan han behagat emottaga min bok, lät tillskrifva mig ett bref affattadt i de ynnestfullaste ordalag. Och är det, MM. HH., slutligen ej samma bok som i dag skänkt mig äran att intaga en plats bland medlemmarna af Edert sällskap?

Af hela denna framställning följer en slutsats, som Ni sannolikt redan sjelfva dragit, att den Finska frågan måste *i och för sig sjelf* hafva en ganska betydlig vigt, då ett så svagt redskap som mitt arbete har kunnat lyckas att samla så mycket intresse omkring densamma. Banan är öppnad, Eder tillhör det att modigt fullfölja den. Genom att utforska den grufva hvilken J hafven i Edra händer och genom att framlägga alla dess rikedomar, skolen J göra Eder väl förtjenta af vetenskapen. Europa skall gifva Eder sitt bifall tillkänna, och sjelfva det stora kejsareväldet under hvars spira J lyden skall mot Eder vara tacksamt, emedan Ni visat för verlden att om det i Finska folket också icke besitter något fruktansvärdt redskap af materiell styrka, det likväl i detta äger ett ärofullt redskap för dygd och intelligens.

Emottagen, mina Herrar, uttrycket af min höga aktning.

L. LEOUZON LEDUC,
Riddare af Hederslegionen. etc. etc.

Universitetets samlingar.

Den fest som den 11 Januari firades till minne af de 25 år under hvilka H. K. H. Tronföljaren beklädt kanslers-embetet vid vårt universitet, har gifvit anledning att blicka tillbaka på universitetets tillstånd för 25 år tillbaka och på den förkofran det under desamma haft att fägna sig af i materiellt afseende. Rektors-program till festen har blifvit reproduceradt af flere tidningar, och förtjenar det för de statistiska upplysningar det lemnar om universitetets byggnader och samlingar, om hvilka senare allmänheten icke eljest kunnat äga någon kännedom. Af intresse är det emellertid för hvarje bildad landsman att få veta något om de för vetenskaplig kultur nödiga samlingar, som landets högsta bildningsanstalt måste äga om den skall motsvara sitt ändamål, och fägnande måste det vara att erfara det de efter förstöringen 1827 redan fått en så stor utsträckning som de för närvarande äga. De äro de enda i vårt land af någon betydenhet och genom universitetets centrala ställning till landet äro de också bäst tillgängliga af alla. Den olägenhet, som alltid medföljer nya samlingar medan de just äro stadda i sin uppkomst, har också härtills vidlådit universitetets, nemligen att icke vara noggrannt förtecknade och systematiskt uppställda; men detta visserligen ganska väsentliga fel håller på att afhjelpas, eller är till större delen redan afhjelpt. Högtidligheterna vid den betydelsefulla minnesfesten hafva af andra tidningar blifvit så mångfaldt beskrifna, att läsaren säkert håller oss räkning för att vi låta dem träda i bakgrunden, men deremot företrädesvis framhålla universitetets synbara förkofran under de senast förflutna 25 åren, hvilkas begynnelsepunkt nära sammanfaller med den omsvängning i hela lärdomsinstitutionens öden som ägde rum efter Åbo brand.

Den med universitetets hela lif närmast sammanhängande och utan tvifvel rikaste samling är biblioteket, som genom betydande skänker och inköp af större privata boksamlingar uppnått en för vårt land oväntad betydenhet såväl till volymtal som inre värde. Se här dess uppkomst och tillvext, som vi anföra med ledning af nyssnämnda Rektors-programm. Qvarblefna efter eldens härjningar voro blott 1200 volymer, sedan kort före branden eller änne samma år professor Hauboldts i Leipzig rika bibliotek, inköpt för 17000 Rub. silfver, just kommit anlända till Åbo akademi för att blifva lågornas rof. Man kan ännu minnas huru den tidens äldre män förtviflade om att landet på sekler skulle kunna åter förskaffa sig något bibliotek af värde, då de visste hvilka oerhörda, ihärdiga ansträngningar det kostat att hopsamla de 50,000 voll. som funnos i Åbo. Till grund för det nya biblioteket lades *Calonii* boksamling, som dessförinnan blifvit inköpt för allmänna medel och utgjorde det såkallade *Offentliga biblioteket i Helsingfors*, bestående af 8000 voll. På hvilket sätt böcker, som förut tillhört *Porthan*, kommit i vårt nuvarande bibliotek, är osäkert; men ett icke obetydligt antal bära ännu i permen den oförgätliga mannens egenhändiga namnteckning, såsom ett dyrbart minne. En del torde hafva varit ibland de 1200 från branden räddade. Dernäst inköptes år 1829 Kollegiirådet *Hennings* utvalda bibliotek, innehållande 3130 voll., emot en årlig pension af 1000 Rb. B. Ass. åt egaren och hans enka. Denna samling var uteslutande af naturalhistoriskt innehåll och af utmärkt värde, ty de bästa arbeten, äfven dyrbara planchverk, innom denna vetenskaps nyaste litteratur kommo med det Henningska biblioteket vårt universitet till godo. Verkliga Stadsrådet *Rehmans* bibliotek af 2200 voll. inköptes år 1833; deribland finner man en betydlig mängd böcker af medicinskt, kemiskt och mineralogiskt innehåll. Den till volymtalet största tillvext fick vårt bibliotek 1833 genom föräringen af Flygeladjutanten *Alexandroffs* 24,000 band starka boksamling af blandadt innehåll. Dithörande böcker äro mest af äldre datum, från 15, 16 och 1700-talet, hvaribland en betydande mängd teologiska. Om det stora antalet Jesuitiska skrifter, fordom tillhöriga Jesuitkollegiet i Plock

(Collegium Polocense Societatis Jesu), som man varseblir ibland theologica, medföljt den Alexandrofska samlingen känna vi icke; dit hörde en mängd miscellar, eller smärre skrifter af olika författare inbundna i samma band. Ryska ministerns i Stockholm van Suchtelens rika samling af disputationes ifrån universiteterna i Upsala, Lund och Åbo inlöstes år 1837. Af högt värde, ej blott för dess fordna ägares minne, utan äfven böckernas egen inre halt, var grefve *Rehbinders* bibliotek som inlöstes 1841; det innehöll många dyrbara planchverk, hufvudsakligen resebeskrifningar, memoirer och geografiska arbeten. Slutligen fick vårt bibliotek utvälja de skrifter det ej ägde förut ur friherre *A. Reuterholms* bibliotek, som anlände hit 1846; derigenom vann universitetsbiblioteket en tillvext af omkring 3000 voll., till det mesta smärre Svenska brochyrer, eller andra böcker af jemförelsevis mindre värde, ehuru nödiga för samlingens kompletterande.

Genom förordnandet att af alla ej blott i Finland utan äfven i kejsaredömet utkommande skrifter ett exemplar skall öfverlemnas till Universitetsbiblioteket, erhåller det årligen en betydlig tillvext i volymtal, och en fullständig samling af Finska tryckpressens alster i senare tider. Dessa sistnämnda äro särskildt uppställda och det Finska biblioteket har erhållit temmelig fullständighet, hufvudsakligen genom Statsrådet Pippings nitiska försorg. Hufvudsakligen genom årstryckets samlande har ett i särskild lokal uppställdt Ryskt bibliotek uppkommit, och förökats genom uppköp för dertill sedan 1841 anslagna 500 Rb. s. årligen, så att det nu innehåller 11,328 voll., alla på Ryska språket. Detta står under professorns i Ryska litteraturen speciella tillsyn. Universitetsbibliotekets årliga inkomst under åtskilliga titlar uppgifves i programmet till omkring 4260 Rb. s.; hvarigenom det blifvit möjligt att årligen reqvirera ett betydligt antal böcker af den nyaste Europeiska litteraturen, hvars hastiga utveckling gör behofvet af ett rikt bibliotek allt mera kännbart för en vetenskapsman som vill följa med sin tid. Den ojemförligt största mängden af vårt biblioteks förråder tillhöra den Tyska och Fransyska litteraturen; de äldre äro nästan uteslutande skrifna på latin, men de på Engelska, Svenska och andra språk, äro jemförelsevis få till antalet; ehuru äfven den Italienska, Spanska, Holländska, Polska, Danska o. s. v. litteraturen har sina representanter, såsom naturligt är i ett bibliotek som åsyftar största möjliga universalitet.

Bland tidigare gåfvor till biblioteket var också en af universitetet i Moskva, som hitsände 3,236 voll. af dubletterna i sin boksamling, samt af Kejs. Vetenskapsakademin i Petersburg och universitetet i Dorpat. För vårt biblioteks räkning insamlades också kort efter branden frivilliga sammanskott öfver hela landet; derigenom influto från Åbo stift 3481 R:dr Sv. B:co och 681 Rub. B. Ass., ifrån Borgå stift 648 R:dr Sv. B:co och 2595 Rub. B. Ass. Sålunda förenade sig de enskilda med regeringen i bemödandet att ånyo hela de djupa sår ett oblidt öde tillfogat landets högsta bildningsanstalt.

Till grund för ett nytt *mineralie-kabinett*, i stället för det i Åbo förstörda, lades grefve *Steinheils* efterlemnade mineraliesamling, som inköptes för 15,000 Rb. B. Ass. Sedermera har samlingen förökats dels genom inköp för dertill anslagna medel, dels genom gåfvor, ibland hvilka den af kommerserådet Löwenstim i Petersburg är den betydligaste, bestående i 125 diamanter, 120 ädla stenar och 48 äkta perlor. Kabinettet innehåller för närvarande 13,080 exemplar mineralier; deribland en systematisk samling mineralier ifrån olika länder uppgående till 6700 exemplar; en mindre systematisk samling ämnad för den första undervisningen i mineralogin 400 exx.; en geognostisk samling af bergarter från olika länder 300; en systematisk samling af petrifikater 300; 310 slipade mineralier och bergarter; Finska mineralier uppställda efter landskaperna 2200 ex.; ännu ouppställda Finska mineralier omkring 1000; Uralska mineralier 290; en geognostisk sam-

ling af bergarter ifrån Harz 210; bergarter ifrån Ungern 700; vulkaniska produkter 170.

Sedan *mynt- och medalj-kabinettet* vid vådelden i Åbo härjats af lågorna, lyckades man dock ur gruset uppgräfva 40 mynt i guld, 1062 i silfver, 1185 i koppar, 11 i tackjern eller inalles 2297 stycken, ibland hvilka likväl ganska många voro af elden illa skadade. Den första gåfva myntkabinettet fick emottaga, förärades nådigst af H. Maj. Kejsaren, och bestod i 5 ovanligt stora Persiska medaljer i guld, 3 Persiska guldmynt samt 5 större Persiska silfvermynt. Sedermera har detsamma, dels genom betydliga gåfvor ifrån privata personer, dels genom inköp, deribland af professor Anders Blads samling, tillvext till 120 stycken mynt och medaljer i guld, 6725 i silfver, 7871 i koppar och messing, 31 i jern, 290 i tenn och bly samt 1 i platina, eller tillsammans till 15,038 exemplar. Dessutom har kabinettet af H. K. H. Kanzlern fått emottaga en dyrbar gåfva i *Lipperts daktyliotek*, bestående af 3149 aftryck af gemmer, tillika med en tryckt beskrifning öfver desamma. Bland betydliga enskilda gåfvor till myntkabinettet böra omnämnas en af konsul *Bösning* i Reval, bestående i 2000 mynt och en af prof. *Holmboe* i Norge, som skänkt 603 mynt. Dessutom hafva talrika fynd tid efter annan blifvit gjorda i Finlands mark, och dessa, innehållande ofta ganska rara mynt, hafva till större delen blifvit hembjudna åt universitetet.

Det *naturhistoriska museum* har äfven i sednaste tid erhållit förökningar af foglar ifrån de Ryska besittningarna i Nordamerika, fiskar från Svarta hafvet och Java och förnämligast af de lägre djurarterna såsom Mollusker, Annulater, Radiater och Polyper, samlade dels i Nordamerika, dels på Java, dels ock vid Bohuslänska kusten. Om antalet af species i olika djurklasser saknas specialuppgifter; foglsamlingen, som är uppställd i prydlig ordning i mycket vackra lokal, tilldrager sig framför andra åskådarens blickar, med sina lysande representanter från sydligare klimater. Af den obetalbara *Mannerheims* efterlemnade samlingar hade universitetet sedan tidigt en rik entomologisk samling för 12000 Rub. B. Ass., enligt prof. Hällströms Rektorsprogram. Dessutom inköptes *Acharii Lichenographia universalis* för 1000 Rdr Bco; och bland de talrika gåfvor af enskilda, som tid efter annan kommit universitetet till del, förtjenar särskildt omnämnas kapten *Böckelmans*, som skänkt 91 species Amerikanska foglar och 108 exempl. Klassiska insekter, m. m. En snäcksamling, förut tillhörig Hr. *Hägerheim* i Stockholm, inköptes för 3000 Rdr Bco omkring år 1830. Den botaniska trädgården, som upptogs ifrån allmänna promenadens mark redan straxt efter universitetets flyttning, har äfvenså erhållit ansenliga privata gåfvor. Så skänkte Statsrådet *Fischer* i Petersburg 800 lefvande vexter åt densamma 1833, *Nathusius*, Holländare, 400 träd och buskar, samt borgerådet J. Julin 262 species lefvande vexter och 150 species frön från Van Diemens land. I trädgården jemte orangerierna odlas för närvarande 6086 skilda vexter, hvaraf 1879 skötas i vexthusen samt 1983 odlas på kall jord, hvarutom 2174 annuella vexter årligen sås och vegetera under sommarmånaderna, dels på kall jord, dels i vexthusen. Det anatomiska museum, som är uppställdt i särskildt lokal och utmärker sig för en synnerlig elegans och ordning i uppställningen, utgöres för närvarande af 1. en anatomisk-fysiologisk samling, uppgående till 1167 särskilda preparater; 2. en skelettsamling, innehållande 515 individer, bland hvilka äro 144 mammalier, 324 foglar, 26 fiskar och 21 amfibier; samt 3. en inhemsk samling uppstoppade foglar, innehållande 504 exemplar. Hela detta museum är tillkommet först i nyaste tider, hufvudsakligen genom professor Bonsdorffs nitiska bedrifvande.

Det likaledes i senaste tider tillkomna *etnografiska museum* är ännu icke uppställdt och förtecknadt. Det innehåller ett större antal till universitetet förärade klädedrägter och redskap, brukliga hos inbyggarne på Nordamerikanska vestkusten och kringliggande öar

några ost-asiatiska dolkar och redskap. Ur Finsk jord funna, fornlemningar af sten och metall, såsom stridsklubbor, spjut och andra samt några för sin ålder märkeliga kopparvapen; vidare ett antal runstafvar, skjutbågar, äldre tiders eldvapen, samt en af prof. Nilsson i Lund förärad större samling forntidens stenredskap samlade i Skåne.

Instrumentsamlingar äger universitetet förnämligast astronomiska, fysiska och kirurgiska. De astronomiska instrumenterna förstördes icke af elden utan kunde ifrån Åbo förflyttas hit; deras antal har sedermera förökats med många dyrbara instrumenter, hvaribland en stor refraktor af 9 fots focalvidd och 6⅔ tums öppning, inköpt för 13,344 Rub. och fullfärdigad i Utzschneiders verkstad, vidare en theodolit, en parallaktisk kometsökare m. fl. Deras antal för närvarande utgör 43; hvilka jemte observatorii-byggnadens ändamålsenliga inredning, erbjuda alla medel till uppfyllande af det åsyftade ändamålet. Derföre har det ock varit för Helsingfors observatorium möjligt att fullkomligen svara emot tidens fordringar och med sina bidrag rikta vetenskapen. Observatorii handbibliotek innehåller 882 särskilda verk. För iståndsättande af den fysiska instrumentsamlingen anslogs 1830 6000 Rub. B. Ass. att ur nybyggnadsfonden utgå, hvarefter samlingen dels genom gåfvor, dels isynnerhet genom uppköp förmedelst de resurser årsanslaget lemnat, blifvit så förökad att den för närvarande har 318 särskilda instrumenter och apparater, hvaremot de i Åbo bergades antal uppgick till endast 18. År 1838 inrättades ett magnetiskt observatorium, som genom rika anslag försågs med nödiga instrumenter och tillräcklig arbetsstyrka för observationers anställande oftare än vid något annat observatorium i verlden. Ty hufvudsakligen genom dess förste prefekts, professor Nervanders bedrifvande beviljades arvoden för 12 amanuenser, hvarigenom det kunnat åstadkommas att vid detta observatorium göras magnetiska och meteorologiska iakttagelser hvar 5:e minut hela dygnet igenom. De första årens observationer hafva behörigen beräknade genom trycket kommit i allmänhetens händer, och Finlands allmänna tidning meddelas dagligen ett utdrag ur de meteorologiska observationerna. Samlingen af kirurgiska instrumenter, ämnade att begagnas dels vid den medicinska undervisningen, dels vid kirurgiska operationer, räknar omkring 1100 särskilda instrumenter och apparater.

Läsaren finner af dessa korta uppgifter att flere bland dessa samlingar icke äro obetydliga, åtminstone öfver förväntan när man betänker att alltsammans tillkommit inom 20 år. Men visserligen uthärda de icke jemförelse med förråderna vid gamla, ansedda universiteter, der samlandet ostördt kunnat fortgå genom sekler. Biblioteket står dock i volymtal icke stort efter bibliotheker af andra ordningen i Europa, om än något planmässigt urval af böcker icke kunnat äga rum vid en sådan hastig tillväxt. Vi äga dock skäl att med tacksamhet och med belåtenhet öfver det närvarande blicka tillbaka på det sorgliga tidsskiftet i början af de 25 åren. Dertill kommer att universitetet äger prydliga byggnader för sina behof, hvilka alla tillkommit under dessa 20 år, som äfven sett hela Helsingfors ombyta gestalt. De äro: sjelfva hufvudbyggnaden, biblioteket, kliniken, astronomiska observatorium, anatomiska och kemiska laboratorii-byggnaden, gymnastiksalen jemte mindre byggnader för ritsal och betjeningens boningsrum, magnetiska observatorium och boningsrum för observatorn, en trädbyggnad för prefekten i botaniska trädgården, och orangeribyggnaden. Den tid som med ens sett alla dessa uppstå ger utan tvifvel mycken uppbyggelse åt statistikern. Lyckligt om historikern, som ser på den inre utvecklingen af universitetets lif, skulle finna lika mycken anledning till uppbyggelse och fägnad af jemförelsen emellan förr och nu! Månhända behöfva vi icke heller i detta afseende frukta en obeveklig historisk granskares sammanställning af vetenskapernas ståndpunkt och dess idkares beskaffenhet under »Åbotiden», som den äldre generationen ännu så gerna omtalar, och den dag som är. Men den gyl-

lene såkallade Porthanska tiden hade visserligen sina glanspunkter, med hvilka vi nu föga kunna uppvisa något fullt jemförligt. Lärarenas antal vid universitetet, ehuru mångfaldt förökadt sedan den tiden, är dock ringa i jemförelse med flere andra universiteter, med hvilka vårt i öfrigt kan mäta sig, exempelvis det Dorpatska. Lärostolarna utgöras för närvarande af 23 ordinarie och 2 extraordinarie professioner, 15 adjunkturer, 5 lektorater och 7 exercitie-mästare-befattningar, eller inalles 42 lärarebefattningar med lön å stat, utom ett obestämdt antal docenturer utan lön. Detta är såsom sades ett större antal än för 25 år tillbaka, men några af behofvet påkallade nya lärostolar torde vara föreslagna att inrättas innan kort, i sammanhang med andra universitetsärenders reglering.

Men den inre utvecklingen går sin egen gång, berör af andra orsaker än materiell förkofran, dess spår kunna icke lika lätt uppdagas genom sifferräkning, och vi kunna derföre icke här närmare skärskåda den. Antingen man tager den såsom ett lyckadt bemödande att föra vetenskapen framåt, eller såsom den vetenskapliga bildningens allt allmännare vordna utbredning ibland landsmän, så ligga bevisen för att något betydligare framskridande ägt rum till större delen utom universitetets egen krets. Vetenskapen har i andra länder gjort jättesteg framåt och nästan förändrat gestalt sedan 1826; universitetslärarenas i Finland ära måste derföre hufvudsakligen sökas deruti att de följt med sin tid, ty att stå i främsta ledet bland forskarena tillåta icke ännu våra mindre gynsamma omständigheter. Men att den allmänna bildningen trängt sig fram till långt aflägsnare och vidsträcktare kretsar än för ett fjerdedels sekel tillbaka, kan man taga för afgjordt. Derom vittna mångfaldiga tecken, som icke kunna undgå en uppmärksam betraktare. Också vore det oförklarligt och alltför nedslående om motsatsen skulle befinnas hafva ägt rum; ett sådant förhållande skulle icke utan skäl kunna betraktas såsom ett dödstecken för den civilisation, hvars arbete redan för sekler tillbaka begynt i vårt land. Annorstädes har upplysningen gått sin egen väg bredvid och oberoende af universiteterna, såsom t. ex. i England, der dessa blifvit trängda alldeles åt sidan, måhända icke utan deras eget förvållande; men i Finland, der universitetet ännu är den enda lärdomsanstalt af någon betydenhet, måste upplysningen, åtminstone den litterära, hålla jemna steg med universitetets större eller mindre flor. Det oreflekterade medvetandet derom har ofta uttalat sig i den större allmänhetens varma deltagande för denna bildningsanstalt; det har mer än en gång gifvit akademiska fester utseende nästan af folkfester. Och den olycka som träffar universitetet kännes derföre såsom en sådan genast i alla landsändar, liksom om ett elektriskt slag genomflugit alla fäderneslandets fibrer.

Utom vetenskapliga samlingar har man ock ansett stipendier vara nödiga för studerandes utbildning å kunskapens vägar, emedan dessa göra det möjligt för af lyckan mindre gynnade personer med lofvande anlag att ostörda af näringsomsorger fortsätta sina studier vid universitetet eller i främmande land. Finlands universitet kan skatta sig lyckligt att tid efter annan hafva blifvit begåfvadt med donationer till stipendier dels af publika medel genom regeringens frikostighet, dels af enskilda testatorer, som dymedelst gjort sina namn oförgätliga i lärdomsanstaltens häfder. Flere betydliga anslag för detta ändamål hafva tillkommit under de nyssförflutna 25 åren; deribland främst bör nämnas Alexandersstipendium, inrättadt af H. Kejs. Högh. Tronföljaren vid hans sednaste härvaro år 1842, samt de tvenne Rehbinderska stipendierna, donerade af grefvinnan Rehbinder 1841. Det förra är bestämdt till understöd för vetenskapliga resor i utlandet, de sednare kunna äfven åtnjutas under dylika resor men äro företrädesvis ämnade till uppmuntran för studier på Filosofie-Licentiat examen. Framledne grefve Rehbinder var den första vid Finska universitetet som erhöll filosofie doktors-värdighet vid promotionen och jubelfe-

året 1840, då förstå nämligen sedan dekanvärdigheten 1828 skildes ifrån magistergraden. Till befrämjande af vetenskapernas och bildningens fortgång samt till understöd för vetenskapsidkare beviljades 1844 i nåder ur statsmedlen ett årsanslag af 3600 Rb. s. till H. K. H. Kanslerns disposition; dessa medel hafva således samma ändamål som stipendierna, ehuru de utgifvas icke årligen, utan en viss summa på engång. Deraf hafva många bland våra resande landsmän erhållit frikostiga understöd, hvarigenom det blifvit dem möjligt att utbilda sig till vetenskapens tjenst i hemlandet. Af Rektorsprogrammet, som omnämner detta anslag, finnes man äfvenledes genom de 1828 stadfästade Statuterna instituderas 2 understöd för unga litteratörer och ett reseunderstöd af 2143 Rb. s., hvilka användes blifvit utdelade af det akademiska konsistorium. Till klassen af litterära understöd hör och den summa af 1000 Rb. Rco Ass. som enligt Statuterna blifvit anslagen för litterära arbetens tryckning, hvarigenom åtskilliga verk, som till följe af sitt innehålls beskaffenhet icke kunnat påräkna snar afsättning utan sannolikt skulle hafva förorsakat sina utgifvare förlust, kunnat utgifvas i trycket och hedra vår litteratur.

Genom sådana anslag och donationer äger universitetet för närvarande att disponera följande stipendier, som vi här uppräkna i kronologisk ordning: 8 Ekestubbeska stipendier donerade af löjtnant *Ekestubbe* 1746, belöpande sig till 26 Rb. s. årligen; de 1759 af öfverste *Segercrantz* donerade stipendier utdelas icke för närvarande utan förräntas och förökade till dess, en för bildandet af tillräckliga stipendier erforderlig årlig inkomst kan erhållas»; 2 Wahlska stip. donerade af rådmansenkan *Wahl* i Wasa, om 50 Rb. s. årligen; 1 Hedmanskt, om 224 Rb. s. årligen, doneradt af prostinnan *Hedman* i Wasa 1766; 6 Arckenholtska om 30 Rb. s. årligen, donerade af bibliotekarien *Arckenholtz* i Stockholm 1770; 4 Haartmanska om 30 Rb. s. årligen, donerade af assessor *Haartman* i Åbo 1786; 1 Bremerskt om 40 Rb. doneradt af handelsmannen *Bremer* i Åbo 1794; 10 Bilmarkska om 17 Rb. donerade af professor *Bilmark* i Åbo 1797; 1 Scarinskt om 34 Rb., doneradt af Vice presidenten *Ignatii* enka född *Scarin* i Åbo 1810; 2 De la Myleska om 29 Rb., af biskopinnan *Haartman* född *De la Myle* i Åbo 1808; enligt Statuterna anslogos år 1828: ett reseunderstöd om 2143 Rb. i ett för allt, 2 understöd för unga litteratörer om 214 Rb. årligen, 30 publika stip. i nedre klassen om 48 Rb. 56 kop. årligen, ibland hvilka 4 publika stipendier blifvit utdelade åt skickliga musikidkande studerande och 1 för skicklighet i teckningskonst; 3 Femte Finska skarpskyttebataljonsstipendier om 58 Rb., anslagna af den upplösta Femte Finska skarpskyttebataljonen år 1831; 6 Sjette Finska skarpskyttebat. stipendier om 86 Rb., anslagna samma år som föregående; 1 Hällströmskt om 34 Rb. 50 kop., doneradt i tvenne poster 1832 och 1837 af professor Hällström; 2 Juridiska stipendier om 171 Rb. s. årligen, anslagna att utgå ur Finska statsmedel, enligt H. K. Maj. rescript af 1836 och 1845; Teologiska stipendier till obestämdt belopp, tillsammans 857 Rb. s. årligen, anslagna af H. K. Maj. på 10 år 1824, 1833 och 1844; Stipendierna för medicine studerande disponeras af Collegium Medicum, och de för Landtmäteri-studerande af Öfverdirektören för landtmäteriet; 1 Waseniuskt stip. om 85 Rb. 71 kop. årligen, doneradt af bokhandlaren *Wasenius* vid jubelfesten 1840; 2 Rehbinderska om 285 Rb. s. årligen, donerade, såsom redan nämndes, af grefvinnan *Rehbinder* 1841, och hvilkas grundfond utgöres af de 10,000 Rb. s. som ur publika medel utbetalades för sal. grefve Rehbinders bibliotek då det förenades med universitetets; 10 stipendier om 500 Rb. s. årligen för studium af Ryska språket vid Ryska universiteter, anslagna 1841 och förhöjda 1844; det ofvannämnda Alexandersstipendium om 1027 Rb. 50 kop. i ett för allt, anslaget att utgå ur de till H. Kejs. Maj. egen disposition ställda Finska statsmedel, år 1842; slutligen det Beuchtska stipendium om 25 Rb. årligen, doneradt af kyrkoherden *Beucht* 1845

till uppmuntran för studier i Finska språket.

Denna förteckning, såväl som de talrika gåfvorna till universitetets samlingar som vi omöjligen kunnat fullständigt uppräkna, utvisar ovedersägligen ett lefvande intresse för landets högsta bildningsanstalt hos enskilda, äfvensåväl som hos en frikostig regering. Man har sålunda ända ifrån äldre tider tillbaka i tysthet kommit öfverens om den oberäkneliga vigt ett universitet äger för vårt Suomi, som ännu ej kan skryta med den allmänt utbredda bildning att kunskaper i något rikare mått kunde hemtas äfven ifrån andra håll. Den fest, som gifvit anledning till denna återblick på förflutna år och på universitetets förkofran under desamma, har derföre, vi våga hoppas det, en djup betydelse och lifligt intresse med sig för alla vårt lands invånare. Borgerskapet i Helsingfors stad har ock deltagit i festen på det mest värdiga och hedrande sätt: det har till förmån för Småbarnskolan i staden på samma dag donerat 1000 Rb. s. Detta var en handling af humanitet, i ordets mest omfattande betydelse, och för den är och bör universitetet aldrig vara främmande. Äfven inom litteraturens område har man velat varaktigt fästa minnet af den dagen: medicine professorerna *Törnroth* och *Ilmoni* utgåfvo då början till ett större medicinskt verk *Analecta clinica* med 8 utmärkt fina planscher och latinsk text, upptagande beskrifning på sällsyntare sjukdomsformer.

Det skulle nu återstå att nämna på universitetets för hela fäderneslandet utan jemförelse vigtigaste samling, utan hvilken alla de öfriga skulle äga allsintet värde, men denna är af så fluktuerande natur att vi om den ingenting kunna säga. Dess värde kan ingen annan än en långt aflägsen framtids historie tillbörligt och rättvist uppskatta, ty den utgör sjelf alltid på framtiden, har denna till och med i sina händer. Måhända roar det dock läsaren att se de siffror programmet uppdrager om studentcorpsen och om utdelade lärdomsgrader på de ifrågavarande 25 åren. Under denna period, heter det, hafva 2590 ynglingar, eller fördelade på år 104 årligen, vunnit inträde vid universitetet, hvaremot under universitetets första sekel endast 64, och emellan 1740 och 1825 blott 82 ynglingar årligen blifvit immatrikulerade; ett tagande bevis derpå att med befolkningen äfven behofvet af och kärleken till vetenskaplig bildning tillvext. Sedan år 1828 hafva 1985 unge män med betyg afgått för att träda i det allmännas tjenst. Efter inför fakulteten aflagda behöriga lärdomsprof har universitetet varit i tillfälle att under de tillryggalagda 25 åren med nådigt tillstånd till doktorer promovera; i den teologiska fakulteten 7, i den juridiska 3, i den medicinska 86, och i den filosofiska 24, samt till filosofie magistrar 441 dertill värdiga ansedda unga vetenskapsidkare. Vårterminen 1827, således nära utgångspunkten för vår räkning och före Åbo brand, var likväl 476 studenter närvarande vid universitetet, hvilket torde vara mer än någonsin sedermera, enligt katalogerna. Då likväl flere än förr blifvit årligen inskrifne, synes det som de studerande numera uppehölle sig kortare tid vid universitetet. Och äfven detta bevisar en större lätthet nuförtiden att inhemta nödiga kunskaper, och kanske större flit, ty det erforderliga kunskapsmåttet har nästan årligen stigit. Landets folkmängd beräknades 1826 till omkring 1,260,000 och är nu omkring 1,630,000 således en tillökning i folkmängden af 370,000 på dessa 25 år. Men antalet af närvarande studerande är icke större nu än då; och ehuru antalet af årligen inskrifne studenter förökats, så har det likväl icke stigit i samma progression som folkmängden. Deraf torde man få sluta både att inträdet vid universitetet nu är svårare, och att tillfällena att skaffa sig medborgerlig bildning äfven på andra håll nu äro flere än förr. Så väl det ena som det andra är utan tvifvel ett godt tecken, om det än vid första påseendet skulle synas annorlunda. Vi befinna oss också här på ett fält i detta statistiska siffran icke leda till något säkert omdöme om upplysningens framsteg i allmänhet. Ty universitetet har varit och är ännu till största delen en plantskola för

tjenstemän, och de studerande; man måste derföre hufvudsakligast rätta sig efter behofvet af tjenstemän, hvilkas åter icke stiger i bredd med folkmängden. Säkrare vore siffrorna om man hade uppgift på alla dem som besöka våra undervisningsverk i allmänhet.

S. E.

Finska bokhandelns skick.

Om detta ämne har i flere tidningar förts åtskilligt tal, och det har gifvit anledning till åtskilliga upplysningar som icke sakna sitt intresse. Vi som ändock hafva mer att skaffa med bokväsendet än någon af våra publicistiska kolleger, torde ansees skyldiga att äfven yttra några ord i saken, utan att vi dock funnit någon anledning att ingå i egentlig polemik. Det eftertryck af Runebergs Dikter som gjordes af en Meijer i Stockholm gaf anledning till mer eller mindre häftiga reklamationer från flere håll. Äfvenledes sysselsatte sig äfven en Svensk tidning Bore, som i likhet med våra tidningar klandrade det klandervärda företaget. Författaren gjorde slag i saken och förekom framtida eftertryck i Sverige derigenom att han åt Literaturhandlaren Nordström öfverlät förlagsrättigheten till alla sina skrifter i grannriket. Samtidigt hade den från alla håll hårdt ansatta Meijer velat försäkra sig en slags fullmakt att distribuera det ofvannämnda eftertrycket af [illegible] bokhandeln härstädes, hvarigenom saken vidare invecklades. Men i sammanhang dermed kastades tanken på den dryga boktull som ömsesidigt är fastställd i Sverige och Finland, och som naturligtvis försvårar handeln med böcker på Svenska språket emellan de båda grannländerna. Man hade i Sverige begynt offentligt yttra den önskan att Svenska böcker tryckta i Finland skulle göras tillgängliga i Svenska bokhandeln, likasom den Svenska tryckpressens alster alltid varit det i Finland. Härifrån svarades med fullt skäl att tullen lägger hinder i vägen, emedan våra förläggare icke kunna påräkna någon betydligare afsättning i grannriket, då deremot tullen icke hindrar förläggarena i Sverige att vid bestämmandet af upplagors storlek äfven taga Finland med i beräkningen. Ty den Finska bokhandeln har tills dato rört sig hufvudsakligen med Svenska produkter, så vida bildningens språk hos oss är Svenskan. Bok-importen ifrån Sverige öfverstiger mångfaldt både den ifrån Tyskland, som dernäst uppgår till högsta belopp, och den inhemska produktionen, ehuru denna visserligen i senare tider något arbetat sig upp. På sådant sätt är förhållandet icke rätt reciprokt, om man tager saken ifrån sin rent kommerciella sida, och att priset på böcker i allmänhet blifvit uppdrifvet härigenom, är ögonskenligt. Uppmärksamheten på vår litteratur väcktes i Sverige genom denna diskussion, och man tänkte på eftertryck som gjorts i båda länderna till ömsesidigt förfång. Naturligtvis är frestelsen större för Finska spekulanter att härma det vida beryktade Belgiska ofoget med eftertryck för godt pris; en insändare i Ilmarinen framkastade också beskyllningen att i Finland gjorts 20 gånger mer eftertryck än i Sverige. Det är derföre med verklig fägnad vi sett Åbo Underrättelser med sakkännedom gendrifva den vanhedrande beskyllningen; får man tro denna uppsatts så hafva våra förläggare berömligt motstått frestelsen och redligt tagit sina mest kuranta bokhandelsartiklar ifrån Sverige. De Svenska förläggarena kunna åter med all säkerhet fritagas från förebråelsen för eftertryck, med några få undantag angående Runebergs dikter, och det af ganska enkla skäl: emedan inga produkter af Finskt ursprung der egentligen haft någon starkare afsättning, glesa undantag oräknade. Den totala obekantskapen med vår litteratur är derpå ett slående bevis; en koloni kan också aldrig i skriftställeri täfla med moderlandet eller tilltvinga sig synnerlig uppmärksamhet af detsamma. Förhållandet förundrar oss allsicke, det är öfverallt i dylika fall detsamma. En Svensk litteratur i Finland kan vara behjelplig, men utmärkt och af betydande vigt kan den aldrig blifva ibland en befolkning hvaraf åtminstone

$^9/_{10}$ icke förstå dess språk. Men skolspråket är till stor del ännu Svenska, och vi frukta att rätt mången lärobok blifvit tryckt i Finland utan sin ägares begifvande på andra sidan Östersjön. Hafvet har nemligen den egenskapen att vissa tider tillfrysa och dymedelst hålla den åt öster sig ämnande tryckta visdomen i 6 månaders karantän, så ofta det ej, liksom sistledne höst, händer att hela laddningen går till hafsbottnet. Emellertid behöfvas läroböcker, och — lediga tryckpressar finnas i landet. Sådana fall må vara sällsynta, vi hoppas det, men de hafva dock inträffat en eller annan gång. Så snart ändock egennyttan och vinstbegäret icke sträcker sig så långt att eftertryckta läroböcker införas till Sverige för att der spridas, torde man icke alltför strängt böra brännmärka denna slags spekulation att sörja för fyllandet af skolornas trängande behof. Med skönlitteraturens alster, hvaraf likaledes en stark åtgång kan påräknas, är förhållandet deremot annorlunda, och deruti bör ingen skonsamhet hos opinionen kunna väntas och ingen ursäkt gälla. Innan kort får Finland också inhemska läroböcker i alla ämnen, men importen af Svensk skönlitteratur kan det förmodligen aldrig umbära.

Sålunda kommer väl en tid bortåt Finska bokhandeln att vara baserad på Svensk litteratur, men Finska förläggare måste egentligen beräkna blott eget lands publik för sina förlager. Deraf händer och har händt att skrifter på Svenska språket tryckta i Finland icke finna någon rask afsättning, medan deremot de på Finska nästan alltid spridas med lätthet och till betydligt större antal exemplar. Detta förhållande är också naturligt och skall småningom utjemna det missförhållande som härtills ägt rum emellan den inhemska litteraturen på Svenska och den på Finska. En uppgift i Finl. Allm. Tidn. om årstrycket för 1844—1849, utvisar att antalet af Svenska skrifter dessa år icke tillvext i samma proportion som antalet af de Finska. Och ehuru det är en känd sak att de Finska öfverhufvudtaget hafva mindre omfång och antalet således blir jemförelsevis mindre för de Finska än för de Svenska, så är dock progressionen alltför tydlig för att visa ett den Finska litteraturens närmande till jemnhöjd med den Svenska. Ty exemplartalet är för de Finska utan jemförelse större. Se här sjelfva uppgiften i sin helhet:

»*Utkomna arbeten:*

1844. Svenska 95, Finska 37, Ryskt 1, Tyska 2, Latinska 3, summa 138.

1845. Svenska 96, Finska 52, Ryskt 1, Tyska 5, Latinskt 1, summa 155.

1846. Svenska 101, Finska 45, Ryska 2, Tyska 2, Latinska 4, summa 154.

1847. Svenska 151, Finska 56, Ryska 4, Tyska 3, Latinska 5, summa 219.

1848. Svenska 129, Finska 66, Ryska 7, Tyskt 1, Engelskt 1, Latinska 4, summa 208.

1849. Svenska 128, Finska 71, Ryskt 1, Tyskt 1, Franskt 1, Latinska 3, summa 205.

I dessa uppgifter ingår ej den akademiska litteraturen».

För 1850 har man ännu icke fullständiga uppgifter, men antalet af de Finska skrifterna torde under detta år hafva nedgått betydligt. Men att afsättningen af de jemförelsevis få som skådat dagen med hvarje år tilltagit, tro vi oss hafva grundade anledningar att förmoda; och detta vittnar fördelaktigt för bokhandelns förbättrade skick i landet. Ty derpå beror ändock i hufvudsaklig mån litteraturens spridning, emedan en lättad tillgång på densamma alltid måste föröka afsättningen. En boklåda på 20 mils afstånd och derutöfver kan naturligtvis icke afsätta ens tiondedelen så många böcker, som om den hugade köparen skulle finna hvad han söker på ett par mils afstånd. Och städerna i Finland äro öfverhufvudtaget ännu så små och glesa att bokhandeln icke kan beräknas enkom för dem, utan måste till det mesta bygga sin framgång på kringliggande landsort. Endast Helsingfors och Åbo göra derifrån undantag, ty bokhandeln i den förra, som är säte för universitetet och i studentcorpsen har säkra kun-

der, torde kunna antagas aflätta ungefär lika mycket som de i hela det öfriga landet tillsammantagna; och Åbo äfven vida mer än någon bland öfriga städer. Också hafva bokhådorna blott i dessa städer kunnat svinga sig upp till någon betydenhet, och tillhandahålla för allmänheten äfven någon större qvantitet utländsk litteratur, hvilken med undantag af Svensk torde vara nog sällsport i öfriga bokhådor. Dessa sednare sysselsätta sig företrädesvis med folkskrifts-litteraturen och synnerligen den asketiska.

Derföre är det ock naturligt att kommunikationen emellan inhemska förläggare och de aflägsnare bokhandlarena icke kan vara så liflig och snabb, som man af en väl organiserad handel kunde vänta. Det är en allmän klagan att skrifter tryckta i norra delen af landet t. ex. i Wasa, Uleåborg, Kuopio, icke på länge blifva tillgängliga i södra delen af Finland, och måhända är förhållandet detsamma med produkterna från södra delen i de norra städerna. Längsåt södra kusten går deremot en kommunikationslinie som närmat de der belägna städerna betydligt till hvarandra. Wiborg, Borgå, Helsingfors, Åbo och till någon del Björneborg äga i bokhandelsväg så tät kommunikation med hvarandra, som man billigtvis kan begära; man kan åtminstone räkna på att tryckpressens alster i en bland dem icke skall blifva helt och hållet främmande för de andra. Men bortom denna strandväg kan man varseblifva en stagnation och tröghet som icke väl anstår ett civiliseradt land, om förhållandet ock å andra sidan väl låter förklara sig.

Emellertid visar det i senare år tillvexande antalet af bokhådor äfven i de mindre städerna, att man ansett handeln bära sig, att något större rörlighet begynt i omsättningen af tryckpressens alster. För några år tillbaka funnos bokhandel, om vi minnas rätt, blott i Helsingfors, Åbo, Wiborg, Borgå, Wasa och Kuopio; de två sistnämnda till och med nyss inrättade. Numera motsvara bokhandelsetablissementernas antal väl icke landets folkmängd och städernas antal — ty flere småstäder sakna ännu sådana — men det är dock inemot tredubbladt. Man har nemligen 3 i *Helsingfors* (tillhöriga firmorna Wasenius, Frenckell, Öhman) 2 i *Åbo* (tillhöriga Frenckell, Lilja), 2 i *Borgå* (Öhman, Widerholm), 2 i *Wiborg* (Clouberg, Cedervaller) 2 i *Tammerfors* (Frenckell, Lemlin) 2 i *Uleåborg* (Sölfverarm, Bergdahl), 1 i hvardera af städerna: *Björneborg* (Sjöblom), *Tavastehus* (Nordensvan et Lund), *Wasa* (Lundberg), *Gamla Karleby* (Alfström), *Joensuu* (Rengain), *Kuopio* (Rengain), *Nyslott* (Wenell), *Jyväskylä* (Wesander), *Ekenäs* (Rosberg), *Kristina* (Broberg) *Lovisa* (Sucksdorff), *S:t Michel* (Cedervaller); och kanske ännu någon annan. Flere af dessa äro ännu inskränkta till ett minimum af omsättning, men någon spridning af upplysningens vigtigaste vehikel kunna de dock åstadkomma. Civilisationen liksom lifvet kan ej uppehållas utan cirkulation, och den förras ådror måste genomgå hela landet om den skall kunna fredas och tillvexa.

Den tröga kommunikationen emellan bokhandlarena på olika orter — orsakad till någon del af de stora afstånden och böckernas låga pris, som icke medgifver någon stor vinst på hvarje artikel men som dock måste bibehållas emedan de flesta förlager äro beräknade på afsättning ibland de lägre folkklasserna — utgör förnämsta hindret för bokhandelns flor, ty derigenom blifva de i hvarje bokhandel tillgängliga artiklarna färre. Kunde den sed införas att hvarje förläggare skulle utan onödig tidsutdrägt kringsända sina förlager till hvar och en af landets bokhandlare att försäljas i kommission, så skulle utan tvifvel bokkonsumtionen ökas. Vi veta det, dertill skulle erfordras en måhända icke ringa penningutgift för transporten, vare sig genom posten eller genom forer, och dessutom ordentlighet hos hvarje bokhandlare vid liqvids uppgörande årligen på bestämd tid. Men vi veta också att bokhandelsfirmor finnas som funnit sin räkning vid både det ena och det andra, ferm expedition och regelbundenhet i liqviden. En slags förening eller öfverenskommelse mellan hela bokhandlareskrået och

förläggarena om ömsesidigt bistånd och ömsesidiga tjenster, som lände alla och hvar och en isynnerhet till fromma, skulle utan tvifvel kunna afhjelpa många olägenheter i den vägen. Ty i denna såväl som andra saker kan associationen åstadkomma mäktiga ting, kan framkalla en omsättning hvarom man förut icke haft någon aning. Vi känna icke om förhållandena nödvändigt skulle fordra någon förhöjning af den vanliga 15 procents provisionen för kommissionsartiklar, särdeles för sådana som äro ämnade för allmogen; måhända kunde en sådan förhöjning bära sig om förläggarena kunde med fördel taga större upplagor. Men lågt pris på böckerna anse vi vara ovilkorligen nödvändigt att bibehålla under våra nuvarande förhållanden, åtminstone på de Finska. Bokhandelns utvidgning, som vi antydt i det föregående, skall genom upplagornas hastigare åtgång ersätta förlusten på jemförelsevis lägre pris. Man har observerat att flere förläggare stegrat priserna på inhemsk litteratur i senare tider; men vi tvifla på att deras erfarenhet visat något gynnsamt resultat af denna åtgärd. Denna ensam, nemligen säljarenas erfarenhet, må emellertid afgöra saken, ty vi befinna oss nu på ett område der den ekonomiska fördelen i alla fall måste utgöra bevisningsgrunden, och den säljande må gerna hålla sin vara i så högt pris som köparena vilja gifva och som han således finner sin räkning vid att bibehålla. Men blir afsättningen derigenom ringa så skall förlusten tvinga honom att antingen nedsätta priset eller höja sin varas inre värde.

Men för uppkomsten af en duglig litteratur hos oss finnes ett svårt hinder nuförtiden, nemligen obenägenheten hos bokhandlare och boktryckare att åtaga sig förlag af nya skrifter. Denna sammanhänger på det närmaste med bokhandelns skick. Folkskrifter på Finska kunna dock vanligen med icke ringa fördel förläggas, och författare af sådana kunna merendels påräkna både att finna någon förläggare och att icke blifva missbjudna hvad honorarium beträffar — tack vare vår Finska allmoges läslust och för upplysning öppna sinne. Men skrifter af annat innehåll, som måste vara beräknade för de bildade klasserna hafva deremot svårt att finna någon förläggare, och författaren måste oftast åtnöja sig så godt som med blotta hedern att hafva utgifvit en bok. Under sådana förhållanden kan ingen litteratur uppkomma. Följden blir att författarena nödgas sjelfva vara förläggare, och vidare att de helst låta bli både skrifvandet och utgifvandet af böcker, då båda delarna åstadkomma så mycket bryderi. Den aflidne bokhandlaren A. C. Öhman tillkommer förtjensten att hafva begynt en förläggarerörelse i något större skala, och att genom dittills ovanliga honorarier sörjt för uppfyllandet af en uppkommande litteraturs materiella vilkor. Man såg arbeten utgifvas genom hans försorg som man dittills ansett för omöjliga att utgifva utan ekonomisk förlust; att ingen sådan drabbade hans företagsamhet gör den förtjenstfulla mannens kommersiella beräkningskonst heder. Vi vilja tro att förhållandena sedandess något förbättrats, och att några hugade förläggare ändock kunna påträffas; men allt ännu ser man stundom skrifter tryckas på författarenas egen bekostnad, hvilket är ett synnerligen dåligt tecken. Det klingar visserligen vackert att författare och öfversättare icke åsyfta någon ekonomisk fördel med sitt arbete för upplysningen, att de icke, såsom man föraktligt uttrycker sig, skrifva för penningar; men så länge äfven detta slags arbetare icke erhålla nödvändiga medel för subsistens genom sitt själsarbete, så skall hvarje framsteg blifva omöjligt eller åtminstone gå trögt, och litteraturen skall förblifva i sitt oskulds och barndomstillstånd. Verlden är nu engång så beskaffad att en duglig litteratur äfven har sitt materiella vilkor, att den icke kan framkallas genom deklamationer och vackra erkännanden af skriftställares förtjenster om fäderneslandet. Den prosaiska verkligheten lägger sin tunga grofva hand på de vackra föresatserna att gagna och hindrar deras utförande. Hvar helst någon litteratur af värde finnes, der har också funnits kloka företagsamma förläggare, och en

allmänhet som gjort deras företag i kommersiellt afseende lönande. De som behaga förmena att litteraturen profaneras derigenom att den göres till en handelsvara, må i sin vishet se sig om huru någon litteratur i motsatt fall skall kunna existera. Vi hafva sett Upsala-recensenterna i tidskriften Frey förnämt ignorera alla romanbiblioteker som utgifvas i Sverige, derföre att de vore bokhandelsspekulationer; derigenom ignorerade de öfverhufvudtaget den Svenska skönlitteraturen och det förnämsta vehiklet för läselustens spridning, vilkoret för en dugligare litteraturs uppkomst, och för en litterär bildning i allmänhet. Publiken lät sig emellertid behaga den sålunda erbjudna skönlitteraturen, språket utbildades med jättesteg, en förut omöjlig, vetenskaplig, solid litteratur uppkom, och författare begynte visa sig i alla vetandets grenar. Det har icke heller gått annorlunda i andra länder. Publikens smak *måste* rådfrågas, och den ekonomiska beräkningen äfvenledes. Men den förra ändrar sig småningom till en bättre, och den sednare både kan och måste i sinom tid lemna rum för bildningens högre intressen; aktgifvandet på de senare blir till och med den förmånligaste spekulationen.

Lyckligt är det emellertid om vederbörande förläggare icke tänka alltför lågt om publikens smak, och om de äga nog insigter att kunna riktigt bedömma ett arbete. Ty om blott underhaltiga, men på stark afsättning beräknade skrifter utgåfves, så skulle hela litteraturen råka i misskredit, spekulationen skulle missräkna sig på afsättningen, och den bildade publiken skulle taga sin lektyr från utlandet, den obildade åter lägga all läsning å sido. Härvid stöta vi också på kapitlet om bokhandlares egen bildning, som hos oss torde stå nog lågt, ty förläggarerörelsen är en industri som erfordrar icke ringa insigter och omdöme. Saknar affärsmannen dessa egenskaper så vågar han icke några företag i denna väg på en slump, utan afhåller sig ifrån alla förlager och sköter sitt värf såsom ett handtverk blott. Och detta är väl förnämsta orsaken till förlagsindustrins låga ståndpunkt i vårt land, om man, såsom vi tro, får antaga att författare icke skulle saknas om denna vore mer utbildad. Det torde icke vara sällsynt att arbeten af allvarlig halt få ligga antingen i förf. bordslåda, eller också redan stanna i bläckhornet af brist på förläggare som ägde nog omdöme att våga dess tryckning. Studium af publikens smak, eller den publiks talrikhet för hvilken ett arbete är ämnadt, är härvid det hufvudsakliga, arbetets egen halt kan svårligen på förhand noga afgöras. Detaljkunskap i alla ämnen kan aldrig hos en förläggare förutsättas och behöfves heller för ingen del. Kännares råd kunna vid tillfälle inhemtas, men dessa skola, utan den praktiska affärsmannens omdöme i afseende å publiken, ofta nog blifva ensidiga och oriktiga. Ty kännaren af ett speciellt ämne har oftast sina egna förutfattade meningar i ämnet som publiken måhända icke delar.

Då förläggaren äfven har sin del i förtjensten af en litterär produkts framträdande, jemte författaren, så borde på hvarje skrifts titel den förres namn också utsättas. Det vore väl om seden att i titeln angifva förläggaren blefve mera allmän än den nu är, och det för mer än en orsaks skull. Angående denna sak råder eljest osäkerhet och olika åsigter om hvad med förlag skall förstås. Ty några bokhandlare, såsom man kan se af tryckta kataloger, uppgifva såsom sina förlager böcker af hvilka de inlöst något antal exemplar. Sålunda kunde hvar och en som köper 2 exemplar af en bok och säljer det ena, äga rätt att kalla denna skrift för sitt förlag. Exempelvis: Öhmanska bokhandeln har i någon tryckt förteckning räknat *Yhteinen historia Suomentanut Aejmelaeus* och *Kolmiemitanto toim. Eklöf* ibland sina förlager; denna uppgift får dock icke tagas efter orden, ty Finska Litteratur-Sällskapet har icke åt någon öfverlemnat dessa sina förlagsartiklar eller de rättigheter en förläggare äger. Lika litet kan man af andra dylika förlagskataloger få veta hvem som egentligen är en skrifts förläggare eller på hvems förlag den blifvit tryckt, ehuru detta i flere fall vore af intresse att veta.

I frågan om Svenska förf. skrifter har denna osäkerhet i terminologin åstadkommit åtskillig förblandning, såsom den nyligen förda polemiken om eftertryck utvisar. Endast i det fall att någon af den ursprungliga förläggaren inlöst *hela* upplagan af en skrift, kan han äga rätt att räkna denna bland sina förlager.

Den Finska bokhandeln lider af samma olägenhet som till en del vår öfriga industri, att nemligen inga undervisningsanstalter finnas, der en som egnar sig åt detta slags verksamhet, kunde erhålla erforderlig och tidsenlig utbildning för sitt kall. Han är hänvisad helt och hållet till den praktiska slentrianen, eller måste vara en autodidakt. På detta sätt går bokhandelns framsteg trögt och långsamt, främlingar måste anlitas som icke känna den inhemska publikens fordringar, och mången med teoretiska kunskaper, som har mod att kasta sig in på detta främmande gebit, får i början betala dryga lärpenningar genom förluster orsakade af ovana vid den praktiska handläggningen. Man bör hoppas att detta behof kommer att afhjelpas när man blifvit rätt öfvertygad om att man icke kan lyckas i något värf utan att lära sig detsamma, samt att den praktiska färdigheten nödvändigt behöfver understödjas af någon slags insigt.

S. E.

Ur Öhlenschlägers minnen.

En för detta handelsman Richter hade etablerat ett värdshus på kungens nytorg, der man åt god biffstek och drack godt rödt vin. Der satt jag en middag, då någon klappade mig sakta på axeln. Jag vände mig om och såg O. H. Mynster bakom min stol med en ung spenslig man med ett vackert ansigte, fullt af lif och själ. »Skall jag», sade Mynster till den främmande, »göra dig bekant med en ung man, som redan har utgifvit flere dikter? — »Jag har redan läst några bland dem» sade den främmande höfligt. »Du talar med doktor Steffens», sade Mynster. Jag sade doktorn några höfliga ord, och han gick med Mynster. Sedan berättade Sander för mig att Steffens var en ifrig anhängare och vigtig medlem af den såkallade *Nya skolan*, och att man borde taga sig väl till vara för honom. Detta tog jag mig ad notam.

I Dreyers klubb träffade jag honom några aftnar derefter. Han talade mycket och yttrade med vältalighet och djerfhet många nya meningar, för hvilka håren reste sig på våra hufvuden; vi blefvo lika förvånade som klockaren och fogden i Erasmus Montanus, när denne ville bevisa att jorden är rund och att klockaren vore en tupp. Jag agerade på samma gång klockarens och fogdens roler, och fann i mitt medvetande att Steffens hade orätt; men jag var icke i stånd att disputera med honom, också voro mina filosofiska kunskaper för svaga att jag skulle vågat mig på hal is med denna djerfva kämpe. Dock gjorde jag hvad jag kunde och var den enda bland alla närvarande, som vågade motsäga honom. Han påstod bland annat att Lessing icke var någon verklig skald; och jag som mycket tyckte om Lessing sökte på allt möjligt sätt bevisa det. När Steffens hade gått berömde mig mina trosförvanter och sade att jag väl hade försvarat den goda saken. Jag sade: »hören gode vänner! I tagen miste om J tron att jag alltid vill tvista med denna man. Jag känner det, Steffens och jag komma att blifva de bästa vänner. Låt honom och hafva orätt i åtskilligt; men hvilken vältalighet, eld, förstånd, hvilken entusiasm och qvickhet har han icke?» Dermed voro nu de andra föga nöjda, men jag sökte snart upp honom. Emedan han såsom en ny Ansgarius hade föresatt sig att omvända våra skönsjälar och filosofer i norden ifrån fördomar, så var det honom rätt kärt att träffa en ung rask hedning, som på sitt sätt kunde hjelpa till, sedan denne sjelf först var döpt. Jag besökte Steffens. Han bodde i en underlig gammal sal, med sällsamt målad panelning; Jakob Böhmes Aurora låg uppslagen på bordet. Han begynte samtala med mig kl. 11 om förmiddagen, och så höllo vi ut till kl. 3 om natten; således i

hela sexton timmar. Emellertid åto vi biffstek och drucko vin hos Richters, spatserade till Fredriksberg, gingo omkring Söndermarken och begåfvo oss derifrån till Köpenhamn; der jag sofde hos Steffens om natten, men sprang drömmande upp ur sängen och skrek; sedan jag hade slumrat en stund. Morgonen derpå efter frukosten gick jag hem och satte mig genast ned och skref den lyriska dikten: *Guldhornen*, för att bevisa Steffens att jag var poet, hvarom han låtsade hafva något tvifvelsmål på grund af det han förut läst af mig. Han tillstod att han, slutande af den dikt han läst, hade föreställt sig mig såsom en gammal utlefvad man med peruk. Denna sång var nemligen den satiriska dikten: *Till Apollo*, tillskuren efter gammal snitt, men ändock icke utan salt. Jag har derföre sedermera det oaktadt upptagit den i mina samlingar.

I konstkabinettet hade nyligen två urgamla dryckeshorn blifvit stulna och uppsmälta af tjufven, så att de för alltid gingo förlorade för efterverlden. Denna händelse tog jag allegoriskt och berättade att hornen voro funna till lön för trogen fornforskning, men åter borttagna af gudarna, emedan man intet sinne hade för deras värde och blott begapade dem nyfiket såsom andra kuriositeter. »Ack min bästa!» sade Steffens när jag hade läst för honom detta stycke, »ni är då verkligen en poet!» Jag svarade att jag sjelf nästan förmodade det. Nu tog han sig an mig rätt ifrigt och vi voro ifrån den dagen oåtskiljeliga.

Ingen man har jag älskat högre än Steffens, och han förtjenade det, ty han var i hög grad älskvärd, förståndig, rik på fantasi och känslig. Han yttrade ingen mening i hvilken jag icke vid mognare år har funnit något sannt och skönt; och om hans yttranden än stundom voro öfverdrifna, så må man tillskrifva detta dels oppositionens natur, som lätt förledes att gå för långt, dels hans eldiga ungdom. Det första hvarigenom han vann mitt hjerta, var hans vördnad för och kärlek till poesin; han yttrade det icke blott entusiastiskt, utan bevisade med filosofisk klarhet poesins värde.

Jag hade alltid djupt känt det, men det hade då ännu icke lyckats mig att fatta de anade sanningarna i tydliga begrepp. Alltid kränkte det mig djupt i hjertat när jag hörde poesin nedsättas, till och med af folk med förstånd och bildning, till en vacker *bisak* hvarmed talangen kunde sysselsätta sig under lediga stunder, sedan man först offrat sina bästa krafter på det nyttiga. Poesin vore onyttig, det nyttiga vore det bästa, således tillkomme konsten naturligtvis en underordnad rang. Fantasin, ja nästan geniet, räknade man bland lägre själskrafter! Stundom lät jag mig förblindas af dessa sofismer, och då kunde jag i ensamheten nästan gråta öfver att naturen bestämt mig till någonting så underordnadt. Ofta tänkte jag: det är dock sällsamt! för att utöfva en konst som blott är en leksak i lifvet, fordras sällsynta natursgåfvor, men till att blifva en nyttig medborgare i staten behöfves blott flit och sundt menniskoförstånd. Och likväl är denne ädlare och mera aktningsvärd. Förunderligt! alldeles emot tingens vanliga gång. Det måste väl också vara på samma sätt i naturen; äpplet är visst ädlare än rosen, ty man kan äta äpplet men blott lukta på rosen; potäter och ärter äro åter visst ädlare än frukterna, emedan man kan äta sig mätt af de förra men icke af de senare.

Steffens lärde mig snart inse skefheten i denna slutsats, som kommer deraf att man anser det nyttiga för mensklighetens högsta mål och förblandar det nödvändiga med det högsta. Snart insåg jag att det nyttiga blott är ett vilkor för vår jordiska natur, för att vi såsom mennisko-djur må kunna trifvas sundt och beqvämt; men vårt öfverjordiska mål såsom menniskoandar är kunskapen om, njutning och utöfning af det sanna och sköna, till hvilken kunskap och utöfning i högre betydelse vi komma blott genom vetenskap och konst. Också der insåg jag snart att utöfningen af det sköna icke är underordnad erkännandet af det sanna, lika litet som handlingen är un-

derordnad den subjektiva åskådningen, emedan det sanna och goda just består uti att erkänna och utöfva det sköna i alla naturens och menniskolifvets förhållanden.

Af denna *vantro på det nyttiga* kunde man nu lätt härleda alla den tidens missgrepp och skefva meningar, t. ex. den öfverdrifna vördnaden för den såkallade upplysningen, som icke bestod i sann upplysning utan i en egenkär förgudning af tidsmeningar; dit hörde att förakta allt som hade afseende på fantasi och högre idéer, samt att tillägga det triviala och alldagliga ett fantastiskt värde. Dessa villfarelser har den nya skolan mäktigt bekämpat, men när det kom till sjelfverksamhet så förföll den ofta till en motsatt ytterlighet. Den hade fullkomligt rätt uti, att man förut hvarken riktigt kände eller var erkänsam mot det sköna och poetiska från medeltiden. Mycket beröm förtjena språkforskare och skalder af den nyare skolan som hemtade gamla böcker och bilder fram ur klosterdammet, samt sjelfva upplifvade och närda af dem frambragte verk i hvilka det sköna från medeltiden framträdde nyfödt och idealiseradt; men man hade orätt, när man fann allting i medeltiden skönt, var blind för de mörka århundradenas alla galenskaper och grymheter, samt ville inbilla oss att tiden sedandess *gått tillbaka* och att vi ingenting bättre kunde göra än genom konst ånyo blifva romantiska barbarer. Berömligt var det att utgifva riddartidens kärlekssånger och hjeltedikter, att väcka uppmärksamheten på den nationella karaktären, den heroiska prägeln, klangen i språket, och de många enskilda ställen i dessa sånger som icke kunde vara bättre; men orätt var det att prisa oändligt långa rimkrönikor, der monotoni och upprepning herrskar, såsom fulländade mästerstycken, medan man var obarmhertig och sträng mot allt nyare, samt misskände och fördömde mycket af vår tid, i hvilken dock äfven var mycket skönt. Rätt och billigt var det af protestanterna att låta det gamla agget fara och beundra hvad skönt som fanns till och med i den katolska gudstjensten; ty protestantismen hade gått för långt och efter *bildstormarenas* sinne slutligen protesterat mot allt poetiskt, som dock så herrligt förenar sig med religionen och stärker den. Det var aldrig mer tal om välbyggda kyrkor, om herrliga målningar i dem, om en hjertgripande upplyftande musik, om poetiskt rörande sagor från den kristna forntiden. En stygg melankolisk ande hade bemäktigat sig många protestanter. De betraktade, i likhet med fanatiska martyrer, lifvet såsom en jemmerdal utan kraft och glädje, och med half förvirrade ögon stirrade de blott på döden, grafven, på blod, förruttnelse, förkrosselse. Den nyare skolan visade fram det poetiska, det mönstersköna i den katolska gudstjensten och deri gjorde den rätt. Men den hade orätt när den misskände Luthers stora framsteg till förbättring, när den var blind för nyare filosofiska kristnas lärdomar och kallade deras förnuftiga meningar flack upplysning; när den föredrog det barnsligt lekande, ofta smaklösa i de katolska ceremonierna för den luttrade kristendomens enfaldigt allvarliga storhet, sätte en plump kolartro öfver viljekraft och dygd, klandrade hjertats godhet och mild känsla såsom dum sentimentalitet, gjorde tolerans eller billig skonsamhet till ett öknamn, som skulle beteckna ljum, ofta lumpen likgiltighet.

Sådana voro den tiden skolans meningar, sålunda förstod jag dem åtminstone. För öfrigt hade hvar och en sina egna meningar, Steffens också sina, hans kärleksfulla sinne och lättrörliga hjerta kunde ingen lust hafva till hårdhet och köld, likalitet som hans vetenskapliga blick i naturen lät honom svärma ensidigt. Det var just hans poetiska, för hvarje skönt föremål öppna sinne, den muntra qvickhet hvarmed han gäckade pedanteri och egensinne, som vann mitt hjerta. Han höll naturfilosofiska föreläsningar, också föreläsningar om Goethes arbeten, af hvilka jag lärde förstå många saker bättre i den stora mästarens dikter. Steffens satte filosofisk betydelse i mycket, der jag förut hade beundrat blott en skön framställning af verkligt eller föreställt. Jag har sedermera återvändt till detta första åskådningssätt, och tror icke att en

sänn poet vinner derpå att man öfversätter hans poesi till filosofi. En idée, en hufvudtanke bör väl hålla det hela tillsammans; men den idealiska, genialiska framställningen, uppfinningen och känslan af det sköna individuelt menskliga, är och förblir poesins hufvudsak.

Goethes Faust, hans mest filosofiska arbete, var också Steffens älsklingsdikt och han sade förträffliga saker om den. Steffens egen poetiska ande visade sig redan här i en filosofisk omklädnad, och hade han icke sjelf varit poet skulle han icke heller hafva vunnit mig så helt och hållet; ty ehuru jag lät mina filosofiska vänner för mig öfversätta *Kants Fichtes* och *Schellings* hufvudtankar till folkspråket, det vill säga till modersmålet, och således rätt väl kände och begrep dem, så var det mig dock en omöjlighet att sjelf arbeta mig igenom det *rena förnuftets*, *den estetiska omdömesförmågans*, *vetenskapslärans* och *idealismens* terminologiska systemer. Jag förstod lätt hvad jag läste, men hade icke tålamod att länge läsa i dessa böcker; det gick mig för långsamt, formen var mig emot, ofta tycktes det mig också att författarena afveko ifrån den raka vägen, från det rätta målet för att genom en lång omväg komma till ett annat mål.

Steffens älsklingsskalder Novalis och Tieck läste jag ofta och gerna. Huru gladde mig ej Novalis med sin sköna religiösa sentimentalitet, och de ställen i »Heinrich von Ofterdingen» der föräldrar, son, natur och bergsmannaväsen skildras så lefvande. Också den *blå blomman* behagade mig när jag i par års tid kände mig dragen till ett visst mystiskt svärmeri. Tieck var nu helt annorlunda! Af Wackenroder och Novalis han hade likväl ärft en mild hjertlighet som uttalade sig i den *konstälskande klosterbrodren* och i första delen af *Sternbald;* men efter dessa vänners död utkräfde fantasi och lynne sin medfödda rätt. Isynnerhet fägnade mig denna romantiska Aristofanes' *bestöflade katt*, hans *förvända verld* och *Zerbino*.

Hans äfventyr roade mig också oändligt. Här brukade han likväl nog mycket — i stället för en deus ex machina — en diabolus ex machina, som han merendels låter triumfera öfverallt, för att stöta den poetiska rättvisan, hvilken han förkastade såsom gammalmodig. Genom denna nyssuppfunna poetiska orättvisa verka hans äfventyr ännu starkare än de sköna fantastiska plaisanterierna af Musaeus. Och visserligen ges det blott två sätt att behandla djefvulen: antingen att utskratta honom eller hisna för honom. Hoffman har sedermera försökt att förena detta skratt och hisnande i en grinande tandagnisslan, som (om den ej är alltför grimaserad) icke underlåter att göra verkan. Hvad jag också tyckte om hos Tieck var kännedom af och kärlek för medeltiden, ty denna ger hans skildringar en varm, egendomlig kolorit. Liksom Talma införde en riktig Grekisk kostym på den Franska scenen, så kan man säga att Tieck införde en riddaretiden värdig kostym i den Tyska poesin, der man dittils hållit tillgodo med Veit Weberska plymer på hjelmen från de mest olika tider. Göthe framställde konturerna af Luthers tid i sin *Götz* och sin *Faust;* Tieck gick tillbaka till Minnesångens blomstringstid och ännu längre. Huru herrliga gamla bilder har han icke gifvit oss i sin *Eckart den trofaste*, i *Haimonssönerna*, i sin fromt katolska *Genoveva*. I hans *Octavian* äro Clemens och Florens äkta komiska karakterer.

Jag har omtalt huru jag före Steffens ankomst till Köpenhamn hade låtit trycka flere ark af min berättelse *Erik och Roller*. Dessa kasserade jag alla, emedan jag nu hade fått en annan smak. I stället för att förtjena några penningar, måste jag således betala tillbaka halftannat hundrade daler i tryckarelön och för uppburet honorarium. Detta var ingen bagatell för en ung man som ingenting ägde. Men med en annan bokhandlare, Brummer, hade jag gjort ackord att han skulle utgifva ett band dikter af mig. Lyckligtvis var deraf ännu ingenting tryckt. Steffens förkastade också hela denna samling, med undantag af några småstycken; men min bokhandlare kände icke samlingens innehåll. Jag satte mig derföre ned och skref i största hast

en ny samling, som jag lemnade åt honom i rättan tid, istället för den kasserade, utan att säga honom ett ord derom. I den hade jag bearbetat flere af våra gamla kämpavisor till större romancer. Jag införde ottaverimmet i den Danska poesin, liksom sedermera terzinen, de Grekisk-dramatiska versarterna, de nordiska rimbokstäfverna och verserna från *Heldenbuch* och *Niebelungenlied*. Förnämsta stycket i den 1803 utkomna samlingen var *S:t Hans aftenspillet*, som väl något påminner om Göthes *fastlagsspel* och om Tiecks satirer, men dock är originellt dels genom sin egna form dels derföre att det framställer vår djurgårds sommarnöjen. Till slut höjer sig dikten till en erotiskt allvarlig nattscen, som på ett eget sätt ansluter sig till det hela. Dessa dikter gjorde lycka och gåfvo mig ett namn bland Danska poeter. — —

Men mina dikter förskaffade mig också många fiender, emedan några som hade många vänner kände sig träffade af de satiriska infallen i *S:t Hans aftenspillet*. Den gamla poetiska skolan uppreste sig naturligtvis emot de nya meningarna och åskådningssätten. Man fann skämtet öfver det nyttiga och öfver upplysningen orättvist, hyllningen af de gamla fantasierna farlig och oförnuftig. Dock fann jag också vänner. Bland andra presten Holm, som alltid såg mig gerna. Kort efter det jag hade skrifvit S:t Hans aftenspillet, och jag en dag kom blyg och anspråkslös in i Dreyers klubb samt ställde mig med ryggen mot väggen i en knut, sade Holm leende: »der står han, såsom om han icke kunde räkna till fem». En äldre litteratör, något ensidig men föröfrigt en god insigtsfull man och sedermera min vän, Pavels, skref en skarp, och efter de flesta kännares mening skef kritik öfver mina dikter; jag hämnades mot min vana med en satir. De smärtar jag gaf Pavels i denna dikt, funno ingen nöjaktig ursäkt i min ungdom inför dem de träffade. De gjorde det onda värre, och snart kände jag att jag icke längre kunde stå i sällskapligt förhållande till den gamla skolans anhängare. I det dramatiska sällskapet fick jag icke mer någon roll, och efter några tvister trädde jag ut ur sällskapet. En tillfällig omständighet gjorde måhända detta förhållande mellan Pavels och mig mera retsamt än jag önskade, men jag kunde icke hjelpa det. Vi hade nemligen kommit att den sommaren bo i samma hus i Fredriksbergs allé. Jag mötte honom ofta och fortfor alltid att helsa honom artigt; han helsade tillbaka, men slika formella höfligheter skada mer än gagna, när det väsentliga saknas. Rahbeck som gerna ville vara juste milieu i dylika fall, och derigenom (enligt marbörens i Dreyers klubb talesätt) understundom blef hvarken partisk eller opartisk, sade rätt sinnrikt, när man frågade honom hvad han tyckte om min dikt: »Mig synes att Öhlenschläger försökt vara både qvick och malitiös, men ingendera har lyckats honom».

I Dreyers klubb suto en dag vid ett festligt gille Hans Christian Örsted och jag tillsammans. Der sjöngs flere nya visor, bland andra en af en som var god prest men ingen poet. När visan var sjungen, såg min granne öfver bordet mig styft i ansigtet och sade: »det var en vacker melodi!» »Ja, svarade jag, rätt vacker». »Det var också en mycket vacker visa», återtog han. »Åja», svarade jag höfligt. »Ja, ropade han häftigt, det är likväl ingen af dessa nymodiga dikter, som nu göras och som jag anser vara bara strunt; men hvad förstår jag mig på det?» Kallt svarade jag: »ingen menniska kan väl begära att Ni skall förstå Er på poesi; allt hvad man kan begära, är att en gammal man icke bär sig åt som en pojke». Den häftiga mannen sprang nu upp ifrån bordet och skrek högt: »härmed låter jag sällskapet veta att Herr Öhlenschläger ökännt mig för en pojke». Det uppkom nu stort larm och många trodde genast obesett att jag hade orätt. För att icke förstöra sällskapets nöje och då jag icke insåg huru denna strid skulle kunna biläggas på värdigt sätt, då jag dessutom måste befara att dylika scener ånyo skulle förekomma, så berättade jag kort om godt för de omkringstående sammanhanget, bugade mig och sade: »Jag anmäler mitt utträdande ur säll-

skrapet». »Och jag sjelf» svarade min tragna H. C. Örsted, som hade varit vittne till alltsammans och var mycket förtretad deröfver. Vi gingo nu båda. Händelsen vann min sak i den allmänna opinionen, och min bortgång fick mera utseende af en seger än en flykt. Jag har berättat denna scen efter 40 års förlopp ingalunda af något agg till en man, som hvarken förr eller senare gjort mig någon förtret, lika litet som jag honom. Jag vet huru lätt ett öfverlagdt ord kan slippa ur munnen. Jag berättar det blott derföre, att saken, till en slik offentligen känd tilldragelse, också hör till mitt lefnadslopp, och derföre att detta drag tjenar till att karakterisera den tiden.

Från den tiden lefde jag mer ensam i mina husliga kretsar, synnerligen hos Rahbeks och Örsteds. Fru Rahbek var alltid älskvärd och intressant, och dock var hon alldeles olik min syster Sofi. Steffens kom ofta och gerna i båda husen. Vårt förhållande till Rahbek var underligt nog. Han hade varit bådas första lärare i smaken, och ännu stod han qvar såsom hufvud och ordförande för den skola hvilken vi bekämpade. Likväl förblefvo vi rätt goda vänner; ty Rahbek lät också oss gälla något och talade ofta i sina blad ur en fredsstiftande ton emot alltför stor ensidighet. Icke dess mindre prisade han mycket som vi icke kunde tåla, och vi yttrade mycket som var alldeles emot hans tro; men han var i det hela lika tolerant som egensinnig. Att disputera hade han ingen lust; med exempel och qvicka infall förstod han alltid draga sig ifrån saken. När vi uttalade våra meningar, teg han och såg ut ifrån fönstret, der han hade en vacker utsigt öfver sjön till Amager; blefvo vi alltför entusiastiska, så gick han in i sin studerkammare, der kanariefoglarna flaxade fritt omkring på böckerna. Han hade mycken kärlek för alla sina husdjur. Ett dufslag hade han proppfullt af dufvor, ty han tålte aldrig att någon slagtades. I senare tider gick der på gården en gammal gås, som nästan hade blifvit galen af ålderdom och ville bita folk i benen. Ja denna förkärlek att bibehålla det gamla ostördt sträckte sig också till parken och växterna. Der fanns några stickelbärsbuskar som han på intet sätt ville låta skära; följden deraf blef att de vexte honom öfver hufvudet, hörde upp att bära frukt, sedermera till och med blad, och slutligen hade de blott taggar att rifva honom med när han svärmade i dess labyrinter. I Söndermarken, några steg ifrån hans gård, satte han alldrig sin fot. När han nu hade arbetat i sitt rum till måltidstimmen och fått sin aftonrisp, — brändarium som han kallade den — i vrångstrupen och hostat litet deraf, så blef han upprymd och samtalet tog då vanligen, i stället för en filosofisk och lyrisk, en episk vändning. Han berättade oss då gerna anekdoter och karaktersdrag ifrån en äldre tid, hvarvid vi lika mycket beundrade hans minne af alla personer och tillnamn, alla gator, årtal och månader, som den qvickhet och humor hvarmed han berättade.

Isynnerhet roade det mig att höra något af honom om Ewald och Wessel. Till exempel huru den senare en sommar bodde på Westerbro i den såkallade galgqvarnen. »Kom och besök mig någongång», sade han åt skådespelaren Saabye, »jag bor der, ute i den sköna naturen». Saabye kom men träffade honom icke hemma, han hade gått ut på betesmarken. Der var afrättsplatsen som likväl icke på länge hade varit begagnad; och i den murade galgen, det enda skuggiga stället på hela marken, låg Wessel och läste i en bok, midt i den sköna naturen. Engång sade en vän åt honom: »nej Wessel! du måste dock försöka göra din lycka, du bör besöka ministern Guldberg. Han är sjelf en lärd man, ett godt hufvud; han vill visst göra något för dig.» »Det går omöjligen icke an!» svarade Wessel. — »Hvarföre icke?» — »Jag har ingen peruk.» — »En sådan skall du få.» — »Jag har heller inga benkläder.» — »Jag skall låna dig ett par sådana af svart siden.» — Han gick till Guldberg; ministern frågade: »hvem är Ni?» — »Jag heter Wessel.» Guldberg vet ännu icke rätt besked. Wessel tror att det är peruken som gör honom oigenkän-

nelig, tager den af och stoppar den i fickan. Nu känner Guldberg honom och frågar hvarmed han kan tjena honom? »Ers excellence! med någon tjenst, vid hvilken det är mycket att förtjena och litet att göra; ty för en sådan känner jag mig hafva synnerlig fallenhet.» Guldberg vet ännu icke rätt huru han skall förstå detta, tummar förlägen om sin dosa, och upprepar frågan hvarmed han kan tjena honom? »Nå,» sade Wessel, »så gifven mig en pris snus!» Den fick han, bugade sig och gick sin väg.

Förmodligen ville Wessel icke hafva någon tjenst; han mente att han såsom en utmärkt poet som gaf fäderneslandet ära och glädje, kunde förtjena en liten pension. Men såvidt var man ännu icke kommen, att man ansåg en god skald förtjena underhåll för lifstiden såsom skald. Kan man väl förtänka dem, om de togo sin tillflykt till Bachus, för att i hans töckenskyar glömma en verld som försmådde dem? Dock är man sanningen skyldig det medgifvande att Ewald och Wessel arbetade för litet, och att ett visst dagdrifveri, ett visst oordentligt lif behagade dem. En besynnerlig motsats till dessa två var Holberg. Han hade lefvat mycket flitigt, ordentligt och knappt, nästan girigt såsom gammal ungkarl, så att han för sin genom skriftställeri förvärfvade förmögenhet kunde köpa ett baroni, hvilket han åter skänkte åt fäderneslandet.

Notiser.

Universitetets fest den 11 Januari har blifvit på många sätt illustrerad och firades med det allmännaste deltagande både inom och utom den akademiska korporationen. Professor *Ilmonis* tal vid detta tillfälle har redan en tid varit tillgängligt i bokhandeln och dessutom blifvit utdeladt på samma sätt som akademiska disputationer. Verserna af rektor *Cygnaeus*, som utdelades under sjelfva högtidligheten i den af åhörare öfverfyllda solennitetssalen, äfvensom de af professor *Lille*, hvilka afsjöngos under den festliga middag universitetspersonalen gaf i societetshuset, hafva blifvit aftryckta i trenne af stadens tidningar och äro således tillräckligt spridda öfver hela landet. Äfven de verser som afsjöngos vid den festmåltid i staden närvarande studerande, till ett antal af 135 personer, höllo på Kajsaniemi, finnas aftryckta i Maamiehen Ystävä och Sanomia Turusta och äro således allmänt kända. Dessutom har från trycket nyligen utkommit musikdirektör *Pacii Festsång*, för samma tillfälle komponerad, som för andra gången skulle uppföras vid en konsert den 10 februari. Att den solidare medicinska litteraturen äfven förvarar dagens minne, hafva vi förut nämnt. Och Helsingfors borgerskaps frikostiga välgörenhet är äfvenså ofvanföre omnämnd. Mängden af närvarande studerande, oaktadt julferierna då ännu påstodo, är anmärkningsvärd; deras antal torde icke mycket hafva understigit 200. Vid samma tillfälle spridde sig underrättelsen om 3 nya professorers utnämning, nemligen adjunkten *Brunérs* till professor i latinet, adjunkten *Törnegrens* till professor i lärdomshistorien, och docenten *Wallins* till professor i orientaliska litteraturen.

Kort derefter begynte vårtermin såsom vanligt med stipendiatupprop, hvarvid ventilerades en disputation af professor *Woldstedt* »De mutua mathesis et astronomiae inter se relatione meditationes nonnullae.» Medicine doktorn, filosofie licentiaten *A. C. G. Lundenius* af Vice Kanzler utnämd till magister docens i historien. Filosofie kandidat-examen anstäld med stud. *Karl August Kreak.*

Vid *Finska Litteratur-Sällskapets* sammanträde den 8 januari anmäldes gåfvor af Amanuensen Grönblad: »Handlingar rörande klubbkriget häft. 1—3,» och af Hr Aug. Nyberg i Tammerfors: Samling af publika handlingar från 16- och 17-hundratalet dels tryckta, dels handskrifna. Upplästes den skrifvelse af Hr Le Duc, som här ofvan finnes intagen. På grund af Granskningskomitténs utlåtande beslöts att återsända handskriften [illegible] åt

författaren. Beslöts att andra upplagan af *Suomen kansan arvoituksia* skulle tryckas i 1500 exemplar, hvaraf 250 exx. skulle öfverlemnas åt Dr Lönnrot såsom redaktionsarfvode; likaså att en ny upplaga skulle tryckas af *Pyhän Eustakiuksen elämän vaiheet*, 2500 exx. stark, hvaraf 200 exx. skulle tillsändas öfversättaren. Vid Sällskapets sammanträde den 5 februari anmäldes följande gåfvor: af gymnasisten Törnudd i Wasa en äldre runo om kriget 1714 och 1715; af Öhmanska bokhandeln: »Lasten lupaisen huvitus» och »Oletkos kristitty?» samt »Tellervaitus»; af mamsell Europaeus en runo och 16 silfvermynt; af amanuensen Elmgren: »Litteraturblad 1850»; af skolmästaren Selin: en samling gåtor i handskrift.

Finska Bibelsällskapet har af Brittiska Bibelsocieteten fått sig tillsända 9000 inbundna exemplar af Nya Testamentet, bestämda att utdelas gratis ibland Finlands Svenska befolkning, hvaraf 5686 tillkomma Åbo stift, de öfriga Borgå. Dessutom har Bibelsocieteten i London till Åbo öfverstyrt 6000 exemplar Svenska Nya Testamenten, för att försäljas till det nedsatta priset af 23 kop. s. exemplaret inbundet. Domkapitlet har derföre, enligt den af Bibelsällskapet uppgjorda fördelning, utsändt gratisexemplaren till stiftets särskilda församlingar.

Den 10 februari hölls i universitetets solennitetssal en konsert till förmån för den aflidna musikkompositören och sångläraren Fredrik August Ehrströms efterlemnade familj. Hans vänner hade gjort repertoiren så lefvande som möjligt, och publiken efterkom inbjudningen så talrikt att lokalen var öfverfylld. Också presterades vid konserten både instrumental-musik, sång, verser för tillfället författade, och föredrag. Solosången lät publiken göra bekantskap med en talangfull sångare, Hr Brome, som för första gången uppträdde inför en bildad allmänhet; en sånglärares minne hedrades således på det mest passande sätt. Hr Cygnaei *Helsning till F. A. Ehrströms skugga*, som särskilt tryckt fanns tillgängligt vid konserten och sedermera äfven ingått i bokhandeln, skildrar på författarens egendomliga sätt en konstnärs kamp mot oblida öden och lifvets hvardags-bekymmer. Hr Joh. Wilh. Snellmans föredrag öfvergick ifrån en kort teckning af den aflidnes lefnad, till en betraktelse öfver *humanitetens* utveckling i historien intill våra dagar; med raska drag tecknades der de olika tidehvarfvens utmärkande karaktär med afseende å det sannt menskliga. Ur *Helsningen* må det tillåtas oss att låna följande sköna ord om *F. A. Ehrström* och hans mest kända melodier:

»Sjelf han sitt hjertas toner samlat in
Der han vid rodret stod i mörka natten,
Och styrde skeppets kosa vid ett spel
Af stormarnes och oceanens orgel;
Der han på fjerran kust hört folken sjunga
De sånger, som från slägte gå till slägte
Och ljuda unga än på folkens grafvar,
Liksom de klingo omkring folkens vagga.
Från trastens nattligt vemodsfulla suckar
Och lärkans morgondrill han lånat konsten,
Och smälte klangen i ett hjertats degel
Så guldrent, ädelt, som det nånsin värmdes
Af trofast känsla i en menskobarm.
Han var det som uti sin själ tog opp
Hvad skalden diktade, och dervid fäste
De toners vingar, hvarmed dikten bröt
Sin första Eriksgata vidt kring landet.
Och säkert, såsom svanen hittar hem
Tillbaka till den bölja der han föddes
Så fann ock den af toner burna *svanen*
Ett hem i hvarje barm, som fosterländskt
Inom sin strand slöt sångens klara bölja.
Vid källors sorl flög *böljans* symbolik
Med ljuflig rysning öfver själens fibrer;
Och fastän högre drefs den vreda sjön
Mot stranden utaf höstens vreda ilar,
Försmälte än i stilla vemod sången
Om vanskligheten utaf hjertats vårar.
På främlingarnes strand än Suomis söner
Hvarandra kände uppå Ehrströms sång,
Den de från samma land gemensamt burit

Och som till stilla ro qvad [illegible],
I fröjd och smärta, när och fjerran smälte
Så Finska staten samman vid hans sånger!
Det var hans lefnads lycka och dess ära;
Fast lyckan, äran sold så litet ägde
Att gifva honom, som sin enda skatt,
Sitt hjertas, delte ut åt land och folk,
Och sälla stunder dermed vänligt skop,
Mer än af jordens starke städer skapats.»

Såsom en märklig literär produkt anmälde julliden Danska tidningen Fädrelandet: *Thorvaldsens Ungdomshistorie fra 1770 till 1804 af J. M. Thiele; Kjöbenhavn 1851.* Detta arbete framlägger nemligen resultaterna af den upptäckt man nyligen gjort af en ofantlig mängd bref, ritningar, brefkoncepter och anteckningar, hvilka den store konstnären emottagit eller sjelf skrifvit. Djupt undangömda i en källare under Thorvaldsens rum å Rom hade man påfunnit tvenne stora fastagar fyllda med både grus och papperslappar. Dessa senare samlades noga och försändes till Köpenhamn, der ofvannämnda boks författare ordnat och nedlaggt dem i Thorvaldsens museum. Sålunda fick man en samling teckningar och utkast till skulptörens flesta konstverk, omkring 500 till antalet, flere hundrade bref ifrån samtida notabiliteter, med hvilka Thorvaldsen stod i korrespondens, samt dagboks-anteckningar af honom sjelf, merendels på baksidan af erhållna bref. Dagboken skall upplysa en tid ifrån hans ungdom, om hvilken man förut icke vetat något, nemligen i slutet af sistförflutna sekel. Den i sina hemseder kuriösa mannen plägade nästan alltid skrifva svaren på bref i koncept på baksidan af andra bref, och förvara alla sammanpackade; genom denna tillfällighet har hans brefvexling blifvit förvarad för efterverlden. Men de senare åren, då brefvens mängd ofantligt förökades, plägade han instoppa sådana i öppningarna, när han inpackade sina konstverk för att försändas till Köpenhamn, der de honom ovetande uppsamlades. Man vet hvilken obegränsad vördnad den konstälskande verlden i allmänhet, och hans landsmän i synnerhet hysa för Thorvaldsens minne; en sådan upptäckt som nyssnämnda har derföre mycket intresse i vår tid då man minutiöst samlar alla drag ur en utmärkt mans lefnad.

Sveriges enda allmänt litterära tidskrift, Frey, upphörde med sistledne år, eller rättare bytte om namn, och utgifves nu af docenten Bergstedt i Upsala under titeln: *Tidskrift för litteratur.* Man har svårt att inse hvartill de täta ombytena af namn inom den periodiska pressen i Sverige egentligen skall gagna; för oss i Finland medför det den olägenheten att nämnda nya tidskrift ännu icke blifvit anmäld till prenumeration. Utgifvaren hade ock till större delen redigerat Frey under sistledne år, men den öfriga stora mängden af utgifvare, som Frey hade till namnet, afträder; innehållet och tendensen torde för öfrigt blifva desamma, om ock den nya redaktionen måhända mera afser en större publiks fordringar. För öfrigt omtalas såsom nyss utgifna ett nytt häfte af den länge afbrutna »Svenska kyrkohistorien» af Reuterdahl, och nu senast »Stockholms mysterier af Ridderstad,» »Förmyndaren af fru Carlen,» o. s. v. Bland nyare litteratur som före jul hann ingå i vår bokhandel erinra vi oss en ny del af »Thams riksdagshistoria,» »Lidahdels väkter öfversättning af Afzelius,» sista häftet af det för många år sedan begynta planchverket »Skandinaviens foglar af Th. Körner,» andra häftet af »Anjous Svenska reformationshistoria,» såsom förtjent af uppmärksamhet, till subskription anmäles i åtskilliga af våra tidningar den bekanta arkitekten professor Brunii »Kostymteckningar under en resa från Lund till Fahlun.» Mycket uppseende väckte Knut Bondes broschyr »Handelspolitiska betraktelser,» som recenserades af nästan alla Svenska blad med hetta. Historikern Fryxell har ytterligare i ett nytt häfte fortsatt sin gamla polemik emot Geijers »Om aristokratfördomarne i Svenska historien,» ehuru det synes som [illegible] punkt för [illegible]

polemik. Ett Svenskt lexikon af större omfång har begynt utgifvas af Dalin; man äger anledning att önska detta bättre framgång än andra dylika företag, som vanligen afstadnat med de första bokstäfverna i alfabetet. Såsom ett tecken till Skandinavismens upplifvande omnämnes att tre stora tidningar i hvardera af de tre Skandinaviska hufvudstäderna Fädrelandet, Kristianiaposten och Borg träffat öfverenskommelse att införa annonser kostnadsfritt ifrån hvarandra, så att man med ens kan få en annons spridd i alla tre rikena. Göthe-borgs Vetenskaps- och Vitterhets-samhälle har till hedersledamot i den utländska klassen invalt professor *Runeberg*. En tafla af vår landsman *Löfgren*, föreställande Psyche, skall i Stockholm hafva väckt något uppseende, och fröken *Bergs* uppträdande i operor har gifvit anledning till öfverflödande loford af Stockholmska teater- och musik-recensenter.

Finlands allmänna tidning innehåller utdrag ur kontraktsprosten Klas Johan Molanders visitationsprotokoller ifrån 1775 till 1799, som icke sakna sitt intresse emedan de upplysa förhållandet med folkundervisningen i Karelen mot slutet af 18:e seklet. Dessa prostevisitationer voro hållna i socknarna Libelits, Tohmajärvi, Kesälax, Kides, Ilomants, och Pielisjärvi med underlydande kapeller. Man inhemtar deraf både att socknesskolmästare den tiden funnos i hvarje socken, att en viss aflöning eller skolmästarekappor voro anslagna åt dem, och att de flesta församlingar voro missnöjda med sina skolmästares uppförande och sätt att sköta sin tjenst. Emellertid ser man att alla församlingar funno angelägenheten af att hålla en pedagog, ehuru de ville hafva en som icke vårdslösade undervisningen eller förde en liderlig lefnad; också tyckes det som några pedagoger skulle hafva blifvit tillsatta emot församlingens samtycke, samt att deras åligganden icke varit noga bestämda. Någon gång var skolmästaren tillika prest, någon gång tillika klockare. Man må likväl icke tänka på någon folkundervisning i högre mening; ty, här gällde det blott att lära barnen läsa innantill och kanske katekesen utantill, emedan den delen af Finland blifvit efter den öfriga delen af landet, isynnerhet den vestra, hvad bokläsningskonsten beträffar. Detta första vilkor för upplysningens spridning bibringade då redan i vestra Finland föräldrarna sina barn, men i Karelen måste egna pedagoger hållas, emedan föräldrarna sjelfva icke voro hemma i den svåra konsten. Att emellertid af denna början till vidsträcktare folkundervisning icke utvecklade sig någon stadigvarande institution — som tid efter annan kunnat stegra och höja sin verksamhet efter tidens småningom stegrade fordringar — måste man kanske till stor del tillskrifva bristen på dugliga pedagoger som kunnat sköta sina åligganden församlingarna till nöjes, på något pedagogiskt seminarium som kunnat lefverera dugliga ämnen, och på någon myndighet som tagit sig saken allvarligen an. Presterskapet hade naturligtvis intet annat intresse än att innanläsningen gick för sig och barnen förbereddes till skriftskolan. Af den gamla traditionen, som dock icke är så gammal att den hunnit glömmas, qvarlefver ännu i dag öfvertygelsen om nödvändigheten af sockneskolor; och derföre hafva sådana med utomordentlig lätthet kunnat inrättas i ganska många församlingar på den trakten, ehuru äfven de tills dato befattat sig med blott de allra första grunderna. Men man kan af tidens oeftergifliga fordran hoppas att folkskolorna — hvilkas antal icke mera är ringa i vårt fädernesland, inrättade i städerna merendels af regeringen, i socknarna af enskilda eller af kommunen — snart skola uthilda sig till hvad de böra vara, och hvad de i Sverige till någon del redan äro.

Die Gräber der Liven, ein Beitrag zur Nordischen Alterthumskunde und Geschichte von Johann Karl Bähr, är titeln på ett arkeologiskt arbete, som utkommit i *Dresden 1850*. Det innehåller åtskilligt upplysande om Livernas, Esternas och andra beslägtade

Finska folkstammars forntid, deras verktyg, prydnader och lefnadssätt; hvilket allt förklaras genom 21 plancher i stor 4:o, innehållande flere hundrade afbildningar af funna antiqviteter. Skriften torde således hafva intresse för våra fornforskare, emedan den hufvudsakligen angår Liverna, med hvilka Finnarna erkänna slägtskap. De utgöra nemligen en öfvergång ifrån Esterna till det Slaviska folket Letterna, hvarföre deras språk är Estniska utblandad med Lettiska. Om Skriftens närmaste anledning, upptäckten af grafvarna vid *Ascheraden*, säger förf. följande: »När Dünaströmmen om våren 1837 öfversvämmade sina stränder och betäckte hela landssträckor med sand eller uppref marken på åkrar och ängar, upptäcktes en begrafningsplats vid Ascheraden och framdrogos qvarlefvorna af en okänd forntid ur sin nästan tusenåriga gömma. Många föremåls sällsamhet, deras fullständighet, det stora antalet af grafredskap som plötsligt framtedde sig för åskådaren, var öfverraskande. Hos forntidsvännerna i landet väcktes ånyo intresset för gamla minnesmärken; men förrän någon sammanställning af det funna med de förut i några små samlingar befintliga fornsakerna kunde ske, uppkommo häftiga debatter och man tvistade om huruvida dessa grafvar tillhört Normanner, Letter, eller Liver, huruvida denna plats varit ett vanligt begrafningsställe eller ett slagfält? Under dessa fortidiga ändamålslösa förhandlingar gick tiden ur händerna, och grafvarna förstördes, utan att hafva lemnat så vigtiga resultat som man var berättigad att vänta, emedan man här funnit de döda ej blott bibehållna i benranget utan också alldeles fullständigt smyckade med rika bronssaker. Svårligen hafva nordens grafvårdar någonsin för forskarens öga yppat så öfverraskande rikedomar som här; derföre anse alla fornvänner nämnda efterlåtenhet hafva orsakat en oersättlig förlust. I museerna i Riga och Mitau, der de sällsyntaste grafredskap från Kurland och Lifland förvaras, äro smyckena väl sammanställda efter ställena der de funnits, men icke ordnade efter de enskilda grafvarna. Derigenom blef det omöjligt för fornvännen att skaffa sig noggrann kunskap om smyckets bruk, hvarpå dock mycket beror. Innan de vigtigaste grafställena alldeles förstördes lyckades det mig likväl, genom godsägarenas benägenhet, att undersöka flere begrafningsplatser och öppna omkring 50 grafvar, ifrån hvilka jag erhöll en temmeligen fullständig samling. Dessa talande qvarlefvor af ett gammalt folk har jag bemödat mig att använda till upplysning af dess dunkla forntid.» Förf. känner och citerar den hithörande litteraturen temligen fullständigt; någongång öfverlemnar han sig, enligt antiqvariers sed, åt nog vågade hypoteser, t. ex. då han säger: »det är icke osannolikt att Finnarna till och med utbredt sig ända till Danmark, emedan i Danskan de flesta ord, som utmärka jagtens och fiskeriets enklaste föremål, äro af Finskt och Keltiskt ursprung.»

Morgonbladet har slagit an en särdeles allvarsam ton för innevarande år, och deri lyckats ganska väl, om man undantager att ett par längre artiklar kanske varit för mycket allmänt hållna och utförda i en mera tung och lärd stil än man just vill finna i tidningsartiklar. Redaktionen har fyllt alla numror med originalartiklar, hvilket antyder mer bemödande att gifva bladet värde än någon annan tidning, med undantag af Hels. Tidn., för närvarande kan uppvisa. Bladet förtjenar derföre all uppmärksamhet af publiken. De nya redaktionerna i *Ilmarinen* och *Borgå Tidning* hafva också bjudit till att afvika ifrån den nog allmänna seden att lefva helt och hållet på aftryck ifrån andra blad; men hos dem förmärkes en ovana och brist på publicistisk takt som man bör hoppas framdeles skall försvinna. På täta redaktionsombyten lider publiken vanligtvis, ty en tidning kan icke redigeras nöjaktigt utan långvarig vana och red. ansträngda bemödanden att vara sig bör fylla sitt kall. Ingen har med ens lärt sig den svåra konsten att uppfylla en blandad allmänhets mångfaldiga fordringar. Dock bör medgifvas att redak-

de tidningens afgångna redaktioner icke vore svåra att ersätta, så vida föga syntes af deras åtgöranden i bladen. Ilmarinens red. har enligt sitt program öfverlemnat sig åt illusionen att allmänheten skulle redigera tidningen; den torde nog snart finna sig vara bedragen i denna sin förhoppning. Allmänheten redigerar — d. v. s. inskickar insända uppsatser till — ett blad som redan vunnit anseende samt vidsträckt publik och som visar sig äga en förtjenstfull redaktion. Det enda säkra medlet för en red. att erhålla dugliga insända artiklar, är det visserligen något besvärliga, att sjelf göra alla sådana öfverflödiga genom samvetsgrannt bemödande att höja bladets inre värde. Korrespondensartiklar kunna åter svårligen erhållas utan ekonomiskt arrangement af förläggaren. Emot Ilmarinens stil har man med skäl gjort många anmärkningar, ty vissa tirader i bladet hafva trolligen för rätt mången läsare förblifvit hieroglyfer, kanske derföre att den gamla Finska smeden, »den evärdeliga hamraren» icke är van vid Svenska språket. Mången munter reflexion har han dock roat sina åhörare med. Nu sednast har en insändare i Ilmarinen åter rott fram med rätt svåra angifvelser mot vårt lands bokhandel, bland annat med en lång lista på eftertryck. Deraf torde en god del kunna afprutas, och de goda råd han gifver bokhandlare torde icke alla vara rådliga att följa, t. ex. om återsändandet af osålda förlagsartiklar. Ty våra förhållanden äro helt annorlunda än Tysklands å bokhandelsväg; man har sett att vissa skrifter här icke funnit någon starkare afsättning förrän några år efter deras utgifvande. Emellertid torde Å. U., mot hvilka artikeln är riktad, hafva svårt att reda sig ifrån alla der förekommande anmärkningar.

Suometar, *Sanomia Turusta* och *Suomen Huon. kull. seur. sanomia* hafva detta år förökat antalet af den Finska pressens organer, och af hvardera hafva några numror utkommit. Deremot har Wiberska hushållningssällskapets tidskrift *Lukemisia maamiehille* af förekommen anledning upphört, dock erhålla förra årets prenumeranter de ännu bristande numren. De nämnda bladen motsvara både till innehåll och språk sin bestämmelse så godt sig göra låter. Hvardera af dem hafva nog inskränkt utrymme och inskränkt plan; så mycket svårare blir valet af artikar, som det oaktadt vore egnade att väcka läsarenas intresse, och red. hafva den svåra uppgiften att i få ord och i få ämnen framställa något läsvärdt. Större utrymme lärer ock hafva legat i det Finska Åbobladets ursprungliga plan, ehuru den af förekomna skäl blef outförd. Emellertid följer allmänheten utan tvifvel med intresse dessa blads fortgång på sin begynta bana, och af det redan presterade har man anledning vänta att de skola få fägna sig af all framgång på densamma.

Denna första nummer af Litteraturbladet för innevarande år har blifvit öfver höfvan fördröjd, hvilket den benägne läsaren behagade ursäkta. Utom andra förhinder har också bristen på papper orsakat dröjsmålet. Ty ehuru vårt årsbehof af papper beställdes ifrån Tammerfors pappersbruk redan den 21 november 1850, med begäran, att erhålla det sednast till januari månads början, anlände det likväl hit först den 6 februari — vare sig att dåligt slädföre eller andra orsaker sålunda gjorde det för oss omöjligt att iakttaga rätta tiden för januari nummerns tryckning.

Universitetet har den 17 februari genom dödsfall förlorat en bland sina lärare: filosofie adjunkten doktor *Fabian Collan*. Ehuru ung ännu vid sin död, har han dock redan ett tiotal år varit känd som utmärkt skriftställare: först såsom redaktör af Helsingfors Morgonblad, sedermera såsom forskare i Finska historien och språket, slutligen såsom en bland redaktörerna för Finlands allmänna tidning. Han förde den fosterländska bildningens talan i Morgonbladet flere år, och var åren 1841—

1844 sekreterare för Finska Litteratur-Sällskapet. De skrifter han utgifvit äro: »De reformationis in Fennia initiis 1843;» »Erik Flemming biografiskt utkast» i tidskriften Suomi 1844, »Finsk språklära förra delen: formläran» Helsingfors 1847, »De Socrate philosopho et cive supplicio capitis affecto 1850,» »De notione necessitatis Hegeliana 1850,» dessutom »Berättelser öfver inträffade förändringar vid Gymnasium i Kuopio» 1847 och 1850, samt en lärobok i allmänna historien, som dock ännu icke utkommit fullständig. Född 1817, student 1834, filosofie magister 1840, docens i historien 1843, lektor i historien vid Kuopio gymnasium och dess första rektor 1844, filosofie doktor 1850, adjunkt i filosofin 1850.

Nyss utgifna böcker:

Analecta clinica iconibus illustrata quae ediderunt D:r *I. Ilmoni* et D:r *L. H. Törnroth*. Tom. 1. Helsingforsiae 1851.

Om stöfvaren med afseende å dess uppfödande, vård och inöfning, om harjagt med stöfvare m. m. till unga jägares tjenst af *J. J. Maexmontan*. Åbo 1850. 103 pag.

Reskamraten novell af *H. P. Holst*. Öfversättning. Helsingfors 1851. 42 pag.

Finska läkaresällskapets Handlingar. Fjerde bandets 3:e häfte. Helsingfors 1850.

Andeliga sånger. Helsingfors och Åbo 1850. 72 pag.

Sändebref om Christus och församlingen till Christi troende församling af *F. G. H.* Helsingfors och Åbo 1850. 35 pag.

Lifsfrågor i berättelser af *Victor Strauss. Enpiget.* Öfversättning. Helsingfors 1850. 82 pag.

Festsång vid akademiska minnesfesten den 11 januari 1851. Komponerad af *Fr. Pacius*.

Tal vid akademiska minnesfesten den 11 januari 1851 af *Immanuel Ilmoni*. Helsingfors 1851. 33 pag.

Lasten kupatuwen kiwitus. I Satuja ja tarinoita, Suomennettuja. Helsingissä 1851. 48 pag. 16:o

Kaksoset. Kuvaus. Suomentama. Turussa 1850. 63 pag.

Olethan Kristitty? Saarna jolla muistetaan suomalaisen päivästä Petar Tolderolittä. Suomeksi toimittanut J. Molin. Helsingissä 1850. 62 pag.

Lutheruksen suurempi Katekismus. Suomentama. Turussa 1850.

Föreläsningar öfver Romerska privaträtten af Karl Evert Ekelund. Andra delen. Helsingfors 1851.

På Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning 1851 hvaraf ett nummer om 4 ark utkommer hvarje månad, emottages prenumeration i Helsingfors i Öhmanska bokhandeln med 2 Rb. s. och på alla postkontor i landsorterna med 2 Rb. 80 kop. s. försändningsprocenten inberäknad. Bladet utdelas på de ställen der prenumeration skett, på tiden som för utgifningsorten hvarje gång annonseras.

Häftade exemplar af Litteraturbladets 4:e årgång 1850 finnas till salu i Öhmanska bokhandeln och hos J. C. Frenckell & Son, för 1 Rb. 40 kop. silfver exemplaret.

Helsingfors,
Finska Litteratur-Sällskapets Tryckeri, 1851.
Imprimatur: C. A. [illegible].

LITTERATURBLAD

FÖR ALLMÄN MEDBORGERLIG BILDNING.

N:o 2 Februari 1851.

Litteraturöfversigt.

1. Finska Läkaresällskapets handlingar. 4:e Bandets 3:e häfte. Helsingfors 1850. pag. 189—296.

Detta häfte af Finska läkaresällskapets tidskrift innehåller följande artiklar: *1.* Om mortaliteten i Finland år 1848 af *F. J. Rabbe; 2.* Anteckningar om choleran i Helsingfors åren 1848 och 1849 af *W. Nylander; 3.* Om medicinska doctors-promotionerna i Finland af *F. J. Rabbe; 4.* Några ord i anledning af D:r Ingmans uppsats: »Ovatko taudit itsenäisiä eläväisiä olentoja?» af *I. Ilmoni.*

Alla dessa artiklar hafva intresse äfven för i läkarekonsten oinvigda läsare, emedan de beröra allmänna historiskt vigtiga ämnen. Isynnerhet är den tredje mycket upplysande för Finlands kulturhistorie, ty den behandlar medicinska studiernas utveckling i vårt fädernesland, hvarmed naturligtvis helsovården i allmänhet på det närmaste sammanhänger. Man inhemtar deraf det oförväntade resultat att en rationell helsovård är någonting nytt i vårt land och att universitetet på halftannat sekel icke förmådde åstadkomma några grundligare vetenskapliga studier i medicin. Sålunda är seden bland vår studerande ungdom att allmännare och på allvar egna sig åt Eskulapios' helsosamma konst, föga mer än 50 år gammal. Man lefde och dog fordom till det mesta utan läkares bistånd, anlitade på sin höjd några kloka qvacksalvares råd eller några trollformler; hjelpte icke de sednares abrakadabra så ansåg man all både menskig och öfvermensklig hjelp vara fåfäng, och fögade sig i det oundvikliga med Musulmannens resignation.

De statistiska uppgifterna om mortaliteten 1848 af Hr Rabbe, som redan länge befattat sig med samlandet af noggranna sifferuppgifter angående landets befolkning, lemna flere intressanta resultater, dem förf. genom siffrornas ändamålsenliga sammanställning framdragit. Det torra statistiska materialet kan derigenom vinna oväntadt intresse när antecknaren har vissa resultater i ögonsigte. Den stora dödligheten ibland barn under 10 år har varit förnämsta orsaken till folkmängdens klena tillvext i förra tider, den har nedtryckt medellifslängden betydligt under den siffra som utmärker denna i andra närgränsande länder. Åren 1846—1848 visa nu en gradvis förminskning i denna dödlighet, nemligen så att antalet af döda barn under 10 år nedgått under halfva summan af döda 1846 med 1,148, år 1847 med 1,559, år 1848 med 1,675. Det oaktadt öfverstiger barnens antal ännu halfva dödsnummern på många orter, isynnerhet Österbottniska, och medellifslängden har de senare åren förminskats. Den var nemligen 1841: 36,6 år, 1842: 36,0, 1843: 36,5, 1844: 36,5, 1845: 35,5, 1846: 34,95, 1847: 35, 85, 1848: 34,4. Hvad orsaken må vara till detta oförmånliga resultat, tillhör framtida statistiker att afgöra, ty Finlands fåtaliga läkarepersonal, hvilket förf. angifver såsom sannolik orsak, kan visserligen icke ensamt föranleda det, emedan denna personal årligen förökats och medellifslängden ändock aftagit. Märkvärdigt är ock att dödligheten varit störst i och omkring Åbo, så att öfverskottet af döda

emot födda i staden var 555. De flesta dödsfall inträffade, såsom nästan alltid, i januari månad och minsta antalet i september; för andra år angifves merendels juli såsom den sundaste månad.

Koleran härjade visserligen ifrågavarande år i några städer, men synes icke haft något synnerligt inflytande på årets dödsnummer. Om denna farsot innehåller Hr Nylanders uppsats noggranna iakttagelser; dervid är bifogad en statistisk tabell öfver de på kolerasjukhusen i Helsingfors 1848 vårdade sjuka, samt en grafisk tabell öfver antalet af sjukdomsfall för hvarje dag i månaden. Deraf synes att sjukdomsfallen i kolera voro tätare i månens nedan, än i ny. Dock finner man denna iakttagelse icke vara så konstant och tydlig, att derpå någon säker regel kunde grundas. Men det för någon tid sedan gängse antagandet att magneten skulle visa abnormiteter under kolerans framfart, vederlägger förf., äfvensom i Helsingfors det märkliga fall inträffade att den sumpigaste stadsdelen blef skonad af farsoten.

Angående medicinska studiernas beskaffenhet i fordna dagar yttrar Hr Rabbe i den ofvananförda 3:e uppsatsen följande: »Medicinska faculteten vid universitetet i Åbo hade år 1740 redan upplefvat sitt 100:e år, men ännu icke varit i tillfälle att visa prof på sin förmåga att creera doktorer. Ännu hade nemligen ingen Finne funnits hugad att offra sitt lif åt mödan att läsa den dunkla skriften på Eskulapii taflor. De medicinska vetenskaperna lågo under. Det var teologin som hos oss då ännu styrde forskningen med trons tyglar och höll det vetenskapliga sträfvandet strängt i ledband. Men Linné i Upsala slog ändtligen upp naturens bibel och grep sig an med att grundligt tolka den gudomliga skrift, som här stod att läsa. Naturforskningens anda vaknade i norden, och de medicinska vetenskaperna föryngrades till nytt lif samt hastade att äfven hos oss söka skänka helsa och kraft åt den af krigens djupa sår blödande nationen». (Sedan förf. nämnt *Spöring* såsom medicinens fader i Finland och hans elev *Johan Ekelund* såsom den första hvilken 1742 erhållit medicine doctorsvärdigheten i vårt land, fortfar han:) »Gå vi nu att uppsöka de närmaste anledningarna dertill, att för den angifna tiden af ett helt sekel den medicinska fakulteten vid landets universitet icke gittade framvisa eller bilda några alumner värdiga den vetenskapliga doktorsgraden, finne vi näst den ofvan angifna, den närmaste sannolikt hafva varit den att i landet ännu snart sagdt inga medicinaltjenster voro inrättade. Då funnos nemligen hvarken provincial- eller lazaretts- eller slotts- eller stads-läkare befattningar med kronolön. Vid militären handhafdes läkarevården af barberare eller fältskärer, alla utlänningar, bildade under genomgångna gesällår och godkända genom mästerfältskärsförhör hos Kirurgiska societeten i Stockholm. Men med regeringens ändtligen väckta uppmärksamhet på vigten och betydelsen af folkmängdens tillvext i landet, började äfven behofvet af en rationell helsovård att göra sig allt mera känbart. Kommuner och städer hade redan begynt sammanskjuta medel till aflönande af såkallade provincial-medici, då änteligen riksens ständer vid riksdagen 1756 anslogo en stående fond för medicinalverket i riket. Lazaretter inrättades efterhand ett för hvarje af Finlands 4 län, vid hvilka en läkare och en kirurg anställdes, begge med lön å stat. Nu synas änteligen unga män börja egna sig åt de medicinska vetenskapernas allvarligare studium. Johan Haartman, som 1754 utnämndes till provincial-medicus i Åbo och Björneborgs län, och anställdes såsom läkare vid länelazarettet i Åbo 1759, befordrades 1765 till medicine professor vid universitetet och befrämjade med utmärkt nit och med betydliga uppoffringar af egna medel de medicinska studiernas fortkomst i landet. Genom hans medverkan inrättades år 1778 vid universitetet en botanices demonstratorstjenst, år 1783 en profession för naturalhistorien och ars veterinaria. Den af honom donerade stipendiifond för de medicinska studierna fortfar allt ännu att uppmuntra medellösa ynglingar till desamma». Han

anstälde 1781 den första solenna medicine doktors-promotion i Finland, och förf. anför upplysande utdrag ur hans promotionsprogram. Han klagar der att medicinestuderande derförinnan hvarken hade nödiga hjelpemedel till kunskapers inhemtande ej heller några lofvande utsigter på sin lefnadsbana. Sedermera redogör Hr Rabbe för alla promotioner inom 19:e seklet och antecknar biografiska data för de promoverade.

Hr *Ilmoni* polemiserar emot Hr Ingmans uppsats i Handlingarnas nästföregående häfte. Denna uppsats var skrifven på Finska, och Hr Ilmoni tager sig deraf anledning att klandra detta språks användning i Läkaresällskapets handlingar. Och det oaktadt han säger sig »varmt nitälska för Finska språkets och folkets kultur», och oaktadt icke få medicinska skrifter redan förut finnas på Finska öfversatta eller författade. Huru nu den »varma nitälskan» skall låta förena sig med de uttryck förf. tillåter sig på samma sida, deröfver torde han vara skyldig läsaren en förklaring. Hufvudskälet hvarföre Ingman icke bordt skrifva på Finska, är, enligt Hr Ilmoni, det att utlänningar icke förstå nämnda språk och således icke kunna läsa afhandlingen. Men om Läkaresällskapet hyser en så stor ömhet för utlänningars upplysning att det ville bereda dem tillfälle att läsa hvarenda artikel i Handlingarna, så borde det ingalunda skrifva någon artikel på Svenska; ty Svenskan är såsom man vet »ännu långt ifrån att vara allmännare känd». Af omsorg för utlänningars lektyr borde man i allmänhet aldrig skrifva på Finska, ty de förstå det ju icke; och eget lands allmänhet, eget språks utbildning m. m. d. äro väl småsaker som intet afseende förtjena. Det är icke första gången man hos oss för det fåfänga begäret att blifva läst af någon enda utlänning försakat hundradetal läsare här, ibland landsmän, och afsagt sig all inverkan på fäderneslandets bildning. Hr Ilmoni får måhända hugnaden af en eller annan Svensk läkares artighet; Hr Ingman har genom sitt förträffliga språk och sin skicklighet att använda Finskan i en rent vetenskaplig diskussion, gjort sig förtjent af sina landsmäns tacksamhet och erkännande. Ty han har på det evidentaste vederlaggt fördomen att Finskan icke har utbildning nog för att användas i vetenskapliga afhandlingar. Svenska, Danska och Norrska läkare- samt andra vetenskapssällskaper göra alldeles såsom Hr Ingman: de skrifva hvar på sitt språk, ehuru utlänningen icke förstår dem och ehuru deras språk icke är något allmännare kulturspråk.

2. *Analecta clinica* iconibus illustrata quæ ediderunt *D:r I. Ilmoni* et *D:r L. H. Törnroth.* Tomi 1:i fasciculus I. Helsingforsiæ 1851.

Om detta planchverks plan säga utgifvarena i företalet: »Vi hafva ansett oss böra, äfven ifrån denna vår vrå af den bildade verlden, erbjuda några nosografiska prof åt den allmänna medicinen. Derföre våga vi här offentliggöra dessa våra Analecta clinica, d. v. s. en samling af kliniska fall, som förekommit under vår utöfning af läkarekonsten såväl i universitets sjukhus som eljest, och som synas oss anmärkningsvärdare antingen i diagnostiskt eller therapeutiskt afseende: och dertill ämna vi någongång foga strödda observationer (misceller) af grafisk art. I våra här förekommande nosografiska beskrifningar hafva vi bemödat oss om största möjliga korthet, och skola äfven framdeles göra det, utan att dock utelemna hvad som i något afseende synes anmärkningsvärdt; så skola vi bemöda oss att äfven med mikroskopets tillhjelp noga undersöka de af sjukdom angripna organernas inre form, så godt sig göra låter. Föröfrigt skola vi, liksom i detta häfte, förklara ämnena genom afbildningar och teckningar. Här bifogade plancher äro af vår mästare i teckningskonsten Hr *Magnus von Wright* aftagna efter naturen med hans vanliga skicklighet, och vi våga tro dem alla vara utförda med största noggrannhet och omsorg. I fall omständigheterna tillåta oss framdeles fortsätta denna samling, erna vi utan att bin-

das af någon föreskrifven tid publicera häften af samma omfång som detta, innehållande 6 eller 8 kliniska fall, så att 6 häften utgöra ett band. Slutligen anhålla vi om den benägna läsarens öfverseende med vårt försök, emedan det är det första i sitt slag i Finland och dessutom har med sig icke ringa svårigheter».

De här förekommande sjukdomsfall äro följande: 1. Lupus (beskrifven af *Törnroth*), 2. Chloasma *(Ilmoni)*, 3. Exostosis orbitae *(Törnroth)*, 4. Cirrhosis et Melanosis hepatis *(Ilmoni)*, 5. Bucca gangræna perforata *(Törnroth)*, 6. Carcinoma tuberculosum hepatis *(Ilmoni)*. De åtföljande 8 plancherna äro fina och med utmärkt skicklighet utförda. Det hela hedrar utan tvifvel vårt universitet och utgifvarena; språket är latin, förmodligen för att det må förstås öfverallt af de lärda. Och då det i alla fall icke kan påräkna någon talrik publik, utan företrädesvis torde komma att blifva en bok för publika bibliotheker, så torde visserligen något skäl förefinnas för valet af språk, ehuru det Fransyska, såsom mera vanligt i dylika verk, måhända hellre bordt begagnas. I mängden af dylika spridda iakttagelser ligger jemte noggranheten deras förnämsta värde, och man har derföre skäl att önska snar fortsättning af det dyrbara verket.

3. *Andeliga sånger.* Helsingfors 1850. 72 pag.

4. *Kaksoset,* kuvaus. Suomentama. Turussa 1850. 53 pag.

Den fraktion af pietismen, som kallar sig sjelf Evangelism och af motståndarena benämnes efter Hedberg, har visat en tendens åt poesin ända ifrån sin uppkomst. De Evangeliska hafva upptagit poetiska elementer i sin religiösa stämning och med riktig psykologisk takt begagnat konstformen såsom vehikel för sin öfvertygelses meddelande åt vidsträcktare kretsar. Denna riktning afsticker hjert emot de stränga pietisternas krassa, dogmatiska dundrande, eller råa helvetesmålningar för att skrämma folk in i himmelen. De förra skola derföre också lätt vinna fördelen öfver de sednare, emedan de appellera till en ibland humanitetens allmännaste vehikel: folkets poetiska sinne, detsamma som gjorde och ännu i dag gör katolicismen så fast rotad i folkens hjertan. Det är utom allt tvifvel att religiös stämning med lätthet förlikar sig med en poetisk, till och med nästan alltid sträfvar att förmäla sig med en sådan; och det puritanska nedtryckandet af allt skönhetssinne är ett psykologiskt misstag, som förr eller senare hämnar sig sjelft. Det torra dogmatiserandet ger fantasin ingen sysselsättning och tanken sjelf tröttnar, domnar bort; fantasin hämnar sig genom förtviflade utbrott af eld- och svavel-målningar samt smutsiga skildringar af synden m. m. dyl. som man stundom träffar i puritanska predikningar. Den asketiska litteraturen är hel och hållen en slags poetisk produkt, ehuru följande en alldeles egen estetiks lagar; sång och konstmässiga tal höra nödvändigt till andaktsöfningarna. Den andliga poesin har alltid ånyo vaknat upp till högre lif när religiositeten blifvit allmännare upplifvad hos ett folk, och likaså den andliga vältaligheten eller predikokonsten. Medan nu den stränga bot-pietismens skaldeförmågor tystna och afträda ifrån skådebanan, uppträda det andra partiets representanter med sånger, sådana som de ofvan anförda; hvilket är ett tidens tecken på vår kyrkliga horisont, som icke bör lemnas obemärkt af den tänkande betraktaren.

»Flickan på Inderskär» och »Tvillingsbarnen» äro två religiösa tendensnoveller af samma författare, som utgåfvos för ett par år tillbaka och verkligen röja mycken talang. Tendensen var att rekommendera den nya brytningen i religiös öfvertygelse, som med Evangelismen uppkom, och det genom skönlitteraturens lätta form. *Kaksoset* är nu en Finsk öfversättning af den senare novellen och hållen i ett ganska lätt och behagligt språk. Suometar anmärker med rätta såsom ett fel hos Hedbergianerna att de företrädesvis uppträdt i Svenskt språk, ehuru deras sakförare i skrift

sjelfva äro förtrogna med Finskan; medan deremot motpartiet företrädesvis offentliggjort Finska skrifter. Orsaken dertill är väl lokal och tillfällig, emedan de förra hafva sitt stamsäte i sydvestra, det senare i nordöstra Finland. Men »Hengellisiä sanomia» och »Kakkoset» utmärka en öfvergång i detta afseende, förmodligen bekännarena till mycken fromma och förkofran. Ty det kan icke fela att ju ifrågavarande novell får fägna sig af en stor mängd läsare, såväl för tendensens skull som för dylika skrifters sällsynthet ibland vår folklitteratur.

»Andeliga sånger» äro åter ett slags poetisk kalender i religiösa ämnen. Till den hafva signaturerna F. G. H., Ph. Hamberg, A. B. R—s, A. H. S., B. S., C. G. M., lemnat bidrag, dock så att de flesta tillhöra den förstnämnda och ganska många sånger äfven äro utan signatur, deribland ett par af de bäst lyckade. Styckenas antal är inalles 33, de flesta korta lyriska utgjutelser; ganska många kunna sjungas på kända melodier och öfverhufvud varseblifver man mycken imitation efter verldsliga visor. Några äro så trogna bearbetningar att man igenkänner originalet hela den andliga sången igenom t. ex. »Vårt land», »Jord och himmel jag», »Jag vet ett land», »Nyårs sången» ifrån Stenbäcks dikter, af hvilka man äfven eljest tycker sig förmärka flere reminiscenser. Hedbergs stycken hafva merendels en polemisk syftning, som något förvirrar deras poetiska halt; i allmänhet hafva dessa sånger, bland hvilka en del varit förut införd i den religiösa tidningen som utgafs i Åbo, icke kunnat höja sig till någon högre flygt eller sjelfständighet, ej engång till något utbildadt manér. De likna till det mesta nybegynnares försök, liksom merendels styckena i våra poetiska kalendrar, ehuru de här förekommande dock i sitt slag onekligen hafva företrädet. Här finnas dock äfven sånger som hafva mycket värde och som icke skulle misspryda någon vers-samling; de förtjena derföre uppmärksamhet såsom ett lifstecken i församlingen, särdeles om man tager det i betraktande, att sjelfständig produktion på detta fält är högst sällsynt. Med undantag af de polemiska styckena — som måste anses för misslyckade, emedan poesi och polemik svårligen förlikas — uttalar sig i dessa sånger en mild, lugn och öfverhufvudtaget mera menniskovänlig religiös anda, än man vanligen anträffar i asketiska verser. Den glada förtröstan, hvarom författarena så ofta sjunga, har dock icke ännu trängt igenom fullkomligt och höjt själen till vidsträcktare vyer; ty en fri och modig lyftning saknar man här, ehuru ingenting i förf. trosbekännelse hindrar en sådan. Vi skola såsom prof anföra följande af F. G. H., men utelemna för utrymmets skull de 3 sista stroferna. Ämnet är det tacksamma och rika:

Kristi rikes seger.

Trots alla otrons mörka makter
Guds rike segrande framgår;
Trots satans list och afgrundskrafter
Den klippan Kristus evigt står!
Och ingen störta kan hans kyrka
Som grundfast hvilar på hans ord;
Guds son är sjelf dess värn och styrka
Vidt skall dess seger varda spord.

Si natten flyr och dagen randas,
Så vänligt lyser nådens sol!
Si hur de frusna hjertan tändas
Och lifvet gryr vid jordens pol!
Ja i det Finska fosterlandet
Ett ljus af Herrans klarhet sprids:
Och lösta ifrån otros-bandet
Nu själar vakna upp till lifs.

På Zions nåderika höjder
Det konungsliga bröllop står
Med himmelrikets helga fröjder
Och herrlig pris som ej förgår;
Der klinga hulda harpotoner
Vid ljufva engla-sångers ljud
Och folk från alla verldens zoner
Församlas till Guds gästabud.

Ett nådens budskap hörs kring jorden

Det ljuder öfver haf och land;
Längst upp i höga, kalla norden
Guds vittnen stå på Suomis strand:
I Herrans namn de bjuda alla
Till Lammets sköna gästabud,
Och vänligt arma själar kalla
Till nåd och salighet hos Gud.

Ty han som var, som är, som blifver
Den evige, han är oss huld,
För Kristi skull han oss tillgifver
Vår gränslöst stora syndaskuld.
Han bjuder syndare så kärligt
Sin himmel, full af salighet;
Åt dem som tro han skänker nådigt
Sin enda sons rättfärdighet.

5. *Hedbergska verklärans vederläggning och evangelii försvar, af Anders Wilhelm Ingman.* Helsingfors 1850. 180 pag.

Den religiösa polemiken framträder i denna skrift med mycken både häftighet, lärdom och stilistisk talang. Riktad emot den så kallade Evangelismen, som till sina grunddrag är af öfvervägande fredlig natur, uttalar den i de strängaste ordalag förkastelsedomen öfver dess bekännare, förkättrar dem på det fullständigaste såsom affällingar ifrån kyrkans lära, och slungar emot dem språk ur bibeln och Symboliska böckerna i mängd. Den är således en partiskrift, talar i hela det partis namn, dit förf. hör, och har för opartiska läsare det historiska intresse att lemna bidrag till båda de fientliga partiernas karakteristik. Hr A. W. Ingman har framför Hedberg fördelen af en redig stil och disputationsvana, ty Hr Hedberg är i allmänhet en högst olycklig stilist på prosa, så att man kan trotsa hvem som helst att få någon redig tanke ur hans senast utgifna »Sändebref om Kristus och församlingen». Men utan tvifvel skulle hans grundsatser betydligt vinna om de försvarades af någon skickligare penna, emedan de i sig sjelfva vittna om mycket mindre inskränkthet än de hvilka Hr Ingman förfäktar. Denna senares sak skadas äfven derigenom att han uttömmer sin galla i oräkneliga invektiver; han kallar sina motståndare: »Herrnhutiska bröder», »antinomister», »uppblåsta köttsliga helgon», »baksluga förvrängare af bibelns och Luthers ord», »synergister», »lögnare», o. s. v. Man skulle tro att hela ordbokens förråd åt detta håll vore uttömdt, men kanske har förf. ännu några dylika epiteter qvar i sitt ordförråd, efter han säger sig hafva undvikit alla personligheter.

Förf. uppräknar i början ej blott Hedbergs skrifter, utan äfven hans »läropiltar», hvilka senare han sanningsenligt säger »betydligen förmörka Hr Hedbergs författareära, hvars högst vämjeliga, slappa och skrymtaktiga skrifsätt påminner läsaren om Math. 5: 13». Uti åtskilligt har nu förf. också rätt till hälften: Evangelismen har onekligen en viss dragning åt Brödrakyrkans själsstämning — det nyssnämnda »sändebrefvet» med sina sånger om brudgumen, lammet, Kedars hyddor, m. m. påminner starkt om Sions sånger och deras vekliga känslosymbolik — den har också en viss tendens till antinomism i fornLuthersk mening, så vida de icke anse lagens hamrande vara nödvändigt före försoningen. Men när förf. kallar den för verklära och dess anhängare för högmodiga helgon, så far han vilse, och visar sig hafva sjelf kännt udden af de beskyllningar för samma fel som Hedbergianerna gjort emot den stränga pietismen. Ty onekligen passa nämnda epiteter bättre på den skarpt afsöndrade, menniskofientliga, fördömmande pietismen. Förf. säger att frågan närmast gäller salighetsordningen, att Hedbergianerna utesluta den förberedande bättringen och komma genast till tron; detta är grundadt, och huru många ställen förf. än må framdraga ur Formula concordiae för att bevisa det en slags bättring bör föregå tron, så blir dock bibeln och protestantismens anda på hans motståndares sida. Evangelismens objektiva uppfattning af tron och försoningen är onekligen en riktig och fruktbärande tanke, mot hvilken bot-pietismens halfhet icke kan hålla stånd. Man bör blott önska att den

förra klarare och konseqventare utvecklar denna tanke, gör den mera redig för sig än hittills synes vara fallet. Dertill kunde polemikens fortsättande vara nyttigt, och *Suometar* har i den händelsen lofvat sekundera Hr Ingman.

Men våra läsare torde helst betacka sig för teologisk polemik och dermed följande »odium theologicum». Vi skola derföre meddela ett muntert stycke ur den ifrågavarande skriften. I frågan om verldsförakt och de utvaldas klädedrägt står Hedbergianismen så der temmeligen på de ordinära menniskornas sida och polemiserar, t. ex. i »Kaksoset», emot pietisternas renläriga skörten. Med anledning deraf upplyser nu Hr Ingman att oomvända bonddrängar i Finland hålla sig Parisiska modejournaler, hvilket af historikern bör antecknas. Se här hans ord pag. 131: »Vi veta nemligen att de redligt väckta bönderna i Finland allt ännu hårdnackadt bibehålla sin vackra nationaldrägt, medan den yngre generationen af bondaståndet har öfverskridit sitt stånds gränser och numera i kapp med herremännen utspökar sig i Fransyska bonjourer, paletoter, chemisetter, kasaveikor, Franska klädningar, merinos-schawlar och annan fåfänga. När väckelserna först skedde i Savolax, hade alla bönder den tiden ännu *en* drägt. Då var det ännu ingen yttre skilnad emellan väckta och namnkristna: *alla* höllos i sitt hedervärda stånds drägt. Men sedermera ungefär för 40 år sedan, började den inhemska nationaldrägten ej mer behaga, utan efter Parisiska modejournaler skulle nu råa bonddrängar och bondpigor utstyra sig till komedianter å verldstheatern. En sådan syndig fåfänga kunde naturligtvis ej delas af de väckta bönderna — — utan när väckelser sedermera skedde i Österbotten och de sågo de äldre väckta i Savolax ännu bibehålla den trefliga klädebonad, hvilken äfven de i barndomen hade burit, så upplamade för dem Zeph. 1: 8, i deras Finska bibel: Herran teurasuhrin päivänä on tapahtuva että minä etsin päämiehiä ja kuningan lapsia, ja kaikkia jotka outoja vaatteita kandavat. Minä etsin myös niitä sillä ajalla jotka hyppävät kynnyksen ylitse», etc.

6. *Pipliän historiat* vanhasta ja uudesta testamentista *Joh. Hybnerin tekemät.* Ynnä lyhykäinen kertomus Kristillisen kirkon vaiheista kaikkina aikoina. Suomennos. Helsingissä 1850. 312 pag.
7. *Lasten hupainen huvitus.* I. Satuja ja tarinoita, Suomennettuja. Helsingissä 1851.
8. *Valda fabler till läsning för barn.* Med träsnitt. Helsingfors 1850.
9. *Lukemisen alku–oppi,* tahi aapis-kirja. Helsingissä 1850.

Dessa skrifter för barn, som alla utkommit inom ett halft år, förtjena hvar och en att rekommenderas till bruk för de små som företaga sina första öfningar i läskonsten. Ingen af här nämnda barnböcker hör till den klass af tryckpressens alster som hafva blotta handelsvinsten att tacka för sin tillvaro. Ty emedan barn finnas flere än lärda, så kunna barnböcker merendels tryckas och säljas till obegränsadt antal exemplar och locka derföre handelsspekulanten. Men falskt är det att anse böcker af hvad beskaffenhet som helst kunna läggas i barnens hand, till öfning innanläsningen. Man har merendels fyllt abcböckerna med böner och andra religiösa stycken, af hvilka barnen alldeles icke förstått de flesta. Andemeningen har varit att djupt i minnet inprägla vissa böner, och att gifva hela sysselsättningen med läsning en slags religiös helgd för de små. Utan tvifvel är det vackert att gifva åt arbetet för upplysningen religionens smörjelse och invigning; men i annat afseende är metoden förfelad. Ty för den högst mödosamma stafningen, som mekaniskt inöfvas likt soldatens exercis, borde icke religiösa stycken användas, emedan dessa genom mekanismen förlora den betydelse de böra äga för barnen. Och någonting som barnet förstår borde också gifvas det att läsa, åtminstone omvexlande med det obegripliga, som just derföre snart faller ur minnet. Till stafvering lämpa sig allrabäst tydliga ord-

språk, sådana Finskan har i mängd, korta satser som innehålla någon faktisk undervisning, eller moraliska reglor; likaså till skrifröfningar. Till ren innanläsning kunna med största fördel fabler, sagor och enkla berättelser användas, emedan begripandet fröjdar och belönar barnet för sin möda; till utanläsning några få, korta böner och psalmverser. Men att tidigt begynna med utanläsning af katekesen är i alla afseenden olämpligt, och har blott till följd att dess begripande i framtiden derigenom förvåras. Bibliska historien är, för sin enkla berättande stil och det för barnens fantasi lockande underbara i dess innehåll, ganska lämplig till innanläsningsbok, så mycket mer som den inleder den lilla läsaren i bibeln; ehuru den borde mycket mera förenklas än Hübner gjort, och reflexionerna till det mesta lemnas bort. Ty hufvudsaken är att innehållet meddelas rent historiskt, liksom de moraliska fablerna också göra det.

Ofvannämnda skrifter lemna tillfälle att tillämpa denna metod. Förf. af *Lukemisen alku-oppi* har följt nyss anförda regel för stafveringen; men oss synes som han skulle hafva bibehållit för mycket af de i abcböcker vanliga bönerna. Dessa hade kunnat förminskas och en eller annan moralisk fabel, samt någon episod ur bibliska historien i stället tilläggas. Emellertid innehåller denna abcbok mycket mera än de vanliga: utförliga stafningsexempel, omvexlande fraktur och antikstil, siffror, räknetecken, multiplikationstabell, uppgifter om mått och en förskrift. Olämpligt torde det vara att undervisningen för den som skall *lära* föregår sjelfva barnens bok; dessa hade bordt få nöjet att börja ifrån början, och lärarereglorna följa till sist.

Valda fabler och *Lasten huvitus* innehålla till en del samma fabler, ehuru icke alla. Valet hade utan tvifvel kunnat vara bättre, åtminstone hvad några beträffar, emedan det finnes en stor mängd sådana att välja på; men de gifva dock en lämplig läsning åt dem för hvilka de äro ämnade. Titeln på den Finska fabelsamlingen är olämplig, alltför allvarsam och lång. Båda hafva fördelen af en vacker utstyrsel, hvad tryck och träsnitt beträffar, isynnerhet den Svenska; färgtrycket har dock i denna gjort de lyckade träsnitten något otydligare. Den Finska, som är den första i sitt slag, har sitt förnämsta värde deruti att den ger anledning åt föräldrar ur den bildade klassen att gifva sina barn en god öfning i Finskan, och dymedelst en väckelse för framtiden att icke glömma det språk som ligger oss alla närmast. Barnböcker, läroböcker i alla ämnen, och någon lättläst skönlitteratur, äro för närvarande de nödvändigaste och nyttigaste alster man begär af vår Finska tryckpress.

Närliggande Finska öfversättning af den upplaga af Hübners Bibl. historier, som på Öhmanska bokhandelns förlag tycktes i Tavastehus 1849, torde vara den första med träsnitt försedda, såvidt vid erinra oss. Dessa träsnitt af Liebert skulle vara lyckade och för ändamålet lämpliga, om icke de flesta i trycket hade blifvit suddigt afdragna. Luther t. ex. har råkat bli så illa svärtad att hans bild måste skrämma de små åskådarena; flere andra hafva fått fula tvärstreck öfver hela figuren, som alldeles skämma bort dem. Sjelfva trycket är för tätt och har derigenom ett oredigt utseende. Texten är för öfrigt den gamla välbekanta Hübner fullständig, blott med utelemnande af frågorna såsom onödiga, och med tillägg af en knapp kyrkohistorie på 37 pag., der man bland annat af ett träsnitt får se huru biskop Henrik, tätt omgifven af stridsyxor, döper Finnarna i Kuppis källa. Stilen är måhända icke så lätt som den kunnat och bordt vara, då den är ämnad för barn. Originalet är icke heller rätt väl lämpadt efter barnens fattningsgåfva och fordringar, ehuru det har gammal häfd för sig och blifvit begagnadt af otaliga; att anträffa den rätta stilen och de rätta uttryckssätten för sådana läsare, är i allmänhet en ganska svår konst. Öfversättaren hade bordt öfversätta mera fritt, och mera enkelt, än nu skett. Emellertid intar denna bok en hedrande plats ibland den stora mängd dylika som hittills utkommit, och som vanligtvis bestått i blotta utdrag. An-

vändningen och fabrikationen af dugliga träsnitt bör i allmänhet högeligen rekommenderas; att den hos oss ännu ligger i linda bevisar tydligen jemförelsen med de ypperliga träsnitt som man numera är van att finna i Tyska böcker.

10. *Om stöfvaren och harjagt med stöfvare,* till unga jägares tjenst af *J. J. Maexmontan.* Åbo 1850. 103 pag.

Är en bok af det rent praktiska slaget som förtjenar uppmärksamhet för den fullständighet och det lefvande intresse hvarmed förf. behandlar sitt ämne. Dertill kommer ännu en oväntad reda och klarhet i stilen, samt en stor rikedom på sjelfförvärfvad erfarenhet som uttalar sig hela boken igenom, så att det synes vara en öfverflödig försäkran när förf. i företalet kallar sig »af själ och hjerta jägare». Man kan derföre taga för afgjordt att vederbörande jägare icke försumma att göra bokens bekantskap, för att enligt alla konstens regler skjuta ned de skogsinvånare som hafva sitt enda vapen i sina flinka ben. Hararne skulle hafva allt skäl att skaffa sig förbud mot en så skadlig litteraturprodukt, om de icke så afgjordt hyste förakt för alla teorier. Ämnet är visserligen icke bland de vigtigaste, och fråga kan blifva om detta *nöje* numera just kan räknas till de ädlaste, ehuru man fordom ansåg det så — om jagten gällde rofdjur, isynnerhet det slag som enligt Borgå Tidning i vissa trakter af östra Finland åstadkommit så många fasaväckande olyckor, vore det en annan sak — men hvarje skicklighet har sitt värde och den i hundskötsel och harjagt äfven sitt. Större delen af boken undervisar nemligen om jagthundars tillbörliga vård och inöfning samt om dessas sjukdomars botande. Man finner här de grundligaste lektioner i hundvetenskapen (såsom en Tysk skulle kalla den) och praktiska råd som icke äro att förakta, ens af dem som deri redan förut äro rutinerade.

Litteraturbl.

11. *Den enkla och dubbla eller Italienska bokföringen* lämpad efter Finska delens förhållanden af *J. H. D* Åbo 1850. 89 pag.

Innehåller en knapp och ordkarg undervisning om bokföringen eller förklaring öfver dervid brukliga termer, men temmeligen utförliga exempel på affärsböcker. Förf. afsigt synes således hafva varit att hufvudsakligen genom exempel bibringa läsaren begrepp om en riktig bokföring. Denna metod torde väl i allmänhet vara den ändamålsenligaste, isynnerhet om någon lärare närmare förklarar exemplen för nybegynnaren; men till sjelfstudium skulle erfordras utförligare reglor och förklaringar än i denna bok finnas upptagna. Den har utseende af att vara ämnad till lärobok i handelsskolor, och kan såsom sådan uppfylla sitt ändamål, emedan den praktiska inöfningen der är hufvudsak. Boken har 3 afdelningar 1. »Om affärer och bokföring i allmänhet», 2. »Om den enkla bokföringen», 3. »Om den dubbla eller Italienska bokföringen»; i den första afdelningen förekomma rubrikerna: activa och passiva, capital, Conto, calculation, vexel, rederi och sjöfart, hafveri, assurans; i den andra: cassabok, varubok, memorial, riscontro; i den tredje: journal, hufvudbok, balans och bokslut.

Läsaren erinrar sig att Hr Bromander, som ofta i Finland fungerat såsom lärare i bokföring, nyligen reste omkring och samlade 1000-tal subscribenter på ett arbete om den dubbla bokföringen, hvilket han ämnade utgifva. Det skulle tilltagas i stor skala, men af hans metod vid undervisningen torde man få sluta till att utförliga exempel skulle upptaga största delen af arbetet. Genom alltför stor utförlighet häruti tillvexer onödigtvis bokens volym, utan att nybegynnaren ändock kommer under fund med det rätta sättet för bokföring, i fall han icke till fullo begriper hufvudtitlarnas betydelse. De flesta torde derföre vara lika väl behjelpta med nu anmälda skrift, som med den utlofvade vidlyftigare.

12. *Kuva-piplia eli Piplian-historia* lapsille, jonka on Juutin kielellä kirjoittanut *P. K. J. Rasmussen*. Suomennettu, ja 28 kuvilla kaunistettu. Helsingissä 1851. 135 pagg.

Till de ofvananmälda barnböckerna kunna vi nu lägga denna *Rasmussens* Bibliska historie, som just dessa dagar utkommit i Finsk öfversättning. Den är betydligt mindre till omfång än Hübners, och svarar egentligen emot de utdrag ur denna senare som förut finnas öfversatta på Finska. Meningen är nemligen att genom ett sådant kortare sammandrag barnen lättare skola kunna hålla den bibliska historiens hufvudpunkter i minnet, och genom det lägre priset få lättare tillfälle att förskaffa sig boken. Hübner och Rasmussen utesluta derföre icke hvarandra, utan äro ämnade att fylla olika behof; de äro också båda utgifna på Öhmanska bokhandelns förlag. Figurerna i träsnitt äro desamma i båda skrifterna, dock så, att denna senast utgifna har blott 28, Hübners Bibl. historie deremot nästan dubbelt så många eller 52. Träsnitten i nu ifrågavarande bok äro bättre afdragna och betydligt redigare, kanske derföre att pappret är finare, än i den Hübnerska; om dem bör i allmänhet märkas att åtminstone flere bland dem äro copierade efter stora mästares taflor och således helt annorlunda utförda än de i Svenska upplagor af Hübner vanliga. Det Danska originalet hafva vi ej haft tillfälle att se, men af denna Finska öfversättning, som synes vara gjord med mycken omsorg, finner man att förf. i stilens enkla klarhet och i redig öfversigt har företrädet framför Hübner. Endast har han stundom bemödat sig om så mycken korthet att läsaren får svårt att ur berättelsen inhemta någon åskådlig föreställning om händelserna. Framställningen af flere ämnen är alltför knapphändig; så t. ex. affärdas historien om alla profeterna på en sida. Detta gäller i ännu högre grad om den så kallade kyrkohistorien i slutet, som upptar inalles $1\frac{1}{2}$ sida; naturligtvis kan på så få rader egentligen ingenting meddelas, och denna rubrik hade derföre hellre bordt lemnas borta. Ty den som med ungefär 40 rader absolverar sin kurs i historien om 1800 år, vet i alla fall deraf intet. Skillnaden emellan påfvens lära och Luthers har också föga intresse för Finska barn, hör åtminstone icke till bibliska historien. Men såsom redan sades, Rasmussens sammandrag af bibliska historien utmärker sig fördelaktigt för sin enkelhet, och dess Finska öfversättning för ett efter barnens fattningsgåfva lämpadt språk.

13. *Den unge juristen*, eller juridisk handbok för medborgare af alla klasser i Finland. Fjerde tillökta upplagan. Helsingfors 1850. 421 pag.

En bok som haft att fägna sig af ganska stark afsättning, och torde redan snart nogdt befinna sig i hvars mans hand. Ty sedan 1833, då den först utgafs, således inom 17 år, hafva inalles 6 upplagor af densamma kunnat tagas, 4 på Svenska och 2 på Finska (den ena likväl betydligt förkortad). Denna framgång vittnar åtminstone om behofvet af en sådan handbok, om också icke deraf skulle följa att boken är väl redigerad. Ty vårt lagverk är genom efterhand tillkomna förordningar så vidlyftigt och för den icke lagfarna så svårt tillgängligt, att en kort öfversigt af de i dagliga lifvet vanligast förekommande stadganden är alldeles oumbärlig för medborgare af alla klasser. Lagboken är redan så föråldrad genom nyare tillägg, att den ensam lemnar föga upplysning i dithörande fall, och författningssamlingarna äro alltför digra och för många att kunna användas i det dagliga lifvets ärender. Formulärer till hvarjehanda skrifter finner dessutom hvar och en ofta nog vara oumbärliga, om han icke skall nödgas tidt och ofta anlita främmande biträde. Privatmannen kan svårligen på annat sätt lära känna sina skyldigheter i en eller annan gång förekommande fall, än genom hörsägen eller en dylik juridisk vägledning som ofvannämnda skrift. Ett trängande behof afhjelptes der-

före genom *den unga juristens* utgifvande och genom dess öfversättande på Finska i en kortare och en utförligare upplaga. Beträffande det påstående man någongång får höra, att Finskan icke vore utbildad nog för att brukas i juridiska förhandlingar, protokoller och andra dokumenter, kan man således helt enkelt anmärka det faktum: att såväl lagboken, som allmänna författningar och tvenne juridiska handböcker finnas i tryck utgifna på Finska, utom det att lägre rätters ransakningar naturligtvis alltid förts på det språk de rättsökande förstått. *Asianajaja* (Wiipurissa 1847) har nu visserligen ett genom sin korthet och sina gerundiala konstruktioner tungt och svårförstådt språk, men *Käsikirja lain opissa talonpojille* (Waasassa 1849) all den lätthet i språket man kan begära, särdeles om man besinnar, att icke heller den Svenska lagstilen i »Den unga juristen» just på alla ställen kan berömmas för klarhet.

Med allt erkännande af det stora gagn nämnda bok redan gjort, måste vi likväl yrka att den icke är väl redigerad, eller åtminstone att den fjerde upplagan icke blifvit så mycket förbättrad, hvad redaktion och uppställning beträffar, som man haft skäl att vänta. Ty när 3 upplagor rikligen belönat den derpå i början nedlagda möda, kunde man icke utan skäl begära en omarbetning, som skulle hafva gifvit boken högre värde. Tryck och papper äro till och med sämre än i tidigare upplagor och ingalunda egnade att rekommendera densamma, än mindre de temmeligen talrika tryckfelen. Uppställningen är, såsom man vet, alfabetisk, men rubrikerna ofta nog illa valda, så att villrådighet uppkommer hos läsaren hvar han skall söka den artikel han behöfver. Genom uteslutningar har det händt att några titlar förekomma ifrån hvilka läsaren hänvisas till andra, som åter icke finnas upptagna. Bättre hade utan tvifvel varit att uppställa alla titlar i ett register och derifrån hänvisa till det ställe der upplysning i ämnet meddelas. Det hela hade derigenom fått ett vida redigare utseende och hvarje ämne kunnat med mera sammanhang afhandlas, än nu då det ibland förekommer deladt på flere ställen.

Förf. synes på de flesta ställen haft för afsigt att begagna Förordningarnas egna ord, hvilket ledt till onödig vidlyftighet och gjort både stilen oredig och sammanhanget löst. Hade han deremot redigerat de olika förordningarnas stadganden för hvarje särskilt fall till ett sammanhängande helt, tydligt åtskiljande de punkter som böra iakttagas, och för hvarje särskild bestämning anfört det lagrum eller den öfverhetliga kungörelse hvarpå den stöder sig; så skulle läsaren genast haft klart för sig hvad lag om saken stadgar, utan att behöfva mödosamt leta sig fram genom de ordagranna citaternas labyrinter. Och den som haft något tvifvelsmål om förf. riktigt förstått lagstadgandet, hade genom hänvisningen fått tillfälle att kontrollera uppgiften. I de allraflesta fall skulle dock förf. uppgift för läsaren varit nog, om han, förf., med omsorg och sakkunnighet återgifvit förordningens innehåll. Ty denna juridiska handbok för praktiskt behof bör i alla fall icke vara någon lagsamling, och är icke ämnad för studier af lagfarenheten, emedan den dertill vore alltför bristfällig. Arbetet vid en sådan genomförd redaktion skulle måhända varit mödosamt, men läsarena hade betydligt vunnit derpå. Vid vissa titlar har förf. följt denna metod, hvilken är såmycket behöfligare, som man vet att schematisering och redig, med lätthet öfverskådlig uppställning ingalunda är vårt lagverks starka sida. Ifrågavarande handbok är naturligtvis ämnad för i lagkunskapen oinvigda läsare, men sådan den nu är redigerad erfordrar den någon vana vid ämnet för att förstås.

Hvad formulärerna till hvarjehanda skrifter beträffar, så upptager förf. ganska många numera föråldrade och illa stiliserade formulärer, hvilka numera icke brukas. Den långdragna, med omsägningar fulla stilen hade i allmänhet vid sådana bordt undvikas. I typografiskt afseende borde formulärerna utmärkas med särskild stil, hvarigenom öfversigten blifvit lättad; deruttinnan vore äfven eljest mycket att anmärka.

Fullständigheten af uppgifterna hafva vi icke kunnat pröfva, ett eller annat mindre vigtigt har förekommit oss vara utelemnadt; men öfverhufvud vilja vi dock tro att bestämningarna blifvit med berömlig noggrannhet samlade. Och då detta visserligen är hufvudsaken, så måste arbetet medgifvas äga mycken förtjenst; det är blott emot bearbetningen af det samlade materialet som man med skäl finner anmärkningar att göra. Närvarande upplaga innehåller 20 pag. mera än den andra, 1842 utgifna, men har för öfrigt icke undergått någon väsentlig förändring, blott att nyare stadganden blifvit tillagda.

S. E.

Tyska litteraturen efter 1848,

af Saint-René Taillandier.

Den Tyska litteraturen sedan 1848 företer en stor mångfald af produktioner, af rörelser i motsatt anda, af ingifvelser som icke likna hvarandra; låtom oss försöka införa något ljus i denna förvirrade mångfald, utreda den starkaste tendensen, och kanske skall det resultat hvartill vi komma, i stället för att vara blott en lycklig symptom, innehålla en hel lektion i moralen. Hvad man genast bör anmärka, är flere utmärkta skriftställares återgång till sina förra studier. Jag skall såsom exempel på en sådan ånger i främsta rummet anföra tvenne män, som intagit en egen ställning på olika banor, tvenne skriftställare som synnerligen upprört sinnena, den ena genom sina teologiska vågstycken, den andra genom skarpheten i sina litterära teorier: *Strauss* och *Gervinus.*

Strauss' beteende efter 1848 förtjenar särskildt ihågkommas. Såsom kandidat till parlamentet i Frankfurt förklarade han för sitt lands arbetare och vingårdsmän ärligt andemeningen af sina teologiska skrifter, och drog ej i betänkande att i många stycken bryta med den Ny-Hegelska skolan. Kort derefter utnämnd till medlem af Würtembergs konstituerande församling, lemnade han denna församling der demokraternas häftighet icke respekterade friheten i hans vota. Han vidtog då ånyo sina afbrutna arbeten, och den bok han nu lemnat oss är frukten af denna goda tanke. Under den tid som närmast föregick revolutionen, tycktes Strauss hafva öfvergifvit exegesen, han sysselsatte sig företrädesvis med studier i historien och den litterära kritiken, och man kunde tro att litteratören höll på att rätta teologen. Och till detta arbete har Strauss återvändt. Att under en kris som omstörtar allt återfinna sin väg, är ett tecken till hög intelligens och till en vilja som är sig sjelf mäktig. Strauss har gifvit exempel derpå. Medan hans vänner från fordom med häftighet kastade sig in i demagogin, forsatte han, den förut så fruktade nyhetsmakaren, sin inre reform; han söker i biografiska och historiska studier en tillflykt undan panteismens dårskaper och publicerar: *Schubarts Leben in seinen Briefen, 2 voll. Berlin 1849.*

Schubart är en ibland de sällsammaste figurer i Tyskland från 18:e seklet. Äfventyrare, musikus, poet, publicist, med häftigt lynne och vacklande karaktär, denna sällsamma person hvars lif genomgick så mycket elände, erbjuder moralisten ett allvarligt intresse. Strauss har samvetsgrannt samlat alla bref af sin olyckliga landsman, och förmedelst denna korrespondance omvexlande med snillrika teckningar återger han mannens dramatiska öde. I Schubarts lefnad förekommer en sorglig händelse som delar den i tre bestämda perioder: den häftiga publicisten i *die Deutsche Chronik* hölls 10 år instängd i stadsfängelset. *Före*, *under* och *efter* fångenskapen, sådan är Strauss' indelning. Den första perioden låter oss se denna odisciplinerade natur i hela öfvermåttet af hans passioner. Son till en pastor i den lilla staden Aalen, var Schubart bestämd för prestbanan; då den plats han väntade sig icke nog snart blef ledig, antog den otåliga kandidaten en lärarebeställning i Geisslingen, och gifte sig knappt anländ dit. Detta dubbla beslut hade han tagit nog hastigt; det behöfdes icke lång tid

förrän den heliga unga mannen vardt trött vid sin befattning och utledsen vid det stilla heliga lifvet. Oförmögen att foga sig efter pligtens föreskrifter, hänförd af en omåttlig inbillningskraft, vardt teologen från Aalen snart en äfventyrare och utsväfvande. Musiken åt hvilken han hängaf sig med passion, förskaffade honom uppehälle och förde honom till och med inför monarker. Utnämnd till orgelnist och direktör för hofvets koncerter af hertig Karl af Würtemberg, lemnade han Geisslingen och for till Ludvigsburg. Der nödgades hans fru skilja sig ifrån honom för hans utsväfningar och skandaler; han förlorade sin plats kort derpå och begynte ånyo sitt äfventyrarelif. Irrande från stad till stad genomfor han landet, turvis tiggande och hofman, alltid lustig, fastän alltid eländig. Fursten af Baden tog honom i sin tjenst, men snart ombytte han religion och sökte sin lycka i Bäjern. Han lefde några månader i München, sedan befinner han sig i Augsburg och grundar der tidningen *die Deutsche Chronik*. Midt under detta oordentliga lif hade han så när lyckats göra sig ett namn i litteraturen, hade åtminstone tilldragit sig skriftställares uppmärksamhet. Med sina känslors vanliga häftighet hade han för mästarena i poesin fattat en passionerad beundran som han tillkännagaf för dem med liflighet. Klopstock försatte honom i exstas. Han stod också i korrespondance med Wieland, som svarade följande på hans naiva och lifliga bref: ni är poet, ni är en ibland dem som kunna allt, som kunna lägga både hjeltar och fåraherdar ord i munnen, allt hvad ni skrifver är poesi. Wieland bedrog sig: det som förledde honom i den unga mannens utgjutelser, var ögonblickets ingifvelser, temperamentsnycker och ljusblickar; Schubart saknade den själens höghet, den tankens ädelhet och stadga, hvarförutan det icke finnes någon poet värd det namnet. Deremot när han grundat sin tidning tycktes han hafva funnit sin rätta bana; en man af plötslig hänförelse och en bländande improvisatör, uppoffrade han sig på måtå. Han var född, har man sagt, till en revolutionär talare. Tysklands författare hafva jemfört honom med Danton, och oaktadt tillfälle lyckligtvis feladés honom, tycktes hans utsväfningar, utbrottet af hans första rörelser, blandningen af cynism och utomordentliga ingifvelser, rättfärdiga denna jemförelse. I det fredliga Tyskland af 1779 kunde Schubart föga gifva luft åt den oförnuftiga hetta som förtärde honom. Det var på krogarna, bredvid ölkrus och i rökmoln som den väldiga pratmakaren upprörde och beherrskade sitt auditorium; man anför också offentliga föreläsningar som då hade synnerligt rykte: välkännande sig vara en poet blott af andra ordningen men icke dessmindre hängifven åt poesin, ville Schubart åtminstone vara mästarenas deklamator (rapsode). Han, den vällustige epikurén, läste öfver den sedligt rena Klopstock med underbar tjusningskraft, förmedelst de mystiska målningarna i *Messiaden* styrde han själarna efter behag, höll dem i sin krets, meddelande dem skiftevis de rörelser af hvilka han var uppfylld, oro, fasa, beundran, hänryckning. Det var lätt att förutse hvad Schubarts tidning skulle blifva. Omåttligheten i hans eldighet ådrog honom snart svåra förföljelser. Man fick aldrig noga veta orsakerna till hans fängslande, sannolikt derföre att publicistens djerfhet i alla fall var en förevändning dertill, på en tid och under en regering då ingen garanti skyddade rätten. Gripen och fängslad utan dom, förlefde Schubart 10 år i fästningen Asperg. Profvet var hårdt. Sådana hänförda naturer, hvilkas hela styrka ligger i blodet, motstå föga olyckans slag; man såg då helt tydligt hvad som utgjorde bristen i Schubarts karaktär och moralitet. Hans hetta blef afkyld, den djupaste modfälldhet bemäktigade sig honom, slutligen sedan en barnslig förtviflan länge hade förnedrat hans värdighet såsom menniska och publicist, tog han sin tillflykt till en exalterad, konvulsiv, feberaktig fromhet, som kort derefter lemnade rum för vällustlingens hela rasande häml. Schubart lemnade fängelset 1787, återtog sin journal, och var en ibland de första som 2 år derefter helsade Franska

revolutionens början. Han hade alltid haft en afgjord motvilja för Frankrike, hade häftigt bekämpat dess litterära inflytande; allt detta var glömdt i ett ögonblick, den sublima rörelsen af 1789 lät honom upptäcka skatter hos detta folk, som han trodde vara dömdt till ett obotligt förfall, och han uttryckte sin entusiasm i värdiga ord. Menskligheten har icke föråldrats, utropade den Tyska journalisten, eftersom en nation, hvilken icke tycktes äga snille i annat än småsaker, ger sådana tecken till sin styrka och storhet. Sedan afråder han de nordiska makterna ifrån deras förslag till motrevolution och förespår dem rysliga olyckor om de vågade öfvergå Rhein. Det är en röst till, som förenade sig med de berömda röster hvilka ur Tysklands sköte helsade de stora dagarna af år 89; alla de ädla andar han öppenhjertigt beundrade, filosoferna och poeterna Kant, Klopstock, Schiller, Fichte, förde då samma språk. Men hvad som ger en egen karaktär åt Schubarts entusiasm, är en alldeles oväntad blandning af mystiska idéer med liberala tänkesätt. Hans sällsamma religiösa exaltation hade hastigt blifvit nedstämd, men han hade i sitt språk bibehållit många spår deraf, och man förvånas ofta att se revolutionen prisas i predikostil. Skulle väl Schubart liksom hans mästare hafva harmats öfver de nidingsdåd som snart nedsölade den stora saken, eller skulle han i sin tidning hafva följt Dantons exempel, med hvilken man jemför honom? Med denna hetsighet, öfver hvilken han icke var herre och som förde honom med sig åt alla håll, var det lyckligt för hans namn att han icke behöfde taga parti under dessa förfärliga strider. Schubart såg icke revolutionens rysliga dagar, han dog 1791.

Sådan är den bizarra personlighet, hvars korrespondance Strauss samlat och hvars lefnad han beskrifvit. Litteraturhistorien är författaren tack skyldig för denna egna teckning; Schubarts bref, poesier, politiska arbeten äro af Strauss bedömda med den största skarpsinnighet. Hvad moralisten beträffar, fruktar jag han är mindre värd beröm än kritikern. Schubarts biograf har framför allt förelagt sig ett problem i moralen, han vill i denna besynnerliga karaktär studera andens strid med sinnena. Under den perioden som föregick hans fängslande, plågades Schubart verkligen af en sådan inre strid, och om i början hans tygellösa natur inledde honom i utsväfningar utan tal, tycktes dock den andliga delen dag ifrån dag alltmer få öfvertaget och styra hans lif. Olyckligtvis var Schubart ännu icke helt och hållet mästare öfver sig sjelf; orättvisan i de förföljelser han hade att lida, de faser af hvilka han omgafs i fängelset, skakade snart hela hans väsende och rubbade jemvigten. Strauss är förvånad öfver denna händelses fatala inflytande; den olyckliga publicistens förtviflan, den plötsliga omvändelsen till fanatism, hvarifrån han återföll ännu plumpare i sin fordna oordentlighet, synas honom vara en förfärlig kris hos detta väsende som reglerade sig småningom. När fångens känslohäftighet engång var nedstämd af smärtan, gaf sig anden att sväfva ut. Det är dit Strauss ville komma; moralen i hans teckning är enheten af själ och kropp, harmonin emellan anden och naturen. Denna harmoni, om man skall tro honom, gör kristendomen omöjlig, blott i det fordna Grekland skall man återfinna mönstren derföre, Grekland ensamt har frambragt menniskor. Det vore onyttigt såsom jag tycker att här diskutera dessa besynnerliga påståenden; jag ville blott tillkännagifva Strauss' bryderi, tvifvel, gående fram och tillbaka midt uti de tankens riken, som han för sin del bidragit att så i grund omstörta. Strauss är öfvertygad om att kristendomen är död; å andra sidan ser han — på ruinerna af denna, enligt hans tanke, genom andens allmänna utveckling och särskildt genom Hegel kullkastade kristendom — framskrida i Feuerbachs och Stirners följe panteismens, humanismens, egoismens vidunderliga härar, efter njutning hungrande vilda horder. Strauss ville att den menskliga värdigheten skulle draga nytta af den stora revolution i religionen han åstadkom: men motsatsen inträffar, den moraliska verlden ramlar och menniske-

slägtet öfverlemnadt åt sig sjelft nedsänkes af Unghegelianerna i djurisk låghet. Då harmas Strauss, och för att återfinna menniskan i sin sanna skönhet följer han tidernas lopp uppåt och sätter Greklands naiva panteism emot sitt lands otyglade panteism. Det var väl straffet för att så länge hafva predikat den oändliga andens oupphörliga framgång och oemotståndliga utveckling genom verlden! Strauss skall icke stanna der, han är, liksom den person han studerat, en upprörd ande. Men han söker, han eftersträfvar en lösning, han synes vara otålig att öfvervinna de svårigheter som omgifva honom, och emedan han är uppriktigt intagen af vår moraliska ädelhet, skall han en dag inse att tillvaron af en personlig och fri Gud är ett väsentligt vilkor för menniskans värdighet.

Huru svåra än tillvitelserna må vara som framkallats af Strauss arbete, bör man dock hålla full räkning för att han afbrutit sina revolutionära teorier, och återvändt med klokhet och arbetsamhet till den inre reform som för närvarande tyckes utgöra hans själs beständiga sysselsättning. Gervinus' exempel är kanske ändå mer afgörande. Slutande sin vigtiga historie öfver den Tyska poesin, tillrådde han poeterna att framdeles låta fantasins område ligga orördt. För en ny skörd behöfves en förnyad mark, sade han; väntom att det allmänna lifvets fält tappert upprödjas, arbetom sjelfva derpå; öppnom en stridsbana, öppnom historiens stora väg för detta tröga folk, för hvilket det icke gifves mer än ett aktning värdt lif, det intellektuella, och en enda form för det intellectuella lifvet, det lif som innesluter sig i böckernas verld. Sådant var det resultat hvartill Gervinus kom genom lång förtrolighet med sitt lands skriftställare: en djup afsmak för litteraturen. När revolutionen utbröt var Gervinus en ibland de första att kasta Tyskland i äfventyr. Han hörde i Heidelberg till den sjumanna kommittén som gaf initiativet till djerfva mått och steg; han sammankallade utskotts-församlingen och satt i Frankfurter parlamentet. När han sedermera lemnade Paulskyrkan, så var det för att i sin journal uppehålla det professorsparti som han fruktade sig med mindre framgång kunna tjena ifrån talarestolen. Gervinus' tidning *Deutsche Zeitung*, förvärfvade sig innan kort en stor dogmatisk auktoritet; han återgaf Frankfurter-parlamentets alla skiften, deltog med passion i dess förhoppningar, dess segrar för dagen, dess ohjelpliga nederlag. Tillrättavisad genom denna tydliga erfarenhet, återtog Gervinus med värma sina vackra arbeten i litteraturhistorien, och skall, såsom man bör hoppas, icke mer öfvergifva dem.

Gervinus' arbete är en teckning af Shakspeare, eller hellre en diger och fullständig monografi, der denna mäktiga inbillningskrafts utveckling följes och tolkas med tillförlitlig lärdom och ofta utmärkt skarpsinnighet (*Shakspeare von Gervinus*, 4 voll. Leipzig 1849—50). Tyskland som så mycket sysselsatt sig med Hamlets författare, har ännu icke frambragt något som vore jemförligt med detta arbete. En liflig patriotisk känsla upplifvar här kunskapen och ger den en originell fysionomi. Shakspeare förekommer för Gervinus öfverallt såsom en den Germaniska andens hjelte: i honom, det utmärkta öfverlägsna snillet, det odödliga uttrycket för de Germaniska racerna, igenkänna de spridda sönerna af samma familj sitt gemensamma ursprung. »Det finnes, säger Gervinus, tvenne män som bevittna denna fruktbara förening. England har tagit ifrån oss vår musicus Händel; hänfördt af hans manliga inspiration, har det gifvit honom borgerrätt ibland sina söner, vördnadsfullt förvarat hans arf och skyddat hans ära; Händel tillhör Engelsmännen, ehuru det till hjerta och fantasi icke funnits någon mera Tysk man än denna ärorika konstnär. Till vedergällning, fortfar Gervinus, hafva vi bemägtigat oss Shakspeare; vår passionerade vördnad för *kung Lears* skald, fliten i våra studier och undersökningar, har af honom gjort en den Tyska poesins mästare. Utan Tyskland vore hans ära ofullständig, ty det är hos oss han utöfvat största delen af sitt inflytande, och inspirerat de flesta snillen.» Det vore visserligen mycket att säga om detta

sätt att tillegna sig ett sådant snille som Shakspeare. Om ock Hamlet studerat vid universitetet i Wittenberg, så har den stora skalden som satt honom på scenen dock icke bildat sig i samma atmosfer; han är framför allt Engelsman. Hvilken Tysk poet har ännu, såsom Shakspeare, med tankens djup och karaktärers begripande förenat kännedom af verkligheten och lifvet, med ett ord kännedomen af allt det som bildar verldsdramat? Han är utan tvifvel en nordisk man; men har han icke visat att han, bland alla nordens folk, tillhör en verksam, företagsam stam, en nation som förstår att beräkna allt och våga allt inom den praktiska verldens gebit? Den Tyska patriotismen är alltid sådan; i litteraturen såväl som i politiken har den eröfringsteorier. Man vet huru församlingen i Frankfurt utan krus omarbetade kartan öfver Europa och flyttade Tysklands gränser långt fram. Kritiken är gripen af samma åtrå, den gör tid efter annan infall på främmande länder och dess systemer likna seger-raporter. Jag bestrider Gervinus' åsigter utan att det ringaste förneka hans arbetes utmärkta förtjenst. Föreställom oss dessutom att Gervinus icke ville tillegna Shakspeare åt sitt land, utan blott framställa ett mönster för sina landsmän; denna enda rättelse rättfärdigar hans arbete och gör det nästan oförvitligt. Det är också Gervinus' mening, ehuru han ofta tyckes påstå motsatsen; om han förherrligar de Germaniska stammarna i Shakspeare, så åsyftar han framför allt att uppskaka den Tyska poesin ur sin dvala och gifva den smak för manliga företag. *Shakspeare af Gervinus* är en vidtomfattande tafla. Lessing och Goethe, Tieck och Wilhelm Schlegel hafva oftast behandlat blott enskilda ställen, eller gifvit blott allmänna omdömen; Gervinus har skrifvit en monografi der ingenting är utelemnadt af hvad som rör poetens olika skiften och utveckling, ända ifrån hans ungdoms sonnetter till Macbeth och Othello. Man akte sig likväl att på god tro antaga alla den lärda kritikerns påståenden. För 27 år sedan har Villemain med sin klara noggrannhet: »det är i lifvet, i humoren och Shakspeares karaktär som man utan system och utan humeur bör söka källan till hans bizarra fel och hans väldiga originalitet.» Gervinus bok är sammansatt visserligen utan humeur, men icke utan system. Hvarföre har han, exempelvis, så litet afseende på vårt lands opinioner? Hvarföre synes hans lärdom stanna vid Voltaire? Detta förakt har skadat honom mer än en gång. Sedan Guizots och Villemains utmärkta arbeten öfver författaren till Macbeth, har den Fransyska kritiken bedömt detta djerfva snilles dramer med en grundlighet och klarhet, hvaraf Tyska skriftställare kunde hafva mycket gagn. Emellertid är *Shakspeare af Gervinus* intet vanligt arbete, det förtjenar uppmärksamhet i Frankrike, såsom det redan vunnit den på andra sidan om Rhein.

Det är redan länge sedan *Leopold Ranke* gjorde sina prof och sedan han ställde sig i spetsen för Tysklands historiker. Hans lärdom är sinnrik, hans stil är enkel och allvarlig. Han utmärker sig framför allt uti att upplifva ett föremål genom alla kunskapens och skarpsinnets resurser. Om i de historier hvarmed han sysselsätter sig finnes något ämne på engång allvarligt och granlaga, något af vanliga krönikskribenter försummadt klyftigt problem, så kan man vara säker på att Rankes forskningar skola vända sig ditåt. Ingen har mera afsmak för allmänna saker än han; om påfvedömet efter Luther, om Tysklands historie i 16:e seklet, har Ranke skrifvit arbeten der allt är nytt, der lärdomen har något anderikt och originellt, der ett oväntadt ljus förklarar och omgestaltar de antagna begreppen. Men det är i sjelfva verket icke af fåfäng kärlek till egenheter som Ranke riktar sina forskningar åt sådana håll: de intressanta upptäckter hvaraf hans böcker äro fulla hafva alltid inflytande på vigtiga delar af hans tafla. Det nya arbete som Ranke gifvit sitt land är en historie öfver Preussen, af hvilken de två sista volymerna utkommo förledne år (*Neun Bücher Preussischer Geschichte*, 3 voll. Berlin 1848, 49). Man finner der förf. vanliga förtjenster: en pålitlig

kunskap, ett fast och riktigt förstånd, och en stil måhända mera klar, en form mera ledig än vanligt är. Huru har konungariket Preussen bildat sig? huru har kurfurstliga huset Brandenburg blifvit en af Europas stormakter? sådant är det problem som historikern här föresatt sig, och som utgör enheten i hans verk. Ranke har fattat starkt tycke för det; Brandenburgska husets framsteg, inrättandet af denna krigiska monarki, den djerfva roll som den gifvit sig och som försäkrar den ett oupphörligt vexande anseende, allt detta bildar en målning full af lif, i hvilken tydligt framsticka figurerna af den stora kurfursten och den ärofulla fältherren i sjuåriga kriget. Åt denna senare del af sitt ämne, Fredrik II regering och dess resultater, har Ranke isynnerhet egnat sin uppmärksamhet. Hans arbete består af 9 böcker; de tre första sluta med Fredrik den stores anträde till regeringen, de sex öfriga innehålla Preussens historia efter 1740. År 1740 anknyter sig sällsägandes dramens handling, hvad som föregår är blott en mödosam förberedelse. Dittills organiserar och befäster sig Preussen för sin egen räkning; men allt ifrån detta datum representerar det en idé, försvarar det intressen som hafva vigt för den Europeiska jemvigten, man kunde säga att det har själsarbete. Under hela 17 seklet hade konungarna af Sverige förgäfves sökt grunda en makt som skulle vara den genom reformationen skapade nya andans försvarare och utgöra en motvigt mot det katolska Europa. Hvad hvarken Gustaf Adolf, eller Karl X, eller Karl XII, oaktadt så mycket snille och djerfhet, icke kunde, det skall Preussen fullborda. Ranke har målat denna djerfva epok med de lifligaste färger; det är icke Fredrik II ensam som leder Preussen till sin bestämmelse, den kraftfulla generation som omgifver och stöder honom har sin del i det ärofulla arbetet. När man läser Ranke känner man att der verkligen är ett kritiskt moment i Tysklands historie. Den anda som då rådde, de manliga idéer som skapade Preussen och som stämplat det med sin prägel, lefva ånyo upp i författarens berättelse med fortsatt entusiasm, med stark och patriotisk rörelse. Den stora kurfurstens, Fredrik I och Fredrik II yttre politik, krigen med Österrike, Schlesiska kampanjen, intaga naturligtvis ett stort rum i berättelsen; emellertid glömmer förf. icke fredens värf, och monarkins civila organisation, som fyller 9 boken, har gifvit Ranke tillfälle till de intressantaste forskningar. Utrikesärendernas hemliga arkif, Fredrik den stores outgifna bref, och en mängd nya dokumenter hafva blifvit anförtrodda åt denna historiker, som var så väl värd att lägga dem i dagen.

Denna historie af Leopold Ranke ger ett ännu lifligare intresse åt de svåra omständigheter, i hvilka Tyskland sedermera råkat. Ehuru Ranke stannar vid slutet af 18 seklet, ehuru han undviker hvarje antydning på derefter inträffade vexlingar och omtvistade problemer, uppkomma jemförelser af sig sjelfva i läsarens själ. Ännu i dag, liksom för 100 år tillbaka, står Preussen midt emot Österrike, äregiriga frestelser anfäkta det, det sträfvar i hemlighet efter herraväldet öfver hela Tyskland. Men Ranke anmärker med rätta, att bland alla Fredrik den stores förslag detta enda fullkomligt misslyckats: Fredrik åstundade att ensam styra de Tyska ärenderna, och Preussen, sådant han bildat det, tyckes tvärtom förutsätta antagonismen af en annan Germanisk makt, grundad på helt andra principer. Historikern tillägger visserligen, och detta är till och med slutsatsen af hans bok, att oaktadt detta nederlag ett oändligen vigtigt resultat vanns för hans land. Den makt till hvilken kejsaredömet hörde tycktes då nedgå till blotta territoriala furstendömens rang, medan Preussen allena, såsom herre öfver sina rörelser, representerade Tysklands oberoende utåt. Är detta ett smicker för det närvarande? är det en uppmuntran ställd till Preussens pretentioner? Förlåtom förf. patriotism något; den rigtiga tafla han så ärligt uppdragit motsäger tillräckligt denna misstänkta slutsats. Det är en afgjord sak att Fredrik II:s hela snille icke kunde ifrån de Tyska folkens sköte afhålla antagonismen o-

mellan två motsatta principer och sammangjuta de två Tyskländerna till ett enda. Det som den stora fältherrens svärd icke kunde, som gäckat ett äfventyrligt snilles lyckliga djerfhet, och det under de mest gynnsamma omständigheter, då Österrike var försvagadt, och med tillhjelp af en ny eldig generation, hvilken arm skall väl framdeles vara nog stark, hvilken underhandlare nog mäktig att fullborda det? Fredriks snille törnade emot omständigheternas makt. Här talar historien högt, lexan är tydlig; skall väl Preussen förstå den och öfvergifva sina chimérer?

En sak förvånar mig i dessa nyaste historiska arbeten, nemligen att de nästan alla behandla 18 seklet. Om man undantar Shakspeare af Gervinus, äro alla de böcker jag går att omtala studier öfver den stora och underbara period, det samhälle som upprört så många idéer, åstadkommit så mycket ondt vid sidan af så mycket godt, och som testamenterat åt vår tid så farliga problemer. Jag tror att detta är en helsosam riktning. Det behöfves väl att historien, politiken och moralen säga sitt sista ord om detta Voltaires och Fredriks tidehvarf. I denna menniskosnillets bizarra och mäktiga period tilldrages hemlighetsfullt den knut som en ny tid måste lösa. Studium af 18:e seklet lockar de utvaldaste andar, ty vår begynnelse är der; följaktligen finnas der också de pligter vår tid pålägger oss, de gåtor vi böra gissa, de lifsfrågor vid hvilka vi med eller mot vår vilja äro bundna för lång tid. Hvad finnes väl att antaga, hvad att förkasta i arfvet efter detta sekel? Denna enkla betänklighet, så hvardaglig den än synes, är liksom ett farligt sund der det Europeiska samhället ständigt hotar att kantra; der snafvar vårt förnuft oupphörligt, der hafva många regeringar förgåtts. Om Strauss, Schlosser och Ranké icke lägga sig på detta vigtiga studium med all den uppmärksamhet det förtjenar, så fatta de emellertid dess vigt, och huru olika deras slutsatser än må vara, tilldraga de sig från denna sida tänkarens uppmärksamhet; sjelfva lärdomen lemnar sitt bidrag till detta arbete. Till denna grupp af arbeten, egnade åt 18 seklet ansluta sig tvenne vackra monografier öfver Gottsched och Lessing, hvarmed en både sinnrik och tålig skriftställare *Danzel* riktat den Tyska litteraturen. — —

I sitt arbete om Lessings lefnad och skrifter (*G. E. Lessing, sein Leben und seine Werke*, Leipzig 1850) kunde Danzel icke hoppas på några nya resultater, men han har lyckats att genom forskningar och undersökningar af alla slag förnya sitt ämne fullkomligt. Lessings lefverne af Danzel är en ibland de utförligaste litterära biografier, sådana Engelsmännen göra dem: de minsta detaljer få rum der; skriftställarens alla kompositioner undersökas der med mikroskop, hans förbindelser med sin tids utmärkta män och händelser göra naturligtvis föremål för en särskild dissertation. Man kan gissa hvilka svåra olägenheter en dylik procedyr erbjuder under oskickliga händer. Lyckligt för Danzels lärdom, att valet af hjelte utgör ett skyddsbref; Lessing är en ibland de rika och verksamma andar, en ibland de fruktbara naturer som beqvämligen fylla ett helt sekel. Lessings ära är den att riktigt hafva uppdragit fåror i alla riktningar: poesi, kritik, lärdom, teologi, filosofi, allt har han vidrört, och förnyat allt. Att studera Lessing är att studera det 18:e seklet i Tyskland. Danzel har gifvit sig till detta arbete med mycken samvetsgrannhet. Den volym, som omfattar blott de 20 första åren af den stora kritikerns bana, är tillika en historie öfver den intellektuella kulturen i Tyskland under denna period; den andra som skall innefatta Hamburgs Dramaturgi, Mendelssohnslägtets uppfostran och de teologiska tvisterna, skall erbjuda ännu intressantare ämnen för Danzels outtröttliga forskningar. Ehuru hans bok i sjelfva verket synes vara hel och hållen egnad åt litterära frågor, så försummar förf. icke de problemer den moraliska och politiska rörelsen uppkastat och hvilkas prägel Lessings skrifter bibehållit. Om vi böra låta det 18 seklet undergå ett strängt förhör, så skall man finna förträffliga dokumenter dertill i Danzels verk.

Midt under den politiska oredan erinrade sig Tyskland att den 28 augusti 1849 var sekular-årsdagen af Göthes födelse. Genast anordnades en högtidlighet, hvar och en erbjöd sitt offer, poeten sina verser, talaren sitt tal; det blef en vältalighetens och poesins fest och staden Frankfurt, som med så förtroendefull glädje emottagit grundläggarena (man hoppades åtminstone så) af en politisk enhet, firade den gången i den förnämsta bland nationens poeter, den enda enhet hos de Tyska folken som icke är någon chimär, enheten i tanke och konst. Detta poetiska jubel midt under 1849 års missöden, är ett hedrande dokument för landet. Ibland de goda arbeten som denna högtid föranledt, skall jag anföra en utmärkt bok af *Düntzer* om de tjenster Göthe gjort åt den Tyska anden. (*Studien zu Göthes Werken*, Köln 1849). Antydom isynnerhet den påstöt som nämnda vackra fest tyckes hafva gifvit skriftställarena; det är just efter den tiden som poeter, romanförfattare och konstnärer tyckas slita sig lösa ifrån de onda drömmarna, ifrån den olyckliga tidpunktens inflytande.

Bör man väl ibland fantasins verk uppställa de täcka memoirer som *Justinus Kerner* publicerat om sin ungdom? (*Das Bilderbuch aus meiner Knabenzeit*, Brunswick 1849). Den sinnrika författaren försvarar sig med att hafva laggt ingenting till de naiva händelser han upptecknat. Göthe kallade sina minnen *Dikt och Sanning;* der finnes intet spår af poesi i dessa anteckningar, försäkrar Kerner, sanningen ensam talar. Men Kerner är förmycket blygsam: uppdiktad eller icke, är denna tafla af hans ungdomsår full af poesi och behag. Jag tror verkligen att Kerner alldeles icke komponerat historien efteråt; han berättar oss de enklaste saker i verlden, öppnar för oss utan anspråk och utan uppseende sitt fädernehus, han visar oss några goda gamla porträtter af familjen hängande på väggen; men det är just sättet att känna och måla dessa saker som utgör de Schwabiska poeternas originalitet. Justinus Kerner har eljest intagit en utmärkt plats i denna harmoniska grupp. Med en förtröstansfull och af chimärer uppfylld inbillningskraft förtjuses han icke allenast af naturen: han spanar hos denna efter dolda lagar, efter ljusskymtar af den osynliga verlden, efter hemligheter som för vetenskapen äro förbjudna och som drömmeriet vill gissa till. Kerner är den mest poetiska bland somnambuler och den mest öfvertygade bland siare. Denna enfald och detta drömmande lynne, tillämpade på barndomens minnen, gifva boken en intagande fysionomi.

Poetens mystiska instinkt tog snart en hög flygt. När Justinus Kerner lemnat Ludvigsburg och kommit till Maulbronn, erfor han der några af de mest sällsamma intryck från sin ungdom. Der finnes ett gammalt kloster och ett Gothiskt torn, som spela en stor rol i förf. taflor, oberäknadt minnena af D:r Faust, hvilken enligt Melanchtons utsago lefde i trakten omkring Maulbronn och der mottog månget besök af djefvulen. Icke långt från detta kloster och dess fantomer hade Kerner, plågad af en svår sjukdom, en ganska besynnerlig dröm. Han såg vid ett vackert månsken den heliga Georg, placerad öfverst på tornet, hastigt röra sig, gravitetiskt nedstiga längs stentrappan, genomgå klostret och framskrida emot honom. Han igenkände då sin bror Georg, som sade åt honom: »se på klockan, hammaren har slagit tolf gånger, tuppen har galat, engeln har stött i trumpeten, och jag är död.» Min bror, tillägger förf., dog verkligen tolf år derefter 1812. I samma dröm gjorde Kerner bekantskap med personer som han aldrig sett och som sedermera spelte en vigtig rol i hans lif, till exempel med henne som derefter blef hans maka. Man finner väl att Kerner icke berättar dessa detaljer för nöjet att beskrifva nattscener, utan han är öfvertygad om att dylika fenomener förtjena att undersökas, och den älskvärda drömmaren, som fordom skref en hel bok om *andeskåderskan ifrån Prevorst*, tager sig af detta faktum anledning att för oss beskrifva den förmåga han har att på förhand ana det tillkommande, en olyck-

lig gåfva som mer än engång plågat honom och som han icke vill tillönska sina läsare. Jag skall akta mig väl att häri disputera med Kerner; för min del vill jag icke bestrida de drömmar som förskaffat oss denna behagliga mästares eteriska poesi. Denna enkla dagbok öfver hans barndom är den bästa kommentarie öfver hans arbeten. Man ser der hvilken slags läsning sysselsatte honom vid 15 års ålder och för hans förvånade ande öppnade vägen till den osynliga verlden. Naturalisten Bonnet från Geneve, som trodde på alla väsendens successiva uppstigande till högre sferer, utöfvade ett stort inflytande på hans tanke. Han läste också Mesmer, då redan beredande sig på den klyftiga filosofi som uppfyller alla hans poemer och i hvilken magnetismen är själen. Hans promenader och botaniserande i Neckars sköna dalar, äro beskrifna med friskhet. Berättelsen om hans fars död är ett mönster af rörande enkelhet och detta moraliska behag, detta i sanning Tyska lugn, som vi sedan lång tid sakna. Slutligen bilda hans ankomst till universitetet och de sällsamma drömmerier som ansätta honom under dessa ungdomens och studiernas lyckliga dagar, slutsatsen af alla dessa bekännelser. Ett intressant bihang berättar om brodren Georgs sista år, hvilken har liksom hjelterolen i denna familjehistoria, och hvars manliga, raska figur genomgår hela denna verld af fantomer, bizarra personer och barnsliga hågkomster.

Justinus Kerner har för afsigt att gifva oss sina memoirer fullständiga. Hans ungdom och mogna ålder torde väl också förse honom med intagande målningar, med oväntade upptäckter; men han har fruktat att blifva hämmad i loppet, ty han känner redan årens tyngd, och har genast afskiljt *bilderboken* om sin barndom. Måtte den älskliga förf. uppfylla sitt löfte! Trogen i sökandet efter idealet, är Kerner en ibland de sällsynta representanterna för det gamla Tyskland, som för alltid tyckes hafva nedstigit i grafven. Hans böcker medföra liksom en doft af denna spiritualismens gamla safva som fordom slog ut i otaliga blommor i detta land; de ingifva oss tröstande hopp, de låta oss tro att icke alla källor äro uttorkade och att efter de dödande vindarnas förbifart Schwabens dälder skola blomstra och sjunga såsom fordom.

Bör jag väl prisa Kerner för att så väl hafva undsluppit elaka inflytelser? kanske har han deruti mindre förtjenst än en annan; hans skola rör sig i vårliga dalar, och hvad honom särskildt beträffar, har man sett några drömmerier sysselsätta hans själ. Jag ville veta huru det nya Tysklands romanförfattare och poeter hafva uthärdat revolutionens stöt. Resultatet af 1830 och 1848 års litterära arbete var en skicklig blandning af fantasi och verklighet; om man än genast öfvergaf det gamla Tysklands mysticism, bemödade man sig dock småningom att icke derföre förkasta poesins höga egenskaper, och när händelserna af 1848 inträffade invigde en lycklig rörelse, för hvilken Berthold Auerbach tycktes vara hufvudman, förbundet emellan konsten och det verkliga lifvet uti den Tyska litteraturen. Detta resultat, som eftersträfvades midtigenom så många olika skiftningar och som vikit undan både för det unga Tysklands fantasier och den politiska poesins stoj, tycktes Auerbach hafva uppnått i sina *byscener*. Men var det väl någon varaktig eröfring? Var väl denna unga poesi nog stark, nog säker på sig sjelf för att fullfölja sin bana utan afvikelse? Dessa bönder, som Auerbach målar med så mycken sanning och behag, skulle de icke löpa fara att under partiernas gäsning blifva tribuner och predikare? Försöket är gjordt, Auerbach har nyligen tillagt en volym till sina friska målningar af Schwarzwald; det är han sjelf som bör svara på våra tvifvelsmål.

Denna volym af Auerbach (*Schwarzwald, der Dorfgeschichten neue Folge*, Mannheim, 1849), som innehåller tre vidlyftiga berättelser, *de frigifna*, *professorskan* och *Lucifer*, visar oss berättarens skicklighet i sammes dagar. Der är en klar stil, en sann känsla i berättelsen, och lefvande utkast till landtlig natur. Men förf. inspiration har fullkomligen förändrat sig. I sina första scener undtog förf. af *Ivon* och *Tolpatsch* med största sam-

vantegenhet allt som kunde likna sig till det klamation; han sträfvade framför allt att icke göra något partiverk, och långt ifrån att prisa sina landtmän i Schwarzwald på de högre klassernas bekostnad, tydliggjorde han deras dygder och fel med synnerlig opartiskhet. Man har sagt att han framför allt sysselsatte sig med uppfostran, med den lilla kommunens moraliska fullkomnande, hvars anspråkslösaste medlemmar han så väl kände. Deraf kommer det allvarsamma behag som förklarar fösterligheten i hans taflor. En alldeles olika anda genomgår de nya byscenerna; all formens smidighet oaktadt lyckas det icke i *de frigifna*, *professorskan* och *Lucifer* att dölja de satser berättaren vill försvara. — *Professorskan* är en sorglig berättelse, hvilken skulle åstadkomma ännu starkare rörelse om icke förf. hade varit uteslutande sysselsatt med konsten alldeles motsatta åsigten. En målare som genomfar en by förtjusas af en ung flickas skönhet; han dröjer flere dagar, sedermera flere månader i den ländliga boningen, och slutar med att äkta bondflickan. Då återvänder han till staden, och då han, utnämnd till hofmålare och professor i de sköna konsternas skola, nödgas presentera sin hustru för storhertigen, ger den ljufliga varelsens enkelhet många gånger anledning till förödmjukelse för den stolta konstnären. Den arma frun suckar länge i tysthet, beslutet sedan återvända till sin by med brustet hjerta och för alltid förgiftadt lif. Hvar och en har i *Clara Gazuls teater* läst Don Estebans och Ines Mendos dramatiska äfventyr. Auerbach är säkerligen icke inspirerad af Merimée; hvad som utgör hans arbetes förträffliga originalitet är den beständiga opposition han framställer emellan landsbygden och staden. På ena sidan finnes ingenting annat än renhet och ädelhet, på den andra sjelfsvåld, hjertlöshet, ovärdig lågheт. Huru långt äro vi icke ifrån Auerbachs fordna inspiration! Jag medgifver att der på många sidor finnas drag af utmärkt talang, jag beundrar det sköna, enkelt rörande bref i hvilket den arma qvinnan förklarar för sin man att hon icke mer

ser återse honom och ber honom om förlåtelse för det bryderi hon orsakat: men emellertid, hvar är den berättaren som med så otvungen sanning skildrade seminaristen Ivon och skolmästaren i Lauterbach? Den opartiska berättaren saknar jag framför allt i historien om *Lucifer*. En landtlig fritänkare, en arbetare som uppreser sig emot katekesen, och en vacker dag inför hela församlingen afbryter pastorns predikan med en smädande vederläggning, sådan är Auerbachs hjelte, sådan bonden Lucien, som förf. symboliskt kallar Lucifer. Der äro vi bestämdt icke mer i Schwarzwalds lilla kommun. Auerbach har velat göra en slags filosofisk legend, han har försökt införa på scenen de abstrakta frågor som man tvistar om i skolan. Englarnes uppror och menniskans olydnad i paradiset har Hegel betraktat såsom en mystisk liknelse om skapelsen; att Adam utdrefs ur paradiset, vill säga att det ändliga gick ut ifrån det oändliga, det är den första dagen i verldsdramat. Filosofin må gerna uppsöka betydelsen af vissa symboler, må till och med roa sig med att under gamla vördnadsvärda legender upptäcka den moderna vetenskapens formler; den har rätt att göra det på egen risque; men romanförfattaren kan svårare ursäktas, och man skall alltid finna denna berättares fantasi ganska öfverraskande, som under sina bönders mask ger oss ett Lucifers åter insättande i sin värdighet.

Man har svårt att tro det Berthold Auerbach skulle hafva publicerat sina sagor, om icke marsrevolutionen kommit att störa honom i sina poetiska arbeten. Auerbach som fordom begynt med skrifter i hvilka panteismen spelar en vigtig rol, som öfversatt Spinoza och gjort sig till en entusiastisk försvarare af hans läror, tycktes hafva öfvergifvit denna riktning; studium af verkligheten tycktes hafva räddat honom ifrån stället. Hvaraf kommer det då att den Holländske filosofens tankar och ordasätt upptaga så mycket rum i dessa nya berättelser? Auerbachs bönder talade ungdomens naiva språk, utrustadt med naiv landtlig höfviskhet; nu förlora de sig, med

de dö; i *det stora hela*; i *den enda och eviga substansen*; när de tala om Gud, gifva de definitioner som synas vara lånade ifrån Spinoza eller Hegel; der är slutligen en viss ton af Spinozism utbredd öfver hela taflan. —

Vi hafva sett historikerna vara sysselsatta med att rådfråga historien om det 18:de seklet; när romanförfattarena följa samma väg, så är det framför allt slutsatsen af hela den storartade perioden, och olika episoder i revolutionen som de företaga sig att måla. Mamsell Lewald (*Prinz Louis-Ferdinand*. 3 voll. Breslau 1849) har visat oss Preussen dagen före katastrofen vid Jena; en lysande skriftställare Adolf Stahr har i sina *Die Republikaner in Neapel*, Berlin 1849, på scenen infört den 1799 på direktoriets ordre grundade Parthenopeiska republikens korta och tragiska öden. Det är lätt att begripa dessa arbetens dragningskraft; hvarföre skulle icke historiker, romanförfattare, poeter och alla allvarliga författare söka att genom studier genomtränga, genom konstens medel reproducera dessa upprörande scener af en historie som rörer oss så nära? Emellertid synes det mig som skulle ett sådant värf egentligen passa för historikern och publicisten. Denna historie rör oss så nära, sade jag, de högsta problemer äro der framlagda: just derföre bör man med den anställa en grundlig examen. Fantasin kan dervid göra oss en otjenst, isynnerhet om romanen icke tager revolutionen till ram blott, utan gör anspråk på att berätta den sjelf. Betraktom Stahrs arbete: det är ingen sann tafla, det är en lyrisk apologi för den Neapolitanska demokratin vid slutet af sistledne sekel. Alla Stahrs personer äro hjeltar utan fläck, heliga och martyrer. Förbländad af den Italienska himmeln, af Neapel-vikens under, af Bajäs och Pausilippes förtrollning, har den lifliga förf., i stället för att enkelt berätta oss sina intryck från resan, till aktörerna i sin drama hänfört den entusiasm han sjelf egde. Han har sett Italiens demokrater igenom en praktfull naturs förbländning. Visserligen låter en sådan bok läsa sig med nöje, stilens glans, tänkesättets ädelhet, det dramatiska intresse som fäster sig vid hans martyrers öde, allt detta bildar ett nog utmärkt arbete. Men hvem skulle emellertid icke framför denna taflas ofta ljugande poesi föredraga en mer förståndig teckning af verkligheten? Att hjeltedikten idealiserar fakta, är allt godt och väl: men romanens och den historiska komediens behag och originalitet ligger deri att den visar oss, midt i sjelfva de vigtigaste händelser, menniskoslägtets betydliga andel af låghet, intriger och elände utan tal. Isynnerhet uppväcka revolutionerna oftare folkens elaka böjelser än deras goda instinkter, och det är sällsynt att de icke frambringa hundrade skälmar emot en hjelte. Den närvarande historien hade bordt varna Stahr; den Italienska demokratins förherrligande utan förbehåll gör en besynnerlig effekt dagen efter en revolution som skymfat Pius IX och mördat Rossi.

Icke till revolutionen af 1789, utan till Tysklands fåre strider under kejsarinnan Maria-Teresia, hänför sig en ny roman af Mauritz Hartmann: *Der Krieg um den Wald*, Frankfurt 1850. Vi befinna oss i Böhmen och förf. har med kraft skildrat dessa fält, skiftevis intagna och återtagna af Preussare, Bajrare, Fransmän och Österrikare. Likväl är det mindre berättelsen sjelf än förf. tendens jag ville göra bekant. Om jag troget återhemtar de intryck jag erfarit, så finner jag att Hartmann vill utbreda oppositionsanda hos landsbygdens befolkning; han är hemligen förtretad öfver det 18 seklets landtmän, som alltid återfalla under oket, som emottaga händelserna utan att beklaga sig, och tyckas oförmögna till hvarje djerft initiativ. »Landtfolkets tid var ännu icke kommen,» när skall den väl komma? dessa ord sluta boken och innehålla såsom jag tror hela dess mening. Dålig ingifvelse, skulle jag säga åt förf., dålig tanke, som icke ersätter intresset af en enkel och energisk berättelse. Mauritz Hartmann har för mycket talang för att taga sin tillflykt till sterila tendenser och partidans bedrägliga framgång. Vill man tala till

landtfolket så skall han utan svårighet hitta på bättre råd att gifva dem. Skildringen af landtliga seder blir allt framgent ett rikt fält för poeternas fantasi. Pestalozzi och Immermann hafva upptäckt dess rena källor; Auerbach i sina första berättelser, M:me Sand i *Mare au diable*, *François le Champi* och *la petite Fadette*, hafva derifrån hemtat ljufliga skatter. Efter dem återstår ännu nog originalarbeten att försöka, och framför allt mycket godt att verkställa. Att moralisera själar och hjertan, utan att nedsänka sig till den våpiga enfald, den tillgjorda naivitet, som är en stötesten för denna genre, detta är en skön uppgift för poesin och väl värd att fresta äfven de utmärktaste skriftställare. Men de vittra männen tage sig i akt! här räcker icke talangen ensam till, det behöfves framförallt karaktär, det behöfves en Pestalozzis vänliga och allvarliga själ. Den hvars lif varit hårdt pröfvadt skall bättre uppfylla detta värf, än en efter rykte begärlig konstnär; om den senare ofta kan hafva lyckliga infall på de landtliga gångstigarna, skall den förra allena utöfva ett varaktigt inflytande och publicera skrifter som hafva goda verkningar. Ett exempel derpå är till och med nuförtiden gifvet af en romanförfattare från det Tyska Schweiz, *Jeremias Gotthelf*. Medan Auerbach tyckes hafva förlorat sina första berättelsers ypperliga ådra, medan Hartmann ställer dystra uppmaningar till landtfolket, fullföljer Gotthelf med en vexande framgång skildringen af Schweiz' landtfolk, den han begynt för mer än 15 år sedan. Gotthelf är medborgare i kanton Bern. Född i lågt stånd, ända ifrån barndomen förtrogen med arbetarens och åkerbrukarens lif, mildrades småningom hans ingifvelse, som i början var rå och stundom häftig. Der är en verklig moralisk lyftning i hans historie om *Uli*, den han publicerade för Tyskland sistledne år. Gotthelf är en originell karaktär, som förtjenar att vid tillfälle blifva mer observerad.

III.

I Tyskland finnes två slags dramer, blott och bart litterära (ämnade att endast läsas) och sådana som genomgått det svåra profvet att uppföras på scenen. Bland de senare, och dessa äro de enda verkliga dramerna, har man isynnerhet omtalt med stora loford tvenne arbeten som uppfördes sistledne vinter: *Robespierre af Griepenkerl* och *Andreas Hofer af Berthold Auerbach*. »Robespierres» framgång, som i början firades med entusiastiska rop, mötte snart lifligt motstånd. Uppförd under bravorop på Brunswicks teater, slutade denna besynnerliga komposition med att under buller och gny misslyckas på de mest betydande teatrar som upptagit den. Var den icke i dubbelt afseende ett olyckligt företag? Var icke valet af ett sådant ämne en skymf mot konsten, såvälsom moralen? Om ock de största brottslingar genom poesin kunna blifva tragiska personer, så glömmom icke att Robespierres brott äro af ett eget slag; glömmom icke att detta namn är fältropet för en afskyvärd faktion, och att man vämjes när man ser poeten sysselsätta sig med att modellera denna staty af blod och dy. Antagom till och med att hederligt folk icke slår ifrån sig dessa förhatliga minnen; hvilka tillgångar kan väl skalden finna i målningen af denna matta talare? Hvem skall lyckas inkasta i handlingens verld denna »uttröttande personlighet,» såsom Michelet kallar honom? Griepenkerl undslipper icke den dubbla stötesten han så oförsigtigt trotsat: hans dram är på en gång »genomtråkig» och stygg. Tron emellertid icke att Griepenkerl ger åt sitt styckes hjelte någon slags dyster storhet. Förgäfves betjenar han sig skickligt af ett energiskt och lysande språk; med alla sina lyriska anspråk, med sin fräcka förblindelse är hans Robespierre ändock den mest plumpa, alldagliga och vämjeliga bland personer. Häri har Griepenkerl verkligen varit historien trogen, och det är så mycket värre för publiken om han hoppas finna något intresse för hjeltens skrymtande fraseologi. Ehuru detta stycke innehåller tvenne skilda dramer, Dantons död

och Robespierres, förlorar det sig helt och hållet i deklamationer. Man kan säga att det är en lång monolog af diktatorn, ty en enda tanke uppfyller det från första akten till den femte, utläggningen af Robespierres system och hans försynen tillhörande rol. Alla scener, ofta de mest besynnerliga, hafva intet annat ändamål än att anbringa denna enda och eviga diskurs. Der låter Terese Cabarrus presentera sig för diktatorn för att se, beundra, slösa smicker på honom, men också för att vördnadsfullt erinra honom att på revolutionens väg redan måhända finnes nog afhuggna hufvuden; Robespierre är obeveklig, och sedan han med värdighet afhört hennes anhållan, utlägger han för 20:e gången sitt system. I den följande akten förekommer en den orimligaste situation, den mest emfatiska dumhet man kan föreställa sig hos en sådan person; när hans interlocutörer uteblifva, begifver sig Robespierre, otålig att ännu en gång få hålla sitt tal, till Saint-Denis, nedgår i kyrkohvalfven och fantiserar der inför likkistor som gudlösa händer profanerat, deklamérar öfverspändt en hel filosofins historie, hvars öfversta krona han är. Har väl *Cromwell* eller *Hernani* ingifvit Griepenkerl denna scen? Varom rättvisa mot den Tyska poeten: denna uppfinning, der det löjliga fördunklar det förhatliga, tillhör honom sjelf, och jag ser deruti ett verksamt motgift mot allt det osunda och smittosamma som finnes i hans dram.

Andreas Hofer, *geschichtliches Trauerspiel von B. Auerbach*, *Leipzig 1850*, är ett mera lofvärdt arbete, ehuru äfven det ger anledning till svåra inkast. Auerbachs prosa är mindre glänsande än Griepenkerls vers, men handlingen är bättre sammanhållen, intresset bättre underhållet. Det helas betydelse är väl mer dramatisk och klar, men långt ifrån klanderlös. Griepenkerl gör anspråk på ett protokolls opartiskhet, Auerbach deremot bemäktigar sig personerna för att låta dem uttrycka en idé och visar sig föga samvetsgrann i sättet att tillskapa historien. Ämnet, man måste medge det, fogar sig ganska medgörligt efter poesins fordringar. Historien om Andreas Hofer är föga känd till och med i Tyskland; karaktären af den fruktansvärda insurrektionen i Tyrolen 1809, de olika passionerna som uppeldade folket, och detaljerna af de blodiga katastroferna, hafva ännu icke blifvit tydligt studerade. Alldeles skiljaktiga meningar hafva blifvit uttalade om Tyroleranförarens rol och klokhet. Baron Hormayr, som i egenskap af landskapets intendent tog betydlig del i händelserna, har i *Andr. Hofers lefnad* och *Episoder ur befrielsekriget* med entusiasm beskrifvit folkets heroism år 1809; men han medgifver åt Hofer blott ett ganska svagt inflytande och framställer honom såsom en medelmåttig person. Andra hafva prisat honom ända till oigenkännelighet, medan inbyggarena i Tyrolen se i honom föreningen af motsatta egenskaper, hvilkas skildring skulle erfordra mycken skicklighet och smidighet. När en utmärkt författare Karl Immermann 1828 offentliggjorde sin *Tragedi i Tyrolen*, kände, säger man, de gubbar från Tyrolen som sett drabbningarna af 1809 icke igen sig i poetens arbete. Man harmades isynnerhet deröfver att Andreas Hofer, den goda och tappra kamraten med en naiv blandning af heroism och lustigt humeur, hade undergått en förvandling som gjorde honom till en konstlad person. Denna anmärkning, som för 20 år sedan gjordes mot Immermanns sköna tragedi, förtjenar Auerbach för närvarande än mer. Immermann hade af Hofer gjort en Judas Makkabeus, och hans dram brusade allt igenom af entusiasm för fäderneslandet. Auerbachs *Andreas Hofer* är icke en hymn åt patriotismen, det är en häftig deklamation emot Tysklands suveräner. Hans hjelte blir ett offer och moralen af arbetet blir denna varning åt de Tyska folken: förliten er icke på andra än eder sjelfva! Visserligen finnas i denna dram ställen fulla af intresse; när den tappra värdshusvärden från Passeier, vald af sina kamrater till öfverbefälhafvare i Tyrolen, kämpar emellan sina berg emot Napoleons makt, när han slår den Fransyska armén och länge höll hertigens af Dantzig våldsamma djerfhet i schack, så visar han stun-

dem en sällsynt styrka. I det ögonblick då Österrikiska kejsaren befaller honom nedlägga vapen och öfverlemna Tyrolen åt Frankrike, är kampen emellan troheten och patriotismen dramatiskt uttryckt, och det blir svårt att icke röras när man ser den tappra mannen instängd i Mantuas kasematter gå döden till mötes välsignande monarken. Motarbetas icke rörelsen emellertid oupphörligt af det syftemål som förf. föresatt sig? Denna retsamma polemik, som man icke kan låta bli att underförstå i poetens uppfinningar, förstör den icke verkan af de bästa scener? Auerbach föreställer oss Hofer såsom en ända till narraktighet hängifven person, såsom en brinnande kristen ända till fanatism, och tyckes på hvarje sida utropa: se der hvart din tillgifvenhet för dig, Tyska folk, se der frukterna af denna vidskepliga fromhet! dina barndoms dygder ingifva dig en sublim heroism och du går att dö i kasematterna; var engång man, upplyft din panna och upphör att offra dig för dina afgudar! Tiden är utan tvifvel väl vald för en smädeskrift af detta slag! midtunder troslärornas kullstörtande, när hvarje auktoritet är skakad och den råa egennyttan öfverallt intager tillgifvenhetens plats, är denna predikan ganska läglig! Auerbach har begått två stora fel, såsom publicist har han misskänt sin tid, såsom konstnär har han missbrukat poesin.

Den Tyska teatern behöfver stora ansträngningar för att återvinna sina ärofulla dagar. Om revolutionen af 1848 gifvit teoretikerna entusiastiska förhoppningar, så har den vändt poeterna ifrån idealet och ingifvit dem olyckliga tendenser. Kritikerna förespå inom dramens område den nära förestående uppenbarelsen af en högre poesi, och i detta ögonblick återför en bland Tysklands skickligaste författare, återfallande i gamla hjulspår, teatern till öfverensstämmelse med stridskrifterna. De andra dramerna från sistledne vinter, visa väl icke samma symtomer, men erbjuda också ingenting originellt eller lifligt, ingenting som förebådar denna så artigt tillkännagifna litteraturens morgonrodnad. *Bauernfeld*, den själfulla författaren till *Djurens republik*, som i sina tvenne komedier *Majoren* och *den Nya menniskan* med godsint ironi skämtade öfver Österrikes omgestaltning, har i Wien låtit uppföra en dram i hvilken Frans von Sickingen är hjelten. Bauernfeld är en för mycket sinnrik humorist för att åt denna tids personer gifva det språk och de seder som passa för dem. Frans von Sickingens strid emot kurfursten af Trier fordrade en djerf målare. Försvararen af de nya idéerna, som för egen räkning krigade emot 16:e seklets feodalvälde, likasom Ulrik von Hutten och Götz von Berlichingen, borde återgifvas med den vilda energi som det medborgerliga kriget och de religiösa passionernas raseri utvecklade i själarne. Det synes som Bauernfeld icke skulle hafva väl förstått sitt ämnes fordringar. Der finnes i hans dram en viss Jacklein, hufvudman för bönderna, som vill göra förbund med Sickingen och som tillbakastött af honom slutar med att helt enkelt vara hans spion, väntande att hans tur skall komma; denna person som borde slunga blixtar är skildrad med synnerlig vekhet. Huru kan man i den Sickingens syster älskande bonden som talar om kärlek i så rena ordalag, igenkänna representanten för de uthungrade och rasande hopar, hvilka snart i Tyskland gåfvo signalen till ett utrotningskrig? Karl Gutzkow har för Göthe-festen skrifvit en historisk komedi, lånad ur den stora skaldens *memoirer*. Under sjuåriga kriget omkring tiden för slaget vid Bergen, besatte Fransmännen Frankfurt och grefven af Thorane bodde i Göthes fars hus; när man erfor Fransmännens seger dolde grefvens af Thorane värd icke sin vrede, och deraf uppkom de lifliga scener som synnerligen gjorde intryck på barnet Göthes inbillning. Detta vackra kapitel ur memoirerna har Gutzkow infört på scenen i *Konungens ståthållare*. Stycket är behagligt, men sökom emellertid icke deruti den blifvande stora skalden, ej heller något utmärkt framsteg hos Gutzkows talang. En skriftställare hvars namn var föga kändt, Otto, lät nyligen på Dres-

dens teater uppföra en dram med titeln: *Skogvaktaren*, som haft en lysande framgång; jag tror att en opartisk pröfning skulle förminska mycket af det beröm man gifvit arbetet och de förhoppningar om poetens framtid man derpå grundat. Otto har velat skildra kampen emellan naturrätten och lagen; denna abstrakta tanke är afbildad i en energisk, upprörande, förfärlig dikt, som dock innehåller mer af melodram än af verklig poesi. Ulrik, som är skogvaktare liksom hans far, farfar och förfäder varit före honom, blef bortdrifven af sin herre. Denne är ingen annan än Ulriks gamla vän, som genom köp blifvit ägare till skogen; Ulrik tror sig vara herre öfver skogen der han är född, der han tillbragt sitt lif, och som varit enda föremålet för hans vaksamma omsorger, och är derföre icke hugad att afträda sin rätt. Strid uppkommer. Emellertid dödas Ulriks efterträdare af en tjufskytt; Ulriks enda son Anders anklagas för mordet, sedan utbreder sig ryktet om hans död, och Ulrik inbillar sig till följe af en falsk berättelse att husbondens son, som var trolofvad med hans dotter Marie, mördat sin blifvande svåger Anders. Tvåfaldt rasande och utan att gifva sig tid att utforska sanningen, hämnas han sin son med att skjuta sin dotter. Hvad blir då, under dessa vilda mord, af den dram förf. utlofvat? Skogens poesi, familjens råa seder, Ulriks naiva anspråk, bilda ifrån början en tafla som icke saknar behag och öppna med intresse striden som utvecklar sig: toma löften! vi återfalla derifrån till den svartaste melodram, sådana Tyskland sett många sedan *den 24 februari* af Zacharias Werner. Hvar finnes i allt detta den af kritiken förespådda poeten? Hvar är skaparen af den nya teater som nordens folk skola gifva åt Europa?

Ett resultat som de nya hvälfningarna tyckes hafva åstadkommit, är åtminstone det att man mer begärligt än någonsin söker efter historiska ämnen. Den borgerliga dramen, för hvilken Lessing och Diderot så lifligt kämpade för ett sekel tillbaka, är afskaffad genom revolutionerna. Midt under dessa öfversvämningar då Guds finger syntes, upprördes den alldagligaste inbillningskraft och gissade till den högre poesin; de af historien upptecknade stora olyckorna upphöra att vara ett uttnött thema, de hafva ett lifligt intresse. Menniskan röres icke af annat än det som angår henne nära, förklarade Lessing och Diderot; hvad röra oss hjeltarnas eller konungarnas äfventyr? hvad angå oss de majestätiska olyckorna, de storartade brotten? Lessing och Diderot hafva orätt: de moderna hvälfningarna hafva kullhäfvit deras teori, eller hellre om teorin står qvar oförändrad så har åskådarenas ställning förändrats. Nationerna intressera sig framgent för berömda personers olyckor; man kan icke mer hoppas att såsom fordom roa dem med de borgerliga alldagligheter som förra seklets nyhetsmakare påyrkade. Det är ett anmärkningsvärdt faktum att i Tyskland nästan alla den senare tidens dramer äro lånade ifrån historien. Jag har redan anfört Frans von Sickingen af Bauernfeld, Andreas Hofer af Auerbach, Robespierre af Griepenkerl; jag kunde anföra mycket flere. Zahlhas har författat en *Toussaint Louverture*, Ring har i sin dram *Genevrarne* målat Calvins och Servets kamp, en ung poet Koberle har efter Shakspeareska krönikornas manér försökt framställa hela Henrik IV:s lif från ligans tid till Ravaillacs dolkstygn. Glogau har gripit sig an med Arnold från Brescia, Prechtler med Johanna från Neapel, Raupach med Mirabeau. Alla dessa försök, ehuru till större delen nog medelmåttiga, bevisa åtminstone den rörelse jag angifvit. Men det är icke nog att återgifva åt teatern dess värdighet och storhet; den historiska dramen fordrar sällsynta egenskaper: kärlek till rättvisan förenad med fantasins liflighet, studium af menskliga passionerna tillika med den lifligaste känsla af idealet. I denna olyckliga period under oro och hat, har den dramatiska poeten isynnerhet en allvarsam mission, och om han vidrör historien utan att vara en sträng moralist, bryter han mot den första af sina pligter. Den Tyska kritiken glömmer för närvarande nog myc-

ket dessa oeftergifliga vilkor; för sin längtan efter teaterns påayttfödelse tyckes den glömma sin rol: man kunde säga att den fruktar för att göra poeterna modfällda, eftersom den emottager alla deras arbeten med en utnött artighet. Till och med för denna så efterlängtade teaters skull vore det dock bättre att gifva förf. manligare råd; i stället för att roa eder med gissningar om den hemlighetsfulla, obeskrifliga dram som är specielt förbehållen åt Arminius' afkomlingar, hållen konstens oföränderliga reglor vid magt, och förklaren de nya skyldigheter som det publika medvetandets omkastning ålägger skalden.

Notiser.

Enligt Notisbladets januarinummer förekommo följande ärender vid *Finska Läkare-sällskapets sammanträden* under senare hälften af sistledne år: den 13 juli: refererade *D:r Ingman* ur Medicinische Central-Zeitung en föreläsning öfver kikhosta hållen af Oppolzer, samt ur skilda journaler om användning af pulveriseradt växtkol emot enteralgier; refererade *D:r Pipping* om bäcken-missbildningar i allmänhet och ett särskildt fall isynnerhet; *D:r Willebrand* om en stomatis ulcerosa förekommen på engång hos flera barn i en familj, och om resultater vid behandlingen af phtisis pulmonalis vunna å Brompton hospital genom bruk af Oleum jecoris aselli och bifogade härtill några anmärkningar öfver behandlingen af lungsot i allmänhet. Den 27 juli: Anmälde ordf. *D:r Ingman* sin förestående resa till Sverige och Danmark, hvarföre ordförandeskapet emellertid öfvertogs af *D:r Rabbe;* ref. *D:r Ingman* en uppgift om Trousseaus metod att behandla enuresis med pulv. rad. Belladonnae, hvaraf flere lyckade kurer anfördes. *D:r Willebrand* ref. om ett under behandling varande fall af enuresis, der dock en blott ofullständig kur vanns genom Belladonna till följe af dess hastigt inträdande verkan på synorganen, om ett fall af inträffad lindrig blödning ur lungan under försiggående cicatris-bildning af en lungcavern, hvarvid han påminde om de hos äldre pathologer omtalta kritiska blödningarna i dylika fall, samt ur Gazette des hopitaux något om dödligheten i Paris; *D:r Sannmark* anförde ett fall af svår förgiftning inträdd genom clystir af en 15 gran stark Belladonna infusion. Den 24 augusti: anmäldes gåfvor till sällskapet af D:r Ingman och Medicinska selskabet i Kristiania; *D:r Rabbe* refererade innehållet af en i Norge utkommen brochyr af Holst om upphäfvandet af karantäns inrättningar, och af en skrift om medicinal-reform i Norge. Den 7 september: refererade *D:r Rabbe* efter en tidning om D:r Simons redogörelse för sjukvården å Berliner-Charitén's syphilitiska afdelning, samt anmälde Heusingers nyss utgifna arbete om mjeltbrand, och anförde D:r Dorotheas erfarenhet om smittosamheten hos tuberculosen. Den 21 september: förevisade *D:r Pipping* ett hjerta der högra ventrikeln var till det mesta fettvandlad, den venstra ventrikeln äfven på lika sätt i hög grad förändrad och hjertat i öfrigt omgifvet af en enorm fettmassa, hvilket i lifstiden gifvit anledning till diagnosen af en hydrops pericardii; benen å samma subjekt voro porösa och fulla af fett, äfven de öfriga texturerna hade mer eller mindre undergått samma degeneration; *D:r Rabbe* refererade den i Frankrike upptäckta, af Malgaigne och flera såsom verksam bevista, metoden att bota en neuralgia ischiadica genom cauterisation af örats helix med glödgadt jern, samt meddelade en rapport af D:r Ehrström om boskapssjuka i Torneå och dermed sammanhängande sägen om furia infernalis; *D:r Willebrand* om manganpreparaters nytta såsom läkemedel och dermed vunna resultater i kliniska institutet, om D:r Eastons i Glasgow gjorda försök med ättiksyradt kali emot åtskilliga hudsjukdomar, samt om Leriches recommendation af jodinsprutningar såsom kur för ascites. Den 5 oktober: *D:r Sannmark* refererade ett liköppningsresultat efter en i dysenteri afliden person, och anförde såsom ett märkligt fenomen att för nå-

gra dagar tillbaka åter visat sig ånyo, sedan de redan en tid tycktes hafva varit försvunna; D:r *Rabbe* refererade Todds åsigter om epilepsins väsende. Den 19 oktober: anmäldes gåfvor af Svenska läkaresällskapet, D:r Wistrand och prof. Bonsdorff; *D:r Ingman* ref. en uppsats af D:r Panum: om en i blodserum förekommande proteinförening som öfverenstämmer med kasein. Den 2 november: *D:r Ingman* ref. innehållet af en uppsats af D:r Benz i Tübingen om den grå hepatisationens uppkomst vid pneumoni, anförde Oven Rees behandling af acut rheumatism med citronsaft, samt att Delioux rekommenderat chloroform invertes emot frossa; prof. *Ilmoni* anmälte att Oppenheims Zeitschrift med nästa år kommer att upphöra, men att von Busch i Bremen vore sinnad att framdeles i Schmidts Jahrbücher publicera medicinska nyheter ifrån norden; statsrådet *Nordmann* omtalade åtskilliga märkvärdigheter som förvaras i Hunterska museum i London. Den 16 november: stadsrådet *Nordmann* ref. om det polariserade ljusets användning för undersökning af mikroskopiska objekter och förevisade sällskapet flere preparater och de egenheter de olika objekterna företedde för det polariserade ljuset. Den 30 november: anmäldes en gåfva af aptekaren i Nyslott Karl Bonsdorff och invaldes tvenne nya medlemmar i sällskapet; på *D:r Rabbes* förslag beslöts att sjukdomskonstitutionen blott en gång i månaden skulle diskuteras och completteras med uppgift om mortaliteten för hvarje månad; *D:r Willebrand* ref. om struma såsom förekommande i vissa trakter af östra Finland och redogjorde i sammanhang härmed för de resultater en af Grange till frikes ministern i Paris aflemnad rapport om orsaken till denna sjukdom innehåller; och beslöts att genom bref särskildt uppfordra läkare på de orter inom landet der struma förekommer att till Sällskapet inlemna noggrann förteckning öfver de byar och trakter der denna sjukdom företrädesvis synes råda. Sjukdomskonstitutionen i Helsingfors antecknades på de flesta af ofvannämnda möten.

I medicinalverkets statistik innehåller Finl. Allm. Tidn. en artikel ur hvilken man bland annat inhemtar: att i Finland äro anställda 24 provincialläkare, 11 slottsläkare (lazarettsläkaretjensterna äro merendels förenade med andra tjenster), 8 extraläkare, 20 stadsläkare aflönade af städerna, och 6 veterinär-läkare; dessutom finnas för närvarande 4 praktiserande läkare utan tjenst. Lazaretter äro inrättade ett i hvarje af landets 8 län, och dessutom 4 kronolazarett, nemligen i Tammerfors, Sordavala, Jyväskylä och på Åland. För sinnessjuka finnes en kuranstalt invid Helsingfors för 90 sjuka och ett hospital på Själö i Nagu för 67 obotliga patienter. På aktier inrättade feberlazarett finnas i Åbo och Björneborg. Aptekernas antal belöper sig till 38, nemligen i Helsingfors och Åbo 3, i Tavastehus 2, i de öfriga städerna, på Åland och Sveaborg ett.

Inscriptionen vid *universitetet* för denna termin gaf följande resultat hvad mängden af närvarande studerande, och uppgifna kollegier beträffar:

	Nyländska afd.	Tavastländska	Savolaxkarelska	Westfinska	Wiborgska	Österbottniska	Summa
Teologi	17	7	13	28	9	14	88
Medicin	4	3	5	8	—	9	29
Juridik	17	10	16	19	12	15	89
Filosofi	33	14	25	28	35	38	173
Logicesex.	21	8	13	20	11	5	78
Summa	92	42	72	103	67	81	457

Bland föreläsningar bör såsom en sällsynt företeelse hos oss anmärkas de af D:r *Kellgren* i Sanskritlitteraturen och den komparativa filologin; för föreläsningarnas i österländska litteraturen behof har professor *Wallin* utgifvit *Lamiyatu-l-afal*, Arabisk etymologi på vers af *Ibnu Malik*, jemte en kort kommentar af författarens son *Badru-d-din*. Till täfling äro

utsatta 3 prisfrågor, och priset är ett ibland de publika stipendierna. Medicine-kandidatexamen presterad af Bengt Gustaf Jonas Malmborg, Georg Gustaf Winter, Karl Otto Johan Blåfield, Karl Gustaf Hällström, och Nils Ulrik Malin. Föräringar till universitetets museum under loppet af 1850: af stud. *Björksten* 1 ex. mollusk, Salpa, i flere exx. samt några andra lägre djur; af stud. *Bomberg* 2 st. krabbor, 4 st. fiskar, 2 exx. Loliga samt några snäckskal från Spanien; af kapten *Böckelman* dels från China, dels från Sundaöarna, däggdjur 3 species i 5 exx., fåglar 10 sp. i 11 exx., amfibier 4 sp. i 20 exx., fiskar 25 sp. i 60 exx., crustacéer 15 sp. i 30 exx., molluscer 11 sp. i 25 exx., annelidae 2 sp. i 4 exx., arachnidae 2 sp. i 2 exx., echinodermata 11 sp. i 25 exx. eller inalles 83 sp. i 172 exx., vidare 1 skelett af delfin, 1 st. dito af caprimulgus, och 1 st. dito af psittacus; af hofrättsauskultanten *Calonius* 1 ex. Tanagra ifrån Brasilien; af amiral *Etholén* 2 ex. Phoca leonina samt en Ursus maritimus; af provincialläkaren *Fontell* 1 ex. diodon, fångad af styrman Malm på höjden af Cap Horn; af statsrådet *Nordmann* 10 sp. fåglar i 18 exx. från södra Ryssland, 32 sp. exotiska fåglar i 41 exx., hvaraf 29 uppstoppade, 43 sp. mollusker i omkring 150 exx., 8 sp. echinodermata i 30 exx., 10 sp. polyper i 20 exx., 4 sp. annulata i 8 exx., alla dessa lägre djur samlade i Bohuslän 1850; af kapten *Strömborg* 1 st. orm från Brasilien. Anslagna lediga till ansökning äro: adjunkturen i Grekiska och Romerska litteraturen, adjunkturen i filosofin, och vice bibliotekarie-tjensten.

Vid *Finska litteratursällskapets* sammanträde den 5 mars anmäldes följande gåfvor: af Finska läkaresällskapet, dess »Handlingar 4:e bandets 3:e häfte;» af doktor Kellgren: »Lettre adressé a la societé de litterature Finnoise de Helsingfors par Leouzon Leduc, Helsingfors 1851,» och »Stilprof från Finska litteratursällskapets tryckeri, Helsingfors 1851.»

Bibelsällskapet i Borgå firade sin årshögtid den 18 februari, hvarvid tal hölls af lektor Smalén. Årsberättelsen upplyser att ledamotsafgiftsfonden äger en behållning af 760 Rb. utlånt kapital och 151 Rb. kontant, samt Bibelfonden en behållning af 440 Rb. utlånta och 123 Rb. kontant. I sällskapets arkif funnos i slutet af 1849 12 Svenska och 18 Finska helbiblar samt 155 Svenska och 18 Finska Nya-Testamenten, hvartill under loppet af 1850 inkommit 54 Finska helbiblar, 400 Svenska och 500 Finska Nya-Testamenten. Häraf hafva 2 helbiblar blifvit gratis utdelade samt 9 Finska helbiblar, 315 Svenska och 328 Finska Nya-Testamenten försålda. Sällskapets boklager utgöres för närvarande af 11 Svenska och 62 Finska helbiblar samt 240 Svenska och 184 Finska Nya Testamenten. Vid årsfesten beslöt sällskapet att 300 exx. af Nya-Testamentet skulle till medellösa personer af arbetsklassen utdelas.

Finlands Allm. Tidn. innehåller en utförlig öfversättning ifrån *Eilert Sunds* arbete om *Fantefolket i Norge*, der han äfven ger en vacker och intressant skildring af Skogsfinnarna i Norge, förnämligast den koloni som bosatt sig i Finnskogen på gränsen emellan Hedemarkens amt i Norge och Wermland i Sverige. Med menniskoälskande opartiskhet skildrar förf. de rysliga förföljelser och det alldeles oförskylda förakt af Norrmännen, hvarför de inflyttade Finnarna voro utsatta i äldre tider, ja ända till de senaste 40 åren. Våra stamförvandters öde var i Norge nästan detsamma som i Sverige, att de med idoghet uppröjdade vilda skogar och beredde dem för odling, icke begärande någon annan förmånsrätt än att ostörda få tilltvinga sig en knapp lifsbergning af de sterila urskogarna der förut ingen mensklig fot vandrat; men detta förnekades dem, de förföljdes på allt möjligt sätt, och under ständig kamp på lif och död emot landets herrar odlade de dock sin mark och bibehöllo sin nationalitet. I Norge envisades man länge med att anse dem för Zi-

guenare, knappast för någon annan orsak än att man icke förstod deras språk och fruktade för deras trollkonst. Denna senare tyckas de ofta hafva begagnat för att skrämma sina närgångna fiender. Under sitt hårda öde synes kolonin dock hafva bibehållit minnet af sitt fordna fädernesland, de föraktade Skogsfinnarna på gränsen till Wermland tala med stolthet om *Storfinland* eller Suomi, hafva sina pörten och badstugor liksom här, och sjunga sina sånger om Wäinämöinen, Ilmarinen och andra mythiska personer. Enligt *Sund* skola de också vara försedda med »Finska böcker, biblar, psalmböcker och åtskilliga samlingar af sånger och myther;» ja de skola också sjunga några på Finska öfversatta sånger ifrån Frithiofs saga och ifrån Bellmans visor. Huru denna litteratur kunnat tränga fram ända till dessa aflägsna vrår af ett land, hvarmed vi eljest icke hafva någon beröring, förklarar icke öfversättningen. Skolmästaren *Paul Öieren*, som ännu lefver och i det mesta var förf. sagesman, skickade två sina unga söner till Åbo, der de skulle studera och bildas till prester och domare — ty ehuru de flesta Skogsfinnar förstå Norrska behjelpligt, längtade de dock naturligtvis efter att höra religionens trösteord på sitt modersmål. Men den ena af Finngossarna dog i Åbo och missmodig återkallade fadren den andra. Denne hade endast fått läsa Cornelius Nepos och måste åtnöja sig med att liksom fadren anställas såsom ambulatorisk skolmästare hos sina landsmän. Under de senaste tiderna har Skogsfinnarnas fordom så svåra ekonomiska ställning förbättrats, derigenom »att skogsegendomarna i Finnskogen, som till större delen voro bragta under några få handelshus i Kristiania, blifvit försålda. Härvid hafva några bland Finnarne blifvit husbönder, andra åter som fortfara att vara torpare, hafva erhållit nya och driftigare herrar, hvilka under den förkofran som trähandeln vunnit, kunnat bereda sina underhafvande en varaktigare sysselsättning och en säkrare arbetsförtjenst.» Med den materiella välmågan steg också hyfsningen hos det i vilda ödemarken inkastade folket. Förf. ger en fördelaktig skildring af deras seder, renlighet och gästfrihet, hvarförutan det fattiga, stundom af barkbröd lefvande folkets sysselsättning med någon litteratur och med sånger, redan antyder en håg för bildning som icke allestädes anträffas. Den ambulatoriska folkskolan som hos dem finnes, likasom öfverallt i Norges glesare bebodda trakter, har väl ock i sin mån bidragit till det förmånliga resultatet. Intressant är att se huru Finnarna öfverallt äro sin nationella bestämmelse trogna: att under svåra omständigheter, för hvilka hvarje mindre kraftigt folk ohjelpligen skulle dukat under, uppródja den sterila marken för en högre kulturs framtida skördar.

Finska konstföreningen höll sitt årsmöte den 10 mars, och diskuterade dervid några förslag till ändring i stadgarna, hvilka likväl alla förkastades. På filialföreningens i Åbo förslag om en ritskolas inrättande äfven i Åbo, beslöts att en sådan på möjligast bästa sätt borde föranstaltas, så mycket mer som stadgarna anbefalla den så fort tillgångarna medgifva. Genom reseunderstöd, större uppköp af taflor, t. ex. af den Lauräiska samlingen för sistledne år, och genom beställningar af nya målningar, hade kassans medel blifvit så mycket tagna i anspråk, att tillgångarna icke ansågos medgifva ett årligt anslag af 350 Rb. s. till ritskolans i Åbo behof, hvilken summa konstföreningens kommitté i Åbo begärt för sagda ändamål. Man stadnade derföre vid det beslut att till en början anslå 200 Rb. s. dertill, under den förutsättning att stadens invånare skola finna utvägar att äfven med detta lägre anslag bringa en dylik inrättning till stånd. Också yttrade man den förhoppning att en ökad aktieteckning för nästa år skulle sätta föreningen i tillfälle att förhöja det årliga anslaget. Vidare beslöt man att framdeles årligen trycka en förteckning på konstföreningens ledamöter, som upptoge de skedda förändringarna, hvilka nya ledamöter tillkommit, hvilka afgått och hvilka genom försummelse i afgiftens inbetalande gått

förlustiga sin rätt att deltaga i lottningen för året. Uppköp af litografier, hvilket hade till ändamål att för jemförelsevis ringa kostnad öka vinsternas antal, skulle icke ett annat år äga rum, emedan det ansågs ligga något utom föreningens plan. Artisten Löfgren, som redan i tre år åtnjutit föreningens understöd, skulle ytterligare uppmuntras att framgå på sin bana derigenom att Konstföreningen förbunde sig inlösa några taflor af honom, så snart han hit öfversänder dem och om de anses bevittna tillfredställande framsteg i konsten. Närmare uppgifter om Konstföreningens verksamhet under året och kassans tillstånd meddelas i årsberättelsen, som upplästes men ännu icke är i tryck publicerad. Direktionens förra ledamöter omvaldes, nemligen: till ordförande guvernören *Cronstedt*, till skattmästare kommerserådet *Borgström*, till sekreterare doktor *Topelius*, till öfriga ledamöter: professor *Ilmoni*, rektor *Cygnaeus*, och läraren i teckningskonsten *Magnus von Wright*; till suppleanter: professor *Gyldén*, bergmästaren *Hartwall*, bergmästaren *Tengström*, häradshöfding *Godenhjelm*, lektor *Backman* och doktor *Berndtson*. Till revisorer för räkenskaperna: bankodirektören *Blidberg* och konsul *Frenckell*. De oljemålningar, till det mesta af inhemska dilettanter, som utlottades voro följande: 1. Rabbin, kopia af M:ll Silfverberg; 2. månskenslandskap, kopia af M:ll Åberg; 3. brinnande by, kopia af M:ll Logren; 4. brinnande gård, kopia af fröken Redliewski; 5. Pehr Brahe, kopia af Hr Asplund; 6. vinterlandskap, kopia af Hr Asplund; 7. qvinnohufvud, kopia af Hr Plantin; 8. biskop, kopia af M:ll Pahlman; 9. porträtt, original af fröken Pipping; 10. Italienskt landskap, kopia af M:ll Enckell; 11. flicka med blomma, kopia af M:ll Enckell; 12. tiggargosse, kopia af M:ll Blidberg; 13. Hagar i öknen, original af Lauraeus; 14. modell till altartafla i Helsingfors, kopia af Hr Nikander; 15. gubbhufvud, kopia af M:ll Åberg; 16. sommarlandskap, original af löjtnant Forsten. Till expositionen, som sker i universitetets f. d. mineraliesal, äro inlemnade en del redan sistledne år exponerade taflor, och den torde icke i konstvärde kunna mäta sig med expositionerna under de nästförflutna åren, om man icke får hoppas att några nya taflor af värde ännu inlemnas under den tid utställningen varar. Såsom förut står den söndagseftermiddagarna kl. 3—5 öppen gratis för obemedlade af den arbetande klassen, och lördagen är förbehållen blott konstnärer. Öfriga söckendagar kl. 10—1 hafva aktieägare gratis och andra konstvänner för en afgift af 10 kop. s. tillträde till expositionen.

Såsom en fägnande företeelse måste det anses att en samling Finska psalmer innan kort komma att utgifvas ifrån trycket. Författaren är kyrkoherden *Saxbäck* på Karlö, och Åbo Tidn. säger om psalmerna att de »äga såväl ett sannt kristligt innehåll som en vårdad form.» Omdömet huru försöket lyckats måste vi emellertid uppskjuta till dess de blifvit utgifna — ty uppgiften att författa goda psalmer är i sanning svår — men redan i sig sjelft är modet att försöka något dylikt förtjenstfullt och berättigar till uppmuntran från allmänhetens sida. Att anmäla arbetet till subscription anse vi emellertid vara öfverflödigt, ty skrifter af denna art kunna i alla fall räkna på nog stark afsättning för att tillfredställa både författarens och förläggarens billiga anspråk. Vi hafva i allmänhet taladt exempel på subscriptioner som icke locka till fortfarande med detta slags uppmuntran för litteraturen; Beskrifningen öfver Runö och Genealogia Sursilliana fingo på sin tid rätt många hundradetal subscribenter, men dessa må sjelfva afgöra om arbetena just uppfyllde deras förväntan. Dugliga verk hafva ingalunda behof af namnteckning på förhand, men väl dåliga; också har missbruket vållat att subscriptioner numera sällan hafva rätt framgång. Men hvar och en som känner vår nuvarande Finska psalmboks tallösa brister, och de hittills publicerade otillfredsställande försök att afhjelpa dem, skall finna sig be-

fogad att med sin skärf uppmuntra hvarje nytt bemödande åt det hållet.

Sistledne fredags gick en inhemsk dram af stapeln, om hvilken mycket vore att säga och mycket troligen kommer att sägas. Ty. *Efter femtio år*, dram i 5 akter — eller, såsom förf. sjelf behagat indela den, i 3 akter med prolog och epilog — är ett i stor skala tilltaget teaterstycke, som under $4\frac{1}{2}$ timmes tid tog publikens uppmärksamhet i anspråk. Att hålla åskådarena vakna så länge, erfordrar mycken konst hos förf. och mycken energi i den föreställda handlingen. Vi vilja icke neka att uppfinningen är god och att alla dramatiska resurser blifvit anlitade med skicklighet: vackra dekorationer, sång, brodermord, förgiftningar, tidsskildringar och moraliska reflexioner; men stycket skulle dock vinna i värde om det vore en god del kortare. Det synes som förf. hade velat åstadkomma ett stycke något liknande *Kung Renés dotter*, d. v. s. en moral-filosofisk dram. Visst är att dialogen ofta nog förlorar sig i en predikan, som vore god nog om den vore mindre uttänjd. Förf. har velat skildra en egendomlig tid: den Gustavianska, och har slösat med skuggor i målningen af densamma; emot den har han ställt vår tid med blott dagrar. Ingendera ensamt bildar en god tafla, ty till en sådan behöfves båda delarna, både skuggor och dagrar. Kanske är det också ett orättmätigt intrång på konstens område, när förf. uttryckligen utpekar skildringens mening och låter personerna säga: sådan var den tiden, och den eller den grundsatsen har för oss bevarat lifvets lycka. Allt sådant borde taflan utvisa af sig sjelf, utan fingervisning. Emellertid är stycket utan jemförelse den förnämsta dramatiska produkt, som tills dato gått öfver scenen författad af inhemsk man. Dialogen är ledig och förträfflig, gamla barons på Rautakylä karaktär mästerligt tecknad, liksom hushållerskans och gamla mormors. Dessa tre roler agerades också förträffligt, liksom i allmänhet hela stycket utfördes väl. Emot den unga flickans (mamsell Delands rol) karaktärsteckning vore kanske åtskilligt att anmärka: hennes lugna beslutsamma energi är föga qvinlig. Ehuru D:r *Topelii* första försök åt detta håll, utvisar dock stycket en författare som i novellistiken innehar främsta rummet bland vårt lands yngre poeter, och som utan tvifvel kommer att upparbeta sig till mästerskap äfven i dramatiken.

Nyss utgifna böcker:

Försök till lärobok i den kristliga sedoläran af *Axel Fredrik Granfelt*. Helsingfors 1851. 88 pag.

Päiväkirja, eli kristilliset ajatukset kunakin päivänä kuukaudessa, jotka on kirjoittanut Tohtori *Lucas*. Suomeksi kääntänyt H. R. Turussa 1850. 96 pag.

Mestari Käätin elämä ja kuolema. Englannin kielellä *J. Bunian*. Ruotsista Suomeksi *A. I. Lilius*. Vaasassa 1850. 156. pag.

Tableau öfver alla Europeiska och Förenta staternas mynt beräknade efter deras inre värde. Helsingfors 1850.

På **Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning** 1851 hvaraf en nummer om 4 ark utkommer hvarje månad, emottages prenumeration i Helsingfors i Öhmanska bokhandeln med 2 Rb. s. och på alla postkontor i landsorterna med 2 Rb. 30 kop. s. försändningsprocenten inberäknad. Bladet utdelas på de ställen der prenumeration skett, på tider som för utgifningsorten hvarje gång annonceras.

Häftade exemplar af Litteraturbladets 4:e årgång 1850 finnas till salu i Öhmanska bokhandeln och hos J. C. Frenckell & Son, för 1 Rb. 40 kop. silfver exemplaret.

Helsingfors,
Finska Litteratur-Sällskapets Tryckeri, 1851.
Imprimatur: C. A. Sanmark.

LITTERATURBLAD

FÖR ALLMÄN MEDBORGERLIG BILDNING.

N:o 3 Mars 1851.

Minne af Fabian Collan.

Uppläst vid en af Savolax-Karelska Afdelningen den 9:e Mars firad minnesfest.

Då jag nu går att uppfylla det hedrande uppdrag, I lemnat mig: att hos Eder upplifva minnet af denna Afdelnings förre Curator, vår bortgångne vän Fabian Collan, beder jag Eder hvarken vänta en panegyrik i ordets vanliga bemärkelse, ej heller en fullständig utvecklingshistoria af den hädangångnes inre och yttre lif, utan blott en flyktig bild af en saknad vän, sådan den i minnets mildrande dager visar sig på hjertats djup, och på det afstånd, der det enskilda och tillfälliga försvinner, och blott det allmännare, färgadt af saknadens vemodsskimmer, träder fram för blicken. Det är sannt, mången bland Eder kände kanske ej den bortgångne, men några stå ännu qvar, hvilka sett honom här i vår krets; och att jag bland dessa blifvit vald att teckna hans bild, har väl sin grund ej deri, att jag med mera kärlek än de skulle fylla detta uppdrag, utan blott deri, att jag kanske längre än de varit i tillfälle att följa honom på hans bana. Ingenstädes kan väl den första fest till hans minne lämpligare firas, än i kretsen af denna Afdelning, i hvars sköte han vexte upp, utbildade sig och utöfvade sin första allmännare verksamhet, och hvilken säkert i månget afseende genom en välgörande återverkan gäldade honom sin skuld.

Fabian Collan föddes den 18:de Dec. 1817, och vexte upp å Idensalmi prestgård, i kärnan af sitt fosterland, i skötet af en aktad och patriarchaliskt styrd familj. Efter att hafva genomgått Kuopio skola och Borgå Gymnasium, blef han student i Maj 1834, Philosophiae Candidat om hösten 1839, och Magister 1840. Han valdes i Oct. samma år till Curator för denna Afdelning, och 1841 till Secreterare vid Finska Litteratur-Sällskapet, vid hvilka båda befattningar han qvarstod, tills han om sommaren 1844 lemnade Helsingfors. Han var inskrifven som E. O. Amanuens vid Biblioteket från 1842—1844. Somrarne 1841, 1842 och 1845 tillbragte han i Sverige, under historiska forskningar i de Svenska arkiverna. Han erhöll 1841 det ena af Universitetets litterära understöd, utnämndes i Aug. samma år till Docens i Historie, och i Juni 1844 till Lector i samma vetenskap vid det nyss inrättade Gymnasium i Kuopio; han valdes samma år till dess första Rector, samt återvaldes till denna befattning 1847. Han undergick Phil. Licentiat-examen i April 1849, promoverades 1850 till Doctor, beklädande första hedersrummet, och utnämndes till Adjunct i Philosophie vid Universitetet d. 18:de Augusti samma år.

Collans särskildt utgifna skrifter äro följande: En Dissertation för Docentur i Historie: »De reformationis in Fennia initiis» 1843; för Doctorsgrad: »De Socrate Philosopho et Cive, supplicio capitis affecto» 1850; samt för Adjunctur i Philosophie: »De notione necessitatis Hegeliana» samma år. Vidare har han offentliggjort en Historik öfver »Erik Flemings», ursprungligen i Suomi 1845, samt »Berättelse

öfver inträffade förändringar vid Gymnasium i Kuopio ifrån dess stiftelse d. 24 Aug. 1844 till d. 15 Juni 1849», samt vidare från denna tid till 1850. År 1847 utgaf han »Finsk Språklära. Förra delen.» Vidare har han i Helsingfors Tidningar 1836—1838, samt i Helsingfors Morgonblad 1838—1840, i Saima och i Litteraturbladet infört noveller och skildringar af större omfång, samt några kritiska uppsatser och mera omfattande afhandlingar i ämnen, rörande Finskt språk, historie och Mythologie. Åren 1841—1843, samt förra hälften af 1844 redigerade han H:fors Morgonblad, samt under året 1850 inrikes Afdelningen af Finlands Allmänna Tidning.

Dessa voro de yttre tecknen af Collans verksamhet. Hans lefnad var ej lång, hans arbeten äro ej alltför många, ej heller skola de väl vinna en odödlighet, på hvilken de aldrig gjort anspråk; och dock, blicke vi tillbaka på Fabian Collans korta, blott tioåriga verksamhet, så skola vi nödgas medgifva, att han stod, om äfven ej främst, dock säkert i första ledet bland dem, hvilka varit bildningens sakförare i vårt land och hvilka mest välgörande och kraftigast verkat till väckande af en inhemsk litteratur och af ett fosterländskt sinnelag.

Collan egde i rikligt mått denna tankens klarhet, detta skarpa, sunda förstånd, som, utan att låta förleda sig af skenet eller hänföra sig af en svärmisk känslas lockelser, ser tingen sådana de verkligen äro, och, medveten af sin vilja och af sina resurser, troget följer den bana, det fattat som den rätta och sanna. Collan var genomandad af det 19:de århundradets fläkt, och hans sinne, ej fjettradt af någon fördom, var öppet för allt, hvad tiden i dess sträfvanden åt alla olika håll erbjöd värdigt, ädelt och stort. Han lefde i interesset för dagen: ej i dessa tillfälligheter för dagen, der småsinnet älskar att dväljas, utan i det stora för dagen, der det tänkande sinnet skönjer den framåtgående tidens spår. Och rastlös var han som tiden, rastlös utan däsd, utan fåfängans pomp och ståt, meddelsam, enkel och glömmande sig sjelf, ej älskande att hölja sig i glorian af förnäm otillgänglighet. Af tidens ström drefs han ständigt framåt, utan rast och utan ro. Han var kanske ej sjelf så klart medveten deraf, han visste kanske ej sjelf »hvarföre» och »hvarthän,» men ständigt framåt, framåt gick hans sträfvan. Hvar han såg en brist, der var hans verksamhet redo, och han tvekade ej att gripa in, hvarhelst han trodde sitt arbete kunna gagna. Han fann intet behag i denna trånga, idylliska frid, som på afstånd hör susningen af tidens vingar, och prisar lyckan att deras fläkt ej mäktar röra ett löf i det träd, som vexer vid knuten af dess gömda hem. Med ett ord: Collan var den nyaste tidens orolige, rastlöst framåt sträfvande son, och just derpå berodde det inflytande han, hvarthelst han kom, utöfvade på sin omgifning.

Fabian Collans första studentaår: den tid, då ynglingasinnet, befriadt ur skolans trånga band, först blickar ut i verlden, emottager sina första intryck och väljer banan för sitt lif, inföll i en tid, då ett nytt ljus gick upp öfver Finland. Kalevalas sånger hade nyss blifvit framdragna ur deras gömmå, och Finlands forntid stod för den förvånade blicken i icke annad glans. Mäktigt grepo dessa bilder hvarje ungt och öppet sinne, likaså Collans; och de gömda minnena från hemmet och hembygden trädde i förklarad dag för hans själ. Han öfverväldigades väl ej af denna ungdomens mäktiga, hänförande enthusiasm, han drefs ej till öfverdrift i sin förtjusning, men dessa intryck grepo mäktigt in i hans hjerta. Från denna tid var hans riktning gifven, och fosterlandet: dess forntid, dess nutid, dess framtid voro de tankar, hvilka hvilade på djupet af hans själ, äfven då andra interessen stundom bragte dess yta i svallning. Med lugn sans gick han oafbrutet fram på denna engång beträdda bana, och Fosterlandet var grundtanken i allt, hvad han företog sig och verkade. Af dessa interessen leddes Collan att söka Docentur i historie vid Universitetet; sam-

ma intressen lifvade honom jemväl vid alla hans sednare historiska forskningar, äfvensom vid utarbetandet af hans Finska Grammatik; de utgjorde i Morgonbladet under de år, då han med så välförtjent beröm redigerade detsamma, grundtonen, och trädde här först öppet fram för en större publik.

Som student lefde Collan stilla och i början obemärkt, i en sluten krets af några vänner från Gymnasium. Han var träget sysselsatt med studier, först af de klassiska språken, sedan af Historie, synnerligast fosterlandets, äfvensom af dess språk och Mythologie, samt af Philosophie, hvilken sednare vetenskap äfven upptog större delen af året efter hans Candidat-examen. Han lät redan tidigt sina första försök som skriftställare utgå i offentligheten, till en början några noveller och skildringar: i H:fors Tidningar 1836 »Smedjan, Novell,» 1837 »Kekri, ett äfventyr i ödemarken,» 1838 »Præceptorns tidsfördrif,» i H. Morgonblad 1838 »En skogsscen i Savolax. Novell,» och 1840 »Fredrik Nandelstadt, en episod ur 1808-års krig».

Dessa uppsatser vunno allmänt bifall för stilens raskhet och för skildringarnes lif. Samtidigt och sednare utgaf han några Recensioner: i Helsingfors Tidningar 1837 af Uppsatser öfver Finska språket, af Renvall, i H. M. 1838 af »Gattlunds försök att förklara Taciti omdömen om Finnarne», 1839 af »Spanska Flugan» och af »Finsk National-Kalender», alla vittnande redan då om den klara tankegång och den dialektiska förmåga, som visade sig i alla Collans sednare kritiska uppsatser, hvilka han ofta älskade krydda med ett till hälften bitande, till hälften godmodigt löje. Vidare skref han ännu som student i H. M. 1838 en längre uppsats »Om Wäinämöinen och Ilmarinen,» och 1839 en annan »Om Bjarmaland och Pohjola.» Vi återfinna i alla dessa Collans ungdomsskrifter attrycket af den fosterländska riktning, hvilken han äfven derefter aldrig öfvergaf. Sednare införde han, följande samma bana, i Saima 1845 en uppsats Om främmande namns rättskrifning i Finska språket, samt i Litteraturbladet 1848 N:o 8 en Recension af åtskilliga Finska skrifter. —

Collans namn blef genom nämnde tidigare skrifter snart kändt äfven utom kretsen af hans närmare vänner, och vid Afdelningens möten lärde hans kamrater känna honom. Han vann hos dem aktning för allvaret af sina sträfvanden, anseende genom sina kunskaper och tillgifvenhet genom sin flärdfrihet. Då derföre Afdelningens dåvarande Curator 1840 afgick, för att emottaga ett vigtigare kall vid Universitetet, valdes Fabian Collan till hans efterträdare. Likaledes valdes han 1841 till Secreterare vid Finska Litteratur-Sällskapet. Dermed ingick för honom ett nytt lefnadsskifte, mera betydelsefullt, än det vid första anblicken kunde synas. Han skulle utträda ur den tysta studerkammare, hvarest han dertills för det mesta lefvat, och taga de första stegen till en allmännare, mer offentlig verksamhet, för hvilken kamraternas krets är en god skola. Han skulle nu, ifrån att dertills hafva svarat blott för sig, ställa sig i spetsen för en vidsträckt krets af jemlikar, blifva deras ledare, deras föredöme. En Curator har i allmänhet en svår uppgift: han bör äga förmåga att leda och i en enda punkt, till en enda vilja concentrera alla en ynglingskaras olika åsigter, alla de oroliga lynnen, hvilka här först brusa ut och göra sina första djerfva utflykter. Han bör äga nog kraft och energi, för att uppbära och sammanhålla det hela, i förening med nog sans och moderation, för att ej, hvarken med ord eller gerning, ingripa i någons ömtåliga frihet. Ett sådant kall är ej lätt att fylla, och fordrar framför allt en menniskokännedom, som Collan, ännu ung och framkallad ur sitt nog tillbakadragna lif, ej kunde äga. Man kunde sålunda tro att Collan råkade i ej ringa bryderi för den ställning, han borde intaga, men här, likasom i alla sina förhållanden till andra och till det allmänna, träffade han det rätta, just genom att allsicke intaga någon ställning. Hans klara praktiskt sunda förstånd, som alltid var öppet för det närvarandes kraf och helt enkelt såg tingens sanna och verkliga

sida, lät fritt, utan fordran eller flärd, förhållandenas egen dragningskraft verka på sig, och deraf kom att han genom deras inre makt bars upp till den ställning, han i hvarje lifvets förhållande intog och borde intaga. Så gaf sig hans ställning äfven som Curator af sig sjelf; den föll sig så enkel och naturlig, att man ej kunde begripa att den kunnat vara annorlunda. Han var öppen, tillgänglig, deltagande för hvar och en; äfven den yngsta medlem af Afdelningen såg i honom ej Curatorn, utan alltid blott den äldre kamraten. Han emottog kärleksfullt hvarje lemnadt förtroende, och ingen, som gaf honom del af äfven de minst betydande försök på litterär bana, gick utan uppmuntran ifrån honom. Det rådde kring Collan alltid, såsom i en sval sommarmorgon, en lefnadsfrisk fläkt, hvilken lifvade och muntrade en hvar, som kom i hans närhet. Ingen lemnade honom med brustet mod, ty han fann i allt och hos enhvar något godt, något ljust, hvilket han drog fram för ens egen blick, så att detta öfverskimrade det mörka, som för tillfället nedstämde ens sinne; och tillrättavisade eller förebrådde han någon gång, så skedde det vanligen med ett uddigt skämt, åt hvilket man sjelf nödgades le — och dermed var all smärta läkt. Man tyckte sig alltid lemna honom lefnadsfriskare och bättre, än man varit, då man kom till honom. Genom allt detta, och genom de hos honom kända alvarligare, högre sträfvanden, hvilka aldrig förfela sin verkan på unga sinnen, drogos hans yngre kamrater till honom, och han utöfvade ett välgörande inflytande på den Student-Afdelning, i spetsen för hvilken han stod. Jag minnes godt, med hvilken känsla på en gång af undran och beundran jag, som ung student, hörde honom tala om interesset för vårt eget land, vårt eget språk, vår egen national-poesi, hvarom jag dertills aldrig hade hört ett ord; de intryck, jag genom honom åt detta håll erfor, glömmer jag aldrig.

Då Collan som Curator ställde sig i spetsen för vår Afdelning, var den ej känd och ansedd som den bästa: det var den, sade man, i hvilken flärd och lättsinne voro mer hemmastadde, än i någon annan. Blott fyra år stod Collan på denna plats, och då han lemnade Afdelningen, betraktades denna med aktning af de öfriga och ansågs såsom den, i hvilken god sed och ett fosterländskt sinnelag gällde som den högsta prydnad för en yngling. Mer hvarken kan eller behöfver sägas till Collans beröm som Curator, ty på frukten igenkännes trädet.

Collan lemnade 1844 Afdelningen och Universitetet, för att öfvertaga ett likaså vigtigt som ansvarsfullt kall. Då han, åtminstone ej i en nära framtid, såg för sig någon utsigt vid Universitetet, sökte han helst en plats i närheten af sitt barndomshem. Han sökte sig och blef utnämnd till Lector vid det nyinrättade Gymnasium i Kuopio, samt valdes, ehuru hvarken den äldste eller den mest erfarne, dock enhälligt till läroverkets förste Rector. Stiftelsen af ett nytt Gymnasium är, såsom en ny plantskola för bildning och cultur, en vigtig händelse för ett helt land, men en epok för den ort, der det får sin plats. Med glad väntan emotsågo traktens och stadens innevånare stiftandet af det nya läroverket, och med orolig nyfikenhet iakttog man de första yttringarne af dess lif. Man kände att det första anslaget skulle antyda tonarten för det följande, och man visste af erfarenheten å andra orter, huru stark traditionens makt är, samt huru svår att utrota den anda, vara sig god eller ond; som en gång vid ett läroverk gjort sig gällande. Med spändt interesse afbidade man derföre den ton Collan, i egenskap af Gymnasii förste Rector, skulle anslå. Det hade legat honom nära, att häri beträda den väg, som ofta blifvit följd: att behandla Gymnasii ungdom i likhet med skolans, att genom en sträng yttre disciplin tillbakatrycka och qväfva hvarje omogen, oftast oskyldig yttring af ett vaknande ynglingasinne, som i otåligt öfvermod vill pröfva styrkan af sina vingar. Men detta anslog ej Collans sinne. Det var honom motbjudande att intaga en ställning, som för hans karaktär hade varit falsk och ofri; han al-

skade ej att omgifva sig med glansen af en yttre värdighet och respect, hvaraf han ej kände sig vara i behof. Han stod derföre äfven på denna plats helt enkel och naturlig, sådan hans art var: jemn och vänskaplig mot alla, kamratlik, öppen och deltagande. Han blef i sitt sätt emot ungdomen vid Gymnasium ungefär densamme, som han förr, såsom Curator, varit emot medlemmarne af sin Afdelning. Collan vädjade städse till sina Gymnasisters egen känsla för det rätta, i det han alltid tog dem från deras bättre, deras ädlare sidor, sålunda visande att han ansåg dessa utgöra det väsendtliga i det vaknande ynglingasinnet. Den stränga, pedantiska disciplinen deremot, genom att med en viss förkärlek omfatta vanarterna af samma sinne, som bär fröet både till godt och ondt, framhåller för ungdomens egna ögon dessa dess frånsidor som hufvudsak, och uppammar sålunda sjelf just hvad den velat utrota. Ty sådan man tager menniskan, sådan är hon. Ej utan oro såg man Collan slå in på denna nya bana för disciplinens handhafvande vid ett läroverk, och han hade att derföre utstå mången bitter förebråelse af män, hvilkas omdöme han ej kunde jäfva. Ett sådant vädjande till en ungdoms egen ädlare känsla plär dock ej förfela sin goda verkan; dess heder bjuder den att söka motsvara det förtroende, man lemnar densamma, och utgången har tillfyllest rättfärdigat Collans förfarande. Jag tror ej att vid något läroverk i landet råder en sedligare, ädlare, en mera allmänt bildad och human ton, än vid Kuopio Gymnasium. Ingenstädes har väl disciplinen varit för ungdomen mindre tryckande, utan att vara slapp, och dock har ännu aldrig det goda och vackra förhållandet emellan Gymnasii ungdom och ortens öfriga innevånare blifvit stördt. Jemväl har den del af denna ungdom, som redan inträdt vid Universitet, här genom sitt uppförande lemnat ett vältaligt vittnesmål för den goda anda, som råder vid nämnde Gymnasium. Ett säkert intyg öfver framgången af Collans bemödanden som Rector vid Gymnasium lemnade från ungdomens sida den oinskränkta tillgifvenhet och kärlek, den för honom hyste, från stadsboernas den välvilja, hvarmed de städse omfattade den under hans vård ställda ungdom; samt från hans embetsbröders sida den aktning de egnade honom; och det erkännande bifall de gåfvo honom, då de vid det 1847 inträffande nya valet af Rector för andra gången enhälligt valde honom till denna förtroendepost. Vi kunne bäst följa hans verksamhet på denna plats i de berättelser han sjelf utgifvit om Gymnasii förkofran under hans tvenne Rectorater 1844—1847 och 1847—1850.

Då Regeringen hade anbefallt Finska språkets upptagande som läroämne i landets skolor och Gymnasier, öfvertog Collan med glädje denna del af undervisningen vid sitt läroverk. Han blef derigenom föranledd att närmare intränga i Finska språkets väsen, och påtog sig, ehuru egentligen ej philolog, mödan att ur förut tillgängliga källor och med ledning af anteckningar efter Castrén och meddelanden af Lönnrot, utarbeta en Finsk Grammatik, såsom han sjelf säger, »närmast i den mening, i det hopp, att dermed kunna i någon mon afhjelpa en väsendtlig brist inom skolan.» Detta arbete vittnar om den oegennyttiga verksamhet, hvarmed han ingrep öfverallt, der han trodde sig kunna gagna, äfvensom om det klara, skarpa förstånd, hvarmed han inträngde i allt, hvad han företog sig. Finska språkets Formlära är här behandlad på ett tillfredsställande och rationelt vis, delande denna ära endast med Herr Euréns lärobok, hvilken utarbetades samtidigt med Collans i samma ämne.

Vid handhafvandet af undervisningen i Historie fann sig vidare Collan ej tillfredsställd af Ekelunds vanligt begagnade lärobok, och beslöt våga företaget att utarbeta en ny lärobok för Gymnasierna i denna kunskapsgren. Han lefde med hela sin själs värme i detta företag, och arbetet led framåt med raska steg, såsom allt, hvarvid han lade sin hand; med fröjd visade Collan åt sina vänner det ena färdiga stycket efter det andra. Men tyvärr beskärdes honom ej glädjen att se detta arbete afslutadt. Första afdelningen af Gamla

Historien; till Alexander den Store, är redan tryckt; af det följande ligger en del färdig i manuscript. En man, hvars omdöme i detta ämne är tillförlitligt, har yttrat, att den utarbetade delen är ett fulländadt mästerverk. Man måste hoppas att detta arbete, hvari Collan mer än i något annat nedlade hela sin själ, i en eller annan form skall framträda för publiken, och att genom detsamma hans minne skall fortlefva inom det och de läroverk, hvilka han egnade blomman af sitt lif och sin bästa verksamhet.

Dessa voro de arbeten hvaraf Collan, jemte sitt offentliga kall, hufvudsakligen var upptagen under sin nära femåriga vistelse i Kuopio. Hans välgörande inflytande verkade dock här ej blott inom Gymnasii trängre krets, utan sträckte sig äfven utom detsamma till alla, med hvilka han kom i beröring. Hans alltid friska och glada umgänge, jemte hans hjertliga gästfrihet; hans städse varma deltagande för hvar man, i förening med den sannt humana bildning, hvarmed han kunde fatta interesse för hvarje verksamhet och gifva hvarje sträfvande prägeln af en högre, allmännare betydelse, gjorde att personer ur alla klasser slöto sig till honom, och att hans hus blef en vanlig samlingsplats för hans många vänner. Men då de flesta i en mindre stad vanligen hafva god råd på tid, hände att Collan, så känslig han än var för den honom från alla håll visade vänskap, dock med smärta började finna, att derigenom de timmar, hvilka han hade öfriga från sina offentliga åligganden, och hvilka han hade anslagit till litterära sysselsättningar, oförmärkt gingo honom ur händerna. Med en inre aning om sin tidiga bortgång, yttrade Collan ofta, att hans lefnadstråd ej var utmätt lång, men att han ännu hade mycket oafslutadt i lifvet. Tiden var honom derföre dyr, och han sökte genom en ständigt rastlös verksamhet ersätta, hvad han trodde ödet ej vilja förunna honom. Äfven kände sig han, hvars själ med dess innersta fibrer lefde i och närdes af tidens stora frågor, å den ort der han vistades vara för långt aflägsnad från dessa interessens inflytelse, och i saknad af de väckelser, hvaraf hans ande fann behof. Han begynte längta ifrån Kuopio, och han sträfvan blef att för sig finna en plats i Helsingfors.

Det var med känsla häraf Collan begagnade den första utsigt, som för honom yppade sig till en sådan flyttning, och sökte den ledigblifna Adjuncturen i Philosophie vid Universitetet. Med vanlig raskhet sträfvade han mot sitt mål: undergick inom loppet af ett år Philosophiae Licentiat-examen, utgaf tvenne Philosophiska Dissertationer, hvilka, såsom hemtade från ett fält, det han länge hade lemnat oppodladt, kostade honom ej ringa ansträngningar, och utnämndes derpå i Aug. 1850 till Adjunct. Under samma tid han upptogs af dessa lärdomsprof, var han äfven sysselsatt med sista handläggningen vid och tryckningen af sin ofvannämnde lärobok i Historie, och skötte ännu dertill, sedan början af året 1850, jemte befattningen af hufvudredactör, inrikes afdelningen i Finlands Allmänna Tidning. Collan insåg väl, att han för fyllandet af detta sistnämnda kall måste offra en tid, som han hellre användt för ämnen, hvilka lågo hans vetenskapliga sträfvanden närmare, men han ansåg sig böra underkasta sig detta offer, för att vinna en oberoende yttre ställning. I likhet med hvad han gjort under den tid, då han redigerade H:fors Morgonblad, lemnade han i början af detta år i F. A. T. en öfversigt af landets framsteg i Cultur och Industri under föregående års förlopp. En i vidsträckt skala anlagd historik öfver Saima Kanal, hvartill han samlat rika materialier, och hvilken var ämnad att ingå i samma tidning, hade han hunnit blott till en del utföra, då han bortrycktes från denna plan, såsom från så många andra, hvilka upptogo hans tankar. Collan har efterlemnat en för fosterlandets äldre historia dyrbar samling af manuscripter, sammanbragt under hans vistelser i Sverige 1841, 1842 och 1845; denna samling fick han ej tid att bearbeta och göra fruktbärande, utom i sin för Docentur i Historie utgifna Dissertation, och i sin historik öfver Erik Fleming; hvartill kommer ett särdeles intressant

manuscript, uppläst vid Savol. Kar. Afdelningens möte den 19:de Oct. 1843: en skildring af Savolax' och Karelens tillstånd omkring år 1550. Ehuru blott en skizz, är artikeln dock så utförd, att den säkert med stort interesse skulle upptagas af allmänheten.

Det var genom de öfverväldigande ansträngningarne under Collans sista lefnadsår, genom den ständiga oro, hvarmed olikartade göromål utan uppehåll och skonsamhet jagade honom, som den sjukdom, hvars botande framförallt hade fordrat en stilla och sakta frid, småningom närdes och slutligen tog öfverhand. Lika rastlöst, som hans föregående, lika oroligt, som hans sista lefnadsår hade varit, lika stilla och fridfullt somnade han bort från lifvet den 17:de sistledne Februari kl. ½ 6 på morgonen. Han vaknade från en lugn sömn och några minuter derefter var han ej mer.

Blicke vi nu tillbaka på Collans afslutade lefnadsbana, så finna vi, att hans knappt mer än 10-åriga verksamhet varit i rik måtto fruktbar. Hans rastlösa ande fann ej tillfredsställelse i ett overksamt lugn, utan sträfvade oafbrutet framåt; och öfverallt, der den framgick, qvarlemnade den talande spår af sin verksamhet. Många planer hann han utföra, men ännu flera, dem han hvälfde i sitt sinne, fick han ej fullända. I en själ, som den hädangångnes, vexer ur hvarje fullbordadt värf, såsom ur hvetekornet, hundrade nya frön till verksamhet, och en man som han har aldrig lefvat och verkat nog; han ryckes, när helst det må ske, bort midt i sitt arbete. Collans namn skall ej förgätas i den nog fattiga inhemska litteraturen, af hvilken han var en af de varmaste och förtjenstfullaste befordrare, men än mindre i de många hjertan, i hvika hans bortgång gjutit saknad och sorg. Få hafva varit såsom han för alla deltagande, mot alla hjelpsam; få hafva derföre äfven haft så få ovänner, så många vänner, i alla trakter, dit han kom, i alla klasser, med hvilka han råkade i beröring. Collans lif var ej långt, men i hans ungdom, som förgick under plågor och sjukdom, hade ingen kunnat hoppas, att han skulle stå qvar ens så länge; och vi böre vara nöjde och tacksamme för det han fått lefva länge nog, för att kunna saknas af oss som vän, af hela fosterlandet som skriftställare.

H. K.

Finska Litteratur-Sällskapets årsberättelse,

afgifven den 16 mars 1851.

Finska litteratur-sällskapet, som i dag begår 20 årsdagen af sin stiftelse, kan öfverhufvudtaget med tillfredsställelse blicka tillbaka på den tidrymd som förflutit sedan 1831, då sällskapet anspråkslöst och under svåra konjunkturer bildade sig. Ty ehuru mycket, som måhända kunnat åstadkommas, af en eller annan orsak icke blifvit utfördt, så torde dock böra medgifvas hvad sällskapets sednast inkallade korresponderande ledamot offentligen uttalat, nemligen att sällskapets verksamhet haft och har en icke ringa betydelse för den mest vidsträckta krets af bildningens vänner. Sällskapet i sin helhet kan väl icke tillegna sig mer än en jemförelsevis ringa andel i det arbete för Finska litteraturens höjande till vigt och betydenhet, som pågått under dessa 20 år, emedan förtjensten deraf hufvudsakligen tillkommer en enda bland dess ledamöter, upptäckaren af Kalevala och samlaren af Kanteletars sånger; men ingen fäderneslandets vän skall dock, såsom vi hoppas, finna sig föranlåten att säga det de första 20 åren af vårt sällskaps tillvaro gått förgäfves förbi, när man sett sådana oskattbara verk genom dess understöd framträda i dagen, och när man jemför det Finska skriftspråkets och hela litteraturens skick år 1831 med dess nuvarande utbildning. Några fosterlandsvänner ville då med förenade krafter göra det förbisedda, oförskyldt ringaktade Finska språket aktadt och äradt, framförallt ibland landsmän, och slöto sig derföre samman till ett sällskap: nu är det målet i visst afseende vunnet, och

dertill har ännu ett annat oräknadt resultat framgått ur den stilla verksamheten för ett ädelt syftemål: vår folksång har genom sin egen inre gedigenhet väckt många lärdas uppmärksamhet och erhållit en viss Europeisk betydenhet i bredd med alla tiders utmärktaste poetiska alster, och vi hafva i dessa dagar med glädje sett en ny lärostol i Finsk språkvetenskap inrättas vid universitetet, samt denna intagas af en bland vårt sällskaps verksammaste ledamöter. Under denna tid har språkets grammatik blifvit nöjaktigt utredt, ortografin stadgad, och folkets rika, genuina ordförråd bekantgjordt genom traditionens publicerande i tryck, hvarförutan Finlands historie blifvit riktad genom många nya forskningar. Dessa värderika resultater hafva ingalunda vunnits blott genom de af sällskapet utgifna skrifter, ty dessa äro jemförelsevis ganska få — om ock dess tidskrift, som nu upplefvat 9 årgångar, utgjort nästan den enda organen i landet för Finsk historie- och språkforskning — utan sällskapets åtgörande har förnämligast bestått deri, att det oaflåtligen hållit uppmärksamheten fästad vid dessa angelägenheter. De 15 delar af sällskapets *Toimituksia* som utkommit, äro väl af mångfaldt vexlande innehåll, men hafva dock alla Finska litteraturens riktande och utbildning till syftemål, och att de icke med likgiltighet upptagits af allmänheten bevisa de nya upplagor behofvet påkallat af några bland dem. I början grundade sällskapet sitt framtida bestånd på räntebärande kapitaler, men sedan dessa alla för yppade behof blifvit upptagna, äger sällskapet numera, sin enda grundfond i det, sedan 1840 småningom tillkomna boklagret, hvars bruttovärde för närvarande belöper sig till omkring 5,100 Rb. s.

Kort efter sistledne årsdag erhöll sällskapet Hans Kejserliga Majestäts nådiga stadfästelse genom Rescript af den 27 mars 1850, jemte det några förändringar i stadgarna anbefalldes; hvilka nya stadgarne och sedan sistvekne majmånad tjenat till efterföljd vid sällskapets verksamhet.

Mindre lyckligt för sällskapet än flere föregående har detta år varit med afseende å utgifna skrifter, emedan endast *Nionde årgången af tidskriften Suomi* sedan sistledne årsdag kunnat lemnas i allmänhetens händer. Den innehåller uppsatser af Hrr *O. Rancken*, *H. Kellgren*, *G. I. Lindström*, *J. H. Eklöf*, *C. M. Creutz* och *G. A. Avellan* — allt författare, som för första gången lemnat bidrag till denna tidskrift — samt åtföljes af en geografisk karta öfver Eura socken; årgången erbjuder således omvexling af ämnen, ehuru största delen af dess innehåll är historiskt-statistiskt. Ibland dessa artiklar är den af Hr *Eklöf* författad på Finska språket, de öfriga på Svenska. Detta band, som bär årtalet 1849, utkom sistlidne vår; den tionde årgången för 1850 är lagd under pressen och till hälften tryckt, hvarföre den snart torde kunna utgifvas. Dessutom är också en ny upplaga af *Suomalaisen kirjallisuuden Seuran toimituksia*, *viides osa*, första gången utgifven 1844, som bäst under tryckning, och *elfte* bandet af Handlingarna, innehållande *Pyhän Eustahiuksen elämän vaiheet*, har likaledes blifvit beslutadt att omtryckas. Dessa båda skrifter äro nemligen numera i det närmaste utsålda, och den sednare, tryckt 1848, har såsom en omtyckt folkskrift blifvit ifrigt efterfrågad. Den nya upplagan af *Suomen kansan arvoituksia* kommer att innehålla ungefär 450 nya gåtor, dels samlade af D:r Lönnrot, dels småningom såsom gåfvor insända till sällskapet af Finska litteraturens vänner i landsorterna. Då också en ny upplaga af sällskapets första skrift *Kultala* var af nöden, sedan den förra utgått ur bokhandeln, så öfverlemnade sällskapet åt Hrr Frenckell et Son rättigheten att trycka andra upplagan af samma skrift, emot ett öfverenskommet honorarium af 50 Rb. s.

För sagors och sångers insamlande ur traditionen utgaf sällskapet, senast förflutna sommar tvenne reseunderstöd, hvardera om 60 Rb. s., af hvilka Hrr Erik Rudbäck och Albin Rothman begagnade det ena, Hr Fredrik Saucko det andra. Den sistnämnda, som uppehöll sig vid vestra stranden af Ladoga

i socknarna Räiselä, Hiitola, Kurkijoki och Joakima, hade likväl genom missgynnande omständigheter icke lyckats göra någon betydligare skörd, hvarföre han återgaf hela det reseunderstöd sällskapet tilldelat honom, men förärade dock till sällskapets arkiv de samlingar han gjort under färden, nemligen 13 sagor och ett mindre antal sånger, till större delen varianter af förut tryckta. Hrr Rudbäcks och Rothmans resa hade deremot gifvit ganska goda resultater; de medförde nemligen åt sällskapet 72 sagor, 15 mindre sånger af lyriskt innehåll, 9 trollrunor, 57 nya gåtor, och 35 nya ordspråk, allt detta omsorgsfullt redigeradt, och åtföljdt af en utförlig redogörelse för resan skrifven på Finska språket. Färden gällde norra Tavastland, hufvudsakligen socknarna Saarijärvi, Wiitasaari och Rautalampi med derunder lydande kapeller. För innevarande vinter anslog sällskapet äfven i samma ändamål ett reseunderstöd om 60 Rb. s., med hvilket Hr Edvin Nylander i medlet af sistledne december afreste till norra Tavastland. För dessa resor hade sällskapet utfärdat en instruktion, hvilken tjenade sago- och runo-samlarena till ledning och bestämde orterna dit de ägde begifva sig. Åt medarbetarena vid det Svensk-Finska lexikonets redaktion Hrr Hanén, Warelius, Ahlqvist och Borg, utanordnade sällskapet en summa af 150 Rb. s., som fördelades efter hvars och ens andel i arbetet, hvarförutan Hr Europaeus erhållit hälften (50 Rb.) af det honom tillerkända honorarium för öfverarbetning af samma lexikon.

Till granskning har sällskapet förehaft en af Mag. Reinholm inlemnad handskrift med titeln: *Ilokas taikka Suomen kansan ajanviettoja*. Bland gåfvor förtjenar anmärkas den af 200 exemplar Runonseppä, hvilka Hr Europaeus förärat åt sällskapet för att utdelas åt runosångare på landsbygden.

En ibland sällskapets fordna tjenstemän filosofie adjunkten doktor *Fabian Collan*, och en ibland dess korresponderande ledamöter doktor *Friedrich Fählmann*, lektor i Estniska språket i Dorpat, hafva innevarande år med döden afgått. Den förre fungerade med nit och skicklighet såsom sällskapets sekreterare åren 1841—1844, samt har lemnat ett historiskt bidrag till sällskapets tidskrift, hvarförutan hans skriftställareverksamhet äfven i öfrigt understödde sällskapets bemödanden, exempelvis genom den förtjenstfulla *Finska språklära* han utgaf. Antalet af sällskapets ordinarie ledamöter har under det nu tilländalupna året icke erhållit någon tillvext, emedan ingen kallelse dertill blifvit utfärdad, men till korresponderande ledamot har sällskapet inkallat riddaren af Hederslegionen Hr *Leouzon Leduc* ifrån Paris, under hans vistelse i Helsingfors för att inhemta närmare kännedom om Finska språket och litteraturen.

Förhållandet med sällskapets boklager är följande:

	Rb.	kop.
Influtit för försålda böcker af 11 bokhandlare	268	26
Under årets lopp till försäljning utsända förlagsartiklar för	747	70
I bokhandeln utestående inalles för	2,243	75
Qvarliggande i sällsk. arkiv för	2,858	15
Hela boklagret tillsammans värdt	5,101	90

Årsinkomsten af boklagret är mindre än de nästföregående åren, förnämligast derföre att årsliqvid ännu icke inkommit ifrån alla bokhandlare hos hvilka sällskapet har sina förlagsartiklar i kommission. Helsingfors den 16 mars 1850.

Sven Gabriel Elmgren.

Då jag nu på Finska litteratur sällskapets tjugonde årsdag går att enligt stadgarnas föreskrift uppläsa en berättelse angående bibliothekets tillvext och förvaltning under det sednast förflutna året, vill jag ej upptaga tiden med ett noggrannt uppräknande af alla de gåfvor hvilka under året till bibliotheket influtit, utan blott i största korthet anmäla för sällskapet att dess bibliothek äfven under detta år blifvit ihågkommet med ganska många mer eller mindre anmärkningsvärda skänker,

bestående uti äldre och nyare, större och mindre böcker, handskrifter och kartor, så att bibliotheket såväl genom dessa skänker, som ock genom några inköp, blifvit förökadt med 138 numror, hvaribland 26 manuscripter. Inventarii-katalogen öfver sällskapets bibliothek upptager sålunda numera 1900 numror, ifrån hvilket antal likväl en hop dubletter och förkomna skrifter böra afdragas. Vid detta tillfälle må det för öfrigt vara nog att med tacksamhet uppräkna de respektive gifvarena och antalet af de skrifter de förärat.

Tryckta skrifter: *Svenska fornskrifts-sällskapet* i Stockholm genom dess ordförande bibliothekarien Arvidsson: 7 voll., Engelska litteratören *G. Stephens* i Stockholm 3 voll., *Nordiska oldskriftselskabet* i Köpenhamn 2, Franska litteratören *Leouzon Le Duc* 1, *Estniska litteratur sällskapet i Dorpat* 2, *Estniska litteratur sällskapet i Reval* 2, Finska handels-ombudsmannen i Reval *Böningh* 9, statsrådet *Sjögren* i Petersburg 2, *Finska läkare sällskapet* 1, professor *Ilmoni* 2, professor *Castrén* 4, docenten D:r *Grönblad* 3, lektor *Akiander* 2, prosten lektor *Heikel* i Åbo 14, kolportören *Matts Pohto* från Storkyro 7, studeranderne *Rothman* och *Rudbäck* 8, bokhållaren *Wesander* i Tavasthus 2, landthushållaren *Polon* i Hollola 1, gymnasisten *Hougberg* 1, Hr *Aug. Nyberg* i Tammerfors 1, docenten D:r *Tigerstedt* 8, docenten D:r *Kellgren* 18, magister *Elmgren* 1, och undertecknad 1. Dessutom har sällskapet inköpt på afl. erke-biskop Melartins bokauktion 6 böcker och i Öhmanska bokhandeln 1 ex. af »Alopæi Borgå gymnasii historia.» Särskildt böra ännu omnämnas planchverket »Finland framställdt i teckningar» föräradt af prosten lektor *Ökman* i Borgå, och en mängd kartor öfver Ryssland till det mesta af Schubert, gifna af studeranden *Europaeus*.

Manuscripter har sällskapet emottagit af följande: assessoren D:r *Rubbe*, translator *P. G. Wikman*, postmästaren *Grotenfelt* i Jorois, bönderna *P. Makkonen* och hans son *A. Makkonen* i Kerimäki, *S. Taskinen* i Randasalmi, *A. Manninen* i S:t Michel, skolläraren *Selin* i Tuulois, mademoiselle *Europaeus*, magister *Reinholm*, gymnasisten *Törnudd*, afl. erkebiskop *Melartins* arfvingar. Dertill kommer ännu de af studeranderne *Rudbäck* och *Rothman* samt *Saucko* inlemnade rese-berättelser och de af dem under sommaren insamlade sagor och sånger.

Antiqvitets-samlingen har deremot ej under detta år vunnit någon tillökning, med undantag af 16 små utländska silfvermynt föräradt af mademoiselle *Europaeus*, och en gammal 75 kopeks sedel, skänkt af senatskopisten *Holm*; så att den i förra årsberättelsen uttryckta förhoppning att denna samling allt mer och mer skulle blifva ihågkommen med värderika bidrag, icke synes hafva varit grundad på ett verkligen nyvaknadt intresse för fornforskningen inom landet, utan på blotta tillfälligheter.

Under loppet af året hafva inalles några och tjugu skrifter blifvit från sällskapets bibliothek utlånade emot lånesedel. Helsingfors den 16 mars 1851.

B. O. Schauman.

Summarisk kassa-räkning.

Debet				
Kontant behållning i kassan d. 16 mars 1850			578	45
Inkomst under året:				
Ledamotsafgifter influtna af 21 före årsdagen 1848 inkallade medlemmar	69	32		
Ledamotsafgifter af 9 sednare inkallade medlemmar	36	—		
Af J. C. Frenckell et Son för 2:a upplagan af Kultala	50	—		
För försäljning af Sällsk. förlagsartiklar	268	26	2 3	58
Summa			1,002	3

Credit

Utgift under året:				
Reseunderstöd, 2:ne	120	—		
Arfvoden för utarbetandet af det Svensk-Finska lexikonet	200	—		
Sekreterare-arfvode och vaktmästarens aflöning	70	—		
Tryckningskostnader	296	65		
För böckers häftning och divesse smärre utgifter	39	16	725	81
Kontant i kassan d. 16 mars 1851			276	22
Summa			1,002	3

Helsingfors den 16 mars 1851.

H. Kellgren.

Vid anställd omröstning valdes för det ingångna året till Ordförande: Rektor magnificus professor *G. Rein*, till Vice ordförande: Professor *J. J. Tengström*, till Sekreterare: Biblioteks-amanuensen *S. G. Elmgren*, till Skattmästare: Magister *Aug. Schauman*, till Bibliotekarie: E. O. Amanuensen *B. Otto Schauman;* till Ledamöter i granskningskommittén, Professor *M. A. Castrén*, Doctor *A. Ingman*, Lektor *M. Akiander*, Doktor *H. Kellgren*, och Magister *E. A. G. Rindell;* till Revisorer af kassan och biblioteket: Assessor *F. J. Rabbe* och Magister *K. Collan.*

Efter femtio år,

skådespel af Zak. Topelius.

Om en inhemsk teater och Finsk dramatik har man dessa tider hos oss ordat åtskilligt, uttryckande egentligen blott en förhoppning att något sådant skulle uppkomma och gro i Suomis jord; men före det nu nämnda skådespelets uppförande kunde man icke utan en viss förlägenhet tala om någon inhemsk dramatik, ty all välvilja och allt öfverseende oaktadt kunde det dock icke döljas att våra inhemska teaterstycken härtills icke voro egnade att uthärda en kritik på allvar. Icke så som skulle deras antal vara ringa: man kunde uppräkna omkring 20 i fall man noggrant bokfört alla tidsfördrifskomedier af inhemsk fabrik som blifvit uppförda i Helsingfors, Åbo och Wiborg. Men de hafva nästan alla föga haft mer intresse än stundens eller dagens, och med högst få undantag icke hållit sig uppe på scenen längre än några veckor efter sitt första framträdande i dagen. De hafva fallit ur publikens minne så tillsägandes vid följande månskifte, och uppräknandet af deras titlar numera är derföre ingen lätt sak. Också har ingen bland teaterförfattarena vågat sig på mer än ett par akter, de flesta hafva åtnöjt sig med att komponera såkallade »Lokalposse» och enaktskomedier med någon pikant kuplett. Andra, såsom *Skärgårdsflickan*, *Pål och Pehr*, *Sommarnatten*, voro icke utan intresse, men tydliga imitationer efter främmande original, blott lokaliserade för Finland. Med all sin anspråkslöshet i syfte buro dock några, såsom *Friaren från Åbo*, *En Nylands dragon* och *Tjugu kopek silfver*, på sin tid ganska många hus, välförståendes tillsammans med andra stycken. Flere lefde dock blott dagländans lif, exempelvis *I det gröna*, *Brunnsbalen*, *Processen.* Alla hafva dock haft en förtjenst: att hafva vågat försöket med ett ibland oss nytt författarskap, det för teatern. Ty utan föregående misslyckade försök hade man ingen anledning att vänta lyckade produkter, menju mer de förra hopade sig desto högre stegefordringarna, och jemförelsen gaf författarena mod att ställa sitt mål högre, samt gjorde det möjligt att slutligen lyckas. Kritiken har icke haft rättighet att förbise deras egenskap af omogna lärospån på ett euppodladt fält, och allmänhetens oreflekterade rättvisa har applåderat mången obetydlighet, för det den var inhemsk och förde välbekanta seder och lokaliteter in på den plats, der man var van

att se afbildade Paris och Rom och Stockholm, ja hela den öfriga verlden med undantag af det enda land och folk som är oss både närmast och kärast. Dessa förutgångna teaterstycken hafva åtminstone lärt den teateralskande publiken en sak: att man ändock med helt annat, lifligare intresse ser en dramatisk produkt af helst någon nationell prägel, än de helt och hållet fremmande scenerna, der man visserligen igenkänner det allmänt menskliga men ingenting nära liggande. Vi hafva ingalunda blifvit bortskämda genom ypperliga Svenska dramer — tvärtom har mängden af de Svenska originalprodukterna med fog kunnat föras under den gemensamma rubriken skräp, och häruti täflat med våra egna — men ändock hafva dessa mer anslagit sinnena än Fransyska och Tyska, ty de lågo oss i många afseenden närmare genom beslägtade seder m. m. d. Vi tala icke om mästerstyckena i dramatisk konst, ty dessa äro kosmopoliter och anslå alltid hvarhelst de än uppföras. Men sådana erfordra stora tillrustningar och rika sceniska resurser för att lyckas, och ett folknöje — sådant teatern i sjelfva verket är och bör vara — kan icke bjuda blott på mästerstycken; de medelmåttiga måste häruti, liksom äfven eljest i verlden, utgöra massan, fylla teaterkassan och upptaga flertalet af spektakeldagarna.

Med ifrågavarande skådespel af Topelius tyckes det som skulle vår dramatik hafva uttrampat barnskorna; deri ligger enligt vår tanke dess största betydelse, och orsaken hvarföre vi företaga oss att omständligare nagelfara det. Man märker snart att denna produkt tål vid att beröras också af en hårdhändtare kritik. Fem goda hus i Helsingfors äro väl icke något osvikligt kännetecken på en god dram, men bevisa dock att stycket icke ansetts för någon obetydlighet, så mycket mer som den vanliga teaterkryddan ordlekar och qvickheter nästan helt och hållet saknas i det, likaväl som lokala anspelningar. Dramen grundar derföre sin framgång blott på inre värde; man applåderade föga, men man gick att se skådespelet en gång till. Utan tvifvel skall det med nöje ses ånyo ännu efter någon tid, således öfverlefva den dag då nyhetens behag hos det redan förbleknat. Karaktärsteckningen i stycket förlorar icke sin sanning fastän ett eller annat solhvarf gått förbi.

Skådespelets uppränning är följande, sådan den till större redan är gifven i novellen *Gamla baron på Rautakylä*, som förekom i Helsingfors Tidningar i början af år 1849. Det anger sig också vara en bearbetning af novellen, ehuru denna senare har föga af prologen och epilogen samt i öfrigt äfven företer åtskilliga olikheter, särdeles hvad en bland hufvudpersonerna *Sebastian* och en biperson *Elias* beträffar. Prologen har för afsigt att skildra lättsinnigheten och bristen på sannt menniskovärde hos den såkallade Gustavianska tiden. Den framställer derföre en maskradbal på kungliga slottet Haga år 1788, der tvenne bröder, hofmannen *Magnus Drakenhjelm* med sin frivola nedrighet och den trotsiga, fantastiska aristokraten *Gustaf Drakenhjelm* rivalisera med hvarandra om hoffröken Ebba Reutercronas gunst, som likväl redan förut är förlofvad med den senare. Uppbragt öfver sin brors intriger att genom något maktspråk från kungens sida fråntaga honom hans brud och kanske lika mycket öfver brodrens krypande rol vid hofvet och hånfulla tal, drar Gustaf Drakenhjelm svärdet emot Magnus på sjelfva maskraden, men bringas till sansning genom en domestiks inträde i rummet. Sedan flyr han med Ebba Reutercrona för att i hemlighet låta viga sig, och Magnus ser sin plan misslyckas genom ett misstag om den mask han anser vara nämnda hoffröken. Jemte dessa fakta är en spåqvinnas uppträdande med förfärliga spådomar om schavotter, gift, gäldstuga med mera, maskradens vigtigaste händelse, och prologen slutar med spåqvinnans emfatiska ord: *efter femtio år!* I hennes ord ligger en del af styckets följande utveckling och hufvudpersonen Ebba Reutercrona erinrar sig dem ofta i det följande. I novellen berättas dessa scener blott samtalsvis.

Sedan förflyttar sig scenen 50 år framåt till Finland, på Rautakylä säteri invid Näsijärvi stora sjö. Der är nu allt annorlunda. Herremannen Magnus Drakenhjelm är en ända till ärkel afsigkommen, förslappad och af sin omgifning vårdslösad gubbe, som lydigt böjer sig under sin hushållerskas tyranniska ok. Den fordna hoffröken är nu fattig och fördrifven från sitt gods och nödgad att bära namnet Hjelm istället för Drakenhjelm, emedan hennes hemliga vigsel bestrides, men hon har bibehållit en själsadel, som gör henne älskad och ärad ännu i hennes förnedringstillstånd. Kring dessa två hvälfver sig nu sjelfva styckets gång; men här uppträda tre nya personer med största inflytande på händelsernas utveckling: hushållerskan *Lisette*, en afskyvärdt energisk och i onda ränker grånad karaktär, inspektoren *Sebastian*, hennes son, lysten efter äganderätten till det stora säteriet och färdig att derföre begå mord, men hastigt omvänd till en redlig man genom det tillämnade offrets för hans mordplan appellerande till den goda grunden i hans hjertas väsende, samt slutligen *Lotten Ringius*, fru Hjelms dotterdotter, en barnsligt naiv men lugnt rådig och tilltagsen flicka, som hittar den i fyratio år eftersökta vigselattesten för fru Hjelm och afvärjer bådas våldsamma död. Medan gamla baron Magnus Drakenhjelm låter tvinga sig att begära äktenskapslysning för sig och sin hushållerska, knotar deröfver vid åtanken på sina anor och skymfas på allt sätt af sin omgifning, drifves fru Hjelm af starkt oväder och fara för vargars anfall till Rautakylä, igenkännes af Lisette, som genast beslutar hennes död, och blir instängd i sin fordna sängkammare, den hon fastän blind igenkänner, och intar en sömndryck som hushållerskan försåtligt tillblandat. Der skulle Sebastian på sin mors befallning och ehuru hans bättre känsla länge strefar deremot, mörda de båda värnlösa, den blinda 70 årige frun och den 19 åriga flickan. Denna scen har mycken vildhet och är af en uppskakande effekt, isynnerhet när man i sammanhang dermed hör den afsigkomna gubbens fantasier störas genom minnet af att hafva vållat sin brors död på schavotten. Men der är också styckets vändpunkt: Sebastian blir, i stället för en mördare, den redan länge lidande oskuldens försvarare, ehuru han derigenom ser sitt lifs mål: ägandet af Rautakylä, med ens förfelas; den fördrifna fru Hjelms vigselattest på hvilken hennes heder och bergning beror hittas i en lönnlåda och en sen lycka börjar visa sig för henne efter 50-åriga med värdighet och tålamod burna olyckor. Deremot drabbar rättvisans straff den infernaliska egennyttan och lögnen i Lisettes person öfver hennes hufvud med slag på slag och den 40 hela år igenom med ihärdighet och energi spunna intrigväfnaden upprifves midt för hennes ögon.

Alla tre akterna af sjelfva stycket hafva sinsemellan mycket nära sammanhang och äro starkt concentrerade. Gamla baron dör, nästan under det lättsinniga anekdoter och maskradminnen gå öfver hans läppar, på sjelfva scenen; en interlokutör, presten *Dahlen*, förklarar att med honom ett förflutet tidehvarf, det Gustavianska, gick i grafven. Detta är dock blott en temligen likgiltig tilldragelse, som knappast bemärkes af hans omgifning — med undantag af Sebastian som nu erinrar sig de välgerningar han af gubben med eller mot hans vilja åtnjutit — ty när gubben sörjer öfver karamellernas slut, stjäl sig till sötsaker och i sin vanmagt säger att hushållerskan skall ur huset och ersättas af en annan, ehuru hennes närvaro förändrar hela hans ton, så är han redan ingenting annat än en hand full stoft, om ock händelsevis det animaliska lifvet ännu icke flytt. Det fullständigaste förakt är den enda känsla hans uselhet uppväcker till och med i dödens åsyn. De förtviflade ansträngningarna af furien i qvinnohamn sticka bjert af emot baronens slapphet, och den unga flickans aktivetet och högsinnade mod kontrasterar emot den fordna hoffrökens ädelt resignerade passivitet, som förlåter allt och välsignar alla.

Epilogen skall nu gifva en bild af den nya tiden och derjemte framställa fru Draken-

hjelms, också en qvarlefva af den gamla tiden men en som med heder genomgått det 50-åriga profvet, fridfulla lugn och sköna hädanfärd, starkt kontrasterande emot hofmannens. Sammanhanget är nog löst och epilogen ger icke något helt intryck. Gamla mormors omgifning älskar henne, firar hennes födelsedag med hjertlighet, man ser folkets på Rautakylä belåtenhet och glädje i dans och sång, och vid soluppgången medan midsommarseldar ännu brinna och sången ljuder, slutar den gamles lif. Gustavianska tidens minuett dansas af klumpiga drängar och det fordom så aristokratiska godsets nymodiga herrskap bemöter sina underhafvande förtroligt. Det skall vara den nya tiden. Men mängden af saker som föregå och nya uppträdande personer, som egentligen icke behöfvas, göra taflan lik ett förhastadt utkast blott, på sidan af dramen. Emellertid har den några vackra detaljer, och torde vara tillkommen för att gifva det hela något fotfäste i Finska folklifvet och Finska lokaliteter.

Sådant är ungefärligen skådespelets innehåll. Dess effekt är hufvudsakligen baserad på kontrasten och dess tendens är tidsskildring, hvilken också förklarar samt till en del ursäktar den eljest oförmånliga fördelningen i prolog, pjes och epilog. Vi böra anmärka att den förebråelse för långdragenhet vi gjorde dramen i förra nummern, bortfaller, sedan författaren efter första representationen utstrukit många dialoger och förkortat stycket betydligt. Ännu ville vi för vår del att förf. skulle hafva strukit läkarens rol i epilogen, men för öfrigt torde hvad längden beträffar icke vara något att anmärka. Förf. har sjelf utlaggt sitt styckes mening i Hels. Tidn. N:o 23, och vi kunna således icke misstaga oss på den, utan böra bedömma utförandet derefter. Ett fel är utan tvifvel den stora utsträckning stycket fått, såväl i tiden som hvad mängden af ämnen beträffar. Dramen är egentligen tre skådespel, för hvilka det mellersta visserligen utgör medelpunkten, men föga mer; ty en strängt sammanhållande länk emellan dem alla saknar man. I allmänhet äro prologer, och ännu mer epiloger ett otyg i dramatiken, ty de hafva alltid en bi-afsigt att tacka för sin tillkomst. För att göra kontrasten emellan prologen och pjesen fullständigare hade Magnus Drakenhjelm, såväl som de öfriga, bordt uppträda i hofvets fulla glans, hans inflytande vunnet genom smicker, karaktärslöshet och intriger, samt hans eleganta lättsinne, hade bordt visa sig tydligare för åskådaren; nu ser man honom maskerad och hör blott af hans broders förebråelser och af hans egen monolog hvilken rol han spelar. Han är derföre, oaktadt prologen, till större delen främmande för åskådaren, när han ånyo visar sig i sjelfva pjesen. Likaså har man egentligen blott grefvinnan Höpken att tacka för en vink om Ebba Reutercronas verkliga karaktär. Men om Gustavianska tiden var enda ämnet för prologen så måste man medge att en maskrad var lämpligast att karakterisera den. Spåqvinnan tillkommer för att hänvisa på framtiden och dymedelst förbinda prologen med stycket, men orätt torde det vara att låta endast fru Hjelm minnas hennes spådom, då deremot gamla baron nästan helt och hållet glömt den. Historiskt trognare hade det varit att låta dåligheten med vidskeplig fruktan hänga fast vid minnet af en olycksbådande spådom. Ädelheten behöfde ju icke spådomens löften till tröst, då hon trodde på försynen. Misstecknad är öfversten Drakenhjelm, som uppträder med onaturlig våldsamhet och talar öfverspända ord; enleveringen af hoffröken finner man icke motiverad, utan måste tillskrifva den blott en nyck. Största felet i prologen är dock att såtillsägandes icke hafva någon medelpunkt, någon sakens vändning kring hvilken det öfriga skulle gruppera sig; ty enleveringen har icke en sådan betydelse, den är också blott en episod liksom allt det öfriga.

Men har prologen sväfvande karaktärer och betydelselösa intermezzon, så äro deremot de 3 följande akterna utmärkta för verkligt konstnärlig karaktärsteckning och en fast dramatisk enhet, som gör att alltsammans står helgjutet fram för åskådarens inbillning. Ty

här äro inga hastiga blyertsteckningar, här äro utförda målningar vid hvilka målaren redan lagt sista handen. Personerna äro få, men med mycken finhet, natursanning och menniskokännedom tecknade, till och med öfverdriften har sina sanna drag som gör den till idealisering och således tillåtlig. De båda gamla Gustavianerna har förf. sjelf kallat för typer: detta kan vara, men de äro då ganska lyckade typer och de personer som uppbära hela stycket; hufvudpersoner till den grad att man väntar styckets slut när den ena af dem dött och den andra fått upprättelse för sin smälek. Tages prologen med i betraktande så kan man icke säga »att dramens alla skiften passera förbi dem utan att rubba deras afslutade på förhand gifna personlighet»; ty under de femtio åren hafva hvardera utvecklat sig åt sitt håll, hoflifvet har inverkat förslöande på den ena, olyckan genom vigseln i maskradkostym stärkande och renande på den andra. Teckningar sådana som dessa behöfver ingen skald blygas för. Sannt är, de handla litet och tala mycket, men de befinna sig också i passivitetens ålder. Vi tveka att utsäga om det bör anses såsom ett fel att i medelpunkten af stycket ställa tvenne så passiva, ålderstigna personer; oss synes som det åtminstone för ombytes skull bör tillåtas en teaterförfattare. Men bättre är det om man finner en kraftigt handlande person att ställa i styckets midt och låta intresset concentrera sig kring honom. Det andra paret af framstående karaktärer, Lisette och Sebastian måste också anses för lyckade, ehuru mer öfverdrifna. Hufvuddragen till teckningen af dem äro tagna ur naturen, det känner man, men förf. har begagnat skaldens rättighet att drifva det egendomliga hos båda till sin yttersta gräns. Dock måste medgifvas att hushållerskans mordplaner äro för många och påkomma för hastigt utan tillräckligt motif; utan tvifvel hade hon först bordt försöka andra utvägar, som hennes förslagenhet lätt gifvit henne vid handen, innan hon begynt med förgiftningar etc. Kanske är ock Sebastians omvändelse för plötslig, eller rättare hjertats goda grund hos honom synes för litet i stycket före det afgörande ögonblicket. Deremot är bådas sätt att beherrska sin husbonde sannt utfördt, ehuru visserligen icke vackert; det skildrar egentligen mer husbondens uselhet än dem sjelfva, och derföre äro de icke hufvudpersoner. Groft tillyxade båda, komma de i den skarpaste konflikt med hvarandra under en scen af den mest gripande effekt, nemligen då när sonen förbannar sin elaka mor, sjelf svårt sårad genom hennes tillställning. Och detta vid den gamla hofmannens dödsbädd! Kanske är det orätt att under denna scen låta de öfriga personerna stå bredvid såsom sysslolösa åskådare; i enrum bredvid den afsomnade uslingens sida hade den tagit sig bättre ut. Den femte personen som tilldrar sig mycken uppmärksamhet och i hufvudsaklig mån inverkar på händelsernas gång, Lotten, är deremot antingen illa tecknad eller utfördes hennes rol alltför lugnt. I novellen förekommer hennes bild sannare än i dramen. Inkastad värnlös i mördares tillhåll, hvilkas planer hon anar, borde hon icke kunna skämta och lugnt läsa gamla bref, än mindre räcka sitt fynd attesten, hvars oändliga vigt hon känner, med godtroget lugn åt dem som trakta efter hennes lif. Hon förekommer så apatisk, att åskådarens intresse lätt vänder sig ifrån henne, oaktadt den vigtiga roll hon spelar. Sätt i hennes ställe en lifligare, mera qvinlig karaktär, och styckets intresse skall betydligt förhöjas. Emellertid hafva på flere enskilda ställen hennes ord verkligen en nittonårings naivitet, hvilket bevisar förf. stora förmåga i dialogen, ehuru han misstagit sig om hennes roll i ett sådant fasansfullt undantagsfall som detta. I epilogen deremot är hon sann och förträfflig, ty hon befinner sig i hvardagslifvets lugn. Bipersonen Thomas är väl träffad, men uträttar föga; teckningen af honom förtjenar dock uppmärksamhet, emedan den i några få drag visar en sannare bild af den tjenande klassen i Finland, än vi eljest sett någon framställas på scenen. Många förf. tro sig nödvändigt böra göra individer af denna klass dumma och nedriga, jemte det de äro

klumpiga; vi erinra oss t. ex, huru vidrigt intryck drängen i *Skärgårdsflickan* gjorde. Ett sådant förfarande är orättvist och bevisar en fullkomligen falsk uppfattning, utom det att stycket i sin helhet lider af det vidriga intermezzo sådana figurer åstadkomma. Presten är likaledes en biperson, tillbakadragen och sentimental, men fyller dock oklanderligt sin underordnade roll. Hans och Lottens förening hör egentligen icke till stycket, utan är en öfverflödsgerning som nästan hellre bordt utelemnas.

Man finner af resumén att de flesta skådespels hufvudämne kärleken, här spelar en underordnad, nästan ingen roll. Deruti ligger en originalitet, som vi hellre ville berömma än tadla; ty ifrån det evigt enahanda bör äfven den dramatiska konsten emancipera sig. Här finnes ingen älskare, ingen älskarinna i dramens midt, ty prologens ditåt syftande scen ligger nog mycket i bakgrunden; men förf. har det oaktadt förstått att uppehålla intresset. Rautakyläs besittning tyckes väl i de tre mellersta akterna vara hufvudthema, men står i sjelfva verket efter för det högre ämnet: rättvisans slutliga seger öfver onda ränker. De moraliska reflexionerna, hvilka vi i förra nummern anmärkte såsom fel, bortföllo till styckets fördel genom förkortningen. Hvad som af det slaget är qvar, höjer snarare än förminskar styckets värde.

Men allt det loford de tre egentliga akterna förtjena, förhindrar dock icke det omdöme om epilogen att den är misslyckad. Om man icke vill anse den vara hel och hållen öfverflödig, så måste man dock medge att sättet att utföra den är mindre lyckligt, på några enskilda partier när. Ehuru blott en akt, saknar den dock sammanhållning; man frågar sig ännu när ridån fallit: hvartill allt detta? eller följer ännu någonting efter denna epilog? Ty de spelande upphöra att spela, men stycket slutar egentligen icke. Det stumma eller blott sjungande landtfolket har tillkommit, och detta må passera; men der är en ny person, en läkare, som man finner sig frestad att tillfråga: hvad gör ni här? En torr och kall flegmatikus, som blott af hörsägen känner händelserna i stycket, gör han några triviala reflexioner och tillkännager att gamla mormor just nu dött. De förra saknar man ingalunda och det senare hade väl omgifningen kunnat få veta eljest, utan läkarens orakelspråk. Men också den landtliga festen till mormors ära, som är hufvudsaken, har föga karakteristiskt eller underhållande, med undantag att dekorationerna äro skäligen lyckade. Berättelsen om prestvalet kunna vi icke anse egentligen höra till saken, utan den splittrar onödigtvis uppmärksamheten, som äfven derförinnan saknar hållpunkt. Sådana scener som denna fordra nödvändigt att upphjelpas af en god musik, vacker sång, eller pikanta kupletter. Kanske var det teatertruppens klena resurser åt detta håll, som gjorde att den påräknade effekten i slutet uteblef. Midsommareldarna och den misslyckade soluppgången kunde icke gifva situationen den lugna högtidlighet som förf. utan tvifvel velat framställa till ett slut på den stormiga dramen. Näsijärvi synes föga i slutdekorationen och landskapet är föga Finskt, ehuru det väl varit afsigten att låta åskådarena se en skymt af fäderneslandet såväl till folklif som natur.

Närvarande skådespel är förf. första försök i dramatiken, men med så mycken framgång hade han icke kunnat debutera, utan att förut vara väl öfvad i novellistik. Af novellen har det kommit att de handlande personerna i allmänhet tala mycket, men deraf kommer också den utmärkta ledigheten i dialogen som är en bland dramens största förtjenster. Att stycket är ett lärospån ser man emellertid isynnerhet af den omåttliga utsträckning planen för skådespelet fått; ty begynnare vilja gerna inlägga allt möjligt i en och samma konstprodukt, införa en hel verld i en miniatyrmålning. Detta fel är dock ibland dem som utan synnerlig svårighet öfvervinnas, och att hufvudsaken vid allt dramatiskt författarskap — förmågan att gifva personer en verkligen mensklig och naturlig gestalt, den styrka hos fantasin att de händelser som skola föreställas träda helgjutna fram för åskådarens

blick — icke är främmande för Hr Topelius, tro vi detta skådespel nogsamt skall ådagalägga. Hans styrka ligger visserligen mera i detaljerna, än i det helas storartade effekt; men detaljer sådana som gamla barons fantasier och ömkliga prat några ögonblick före sin död, då hela hans lefnads ihålighet, flärd och ömklighet afspeglar sig i ett drag, bevisa för mycken konst för att de ej skulle hafva helgjutnare produkter i framtiden. Och den väsendtliga skilnaden emellan denna dram och de nya Svenska skådespelen, att förf. icke lagt an på ordlekar och qvickheter för att upphjelpa klenheten i uppfinning, förtjenar särskildt erkännande; förf. har litat på händelsens egen förmåga att intressera, utan den på ytan spelande qvickhetens tillhjelp. Riktningen af hans bemödanden är således den rätta, den som säkrast leder till målet. Och vi vänta att när han härnäst låter något diktkonstens barn gå öfver scenen och bestå det hårda profvet på teaterns tiljor, skall han hafva lemnat felen i detta lofvande lärospån, och vidare utvecklat dess förtjenster.

S. E.

Fordna oredor

i Finlands kyrkostyrelse. *)

De spridda minnesmärken af det Finska folkets öden, som räddats undan glömskan, äro till en stor del inväfda i det fordna moderlandets historia. Vårt lands historia består blott af episoder, fragmenter och enstaka fakta, hvilka äro kringströdda i Sveas häfder, men de försvinna äfven ur dem då de icke belysa skildringen af det Svenska folket. Vi sväfva öfver allt i okunnighet och tystnadens vältalighet utbreder sin slöja äfven öfver förvirringen som herrskade inom styrelsen och förvaltningen i landet. Lemningar deraf kunna icke heller numer skönjas, ty tidens engel har öfverallt framgått samt igensopat spåren, och i de matta drag som stundom framskymta kan man icke läsa alla dess brister. Upplysningar i urkunder från dessa tider utvisa likväl att den Svenskfinska statskroppen långsammare än andra länders utbildades till ett ordnadt samhällsskick, och detta gäller synnerligen om Finland, der Zarernas och Wasaättlingarnes batterier spelade för beständigt.

Flere medverkande orsaker kunna för denna tröga fortgång uppges, och sjelfva nordens skaplynne, som utgör en väsentlig faktor, bör icke förbises, men grundorsaken är att den nya tiden inbröt i Sverge alldeles oförberedd, utan någon förmedling af medeltiden. I medeltidens gigantiska halfdager rörde sig kyrkan och staten. Den förra kopierade St. Petrus i Rom så troget som nordbons öga kunde tåla, den sednare saknade inget af tidens lyten och likväl kände sig nationen icke betryckt. Fördenskull hade Sverges totala omgestaltning under Gustaf I varit omöjlig, om icke det Danska förtrycket och den ärofulla frihetskampen mellankommit. Det lyckliga Svea, befriadt från Danmarks tyranni och upplyftadt af det vaknade nationalmedvetandet, kände ingen uppoffring för stor. Aristokratin, som efter blodförlusten 1520 kände sina krafter aftaga, bugade sig för majestätet och den gamla kyrkan, som var oböjlig, måste brista. Allt omgestaltades och isynnerhet kyrkan erbjuder en af de storartade vyer som sällan ses, en total pånyttfödelse i hufvud och lemmar.

Men motivet härtill var icke behofvet att förbättra bristerna i de bestående inrättningarne, utan fruktan för att det Danska väldet i dem skulle erhålla en anslutningspunkt och växa den nyssförvärfvade friheten öfver hufvudet. Fördenskull har den kyrkliga reorganisationen, som icke framgick af inre nödvändighet, en egen färg. Den gamla kyrkans själ bodde i den nyas kropp och medeltidens anda försvann senast ur de kyrkliga formerna. Man toge derföre felt i sitt omdöme, om man efter dem ville bedöma den öfriga samfundsställningen. Den hade visst sina stora brister, hvilka återverkade på kyr-

*) Föredrag hållet på Westfinska Afdelningens möte den 25 Februari 1851.

kan, men hvarken de eller den verldsliga magtens ingripande i kyrkliga angelägenheter hafva ensamt förorsakat missbruken och oredorna i kyrkoförvaltningen. Mycket måste äfven tillskrifvas det andliga ståndets eget förvållande.

Vår Svenskfinska kyrkohistorie, äfvensom den i Sverge och Finland ännu gällande 1686-års kyrkolag, jäfvar icke denna utsago. Denna kyrkolag, ett af de många profven på Karl XI:s statsmannageni, kan icke annat än lida af brister, om man tager i beräkning oredan inom alla förvaltningens grenar, då han ur förmyndarregeringens händer emottog riksstyrelsen. Sverges gamla kyrkoordning, som kom till stånd under papismens gynnare Johan III, behöfde icke blott förbättras utan i flere stycken reorganiseras samt nya principer införas. En bland de väsentligaste brister är att utkastet till de principer som inkommo i den nya kyrkolagen icke genomfördes i ett ordnadt system af lagstadganden, utan lemnades åt en mångfalldig tydning. Följderna deraf uteblefvo icke och ojemnheterna framstucko skarpare, då den öfriga styrelsen kommit på en redigare fot. Obelåtenheten blef allmännare och på riksdagen 1723 väcktes motion om att nedsätta en ekklesiastik deputation, hvilken skulle revidera kyrkolagen och bringa den i öfverensstämmelse med regeringsformen. Prestaståndet afstyrkte detta med häftighet och förklarade sig äfven emot utnämningen af ledamöter i kommittén, som efter riksdagens slut skulle träda i verksamhet. Då likväl det sistnämnda beslöts och fullmägtige från prestaståndet saknades när deputationen sammanträdde, förständigade konungen samtliga konsistorierna, att ifall de icke inom ny föresatt termin inkommo med förslag på deputerade, ville kungl. majestät sjelf utse och förordna ståndsfullmägtige. Resultatet af denna deputations verksamhet var kyrkolagförslaget af 1736, hvilket dock alldrig antogs. Bristerna i den gamla kyrkolagen afhjelptes allt framgent genom kungl. bref och förordningar som ändra eller förklara den. Dessa sålunda tillkomna författningar växte årligen, och man fann nödvändigheten af att ordna och utgifva desamma. Detta arbete verkställdes af biskopen i Lund doktor Faxe, och år 1813 utkom en författningssamling som sanktionerades och till efterlefnad anbefalldes. Men lappningar äro icke att rekommendera, allraminst i lagar, ty de stjelpa mer än de hjelpa och utpeka endast nya brister som likaledes borde afhjelpas. Också voro knappast tio år förflutna förrän samtliga riksens ständer föreslogo att för utarbetningen af en ny kyrkolag en kommitté skulle nedsättas, hvilken ock kom till stånd samt utarbetade ett förslag som år 1828 blef synligt. Men i Sverge har det icke ännu kommit längre än till ett blott förslag, liksom förhållandet är med det för den Finska kyrkan utarbetade kyrkolagförslaget.

Dessa allmänna omständigheter har jag ansett mig böra förutskicka, då jag i korthet ämnar vidröra oredorna och missbruken i vårt lands ekklesiastika styrelse under de tre förutgående seklerna, såsom ett bidrag till karakteristiken öfver den dåvarande samfundsställningen i landet.

Den Finska kyrkohistorien är ännu oskrifven och materialier till den icke fullständigt samlade. Vår Finska kyrka återspeglar icke fullkomligt den Svenska, utan är i flere afseenden med henne olik samt bär, såsom enskilta drag utvisa, en nationel pregel, och en teckning af det kyrkliga lifvet sådant det ur förhandenvarande tryckta akter kan uppfattas, vore derför af mycket värde för henne. Det är sålunda vanskligt att i den Svenska kyrkans ljus skåda våra Finska förhållanden, men detta är tillsvidare den enda väg på hvilken ett begrepp om den Finska kyrkan och de kyrkliga förhållandena kan vinnas. Då likväl den Finska kyrkan i sina hufvuddrag måste hafva varit ett renare eller dunklare eko af den Svenska, torde man icke träda sanningen för nära, om man antager att företeelserna inom den Svenska moderkyrkan i allmänhet upprepades inom den Finska, och

tjena derför de förhållanden, som existerade inom den Svensk-finska kyrkan, här till ledtråd för dem inom den Finska.

Önskade man sig en trogen bild af det allmänna tillståndet i vårt land, med fästadt afseende på den angifna utgångspunkten, erhölles den utan tvifvel säkrast i en noggrann detalj af det kyrkliga lifvet i alla dess förhållanden, men såväl brist på materialier som den korta tid jag vågar taga Hrr Kamraters uppmärksamhet i anspråk, har bestämt mig att blott fixera oredorna och missbruken vid prestebefordringar. Missbruken i kyrkostyrelsen, sedda ur denna synpunkt, då de icke kunna beröras i hela deras vidd, torde äfven säkrast belysa de motsvarande i den öfriga styrelsen, emedan regering, auktoriteter, adel och församlingar togo verksam del i detta ärende, hvaremot den öfriga kyrkoförvaltningen, såsom domkapitlens åtgöranden i rent kyrkliga angelägenheter, i församlingarnes vård, i gudstjenstens förrättning o. s. v., mer karakterisera ståndet i och för sig.

Med förvåning ser man den Svenska styrelsen vida godtyckligare än i andra regeringsärender förfara i kyrkliga angelägenheter, isynnerhet vid prestebefordringar. Andliga embeten bortgåfvos icke sällan utan församlingens hörande, och en tid gällde det för ordning att på hvarje annan än laglig väg komma till en ekklesiastik befattning. Under brytningen med katolicismen var regentens oinskränkta magt i alla statens angelägenheter, således äfven i kyrkliga, det enda medel genom hvilket papismens i alla samhällskroppens fibrer inträngande kräfta kunde dämpas, men i en sednare tid, då den protestantiska kyrkan stadgades i landet och den öfriga styrelsen erhållit ett mer ordnadt skick, hade en återverkan deraf bordt förmärkas på kyrkan. Detta var likväl icke fallet, utan den provisoriska författningen fortfor.

I början af sin regering tillerkände Gustaf I kapitlen rättighet att välja biskopar, hvilka dock skulle inställa sig hos konungen till fullmakts erhållande — eller som det i tidens stil hette: hos Hans Nåde pro Confirmatione — tillät biskoparne förse de lösa gällen med tjenliga predikanter och ådagalade öfverhufvud i kyrkliga frågor den försigtighet och säkerhet som gjort hans regering för öfrigt så utmärkt. Men sedermera afvek han liksom efterträdarena från denna allmänna grundsats vid prestebefordringar, och förklaringen dertill ligger till en del uti den på Westerås riksdag 1527 uttalade principen: att regenten ägde full magt att styra kyrkorna och klostren samt anordna om dem efter deras verkliga behof. Man får derföre icke undra öfver att principen tillämpades när den engång var gifven och de fria valen ofta missbrukades, så att på olika tider hos flere af ståndets mest aktade medlemmar den öfvertygelse vann stadga, att ståndets anseende säkrast uppbars och vidmagthölls om regenten tillsatte de andliga embetsmännen liksom statens öfriga.

Intill 1686 var likväl det allmänna bruket att församligen valde sina själasörjare. I regala gäll skedde presentation hos konungen, hvilken dock var berättigad att utnämna någon annan än de föreslagna, men borde det i sådant fall ges biskopen tillkänna samt med hans och församlingens samtycke stadgas hvad kungl. majestät fann skäligt och rättvist. I konsistoriella gäll åter presenterade församlingen hos biskopen samt sedermera hos biskop och konsistorium, likasom förhållandet var i de patronella, men af patronus fordrades en tid att presentationen skedde med församlingens samtycke; emedan han betraktades som hennes sakförare.

Men dessa grundsatser som i hufvudsaken ännu äro gällande vid prestebefordringar, följdes icke i praktiken, utan det tillgick godtyckligt vid besättandet af såväl högre som lägre embeten. Karl IX kallade, då erkebiskopen Olaus Martinus dött, biskoparne till Stockholm, lät tillsäga dem genom sin hofkansler att han ämnade utnämna Petrus Kenicius, hvarföre de funno sig i att medelst fritt val utkora den på förhand bestämda. Men också eljest, då konungens mägtiga interpe-

sition icke mellankom, ägde i biskopsvalen ingen likformighet rum. Än valde kapitlen utan att höra stiftets presterskap, än andra stifts biskopar, än hela rikets presterskap. Då biskopsembetet i Åbo efter Ericus Erici död skulle besättas, föreslogo erkebiskopen i Upsala samt biskoparne i Strengnäs och Westerås fyra biskopsämnen, men Rothovius, som på riksdagen 1627 dertill kallades af hela ståndet, erhöll utnämning. Val på riksdagar, äfven om ett sådant redan anstäldts inom stiftet, voro icke ovanliga. Efter Kenicii död försiggick ett sådant dubbelt val och då fråga uppstod hvilketdera skulle anses giltigt, utföll svaret till förmån för valet på riksdagen, hvarvid anfördes bland annat »at Riksdags-Prästernas Val borde anses betydligare och mera fritt för afsigter än Stiftets Prästerskaps.»

Ej mindre obestämdt och oordnadt tillgick det vid besättandet af andra ekklesiastika beställningar. Ofta utfärdade regenterna på höga gynnares förord fullmakter för uppkomlingar, än på första sig yppande lägenhet, än på lägenhet efter förra innehafvarens död, medelst så kallade promotorialer och survivansbref, hvarvid hände, att om konsistorium dessförinnan hunnit besätta lägenheten, innehafvaren icke sällan fick afträda. Ovanligt var det icke heller att inflytelserika personer gåfvo rekommendationer, hvilka till kraft och verkan voro magtspråk dem konsistorierna ställde sig till efterrättelse. Sålunda skildes Petr. Ederus, utnämnd komminister i Skärsta, från tjensten, då Pehr Brahe genom sin slottsfogde lät konsistorium förstå att han önskade denna lägenhet åt en annan. På samma sätt förfor Brahe vid andra tillfällen. Man kan således sluta att dylika ingrepp gällde som häfd, då män af så utmärkt förtjenst som Pehr Brahe dertill kunnat göra sig skyldiga, och följande, år 1675 af konsistorium i Wexiö utfärdade resolution, karakteriserar tidehvarfvet: »Emedan Clarissim. Dom. Magist. Comerus sine Ordinarie Förmän hafver förbigått och Hans Hög-Grefl. Exellence» — Pontus de la Guardie — »om recommendation sökt, så vore väl rättvist efter Privilegiernas 17:de punct, at han sacros ordines icke skulle bekomma; dock synes vara värd promotion för sina qvaliteter skull, och emedan icke är godt förneka honom Ordines för dess Höga Patrons skull, som är Riks-Cantzlerens Broder; men vore det någon annan af Rikets Herrar, så kunde väl göras motstånd. Om han ödmjukeligen sin förseelse afbeder och en skarp obligation ifrån sig gifver, at han härefter Vener. Consistorium icke skall præjudicera, beviljar Vener. Consistorium honom Sacros Ordines att erlanga.»

Sådan var ställningen då Karl XI uppträdde, Svea rikes andra grundläggare, om man får kalla Gustaf Eriksson dess första. Hans skarpa blick upptäckte snart att brist på enhet i förvaltning och styrelse vållade de flesta oordorna i kyrkan. Hvarje stift styrdes ända till 1686 på sitt vis, ty då förbättring af kyrkolagen, hvarom motion väcktes så godt som på hvarje riksdag allt ifrån den första kyrkoordningens utgifvande ända till 1682, icke tillvägabragtes, företogo sig en del biskopar att föreskrifva sina stift egna ordinantier, hvilket äfven var fallet med Åbo stift, der Joh. Gezelii ypperliga »Perbreves Commonitiones» af år 1673 utgjorde det Finska presterskapets rättesnöre. De mångfaldiga olägenheter, som af en sådan olikhet måste uppkomma, insågs redan af Gustaf II Adolf, som jemväl var betänkt på att inrätta ett central-konsistorium, under namn af Consistorium generale, för att vinna enhet i förvaltningen och för kyrkliga ärender bilda en högre instans. I enlighet med konsistorierna i det protestantiska Tyskland skulle äfven i detta ledamöterna utgöras af andliga och verldsliga, neml. 6 andliga, 3 riksens-råd och 3 assessorer i kungl. Svea hofrätt. Men detta konsistorium kom icke till stånd, emedan presterskapet, som befarade förmycken inverkan af verldsliga magten i kyrkliga angelägenheter, arbetade deremot och konungen sedermera bortrycktes genom sina krig från befattningen med Sverges inre angelägenheter.

Sverges inre organisation blef förbehållen Karl XI och bland frukterna för kyrkan

af denna lagstiftande konungs verksamhet, må nämnas kyrkolagen af 1686 och den i Finland ännu gällande kyrkohandboken af 1693. Men denne store konung hade den svaghet som så lätt gör sig gällande hos högre förmågor och energiska karakterer, svagheten att tilltro sig insigt i allt och förmågan att sjelf lägga handen vid alla ärender. Karl XI:s goda vilja kunde sålunda icke leda till annat än mer eller mindre godtyckliga mått och steg, då viljan hos honom var starkare än hans rättskänsla, och mycket egenmäktigt förfor han äfven i kyrkans och presterskapets såväl allmänna som enskilta angelägenheter.

Enligt äldre författningar utnämnde regenten pastor till regala gäll, men endast häfden hade hittils afgjort hvilka såsom sådane borde anses. Karl var icke belåten med denna provisoriska bestämning, utan anbefallte konsistorierna att i samråd med landshöfdingarne upprätta förteckningar öfver dessa gäll. Presterskapet aflemnade sådana på 1660-års riksdag, men konungen ogillade dem och anbefallte en noggrannare undersökning i arkiv och kapitel.

Härvid afstannade frågan tills regementsförändringen af 1680 försiggått och i kyrkolagen af 1686 bestämdes att de äro »Regal Giäll, som antingen af ålder sådane varit, eller sedermera, genom Kongl. Bref och Förordningar, ther til förklarade äre, eller ock hädan efter för visse skiäl, ther til förklaras kunna.» I grund häraf bestämde Karl hvilka pastorat han ville anse som regala, och till konsistorium i Åbo ankom d. 24 juli och d. 16 augusti 1693 förteckning både öfver de regala och öfver dem som lemnades till församlingarnes samt konsistorii disposition. De sistnämnda voro icke flere än 11 och äfven rörande dem gjordes inskränkning genom detta märkvärdiga tillägg: »Der sig ock så tilldraga skulle, att Vij någon meriterad och oss bekiend Prestman ville hafva befordrat till någotdera af de Giälde eller Pastorater, hvilka finnas annoterade uppå Förteckningen N:o 2, och Vij intet anse för Regale, skall sådant icke heller vara Oss betagit, utan förbehålle Vij Oss dertill äfven frij macht, ehuruväl Vij eliest och i gemeen med demsamma vele låta förfahra effter Kyrko-Lagens 19 Cap. och den 7 och 8 §., dock deras rättighet opræjudicerad, hvilka till något af desse Giäld kunna äga Jus Patronatus.» På samma sätt utprickade konungen ur förteckningarne öfver Svenska pastorat de största och bästa, samt lemnade åt konsistorierna blott de svagaste. „I Wexiö stift, der med undantag af 12 alla öfriga utmönstrades, hembar konsistorium konungen denna naiva tacksägelseadress: »at Konungen med Pastoraternas Regalisering lisat Consistorium i dess Embete, och afbördat det et svårt ansvar till den Store Gudens Domedag.»

Till karakteristiken öfver Karl XI:s regering hörer, att ehuru han införde ordning, likväl ingen Svensk regent oftare än han öfverträdt densamma. Dertill gaf den skyndsamhet med hvilken han ville genomföra sina afsigter och fattade beslut icke sällan anledning, emedan procedyren vid den regelbundna ordningen stundom föreföll den lifliga konungen för långsam. Nekas kan det icke, att Karls skarpa blick ofta träffade det rätta, hvilket bland andra fall det följande utvisar. Då Joh. Elai Terserus afsattes d. 26 Augusti 1664, anbefallte konungen det på riksdagen församlade presterskapet anställa nytt val, ehuru han 19 dagar förut tillskrifvit Joh. Gezelius ett, så lydande bref: — — »Alldenstund — Vij hafva, godt funnit och resolverat, till at förordna Eder till Bijskop uti Åbo: Ty är Vår nådige villie och befallning, dhet J Edre saker der effter rätten, att J med dhet forderligaste som skee kan Eder samma Biskopsdömme, och des administration emottagen.» Men Karls mått och steg voro icke alltid lyckliga och konsistorierna funno sin ställning högst brydsam, då konungen än förekom dem med utnämningar, än afsatte de af konsistorierna förordnade och tillsatte andra. Följande fall saknar icke sitt intresse. Konsistorium i Åbo hade utnämnt Joh. Tavast till Kyrkoherde i Pyhäjoki konsistoriella pastorat, men konungen gaf på samma pastorat icke mindre än

två fullmakter åt Phil. Backman. Konsistorium gjorde svårigheter vid att insätta Backman samt återkalla sin gifna fullmakt, och ehuru konungen för motsägelsen gaf en sträng skrapa samt en månad derefter förnyade sin befallning, med tillsägelse att konsistorium skulle ställa sig konungens vilja till obrottslig efterrättelse, qvarblef Tavast icke dess mindre vid tjensten. Då Karl märkte sina misstag eller om han efter sitt »nådige behag och godtycklo» fann godt att annorlunda förordna, återkallade han de fullmakter han låtit utfärda, hvilket utan tvifvel utvisar höjden af ett godtyckligt handlingssätt.

Under Karl XI:s efterträdare tillgick det icke mycket bättre. Karl XII:s krig tillät honom icke befatta sig med detta ärende och under hans regering blef icke fråga om hvilka pastorat voro regala. Senaten utnämnde under konungens vistelse i Turkiet till de regala, hvarvid dock väntades på konungens stadfästelse, ehuru befattningen tillträddes. Men då Karls fältprester hemkommo med konungens fullmakter, skildes de förra från lägenheten, och en M. A. Hök gick sålunda från tvenne lägenheter på hvilka han erhållit senatens fullmagt. Omkring 1722 anställdes en reduktion af de regala gällen, hvarvid året 1680 bestämdes som normalår, så att blott de som före nyssnämnde år det varit, äfven skulle förblifva det; men icke dess mindre skedde undantag, och en regelbundnare gång erhöllo valen först med 1739-års prestevalsförordning.

Huru mycket man än nedstämmer verkningarne af regeringens taktlöshet vid prestebefordringar, så är likväl säkert att ståndet derigenom depraverades, att köp, lönebeting, afsägelse för viss person, med flere olagliga befordringssätt underhöllos och befordrades. Mutsystemet var allmänt och praktiserades icke blott till fördel för enskilta personer, utan äfven i frågor om ståndets allmänna angelägenheter. Tvenne tilldragelser, den ena i äldre tider, den andra från sistförflutna sekel, belysa dessa skuggpartier från hvilka man gerna bortvänder ögat. Då det Finska presterskapet genom det förändrade uppbördssätt som af Karl XI infördes, led en betydlig förminskning i inkomster, skickades af dem fullmäktige till Stockholm med ändringsansökan hos konungen, och en bland dessa, kyrkoherden i Jomala, relaterar sålunda i en skrifvelse till biskop Gezelius om framgången af deras förehafvande: »Jag feck inthet för min afreesa ifrån Lemland och Fögel. Dhe fyra marker ost gaf jagh om dagen åt Schrijfvaren, som hoc Seculo heter Secreterare. Han tackar intet en gång derför. Jag gaf honom dhet för uth, och han är inthet tilfrids dermedh. Hvad jag skall contribuera till Cancelli-Rådet Lindschiöld, som högsta försorgen har, der om är jagh nu mycket rådlöös. Dhet är intet så nu som fordom, att sådane äro nögde medh mögeligt: 20 eller 30 Riksdaler att præsentera vill han inthet see på en gång.» Enligt uppgift i Gezelii den äldres minne af J. J. Tengström honorerades sedermera skrifvaren och kansliråd et hvardera med en fet oxe. Det andra draget af ena-handa art står som en skamfläck i publika akter af år 1794. Gustaf III hade åt en extraordinarie hofpredikant utfärdat ett promotorial, om hvilket konungen sedermera bifogade den upplysning, att då kungl. majestät erfarit att det ifrågavarande pastoratet vore konsistorielt, skulle konsistorium i Strengnäs icke fästa något afseende på konungens skrifvelse, emedan ärendet såsom en blott vanlig formalitet till hofpredikanterna blifvit föredraget samt bifallet, och konungens vilje vore att hvar och en vid sin rätt måtte bibehållas. Men hofpredikanten förklarade häröfver sin missbelåtenhet, sade sig i sin ansökan om mandatorialet hafva uppgifvit pastoratet vara konsistorielt och just derföre ansett ett nådigt förord vara af nöden, äfvensom att sådant icke var ovanligt, då nyligen tvenne fall af lika beskaffenhet ägt rum. En formlig rättegång öppnades och då aktor åklagade hofpredikanten för att i skrift hafva förgripligen yttrat sig mot konungen och en af rikets herrar, presidenten friherre Reuterholm, indrog hofpredikanten i sitt försvar bland annat, att han

vid erhållna hofpredikants-fullmakt för föredragningen betalt, utom lösen 200 riksdaler såsom en erkänsla, och när han vann promotorialet hade han på tillstyrkan, såsom en ny erkänsla till föredragande chefen af kungl. hof-expeditionen, gifvit en ovilkorlig skuldsedel på 1000 riksdaler ställd på innehafvaren, och att denna erkänsla äfven fordrats sedan promotorialet försvunnit.

Ännu förtjenar ett missbruk vid prästebefordringar omnämnas, emedan det, ehuru öfligt ännu i sistförflutna århundrade, numera är knappt kändt till namnet och tyckes hafva uppvuxit på protestantisk botten — jag menar de såkallade konservationerna. Med konservation förstås företrädesvis befordringsrätt för sonen till fadrens innehafda tjenst, äfvensom för hugad sökande hvilken äktade aflidna prestmans enka eller dotter. Det sistnämnda bildar en egen cykel i befordringsmål och framträder i så excentriska gestalter, att ifall skriftliga urkunder icke lemnade derom intyg, man vore böjd att deri se blott karrikering af en under föregående sekel herrskande osed.

I Wexiö stifts kyrkoordning af 1619 stadgas, att ny kyrkoherde icke skulle väljas på företrädarens begrafningsdag, med mindre ordinarius vore tillstädes, men derefter tillägges: »at om Enka är lemnad med faderlösa barn, och hon till annat giftermål beqväm vore, så skulle Biskopen, Capitulares och Presterskapet i Häradet göra all möjlig flit at försee Enkan med en skicklig Prästman, som kunde förestå Gället så väl som någon annan»; och tröstades de gifta presterna, hvilkas rätt derigenom förnärmades, med denna hugneliga förklaring: att »i sådana fall skulle de Präster icke förundra sig, som antingen förr än de öfvergifvet Scholan eller straxt efter, gifvet sig i äktenskap; att de, som på någon tid hafva lefvat tukteligen i Präste-Ståndet, blefvo för dem framdragne, fastän de icke så länge tjent hade.» Denna omsorg om enkornas konservation låg konsistorierna så ömt om hjertat, att konsistorium i Lund år 1696 förbjöd prestenklingar att gifta sig utan konsistorii kunskap, emedan Consistorium borde i möjligaste måtto besörja Prästhusens Conservation».

Men dessa stadganden förlora såsom blotta principer i åskådlighet, om de icke illustreras med fakta som ge dem lif och färg. Vi utbe oss derför att ur den stora graf som tiden tillredt för allt förgängligt få uppdraga några vålnader i ljuset.

Prosten i R. magister J. F. hade 1702 till kapellan i sin församling kallat studenten D. W., hvilken efter godkänd prestexamen äfven erhöll församlingens vokation. Men förrän ordinationen meddelades, tillfrågades han vid särskilt företräde i konsistorium, om han ville gifta sig med någon af prosten F—i flere döttrar, ty det var under detta vilkor, upplyste konsistorium, som prosten kallat honom till denna befattning. W. svarade: nej, och konsistorium vägrade sacros ordines. Konservationen betraktades icke blott såsom nådebevisning utan som en välgrundad rättighet. Konsistorium i Wexiö hade utfärdat kyrkoherde-fullmakt för L. G. som erhållit laglig kallelse till T. pastorat, men företrädarens enka klagade hos konungen att konsistorium icke konserverat henne. Konsistorium inkom till majestätet med den förklaring: »at Pastoratet redan var tilsatt, och at ingen tilgång varet för den klagande Enkan till en Man, som varet til Syslan lika tjenlig och berättigad med de dertil Föreslagne.» Konservationssystemet utbildades ytterligare, så att dess fördelar äfven kommo dem till godo som med pastor ville besvågra sig. Pastor i L. magister E. O. förfrågade sig hos konsistorium i Wexiö, om icke studenten J. L. kunde befordras till kapellan i församlingen under vilkor att gifta sig med pastorns svägerska. Konsistorium, som ansåg detta alltförväl kunna ske, meddelade på denna fråga medelst bref af d. 26 mars 1729 ett jakande svar. Man kan betrakta konservationssystemet såsom en allmän epidemi, i hvars strömhvirfvel hela tidehvarfvet indrogs. Karl XI offrade äfven sin skärf åt den. En E. hade erhållit konungens eget kollationsbref på A. Pastorat, men likväl utfärdade han en sednare befallning: »at förre

Pastorns Enka skulle conserveras af en skicklig Präst, och denne tillträda Gället.» Denna råhet i tänkesättet och det allmänna tidslynnet, som trotsat sekler och under tidernas lopp snarare ökats än minskats, kunde blott genom en magt betvingas — bildningens, inför hvilkens majestät allt uselt hopsjunker till ett intet. Konservationssystemet upplöste sig och dess sista kraftyttring producerade följande parodi. Då kyrkoherden O. dött framträdde en L. inför sjelfva thronens fot med ansökan om pastoratet, på grund af att han ville äkta prosten O—li 12 åriga dotter. Detta skedde 1781 och hans ansökan hedrades med afslag medelst ett kungl. bref till konsistorium i Wexiö.

Konservationernas uppkomst är svår att förklara, men att de redan 1686 icke voro okända, utvisar följande stadgande i kyrkolagen: »Här vid böra the Präster besynnerligen ihogkommas, som med fattigdom besväras, hafva många barn at försörja, och äre ther hoos skickelige, så väl som och the, hvilka then frånfallne Kyrckioherdens Huus upprätta och understödja kunna: Doch så, at Församlingens gagn och goda, förnemligast och för all ting, ther hoos sökes och ansees, efter slijka Prästegiäll intet liggia under någon arferätt, utan ett fritt och ordenteligit Wahl, hvilket med alt skiäl bör falla på them, som äre mäst skickelige, och bäst förtjente. Om Son eller Mågh är, som pröfves ther til så tjenlig och så värdig, som någon annan, tå bör han och billigt ihogkommas och befordras.»

Vid lösningen af denna fråga kan man antaga tvenne fall möjliga, antingen att konservationen missbrukades redan då kyrkolagen utgafs samt att genom ovannämnde stadgande en inskränkning gjordes, eller att, sedan kronan reducerat de andligas inkomster och presternas giftermål tillstaddes, de först beviljades i enskilta fall, sedermera vunno häfden för sig, och nu såsom en välgrundad rättighet upphöjdes till lag, då det enligt tidens tänkesätt icke ansågs otjenligt att sålunda rädda en fattig och värnlös prestfamilj undan armodet.

I katolicismen torde denna tillåtelse icke få sökas, så rik också den katolska kyrkan för öfrigt var på missbruk, emedan inom den celibatsprincipen utgör en grundbestämning. Ibland de Svenska landskapslagarne innehåller väl den Gottländska stadganden om presthustrur och deras barn, äfvensom den äldre Westgötha bland frågor, som höra under biskoparnes jurisdiktion, omnämner klerkahjonalag; men i förra fallet är det oafgjordt, om icke denna lag är äldre än celibatspåbudet i Sverge, och i det sednare beror allt på om »klerkahjonalag» utgör ett begrepp eller om dermed menas tvenne skilda saker, klerka och hjonalag. Det är sannt att den kanoniska lagen aldrig efterlefdes fullkomligt i Sverge, och att bland undantagen presternas giftermål hade kunnat vara. Emellertid hade de dock vid reformationstiden redan råkat i glömska, emedan det allmänna missnöje, som i anledning af prestegiftermål uppstod, hotade att utbryta i ett formligt upplopp. Konungen ansattes på 1529-års riksdag för dessa giftermål och vågade icke erkänna att de skedde med hans goda vilje eller förklara förbudet, såsom han plägade göra, för de papisters påhitt, utan med den själsnärvaro som alltid stod honom till buds i afgörande ögonblick, svarade han: att han icke var satt öfver Guds lag, att de som det gjorde trodde sig dertill vara berättigade af Guds ord, och som de torde sjelfva vara i stånd att försvara sin sak, ville han emellertid vara utan skuld att slika giftermål icke förbödos.

Sålunda torde konservationerna böra förklaras för en utvext, som, hafvande sin grund i prästerskapets knappa aflöning, närts och uppammats inom protestantismens eget sköte.

Huruvida konservationer varit brukliga i Finland, är icke kändt. Kyrko- och domkapitelsarkiven, som hittills anlitats blott till upplysning i enskilta kyrkliga förhållanden, såsom fallet är i J. Tengströms värderika afhandling om den presterliga tjenstgöringen och aflöningen, lemna utan tvifvel tillfälle till efterskörd, och torde jemväl belysa detta ämne; men all anledning är att förmoda, att det konserva-

tionerna härstädes icke varit ovanliga. Biskopen i Wexiö O. Wahlqvist, som i sin »Hand-Bok öfver Ecclesiastique Beforderings-Mål» berör detta ämne, säger: »I alla Stifts Chrönikor finnas exempel af både bifallna och afslagna Conservations-ansökningar.»

Men redan alltför länge har jag tagit Hr Kamratens uppmärksamhet i anspråk. Om det allmänna samhällstillståndet under de tre föregående seklerna vill jag derför icke draga slutsatser, — slutsatser dem hvar och en säkrast bildar sjelf; men ett beundrans utrop öfver den oförklarliga hastighet hvarmed vårt nuvarande samhällsskick uppdykat ur denna kaotiska oreda, kan jag icke tillbakahålla, och erinrande mig det ofta hörda uttrycket om tidernas försämring, än i kyrkligt, än i sedligt, än i socialt afseende, upptecknar jag dessa ord ur den celebre författarens Lära om Staten: »Går således menskligheten fram i det stora hela, så kan hon icke på samma gång gå tillbaka i det enskilda.»

G. I. L.

Notiser.

Den lärda verlden har dessa tider genom döden förlorat några veteraner: botanisten *Link* i Berlin 82 år gammal, astronomen *Schumacher* i Altona, matematikern *Jöns Svanberg* i Upsala Svenska vetenskapsakademins äldsta ledamot, fysikern *Örsted* i Köpenhamn, m. fl. Mest känd ibland oss är den sistnämnda, liksom han äfven eljest ägde den största namnkunnighet. Tidningen Fädrelandet tillkännagaf hans död med följande vackra ord inom sorgkant: »Den tredje och sista — Thorvaldsen och Öhlenschläger voro de tvenne andra — af de stora män som med Europeisk ryktbarhet lyckats förena sitt eget folks odelade beundran och kärlek, har nu lemnat oss. *Hans Kristian Örsted* dog den 9 mars af bröstinflammation efter få dagars sjukdom, i sitt 74 år. Hvad Örsted varit och verkat, ej blott för naturvetenskapens utveckling utan ock för hela vår vetenskaplighet, är allmänt bekant men torde nu först rätt inses, när man upptäcker den saknad han på så många ställen åstadkommer, ehuru han utbildat så många talangfulla och dugliga lärjungar. Och det var ju icke blott för den stränga vetenskapliga forskningen hans outtröttliga ande arbetade, det var ej blott i naturens stora hemligheter hans säkra öga sträfvade att intränga, det var ej blott verldsordningens högsta lag hans begrundande tanke sökte, utan hans lika dyrbara oafbrutna uppgift var det äfven att göra vetenskapens resultater nyttiga för lifvet, och att för hvar man bereda en lätt tillgång till det vetande han sjelf med möda hemtat från dess källor. Man må uppskatta naturvetenskapens tillstånd och utbredning här i landet för 50 år sedan och nuförtiden — afståndet deremellan är Örsteds verk. Och likväl är det icke ensamt hans omätliga förtjenster och odödliga rykte som gör förlusten af honom så smärtsam för den vidsträckta kretsen af vänner och lärjungar, af äldre och yngre, med hvilka hans vidsträckta verksamhet någonsin satte honom i beröring; utan det är måhända lika mycket hans glada barnsliga lynne, hans friska varma hjerta, den ädla naturlighet sannhet och uppriktighet, som genomträngde hela hans väsende. Han dog en vacker död, sedan honom förut vederfarits så mycken ära som åt få dödliga förunnas och som ännu färre förtjena, älskad af hela sin samtid, sjelf i fred med hela verlden, ännu i besittning af sin fulla själskraft, lika älskvärd och förnöjd till sista ögonblicket.»

Medicinalrådet *Johan Fredrik Sacklén* var väl mindre känd som lärd, men för oss mera märklig, emedan han var en till Sverige tidigt öfverflyttad Finne. Han dog i Nyköping den 12 mars, 88 år gammal, och var Svenska läkare-corpsens senior. Son till borgmästaren i Björneborg och född der 1763, begagnade han undervisningen i Björneborgs skola, bivistade akademin i Åbo sedan 1778, promoverades såsom primus till medicine-doktor i Upsala 1787, bevistade såsom regements-läkare såväl 1788-års Finska krig som Pommerska kriget 1805, erhöll assessors titel

redan 1793, och var ledamot af Svenska vetenskapsakademin. Bland hans förtjenster såsom läkare nämnes att han 1802 införde skyddskoppympningen i Sverige, sedan han 10 år förut i Nyköping först bragte koppympningen i gång, och att han 1809, vid den s. k. landtvärns sjukans svåra härjning, inrättade ett fältsjukhus som han förestod ehuru han derjemte inom staden hade 4 à 500 personer under sin vård. Han är känd såsom författare af *Sveriges läkare och apotekare-historia*, och har i handskrift efterlemnat iakttagelser om väderleken och gångbara sjukdomar i Nyköping ända sedan 1802. Sina vackra samlingar af mineralier, uppstoppade Svenska foglar och öfver 3000 på papper uppklistrade vexter har den aflidne skänkt åt Strengnäs gymnasium.

Om musikkompositören *Gasparo Spontini*, som dog i Majolati den 14 januari, meddelar hans fordna vän Hector Berlioz i Journal des Debats några intressanta lefnadsdrag, hvaribland följande: »Spontini var född i Majolati 1779. Vid 19 års ålder begaf han sig till Neapel för att ingå i conservatorium *della Pieta*. Här gjorde han snart sådana framsteg att han kunde skrifva en liten opera *I puntigli delle Donne*, och af detta försök hemtade så mycket mod att han flydde till Rom, der han hoppades hellre kunna göra sig hemmastadd på scenen än i Neapel. Man uppsnappade likväl snart rymmaren och dömde honom att antingen genast återvända till Neapel, eller att godtgöra sin flykt genom en lyckad opera för carnevalen. Man gaf honom en textbok *Gli amanti in cimento;* han komponerade genast operan, den uppfördes lika snabbt och fann entusiastiskt bifall. Men såsom vanligt slocknade snart denna stråeld, för hvilken han hade sin ungdom och sin äfventyrliga flykt att tacka, och han fick åtnöja sig med att erhålla engagement i Venedig. Berlioz hörde aldrig nämnas någon lärare och mästare som Spontini skulle hafva följt; så mycket är säkert att det icke kunde vara Martini, emedan han var död långt förr än Spontini kom till conservatorium. Under de 7 år Spontini nu vistades i Italien, komponerade han omkring 13 eller 14 operor, hvilka alla han dock i senare år ansåg med ett slags förakt, ehuru icke alla emottagits utan bifall. Den första var *L'amor secreto* och den sista *Berenice*. Då han numera begaf sig till Paris, hade han i början att kämpa med möda och nöd under det han meddelade undervisning. Hans *Finta filosofa*, som han gaf sedan i Italien, upptogs icke ogunstigt, men *Milton af Jouy*, hans första opera med Fransysk text, behagade mycket. Den derpå 1805 följande operan *Julie* anslog icke. Den berömda sångaren Elleviou hade fattat tycke för Spontini och förskaffade honom texten till en komisk opera i tre akter med Fransysk text, *La petite maison*, men denna föll så helt och hållet att intet spår af den blef öfrigt, ja stycket kunde icke ens spelas till slut. Elleviou spelade sjelf hufvudrollen och glömde sig af förtrytelse öfver några hvisslingar ända derhän, att han gjorde en föraktlig åtbörd emot publiken. Deraf uppkom förfärligt larm, publiken störtade in på orkestern, dref musikanterna ut och sönderbröt allt som förefanns. Nu hade det varit slut med Spontini, ty alla drogo sig tillbaka ifrån honom, om icke kejsarinnan Josefinas protektion hade hållit honom uppe. Derigenom lyckades det honom att erhålla libretton till sin *Vestal* af *Jouy*, som nyss hade gifvit Mehul och Cherubini afslag. På denna opera arbetade han nu med glödande ifver och när den var fulländad lät Josefina den genast inöfvas vid stora operan. Men hvilken plåga för honom, alla kämpade emot nyhetsmakaren, till och med den oefterhärmliga Julie, madame Branchu, förklarade en dag att hon omöjligen kunde föredraga hans »incantabla recitativer.» Men hans stora skapelse segrade ändock. Hundrade föreställningar räckte icke till att uttömma entusiasmen, och snart öfvergick beundran af detta mästerverk till Italien och Tyskland. Nu ville han komponera *Electra*, men Napoleon yttrade för honom sin önskan att se honom välja *Mexikos eröfring*, och han lydde ehuru kom-

poneradet af Electra fortfarande låg honom om hjertat. Ifrån den tiden beherrskade Spontini stora operan i Paris, ty äfven *Ferdinand Cortez* gjorde oerhörd lycka. Ett år efter dess publicerande utnämndes han till direktör för Italienska operan och gjorde här åt konsten stora tjenster. Paer fördref honom dock snart ifrån denna post. Han skref en tillfällighetsopera: *Palage*, eller *Le roi et la paix*, och en stor ballet-opera jemte Persuis, Berton och Kreuzer, *Les deux rivaux*, tills ändtligen hans tredje stora verk, *Olympia*, gick öfver scenen. Den gjorde icke all den effekt som den förtjenade. Onekligen medverkade dertill politiska orsaker, ty hela det liberala partiet visade sig fientligt emot detta arbete. Också kom Hertigens af Berry mord just då operan att stängas för en lång tid. Spontini kallades derpå såsom musikdirektör till Berlin, der han ännu skapade *Nurmahal*, *Alcidor* och *Agnes af Hohenstaufen*. Såsom skicklig direktör fann Spontini i Berlin allmänt erkännande; mindre var detta fallet med afseende på hans verksamhet såsom generalmusikdirectör, isynnerhet sedan Meyerbeer kallades att verka jemte honom, och det lyckades slutligen hans motståndare att helt och hållet uttränga honom. Han begaf sig härpå till Paris, sedermera till sin hemort, och utnämndes här af påfven till grefve af S:t Andreas. Sin fäderneestad gjorde han stora tjenster genom flere välgörande stiftelser, hans död sörjdes derföre uppriktigt ej blott af musikverlden.»

Nordiska fornskrift-sällskapet i Köpenhamn höll sitt allmänna årsmöte den 15 februari på Christiansborgs slott under ordförande af H. M. konungen af Danmark. Sedan vice ordföranden *C. F. Wagener* i sällskapets namn helsat hans majestät, öppnade högstdensamme förhandlingarna. Sekreteraren *C. C. Rafn* uppläste en berättelse om sällskapets arbeten under förlidet år och företedde den utgifna nya årgången af sällskapets antiqvariska tidskrift och annaler för nordisk fornkunskap och historie, hvarjemte han förmälde, att tryckningen af andra delen af det af honom enskildt redigerade verk »*Antiquités Russes*» oafbrutet blifvit fortsatt, och förevisade en genealogisk tafla öfver en Isländsk krigare och skald, som i tjenst hos Wladimir den store i Ryssland utfört en märkelig hjeltedat, jemte några pergamentsfragmenter innehållande denne utmärkte hjeltes lefnadshändelser, hvilka pergamentsblad Arne Magnusson år 1707 hade erhållit ifrån samma del i Irlands Vesterland, hvarest denne hjelte var född och sednare efter sin återkomst ifrån Ryssland varit bosatt. Tvenne till sällskapets museum inkomne fynd förevisades, och Hrr *Thomsen*, *Worsaae*, *Baggesen* med flere medlemmar yttrade sina åsigter beträffande desamma. Museum hade erhållit en tillvext af 464 nummer. H. M. konungen täcktes närmare redogöra för de gräfningar högstdensamma sistlidne sommar under sin speciela ledning låtit anställa i ruinerna af de gamla borgarna i nordliga Seeland, Söborg och Adserbo. Arkivarien *Sigurdson* hade inlemnat en fullständig afskrift och beskrifning öfver en ifrån hertigliga biblioteket i Wolfenbüttel lånad pergamentskodex, innehållande Isländska folksånger samt en öfversigt af den tillvext Isländska afdelningen af sällskapets historiskt-arkeologiska arkiv vunnit, och Hr *U. V. Hammershaimb* en dylik öfver samma arkivs afdelning för Faeröarna. Hr Vilhjalmur *Finsen:* en öfversigt af den Isländska familjerätten efter Isländska lagboken af 1118. Kongl. norske riksarkivarien *Lange:* en notis om S:t Michaels kyrkhåla vid Norsjö i Thelemarken i Norge jemte prospekter af landskapsmålaren *Zeuthen*. *P. A. Munch* ifrån Christiania: anmärkningar om en runristning i S:t Maolios håla på ön Lamlas eller Melanzey af Hebriderna, efter meddelande af sekreteraren vid Skottska antiqvariska sällskapet *Daniel Wilson*. D:r *Klingwall*, prost i Roma (på Gottland): afbildningar af tvenne på Sjönhems kyrkogård på Gottland befintliga högst märkvärdiga runstenar till minne af Svenskar som i forntiden färdats till fremmande land; begge dessa afdel-

ningar äro bestämda att upptagas i tredje tomen af Rafns *Antiquités Russes*. Hr *Worsaaes* upplysningar om stället, hvarest Lyrskov-slaget år 1043 stod emellan Magnus den gode och Wenderna (Lürschau vid Ahrensholts sjö nära Slesvig). Hr *J. N. Smiths* en historisk karta med beskrifning öfver det ställe, der Sleswigs äldsta (hufvud)ting hölls. Desse särskilda meddelanden skulle intagas i sällskapets ofvannämnda arkeologiskt-historiska skrifter, af hvilka ett band, illustreradt med stålstick och litografier, årligen utkommer, och hvilka periodiska skrifter äro att betraktas såsom en hufvudorgan för nordisk fornkunskap och för nordens äldre historie intill reformationen, en organ för alla Isländska, Svenska, Norska och Danska arkeologers och historieforskares meddelanden. Slutligen invaldes nya medlemmar och revisorer utsågos att genomgå årsräkenskaperna.

F. A. T.

Vid Finska läkare-sällskapets sammanträden förehades enligt Notisbladets 2:a nummer följande: den 14 december 1850: anmäldes förärningar af assessor *Rabbe* och statsrådet *Nordmann;* förevisades en af D:r *Churberg* insänd boll som blifvit funnen i ventrikeln hos en ko, var 4 tum i diameter, glatt å ytan och invändigt fylld af hår; refererade D:r *Ingman* en afhandling af Trousseau om tracheotomin i croup; anställdes enligt stadgarna val af ordförande, hvarvid D:r *Willebrand* erhöll flesta rösterna. Den 1 februari: sällskapets afgående ordförande D:r *Ingman* uppläste en redogörelse för sällskapets verksamhet under det föregående året; en ny medlem invaldes och en gåfva af professorerna *Törnroth* och *Ilmoni* anmäldes; antalet af sjukdoms och dödsfall för januari månad antecknades; förevisades ett af D:r *A. Lindh* insändt djur, som afgått från ett barn och skulle närmare undersökas; D:r *Pipping* beskref ett af honom nyligen opereradt inklämdt nafvelbråck; D:r *Sanmark* omtalade en af honom med lycklig utgång verkställd underbindning af arteria cruralis, uti hvilken efter ett knifstygn uppkommit ett aneurism jemte blodextravasat i låret; D:r *Törnroth* förevisade en mansperson å hvilken venstra lårbenet befanns luxeradt framåt emot blygdbenets horisontala del, och beskref ett fall af fullkomlig atresia vaginae; utsågos till revisorer af räkenskaperna och boksamlingen D:r *Sanmark* och D:r *Florin*. Den 15 februari: meddelade assessor *Rabbe* statistiska uppgifter om läkares åldersförhållanden i Preussen, och jemförde med dem förhållandet i Finland (i Preussen fanns 1850 3,516 läkare, i Finland blott 81); ordföranden D:r *Willebrand* föredrog om D:r *Crusells* methoder att vid sjukdomar såsom läkemedel begagna galvanism uti icke afbruten ström och särskildt om den af honom uppfunna *Voltametern*, genom hvilken man med stor noggranhet kan bestämma dosen af använd elektricitet vid hvarje galvanisk operation; hvarjemte han uppläste en skrifvelse af D:r *Crusell* till medicinal-styrelsen, i hvilken Crusell redogör för sina sednaste experimenter med såkalladt *elektrolytiskt pulver* och *elektrolytiska nålar* vid öppna kräftskador, äfvensom med *galvanokaustik*, *heliokaustik*, *pyrokaustik*, och *ekbark-charpie*, och tillika uttalar den önskan att de af honom senast använda metoderna måtte i Finland blifva kända och begagnade. Det elektrolytiska pulvret användes af Crusell vid smärre ytliga elakartade sårskador och uppgifves dess application sålunda, att den förut behörigen rengjorda sårytan beströs med ett tunnt lager zinkfilspån, hvaröfver sedan strös ett tjockare lager kopparfilspån; genom beröringen med sårets vätskor uppstår härvid en kemiskt sönderdelande verkan, som efter en viss tids förlopp qvarlemnar ett rent till läkning snart öfvergående sår. De elektrolytiska nålarna åter utgöras af långa kopparnålar, hvilka på galvanoplastisk väg blifvit öfverdragna med ett tunnt zinklager, hvaraf dock före begagnandet en smal strimma längs hela nålen lätt afskrapas. Dessa instickas i kräftsvalster vertikalt, tätt intill hvarandra samt till behörigt djup, och afklippas, hvarefter de uti sjelfva

svulsten blifvit ett af flere elementer bestående galvaniskt batteri, som inom några dagar förstör svulsten och qvarlemnar ett enkelt rent sår. Hvad galvanokaustikens användande vidkommer, så erfordrar den, utom ett vanligt större galvaniskt batteri, en något mera complicerad, med en större rund platinaskifva försedd apparat, hvartill modell medföljde, och med hvilken, sedan platinaskifvan blifvit genom batteriets inverkan försatt i ett fortfarande glödgadt tillstånd, skadade kroppsdelar kunna skyndsamt aflägsnas. Heliokaustik, som åstadkommes genom solhetta concentrerad medelst ett vanligt solglas, har af Crusell blifvit använd att hastigt förstöra smittämnet uti primära syphilitiska sår, och likaledes Pyrokaustiken, hvarmed Crusell förstår sättet att medelst en brinnande cigarr, ett stycke glödgad metall eller några droppar kokande vatten åstadkomma samma verkan. Såsom ett verksamt medel att efter dessa kauterier befordra läkning och påskynda ärrbildningen rekommenderas af Crusell förband med ekbark-charpie, som erhålles sålunda att vanligt linne-charpie kokas tillsammans med ekbark samt derefter rengöres och torkas. D:r *Pipping* förevisade en 13 år gammal flicka, på hvilken, efter complicerad fraktur af högra öfverarmbenet, ungefär 6 månader derefter ett omkring 4 tum långt exfolieradt löst stycke af armpipans hela öfre del blifvit genom excision uttaget; skadan var nu igenläkt och patienten återställd, endast rörelseförmågan i axelleden befanns vara till någon del inskränkt och försvårad.

Af *Finska konstföreningens* årsberättelse inhemtas, enligt Hels. Tidn. följande:

Under föreningens nu förflutna femte år hafva 46 nya aktier blifvit tecknade, hvilka, sammanlagde med förut tecknade 444, således utgöra en total nummer af 490, bland hvilka 20 tillhöra grundläggare och 36 beständige ledamöter. Deremot hafva 7 delägare med döden afgått, hvilkas aktier följaktligen annulleras, nemligen N:is 216, 262, 277, 327, 335, 349 och 418. Af öfriga delägare hafva 17 försummat att inom utsatt tid (31 Dec.) erlägga den resterande årsafgiften och således, enligt stadgarnes §. 4, icke kunnat komma i fråga vid utlottningen, men qvarstå dock i föreningen, såframt nämnde afgift erlägges under loppet af detta år.

Föreningens ritskola i Helsingfors har äfven det förflutna året varit i jemn verksamhet under samma nitiske lärares ledning och derunder besökts af 37 elever, bland dem flera, hvilkas vackra framsteg vitsordas af till expositionen inlemnade oljemålningar. Föreningens tvenne pensionärer, Barkman och Asplund, hafva fortfarande varit i åtnjutande af dem tillagde understöd och jemväl dokumenterat sina framsteg. En tredje, eleven Nikander, som någon tid varit frånvarande, fortsätter åter sina studier under hofmålaren Ekmans ledning i Åbo, och har direktionen, i stöd af Hr Ekmans intyg och enligt stadgarnes §. 9, beviljat Nikander fortfarande understöd af 10 rub. silfver i månaden under tre års tid, den tid likväl inberäknad, under hvilken han förut varit af samma understöd delaktig. En fjerde ung man, för:s f. d. pensionär Löfgren, som fortsätter sina studier i målning vid fria konsternas akademi i Stockholm, har icke lemnats ur sigte. Direktionen, som erfarit att Löfgren icke utan understöd kunde fortsätta sin konstnärsbana, uppdrog åt en af dess till Stockholm resande ledamöter att, i händelse Löfgrens studier och framsteg befunnes tillfredsställande, öfverlemna till honom ett understöd af 50 rub. silfver, hvilket ock skett — en åtgärd som jemväl af föreningen godkändes på årsdagen.

Då en ung värderad artist, Hr Ferdinand von Wright hvars till flera expositioner inlemnade målningar, särdeles fågelstycken, tillvunnit sig en allmän och förtjent uppmärksamhet, sistl. sommar företog en resa till Italien, för att i detta konsternas hemland utbilda sina lofvande anlag, trodde sig direktionen uppfylla ett af föreningens väsendtligaste syften genom att tilldela Hr v. Wright ett reseunderstöd af 200 rubel silfver. Vid

samma tillfälle föranstaltades en utlottning af några Hr v. Wrights taflor, hvartill direktionen bidrog med 30 rub. s:r och var nog lycklig att derigenom tillvinna föreningen ett af samma artist måladt och för den Finska naturen karakteristiskt vinterstycke, som jemväl nu exponeras. Dessa utgifter godkändes af föreningen.

För att i någon mån afhjelpa bristen på goda mönster för elevernas i ritskolan behof, har direktionen, genom en dess ledamot, anmodat tvenne af Stockholms mest värderade artister, Hrr Wahlbom och Stæck, att ställa till dess disposition hvardera en oljemålning à 100 rub. silfver. Dessa taflor hitförväntas under loppet af nästa sommar.

Skattmästarens vid förra årsdagen afgifna redovisning är af utsedde revisorer granskad och riktig befunnen. Vid utgången af sistförflutne redogörelseår utgjorde kassabehållningen silfver rubel 3,836: 49. Dertill kom under året

Inkomst:	S:r Rb.	kop.
Influtne ledamotsafgifter	1,452	—
Entréer m. m. till expositionerna i Helsingfors och Åbo	115	45
Godtgjorde intressen	117	20
S:ma inkomst	1,684	65

Utgift:		
Ritskolan i Helsingfors	480	58
Uppköp af taflor och gravyrer	465	96
Understöd åt förs pensionärer	290	50
Reseunderstöd åt Hr F. von Wright	200	—
Filialföreningens i Åbo utgifter	73	47
Diverse utgifter	122	45
Summa	1,632	96
Då således öfverskjutande inkomst	51	69
lägges till förra kassabehållningen	3,836	49
utgör nuvarande kassabehållning	3,888	18

I anseende till årets betydliga utgifter har direktionen sett sig föranlåten iakttaga möjligaste sparsamhet vid inköp af taflor, som till inlösen erbjudits. Denna utgift, som kommer att ingå i nästa års räkenskaper, stiger dock till s:r rub. 292 för 13 taflor. Af sådan orsak utlottades denna gång blott 16 oljemålningar; men då åtskillige delägare i landsorten yttrat den önskan, att ett större antal vinster måtte finnas att tillgå vid utlottningen, har direktionen på försök anslagit 50 rub. silfver till inköp af litografier och gravyrer, hvilka fördelade i 24 vinster, i lottningen ingått.

Vid *Finska litteratur-sällskapets* sammanträde den 2 april anmäldes följande gåfvor: af assessor: Rabbe »Konung Gustaf I:s åtskillige statuter och förordningar,» afskrift af ett gammalt manuskript; af bokhandlaren Sjöblom: »Jumalan lasten jokapäiväinen lähestyminen istuimeneteen,» »Kristillinen kehoitus omatunnon tutkistelemiseen,» »Kaksitoista kristillisyyden muistosanaa,» alla tryckta i Björneborg 1850. På årsdagen anmäldes gåfvor af P. Makkonen och S. Taskinen, hvardera en runo; och beslöts att öfverlemna redaktionen af tidskriften *Suomi* åt de 13 medlemmar som genom sina namns underskrift förbundit sig att lemna bidrag till tidskriften, och hvilka ibland sig skulle utvälja en hufvudredaktör samt äga besluta om sättet för tidskriftens framtida utgifvande.

Mr. *Lemaison Leduc* har annoncerat 6 föreläsningar öfver Fransyska litteraturen, och höll den första sistledne lördags d. 12 april för omkring 100 åhörare. Det särskildt utgifna programmet upptager följande ämnen *1.* föreläsningen: om *litteraturen* såsom menskliga förmögenheternas mest harmoniska utveckling; teckning af denna princip hos menniskan, samfunden och särskildt det Fransyska samhället. *2.* Om *Fransyska språket*, dess bildning, utbredning och skaplynne. *3.* Om den *litterära kritiken* i Frankrike, dess historie, karaktär och former, journalism och akademier. *4.* Om *Kritikens typer*, enheten är det sköna form, kunna det fula och groteska medgifvas såsom konst-elementer? Vik-

tor Hugo och hans skola; snille, talang, qvickhet, smak. 5. Om *stilen*, principen och vilkoren för den, dess hemligheter; originell och imiterande stil, öfversättning; den Fransyska stilens svårigheter och karaktär. 6. Om flere *slag af litteratur* i Frankrike och särskildt om poesin, dess lynne, källorna för inspiration, harmoni, medelpunkten för dess verksamhet; slutsatser. Föreläsningarna hållas i universitetets solennitetssal kl. 6 e. m. hvarje tisdag och lördag med undantag af innevarande påsk-vecka. Enligt Morgonbladet har, genom Hr *Leduc*s bemedling, Fransyska regeringen åt vårt universitets bibliotek förärat ett exemplar af det under *Flandins* och *Bottas* ledning utgifna praktverk i omkring 90 häften, hvars föremål äro de märkvärdiga minnesmärken från en aflägsen forntid hvilka nyligen blifvit uppgräfna ur det gamla Ninives grus och nu in natura finnas uppställda i trenne salar af Louverns nedersta våning. Den dyrbara gåfvan har ännu icke hunnit hitkomma; Fransyska inrikes ministerns decret derom är dateradt den 16 januari och meddeladt H. E. minister-statssekreteraren grefve Armfelt.

Morgonbladet är för närvarande bland våra tidningar å svenska språket den enda som bygger sin framgång på ledande artiklar. I de utförliga och intressanta artiklarne *Behof och arbete*, *Föreningar mot nöd och elände* och *Om folkundervisningen*, har red. utvecklat lika sanna som praktiska åsigter om tidens största fråga, det problem som med oafvislig nödvändighet påtränger sig hvarje menniskoälskande sinne att på ett eller annat sätt lösas, och som i sednaste tider satt Europas kulturländer i feberaktig oro, frågan huru mängden af menniskoslägtet skall försattas i ett tillstånd värdigt förnuftiga varelser. Pauperismens problem, det känner hvar och en som icke förhärdat sitt hjerta mot likars nöd, måste lösas på annat sätt än det härtills vanligen skett — genom almosor, fattighusvilningar, med mera dylikt. Morgonbladet har uttalat, och deri instämmer hvar och en gerna, att lösningen måste ligga i *arbete* å ena, och *undervisning* å andra sidan; hvar och en som vill lefva en menniska värdigt måste arbeta, men han måste också genom andras försorg erhålla undervisning för att kunna arbeta med framgång, för att kunna behörigen använda de förmögenheter hvarmed försynen utrustat honom. Men huru tillfälle till arbete för alla, på den tid det behöfves, och på det sätt som bäst öfverensstämmer med hvarje enskilds anlag, skall kunna åstadkommas, och huru undervisningen skall kunna meddelas med största möjliga grundlighet åt alla samhällsmedlemmar utan undantag: detta har Mgbl. icke upplyst oss om, och deri ligger just svårigheten, en svårighet mot hvilken äfven de snillrikaste författares och organisatörers bemödande tills dato strandat. Det är också intet ringa värf, dertill fordras hela samhällens eniga sträfvande under många tiotal år, vi hade så när sagt sekler. Men huru svår än den jemna arbetsfördelningen och den allmänna folkundervisningen är, så gifves dock ingen annan väg till problemets lösning, den är den enda möjliga. Uppnås icke målet genast, så är dock hvarje företag som syftar ditåt af oberäknelig vigt och förtjenst. Det skadar icke att inskärpa grundsatsen det filantropiska stiftelser för afhjelpandet af ögonblickets nöd hos den arbetande eller kanske heldre den arbetslösa klassen, icke äro eller kunna vara annat än nödfallsutvägar, tjenande till att uppskjuta frågans afgörande för ögonblicket. Nöden som af ett gifmildt hjerta afhjelpes för tillfället, återkommer oförminskad efter en tid. Men sådana välgörande stiftelser äro dock nödvändiga, kanske ännu mer för gifvaren än för den fattiga; ty de förädla gifvarena sjelfva och stärka den öfvertygelsen, på hvilken dock det ondas slutliga och grundliga botande beror, den nämligen att det är hvarje kristens pligt att bistå sin nästa, att sörja för hans välbefinnande till kropp och själ. Ifrån almoseutdelningen ledes menniskovännen snart till verksamhet för den fattiges själsodling, för bibringandet af arbetsförmåga, för utbre-

dandet af lust, färdighet och tillfälle till arbete. Såsom öfvergångsstadium är den allmänna hjelpsamheten sålunda af oberäkneligt värde, ehuru det samhälle som stannar dervid blir stående på halfva vägen. Senast har Mbl. framdragit Sveriges exempel i undervisningsfrågan, och af detta hafva vi i sanning mycket att lära; äfven den skumögdaste måste varseblifva att Sverige sedan 1842, då folkskolorna allmänt infördes, har gjort ofantliga steg framåt i kultur, ehuru verkningarna icke ännu kunna skönjas i sin helhet. Samma tidning har ock haft några noveller *För femtio år sedan*, *Baron och häradshöfdingen*, *Den gamla löjtnanten*, *Han är rubbad*, men dessa hafva mindre anslagit — med undantag af den vackra gripande skizzen »Löjtnanten» — oaktadt den talang om hvilken äfven de bära vittne. Artikeln om *Finska konstföreningen* innehåller samma reflexioner om konstens ståndpunkt i fäderneslandet och ett par förslag, af hvilka vi likväl icke kunna gilla det om täflingsämnens utsättande och utdelande af pris vid årsdagen; erfarenheten vid andra föreningar har bevist att med sådana pris ingenting uträttas. Konstskapelsen erfordrar fullkomlig frihet, och konstnären är mycket ömtålig om den. Men att för någon utmärkt inhemsk konstprodukt, som sjelfmant erbjudes föreningen, besluta någon hedersbelöning, leder säkrare till målet. Vi hafva förut yttrat oss att denna belöning lämpligast kunde bestå deri, att föreningen för alltid skulle behålla en sådan inlöst målning, exponera den hvarje år och dymedelst lägga grunden till ett blifvande nationalmuseum. Af föreningen mellan universitetets ritskola och konstföreningens i gemensam lokal, skulle utan tvifvel mången fördel vinnas för båda.

S. E.

Nyss utgifna böcker:

Jumalan lasten jokapäiväinen lähestyminen armo-istuimen eteen —. Juutin kielellä on kirjoittanut, *P. Hersleb*. Uudistettu Suomennos. Porissa 1850. 96 pag.

Kaksitoista kristillisyyden muisto-sanaa; joita ehtoosaarnassa on selittänyt *Eerikki Båld*. Ruotsin kielestä Suomennetut. Porissa 1850. 23 pag.

Kristillinen kehoitus omantunnon tottelemiseen. Ruotsin kielestä Suomennettu. Porissa 1850. 23 pag.

Dessa tre skrifter utgöra förstlingen af det nya tryckeriet i Björneborg, och utmärka sig för ett med mycken noggranhet vårdadt språk. Ortografin är konseqvent hållen efter vissa reglor och det asketiska språket rensadt ifrån Sveticismer och andra otympligheter, som eljest icke sällan anträffas i det.

Försök till praktisk aritmetik af *C. W. Hjelt*. Wasa 1850. 96 pag.

Tohtori *Marti Lutheruksen* Lohdutus murheellisille, sairaille ja kuoleville. Suomentama. Hämeenlinnassa 1851. 34 pag.

Borgåboerne A. Wittenberg, A. Forbus, T. Stålhandske och K. Ruuth, biografiskt utkast af *W. G. Lagus*. Helsingfors 1851. Aftryck ur Finlands allmänna tidning för innevarande år; bland dessa biografier, som säkert innehålla åtskilligt nytt för mängden af läsare, kan isynnerhet den om Torsten Stålhandske läsas med mycket intresse.

Helsingfors,
Finska Litteratur-Sällskapets Tryckeri, 1851.
Imprimatur: G. A. Sumark.

LITTERATURBLAD

FÖR ALLMÄN MEDBORGERLIG BILDNING.

№ 4 April 1851.

Litteraturöfversigt.

1. *Suomi, tidskrift i fosterländska ämnen. 1850. Tionde årgången.* Helsingfors 1851. 301 pag.

Denna årgång innehåller: Kritik öfver sättet att i Finskan uttrycka begreppet om tid, af *G. A. Avellan;* Schrenks »Reise durch die Tundren der Samojeden» bedömd af *M. A. Castrén;* Rapport till Kejs. Vetenskaps-akademin i Petersburg af *M. A. Castrén*; Kullervo en episod ur Kalevala öfversatt af *K. G. Borg;* Suomalaisia kasvu-nimejä kokoi *H. A. Reinholm*.

Tidskriften *Suomi*, som härmed upplefvat sin tionde årgång, har i de förra årgångarna hufvudsakligen varit af historiskt-statistiskt innehåll och utgör för dessa ämnen den förnämsta källan inom vår litteratur, utan att dock vara någon urkundsamling. Men detta nyss utgifna band finner läsaren innehålla artiklar af öfvervägande filologiskt intresse, utom det poetiska som Kullervo derjemte onekligen äger. Vetenskapssocieteten som också har en historisk-filologisk sektion, har i sina Acta lefvererat föga af detta slag, utan det naturvetenskapliga ämnet har i dessa, liksom i de flesta andra Akademiers handlingar, upptagit den vida vägnar största delen af de digra volymerna. Och sålunda skulle dessa vetenskaper, så vidt de sysselsätta sig med fosterlandet, hafva varit utan sin organ, om ej Litteratursällskapet uppehållit denna sin tidskrift i trots af det ringa deltagande och de få läsare den jemförelsevis fått fröjda sig af. Vigten deraf att en tidskrift med sådant syfte utgifves, ligger för öppen dag, och den har under sin tioåriga lefnad fyllt en väsendtlig lucka i den inhemska litteraturen; men emedan den endast i bokhandelsväg är tillgänglig och icke kunnat bjuda på lättsmält, populär läsning, så var det naturligt att dess årgångar icke skulle spridas hastigt till något större antal. Vanan vid och intresset för vetenskaplig lektyr är nog ringa ibland oss för att göra *Suomis* öde, hvad afsättningen beträffar, likt de flesta andra lärda tidskrifters så i vårt som i andra länder. Vetenskapen tillämpad på fosterländska ämnen har dock just häri en anslutningspunkt till den populära litteraturen, ty att känna sitt fädernesland tillhör ingalunda blott den lärda, det tillhör hvar man; arbetarena på detta fält böra kunna räkna på ett slags intresse till utom forskarens eller det rent kosmopolitiskt vetenskapliga, hvilket den större allmänheten anser vara öfver höfvan torrt och svalt. Också upplyser Finska vetenskapssocietetens sednaste årsberättelse att in summa *ett* exemplar af societetens sistutgifna häfte handlingar blifvit försålt under året. Litteratursällskapet har väl utan jemförelse haft bättre framgång med sin tidskrift, men mycket spridd ibland vår läsande allmänhet är den dock icke, och dess utgifvande har för Sällskapet varit förenadt med ekonomisk förlust. Så mycket mera har den af författare blifvit rådfrågad och citerad såsom källa, hvarigenom dess duglighet nogsamt betyttnas. Behofvet att förse tidskriften med populärare och mera underhållande artiklar för en större allmänhet

är emellertid af redaktionen erkändt, ehuru det härtills icke kunnat afhjelpas. Numera hafva dock ett större antal Sällskapets medlemmar förenat sig om att skrifva artiklar för denna tidskrift och man kan således hoppas att dess nästföljande årgångar skola erbjuda mera omvexling och mera underhållande läsning.

Förteckningen öfver de *Finska vextnamnen*, meddelad af *H. A. Reinholm*, upptager nära hälften af ifrågavarande årgång, och uppsatsen är såsom titeln utvisar skrifven på Finska språket. Med glad förvåning skall säkert mången läsare här finna huru oväntad rikedom på genuina vextnamn det Finska folket äger, och hvilken mängd af vextalster det således med sitt djupa natursinne förstått urskilja. Man vet huru osäkra och konfunderade de genuint Svenska vextnamnen i allmänhet äro, hvarföre ock botanisterna tills dato visat ett fullständigt förakt för desamma, anseende dem icke vara värda att upptagas i Svenska Floran. Endast några få undantag hafva härifrån ägt rum, exempelvis i Liljeblads och till någon del i Wahlenbergs Flora. Men följden af detta förakt har ock varit den, att botaniken förblifvit en för den större Svenska allmänheten fullkomligt främmande kunskapsgren, oaktadt den ibland sig sett Europas största botanister uppträda. I sammanhang dermed har man ofta nog fått höra den förmodan yttras att Finnarne ännu mindre skulle äga några egna vextnamn, att våra landsmän icke skulle kunna urskilja ens de vanligare vexterna, således icke heller benämna dem. Men en blick på ifrågavarande vidlyftiga förteckning skall vara nog att tillintetgöra denna fördom. Och det lider intet tvifvel att ju ännu flere kunna uppspåras framdeles. Sannt är att den stora mängden synonymer som förekommer, skadar urskiljandet betydligt och försvårar bestämmandet af hvarje vexts *allmänna*, konstanta namn. Läsaren råkar i villrådighet hvilketdera bland dessa mångtaliga namn han skall välja för den eller den vexten. Men detta är en olägenhet som icke kan afhjelpas utan skriftspråkets och litteraturens reglerande inflytande på talspråket; ty genom det tryckta ordet förallmänligas det mest lämpliga men inom en inskränkt terräng brukliga namnet, ett visst vextnamn upptages och vinner seger öfver de öfriga. Ett sådant utväljande fordrar emellertid mycken varsamhet och sträng kritik, och kan icke ske utom i en Finsk Flora, der vextens noggranna beskrifning medföljer. Förf. har i ett särskildt Latinskt-Finskt register i slutet gjort ett försök åt detta håll, men en framtida kritik skall sannolikt ändra mycket deri. Vigten af ett dylikt lexikon som detta, der allt hittills kändt finnes samladt, inser man lätt; och artikeln kan derjemte tjena såsom en uppmaning till våra botanister att föranstalta en Finsk Flora, hvartill utom detta en mängd förarbeten redan länge funnits. Förtjensten af den ihärdiga möda som erfordrats för att ur både tryckta källor, och en mängd handskrifter, samt ur folkets egen mun på flere olika orter, ihopsamla detta förråd af namn, är i hvarje händelse värd allt erkännande.

Efter en inledning, som förordar ett noggrannare aktgifvande på de inhemska vextnamnen och omtalar hvad för Finska botaniken härtills är gjordt, samt hvilka källor och hvilka personers mundtliga uppgifter förf. begagnat, uppräknas vextnamnen i alfabetisk ordning, sålunda att när namnet är sammansatt af tvenne ord förekommer det på båda ordens alfabetiska plats, under ett visst allmännare brukligt namn upptagas alla synonymerna, ehuru dessa äfven hittas på hvart sitt ställe i den lexikaliska ordningen, vextens motsvarande vetenskapliga namn angifves och någon gång antydes dess medicinska eller hushållsnytta, slutligen meddelas ett register öfver vexternas latinska namn jemte de motsvarande pålitligaste Finska. De namn som förf. anser för säkra och sjelf haft tillfälle att pröfva, äro satta med kursiv-stil, de öfriga stöda sig på osäkra uppgifter och böra framdeles underkastas granskning. Såväl socknarna der hvarje namn begagnas af folket, som personerna eller författarena från

hvilkas uppgifter de äro hemtade, uppräknas särskildt; de förra hufvudsakligen derföre att samma namn stundom har olika betydelse på olika orter. Sådan är planen: emot uppställningen vore åtskilligt att anmärka, emedan den utan tvifvel kunnat göras redigare och lättare för efterslående. Hade den Finska förteckningen fått en helt och hållet lexikalisk form, och synonymerna deremot blifvit upptagna i det Latinska registret, så hade alltsammans erbjudit en klarare öfversigt, en åskådligare ordning. Uppgifternas pålitlighet åter, och huruvida alla anförda namn hålla streck, är ytterst svårt att afgöra; åtminstone finna vi oss dertill oförmögna. Emellertid skulle det icke mycket förundra oss om en hel mängd uppgifter skulle befinnas icke fullt riktiga; det är tvärtom nästan oundvikligt att ju fel måste hafva insmugit sig vid redigerandet af ett sålunda från många håll under en längre tid sammanhopadt material. Men arbetets värde förminskas icke genom oundvikliga fel; deras rättande bör lemnas åt en framtida kritik. Ty en kritiskt noggrann bestämning af språkets förråd i detta afseende, har endast genom ett sådant förarbete som detta kunnat blifva möjlig. Förf. stil utmärker sig för lätthet och ledighet, om också grammatici kunde hafva ett eller annat att anmärka. Hans flit har härmedelst framdragit ett bevis till på den undangömda rikedom som står att hemtas ur Finska folkets tradition.

»Kritik öfver sättet att i Finskan uttrycka begreppet om tid» af *G. A. Avellan* är en special-afhandling i Finska språkets syntax, hvilken del af grammatiken nämnde författare flere gånger förut sökt belysa genom noggrann granskning af det skrifsätt som i nyare skrifter förekommer. Denna uppsats är dock mera utförd och mera systematisk än de föregående af samma hand, ehuru förf. äfven i denna egentligen icke bemödar sig om eller gör anspråk på system, utan blott utvecklar sina iakttagelser. Läsaren kunde af titeln förledas att tro det här vore fråga om den syntaktiska läran om tempora; men här afhandlas företrädesvis läran om kasus såvidt de begagnas i tidsbestämningar, jemte adverbiernas bruk i dylika fall. Formen af kritik synes afhandlingen hafva fått endast för större åskådlighets skull vid reglornas tillämpning. Den innehåller flere intresanta och om språkets genius upplysande iakttagelser, hemtade direkte ur talspråket sådant det lefver hos allmogen; och med allt skäl ådagalägger förf. nödvändigheten af att sålunda forskande återgå till skriftspråkets källa, för att få konstanta grammatiska reglor, isynnerhet i syntaxen. Lägg härtill att afhandlingen i det närmaste uttömmer sitt speciella ämne, så skall man lätt finna hvilket högt värde den äger för vårt språks grammatikaliska utredning och praktiska bruk i skrift. Ty förf. afser alltigenom den praktiska användningen af iakttagelserna, och till slut anför han ett formulär till bouppteckningsinstrument på Finska. Man ser deraf att Finskan, rätt behandlad, för sådana uppsatser erbjuder fördelen af en korthet och redighet, särdeles i tidsbestämningen, hvilken den Svenska juridiska stilen icke på långt när äger. De participiala och gerundiala konstruktioner, med hvilka den juridiska stilen äflas men som i Svenskan fullkomligt svära emot språkets art, öfverenstämma deremot väl med Finskans genius. Icke så som ville vi härmed hafva rekommenderat densammas öfverflödiga bruk, utan bör största möjliga enkelhet i stiliseringen öfverallt eftersträfvas; men vi tro att öfvergången ifrån Svenskans till Finskans bruk i juridiska och kamerala handlingar just härigenom är lättare än man föreställer sig. Gerna instämma vi emellertid i förf. yttrande att Fransyska mönster för kurialstil hellre borde följas än Tyska och Svenska, emedan Fransyskan i alla ämnen företrädesvis bemödat sig om och lyckats utbilda den praktiska klarheten och enkelheten i uttryck. Största svårigheten vid Finskans bruk i nämnda fall gör terminologin, emedan det torde fordra någon tid innan alla komma öfverens om samma uttryck för samma begrepp, men äfven deruti äro redan vackra förarbeten undangjorda, ej allenast genom lagens och Kejs. förordningars öfversättande

på Finska, utan ock genom »Unga juristens» tillgänglighet i Finsk drägt. Ännu mer vore vårt språk redan utbildadt genom användning i sådana ämnen, om icke ett oförklarligt missbruk inrotat sig i församlingarna: det nemligen att enskildas kungörelser, ehuru skrifna på Svenska, uppläsas på Finska ifrån predikostolen. När sådana skrifter i största hast af predikanten skola tolkas, så kan hvarken det rätta uttrycket väljas med omsorg, ej heller det hela få något sammanhang, utan måste förekomma åhöraren backigt, vårdslöst och barbariskt, ofta nog obegripligt. Vi kunna ej annat finna än att presterskapet borde tillse det inga andra kungörelser emottagas till afkunnande inför en Finsk församling än de som äro skrifna på Finska, liksom de öfverhetliga förordningarna meddelas kyrkorna på Finska. Till det minsta borde predikanten i så god tid få del af annoncen att han hunne sjelf skriftligen öfversätta den på Finska, innan den afkunnas.

Näst efter ifrågavarande »Kritik» förekomma tvenne mindre uppsatser af professor *Castrén*, båda egentligen skrifna för K. Vetenskaps-akademin i Petersburg. Den förra är såsom titeln utvisar en recension af Hr *Schrenks* bok: »Reise nach dem Nordosten des Europäischen Russlands durch die Tundren der Samojeden zum arktischen Uralgebirge» etc. öfver hvilken akademin infordrat Hr Castrens utlåtande. Boken inlemnades nemligen såsom täflingsskrift för Demidoffska priset. Den innehåller åtskilligt som kan tjena till upplysning om Finska folkstammarnes forntid, afbildande sig i de nuvarande ättlingarnas af den stora familjen närvarande tillstånd. Den andra uppsatsen utgör en rapport om Hr *Castréns* mångåriga resor i Siberien på Vetenskapsakademins bekostnad, och om de resultater som vunnits genom desamma. I största korthet redogör förf. för resan och dess frukter; men det oberäkneligt vigtiga resultat för den Finska språkforskningen som resan medfört, genom de jemförelser beslägtade språk erbjuda, gör denna rapport till ett dyrbart minne för fosterlandet. Äfven för läsningen af de bref ifrån Hr Castrén under sjelfva resan som finnas meddelade i Morgonbladet, är det af vigt att äga en kort öfversigt af det hela, sådan som denna rapport. En något utförligare öfversigt af samma resa, författad af J. W. S., finnes intagen i Litteraturbladet för 1849 N:o 5.

Episoden om *Kullervo* ur den nya Kalevala-editionen är en ibland de skönaste alster den Finska folkpoesin frambragt. Och om Hr *Borgs* metriska öfversättning af densamma kan sägas att den är sitt original värdig, nemligen såvida en högst egendomlig folkpoesi *kan* återgifvas på ett främmande, till hela sin art afvikande språk. Troheten i öfversättningen är ingalunda slafvisk, utan den är på många ställen i uttrycken temmeligen fri; men den är ledig och språkriktig, samt återgifver originalets tankegång riktigt. Detta är ock allt hvad man billigtvis kan begära. Ty vid öfversättningen af Finska poesin kan man följa två metoder: antingen bemöda sig om största möjliga trohet i uttrycken, hvilket icke kan ske annorlunda än att öfversättningen göres på prosa; eller eftersträfva ledighet och Svensk språkriktighet, hvilken man icke kan vinna annars än om man i den Svenska versen utbyter originalets utryck mot andra med ungefär samma andemening. Det förra slaget tjenar till att underlätta studium af originalet, det sednare kan med nöje läsas i och för sig såsom ett skaldestycke. Hr Borg har följt den sednare metoden, och för vår allmänhet är denna utan tvifvel den rättaste; ty den som vill ännu trognare följa originalet i alla dess oefterhärmliga skönheter, må läsa det i sin ursprungliga drägt, och han skall helt visst icke ångra sig. Sången om Kullervo förekom i den förra Kalevala-editionens 19:e runo nog knapphändig och i fragmentariskt skick; ett supplement till den finner man i Kanteletar III, 19, under rubrik af *Tuiretuisen lapset*. Ett annat fragment med titeln *Neien rosvo* Kanteletar III, 22, har deremot icke blifvit begagnadt vid Kalevalas nya redaktion, ehuru denna sång tydligen behandlar samma obändiga personnage

som de öfriga; men den kunde förmodligen icke inpassas i de förras historiska sammanhang emedan hjeltens slut här är annorlunda. Den förstnämnda runan är, såsom man vet, förut öfversatt af Hr Castrén 1841, de två senare fragmenterna igenfinnas i *Joukahainens* 2:a häfte pag. 111—119 öfversatta af W. Nylander 1845. Men här i den nya Kalevala har Kullervo-episoden vext till en hel sångcykel, upptagande 5 runor nemligen runorna 31—36; den framstår här helgjuten såsom en fullständig tragedi, för hvilken sjelfva Sofokles' *Ajas gisselbäraren* måste stå tillbaka i sannt poetiskt värde. Med denna den Grekiska tragikerns dramatiska skapelse har Kullervo eljest någon likhet, åtminstone hvad hjeltens vilda trotsiga kraft beträffar, och sorgespelets slut der han stöter svärdfästet i jorden och störtar på dess udd. Men Kullervo-sången förtäljer icke företrädesvis om krig och örlig, utan hjelten går ensam fram och bringar ofärd öfver sina fiender; ty strid är hans hjertas lust och mot fredliga värf har han en oöfvervinnerlig vedervilja. Han gör allting förvändt, men kan icke duka under för något våld, utan måste ledsen vid lifvet slutligen vända sin kraft emot sig sjelf, sålunda försonande sin tunga skuld. D:r Lönnrot har redogjort för dessa sångers innehåll i Litteraturbladet för 1848 pag. 346—349. De motsägelser i berättelsen som förefunnits i de ur traditionen hopsamlade fragmenterna, har utgifvaren samvetsgrant bibehållit; exempelvis att hela Kullervos slägt utrotas, modren föres fången bort innan ännu Kullervo var född, men både far och mor och syskon sedermera befinnas lefvande och okunniga om sonens öden. Sådana motsägelser tål folksången gerna, och hellre böra de bibehållas än godtyckligt utmönstras af samlaren. Öfversättaren har utelemnat de i 32 runan förekommande trollformler och böner, med hvilka Ilmarinens hustru utsläppte sin boskap på bete; sannt är att dessa böner upptaga hela 500 verser och icke så nödvändigt böra till diktens sammanhang, men vi skulle dock hafva önskat att de blifvit bibehållna i öfversättningen, emedan de i sig sjelfva äro poetiskt sköna och karakteristiska, samt derföre att man icke äger rätt att utmönstra ur folksången hvad man behagar. När öfversättaren engång tillät sig detta, så hade mycket af det öfriga äfven kunnat falla bort, exempelvis Wäinämöinens moralkaka i slutet. Denna har väl utseende af en senare tillsats, men om Ilmari-värdinnans böner äro efteråt inflickade torde icke låta bevisa sig; oss synes som de hade alla inre kriterier för ursprunglighet. Och dessutom gör just dessa långa böner Kullervo-episodens sammanhang med hela Kalevaladikten tydligare, emedan de införa Ilmarinens hustru, en ibland hufvudpersonerna, på scenen. Ty när dikten nu blott säger att hon bakar sten i brödet och sönderslites af vilddjur, så får den i sjefva verket utseende af fragment; genom de magiska sångernas tillsatts dröjer uppmärksamheten mera vid denna den Finska epopéns Helena, och dikten får mera afrundning. Att ofta sväfva ut i episoder är dessutom någonting som alltid utmärker folkpoesin, emedan den icke är en mans utan ett folks, icke några dagars utan seklers verk. Den läsare som förut ej känner Kalevala skall säkert förvånas öfver huru vissa sagoelementer i sångerna, hvilka göra hjelten till ett underbarn, ypperligt förlika sig med dramatiska skildringar och ställen der sången höjer sig till den renaste högt utbildade poesi af intagande skönhet. Den vilde Kullervo som brann af begär att hämnas sin faders mördare och sin egen behandling såsom träl, utgjuter sig emellanåt i djup klagan och förråder ett varmt hjertas ömma känslor under den hårda ytan; så tager äfven *Ajas* det ömmaste afsked innan han störtar på sitt svärd. Vi skola såsom prof på öfversättningen anföra Kullervos klagan under vandringen från Ilmarinens gård:

Kullervoinen åter färdas
Irrar hit och dit på fältet;
Dagen vankar han längs heden
Går i Hiisis timmerskogar,
Men när mörka natten stundar

Lägrar han sig på en tufva.
Der den faderlöse sitter,
Den förskjutne så begrundar:
»Hvem kan mig väl hafva skapat
Hvem den usle mannen danat,
Att för alltid hemlös irra
Vanka under blåa fästet!
Andra till ett hem få styra
Till sin bostad sig begifva,
Jag mitt hem i ödemarken
Och min bostad har på heden,
Nordanvinden är min eldstad
Och min badstu-imma regnet.
Store Gud ack må du icke,
Ej så länge lifvet varar
Skapa barnet oomhuldadt
Utan alla blodsförvandter,
Skicka ut det utan fader
Allraminst förutan moder,
Såsom mig o Gud du skapat
Skickat ut den olycksfulle;
Skapad blef jag som bland måsar
Eller som bland hafvets örnar!
Dagen ljusnar dock för svalan
Skön den gryr för sjelfva sparfven
Ler i fröjd mot luftens foglar;
Aldrig än den mig har fröjdat
Dagen än för mig ej randats
Icke glädjen grytt i lifvet.
Ej jag vet hvem gaf mig lifvet
Hvem mig dagens ljus lät skåda
Om mig knipan födt på stigen
Anden utkläckt uti kärret
Årtan lemnat uppå stranden
Eller prackan uti klyftan.
Liten miste jag min fader
Mycket späd min hulda moder
Tidigt dogo mor och fader
Snart min stora slägt var öde,
Endast skor af is jag ärfde
Strumpor blott af stela stöpet
Och på hala kullerstockar,
Frusna stigar blef jag lemnad,
Uti hvarje kärr att halka
Uti hvarje göl att sjunka.
Men ännu vid denna ålder
Hinner väl jag icke blifva
Slipprig stock på blöta mossan
Gångstigsplanka öfver pölen;
Och ej störtar jag i kärret
Då jag tvenne händer äger
Fingrar fem kan ledigt röra
Alla tio uppåt höja.»
Då i hågen honom rinner
I hans hjerna föds en tanke
Att till Untamola vandra
Hämnas der sin faders plågor
Fadrens plågor, modrens marter,
Löna egen svår behandling.

2. *Fjäriln, poetisk kalender utgifven af F. Berndtson.* Helsingfors 1851. 273 pag. 12:o

Den fordna välkända Necken har för detta år ombytt namn, utan att hafva ombytt sina inre egenskaper. Ty signaturerna, som lemnat bidrag till denna kalender, äro desamma som de i Neckens tidigare årgångar, blott något färre. De hvilka förut lemnat de bästa poetiska småstycken till samlingen, återfinnas här med undantag af signaturen Q. Utgifvaren har, såsom billigt är, lejonparten af poesierna och en bearbetning eller lokalisering för sällskapsteatrar af en ibland *J. L. Heibergs* komedier, hvilken fått det föga lämpliga namnet *Päivätär.* I sannt poetiskt värde torde ock utgifvarens småstycken stå främst bland här befintliga. Sign. C. har gifvit en resebeskrifning eller reflexioner under en resa ifrån Livorno till Rom karnavalstiden 1845, som upptar 87 pag. Enligt förf. sed är denna uppsats äfven utstyrd med ett slags företal, hvari förf. klagar öfver det »likgiltighetens iskalla ljudlösa veto» ifrån den Finska allmänhetens sida, som gjorde att hans 1845 tillämnade periodiska skrift: *Några ögonkast kring Europa af en förbigående* nödgades stanna i bläckhornet. Må detta ock hafva varit en förlust för vår litteratur, men enligt vår tanka äger en förf. icke rätt att draga allmänheten inför rätta eller låta den stå till svars för sina underlåtenhets-synder.

Orsaken till detta *tryckfel* — nemligen att »Ögonkasten» icke blefvo tryckta — låg otvifvelaktigt mera i arrangementet, än i någon afvoghet emot förf. Mot slutet af februari 1845 anmäldes nemligen till prenumeration innan medlet af mars en periodisk skrift, som borde utkomma i 3 häften årligen, utan uppgift om arktalet och utan att man rätt visste hvad den egentligen skulle innehålla, blott att en del blefve vers en annan del prosa. Utgifvaren vistades dessutom ett par hundrade mil ifrån tryckningsorten. Nu frågas om någon förf., hvilken som helst, ägde skäl att såsom svar på en dylik anmälan vänta någon talrik prenumeration på sin blifvande korrespondens ifrån södra Europa? Den som praktiskt öfvervägde ställningar och förhållanden förundrade sig redan dåförtiden icke öfver resultatet — en högst fåtalig prenumeration. Om ett häfte varit tryckt och prenumeration infordrats för de följande, hade utslaget sannolikt fallit annorlunda. »Min första Romresa» skall nu gälla såsom prof på hurudana ögonkasten hade blifvit om de kommit i dagen, med tillskott af den friskhet nyss emottagna intryck hafva framför halfbleknade minnen framdragna efter 6 års hvila. Den anmärkning kan dock icke tillbakahållas att förf. mera sväfvar ut i reflexioner om hvarjehanda, än han lemnar skildringar af resans tilldragelser och mötande föremål. Dermed neka vi dock för ingen del att ju anteckningarna hafva intresse nog att bjuda på, också derföre att läsaren här finner annat än han väntar sig. De öfriga signaturerna i Fjäriln äro: J., —br —L., L—rt, Rbg, R. S., T***, Zt., hvilka hvardera lemnat ett par smärre stycken och kunna anses för gamla bekanta hos vår läsande publik. Formen är mest utbildad i verserna af Rbg, Zt, och T***; —br—L har tvenne skämtsamma sånger i Brauns maner: »Sabinskornas bortröfvande» och »Dionysius»; af hvilka den förra är ett längre stycke och utan tvifvel det bäst lyckade bland denna humoristiska förf. produktioner. Båda travestera muntert den forntida berättelsens föremål genom tillägg af moderna situationer och godmodigt satiriska snärtar. Dionysius ansökte tredje kollegatjensten i Korint och specimînerade med heder

Likväl fastän konung, för theorin
Han lönades knappast med approbatur;
Dock gjorde hans hållning och starska min
Att han i det praktiska fick laudatur.
Två sökande funnos väl än, men dem
Man viste på dörren för lärdomsbrister;
En gammal student från Jerusalem
Och dito från Sparta en klen magister.
Alltnog Dionysius tjensten tog;
Men den som betviflar min uppgifts värde
För honom var sanningen aldrig nog
Han spörje om saken hos herrar lärde.
Rätt bra som praeceptor han tog sig ut
Höll ordning med handplagg och jemn tentamen,
Bar smorläders stöflar och svart surtout
Och tänkte smått ta' pastoralexamen.
Så tappert från morgonen allt till qväll
Han stridde med siffror och verbers böjning,
Blef härdad mot hustruns och pojkars gnäll
Och dog under väntan på löneförhöjning.
Men ren om hans öde det vare nog;
Den enda helt säkert af kungaracen
Som slutat sin bana som paedagog
Och utbytt sin spira emot karbasen.

Kalendern åtföljes af en musikbilaga, nemligen sången *O visste han blott!* af F., B. satt i musik af *R. Lagi.* Komedin *Päivätär* säger utgifvaren sig hafva meddelat derföre att »den just egnar sig för sällskapskretsar och ej fordrar andra arrangementer i dekorationsväg än en af löf inhägnad trädgårdsplan och en vacker sommardag.» Den begynner också ganska komiskt sålunda att hela personalen presenteras sofvande kring kaffebordet efter middagen, och uppväckes plötsligt genom aflossandet af ett skott. Sedermera förlora sig de agerande till större delen i resonnementer och intrigen är mycket enkel; men det hela är dock utfördt med förf., *Heibergs*, kända dramatiska talang, och händelsens utveckling i slutet tager en oväntad vändning.

Sålunda egnar den sig väl till sällskapsspektakel för sin enkelhets skull. Bland utgifvarens poesier skola vi såsom prof anföra den kortaste sången:

Ljufva afton, sorgsna hjertats vän
Sjung, o sjung din slummersång igen!
Skön som du är endast hon hvars minne
Ständigt, ständigt fängslar håg och sinne.
Fyll min ande med din svala frid,
Sjung så lugnas hjertats slag dervid!
Susen flägtar, doften blommor små
Sucka sagta, bölja, du också
Godnatt, godnatt!

Se der sjunker solen i sin glans
Fjärila hvilar ifrån lek och dans,
Vinden dör och blomman kalken sluter,
Qvälln sin dagg kring tysta dalen gjuter.
Så farväl då sköna lefnadsdag!
Äfven nattens stjernor älskar jag,
Upp till dem min längtan höjer sig,
Sköna dag! mitt hjerta bjuder dig:
Godnatt, godnatt!

3. *Försök till lärobok i den kristliga sedeläran af Axel Fredrik Granfelt.* Helsingfors 1851. 88 pag.

Såsom motiv till denna läroboks utgifvande anför författaren bristen på läroböcker i moralen. Bristen är ock ganska känbar, såvida *Enbergs moral* ännu begagnas i vissa läroverk, ehuru boken egentligen var under all kritik redan när den utgafs och är det än mera nuförtiden. Men redan länge har *Moralfilosofins elementer af Martensen* funnits i Svensk öfversättning, och vi känna intet skäl hvarföre ej denna skrift kunnat införas såsom lärobok i gymnasierna; ty dess framställningssätt är populärt och lättfattligt, samt innehållet förträffligt och bokens vidd det oaktadt ganska liten. För elementära examina vid universitetet begagnas den ännu. Martensens klara system och fullgångna tankar skulle utan tvifvel gifva gymnasisten ett annat och högre begrepp om sedeläran än det han af andra läroböcker i ämnet kan få, åtminstone att den består i annat än blotta mer eller mindre misslyckade definitioner. Hr Granfelt tillkännager i företalet sin tvekan huruvida detta hans försök till lärobok i sedeläran skall lämpa sig för gymnasii-undervisningen; och afgörandet af den frågan är i sanning svårt. Så mycket vi kunna finna är det mera stilen, framställningen, som ligger emot ifrågavarande skrifts användande till lärobok, än sjelfva innehållet. Ty icke är dess »kristlighet,» som dock skall hänföra den till teologisk litteratur, något hinder, ty denna egenskap synes mest i titeln och de 5 första §§, icke så mycket i hufvudinnehållets behandling eller i uppställningen. Den teologiska moralen har i senaste tider upptagit så mycket af den filosofiska att gränsen emellan båda är nog svår att uppdraga. Så mycket mer måste det förvåna när förf. i § 2 säger: »Kristlig sedelära är den allmänna sedeläran i dess sanning och renhet,» hvaraf skulle följa att någon allmän sedelära skulle kunna finnas som vore falsk och oren. Tydligare uttryckt vill detta säga att ingen annan sedolära kan finnas än den kristliga, ty en falsk dito förtjenar ej det namnet. Om någon förf. framställt en falsk och oren sedolära så har han misslyckats i sitt försök, likaväl som en kristlig sedolärare kan misslyckas i sin framställning. En annan sak är det att den kristliga d. v. s. den teologiska moralen går ut ifrån en annan grundprincip än den filosofiska; men hvarje vetenskapsgren *måste* hafva sanningen till sitt mål, den ena icke mer och icke mindre än den andra. Men emedan den teologiska sedolärans utgångspunkt och metod är direktare samt såtillsägandes mera populär, så kunde skäl nog förefinnas att föredraga denna i läroverken, och låta den intaga den allmänna eller s. k. filosofiska moralens plats. Men — för att nu återkomma till frågan om ifrågavarande skrifts lämplighet till lärobok i gymnasier — i sådant fall torde stilen böra undergå någon förändring, både populariseras och redas till enkla dogmatiska satser,

utan de luxurierande utvexter som här stundom anträffas. Förf. har i stilistiskt afseende den svagheten att hopa adjektiver, beskrifvande epiteter och dylikt på hvarandra, för att uttrycka en tanke som egentligen ligger midtemellan. Detta blott ungefärligen beskrifvande uttryckssätt fördöljer tanken helt och hållet för lärjungen, och lämpar sig således icke för läroböcker. Utan tvifvel kunde också många för en ovan svårförstådda konsttermer undvikas utan att innehållet deraf lede någon skada. Men emellertid borde denna lärobok af erfarna gymnasiilärare försökas, ty i alla händelser skulle man vinna på att utbyta Enbergs moral mot denna; dess omfång är icke stort, blott 88 pag. och deraf kunde ännu åtskilligt vid läsningen utlemnas. Lärarens muntliga förklaringar kunde afhjelpa lärobokens formella brister.

Förf. indelar sedoläran i *1. läran om lagen*, *2. läran om dygden*, *3. läran om det goda;* således i hufvudsaken samma indelning som *F. H. Chr. Schwarz* följer i sin Ethik, öfversatt på Svenska Åbo 1842. Underafdelningarna gestalta sig dock annorlunda och öfverenstämma med dem i senare delen af *Det kristliga lifvets vilkor och väsende.* Till denna sistnämnda afhandling hänvisar förf. också dem som vilja se samma ämnen utförligare behandlade. Ehuru ordningen är omvänd, skiljer sig denna uppställning i sjelfva verket föga ifrån den i *Ignells Sedolära* följda, nemligen: den kristliga verksamhetens 1. *mål*, eller läran om det högsta goda, 2. *kraft*, eller dygdläran, 3. *förfaringssätt*, eller pligtläran; den första delen särskiljer han åter i »Guds rike i menniskohjertat,» och »Guds rike i det utvärtes.» Den af vår förf. följda synes oss vara både den enklaste och naturligaste, således också lämpligaste; ehuru Ignells metod att uppställa den fruktbara tanken Gudsriket främst såsom både utgångspunkt och mål, äfven har mycket som talar för sig i formellt afseende.

Såsom öfversta moralprincip har förf., i likhet med de flesta moralister, antagit satsen: »älska Gud öfver allt och din nästa som dig sjelf;» till följe hvaraf lagens innehåll blir *kärleken*, dygdens väsende *heligheten*, det högsta godås förverkligande *gudsriket.* I denna tredje del saknar man likväl en bestämdare hänvisning alltigenom till det nämnda målet, som i §§ 42 och 43 nämnas blott såsom en förklaring, ehuru det enligt vår tanke bordt tydligare framhållas och utgöra grundtanken i hela läran om det goda. Sistnämnda lära utgör, såsom billigt är, hufvudinnehållet af sedoläran och emot dess fördelning i 1. den subjektiva sedlighetens rike, *familjen*, 2. den objektiva sedlighetens rike, *staten*, 3. den absoluta sedlighetens rike (*konstens*, *vetenskapens och religionens område)* torde intet väsentligt vara att invända. Förf. tvekan angående konstens och vetenskapens plats i systemet, synes derföre vara onödig; han har sjelf i boken om det kristliga lifvet gifvit dem samma plats som här, och Ignells uppställning är äfven hufvudsakligen densamma, ehuru han till följe af sin metod ställer kyrkan i spetsen för hela denna afdelning. Någon olägenhet härflyter icke heller af denna anordning, så mycket vi kunnat finna. De tvenne första delarna om lagen och dygden tyckas i många afseenden vara nog knapphändigt affärdade, ehuru vi medgifva att denna knapphet måhända var nödvändig för att läroboken icke skulle vexa till för stort omfång. Men derigenom har framställningen ofta kommit att sakna klarhet och reda. Förf. metod är föröfrigt den i Tyska arbeten vanliga, att anföra de allmänna grunddragen i paragrafer och till dem bifoga anmärkningar innehållande förklaring och speciellare utveckling af satsen. Om ändamålsenligheten af denna metod kan vara tutal; för vår del tro vi att den icke lämpar sig för läroböcker. Ty sammanhanget afbrytes esomoftast, uppmärksamheten ledes ifrån sjelfva §§, således ifrån hufvudsatserna, till anmärkningarna genom hvilka man först rätt inser satsernas andemening, och den klara öfversigten försvåras derigenom för lärjungen. I en lärobok måste allt framstå såsom lika vigtigt, och det icke vigtiga eller icke nödvändiga hellre ute-

lemnas än meddelas liksom bredvid systemet, vid sidan af den allmänna tankegången.

Såsom ledning vid en kurs af akademiska föreläsningar öfver den teologiska moralen, skall denna bok likväl befinnas ändamålsenlig, och ur denna synpunkt betraktad undgår den de flesta anmärkningar angående formen som vi här anfört. Dertill säger också förf. att den egentligen och närmast varit ämnad. I sådant fall kan blott ifrågasättas om icke dess omfång är för litet, om icke universitets-studier skulle erfordra en innehållsrikare grundläggning i den kristliga sedoläran. Då man besinnar huru magra kompendier i andra teologiska discipliner de studerande ofta begagna, och att moralen blifvit tillbakaträngd till en nog anspråkslös ställning inom den teologiska studiikursen, så finner man sig frestad att antaga detta mått för tillräckligt eller åtminstone bättre än allsintet. Men utan tvifvel måste fordringarna härutinnan höjas i bred med dem i andra discipliner, och sedoläran såsom troslärans praktiska sida kan icke utan skada negligeras. Med fägnad ser man hvarje nytt bidrag att basera åtminstone vår lärobokslitteratur på egen grund, och Hr Granfelt har förvärfvat sig icke ringa förtjenst om teologin, särdeles dess moraliska del, genom sina båda senaste skrifter, hvilka väl lemna rum för anmärkningar, men ändock innehålla nog mycket både sannt och väl sagdt för att vara förtjenta af allmänhetens uppmärksamhet.

4. *Kort handledning till den heliga skrifts kännedom áf G. F. Helsingius.* Åbo 1851. 78 pag.

»En lärobok i den Heliga Skrifts kännedom har för Finlands skolor varit ett länge kändt och ofta uttaladt behof. Att de tvenne i Sverige utgifna och i våra skolor till bibringande af bibelkunskap någon gång begagnade läroböcker: »Bibelhandbok af F. Axerodt, Stockholm 1839,» och »Kort inledning till Nya testamentets canoniska böcker, Linköping 1837,» äro otillfredsställande och fullkomligt olämpliga, torde vara allmänt erkändt. Vida öfver dessa står väl den i Tavastehus förlidet år tryckta, efter D:r C. F. W. Clemens »Hülfskentnissen für den christlichen Religions-Unterricht» bearbetade »Handledning till Bibelkunskap;» men den har icke vid landets offentliga undervisningsverk blifvit införd. Uppmuntrad af flera skolmäns bifall har förf., som dessutom till följe af sin tjenstebefattning mer än en gång kommit till erfarenhet af den väsentliga brist hvaraf skolundervisningen i detta kunskapsämne lider, funnit sig föranlåten att offentliggöra detta försök till en Handledning till Bibelkunskap.»

Så anger förf. i företalet motivet till denna lilla skrifts utgifvande, och säger sig »med den uttydning af Gamla och Nya testamentet som i § 7 i H. K. Maj. nådiga Gymnasii- och Skol-ordning upptager bland skolans läroämnen, närmast förstå en kort öfversigt af de bibliska böckernas innehåll och hänvisning till den Hel. Skrift sjelf.» Nu motsvarar väl denna bok en sådan uppfattning af ifrågavarande läroämne, ty den innehåller föga annat än en förteckning öfver de bibliska böckernas innehåll, särdeles det historiska; men enligt vår tanke är en dylik innehållsförteckning icke tillräcklig för skriftens kännedom och skolornas behof af en lärobok åt detta håll dermed icke fylldt. Dessutom känner skolgossen ifrån *Hübner* det historiska innehållet af Gamla testamentet och Evangelierna, han finner derföre här föga nytt, med undantag af den första öfversigten af bibelöfversättningarna och några knappa uppgifter om böckernas författare, hvilka äfven kunna återfinnas i äldre bibelupplagor. Hvad skolan skulle behöfva vore en kort karakteristik af de skilda böckerna, några historiska upplysningar *om* desamma, samt ett och annat ur hjelpvetenskaperna till bibeltolkningen, ur geografin, arkeologin o. s. v. Sådant underhjelper nemligen vida bättre bibelns begripande än blotta uppgiften om innehållet. Att anföra ett urval af skriftställen till särskildt efterslående, är deremot ganska

ändamålsenligt, äfvensom en öfversigt af bibel-öfversättningarna och den förändring bibelcanon undergått. Derom äro vi ock ense med förf. att någon kritik öfver böckernas äkthet eller dylikt icke bör ingå i en skolbok, blott att läroboken å andra sidan icke innehölle något som rakt strider emot kritikens längesedan afgjorda resultater. Sådant finner man likväl i denna skrift på flere ställen, och man får derföre icke taga förf. på orden när han säger sig hafva »bjudit till att icke helt och hållet lemna vetenskapens fordringar och framsteg ur sigte.» Hellre än till skolbok, torde denna broschyr vara egnad till folkskrift, såsom en bilaga till bibeln i stället för de företal och innehåll som i några upplagor föregå hvarje särskild bok; för detta ändamål vore dess öfversättning till Finskan att rekommendera. Ty boken är skrifven med en klar och synnerligen populär stil, samt innehållet med mycken reda anordnadt, egenskaper som skulle hafva gjort den lämplig för sitt ändamål, om förf. hade uppställt en annan lämpligare plan för sitt arbete och ihågkommit att en undervisningsanstalt i vår tid icke kan åtnöja sig med läroböcker baserade på åsigter som redan för något århundrade tillbaka voro i försvinnande.

5. *Handlingar hörande till Finska landtbruksmötet i Åbo 1847 utgifna af Lars Arnell.* Åbo 1848. 397 pag.

6. *Handlingar hörande till det andra allmänna Finska landtbruksmötet i Åbo 1850, utgifne af N. H. Pinello.* Åbo 1851. 252 pag.

Förhandlingarna vid de tvenne landtbruksmöten som hållits i Åbo under senaste qvinqvennium hafva visserligen förut blifvit bekantgjorda genom tidningarna, och kunna till sina hufvuddrag anses för bekanta ibland vår allmänhet, men dessa möten hafva dock för stor vigt för vårt lands hufvudnäring att icke de handlingar Hushållningssällskapet i Åbo utgifvit ifrån desamma skulle äga tillräckligt intresse äfven såsom blotta litterära alster. Ty då föga annat i landtbruksväg dessa år utgifvits från trycket, så få dessa handlingar allena gälla för måttstock på den utvecklingsgrad Finska landtbruket tills dato uppnått. Och jemförelsen emellan de båda mötenas förhandlingar sinsemellan skall upplysa i huru starkt stigande landtbrukskonsten befinner sig. Utan tvifvel skall det senare mötet utvisa en betydlig förkofran om icke i sjelfva vetandet och erfarenheten, så åtminstone i förmågan att teoretiskt uppfatta och behandla frågorna. Sitt förnämsta intresse äga handlingarna deri att en så stor mängd landsmäns åsigter och betraktelsesätt af de förelagda frågorna på en gång göras för allmänheten bekanta till pröfning och jemförelse; ty deras antal som muntligen eller skriftligen yttrat sig vid dessa möten är ganska stort, och detta länder onekligen saken till fromma. Hvad man deremot icke sällan saknar hos talarena är teoretisk insigt af de anförda sakförhållandenas grund.

Båda handlingarnas volym är diger nog, den förra dock mera till följe af sitt glesa tryck med kursivstil hela boken igenom. Frågorna äro ock många, så vidt vi kunna finna alltför många: vid 1847-års möte 41, vid 1850-års möte 56. Genom en sådan mängd uppgifter sprides uppmärksamheten åt för många håll, hvaraf händer att intet ämne kan helt och hållet uttömmas; ändamålsenligare vore utan tvifvel att välja färre ämnen, men dessa mera omfattande. Hvardera mötet hade sina stadgar som i handlingarna meddelas, och enligt dessa ombesörjdes förhandlingarnas utgifvande från trycket af sekreteraren, sedan de af ordföranden granskats; förteckning öfver de i mötet deltagande bifogas, äfvensom talen vid dess öppnande och slutande. Det förra bandet upptager särkildt en stor mängd skriftligen inlemnade yttranden såsom bilagor; i senare bandet äro dessa deremot intagna i sjelfva protokollet. Öfver 1847-års möte utgafs i Sverige äfven en annan samling förhandlingar af Hr *Alm*, notarie vid samma tillfälle, hvilken upplaga icke bör förblandas med denna

af Hr *Arnell* redigerade och i Åbo utgifna, hvilken naturligtvis är pålitligare. De i år utgifna handlingarnas typografiska utstyrsel är nitid.

För vidlyftigt blefve det att uppräkna alla de frågor som vid dessa om så mycket lefvande intresse vittnande sammanträden diskuterades, och fåfängt vore det att försöka någon slägs karakteristik öfver diskussionerna eller de resultat hvartill de ledde, äfven om vi vore mer hemmastadda med ämnet än nu är fallet. I alltför många fall ledde meddelandet af mångas divergerande åsigter icke till något bestämdt resultat, då någon öfvervägande pluralitet icke bildade sig för någondera åsigten. Men på frågors *afgörande* vid sådana tillfällen ligger heller ingen vigt, blott på åsigters meddelande. Den bland våra läsare som vill känna dessa utan tvifvel både för den enskilda nyttiga och för landets kultur betydelsefulla litteraturprodukter, må derföre sjelf göra sig bekant med deras innehåll; vi äro fullt öfvertygade att den bekantskapen skall gifva honom fägnad.

Ty om han ock hyser misstroende emot utländska teorier och teoretiska afhandlingar om jordbruket, så skall han dock här finna mycket att lära, emedan man i dessa yttranden af erfarna män från nästan alla trakter af fäderneslandet finner huruvida den ena eller andra metoden låter med fördel utföra sig hos oss och i hvilka delar af Finland den är förmånlig, i hvilka oförmånlig. De lokala vilkoren för teoriernas tillämpning äro här iakttagna och angifna mer än det låter sig göra i någon systematisk afhandling om landtbruket.

7. *Försök till praktisk arithmetik af C. W. Hjelt.* Wasa 1850. 96 pag.

Denna lärobok i räknekonsten synes oss vara värd all uppmärksamhet för sin fullständighet inom ett ringa arktal, sina praktiskt användbara beqväma metoder, och sina talrika exempel. Då antalet af de räknesätt som anföras i aritmetiska läroböcker något varierar, uppnämna vi här kapitlens innehåll: *1.* Quatuor species med hela obenämnda tal, *2.* Multiplar och aliqvoter, *3.* Bråk, *4.* Benämnda tal, *5.* Aequation, *6.* Proportions-räkningar, *7.* Procent-räkningar. *8.* Alligationsräkningar, *9.* Kedjeräkningar, *10.* Tillägg (om digniteter och reductionstal uppräknade). Vid de högre räknesätten använder förf. algebraiska beteckningssätt, som förutsätta någon bekantskap med eller vana vid algebrans elementer. Praktisk är denna bok egentligen i det afseendet att den blott uppger korta reglor för operationerna vid räkningen, utan att försöka någon förklaring af desamma. De nödigaste definitioner meddelas och dervid har förf. bemödat sig att göra dem så praktiska som möjligt, men i dessa synes han dock icke hafva varit lycklig. Ty populär eller lättfattlig för begynnare är denna bok icke, utan fordrar den sannolikt mycken förklaring af läraren — om den nemligen skulle läggas i handen på gossar som göra sina första försök med siffrornas behandling. I formelt afseende är det en brist att förf. till noter under texten förvisat en mängd vigtiga och nödiga reglor och förklaringar, som väl hade bordt få sin plats i texten. Förf. har icke tillkännagifvit om han ämnat sin bok till lärobok i skolor, eller till sjelfstudium; såsom sjelf skollärare har han haft tillfälle att erfara elevernas behof och fordringar, och af bokens systematiska uppställning samt ordkarga korthet synes det som den vore ämnad för bruk i skolor. Aritmetiska läroböcker på Svenska finnas dock i stor mängd; täflan med dem blir svår, ehuru vi icke känna någon annan än *Almqvists* som vore så klar och populär att den kunde läggas till grund för den allraförsta undervisningen i räknekonsten. Vi kunna dock ej annat finna än att Hr Hjelts arithmetik innehåller mycket användbart, och att de gina metoder på hvilka han leder sig till målet förtjena upptagas i praktiskt bruk och af lärare meddelas. Om de talrika exemplens lämplighet och beskaffenhet för öfrigt kan man icke utan försök afgöra, men för lärare

i räknekonsten är det ofta till gagn att kunna välja emellan en större mängd exempel som icke finnas i den af eleven begagnade läroboken.

S. E.

Om luftseglingar.

Ur *Revue des deux mondes* af *Louis Figuier*.

Sedan slutet af sistförflutna sekel har allmänna uppmärksamheten mer än en gång vändt sig till luftballongerna och den tillämpning af luftseglingen man kunde göra för vissa vetenskapliga forskningar. Nästan på hvarje period af förkärlek för luftseglingar följde en period af fullkomlig likgiltighet, och Montgolfiers upptäckt har haft det gemensamt med de flesta stora uppfinningar, att den skiftevis blifvit helsad med entusiasm eller lemnad åt en orättvis glömska. Emellertid har man för närvarande begynt ånyo undersöka hvilka tjenster luftballongerna kunde göra vetenskapen, och med denna fråga, som ingalunda är ovigtig, har en annan fråga uppstått som är mera frestande: den om en af menskliga snillet reglerad och styrd luftsegling. Der stöta vi på hypoteser, men sådana företags storhet och djerfhet vittna ju sjelfva tydligt om vårt sekels intellectuella verksamhet. Der finnas utan tvifvel, om icke stora resultater att omedelbart konstatera, så åtminstone en intressant rörelse af undersökningar och experimenter att följa i olika skiftningar; och luftseglingens annaler, ifrån de första *montgolfiererna* ända till *Petins skepp*, åtfölja i mer än ett afseende de fysiska vetenskapernas historie och deras nya framsteg.

Hvar och en vet att luftballongens uppfinning, hel och hållen af Fransyskt ursprung, tillhör bröderna *Etienne* och *Josef Montgolfier*, söner till en fabrikant i Annonay, som länge var känd för sin skicklighet i konsten att tillverka papper. Staden Annonay är belägen midtemot Hög-Alperna (vid Rhone), och ifrån brödernas Mongolfiers fabrik såg man en hel kedja af dessa berg utsträcka sig vid horisonten. Skådespelet af molnens alstring och uppstigande, då de hvarje dag sågo dem bilda sig på Alpernas sluttning, föranledde bröderna snart att tänka på orsakerna till dessa öfver himmeln farande ofantliga massors upplyftande och jemvigt; men deras uppfinningsrika ande kunde icke stanna vid blotta teoretiska spekulationer, utan de uppkastade förslag att eftergöra naturen i en bland dess grannaste verkningar. Det syntes dem icke omöjligt att sammansätta konstgjorda moln, hvilka i likhet med de naturliga molnen skulle höja sig till luftens högsta regioner. För att så mycket som möjligt reproducera de vilkor härför som i naturen förefinnas, inneslöto de vattenånga i ett på en gång lätt och starkt omhölje. Det konstgjorda molnet höjde sig upp i luften, men den yttre temperaturen återbringade snart ångan till flytande form, omhöljet blöttes upp, och apparaten föll ned till marken. Utan bättre framgång försökte de att införa rök af bränd ved i ett omhölje af tyg. Gasen som upptogs i detta omhölje afkyldes och förmådde icke upplyfta den lilla apparaten.

Emellertid utkom i Frankrike en öfversättning af *Priestleys* arbete *om de olika luftarterna*. I denna bok som utöfvade ett afgörande inflytande på kemins utveckling, gjorde Priestley en mängd nya gaser bekanta; han förklarade i allmänhet elastiska fluidas egenskaper, kännetecken, specifika vigt och relativa olikhet. Under sin vistelse i Montpellier fick Etienne Montgolfier tillfälle att läsa Priestleys arbete; återkommen till Annonay begrundade han de fakta den Engelska fysikern angifvit, och när han uppsteg på sluttningen af Serriére slogs han af tanken på möjligheten att segla i luften, derigenom att man drog fördel af de egenskaper Priestley upptäckt hos elastiska fluida. För att höja sig i luften vore det nog om man i ett lätt omhölje inneslöt en gas af mindre vigt än luften; apparaten skulle genom sitt öfverskott af lätthet höja sig öfver den omgifvande luften, tills den vid en viss höjd

mötte en luftbädd hvars specifika tyngd höll den i jemvigt. Hemkommen skyndade sig Etienne att meddela sin broder denna tanke, och han emottog den med förtjusning. Ifrån detta ögonblick voro de säkra att lyckas i sina försök med molnens eftergörande. I början försökte de i särskilda lätta omhöljen instänga vissa gaser som voro lättare än luften. Bränbar gas, det vill säga vätgas, försöktes till först; men pappersomhöljet som de begagnade genomträngdes af gasen, den afdunstade, luften inträngde i dess ställe, och ballongen som för ett ögonblick höjdes nedsänkte sig snart åter. För öfrigt var vätgasen denna tid ännu föga känd, dess tillredning svår och kostsam, hvarföre man afstod ifrån att använda den. Sedan de försökt några andra gaser och ångor kommo bröderna Montgolfier att tänka på elektriciteten, hvilken enligt deras tanke var en ibland orsakerna till molnens uppstigande och jemvigt, och derföre väl kunde spela en rol vid deras apparats uppstigande; de försökte således sammansätta en gas med elektriska egenskaper. De trodde sig få en sådan gas genom blandning af en ånga med alkaliska egenskaper och en annan som saknade sådana. För att åstadkomma en sådan blandning läto de bränna tillsammans fuktad halm och sönderhackad ull, ett animaliskt ämne som förbrändt alstrar en gas hvilken reagerar alkaliskt. De erforo att förbränningen af dessa ämnen under ett omhölje af tyg eller papper, starkt och tillslutet på alla sidor, åstadkom den lilla apparatens hastiga uppstigande. Men den teori som ledde Montgolfier till ballongernas uppfinning håller icke profvet. Den är en ibland de obestämda och illa utförda begrepp, sådana man träffar många i denna tid för de moderna vetenskapernas förnyelse. *Montgolfierernas* uppstigande förklaras helt enkelt genom den uppvärmda luftens förtunning, som derigenom blef lättare än den omgifvande luften, och derföre sträfvade att höja sig tills den mötte en luftbädd af lika täthet. Den tjocka röken af ullens och halmens förbränning bidrog endast till att öka den heta luftens tyngd, utan att medföra de fördelar på hvilka uppfinnarena hade räknat.

Emellertid läto bröderna *Montgolfier*, uppmuntrade af det första försökets resultat, förfärdiga en större apparat som kunde inrymma 20 kubikmetres luft. Det nya försöket lyckades fullkomligt, ty apparaten höjde sig upp med sådan styrka att de snören som fasthöllo den brusto, och den nedföll på angränsande kullar sedan den uppnått en höjd af 300 metres. Säkra på framgång gåfvo de sig att konstruera en apparat af stora dimensioner, och beslöto göra ett högtidligt experiment på ett af staden Annonays torg, för att bekantgöra och offentligt konstatera sin upptäckt. Experimentet försiggick d. 5 juni 1783 i närvaro af en ofantlig folkmängd. Vivarais ständer-församling, som dåförtiden satt i Annonay, bivistade en corps detta minnesvärda prof. Den aërostatiska maschinen hade 12 metres i diameter, den bestod af tyg med dubbelt pappers-omslag. I dess inre hade man anbragt ett fyrfat af ståltråd, hvarpå man brände 10 marker fuktad halm och hackad ull. Maschinen sträfvade att höja sig, man lössläppte den, och genast uppsteg den under åskådarenas hurrarop. Om 10 minuter uppgick den till en höjd af 500 metres; men emedan den förlorade större delen af sin gas genom tygets och papprets genomtränglighet, såg man den snart nedgå långsamt mot jorden. Ett protokoll öfver det stora experimentet uppsattes genast af medlemmarna i Vivarais' ständer och affärdades till vetenskapsakademin i Paris. På ministern de Breteuils begäran utnämnde vetenskapsakademin en kommitté för att taga notis om saken. Lavoisier, Cadet, Condorcet, Desmaretz, Bossut, Brisson, Leroy och Tillet utgjorde denna kommitté. Etienne Montgolfier kallades till Paris och anmodades att förnya experimentet på akademins bekostnad.

Undertiden hade nyheten om försöket i Annonay åstadkommit den lifligaste sensation i Paris. Publikens och de lärdas nyfikenhet var för lifligt väckt för att den skulle finna sig vid akademiska kommittéers sedvanliga trög-

het. Man måste för hvad pris som helst hafva försöket genast förnyadt inför Parisarnes ögon. Faujas de Saint-Fond, professor vid Museum, öppnade en allmän subscription för att betäcka företagets kostnader; 10,000 francs samlades på några dagar. Bröderna Robert, skickliga fabrikanter af fysiska instrumenter, anmodades att förfärdiga maschinen; professor Charles, då i sin ungdoms och talangs fulla glans, åtog sig att leda arbetet. Såsom man lätt kan begripa, erbjöd företaget många svårigheter. Protokollet öfver Montgolfiers försök och bref ifrån Annonay som berättat om förloppet, gåfvo ingen upplysning om beskaffenheten af den gas som uppfinnaren användt: man hade blott sagt att apparaten var fylld med en gas som vägde hälften mindre än vanlig luft. *Charles* förslösade icke tiden med att undersöka hvilken gas Montgolfier hade begagnat; han insåg att, eftersom experimentet lyckats med en gas som hade blott hälften af luftens tyngd, så skulle han lyckas ännu bättre med bränbar gas, som väger fyra gånger mindre än luften. Följaktligen beslöt han fylla ballongen med bränbar gas, men denna operation var också icke utan svårigheter. Den bränbara luften var föga känd, man hade aldrig beredt den mer än i små qvantiteter; till och med de lärda handterade den icke utan fruktan, för de farors skull dess antändlighet medför. Likväl måste man anskaffa och i samma reservoir förvara mer än 40 kubikmetres af denna gas. Många olika anstalter försöktes utan särdeles framgång, innan man uppnådde målet. För att erhålla tillräcklig qvantitet bränbar gas att fylla ballongen med, använde man 1000 marker jern och 500 marker svafvelsyra. Tre dagar åtgingo för att utveckla vätgasen; på fjerde dagen svajade ballongen, till två tredjedelar fylld med gas, i bröderna Roberts verkstad. Publiken hade kunskap om operationen som utfördes vid place des Victoires, och man trängde sig i massa till husets dörrar. Man måste påkalla vaktens hjelp för att tygla de nyfiknas otålighet. Den 27 augusti när allt var anordnadt för experimentet, företog man sig att transportera maschinen till Marsfältet der den borde uppstiga. För att undvika trängseln af nyfikna, skedde transporterandet före dagningen. Maschinen framskred buren på en bår, föregången af facklor och åtföljd af vakt. Nattens mörker, det ofantliga klotets sällsamma form som långsamt framskred öfver de tysta gatorna, allt gaf den nattliga scenen en mysteriös och sällsam karaktär, och man såg under vägen män af folket, som begaf sig till sina arbeten, knäfalla framför tåget gripna af en slags vidskeplig bäfvan. Klockan tre begaf sig en omätlig folkmassa till Marsfältet, torget var kringgärdadt af trupper, vägarna dit bevakade på alla kanter. Flodens bräddar, Passys amfiteater, militärskolan, invalidhuset och alla Marsfältets omgifningar voro upptagna af nyfikna; 300,000 personer, det vill säga halfva Paris befolkning, hade stämt möte på detta ställe. Kl. 5 tillkännagaf ett kanonskott att experimentet skulle begynna; det tjenade derjemte till underrättelse för de lärda som från terrassen till Garde-Meuble, i Notre-Dames torn och i militärskolan skulle ställa sina instrumenter i ordning för att observera fenomenet. Befriadt från sina band svängde sig klotet upp med en sådan hastighet att det inom 2 minuter uppnådde 1000 metrers höjd; der stötte det på ett mörkt moln i hvilket det förlorade sig. Ett kanonskott tillkännagaf ballongens försvinnande; men snart såg man den genomtränga molnet, ånyo synas ett ögonblick vid ganska betydlig höjd, och slutligen försvinna i andra moln. En känsla af beundran och outsäglig förtjusning bemägtigade sig då åskådarenas själar. Med ögonen fästade på samma punkt af himmelen togo de alla, utan en tanke på att skydda sig, emot ett häftigt regn som föll utan uppehåll. Paris' befolkning, som är så begärlig efter sinnesrörelse och öfverraskning, hade aldrig bivistat ett så intressant skådespel.

Ballongen fullbordade emellertid icke sitt lopp, så som den kunnat göra det. Af begär att gifva ballongen fullkomlig klotform och öka dess volym för åskådarenas ögon, hade

bröderna Robert tvärtemot Charles mening velat att ballongen skulle helt och hållet uppfyllas vid uppsändandet; de inledde till och med luft just då den skulle släppas, för att väl utspänna tyget. Gasens våldsamma spänning åstadkom ballongens sprängning när den kommit till högre regioner; det uppkom en spricka af flere fot, gasen slapp ut och klotet föll, efter $\frac{3}{4}$ timmes segling, långsamt ned vid Ecouen, 5 lieues från Paris. Den slog ned midt ibland en hop bönder från Gonesse, som i början skrämdes af denna syn; dock fattade de snart åter mod, och för att hämnas den skräck de erfarit, störtade de med raseri öfver den oskyldiga maschinen som om några ögonblick var sliten i stycken. Den första vätgas-ballongen, detta vackra redskap som kostat så mycken omsorg och möda, fästades vid en hästs svans och släpades en timmes tid öfver fält, grafvar och vägar. Händelsen gjorde så mycket uppseende att regeringen ansåg för nödvändigt att publicera en »underrättelse för menige man» angående aërostatiska maschiners förbifart eller nedfallande. I slutet af 1783 spriddes denna underrättelse i hela Frankrike.

Sedermera trodde man, med någon tillförsigt, sig kunna omgestalta ballongerna till redskap för luftsegling. Etienne Montgolfier gaf sig att i förstaden Saint-Antoines trädgårdar tillreda en ballong tjenlig att emottaga resande. Denna nya maschins dimensioner voro ganska betydliga, ty den höll icke mindre än 20 metres i höjd, 16 i diameter och kunde inrymma 5000 kubikmetrer luft. Man anbragte omkring yttre sidan af ballongens mynning ett cirkelrundt galleri af vidjor öfverdraget med tyg och bestämdt att emottaga luftseglarena; detta galleri hade en meters vidd, en balustrad skyddade det och man kunde beqvämt gå rundtomkring yttre mynningen till ballongen. Maschinens öppning var sålunda fullkomligt fri, och midtuti befann sig upphängd på kedjor det ståltråds fyrfat hvars eld skulle lyfta apparaten. I en del af galleriet hade man instufvat halm, för att gifva ballongen makt att höja sig efter behag då man ökade elden.

När ballongen var färdig begynte man den 15 oktober försöka att betjena sig af den såsom ett luftskepp. Man höll den fången med långa tåg, som icke tillät den stiga mer än till en viss höjd. *Pilatre des Rosiers* gjorde det första försöket; han höjde sig upp flere gånger till hela tågens längd. Påföljande dagar åtfölje några andra personer, uppmuntrade af hans exempel, honom i dessa förberedande försök som gåfvo godt hopp om framgång vid det slutliga experimentet. Alla menniskor bemärkte Pilatres skicklighet och den modiga ifver med hvilken han öfverlemnade sig åt dessa svåra manövrer. Vid ett af dessa försök kom ballongen, drifven af vädret, att falla på topparna af ett bland de stora träden i Reveillons trädgård; de närstående uppgåfvo ett skri af förskräckelse, ty maschinen fastnade i grenarna och hotade att stjelpa ut passagerarne. Men utan att låta bekomma sig tog Pilatre med sin långa jerngaffel en stor knippa halm och kastade den i fyrfatet; maschinen gjorde sig genast lös och steg åter upp under de närståendes handklappningar.

Man trängde sig i mängd till trädgårdens port för att på afstånd bivista dessa sällsamma rörelser. Hela dagarna den 15, 17 och 19 oktober var tilloppet så betydligt i förstaden Saint-Antoine, på bulevarderna och ända till porten Saint-Martin, att man omöjligen kunde slippa fram på dessa ställen. Den omåttliga trängseln af nyfikna på stadens gator hade kunnat medföra oreda och faror, hvarföre man beslöt att låta ballongen uppstiga utanför Paris. Kronprinsen erbjöd åt Montgolfier trädgården vid sitt slott de la Muette i Boulogner skogen. Emellertid tvekade Montgolfier allt mer ju närmare det afgörande ögonblicket nalkades; han hyste fruktan för det öde som väntade den modiga luftseglaren, hvilken åtrådde äran att först hafva pröfvat luftseglingens vågspel. Han begärde, han fordrade förnyade försök. Man måste medge att Pilatres förslag hade kunnat skräm-

na det modigaste hjerta. Fyra månader hade ännu knappt förflutit sedan luftballongernas uppfinning, och tiden hade icke kunnat medgifva att öfverväga alla omständigheter, alla farer af ett uppstigande i lösläppt ballong. Man hade då ännu icke tänkt på att skydda ballongerna med den säkerhets-ventil, som genom att utsläppa gasen åstadkommer ballongens nedstigande utan svårighet och bryderi; för öfrigt förlorar detta medel större delen af sin verksamhet i ballonger med eld. Man hade ännu icke uppfunnit *barlasten*, detta luftseglarenas palladium som låter dem höja sig efter behag och således lemnar utväg att välja stället för afstigandet. Utomdess öppnade närvaron af en glödande eldstad midtuti så antändliga ämnen som ballongens omhölje, synbarligen dörren för faror af alla slag. Denna väfnad af tyg och papper kunde råka i brand midtuti luften och störta de ovarsamma luftseglarena ned, eller ock om elden slocknade genom någon tillfällighet så drogs apparaten mot jorden med en förfärlig fart. Det på galleriet sammanpackade bränmaterialet erbjöd farlig näring åt branden; fyrfatets låga kunde meddela sig åt halmen och sålunda fortplanta branden till ballongens omhölje. Slutligen kunde eldgnistor flugna ifrån härden midt på fältet nedfalla på lador och hus. Också drog Montgolfier ut på tiden, fordrande nya experimenter. Konungen hade kännedom om dessa svårigheter; efter mogen undersökning satte han sig emot experimentet och gaf polischefen ordres att hindra resan. Han tillät blott att försöket gjordes med tvenne dömda brottslingar, hvilka man skulle sätta i maschinen. Pilatre des Rosiers harmades öfver denna proposition: »hvad? usla brottslingar skulle till först få äran att uppstiga i luften! nej detta skall ej ske.» Han besvor, bönföll, upprörde staden och hofvet, vände sig till personer som stodo mest i gunst hos konungen; han fick på sin sida hertiginnan af Polignac, gouvernante för prinsarna och med mycket inflytande på Ludvig XVI. Hon förordade hans sak med värma inför konungen. Marquis d'Arlandes hade med honom gjort några förberedande färder i bunden ballong; Pilatre förmådde honom att gå till konungen. Marquis d'Arlandes bestred att uppstigandet medförde någon fara, och till att bevisa detta erbjöd han sig att följa med Pilatre på hans luftresa. Ansatt från alla håll gaf konungen efter.

Den 21 november 1783 kl. 1 eftermiddagen utförde Pilatre des Rosiers och Marquis d'Arlandes den första luftresan, i närvaro af kronprinsen och hans följe, församlade i den vackra trädgården de la Muette. Oaktadt en nog häftig vind och en stormig himmel höjde sig maschinen hastigt. Uppkomna till en höjd af 100 metres svängde de resande sina hattar för att helsa folkmängden, som rörde sig under dem delad mellan beundran och fruktan. Apparaten fortfor att höja sig majestätiskt, så att man snart icke kunde urskilja de nya argonauterna. Den höll sig alltjemt på en ganska betydlig höjd, så att Paris innevånare, som lupo till ifrån alla kanter, kunde varseblifva den äfven ifrån marken på de smalaste gator. Notre-Dames torn voro betäckta med nyfikna, och när maschinen passerade emellan solen och ett ibland tornen, åstadkom den der en förmörkelse af eget slag. Höjande eller sänkande sig mer eller mindre efter luftseglarenas rörelse, passerade ballongen emellan invalidhuset och krigsskolan, svåfvade öfver les Missions etrangeres och närmade sig Saint-Sulpice. Då ökade seglarena elden för att lemna Paris, höjde sig och träffade en luftström som förde dem mot söder, lät dem passera bulevarden och bar dem till slätten öfver ringmuren mellan barriere d' Enfer och barriere d' Italie. Marquis d'Arlandes som fann att försöket var fullständigt och ansåg det vara onödigt att gå längre första resan, ropade åt sin kamrat: »ned till marken!» De läto elden upphöra, maschinen nedsjönk långsamt och stadnade på Butte aux Cailles, emellan Moulin-Vieux och Moulin des Merveilles. När den vidrörde marken sjönk den nästan helt och hållet tillsammans. Marquis d'Arlandes hoppade ut från galleriet, men Pilatre,

som var i förstäfven af galleriet och följaktligen under vinden, inveckiades i tyget och förblef någon tid begrafven under maschinens veck som slog ned på den sidan. Var det en vink om det olyckliga öde som framdeles väntade honom? Maschinen uppvecklades, sattes på ett åkdon, och återfördes till verkstäderna i förstaden Saint-Antoine. Seglarena hade under färden icke erfarit någon plågsam känsla; de voro intagna af stolthet och glädje öfver sin triumf. Marquisen steg genast till häst och råkade sina vänner på slottet de la Muette. Man emottog honom med tårar af glädje och yra. Ibland de personer som bivistat tillredelserna till resan, varseblef man Benj. Franklin; man kunde säga att den nya verlden hade skickat honom för att vara vittne till den minnesvärda händelsen. Vid det tillfället uttalade Franklin ett ofta upprepadt ord. Man sade i hans närvaro: »hvartill kunna ballonger tjena?» »Hvartill kan det nyfödda barnet duga?» svarade den Amerikanska filosofen.

Det mål Pilatre des Rosiers hade föresatt sig med detta farliga prof, hade framför allt varit ett vetenskapligt syftemål. Man borde utan dröjsmål skynda sig att draga fördel för fysikens och meteorologins framsteg af detta så nya och glänsande medel att experimentera; men man erfor rätt snart att den apparat Pilatre betjenat sig af, d. v. s. en ballong med eld eller en *montgolfier*, såsom man redan kallade den, icke kunde göra mer än högst medelmåttiga tjenster i detta afseende. I sjelfva verket gjorde tyngden af det betydliga brännmaterial som man borde medföra, jemte den ringa skilnaden emellan den upphettade och den vanliga luftens täthet, att ballongen icke förmådde uppnå någon betydligare höjd. Dessutom upptog nödvändigheten att för beständigt underhålla elden hela seglarenas tid, och förhindrade dem att öfverlemna sig åt experimenter och instrumenters observerande. Man insåg sedermera att vätgas-ballongerna allena kunde erbjuda den säkerhet och beqvämlighet som oundgängligen behöfves för luftresors utförande. Också publicerade tvenne djerfva experimentörer *Charles* och *Robert* några dagar derefter i tidningarna programmet till ett uppstigande i vätgas-ballong. De öppnade en subscription om 10,000 francs »för en ballong af siden, bärande tvenne seglare, hvilka skulle uppstiga i lössläppt ballong och i luften försöka fysiska observationer och experimenter.» Om några dagar var summan fulltecknad. Pilatre des Rosiers och Marquis d'Arlandes luftresa hade varit en handling af djerfhet. Förlitande på sitt mod och utan de naturligaste försigtighetsmått, hade de utfört ett bland de ovanligaste företag en menniska någonsin fullbordat: Charles och Roberts uppstigande skedde deremot under helt andra förhållanden. Förberedd med mogen öfverläggning, beräknad med sällsynt intelligens, understöddes resan af all den hjelp vetenskapliga insigter i sådant fall kunna gifva. Man kan säga att Charles genom denna luftfärd på en gång skapade luftseglingskonsten.

En månad var tillräcklig för Charles nit och lyckliga intelligens att ställa i ordning alla de snillrika och nya medel, med hvilka han riktade den nyfödda luftseglingskonsten. Den 26 november 1783 var en ballong af 9 metres diameter, försedd med sin tråd och sin båt, upphängd midtuti Tuileriernas stora allé gentemot slottet. Den stora dammen framför pavillon d'Horloge emottog apparaten för vätgasens tillredning, som bestod af 25 tunnor försedda med blyrör som ledde till ett vattenfyldt kar, ämnadt att rena gasen. Ett rör af större diameter ledde vätgasen till ballongens inre. Operationen gick långsamt och erbjöd åtskilliga svårigheter, var icke heller utan fara. Om natten hade en lampa blifvit ställd för nära en af tunnorna, gasen antändes och en förfärlig explosion ägde rum. Lyckligtvis hindrade en i tid tillsluten tapp branden att fortplantas ända till ballongen. Allt reparerades och några dagar derefter var ballongen fylld. Den 1 december trängde sig halfva Paris till trakten omkring Tuileriernas slott; i midten infördes de akademiska corpserna och subscribenterna som hade betalt

sin plats med 4 louis i en inhägnad, enkom uppförd för dem omkring bassinen. Subscribenter à 3 francs utbredde sig i återstoden af trädgården. Den af gas uppblåsta ballongen svajade lindrigt i luften; den var af siden med band skiftevis gula och röda. Korgen derunder var blå och gul. Slutligen dånade ett kanonskott, tillkännagifvande att uppstigandet skulle begynna. Båten har barlast, man instufvar proviant och instrumenter. För att erfara vindens rigtning begynner man uppsläppa en liten ballong af grönt siden med två metrers diameter. Charles går emot Etienne Montgolfier, hållande den lilla ballongen fästad vid ett tåg, och bad honom sjelf uppsläppa den. »Det tillkommer Er, min herre, sade han, att öppna för oss himlavägen.» Publiken begrep den goda smaken och delikatessen i allusionen, man applåderade, och den lilla ballongen flög emot nordost, bländande emot solen med sin granna smaragdfärg. Ett annat kanonskott hördes, seglarena intogo sin plats och genast höjde sig ballongen med majestätisk långsamhet. Beundran och entusiasm gåfvo sig luft från alla håll, oändliga applåder skakade luften, de kring inhägnaden uppställda soldater skyldrade gevär, officerarne helsade med sin värja, och maschinen fortfor att lugnt uppstiga under 300,000 åskådares bifallsrop. När ballongen ankommit på höjden af Monceau, stod den ett ögonblick stilla, gick öfver stag, vände om till samma punkt och följde vindens riktning. Efter en färd af omkring 9 lieues, sedan de sänkt och höjt sig efter behag förmedelst den barlast de utkastade, nedstego seglarena kl. $\frac{3}{4}$ till 4 på Nesles äng, 9 lieues från Paris. Robert steg ut ur båten, Charles afreste ensam. Inom 10 minuter kom han upp till en höjd af nära 4000 metres. Han öfverlemnade sig åt hastiga fysiska observationer. En half timme derefter nedsteg ballongen ånyo lugnt 2 lieues ifrån sin andra utgångspunkt. Vid sitt urstigande emottogs Charles af Hr Farrer, en Engelsk adelsman, som ledsagade honom till sitt slott der han passerade natten. Följande dagen utanordnade konungen en pension af 2000 livres åt den lärda och modiga luftseglaren. Han ville också att vetenskapsakademin skulle bifoga Charles' namn till Montgolfiers på den medalj akademin beslöt egna åt ballongernas uppfinning. Charles hade bordt hafva den takt och anspråkslöshet att han afböjt denna ära. Han hade utan tvifvel fullkomnat luftballongerna och hänvisat på medlen att göra luftresorna praktikabla; men uppfinningens hela förtjenst består i den princip som bröderna Montgolfier för första gången satt i verket: äran af uppfinningen hade bordt tillfalla dem allena.

Den 15 juli 1784 gjorde hertigen af Chartres, sedermera Philippe-Egalité, jemte bröderna Robert i Saint-Cloud en uppfärd som satte luftseglarenas mod på ett förfärligt prof. Bröderna Robert hade förfärdigat en luftballong med vätgas, aflång till formen af 18 metres höjd och 12 i diameter. Man hade inuti den stora ballongen satt en annan betydligt mindre och fylld med vanlig luft. Bröderna Robert hade trott, vi veta icke rätt på hvilken grund, att denna hopsättning skulle låta dem nedstiga eller höja sig ånyo i atmosferen utan att behöfva förlora gas. Man hade också till båten fogat ett bredt styre och tvenne årar med afsigt att styra den. Kl. 8 om morgonen uppstego bröderna Robert, Collin Hullin och hertigen af Chartres ifrån Saint-Clouds park i närvaro af en stor mängd nyfikna. De längre bort stående gåfvo genom höga rop tillkänna sin önskan att de som voro närmare scenen skulle falla på knä för att lemna hvar och en fri utsigt; med enhällig rörelse sänkte hvar och en ett knä till marken, och ballongen höjde sig midtibland den sålunda nedslagna mängden. Tre minuter efter afresan försvann ballongen i molnen; seglarena förlorade jorden ur sigte och funno sig omgifna af tjocka moln. Maschinen lydde de häftiga och motsatta vindar som rådde på denna höjd, hvirflade och vände tre gånger om till samma punkt. Vinden stötte med häftighet på det med taft fordrade styrets utbredda yta; ballongen erfor en utomordentlig svängning och fick många häftiga

förnyade stötar. Intet kan återgifva den förskräckliga scen som följde på dessa första ilar. Molnen störtade öfver hvarandra, de hopade sig under seglarena och tycktes vilja stänga för dem återvägen till jorden. I ett sådant fall kunde man omöjligen tänka på att begagna apparaten för ballongens styrande. Seglarena ryckte bort styret och kastade ned årarna. Maschinen gjorde allt mer och mer häftiga svängningar, och för att lätta den beslöto de befria sig ifrån den lilla ballongen som fanns inuti. Man afskar snörena som höllo den; det lilla klotet föll, men det var omöjligt att draga det ut. Det hade fallit så olyckligt att det just inpassades i ballongens mynning, hvars öppning det fullkomligt tillslöt. I samma ögonblick kastade en vindstöt ifrån jorden dem upp till högre regioner, de passerade förbi molnen och man varseblef solen; men dess strålars värme och luftens betydliga förtunning i dessa höga regioner, dröjde icke att förorsaka gasens starka utvidgning. Ballongens sidor voro starkt utspända; den nedre öppningens olyckliga tillspärrning genom det lilla klotet hindrade den utvidgade gasen att såsom vanligt finna en fri utgång. Väggarna voro i begrepp att sprängas under gasens inre tryckning. Seglarena stodo upp i båten, togo långa käppar och försökte upplyfta klotet som tillstoppade mynningen, men gasens ytterliga utvidgning höll den så starkt fästad, att ingen styrka förmådde öfvervinna detta motstånd. Undertiden fortforo de att stiga och barometern tillkännagaf att man kommit till 4,800 metres höjd. I detta kritiska ögonblick tog hertigen af Chartres ett förtvifladt steg: han grep den ena af de flaggor som prydde båten och med den spetsiga stången stötte han hål i ballongens tyg på tvenne ställen; det blef en öppning af två eller tre metres, ballongen nedgick genast med en förfärlig hastighet, och jorden syntes åter för de skrämda seglarenas ögon. Lyckligtvis saktade sig fallets hastighet när man kom till en tätare atmosfer och blef slutligen ganska modererad. Seglarena begynte åter fatta mod när de märkte sig vara nära att falla midtuti en damm; de kastade genast ut 60 marker af barlasten, och lyckades förmedelst några rörelser lägga till på marken, ett stycke ifrån Garennes damm i Meudonparken. Hela denna expedition hade knappast varat några minuter. Det lilla klotet uppfyldt med luft hade gått ut igenom ballongens öppning, fallit i dammen och måste uppdragas med rep.

Någon tid derefter uppkastade den Fransyska luftseglaren *Blanchard* ett förslag hvars djerfhet på denna tid med rätta kunde beskyllas för galenskap: han ville i ballong öfverfara afståndet emellan Frankrike och England. Denna underbara öfverfart, under hvilken seglaren tusen gånger kunnat finna döden, lyckades endast genom den besynnerligaste tillfällighet och det faktum att vinden förblef utan märkbara förändringar i tre timmars tid. Full af lit till den styrelse-apparat som han upptänkt, hade Blanchard tillkännagifvit sin förestående *öfverfart* i Engelska tidningar, och en Amerikanare, doktor *Jeffries*, hade erbjudit sig att åtfölja honom. Den 7 januari 1785 var himlen klar, vinden svag och blåsande ifrån nord-nord-vest; Blanchard, åtföljd af doktor Jeffries, lemnade då Dovres slott och begaf sig till stranden. Ballongen fylldes med gas, man ställde den några fot ifrån branten af en stupande klippa, ifrån hvilken man ser det bråddjup Shakespeare beskrifver i »Kung Lear.» Kl. 1 öfverlemnades ballongen åt sig sjelf, men då tyngden befanns vara något för svår nödgades man bortkasta en betydlig mängd barlast och de resande foro med blott 30 marker sand. Sakta höjde sig ballongen och vände sig mot hafvet, drifven af en lindrig vind. Seglarena hade då för sina ögon ett skådespel som den ena af dem beskrifvit med entusiasm. På ena sidan framställde de sköna slätter, som utsträcka sig bakom staden Dovre, ett prägtigt skådespel; ögat omfattade en så vidsträckt horisont att man kunde varseblifva och räkna på en gång 36 städer och byar. På andra sidan erbjödo de tvärbranta klipporna, som begränsa kusten och mot hvilka hafvet bry-

ter sig, genom sin bugtighet och deras ofantliga uddar den mest sällsamma och fruktansvärda anblick. Anlända till öppna hafvet passerade de ofvanom flere skepp. Emellertid blef ballongen litet mindre uppsvälld ju mer de skredo fram, och kl. $1\frac{1}{2}$ sänkte den sig synbarligen nedåt. För att lyfta den högre utkastade de hälften af sin barlast; de voro då vid tredjedelen af vägens längd och urskiljde icke mer Dovres slott. Ballongen fortfor att nedgå, de voro tvungna att kasta hela återstoden af sanden, och när denna lättning icke räckte till befriade de sig ifrån några böcker som de medtagit. Ballongen höjde sig och fortfor att segla emot Frankrike; då voro de på halfva vägen af sin farliga resa. Kl. $2\frac{1}{4}$ tillkännagaf qvicksilfrets stigande i barometern att ballongen åter skulle begynna nedsänka sig; de kastade ut några verktyg och saker med hvilka de hade försett sig. Kl. $\frac{1}{2}$ till 3 hade de öfverfarit $\frac{3}{4}$ af vägen, och begynte få de så efterlängtade stränderna af Frankrike i sigte. Då uttömde sig nedre delen af ballongen genom förlusten af gas, och luftseglarena märkte med förskräckelse att maschinen nog hastigt nedgick. Bäfvande vid tanken att icke kunna uppnå stranden, hastade de att befria sig ifrån allt som icke nödvändigt behöfdes för deras räddning; de kastade sitt munförråd, styret och årarna, en onödig packning, slängdes i rymden, ankarena och tågverket togo samma väg; de afdrogo sina kläder och kastade dem i hafvet. I trots af allt detta nedgick ballongen likväl alltjemt. Man säger att doktor Jeffries i sista ögonblicket erbjöd sig att kasta sig i hafvet. »Vi äro båda två förlorade, sade han; om ni tror att detta medel kunde rädda Er, så är jag färdig att uppoffra mitt lif.» Likväl återstod för dem ännu en yttersta utväg: de kunde befria sig ifrån båten och hålla sig fast vid ballongens tågverk. De redde sig till att försöka denna sista förfärliga utväg, och höllo sig båda upphängda i tågverket, alldeles färdiga att afskära de band som höllo upp båten, då de trodde sig hos maschinen förmärka en rörelse uppåt; ballongen steg verkligen. Den fortfor att höja sig, återtog sin bana, vinden var alltjemt gynnsam, och de drefvos hastigt emot kusten. Snart glömdes deras förskräckelse när de tydligen varseblefvo Calais och de talrika byar som omgifva det. Kl. 3 passerade de ofvanom staden och slogo ned i Guines-skogen. Ballongen kom emot en stor ek, doktor Jeffries grep i en qvist och dess fart stadnades; man öppnade ventilen, gasen gick ut, och sålunda sluppo de lyckliga luftseglarena helbregda ifrån det mest ovanliga företag måhända som menniskan någonsin vågat försöka. Följande dagen firades denna händelse i Calais med en präktig fest. Fransk flagg uppsattes framför huset der de tagit nattqvarter; magistratscorpsen och garnisons officerarne gjorde sin uppvaktning hos dem. Vid en middag som man gaf för dem i stadshuset presenterade borgmästaren för Blanchard i en gulddosa den skrift som gaf honom titeln af borgare i staden Calais, en titel som han sedermera alltid bibehöll. För 3,000 francs och en pension af 600 francs köpte borgerskapet af honom den ballong af hvilken han betjenat sig på resan och nedsatte den i Calais förnämsta kyrka. Man beslöt slutligen att en marmorkolonn skulle uppresas just på det ställe der luftseglarena hade stigit af. Några dagar derefter hade Blanchard företräde för Ludvig XVI, som utanordnade åt honom en gratifikation af 1,200 livre och en pension af samma summa. Drottningen som satt vid spelbordet, höll för Blanchard på ett kort och lät utbetala åt honom en betydlig summa den hon vunnit. Med ett ord ingenting felades i hans triumf, ej ens ovännernas afund som vid detta tillfälle gåfvo honom öknamnet *don Quichotte de la Manche.*

Det djerfva företagets lysande framgång och det omätliga genljud det gaf i England och Frankrike, kan räknas ibland orsakerna till en af de sorgligaste händelser som utmärkt luftseglarenas historie. Pilatre des Rosiers lät, hänförd af ett olyckligt begär att täfla, genast tillkännagifva att han i sin tur skulle öfvergå hafvet ifrån Boulogne till London, en färd ännu farligare än Blanchards. Man för-

sökte förgäfves göra begripligt för hvilka faror Pilatre skulle utsätta sig genom detta företag. Han försäkrade sig hafva uppfunnit en ny inrättning af ballongerna som förenade alla vilkor för säkerheten och tillät honom hålla sig i luften under en betydlig tid. På denna försäkran gaf regeringen åt honom en summa af 40,000 francs för att bygga sin maschin. Man insåg då hurudan den sammansättning var hvilken han upptänkt: han förenade till ett de båda systemerna man härtills begagnat; under en vätgasballong hängde han en montgolfiere. Det är svårt att fatta motiverna till denna anordning, ty han gjorde en viss hemlighet af sina idéer. Troligen ville han genom montgolfierens tilläggande befria sig ifrån nödvändigheten att utkasta barlasten när han ville höja sig och att förlora gas när han nedsteg; alltefter som elden ökades eller minskades i montgolfieren ökades eller minskades kraften att uppstiga. Huru det ock må vara, bildade de båda systemerna, som isolerade hafva hvar sin fördel, förenade den sämsta och förkastligaste sammansättning. Det var blott alltför lätt att begripa för hvilka rysliga faror närvaron af en eldstad i granskapet af en antändlig gas, såsom vätgasen, utsatte luftseglaren. »Ni sätter ett fyrfat under en kruttunna,» sade Charles åt Pilatre; men han lyssnade till ingenting, han lydde blott sin djerfhet och sitt otroliga vetenskapliga svärmeri, hvarpå han redan gifvit så många prof och som var ett karaktärsdrag hos honom.

Denna modiga mans tillvaro kan betraktas såsom exempel på den äfventyrs- och experiment-feber, hvilken de fysiska vetenskapernas framsteg utvecklat hos några naturer i slutet af senaste sekel. Pilatre des Rosiers var född i Metz 1756. Man hade i början bestämt honom för kirurgin, men han hade stor vedervilja för den; han gick ifrån hospitalet till en apotekares laboratorium, der han fick de första begreppen af fysiken. Återkommen till hemmet kunde han icke uthärda det omåttliga tvång, hvari hans far höll honom, utan begaf sig en vacker dag att söka lyckan i Paris. I början anställd såsom laboratör i ett aptek, bemärktes han af en läkare som tog honom ifrån denna låga ställning. Genom sin beskyddares hjelp kunde han följa med de berömdaste professorers i hufvudstaden föreläsningar, och fann sig snart i tillfälle att sjelf göra sina kurser. Han förevisade offentligt de upptäckter Franklin gjort på de elektriska fenomenernas nya fält; derigenom förskaffade han sig en viss betydenhet i den vetenskapliga verlden, och kunde snart få medel att uppsätta ett vackert fysiskt laboratorium, der de lärda funno alla nödiga apparater för sina arbeten och experimenter. Han erhöll slutligen plats såsom intendent för grefvens af Provence naturalhistoriska kabinett. Pilatre des Rosiers kunder derefter gifva luft åt sin håg för experimenter och åt den honom egna besynnerliga passion att på sig sjelf göra de allrafarligaste försök. Man anför de mest öfverraskande drag af detta. Ingenting kunde hejda eller skrämma honom; vid sina experimenter öfver atmosferens elektricitet utsatte han sig hundrade gånger för att nedslås af den elektriska strömmen, hvilken han nästan utan alla försigtighetsmått drog ned ifrån åskmolnen. Han var ofta nära att förlora lifvet genom inandningen af de skadligaste dunster. Under detta vetenskapliga svärmeri kom upptäckten af luftballongerna. Man har sett med hvilken hetta han störtade sig på den nya banan, som så väl öfverensstämde med alla hans själs instinkter. Han hade äran af att först höja sig i luften, och i hela serien af experimenter som följde såg man alltid honom i första ledet der fara var. Midtunder hänförelsen af en verklig galenskap öfverlemnade han sig i Boulogne åt förberedelserna till den resa han annonserat. Vid förfärdigandet af sin aëro-montgolfiere hjelptes han af en fysiker från Boulogne vid namn Romain. En adelsman från landet, de Maisonfort, skulle åtfölja Pilatre, men Romain fordrade såsom erkänsla för sina mödor att få deltaga i företagets ära; de Maisonfort nödgades lemna platsen åt honom. Pilatre och Romain afreste den 13 juni 1785 kl. 7 om morgonen.

Orsakerna till den katastrof som kostade dem lifvet, känner man endast genom Maisonforts gissningar, som qvarblifven på jorden var vittne till händelsen. Den dubbla maschinen, d. v. s. montgolfieren med en vätgasballong ofvanföre, höjde sig med stor hastighet ända till omkring 400 metres höjd; men då såg man plötsligt vätgasballongen uttömma sig och genast falla på montgolfieren. Denna vände sig två eller tre gånger omkring och slog sedan ned med en förfärlig hastighet. Enligt Maisonfort skulle följande hafva händt. När seglarena uppnått 400 metres höjd anföllos de af motsatta vindar, som kastade dem långt ifrån hafvet inåt landet; det är då troligt att Pilatre, för att nedstiga och söka en gynsammare luftström som skulle föra dem mot kusten, uppdragit ventilen till vätgasballongen; men tåget som var fästadt vid denna ventil var ganska långt, gick ifrån båten under montgolfieren ända till ballongens spets, och höll icke mindre än 100 fot. Också lopp det trögt och den friktion det förorsakade sönderslet ventilen. Ballongens tyg var slitet genom det stora antal förberedande försök man gjort i Boulogne och genom många försök till afresa; det refs på en utsträckning af flere metres; ventilen föll in i ballongen och denna befanns tom inom några ögonblick. Sålunda skulle ingen antändning af gasen hafva ägt rum midtuti atmosferen, såsom man har sagt; efter fallet erfor man att montgolfierens fyrfat icke varit tändt. Vätgasballongen, sammansjunken genom gasförlusten, föll ned på montgolfieren och tyngden af denna massa drog den genast mot jorden. Maisonfort skyndade sig till den trakten der ballongen slog ned; han fann de båda olyckliga seglarena omgifna af tyget i samma ställning som de hade vid afresan. Pilatre var utan lif, hans kamrat dog efter några minuter. De hade ännu icke passerat stranden och voro nedfallna nära till Vimilles borg. Genom en sorglig ironi af ödet dogo de i samma trakt der Blanchard nedstigit, icke långt ifrån den till hans ära uppresta minnesstoden.

Om de talrika aërostatiska försök som blifvit anställda i våra dagar hafva vi föga annat att säga än att smaken för luftresor hotar tillvexa med hvarje dag. I alla fall är det ett faktum som förtjenar observeras: återkomsten af de äfventyrliga förslagen att styra ballongerna, sammanfallande med den allmänna förkärlek för luftsegling som nu äger rum. Problemet af luftballongernas styrande har man för närvarande satt på dagordningen. En uppfinnare, som icke blifvit modfälld af sina talrika föregångares motgång, *Petin*, har uppkastat planen till ett slags *luftskepp*. Han sammanbinder till ett enda system fyra vätgasballonger, förenade vid deras bas genom en trädställning, hvilken bildar liksom däcket till detta nya skepp. På detta däck höja sig stödda på stolpar tvenne stora skärmar försedda med horisontelt ställda segel. När maschinen höjer eller sänker sig erbjuda dessa segel en stor yta som uppfångar luften och de upplyftas eller nedsänkas lika genom luftens motstånd; men om man ihopvecklar en del, så blir motståndet ojemt och luften passerar fritt genom de öppna skärmarna; den fortfar följaktligen att utöfva verkan på de skärmar som ännu hafva sina segel, och deraf uppkommer ett störande af jemvigten som kommer skeppet att luta, och att upp- eller nedstiga efter behag i sned riktning längs en sluttande plan. Deri består hela nyheten af Petins förslag. Det är icke omöjligt att denna anordning i sjelfva verket låter seglaren gifva åt maschinen en slags sned gång i en bestämd riktning, i stället för den vertikala gången som ballongerna härtills haft; men dessa rörelser, framkallade af luftens motstånd, kunna tydligen icke åstadkommas annars än under upp- eller nedgåendet; rörelsen är omöjlig när ballongen är i jemvigt eller hvila. För att framkalla dessa verkningar måste man nödvändigt höja eller sänka ballongen genom att kasta barlast eller utsläppa gas; man uppnår således icke det åsyftade målet annorlunda än att man småningom förbrukar orsaken till dess rörelse. Der finnes ett väsentligt fel, som man märker vid första påseendet. Der är alltännu det radikala fel, för hvilke

vi sannerligen icke veta något botemedel, nemligen frånvaron af all rörelsekraft. Väderluckans spel som motsvarar skärmarnas förrättning, kunde måhända gifva åt apparaten någon rörelse i lugnt väder, men för att öfvervinna vindarnas och luftströmmarnas motstånd, måste man synbarligen låta någon mekanisk kraft tillkomma. På en sådan grundkraft har väl Petin knappast tänkt, eller åtminstone äro de medel han dertill föreslår alldeles barnsliga. Spirallinien är noga taget den rörelsekraft Petin antagit. Men spirallinier hafva ofta blifvit försökta vid luftseglingen och alltid utan den ringaste framgång. Huru man skall komma dessa spirallinier att verka förmedelst de små turbiner, som figurera i ritningen öfver apparaten, kan svårligen begripas. Utom det att deras små dimensioner icke stå i något förhållande till maschinens ofantliga volym, synes det oss tvifvelaktigt huruvida hjulen i dessa atmosferiska turbiner kunna arbeta allenast med tillhjelp af luftens motstånd, emedan de äro hel och hållna nedsänkta i sitt fluidum (luften), hvilket torde förhindra deras lopp. För öfrigt, om ock en sådan verkan åstadkommes, så kan den icke visa sig annars än under ballongens uppstigande eller nedgående; deraf den svårighet vi ofvanföre nämnt, ty för att framkalla gången måste man kasta barlast eller utsläppa gas, d. v. s. småningom förslösa rörelsens orsak. Petin drar sig på ett nog eget sätt ur förlägenheten, när han säger att spiralen skall sättas i rörelse af menniskohand eller »något annat mekaniskt medel;» men just detta mekaniska medel gäller det att uppfinna, och deri består just svårigheten som ända till denna dag förhindrat luftseglingens realiserande.

Erfarenheten såväl som teoretiska resonnementer förena sig uti att bevisa det problemet af ballongernas styrande förblir omöjligt att lösa med de mekaniska medel vetenskapen för närvarande disponerar. Det är tid att återföra luftseglingen på en mindre steril väg. Oaktadt de motgångar några i blott vetenskapligt intresse företagna luftresor nyligen erfarit, kan luftseglingen likväl, vi upprepa det, med nytta användas för studium af jordklotets stora fysiska lagar. Deri finnes måhända dess framtid, det är i egenskap af ett instrument för vetenskapliga upptäckter, som den en dag kan intaga ett betydande rum ibland nyare uppfinningar. Man skall öfvertyga sig om den betydelse luftseglingen kan förskaffa sig i detta afseende, när vi korteligen uppräkna de hufvudsakliga fakta öfver hvilka luftresorna skulle kunna kasta något ljus.

Den rätta lagen för temperaturens aftagande i luftens högre regioner, kan man säga, är ännu okänd. Teodor de Saussure har försökt uppställa en sådan med tillhjelp af jemförande observationer, gjorda på jorden och på höga berg sådana som Rigi och Col. du Geant. Dylika observationer gjorda i Alperna utgjorde grunden för hans undersökningar; men alla på sådant sätt samlade observationer hafva icke ledt till någon allmän konseqvens, som kunnat uttryckas i en enda formel. Enligt Saussures försök skulle luftens temperatur sjunka en grad när man uppstiger 140 à 150 metres i atmosferen; observationer gjorda på Pyrenéerna hafva gifvit en grads sänkning för 125 metres höjd, och på sin uppfärd i luftballong fann Gay-Lussac att temperaturen sjönk en grad för 174 metres höjd. Man ser hvilken skilnad sinsemellan dessa resultater utvisa. Det är tydligt att regeln för temperaturens aftagande i högre regioner skall kunna bestämmas lätt och säkert genom termometriska observationer i en luftballong vid olika höjd. Mångfaldigar man observationerna af detta slag under olika latituder, på olika årstider, olika timmar af natten och dagen, så skall man utan tvifvel få reda på den allmänna lagen för detta meteorologiska faktum. Man kan säga detsamma om lagen för atmosferens förtunning. Bestämningen af det förhållande i hvilket atmosferen förtunnas ju högre man kommer, beror af två saker: temperaturens sjunkande och minskningen af den barometriska tryckningen. Aërostatiska observationer allena göra det möjligt att ställa

dessa elementer på trovärdig experimentall grund. Fysikerna sätta med rätta föga lit till den af Biot gifna regeln för luftens förtunning, emedan denna regel är uträknad efter 4 à 5 observationer gjorda vid luftfärder af Humboldt och Gay-Lussac. Genom sådana observationers mångfaldigande och om man försätter sig i latitudens, timmarnas och årstidernas olika förhållanden, kan man bestämma den på ett positift sätt. Tilläggom att detta resultat skall hafva så mycket mer vigt, som det lemnar en säker grund för mätningen af vår atmosfers verkliga höjd. Såsnart den lag är känd enligt hvilken luften förtunnas i högre regioner, skall man bestämma vid hvilken höjd dess täthet kan betraktas såsom omärkbar, och detta skall på solid experimental grund basera den nog obestämdt tagna uppgiften om vår atmosfers höjd och fysiska gränsor.

Man skall ännu dertill med lätthet kunna bestämma lagen för fuktighetens aftagande efter höjden förmedelst luftballongernas användande. De hygrometrar vi för närvarande äga gifva så mycken precision, att sådana slags observationer, gjorda under lämpligt valda förhållanden, utan tvifvel skulle gifva ganska tillfredsställande resultater och rikta fysiken med en lag hvartill alla elementer ännu fattas. Man antager i allmänhet att luftens kemiska sammansättning är densamma i alla regioner och vid hvarje höjd: Gay-Lussac har bekräftat denna uppgift vid sin luftfärd; men metoden för luftanalyser har sedan tiden för Gay-Lussacs experimenter blifvit fullkomnad på alla sätt, och det är erkändt att luftens analys genom eudiometern, sådan denna fysiker gjorde den, lemnar rum för misstag i experimentet. Således blir det nödvändigt att analysera de högre regionernas luft förmedelst den metod som Dumas angifvit. Detta så naturliga och lätta experiment har aldrig blifvit utfördt, derföre är det orätt, enligt vår tanke, att antaga luftens lika sammansättning i alla regioner. Man har visserligen enligt Dumas metod analyserat luft hemtad ifrån Faulhorns och Mont-Blancs toppar, och bekräftat dess kemiska identitet med luft ifrån jordytan; men intet tvifvel är att ju till och med jordens högsta bergs höjd är en otillräcklig gräns för undersökningen af den uppgift om hvilken vi tala. Många fysiker hafva antagit en variation efter höjden i mängden af kolsyregas, som utgör en del af luften. Ett ibland de lättast verkställda experimenter vid den blifvande serien af aërostatiska forskningar, skall bestå i att upplysa denna punkt af vårt jordklots historie.

Förmedelst experimenter i luftballongen skall man också kunna bestyrka lagen för ljudets hastighet, och erfara om den af Laplace uppställda formeln är riktig för luftens vertikala lager såsom för de horizontala, eller, om man heldre så vill, undersöka huruvida ljudet fortplantar sig med samma hastighet i vertikal som i horizontal riktning. Troligen skall resultatet blifva olika, och den regel man bestämmer sålunda skall kasta en ny dager öfver de fakta som bero af atmosferens täthet, och öfver några sekundära punkter som dermed sammanhänga. Om jordmagnetismens nuförtiden kända fenomener skulle man också erhålla ganska nyttiga upplysningar af experimenter gjorda vid betydlig höjd i luften. Sjelfva uppgiften om jordens magnetiska krafts stadigvarande intensitet vid hvilken höjd i luften som helst, den Biot och Gay-Lussac antagit såsom en följd af deras aërostatiska observationer, skulle måhända behöfva undersökas ånyo. Svårigheten att observera magnetnålen i en ballon som oupphörligt svänges af vindarna och nästan beständigt rullar omkring, gör dessa observationer kinkiga och osäkra. Det vore derföre icke ur vägen att under gynnsamma förhållanden återtaga undersökningen af detta vigtiga faktum. Slutligen vore ett ibland de nyttigaste problemer som våra lärda kunde föresätta sig vid sina luftfärder, det att undersöka om icke vid en viss höjd i atmosferen finnas stadigvarande strömmar. Man vet att i vissa trakter af jorden hela året igenom herrska oföränderliga strömmar, som bära namn af passadvindar. När man vidare utsträcker

de aërostatiska experimenterna, gör sig hemmastadd med denna nya vistelseort, och studerar det ännu så litet kända området, skall man måhända vid en viss höjd i luften finna på några strömmar, hvilkas riktning är oförändrad under hela året, eller ock hvilka bibehålla sig periodiskt vid bestämda tider. Upptäckten af passadvindar i de högre regionerna skulle vara af oberäknelig vigt för luftseglingens framtid, ty är sådanas tillvaro engång bestyrkt och deras riktning känd så vore det nog att hålla ballongen i dessa strömmars zon för att se den föras emot det föresatta stället. I fall dessa passadvindar blefve många i atmosferen, skulle den regelbundna luftseglingens problem befinnas löst på bättre sätt än genom de mekaniska sammansättningar, hvilkas vanmagt vi bevisat.

Notiser.

Finska vetenskapssocietetens årsberättelse af den 29 april 1851, innehåller följande:

Societeten har under året förlorat tvenne bland sina hedersledamöter, matheseos professor emeritus i Upsala *Jöns Svanberg*, död d. 15 januari nära 80 år gammal, och medicine och botanices professorn i Upsala *Göran Wahlenberg* d. 22 mars 70 år gammal. Den förre hade åren 1801—1803 verkställt gradmätningar och derigenom förvärfvat sig ett ryktbart namn, innehaft flere praktiska befattningar såsom profession i fältmätningskorpsen, observationstjensten vid K. vetenskapsakademin i Stockholm och sekretariatet i samma akademi och i K. vetenskapssocieteten i Upsala, samt såsom universitetslärare verkat till den matematiska vetenskapens synnerliga båtnad. Professor Wahlenberg var känd för sina stora förtjenster om örtkunskapen, geologin och klimatologin, inlagda under mer än ett halft sekel dels genom sjelfständig forskning under vidsträckta botaniska och geologiska resor, dels genom utmärkta vetenskapliga arbeten och sin lärareverksamhet jemte inseende öfver Upsala universitets Linneiska trädgård.

Finska vetensk. soc. ordförande var under sistförflutna år adjunkten *Borenius*, och under det nu ingångna innehar statsrådet *v. Nordmann* ordförandeskapet. Räkenskaperna utvisa följande resultater:

Inkomst.	Rb.	kop.
Behållning från 1849	481	45
Det societeten beviljade årsanslag	998	60
Genom försäljning af Societetens akter	1	2
Influtna intressen	4	82
	1485	89
Utgift.		
Tryckning af societetens akter	549	58
Dithörande plancher	291	55
Bokbindare-arfvode	24	—
Tryckning af magnetiska observationer	139	20
Instrumenter: 2 barometrar, 8 termometrar, 2 regnmätare	154	55
Arfvoden	95	—
Diverse smärre utgifter	17	65
	1271	53
Behållning till år 1851	214	36

På 3 tomen af societetens akter äro 76 ark färdigtryckta, och af *Notiser ur Sällskapets pro Flora et Fauna Fennica förhandlingar* 2:a häftet äro 23 ark tryckta. De 6 punkter på hvilka societeten härtills föranstaltat barometer och termometer-observationer, blefvo under året förökade med 2, nemligen Mustiala och Torneå; på förra stället göras observationerna af direktör Collin, på det senare af doktor Ehrström. Barometer- och termometer-observationer för 1849 insända af major Karsten i Kuopio och apotekaren Relander i Sordavala; för 1850 af apotekaren Westerlund i Uleåborg, kommissionslandtmätaren Malmgren i Kajana, kyrkoherden Dahlström i Wiitasaari, major Karsten i Kuopio, direktör Collin på Mustiala och prosten Sadelin i Hammarland. Kyrkoh. Dahlström, kom. landtm. Malmgren och dir. Collin hafva ökat

nämnda observationer med klimatologiska iakttagelser af flere slag, hvaribland nederbördsobservationerna af Hr Collin äro förtjenta af särskild uppmärksamhet. Termometer-obs. för 1850 hafva blifvit insända af predikanten Lindegren i Lehtimäki, vice paster Lundenius i Kökar och kapellanen Heikel i Brändö. Genom doktor Ehrström har societeten fått emottaga observationer öfver hafsytans höjd, anställda åren 1848 och 1849 i Simo kapell af kapellansadjunkten Simelius; och genom apotekaren Julin i Åbo en journal öfver meteorologiska och klimatologiska observationer af flere slag förd på skeppet Atka 4 gånger dagligen af kapten Riedell ifrån d. 3 nov. 1847 till d. 16 juni 1849, afbrutna blott under hans vistelse i Riojaneiro, Valparaiso, Sitka, Ajan, Peter-Pauls hamn och Honolulu. Klimatologiska observationer hafva under året blifvit insända af 37 landsmän ifrån olika orter af landet.

Särskild uppmärksamhet har societeten fästat vid den fordom såkallade »vattuminskningen,» eller jordvallens höjning omkring Östersjön, äfvensom i sammanhang dermed vid hafvets tidstals skeende höjning och sänkning, som troligen är ett resultat af vindarnas och lufttryckningens förenade inverkan på hafsytan. K. Svenska vetenskapsakademin har genom skrifvelse underrättat societeten om de åtgärder akademin vidtagit för att åstadkomma dagliga observationer å vattenhöjden längs de Svenska kusterna i hela deras utsträckning, samt derjemte anhållit om societetens medverkan till ändamålsenliga åtgärder i Finland för samma sak. Societeten har derföre ingått till H. Kejs. Maj. med underdånig framställning det måtte vederbörande fyrvaktare anbefallas att under den tid sjön är öppen tvenne gånger i dygnet anställa observationer öfver vattnets höjd i enlighet med framdeles meddelande närmare anvisning och med det instrument societeten skulle låta på hvarje ställe uppsätta, äfvensom att härmed skulle få förenas samtidiga iakttagelser af vindens riktning och ungefärliga styrka.

Följande vetenskapliga föredrag hafva inom societeten blifvit hållna: *1.* professor *Ilmoni* beskref den 16 december ett *vattendjur*, som han funnit vid ön Capri utanför Neapel och som efter all anledning ännu icke varit föremål för närmare uppmärksamhet; *2.* Kanslirådet *Lagus* afhandlade vid årssammanträdet 1850 *de poetiska beståndsdelarna i lag och rätt; 3.* statsrådet *Nordenskiöld* förevisade d. 16 dec. en *blästerprofvare* eller *manometer*, för bestämmandet af upphettad blästers medelpression, öfver hvilket instrument en beskrifning skulle insändas till K. vetenskapsakademin i Petersburg; *4.* statsrådet *Nordenskiöld* meddelade d. 3 febr. en beskrifning af *Ivaarit*, *ett nytt till granat-arterna hörande mineral*, hvilket förekommer på spetsen af Ivaara berg i Kuusamo socken, och innehåller, enligt en af mag. Thoreld i bergskontorets laboratorium verkställd analys, ibland andra ämnen ej mindre än 18 procent Titansyra; *5.* statsrådet *Pipping* föredrog den 21 okt. *tredje och fjerde* styckena af den afhandling: *Några historiska underrättelser om boktryckeriet i Finland*, hvars tvenne första stycken finnas införda i societetens akter, och den 3 februari *femte* stycket af samma arbete; *6.* statsrådet *v. Nordmann* höll på årsdagen 1850 ett föredrag *om det latenta lifvet, eller djurs och vexters vinter- och sommarsömn; 7.* densamma meddelade d. 10 juni åtskilliga uppgifter rörande den märkvärdiga *tillbakaskridande metamorfosen hos parasitiska kräftor*, ett ämne hvartill statsrådet samlat nya materialier vid Svarta hafvets kust, i Bohuslän, vid Nordsjön samt i de zoologiska museerna i Köpenhamn, Berlin, Paris och London; *8.* densamma höll d. 18 nov. ett föredrag öfver användningen af *apparaten för polariseradt ljus i förening med det sammansatta mikroskopet*, samt anställde inför societeten åtskilliga hithörande försök; *9.* densamma förevisade d. 16 dec. *käkar och tänder af ett fossilt däggdjur*, tillhörande tertiärformationen och funnet i Kischineff i Bessarabien, samt förtydligade ämnet med några teckningar; djuret förmodades tillhöra ett nytt genus för hvilket statsrådet Nordmann föreslagit namnet *Tha-*

lassictis; ***10.*** densamma höll d. 7 april ett föredrag öfver *Chryptochiton stelleri*, en mycket sällsynt till Cyclobranchiaternas afdelning hörande mollusk från Kamtschatka, af hvilken ett torkadt exemplar påfunnits i universitetets museum; ***11.*** professor *Bonsdorff* föredrog den 3 febr. en anatomisk beskrifning af *cerebralnerverna hos tranan*, och ***12.*** den 3 mars om resultaterna af sina speciella forskningar rörande *vensystemet hos laken*, hvilka båda föredrag redan blifvit tryckta i societetens akter; ***13.*** densamma meddelade d. 7 april resultaterna af sina å Håkansböle gård i granskapet af Helsingfors förrättade obduktioner af 3:ne nötkreatur, misstänkte att besväras af den smittosamma *lungsjukan;* ***14.*** professor *Moberg* höll på årsdagen 1850 ett föredrag öfver *den elektromagnetiska telegrafen*, samt gaf ett åskådligt begrepp om denna vigtiga uppfinning genom experimenter med en apparat som föreställde en telegraf i smått; ***15.*** densamma meddelade d. 3 febr. en uppsats om *silurisk kalksten*, hvarvid förevisades åtskilliga i norra delen af Åland på och inuti mulljorden samt på stränderna funna kalkstensfragmenter, hvilka genom de deruti inneslutna petrifikater, såsom orthoceratiter, enkriniter, paleader (deribland Calymene Blumenbachii och andra obestämbara calymenearter), spiriferer och fucoider, tydligen visade sig tillhöra öfvergångsformationens första period, den siluriska; ***16.*** densamma fästade d. 3 mars societetens uppmärksamhet på en för den optiska vetenskapen vigtig notis *om Fizeaus och Breguets experiment till bestämmande af ljusets relativa hastigheter i luft och vatten;* ***17.*** professor *af Schultén* har d. 10 juni, 18 nov. och 7 april anmält följande uppsatser: *Note sur une transformation nouvellement proposée de la formule barometrique de Laplace — Remarque sur la deduction des expressions apparemment imaginaires de Sinus et de Cosinus. — Note ulterieure sur la theorie des paralléles — Developpements nouveaux relatifs a la fraction continue considerée dans le Tome 2:d de ces actes* p. 1063—1076. — *Du plus grand pentaëdre sous une surface donnée.* Af vetenskapsidkare utom societeten hafva blifvit inlemnade: d. 18 nov. af magister *Wilh. Neovius* en uppsats benämd: *Nytt theorem rörande spheriska zoner;* samma dag af Hr *Wolsa: Analytisk bestämning af graderings-intervallerna på ett besman:* samma dag af doktor *William Nylander* 3 afhandlingar: *Collectanea in Floram Karelicam — Supplementum adnotationum in expositionem apum borealium* — *Strödda anteckningar*, hvilka komma att ingå i Bihanget till societetens akter.

Svenska vetenskaps-akademin firade sin årshögtid den 31 mars i Stockholms stora börssal. Sammankomsten inleddes med ett tal af akademins praeses under förflutna året *J. Th. Nathorst*, som derefter lemnade en kort teckning af framlidne anatomie professorn A. A. Flormans lefnad. Öfver denna om vetenskaperna och den lidande menskligheten så förtjenta man hade akademin låtit slå sin minnespenning för året, hvilken utdelades bland akademins medlemmar. Berättelsen om de under det förflutna året inom akademin timade förändringar upplästes af sekreteraren professor *Wahlberg.* För att närmare lära känna hafstraktens naturalster har akademin fått disponera ett mindre kronofartyg, hvarförutan ett penningeunderstöd blifvit beviljadt för dessa af professor *Lovén* verkställda forskningar. Kungl. Maj. har åt akademin uppdragit öfverinseendet öfver de observationer rörande vattenhöjdens förändring, som anställas vid åtskilliga fyrbåksstationer utefter Sveriges kuster. De dertill begagnade instrumenter äro förökade med en sjelfregistrerande vindmätare efter amiral Kreugers konstruktion. *Gradmätnings- och nivellerings-arbetena* i lappmarken hafva sistlidne sommar raskt fortgått genom professor *Selanders*, astronomie professor *Agardhs* och löjtnant *Skogmans* bemödanden. På alla nivelleringspunkter mellan Norska gränsen och Haparanda hafva erforderliga observationer af korresponderande se-

uitdistanser blifvit gjorda, så att endast sträckan emellan Norska gränsen och Alten återstår. Gradmätningen har avancerat så långt att endast basliniens uppmätning och konnektering med en af hufvudsidorna samt några astronomiska observationer återstå. Sedan sistledne årsdag har akademin förlorat bland sina ledamöter: mateseos professorn *Holmboe*, professor *Svanberg*, medicinalrådet *Sacklén* och professor *Wahlenberg*, samt bland utländningar: anatomie professoren vid Jardin des plantes *Ducrotay de Blainville*, fysices professoren *L. J. Gay-Lussac* i Paris, konferensrådet *Schumacher* i Altona, medicinalrådet *Link* i Berlin, och konferensrådet *Ørsted* i Köpenhamn. Till ledamöter hafva blifvit kallade: astronomie adjunkten *Ångström* i Upsala, lektor *E. C. Björling* i Vesterås, Hr *Arthur Morin* i Paris, botanices professoren *Hugo Mohl* i Tübingen, statsrådet *von Baer* i Petersburg och kemie professoren *Mulder* i Utrecht. Derefter upplästes de vanliga årsberättelserna öfver vetenskapernas framsteg under året. I sin berättelse öfver *astronomin* redogjorde professor *Selander* för de nyaste iakttagelserna öfver fixstjernornas rörelser. Genom sorgfälliga undersökningar har man funnit att den af *Le Verrier* upptäckta planeten Neptunus ofta blifvit observerad som en fixstjerna, så att vår kunskap om den i sjelfva verket är 465 år gammal. De kända planeternas antal har blifvit ökadt med tre nya: Parthenope och Egeria, båda upptäckta af *Gaspari*, samt Victoria eller Clio. Alla tre tillhöra den samling af småplaneter som kretsa mellan Mars och Jupiter och hvilkas antal nu uppgår till 13 stycken. Den matematiska kalkylen har firat en ny triumf genom *Le Verrier*. Han anställde en beräkning öfver det inflytande som Jupiters attraktionskraft kunde utöfva på 1843 års komet, och bestämde tiden och stället för denna komets återuppträdande inom vår synkrets. I full öfverensstämmelse härmed återfanns äfven kometen den 28 nov. En teori anfördes angående stjernskotten, nemligen att i rymden finnas strömmar af töckenartade partiklar, hvilka af den magnetiska kraften dragas till hvarandra och sammangyttras till större eller mindre massor. Vid jordens annalkande till en sådan ström neddragas de finaste af partiklarna till jordens magnetiska poler och bilda hvad vi kalla norrsken, de gröfre utgöra stjernfallen, och de största meteorstenar. Johan Herschel antar att det från månen utstrålande värmet helt och hållet absorberas af de högre luftlagren, emedan han märkt att de högre molnen försvinna och förvandlas till vattengas när fullmånen träder öfver horisonten. Prof. Selander meddelade slutligen några upplysningar om den i år inträffande totala solförmörkelsen, hvilken under 4 minuters tid blir total på ett bälte af Sverige hvars medellinea sträcker sig från Karlskrona till Götheborg. Luften afkyles derunder högst betydligt och antager en egen dunkelhet, hvarmed ingenting jemförligt finnes; månens mörka klot omgifves af en glänsande gloria. I sin berättelse om *fysikens* framsteg sysselsatte sig Hr *Edlund* med de elektriska strömmarnas förmåga att frambringa ljus och värma. Vid telegraferna i Frankrike har man funnit att den elektriska strömmen på samma tid genomlöper en koppartråd af 16,000 mils längd som en jerntråd af 9,400 mil. Hr Siemens har infört flere förbättringar i dem, så att man nu kan på en minut telegraferna 1,200 ord eller 10 gånger så många som förut. Största svårigheten är att på längre sträckor isolera trådarna, för hvilket ändamål de säkrast nedläggas i jorden omgifna af ett lager gutta percha. För utrönandet af atmosferens egenskaper har *Barrot* i en luftballong uppstigit $^2/_3$ Svensk mil öfver jordytan och dervid observerat att värmen likformigt aftog intill 20,000 fot, vid hvilken höjd den utgjorde — 9 grader, men emellan 20- och 23,000 fot föll den plötsligt till — 39 grader, utan att man kan förklara detta fenomen, hvilket äfven strider emot Gay-Lussacs försök. Öfver *kemins* framsteg lemnade kapten *Svanberg* en i flera afseenden intressant berättelse. Sålunda anfördes några observationer, som synas visa att kokpunk-

ten hos flera ämnen är beroende af deras skiljaktiga procentiska sammansättning, så att skilnaden i kokpunkten står i ett visst enkelt förhållande till antalet atomer af samma slag. En vigtig fråga för vextfysiologin och landtbrukets teori är den om luftens ammoniak-halt; man har häri velat finna en källa, hvarifrån vexterna hemta sina qväfvehaltiga och företrädesvis närande beståndsdelar. Också hafva senaste undersökningar visat att atmosferen innehåller en större mängd ammoniak än man hittills antagit, ehuru i alla fall högst obetydligt, och att qvantiteten varierar med årstiderna, så att den är störst i juni och minst i medlet af december. Vexternas mineraliska beståndsdelar spela äfven en vigtig roll i nyare teorier; *H. Rose* har uppfunnit en förbättrad metod för det qvantitativa bestämmandet af dessa beståndsdelar. På syntetisk väg har *Magnus* sökt utreda deras inflytande på vextligheten, derigenom att han sått frön dels i rent kol, dels i kol blandadt med alla i vexternas aska befintliga mineralier, och dels i sådana blandningar der den ena eller andra af dessa felats. Resultatet blef att i rent kol vexterna upphunno en höjd af blott några linier, att salter således äro nödvändiga, men att de lättlösliga bland dem få finnas blott i högst ringa mängd om de ej skola verka menligt. Ett annat försök ådagalade att gödseln, äfven om den icke kommer i någon beröring med vextens rötter, allena genom sina exhalationer befordrar vegetationen, och att dess organiska beståndsdelar äro af ett bestämdt inflytande på vextligheten. De nyaste upptäckterna i vextkemin rörande de organiska radikalerna synas leda till vigtiga resultater för tolkningen af den organiska naturens sammansättning, och bestyrka Berzelii åsigter angående kopplade föreningar. Hoffman har på syntetisk väg frambragt flera dylika kopplingar t. ex. etyl-amyl-föreningar. På amyl-väte anses stenkolsgasens lyskraft bero. Professor *Mosanders* berättelse om *geologins* framsteg upplästes af prof. Selander. Sedan det numera får anses bevisadt att nummulitkalken hör till den s. k. tertiära formationen, har *Lyell* på denna grund förnyat sitt angrepp mot den nu allmänna teorin att jordytans närvarande form och beskaffenhet uppstått genom flere successiva allmänna jordrevolutioner, åtföljda af ofantliga katastysmer. Lyell antar deremot att naturen i fordna tider begagnat sig af samma enkla medel och krafter som äfven i våra dagar äro verksamma. Detta bestyrkes äfven deraf att man i äldre lager än stenkolsformationen upptäckt lemningar af reptilier och fotspår efter foglar, att Alpernas spetsar ännu voro betäckta af vatten när på jordytan funnos lefvande däggdjur. Liksom vi nu se berg höja och sänka sig genom vulkaniska utbrott, korallöar uppstiga ur hafvet och delta-land bilda sig vid flodernas mynningar, har det äfven tillgått i fordna tider och Hr Lyell vill på detta sätt eller genom periodiska sänkningar och höjningar förklara det skenbart kaotiska i Alpernas bildning. Af hällristningar i Nubien har en resande funnit att Nilflodens vatten i förra tider stått 27 fot högre än nu, utan att man kan förklara orsaken till den skedda förändringen. De bekanta natronsjöarna i Armenien hafva af Abich blifvit sålunda förklarade: att källorna från Ararats lavalager nedföra salterna till Araxesdalens botten, hvarifrån vattnet ej kan afrinna utan fördunstar, qvarlemnande en koncentrerad salt-solution af mer eller mindre röd färg på hvit botten. I hela trakten förmärkes en alkalisk lukt liksom i såpsjuderier. Prof. Selander uppläste likaledes Hr *Vikströms* berättelse öfver *botaniken*, som innehöll en beskrifning öfver de Baskiska landskapernas egenheter och en skildring af blomsterverldens drottning, en vattenlilja Victoria regia, som på Amazonflodens stränder prunkar med rosenröda välluktande blommor, stundom 112 på samma stånd och hvardera af 13—14 tums diameter. Man har i Engelska drifhus lyckats kultivera denna vext i bassiner innehållande 26 graders varmt vatten, hvilket medelst en egen apparat hålles i beständig rörelse liksom Amazonflodens. Vidare omtalades en 764 år gammal lind i Tyskland, hvars stam är 54 fot i omkrets och med grenar af

56 fots längd, den såsom skeppsbyggnadsvirke berömda såkallade Afrikanska eken tillhörande Euforbiaceernas familj, äfvensom redogörelse lemnades för inhemska botanisters arbeten och resor. Slutligen höll professor *Sundevall* ett föredrag öfver *zoologin*. Han anförde att skelett blifvit funna efter en enormt stor fogelart på Nya Zeland, som måhända helt nyligen utdött ehuru han synes tillhöra en äldre jordformation. Derefter genomgick han insekternas utveckling samtidigt med jordens, visade huru de i visst afseende ofullkomliga gräshopporna, hvilka icke hinna öfver larvtillståndet, först uppträdde, så myrorna i otrolig artrikedom, och slutligen de som undergå fullständiga metamorfoser. Äfven infusorierna genomgå sådana, så att en art förvandlar sig i en annan. Hos den fullkomligaste af dessa kan man se huru äggen bilda sig i kroppen, qvarlemnande slutligen af denna blott ett torrt skal.

I Stockholm afled den 6 april en f. d. landsman *Karl Edvard Bladh* 61 år gammal. Han är känd inom den Svenska litteraturen för sina memoirer, nemligen »Republiken Chile 1821—1828» tryckt i Stockholm 1837, 302 pagg., och »Resa till Montevideo och Buenos-Ayres, Stockholm 1839», 400 pagg. Hans fader var den utmärkt verksamma och karaktersfasta patrioten Pehr Johan Bladh, som ägde en gård Bennviken invid Kaskö, för hvilken stads uppkomst han nitiskt verkade. Vid 30 års ålder 1820 lemnade sonen för alltid Finland och begaf sig till Sydamerika, der han vistades omkring 12 år såsom handlande och Svensk handelskommissionär, åtnjutande vidsträckt både anseende och förtroende för sina kunskaper och sin duglighet. Vid sin återresa till Sverige led han skeppsbrott och derigenom gingo hans anteckningar om Chili jemte en mängd dithörande bilagor olyckligtvis förlorade. Det oaktadt har han i de anförda reseminnena kunnat meddela många värderika upplysningar om de hos oss så *föga* kända Sydamerikanska fristaternas tillstånd.

Vid *universitetet* begynte den nyss utnämnda professorn i Finska litteraturen *M. A. Castrén* sina publika föreläsningar i början af majmånad. Föreläsaren har i dem gifvit en framställning af den Finska folkfamiljens ursprung och utgrening i sinsemellan beslägtade stammar, begynnandes ifrån Tunguser och »det himmelska rikets» beherrskare. På disputationer har denna termin varit stor brist; utgifna äro blott trenne ark af professor *Joh. Fil. Palméns* »Rättshistoriska bidrag till tolkningen af 1734 års lag, 7:e och 8:e delen,» samt »Disquisitio an et quatenus aequatio $2^m x^4 + 2^n y^4 = 2^p z^2$ solutione gaudeat in integris, exponentibus ipsius indeterminatis numeros designantibus integros, quam censurae subjicit *Christianus Gustavus Sucksdorff*.» Hvad som jemförelsevis sällan inträffar, har denna termin händt, att flere studenter aflidit under sin vistelse i Helsingfors, och man har sett flere Afdelningar följa någon sin kamrat till grafven.

Vid *Finska Litteratursällskapets möte* den 7 maj anmäldes följande gåfvor: af statsrådet Tavaststjerna »Histoire naturelle par Buffon» i 32 band och »Lexicon linguae Fennicae auctore G. Renvall Aboae 1826»; af magister Reinholm: Ajaan surma eli joutohetkein välityö (Finska sånger af *Benjamin Hellén*), en runo af *Johan Ikalainen* i afskrift efter originalet, en runo af *Antti Pukakka* »Wangitusta viina-pannusta, jatko,» och »Mattin elämäkerta,» alla i handskrift. Studeranden *Edvin Nylander*, som nu återvändt ifrån sin resa på sällskapets uppdrag, inlemnade sina derunder gjorda samlingar redigerade, bestående af 100 sagor i 5 häften skrifna på 52 ark, och 121 gåtor, hvilka sistnämnda komma att såsom bihang fogas till den under tryck varande upplagan af »Suomen kansan

arvoituksia». Revisorernas assessor *Rabbe* och Magister *Collans* berättelse om verkställd revision af kassaräkenskaperna, biblioteket och boklagret upplästes. Diskuterades frågorna om bibliotekets förflyttning till en lämpligare lokal, om sättet för lexikon-handskriftens granskning, och om formulär till statistiska uppgifter som Sällskapet önskade erhålla ifrån landsorterna.

Subskriptions-anmälan. Uppmanad af en och annan musikens vän, vågar undertecknad till subskription anmäla ett antal sina kompositioner, ledd till ett sådant steg af den förhoppning, att hvad Finskt är äfven af Finnar må röna aktning och öfverseende. Musikhäftena komma att innehålla: 1:o Sex stycken ur »Fänrik Ståls sägner» — *Vårt Land*, *Fänrik Stål*, *Veteranen*, *Torpflickan*, *Löjtnant Zidén och Kulneff*. 2:o Sex *Cypressånger*, alla dessa med, såsom titeln ger vid handen, syftning åt andarnas verld och grafvar. 3:o Sex smärre dikter af Heine, med Svensk och Tysk text. 4:o Ein Traum von Heine — ett arbete af något vidsträcktare omfång. Alla dessa fyra häften äro för röst vid pianoforte. 5:o Åtta fyrstämmiga sånger. 6:o Ett litet häfte för piano solo. Titeln lyder: »*Mes premieres pensées musicales*», samt på Tyska: »*Kleinigkeiten für das Piano*, *enthaltend die ersten Gedanken eines Tondichters*. Efter all sannolikhet komma alla häftena icke att upptaga mera än 24 notblad in qvarto. Efter beräkningen 10 kop. s:r för bladet, torde då priset för hela samlingen icke komma att öfverstiga 2 rub. 50 kop. s:r. Undertecknad skall icke spara någon möda att få sina häften så vackra och korrekta, så väl till det inre som yttre, han någonsin kan. Han gör det så mycket hellre, som han denna gång anser sig med allmänheten göra ett försök, hvilket om det misslyckas skall blifva hans sista i detta land. Herrar bokhandlare i landet torde godhetsfullt för möjliga subskribenter hålla subskriptionslistor tillhanda, samt innan medlet af augusti öfversända afskrifter af listorna till mig, (adress Åbo); hvarjemte det ligger i sakens natur, att de sedan vid försäljandet äga att åtnjuta vanlig bokhandels provision.

Axel Gabriel Ingelius.

Nyss utgifna böcker:

Suomen- Venäjän ja Ruotsin-kielinen Sana-kirja, *J. F. Vallinilta.* 1, 2 osa. Hämeenlinnassa 1850. Förra delen var tryckt för några år tillbaka. Synes vara ett fuskverk i alla tre språken.

Xenofontos Kyru anabasis. Första boken med förklarande anmärkningar. Öfversättning och bearbetning efter K. W. Krüger. Helsingfors 1851. 87 pag. Texten är tryckt med vackra Grekiska stilar, och försedd med korta förklaringar i noter. Derefter följa förklaringar öfver prepositionerna, ett grammatikaliskt och ett geografiskt register. Är ämnad till skolbok, men har ännu ett ganska väsentligt fel: bristen på ordbok; utan medföljande glossarium kan skolgossen, som icke har eller kan begagna stora Grekiska lexika, icke heller begagna denna bok.

En röst ifrån Zion. Tredje upplagan. Åbo 1851.

Om barnamord, af *Wilh. Gabr. Lagus.* Helsingfors 1851. Aftryck ur Finlands allmänna tidning.

Entreact, ballad och dryckesvisa ur operan »Karl XI:s jagt af Z. Topelius». Musiken af *Fred. Pacius.* Helsingfors 1851.

Fyra sånger ur skådespelet »Ur lifvets strid af F. Berndtson», componerade af *Conrad Greve.* Åbo 1851.

Aura XI. *Roslawleff* eller Ryssarne 1812 af *M. Sagoskin.* Öfversättning från Ryskan. Del. 1—4. Åbo 1850. 553 pagg.

Helsingfors,
Finska Litteratur-Sällskapets Tryckeri, 1851.
Imprimatur: *C. A. Sanmark.*

LITTERATURBLAD

FÖR ALLMÄN MEDBORGERLIG BILDNING.

N:o 5 Maj 1851.

Estniska litteratursällskapet i Reval.

Nyligen har detta förtjenstfullt verksamma sällskap utgifvit från trycket en treårsberättelse om sin verksamhet ifrån den 24 juni 1847 till den 24 juni 1850, som derjemte uppräknar sällskapets ledamöter och förtecknar dess orientaliska myntsamling. Våra läsare skola utan tvifvel med nöje emottaga några utdrag ur denna redogörelse, som bär vittne om ett icke ringa litterärt lif bland lärdomens representanter på andra sidan om den stora kanalen här utanför Helsingfors. Ty ehuru Reval icke är aflägsnare än att man med tillhjelp af en hägring som säges stundom inträffa kan se staden ifrån Ulrikasborgs herrliga berg, så råder likväl en så allmän obekantskap med förhållandena på andra sidan Finska viken liksom om Atlantiska oceanen skilde de båda städerna åt. Olikheten i den allmänna bildningens art som der är Tysk, här Svensk, och den svåra kommunikationen i litterär väg emellan båda orterna, gör väl det mesta. Någon jemförelse emellan nyssnämnda Estniska litteratursällskap och vårt Finska kan icke heller egentligen äga rum, emedan det ena har väsentligen olika syftemål mot det andra. Ty det nu ifrågavarande är icke ett sällskap för Estnisk litteratur, utan ett litterärt eller lärdt sällskap i Estland, med särskilda sektioner för »Vaterlandskunde», »Rechtswissenschaft», »Natur- und Heilkunde», »Litteratur und Kunst», »Philologie», och »Pädagogik», äfvensom det har vården om det offentliga biblioteket i Reval och dermed förenat ett »Lese-Cabinet». Dess plan är således mycket vidsträcktare och lärda föredrag inom sektionerna höra till ordningen. Vi upptaga här i öfversättning berättelsens egna ord i inledningen: »Det Estländska litterära sällskapets uppgift är, enligt dess allernådigst fastställda stadgar, att *1.* så mycket som möjligt förena de i Estland och dess hufvudstad Reval boende lärdas och bildades andliga krafter samt litterära sträfvanden: *2.* derigenom uppehålla och föröka andligt lif och litterär kommunikation härstädes; *3.* föranleda och fortfarande underhålla kommunikation med lärda inrättningar, vetenskapliga föreningar och litterära sällskaper såväl inom riket som i utlandet; *4.* förvalta, föröka och genom ändamålsenlig uppställning för allmänheten göra brukbart det Estländska offentliga biblioteket, som här grundlades för 25 år tillbaka; *5.* upprätta ett läsebord och förse det med de bästa nyare litterära och vetenskapliga tidskrifter samt tillförlitligaste underrättelser om in- och utlandets nyaste tilldragelser för dagen; *6.* grundlägga ett museum för natur- och konstalster, företrädesvis fäderneslandets, för dess antiqviteter, rariteter, urkunder, sigill och mynt».

Ordförande under de ifrågavarande tre åren var Civil-guvernören *von Grünewaldt*, vice ordförande Kollegiirådet *Paucker*, direktorer för de skilda sektionerna: skolinspektoren *von Neus*, borgmästaren statsrådet *von Bunge*, statsrådet *von Meyer*, kollegiirådet *von Hausmann*, gymnasiiöfverläraren *von*

Wiedemann, och öfverläraren *Weber*, bibliotekarie: öfverläraren *Pabst*, föreståndare för läsekabinettet: gymnasiiläraren *Rosenfeld*, föreståndare för museum: kollegiisekreteraren *Gahlnbäck*, skattmästare: ritläraren *Mewes*. Första lördagen i hvarje månad församlar sig detta direktorium för att rådgöra om sällskapets angelägenheter, hvartill hör bestämmandet af tid och ordning för de tre offentliga allmänna, samt 5 à 6 särskilda sektions-sammankomsterna för året, hvilka genast i början böra tillkännagifvas för medlemmarna, valet af nya korresponderande och betalande ledamöter, omsorgen om lämpliga föredrag vid de allmänna sammankomsterna; vidare anskaffandet af böcker för det offentliga biblioteket, så ofta behofvet fordrar eller lägenhet erbjuder sig, valet af tidskrifter för läsekabinettet, uppköp af naturalier, konstsaker, antiqviteter för museum, förvaltningen, och redogörelsen för alla dessa ärender som i februari bör afgifvas till ministerium för folkupplysningen; slutligen tryckningen af lärda arbeten och enskilda medlemmars föredrag och andra vetenskapliga företag. År 1848 publicerade sällskapet *Literatur der Geschichte Ehst- Liv- und Curlands in den letzten 12 Jahren* (anmäld i Litteraturbladet för 1848), 1849 första häftet af *Ehstnische Volkslieder Urschrift und Uebersetzung von H. Neus*, hvars andra häfte snart lägges under pressen; med sällskapets understöd utkom 1850 6 bandets första häfte af *Archiv für Geschichte Liv- Est- und Curlands*. Det Curländska sällskapet för litteratur och konst hade sedan 1849 låtit på åtskilliga orter i Estland liktidigt anställa och noga uppteckna väderleksobservationer, hvarvid det Revalska sällsk. medlemmar biträdt i Kertel på Dagö, i städerna Hapsal, Baltischport och Reval, i socknarna Leal, Rappel, Simonis och Luggenhusen samt Portkunda. För att åstadkomma en noggrann statistisk framställning af guvernementet Estland och dess hufvudstad Reval, har statsrådet *Bunge* utfärdat ett program till arbetet och åtskilliga medlemmar för sig utvalt afdelningar af fäderneslands statistiken till bearbetning. Ordföranden *von Grünewaldt* har med synnerligt intresse åtagit sig att befordra detta företag derigenom att han ställt alla i civilguvernörens kansli befintliga statistiska materialier till samtliga medarbetarenas disposition och officielt infordrat till fullständigheten nödiga uppgifter. En kort historisk inledning skall föregå hela verket och om möjligt äfven statistikens enskilda afdelningar, för att visa huru det närvarande tillståndet småningom utvecklat sig ur härförinnan gällande förhållanden.

De flesta i Reval närvarande medlemmar hafva personligen deltagit i sällskapets vetenskapliga förhandlingar och litterära samtal; ungefär 60 hafva tillika genom egna afhandlingar eller meddelanden gifvit anledning till förhandlingar och tankeutbyte. Inalles höllos ifrån stiftelseåret 1842 till 1850 i publika sammankomster 43 och i sektionssammanträden 337 särskilda föredrag. Deraf voro 23 föredrag af korresponderande ledamöter, och några af lärda utom sällskapet; medlemmarna i direktorium hafva hållit 39 föredrag i de publika och 216 i sektions-sammankomsterna. Bland föredragen, hvilka gifva oss en föreställning om de ämnen som sysselsatt sällskapet, anmärka vi följande, i publika sammankomster: det af *Wiedemann* om det Tyska språkets i Estland egenheter; *Meyer*, kritiskt bedömande af Genoveva en dram af Hebbel, en karakteristik af de nya Tyska Dorfgeschichten i motsats mot romaner och noveller, jemte en skizz af de Estländska Dorfgeschichten som fröken Elisabet Rigby nyligen utgifvit i England; *von Bunge*, förklaring öfver Danska konungen Erich IV Plogpennings förordning om Lübska rättens införande i Reval för 600 år tillbaka d. 15 maj 1248; *Paucker*, om Revals grundläggning och öden under Danskarnas välde från 1219 till 1346, och under Tyska ordens herravälde från 1346 till 1561; *Pabst*, karaktärsdrag ur krönikorna bevittnande Hanseaternas tapperhet, och en kritisk framställning af Ryssarnas äldsta infall i Estland, särdeles drabbningen af 1268 vid Kohbala; vid Göthefesten den 28 aug. 1849,

som firades i »das Schwarzenhäupterhaus», höll *Meyer* föredrag öfver Göthes storartade förtjenster om Tyska poesin, *Lichtenstädt* om hans utmärkta plats äfven ibland naturforskare bredvid Newton och Humboldt, *Weber* om hans djupa naturåskådning. I sektionens »*für Vaterlandskunde*» sammankomster: *Neus*, förklaring öfver ordet Oden i många ortsnamn och öfver Revals olika namn, underrättelse om 3 à 4000 Ester som anträffas på några öar och kusttrakter i Finland, om prof. Castréns resor, om de fornestniska gudarna Judas och Turris; *Pabst*, rättelse af några ställen i O. Kienitz »Geschichte Livlands», fältmarskalken O. W. von Fersens lefverne, om slaget vid Pleskau 1502, om Liflands första biskop Meinhard, om skärmytslingen vid Reval 1560 och minnesmärkena efter den; *van der Smissen*, Isländarnes underrättelser om Estland; *Russwurm*, Esternas vidskepliga meningar om Krat eller Skrat, Svenskarnas bröllopsseder på Dagö, sagorna om pesten i Estland 1710; *Schieffner* prof på en Tysk öfversättning af Kalevala; *Kreutzwald*, meddelanden om fordna grafvar i trakten af Werro. Föredragen i de öfriga sektionerna förbigå vi här, emedan de jemförelsevis äga mindre intresse; dock böra vi anföra att både juridiken och pedagogiken der representeras af flere vetenskapliga undersökningar i speciella ämnen.

Revals publika bibliotek, hvars förvaltning och förökande åligger sällskapet, har under öfverläraren Pabsts vård inom sex år nästan fördubblats till böckernas antal och värde, så att man nu saknar tillräckligt rum att behörigen uppställa det, och deri bör förnämligast orsaken sökas hvarföre det af publiken är mindre kändt och begagnadt än det förtjente. Fördeladt efter böckernas innehåll har biblioteket följande antal verk: teologi 2690, filosofi 358, pedagogik 240, filologi 1679, juridik 1247, medicin och naturalhistorie 523, fysik och matematik 207, ekonomi 1005, historie och geografi 1827, resebeskrifningar 123, skönlitteratur 1340, tidskrifter 198, Rysk litteratur 648, tillsammans 12,085 verk i något mer än 16,000 volymer.

För läsekabinettet anskaffas årligen något öfver 20 tidskrifter, utom de nästan lika många som gratis komma sällskapet tillhanda. Ibland de förra nämnas: Augsburgische Zeitung, Das Ausland, Volksblatt von Florencourt, Die preussische Staatszeitung, Gersdorffs Repertorium der Litteratur, Hallesche Litteraturzeitung, Die rigasche Zeitung, Das Inland, Allgemeine deutsche Zeitung für Russland, Revalsche wöchentliche Nachrichten, utom tidskrifter i speciella vetenskaper, alla på Tyska språket.

Sällskapets årliga inkomster och utgifter hafva i medeltal uppgått till 550 á 600 Rb. s.; omkring 300 Rb. s. har influtit i årsafgifter af ungefär 100 betalande ledamöter, Estländska ridderskapets årliga bidrag till biblioteket gör 75 Rb. s., stadskassans bidrag omkring 40 Rb. s. Bland utgifterna äro de för tidskrifters och böckers inköp störst, hyran för sällskapets lokal 85 Rb. s., tryckningskostnaderna deremot obetydliga.

Sådana äro enligt ofvananförda redogörelse det litterära sällskapets tillgångar och verksamhet; ty museum, som skall innehålla naturalier, konstalster, antiqviteter, urkunder och mynt, synes icke ännu hafva hunnit till någon betydenhet, med undantag af den orientaliska myntsamlingen som tyckes innehålla åtskilligt af värde. Sällskapet är likväl ännu jemförelsevis nytt, och man kan således vänta att det med tiden yttrar ett högst välgörande inflytande på Estlands litterära kultur. Blott kunde man anmärka att dess syftemål och verksamhet hittills varit mer ensidigt Tysk, än rigtad på den Estniska litteraturens förkofran. Måhända utvisar dock *Neus*' Estniska folksånger en förändring härutinnan, och för Estlands histories utredning i detalj har sällskapet gjort mycket, hvarom *Kienitz* efter utseendet värderika arbete i landets historie bär vittne, ehuru ännu föga mer än påbörjadt.

S. E.

Fredrik Bastiat.

(Af G. de Molinari.)

Den statsekonomiska vetenskapen har i senare år lidit stora förluster. Efter en lång period af overksamhet hade det lyckats den att samla några enskilda utmärkta män som bemödade sig att fortsätta det af Quesnay, Turgot, J. B. Say och Charles Comte begynta verket. *Statsekonomernas sällskap* (la societé des economistes) utgjorde en föreningspunkt för de män som sträfvade att främja den vetenskap, hvilken mer än någonsin förut blifvit oumbärlig för menskligbetens välbefinnande. Liksom deras berömda föregångare i 18:e seklet åsyftade de allenast att gagna sina medmenniskor. Då olikhet i uppfattningen af en eller annan punkt uppkom, afgjordes saken genom en allmän diskussion, och sällan hände att de hinder som mötte någon enskild icke kunde besegras genom de andras förenade ansträngningar. Detta täta umgänge emellan män som alla leddes af samma intresse och arbetade för samma mål, har man att tacka för att den statsekonomiska vetenskapen icke blott ej är utdöd hos oss, utan ock fördes vidare fram samt utvecklades allsidigare. Väl har statsekonomin ingen publik lärostol, väl är den ständigt utsatt för oredlighetens och okunnighetens enfaldiga beskyllningar, men den har dock bibehållit sin ärofulla plats sedan 18:e århundradet. Statsekonomernas sällskap har icke upphört att samla den vetenskapens vänner i sin krets, men de senaste åren hafva bortryckt flere bland dem; 1845 förlorade vi Theodore Fix, den skarpsinniga författaren till *observations sur les classes ouvrières*, år 1847 Eugene Daire, som meddelade lärda anmärkningar till samlingen af de förnämsta stastekonomer, år 1848 Rossi, som ypperligt förstod att popularisera Malthus' och Ricardos lärosatser, år 1849 Fonteyraud, om hvilken man gjorde sig stora förhoppningar, slutligen den 24 december 1850 *Fredrik Bastiat*, som bättre än någon förstod att göra statsekonomins sanningar tillgängliga och lätt begripliga, och som man bör räkna bland dem hvilka mest hedrat vetenskapen.

Fredrik Bastiat föddes i Bayonne den 25 juni 1801. Sedan han tidigt förlorat sina föräldrar sattes han i en af prester skött skola i Sorrèze. Den tiden var det än mera än nu på modet att upphöja Greker och Romare till skyarna och uppställa forntidens hjeltar såsom förebilder för ungdomen. Bastiat undgick icke den herskande sjukdomen, men han var deri lyckligare än många andra, emedan han lyckades rädda sitt förnuft friskt och sundt ifrån denna fara. Dock ansåg han icke för rådligt att utstå pröfningen till ända och blef icke Baccalaureus, ehuru han skrifvit en mycket själfull afhandling om Baccalaureatet. Han öfvergaf skolan omkring 20 år gammal och blef anställd hos sin onkel, en handelsman i Bayonne. Men snart fick han afsmak för en bana som högeligen stred emot hans naturliga fallenhet för studerande, och drog sig derföre tillbaka till ett hans familj tillhörigt gods i landskapet Landes. Här delade den blifvande statsekonomen sin tid emellan åkerbruk och studier. För att bestämt veta hvad vinst åkerbruket gaf honom och bilda sig ett säkert omdöme om de förbättringar han införde, höll han särskild bok för hvarje jordlapp och hvarje gräslinda. Men hans åkerbruk kröntes icke med synnerlig framgång, ty hans tankar voro annorstädes. Han vinnlade sig ifrigt om språk och studerade Spanska, Italienska, Engelska, till och med det gamla Baskiska språket, hvars pittoreska skönheter och egenheter lifligt grepo hans poetiska sinne.

Utom språk studerade Bastiat också filosofi, historie och den vetenskap åt hvilken han sedermera uteslutande egnade sig. J. B. Say, Charles Comte och Dunoyer voro hans vägledare och lärare. Charles Comte, hvars skrifter nu kanske alltförmycket försummas, egnade han en verklig beundran: »jag känner icke, sade han, någon bok som i högre grad väcker tanken och mer utvecklar nya och fruktbara idéer om menniskan och samhället».

Under studium af dessa lärare, hvari hans ungdomsvän Felix Coudroy deltog, och genom de dagliga observationer hvilka hans lilla lefnadskrets lemnade honom tillfälle att anställa, förberedde han sig för sina tillkommande arbeten. Utan annat syftemål för ögonen än att rikta sin ande, samlade han sålunda en dyrbar skatt af kunskaper och observationer. Vi hörde honom ofta beklaga att han icke tidigare kunnat göra detta kapital fruktbärande och att han först i en temmeligen framskriden ålder funnit afgång för resultaterna af sin andes mödosamma arbete. Men ifall Bastiat liksom många andra ända från ungdomen blifvit kastad in i vetenskapernas och skönlitteraturens verld, om hans ande tidigare fått en reglementerad snitt, så skulle hans skrifter måhända icke burit den pregel af originalitet, som nu utmärker dem. Hade han icke i 20 år lefvat i en okänd hy, sjelf okänd, så skulle hans skrifter kanske icke utmärkt sig för den humor och den smak af Gallisk jordmån som tycktes vara förlorad sedan Rabelais och Lafontaines tider. Skenbart overksam hvilade hans tanke länge i sig sjelf, men hvilken rik frukt bar den icke i en senare ålder!

I början af 1844 gjorde han en resa till Spanien för att infordra några betydliga summor som hans fader hade till godo. Dessa lyckades han väl icke bekomma, ty de flesta skulle indrifvas hos regeringen. Men Bastiat ångrade dock ingalunda denna resa, ty han älskade Spaniorernas ridderliga karaktär, deras individuella frihetskärlek, men isynnerhet det sunda förnuft, för hvilket Sancho Pansa, som var statsekonom utan att veta det, blifvit en odödlig representant. Sedan han uppehållit sig i Madrid, Sevilla, Cadix och Lissabon, beslöt han resa hem den längsta vägen och inskeppade sig till England. Då han der bivistat ligans mot spanmålslagarna möten och gjort bekantskap med detta stora och ädla sällskaps hufvudmän, blef det honom klart att statsekonomins studium var hans kall. Han väcktes liksom till nytt lif genom att inspireras af den frihetsanda hvars härd ligan hade blifvit, och blygdes för att ännu icke hafva gjort någonting för en sak som tillvunnit sig så många utmärkta och ädelt tänkande män i England. Han lofvade sig sjelf att återtaga den förlorade tiden, och allmänheten vet att han höll sitt ord. Efter sin hemkomst från England skref han en artikel som kallades »*De l'influence des tarifs anglais et francais sur l'avenir des deux peuples*,» och som han insände till Journal des economistes. Artikeln kom djupt inifrån landet utan att åtföljas af någon den ringaste rekommendation. Vi tillstå derföre att den blef liggande temmeligen länge. En journal får sig tillsända så många artiklar af hvarjehanda beskaffenhet. På utgifvarens, Guillaumins, uppmaning tog journalens hufvudredaktör, Dussard, änteligen artikeln fram för att genomse den; och knappt hade han läst de första raderna förr än han såg att han hade för sig en mästare. Han dröjde derföre icke att bringa denna diamant i ljuset, som han i början tagit för ett simpelt stycke qvarts. Artikeln utkom i oktobernummern 1844 och gjorde allmänt lycka; alla voro ense om att beundra den stränga genomträngande bevisningen, och den återhållsamma, eleganta och snillrika stilen. Journal des economistes bad nu Bastiat om flere artiklar, och några af statsekonomsällskapets medlemmar, såsom Horace Say och Michel Chevalier, tillsände honom lyckönskningsskrifvelser, i hvilka de uppmanade honom att med dem samverka till statsekonomiska sanningars utbredning.

Bastiat lät icke truga sig. Han kände de tankar, som han samlat under 20 års pröfning och studier, svärma i sitt hufvud såsom bien i bikupan. Han behöfde blott öppna dörren för denna svärm som längtade att flyga ut. Han utgaf nu den första serien af *Sophismes economiques*, en rad små mästerverk. Bentham hade derförinnan utgifvit sina »Parlamentariska sofismer,» hvilka liksom Bastiats skrift utmärka sig för träffande omdömen och en sund åskådning af tingen; men hvilken skilnad emellan hans tunga afmätta gång, och dennes lätta hastiga steg! I ett

modigt humoristiskt språk förklarade Bastiat sina naturliga fiender protektionisterna och särdeles deras uttjenade sofister Ferrier och Saint-Chamans krig, och med sin jernbeslagna hvassa bondkäpp förstod han att krossa dessa skyddssystemets kråkägg.

Vid samma tid som han skref den första serien af sina *Sophismes*, hvilka så hastigt och med rätta gjorde hans namn populärt, öfversatte han de vigtigaste tal som hållits af Ligans stora sakförare: Cobden, Bright, Fox och Thompson. Han utgaf öfversättningen under loppet af 1845. I inledningen till boken förtäljer han Ligans historie, dess uppkomst och utveckling; dittils hade man i Frankrike om icke just varit okunnig om denna stora och mägtiga förenings tillvaro, så åtminstone fullkomligen misskänt dess betydelse. Frågan om spanmålslagen ansåg man blott för något som ensamt rörde England, och de Engelska bladens öfversättare trodde följaktligen det icke löna mödan att lemna den Franska publiken berättelser om Ligans möten. Bastiat uppskattade betydelsen af den liberala rörelsen i England som Ligan väckte helt annorlunda, och kunde icke begripa de Franska bladens tystnad. Han kunde icke inse hvarföre man så envist sysselsatte sig med visiteringsrätten och Otaheiti, medan man helt och hållet förbisåg ett faktum hvilket han med skäl ansåg för det mest betydande i nyaste tider. Han var derföre öfvertygad om att journalisterna i Paris sammansvurit sig emot detta sällskap, som sträfvade att tillintetgöra verkan af det trolösa Albions dagliga anklagare derigenom att det räckte åt Frankrike Engelska folkets hand. Det kostade mycken möda att få honom från denna idée. Arbetet om *Cobden och Ligan* väckte emellertid en utomordentlig sensation. Ungefär vid samma tid utkom Leon Fauchers *Etudes sur l'Angleterre* med tvenne innehållsrika kapitel om samma ämne, äfvensom tvenne ypperliga afhandlingar af Fonteyraud i »Revue Britannique» och i »l'Annuaire de l'economie politique». Dessa alla artiklar gjorde oss änteligen bekanta med föreningen emot spanmålslagarna.

Denna förening som bildat sig för att skaffa åt folket lifvets första behof för bättre köp, och att grundlägga verldsfreden på den orubbliga grundval som gemensamma intressen gifva, att försvara friheten emot tryckande inskränkningar och göra rättvisan gällande emot den fysiska styrkan, denna förening väckte entusiasm i södra Frankrike. De södra landskaperna, som i många år burit största delen af skyddssystemets orättvisa och obillighet, grepos af berömlig täflan och beslöto likaledes uppresa frihandelns banér. Bastiat som med innerlig glädje såg huru den af honom väckta frisinnade rörelsen utbredde sig, förelade dem ögonblickligen planen till en »Fransk liga». Vid ett möte i Bordeaux den 23 febr. 1846 stiftades sällskapet för handelsfrihet i Bordeaux, och rörelsen utbredde sig snart öfver hela Frankrike. I Paris grundlade några bland statsekonomsällskapets medlemmar en förening som snart skulle omfatta hela Frankrike, och till dem slöto sig en del pairer, deputerade, fabriksägare och handelsmän. I Marseille, Lyon och Havre bildade sig likaledes föreningar. Den gamla frihetsandan som frambragt de stora reformerna 1789, men hvars verk terrorismens extravagancer och den påföljande reaktionen kringskurit och förderfvat, föddes nu på nytt. Regeringen oroades väl något deröfver, men då frihandelns propaganda var af fredlig natur och då regeringen önskade sig en motvigt emot protektionisternas anspråk, lät den saken gå sin gång. Inrikesministern Duchatel skref till och med till en medlem af sällskapet i Bordeaux följande uppmuntrande ord: »blif ett starkt parti och ni skall vara säker på vårt understöd». Det gällde således att blifva stark. Bastiat insåg att i ett land der centralisationssystemet herrskar, måste stöten utgå ifrån medelpunkten; han öfvergaf derföre sin ensliga vistelseort i Mugron och uppslog sin boning i Paris. Jag tycker mig ännu se honom på hans första vandring till de tidningars kontor som visat sig gunstigt stämda

för frihandelssaken. Han hade ännu icke fått tid att taga sig en Pariserskräddare och köpa sig en Pariserhatt; men hvad tänkte han på sådant? Med sitt långa hår, sin lilla hatt, sin vida öfverrock och den stora familjeparaplyn, tog han sig ut såsom en bonde hvilken var i begrepp att bese stadens märkvärdigheter. Men denna bondes fysionomi var skalkaktigt och snillrikt, hans stora svarta ögon glimmade och hans medelmåttigt höga men jemna panna bar tankfullhetens pregel. Vid första sammanträffande öfvertygades man att denna bonde var ifrån Montaignes hemort, och när man hörde honom tala igenkände man en lärling af Franklin. Bastiat förslösade icke tiden i Paris, han hade kommit för frihandelns sak och sysselsatte sig blott med den. Hans arbetsamhet var i sanning förunderlig: han skref på engång bref, polemiska artiklar och diverse för Courrier francais, Commerce, och Journal des Debats, medan han utarbetade större afhandlingar för Journal des economistes. Hvarje dag gjorde han afräkning med skyddssystemets försvarare och kämpade med dem på lif och död. Fann han om morgonen någon falsk sats i ett någorlunda ansedt blad, grep han straxt till pennan, gendref den falska läran redan före frukosten, och vårt språk var riktadt med ett nytt litet mästerverk. Vid samma tid företog han verksamma steg att påskynda Pariserföreningens organisation, och uppehöll en flitig brefvexling med föreningarna i Bordeaux, Lyon och Marseille. Han brefvexlade också med Cobden som slutit en broderlig vänskap med honom. Så många och så kraftiga ansträngningar måste nödvändigt krönas med framgång. Bearbetad af hans slående bevisning begynte den allmänna opinionen röra sig i Paris, såsom den förut gjort i Bordeaux. När Pariserföreningen var grundlagd fick Bastiat uppdraget att skrifva dess program. Efter Turgots exempel då han befriade arbetarena ifrån skråmästarenas tryckande ok, påkallade Bastiat rättvisan till att befria dem ifrån skyddssystemets tyngande börda. Och Pariserföreningens stiftares språk hade icke mindre höghet och kraft än Ludvig XVI ministers. Var det icke samma stämma som efter ett tredjedels århundrades förlopp höjde sig i rättvisans namn för menniskoslägtets frihet och lycka?

Bastiat utnämndes till sekreterare vid Pariserföreningen, som kom till stånd under hertigen af Harcourts presidium, och någon tid derefter till hufvudredaktör för tidningen *Le libre echange*. Föreningens kommitté litade på hans nit i hvad som angick föreningens förvaltning och utbredningen af frihandelns grundsatser. Olyckligtvis kunde Bastiat, hvars helsa icke var den bästa, icke vara öfverallt. Det var honom omöjligt att på samma tid leda en vidlyftig administration och fortsätta sin skriftställareverksamhet. Detta insåg han, derföre drog han sig tillbaka och öfverlemnade förvaltningen åt en annan, som var mera egnad till detta kinkiga värf. Men ehuru han upphörde att vara den Franska föreningens George Wilson, fortfor han att vara dess Cobden. Han fortfor också att vara den verksammaste medarbetaren i tidningen Le libre echange, och ehuru hans röst var svag undandrog han sig icke att tala vid sammankomsterna i Montesquieu-salen. Hans föredrag fann alltid stort bifall. Likväl var Bastiat ingen talare, hans röst var låg och oklar, hans gestikulation matt, betoningen osäker, men hvad han sade var snillrikt, hans ansigte var uttrycksfullt, och i hans ton låg en så öfverbevisande kraft att åhörarne glömde talarens brister för att beundra skriftställarens stil och hänföras af apostelns meddelsamma öfvertygande. När han i slutet af 1847 begaf sig till landskapet Landes för att bivista *conseil generals* möten, höll han två sammankomster i Lyon som hade vigtiga följder. Vid dessa sammankomster anställde han en jemförelse emellan följderna af skyddssystemet och frihandelssystemet och talade om dettas inflytande på arbetslönerna. Då han i Marseille sammanträffade med Lamartine, som var en beundrare af hans talang och karaktär, förmådde han den berömda talaren att hålla ett beundransvärdt improviseradt tal till förmån för frihandelssystemet. Efter sin åter-

komst till Paris begynte han en följd föreläsningar i statsekonomin, som de skickligare bland den studerande ungdomen ganska flitigt besökte.

Men februarirevolutionen som emellertid utbrutit, gaf hastigt hans arbeten en annan riktning. Socialismen som var en farligare fiende än skyddssystemet, med hvilket den föröfrigt har många beröringspunkter, hade uppkastat februaribarrikaderna. Bastiat vände sig nu emot denna nya fiende och bekämpade Louis Blanc samt hans blinda anhängare med samma ifver och samma lynne som han nyligen bestridt Odier, Lebeuf och Mimerel. I revolutionens första dagar understödde han ett blad, som straxt efter striden framkallats af de gamla tryckfrihetens bojors lösning. Här kunna vi anföra en anekdot som karakteriserar Bastiat. Den 25 februari bådo tvenne af hans vänner honom understöda ett blad som skulle heta *La republique française*. Bastiat lofvade det med nöje, ty hvarje talarestol förekom honom god nog blott hans ord derifrån kunde nå folkets öron. Men i det ögonblick första nummern skall utkomma med en artikel af honom, får han betänkligheter: »vi veta icke, sade han, om den gamla trycklagen är upphäfven; utan tvifvel är den det i verkligheten, men det bör icke vara oss nog. Låtom oss gifva exempel på vördnad för lagen derigenom att vi bedja den nya regeringen om tillåtelse att utgifva vårt blad». Han går straxt med tvenne sina vänner till stadshuset, der segrarena som längtade efter att njuta af segerns frukter stimmade i stor mängd. Den som då såg honom modigt störta sig in i den tätaste klungan och otroligt anstränga sig för att komma in i helgedomen, der de nya embets-utdelarena uppehöllo sig, måste nödvändigt tro att han också var kommen för att ansöka någon viggig anställning antingen såsom sändebud eller generalkommissarie. Och likväl var det icke Bastiats afsigt att bedja om gunsten att lefva på sina medborgares bekostnad, utan blott begära tillåtelse att upplysa dem. Alla ansträngningar oaktadt lyckades Bastiat icke att genomtränga sollicitanternas täta mur, och La republique française kom ut utan tillåtelse. I de första numren af detta blad utgaf Bastiat flere märkliga artiklar om ögonblickets frågor: han uppmanade de främmande regeringarna, särdeles England, att föregå Frankrike med exempel på afväpning, han häcklade jagten efter tjenster, och rådde till att inskränka tjensternas antal såsom ett botemedel mot denna åttonde Egyptiska landsplåga. Också var han en ibland de första som arbetade på att stäfja framfarten af socialismens grumliga ström. Emot »Democratie pacifique,» som med många utrop fordrade en qvadrat mil jord för att derpå företaga experimenter med sitt system, uppsatte han den 2 mars en *petition af en statsekonom*, som likaledes begärde en qvadratmil men derjemte försäkrade att hans experimenter icke skulle kosta regeringen någonting. »Vår plan,» sade han, »är mycket enkel. Vi taga en ganska liten del af hvarje familjs inkomster till att bevara den aktning man är skyldig personer och egendom, och sätta gränsor för bedrägeri, lagöfverträdelse och brott. När detta är gjordt vilje vi noggrant gifva akt på huru menniskorna sjelfva ordna sina förhållanden. Religion, undervisning, arbete och handel skulle vara fullkomligt fria. Vi hysa det hopp att der mycket snart skall samla sig kapitaler i detta frihetens och trygghetens hem, der handelsfriheten tillåter hvar och en att skapa sig den största möjliga summa af värde under den form honom bäst behagar. Då ett kapital intet värde har om det icke brukas, skall således uppkomma stor konkurrens emellan kapitalisterna. Följaktligen kommer arbetslönen att stiga, och sålunda skola arbetarena om de äro omtänksamma och sparsamma med lätthet kunna bli kapitalister, hvarefter det står dem fritt att inbördes bilda föreningar efter egna planer». Detta försök var naturligtvis icke efter socialisternas smak, hvilka föredrogo att göra staten till den enda egendomsinnehafvaren, inrätta offentliga verkstäder, utsläppa en eller flere milliarder pappersmynt o. s. v. Bastiat bekämpade hvar dag

dessa sorgliga drömmerier än i dagblad, än i Libre echange hvars sista numror dentiden utkommo, än i Journal des economistes, än i ströskrifter, som nu lyckligtvis äro allmänt lästa. Till statsekonomernas ära böra vi tillägga att alla dentiden täflade om att visa den största ifver i förnuftets korståg emot utopierna. Medan Bastiat ansåg hvar och en plats för god nog att derifrån bekämpa socialismens falska lärdomar och drömmerier, utgaf Michel Chevalier i Journal des debats sina modiga och märkeliga bref om arbetets organisation. Wolowski beredde sig att gendrifva Louis Blanc i Luxembourg, Leon Faucher angrep denna oeftertänksamma reformator i Revue des deux mondes, understödda af Potonié och flere andra frihandelns vänner stiftade Coquelin, Joseph Garnier och Fonteyraud arbetsfrihetens klubb. Hvar och en bekämpade den gemensamma fienden med de krafter han fått, hvilket sedermera dock icke hindrade Thiers att beskylla statsekonomerna för att hafva alstrat socialismen. Men hvar var Thiers dentiden?

När valen försiggingo i april, valde landskapet Landes vår statsekonom, som nu hade fått ett namn, till medlem af nationalförsamlingen. Bastiat beträdde blott sällan talarestolen, emedan hans röst var svag, men han deltog derföre icke mindre verksamt i församlingens arbeten. Han var med i finansutskottet, som också utnämnde honom till viceordförande. Man känner hvilken vigtig roll detta utskott spelade i den konstituerande församlingen. Det öfvertog det mödosamma värf att bevara finanserna för alla de snaror, hvilka lades för dem af socialisterna i församlingen, både de som sjelfva bekände socialismen och de som hyllade den utan att veta det. Utskottet försvarade Frankrikes penningepung, i hvilken hvar och en trodde sig hafva lof att göra ett grepp, men som ingen tänkte på att fylla. Bastiat var en ibland dem som mest bidrog till att sunda åsigter gjorde sig gällande i utskottet. Hans röst hördes och aktades så mycket hellre som man kände hans varmt kännande hjerta för folkets lidanden. Man visste att när han tillstyrkte besparingar, t. ex. vägrade votera millioner för att öfverföra några olyckliga Pariserarbetare till Algier, skedde det icke af hårdhjertenhet utan af medkänsla för arbetsklasserna ledd af insigt i förhållandena. Man visste att han var en sann menniskovän ehuru han obarmhertigt satte sig emot hvar och en åtgärd som tillstyrktes blott af ytlig eller hycklande menniskokärlek. Visserligen var det icke möjligt för honom att förebygga alla fel, och det lyckades honom icke alltid att öfvertyga sina kolleger om den enkla sanning, emot hvilken lagstiftarne synas hafva en naturlig fördom, »att man icke genom en lag kan gifva något åt en, utan att genom en annan lag taga något ifrån en annan». Emellertid hade finansutskottet stor nytta af detta republikanska fenomen, som så hårdnackadt hade föresatt sig att skapa en republik för godt köp. Under förhandlingarna om konstitutionen begärde han ordet emot arbetsrätten, men för sent för att få det. Hans åsigt finnes uttalad i en skrift af Joseph Garnier med titeln: »Droit au travail a l'assemblé nationale,» som innehåller en samling af förhandlingarna rörande denna fråga.

I församlingen slöt Bastiat sig icke till något parti; han ville vara fullkomligt oberoende och den röst han afgaf var aldrig någon partiröst utan hans samvetes. Republiken var han uppriktigt tillgifven. Han hade icke arbetat för att framkalla den, ty han tillade ingen öfverdrifven betydelse åt frågan om regeringsformen, men han ansåg det för hvarje god medborgares pligt att försvara de institutioner landets representanter enhälligt antagit. Han hade förtroende för den allmänna rösträtten och ville icke gifva sitt samtycke till att inskränka den. Likväl var han icke blind för de faror skyddssystemets och kommunismens allmänt utbredda villfarelser kunde medföra för ett land der massorna plötsligen kallades att regera sig sjelfva. Derföre använde han de krafter han hade öfriga till att upplysa dem om deras rättigheter och intressen. Till den ändan utgaf han

en rad flygskrifter, som öppnades med: *Proprieté et loi*, *justice et fraternité*, och tyvärr slutades för tidigt med: *Ce qu'on voit et ce qu'on ne voit pas*. Genom dessa småskrifter, i hvilka statsekonomins och naturrättens grundsatser framställas med lysande klarhet, medan skyddssystemet och kommunismens falska lärdomar gendrifvas med oförliknelig humor, bemödade sig Bastiat att gifva de nyss frigjorda massorna den upplysning förutan hvilken de omöjligen kunde göra ett godt bruk af »selv-governement». Han visade dem de farliga klippor mot hvilka deras okunnighet lätt kunde kasta dem, och antydde hvilken väg de borde taga för att undgå grunden.

Utgifvandet af dessa småskrifter och den lycka de gjorde, gaf anledning till den ganska vigtiga och hedrande striden mot Proudhon, som Bastiat begynte mot slutet af 1849. Såsom man vet lyckades det Proudhon att skaffa sin falska sats om den räntefria krediten (la gratuité du credit) en vidsträckt utbredning och att deraf bilda ett bland socialismens farligaste vapen. Denna sats gendref Bastiat med mycken styrka i en liten skrift som heter *kapital och ränta*. Några socialistiska arbetare i Lyon som kommo i förlägenhet för denna gensägelse, meddelade sina tvifvel åt La voix du peuple. G. F. Chevé, en af Proudhons lärjungar, försökte häfva deras tvifvel genom en artikel som kritiserade skriften »kapital och ränta». Bastiat svarade Chevé och insände sitt bref till La voit du peuple. Nu aflöste läraren lärjungen. Berusad af sin framgång i polemiken mot Considerant, Louis Blanc och Pierre Leroux, uppreste han sig för att med ens krossa den oförvägne som vågat sig i lejonets kula. Men Proudhon hade hittills haft att göra med sofister af samma slag som han sjelf, och ingenting hade varit lättare än att gendrifva en falsk sats med en ännu falskare. Denna gång stod han åter emot en vetenskapsman, emot hvars klara och sunda besinning hans skarpaste sofismer studsade tillbaka som mot en diamant-rustning. Åskådarenas bifall öfverbeviste Bastiat om att han uppfört sig på rätta sättet; förtretad skyndade Proudhon att lemna en så stark motståndare för att ånyo söka strid med Pierre Leroux. Någon tid derefter utgaf Bastiat sina *Harmonies economiques*. I denna skrift ville han gifva en syntetisk framställning af de naturlagar som leda samfundets ordning och utveckling. Uppfylld af det 18:e seklets statsekonomers stora tankar, ville han först visa huru dessa lagar utbilda ett harmoniskt helt och huru de samverka till att befordra mensklighetens välfärd och framskridande; dernäst ville han visa att de lika mycket bära rättvisans som nyttans prägel. Planen var visserligen storartad, den omfattade ej blott statsekonomin, utan ock naturrätten, hvilka båda beröra hvarandra utan att sammansmälta; men olyckligtvis följde Bastiat icke alltid i planens utförande den väg som vetenskapens mästare anslagit. I Malthus' lära om befolkningen och i Ricardos om räntan trodde han sig hafva upptäckt dissonancer som störde samhällslagarnas harmoni; dessa två teorier ville han derföre omstörta. Detta var en olycklig tanke af Bastiat, isynnerhet som socialisterna, utom Carey, äfven tidigare gjort samma försök. Den Amerikanska statsekonomen Carey protesterade derföre och beskyllde Bastiat för att hafva lånat af honom sin polemik mot Malthus' och Ricardos teorier. Om Careys protest är grundad så måste vi förklara det för en olycka att Bastiat läst hans arbeten. »Harmonies economiques» innehålla förträffliga afdelningar: kapitlen om den konstiga och naturliga organisationen, om konkurrensen, om egendom och gemensamhet, äro verkliga mästerverk, och hela skriften är den mest underhållande som någonsin utgått ifrån en statsekonoms penna; ty ingen förstod i så hög grad som Bastiat konsten att göra vetenskapen tillgänglig och intresserande.

»Harmonierna» skulle fortsättas med ett band till. Sedan han framställt den öfverensstämmelse som äger rum emellan de statsekonomiska lagarna, ville han gifva en skildring af de sorgliga förstörelser de tid efter annan

undergått; han ville visa att de passioner som förnedra menskligheten icke härröra af naturlagarna, utan af de brott emot dem menniskorna gjort antingen af okunnighet eller elakhet. Olyckligtvis fick han icke tid att fullända sitt verk; döden gjorde hastigt slut på hans nyttiga och hedrande lefnad. Bastiat hade länge lidit af en halssjukdom. Blott ett så fullkomligt lugn som det han åtnjutit i tjugu år i Landes, hade kunnat förlänga hans dagar. Han var icke okunnig derom, han visste att den stränga, nästan feberaktiga verksamhet, åt hvilken han nu i 6 år öfverlemnade sig, var dödande för honom. Men liksom alla stora och ädla själar, hvilka hafva medvetande om sitt kalls betydelse, föredrog han att uppoffra sitt lif för sitt verk. Liksom en bland vetenskapens soldater, som borde försvara civilisationen emot barbariet, ville han förblifva på sin post tills döden aflöste honom. Oaktadt sin sjukdom afbröt han icke sina förrättningar förr än krafterna helt och hållet sveko honom. Ännu en månad före sin död utgaf han sin sista småskrift: »Hvad man ser och hvad man icke ser». Denna utmärkta skrift var den sista strålen ifrån den lysande facklan, hvilken snart derefter skulle slockna för alltid. Han öfverreste till Italien för att om möjligt återvinna sin helsa och dog i Rom d. 24 december 1850. Sex år voro tillräckliga för Bastiat att skapa sig ett namn som icke skall dö. Han spelade en kort men lysande roll i vetenskapen.

Finska Litteratursällskapets affärer.

Helsingfors Tidningar framkastade några ord om nödvändigheten för Finska litteratursällkapet att äga en stående fond, hvars intressen skulle vara tillräckliga för årets utgifter, och förmenade derjemte att nämnda sällskaps nuvarande finansplan vore blott ett farligt experimenterande med publikens bevågenhet för dess syftemål. Suometar, som alltid med berömlig ifver omfattat sällskapets sak, polemiserade emot H. T. i en lång artikel, baserad på sifferuppgifter och den riktiga grundtanken att sällskapet allrabäst motsvarat sitt ändamål genom att nedlägga hela sin penningetillgång i från trycket utgifna skrifter och litterära reseunderstöd. Så mycket sanning än må ligga i H. T. yttrande om det hinder för en gagnande verksamhet som bristen på kontant penningetillgång alltid måste lägga i vägen, innehåller likväl H. T. resonnement åtskilligt falskt som missleder den i saken mindre bevandrade läsaren. Naturligtvis vore det bättre om kontanter vore att tillgå i rikligare mått — derom måste vi alla vara ense. Men om nu, såsom Suometar också antydt, sällskapet verkligen ägde en grundfond som lemnade en icke obetydlig årlig ränta, ehuru denna grundfond icke består i reda penningar eller reverser? Så är förhållandet, och detta har H. T. förnämligast förbisett. Då den som skrifver detta äfven deltagit i sällskapets öfverläggningar och alltid med sin röst ställt sig på deras sida som påyrkat skrifters utgifvande och boklagrets förstärkning, såsom det bästa sätt för sällskapet att på engång uppfylla sitt syftemål, bibehålla allmänhetens förtroende och förskaffa sig inkomster, så torde han vara skyldig att lemna en närmare förklaring öfver motiverna till denna sällskapets finansoperation, hvilken H. T. i visst afseende icke gillar. Måhända skall det visa sig att sällskapets nuvarande kassatrångmål är blott en öfvergående kris, att det ännu har medel i händerna att verka anspråkslöst och gagnande såsom hittills.

Jemförelsen emellan Finska litt. sällsk. affärer och andra sällskapers, exempelvis det naturalhistoriska och konstföreningen, som H. T. anställa, är haltande just i sjelfva hufvudsaken. Konstföreningen har genast i sin början lyckats förskaffa sig en stående fond, sällskapet pro Flora et Fauna Fennica har efter mångåriga försakelser och inskränkning i sin verksamhet fått sig en liten stående fond, hushållningssällskapet i Åbo har stora donerade fonder, Wiborgska litteratursällska-

pet likaså; men hvad bevisar detta för nödvändigheten att äga en stående fond? Ingenting, så mycket vi kunna finna; ty H. T. som framdrar dessa exempel, glömmer den enkla omständigheten att dessa sällskap svårligen kunna hafva någon annan inkomstkälla än ledamotsafgifter och räntor, då deremot litteratursällskapet i Helsingfors har i medeltal 400 Rb. årlig inkomst af boklagret. Litt. sällskapet i Wiborg bör underhålla en skola och måste förnämligast derföre hafva en fond som under intet vilkor får minskas. Fauna och Flora-sällskapet kan icke draga någon kontant reveny af sina insektsamlingar, konstföreningens expositions-intrader måste i alla händelser blifva obetydliga. Hushållningssällskapet *kunde* måhända hafva inkomst af sitt landtbruksinstitut, men har icke haft det, och behöfver det icke nu. Bibelsällskapet har sin största fond i böcker, men också några utlånta kapitaler, och behöfver dem äfven i vissa fall emedan en stor del af dess boklager utdelas gratis; men att äga någon stående orörlig fond ligger icke i det sällskapets plan, då gratisutdelningen efter tillgången kan ökas eller minskas. Finska litteratursällskapet hade utlånta kapitaler i början af sin tillvaro så länge dess boklager var obetydligt, och först på tionde året (1840) begynte det utgifva böcker på eget förlag. Men att nödvändigt en stående fond skulle bildas och bibehållas bjuder icke dess stadgar, ej heller skulle ett sådant stadgande varit välbetänkt, emedan större företag i tryckningsväg då blifvit omöjliga. Böcker af större omfång skulle alldeles icke kunnat tryckas med blotta årsinkomsten, utan de samlade kapitalerna måste få tillgripas för att genom bokförsäljning återkomma, vare sig med eller utan ränta. Sällskapets verkliga tillgångar förminskades icke derigenom, utan förändrade blott form, vexlades till ett boklager med penningevärde, utom sitt inre oskattbara värde, som ej kan uttryckas i vanlig mynträkning. Man ser således att häruti ligger en väsentlig skilnad emellan nu ifrågavarande och andra föreningar.

En liten *stående* fond af blott ett par tusen Rubel skulle icke hafva varit för sällskapet tillräcklig, emedan dess utgifter äro jemförelsevis ganska stora när några större skrifter tryckas, och tidskriften *Suomi* erfordrar ensam omkring 250 Rb. årligen. Året 1849—50 uppgingo utgifterna till 1,350 Rb. s. och inkomsterna till något mera, och året 1848—49 var utgiften ungefär lika stor men inkomsten blott 800. Till att betäcka dessa utgifter med blotta räntor skulle således hafva erfordrats ett kapital af 27,000 Rb.; men ingen utsigt var att sällskapets fonder någonsin skulle uppgå till detta betydliga belopp, med mindre det blifvit hugnadt med betydliga donationer, och derföre måste det uppgifva tanken på en stående fond. Såsom sakerna nu stå måste sällskapet fortfarande hemta medel för sin verksamhet af ledamotsafgifter och af boklagrets försäljningsvärde, således basera sig på allmänhetens förtroende. Detta kallar Hels. Tidn. ett fortfarande experiment som någon gång kunde slå felt. Utan tvifvel medför denna basis för sällskapets verksamhet någon osäkerhet i kalkylen öfver inkomster och utgifter, emedan de förra icke på förhand kunna beräknas, hvaraf åter följer att de sednare icke heller kunna regleras till ett lagom. Och i så måtto bör man gifva H. T. rätt uti att frånvaron af en stående fond medför olägenhet, men nödvändig är den icke, så framt boklagret vext till någon betydenhet. Visserligen är det också en olägenhet att antalet af sällskapets medlemmar måste förökas ojemförligt mer än för en närmare sammanhållighet är nyttig, ty omsorgen om kassans välbefinnande nödgar sällskapet att utsända kallelsebref när och fjerran i mängd; hvaraf händer att något lifligare och verksamt intresse för sällskapets syftemål icke kan förutsättas hos alla dess ledamöter. Också måste det någon gång vid skrifters utgifvande hafva afseende på bokens förmodade större eller mindre afsättning, ej blott på dess inre värde; deraf kunde åter mycken brokighet hvad innehållet beträffar komma att synas i sällskapets *Toimitukset*. Men å andra sidan kan man betrakta äfven det som en gren af säll-

skapets verksamhet att det dymedelst indrar en stor mängd landsmän i deltagandet för sina sträfvanden, visar sig vara sammanfattningen af mångas tankar och önskningar öfversatta till handling, och att det genom afseendet på skrifternas afsättning får tillfälle och anledning att sondera allmänhetens smak i bokväg. Det oundvikliga förhållande som nu äger rum, har således äfven sina fördelar. Skarpt afsöndrade sällskaper, som konseqvent utföra en tanke utan konsiderationer och afseende på den större allmänhetens deltagande för densamma, verka mera direkt och kunna uppträda uteslutande aktivt, men utöfva inflytande blott i en mindre krets och blott i en bestämd riktning, hvaraf mycken ensidighet kan blifva en följd. De andras verksamhet blir mindre i ögonen fallande och ofta blott indirekt, men i det stället allmännare. De kunna fluktuera allt eftersom deltagandet för dem tidtals är lifligare eller trögare, men de kunna icke helt och hållet stagnera, såvida de äro grundade på ett verkligt behof. Och detta utgör deras stående orubliga fond.

Finska litteratursällskapet har experimenterat i 20 år och derunder visserligen gjort en och annan mindre glad erfarenhet, isynnerhet i början af sin tillvaro. En sådan var den betydliga summa resterande ledamotsafgifter som hade förökat sig år från år och slutligen afskrefs 1850. Dessa rester uppgingo 1848 till sitt högsta belopp 996 Rb., och i bokslutet 1850 affördes 710 Rb. s. ledamotsafgifter som icke influtit. Denna summa utvisar att sällskapets kallelse till deltagande i dess verksamhet på många håll möttes med likgiltighet och köld. Tänker man sig att dessa afgifter alla hade influtit, så skulle sällskapets penningverk vara i ojemförligt bättre stånd än fallet är nu. När stadgarna 1848 reviderades fann man skäl att icke bokföra afgifter som ej influtit, och att icke räkna dem bland sällskapets medlemmar hvilka försummat ledamotsafgiftens inbetalning; deraf blef en följd att räkenskaperna numera icke upptaga några rester. Kassabehållningen förminskades genom afskrifningen till sifran betydligt, men en god del af den var också blott imaginär, så att förlusten i sjelfva verket var ingen. Deremot fick sällskapet de sednaste 4 à 5 åren emottaga flere icke obetydliga gåfvor, hvilka åter bevisade ett lifligt deltagande för detsamma från flere håll och stegrade dess verksamhet. En annan nedslående erfarenhet gjorde sällskapet i början af 1840-talet, nemligen att dess skrifter rönte föga afsättning, så att priset på dem måste nedsättas till hälften. Derigenom rubbades kalkylen öfver förlagsvinsten, som man beräknat skulle komma kassan till godo. Men äfven detta förhållande har ändrat sig i senare år, och sällskapets skrifter hafva nu nöjaktig afsättning, med ett eller annat undantag, några bland dem till och med hvad man kallar strykande afsättning. Också håller sällskapet ganska lågt pris på sina skrifter, nemligen öfverhufvudtaget blott 3 kop. arket, som är lägre än det i bokhandeln vanliga, men har genom stora upplagor ändock sökt inbringa någon förlagsvinst i kassan. Allmänhetens deltagande för sällskapet, yttrande sig antingen i direkta afgifters erläggande för ledamotskap eller såsom gåfvor eller ock indirekte genom att tillhandla sig dess skrifter, har således haft sin ebb och flod, experimenterandet tidtals lyckats eller misslyckats; men öfverhufvudtaget hafva dock tillgångarna ökats. Ty det oförmånliga resultatet sistledne års räkenskaper utvisa är mera skenbart än verkligt, och stagnationen blott tillfällig eller snart öfvergående.

För att inse detta roar det måhända läsaren att betrakta följande sifferuppgifter, upptagande hufvudresultaterna af sällskapets kassaräkenskaper ända ifrån dess stiftelse, hvarvid kopekerna för korthetens skull förbigås och de angifna siffrorna beteckna Rub. silfver.

år	inkomst	utgift	rester	förräntadt kapital	kontant	Summa behålln.
1832	135	28	—	—	107	107
1833	180	6	72	171	112	357
1834	117	30	158	171	198	528
1835	261	76	214	314	240	768

år	inkomst	utgift	rester	förräntadt kapital	kont.	Summa behålln.
1836	282	132	292	457	246	995
1837	449	329	407	457	366	1231
1838	161	114	525	742	128	1396
1839	432	118	468	1142	42	1653
1840	196	127	646	1142	46	1836
1841	371	527	624	828	198	1651
1842	247	312	640	685	275	1601
1843	165	242	770	685	198	1654
1844	403	69	831	1021	133	1987
1845	511	277	811	1164	225	2201
1846	451	590	857	1164	86	2107
1847	386	684	945	864	88	1898
1848	801	725	996	864	163	2024
1849	794	1345	942	450	26	1419
1850	1461	1356	—	—	578	5518
1851	423	725	—	—	276	5378

Suometar, som också har en liknande uppgift, meddelar siffror som icke fullt öfverensstämma med dessa, derföre att Suometar förökat sista siffran med 1 när bråket af Rb. öfverstigit ½. Det stora språnget för de två sista åren i kolumnen för behållning, härleder sig deraf att boklagrets värde endast för dessa år är inberäknadt. För tidigare år sakna vi uppgifter om boklagrets bruttovärde. Siffror allena äro i allmänhet icke tillräckliga för att draga fullt riktiga slutsatser; så också här. Sålänge resterna upptogos i räkenskaperna utgjorde deras summa en imaginär fyllnad i behållningen, som i sjelfva verket var mycket mindre. Numera har deras plats intagits af boklagrets bruttovärde, som också till en del är imaginärt, emedan några artiklar kunna förbli osålda och ifrån de säljbaras värde i alla fall måste afdragas försäljningsprocenten m. m. Boklagret uppskattades 1850 till 4,940 Rb. och innevarande år till 5,101 Rb. Emellertid är boklagret ojemförligt mera värdt än det förräntade kapital sällskapet någonsin ägt, och lemnar större årlig reveny än detta någonsin gjorde. Sålunda faller det lätt i ögonen att sällskapet vunnit på bytet, på reversernas omsättning till boklager, och derjemte att sällskapets tillgångar i sjelfva verket äro större nu än tillförene, om nemligen ledamotsafgifterna kunna antagas uppgå till samma årliga belopp hädanefter som hittills. Senaste år inflöto nästan inga sådana, och detta var förnämsta orsaken till behållningens minskning, och till det trångmål hvari kassan nu befinner sig. Emellertid kunde äfven då den icke obetydliga utgiften af 700 Rb. bestridas. Och om läsaren behagar observera de stora utgiftssummorna för 1849 och 1850 nemligen 1350 Rb., så skall han icke förundra sig om någon ebb infann efter denna flod. Vi tala nu blott om den materiella, pekuniära eller statistiska sidan af saken, på hvilken vi ingalunda lägga största vigten, ehuru vi äro långt ifrån att anse den för obetydlig eller likgiltig. Månget sällskap har förspillt medlen för vidsträcktare andlig verksamhet genom att ringa akta finansfrågorna och afseendet på sin pekuniära ställning. Men något sådant skall icke kunna sägas om Finska litteratursällskapets åtgärder i allmänhet, om än någon grundad anmärkning kunde göras mot enstaka, mindre vigtiga beslut, som i financielt afseende icke varit förmånliga.

Hufvudfelet är emellertid, och deri måste hvar och en gifva Hels. Tidn. rätt, att sällskapets inkomster äro för små för ett mera aktift uppträdande. Till och med är den af H. T. föreslagna summan af 800 Rb. årligen otillräcklig när några större företag, såsom lexika och dylikt, äro å bane; man måste tillönska sällskapet en årlig reveny af minst 1200 Rb. för att nöjaktigt kunna uppfylla sin bestämmelse. Men att hinna till denna punkt utan betydligare skänker, har sällskapet för närvarande ingen utsigt, hvilka finansoperationer det än må företaga. Skulle således återstå att vänta på framtiden — men detta vore den sämsta metod af alla. Bäst är utan tvifvel att sällskapet i den närvarande tiden gör så mycket som tillgängliga medel medgifva, och af sina företags framgång väntar subsidier till stegrad verksamhet. Sådan var också grundtanken i dess beslut att använda hela sin disponibla penningefond till litterära arbetens tryckning; med hvarje steg Finska

litteraturen tager framåt i utveckling och ju mer den vinner läsare, desto mer lönande blifva förlagerna och sällskapets kassabestånd förbättras. Det skadar icke att sällskapet sålunda införlifvat sig och sin framgång med den Finska litteraturens framgång i allmänhet.

Men illa skulle sällskapet motsvara sin bestämmelse om det vägrade att publicera skrifter som vore af vigt och värde men icke kunde påräkna afsättning. Det har icke heller undandragit sig denna pligt, och har derföre förlagsartiklar som icke bära tryckningskostnaden, exempelvis tidskriften *Suomi*. Med *Korhosen runot* har detta också tillsvidare varit händelsen. Man kan blott icke begära att sällskapet företrädesvis skall förlägga osäljbara artiklar, ehuru de finnas som fattat ändamålet med sällskapets tillvaro sålunda och förmenat att det alltid borde anse förlagsvinsten såsom en obetydlig bisak. Detta kunde också låta försvara sig om kassans tillgångar vore stora och om man icke kunde gagna litteraturen lika väl med skrifter som läsas, som med impopulära. Utan tvifvel böra och måste båda slagen, läsbara och oläsbara, omvexla med hvarandra, så att ingendera hvarken det vetenskapligt-litterära gagnet eller kassans fordringar åsidosättas. Härvid beror mycket och nästan allt på författarena, om de vilja erbjuda sina skrifter åt sällskapet utan att påräkna ersättning, när för skrifterna nemligen kan kalkyleras något betydligare antal läsare. Härtills hafva på få undantag när författarena åtnöjt sig med något visst antal (merendels 250) exemplar af den tryckta skriften, och sällskapet har funnit sådana vilkor förmånliga för sig. Men dessa hafva då varit erbjudna åt detsamma; om sällskapet skulle taga initiativet, således uppträda mer aktivt, så skulle utan tvifvel kassans kontanta tillgångar behöfva anlitas för författarehonorarier. Att detta härtills, något undantag t. ex. lexikonet oräknadt, icke kunnat ske, är en icke ringa olägenhet som härflyter af inkomsternas knapphet. Författarenas, som derjemte varit ledamöter i sällskapet, egna nit för föreningens framgång och välbefinnande har man härtills haft att tacka för möjligheten att utgifva så många skrifter som blifvit utgifna. Önskvärdt vore att samma nit skulle framdeles fortfara att visa sig, ty såsom sades sällskapet har baserat sig helt och hållet på allmänhetens förtroende och begär dess deltagande i sitt värf. Metoden att utfästa pris för täflingsskrifter som ursprungligen låg i sällskapets plan har blifvit öfvergifven, emedan den alldeles icke ledde till något resultat; men att lemna ett arbete i uppdrag åt någon viss har blifvit försökt, ehuru äfven denna åtgärd i många fall haft ingen påföljd. Ty en stor mängd i uppdrag lemnade arbeten ligga ännu ofullgjorda, till skada för den dermed åsyftade språkutbildningen.

De understöd sällskapet alltifrån sin början tid efter annan utdelat för uppsamlandet af sång och saga, taga kassans tillgångar i i anspråk utan att omedelbart gifva någon pekuniär reveny tillbaka. Utdelandet af dem måste derföre rätta sig efter tillgången, måste ofta uppskjutas till lägligare tid då kassans behållning kan medgifva sådana utgifter jemte tryckningskostnaderna som först böra utgå. Så kunde för denna sommar intet understöd utgifvas, emedan icke ens alla tryckningskostnader kunde af kassan bestridas. Sådana reseunderstöd hafva likväl både grundlaggt sällskapets framgång och fortfarande gifvit rika resultater i litterärt afseende; att förskaffa sig medel till denna slags utgift har derföre varit en bland sällskapets förnämsta omsorger. Öfverhufvudtaget är summan som dertill blifvit använd, icke ringa, ehuru ändock otillräcklig för ändamålets fullständiga vinnande. Sällskapet har insamlat ett icke ringa förråd af handskrifter, dels genom dessa resor, dels genom många små men ofta inkommande gåfvor; dessa förråder vänta på sina ordnare för att göras fruktbärande och tillgängliga för allmänheten. Samlandet utgör ett nödvändigt vilkor för värderika samlingars utgifvande, men torde ännu en tid komma att fortfara innan man får allmänheten kan framlägga några synbara resultater af detsamma; sällskapets verksamhet fortgår sålunda länge

i det tysta innan man uppenbart ser dess frukter, och detta torde den delen af publiken observera som förmenar sällskapet vara mindre företagsamt än det kunde. Och i alla fall är det såsom en förening af många, beroende af enskilda förmågor; att direkt framkalla sådana med håg att använda sina krafter i samma riktning som sällskapets sträfvande, står icke i dess förmåga, utan måste det afvakta tiden då samma behof och intresse som skapat sällskapet sjelft äfven skapar sig verktyg för värfvets utförande. En passivitet af detta slag kan icke undvikas; allt hvad i den saken kan göras är att icke stöta erbjudna tjenster och capaciteter ifrån sig.

Deraf att flere i uppdrag gifna arbeten förblifvit ogjorda, äfvensom af det långa dröjsmålet med sällskapets Svensk-Finska lexikon, synes att brist yppat sig på skickliga arbetare med håg och lägenhet för sådan litterär produktion. Denna erfarenhet har varit en ibland de föga glädjande som sällskapet gjort, och en svårighet till hvars undanrödjande det ingenting kunnat företaga. Man får blott icke glömma det svårigheten att finna producenter i Finsk litteratur härförinnan varit mycket större än nu, och kan således hoppas få se den innan kort upphöra. Det är en olägenhet som alltid måste medfölja en begynnande litteraturs första steg på utvecklingens bana. Och förklaringsgrunderna dertill äro så nära liggande, så påtagliga, att läsaren säkert icke väntar få se dem här påpekade. Om något från sällskapets sida kunnat uträttas till Finsk-litterära förmågors framkallande förmedelst rikare materiella tillgångar, är svårt att säga; möjligt att så vore, och frågan skulle då sammanhänga med frågan om sällskapets affärer. Men icke får man alltför högt uppskatta materiella tillgångars inflytande på de andliga resurserna, ty dessa uppspringa ur helt andra orsaker. Väl kan en andlig kraft duka under för materiella hinder, men omvändt räcka alla Kaliforniens skatter icke till för att kalla en andlig förmåga i dagen som icke förut finnes. Ovanan vid Finskt skriftställeri i allmänhet lät känna sitt förlamande inflytande i sällskapets första tider långt mera än nu, och har med hvar dag synbarligen förminskats. Konsten att skrifva god Finska kan icke inhemtas på någon annan metod än genom att skrifva; dertill fordras också gerna att läsa och den som vill göra det måste hafva något att studera, någon litteratur. Det blir en cirkelgång som icke kan undvikas, och framskridandet härutі går icke annorlunda än i spiralgång. Det är en ny metod, som sällskapet begagnat, att taga upp litteraturen färdig ifrån folkets tradition; men denna utväg kan icke begagnas mer än för begynnelsen, den ger oss vid handen blott ena ändan af den Ariadnetråd som skall leda fram igenom labyrinten. Ty huru oskattbar än folkpoesin är — och vi kunna säga det i högre mening än måhända något annat folk — så är den, enligt Geijers ord, ändock blott en poesi som ej får luft, emedan språket varit stängdt för all bildning, en af den länge tillbakahållna folkkänslans högre temperatur alstrad grufbrand som glöder i jorden. Genom att publicera vår folkpoesi har man gifvit den luft, men den sjelfständiga poetiska produktionen dröjer ändock en tid att uppflamma i den lägre temperaturen. Den öfriga litteraturen har icke ens såmycken inhemsk början, utan måste arbeta sig fram genom främmande ovana kretsar. Och detta låter ej göra sig i en handvändning.

Icke ensamt knappa tillgångar i penningväg stå således i vägen för utvidgandet af Finska litteratursällskapets verksamhet, men de utgöra visserligen ett ibland de hinder som svårast kunna undanrödjas eller kringgås. Helsingfors Tidn. har gjort väl uti att mer än en gång påpeka denna brist, som sällskapet alltid vidkännts, utan att någonsin hafva uppgifvit hoppet att hjelpa sig fram klanderlöst och med ringa medel uträtta det största möjliga goda. Skulle det icke hafva gjort allt hvad af dess visserligen otillräckliga men dock icke alldeles obetydliga hjelpmedel kunnat väntas, så hade den 20 åriga föreningen heller inga anspråk på allmänhetens understödjande deltagande. Och att ett sådant del-

tagande från rätt många håll försports ganska lifligt, skola vi vara de första att erkänna. Men litterära sällskaper hafva i allmänhet i vårt land icke haft att fägna sig af något allmännare verksamt intresse, de hafva ofta nog fått kämpa med brist och köld. Sällskapet pro Flora et Fauna Fennica har lidit länge af båda delarna, kanske till någon del derföre att det sett sig nödsakadt att först samla en grundfond, och eljest äfven varit ett blott samlande sällskap; under samlingstiden svalnar allmänhetens intresse för saken, ty den vill se resultater. Och denna fordran får ingen förening undandraga sig att uppfylla, hvarföre vi också alltid ansett några resultaters framvisande — de må då vara bättre eller sämre efter råd och lägenhet — för den allravältaligaste uppmaning till allmänheten att med sitt biträde påskynda en saks framgång som redan håller på att arbeta sig fram.

Notiser.

Universitetet har under sistförflutna akademiska år fått en ovanligt stark tillökning i studerande, nemligen öfver 160 hafva genomgått studentexamen sedan sistledne september. Under vårterminen ensamt inskrefvos som studerande 125. Dessa höga siffror jemte det stora antal närvarande studenter i allmänhet, tyckes bevisa att antalet af dem som egna sig åt studier i landet är i jemt stigande sedan några år. Också utvisade nummern på närvarande studenter i medlet af sistförflutna decennium eller omkring 1845 ett sjunkande under det vanliga medeltalet, som man åflades med att förklara på hvarjehanda sätt. Till universitetets *rektor* för nästföljande 3 år valdes den 2 juni ånyo professorn i historien *Gabriel Rein* med 17 röster af 21 röstande, och till *prorector* arkiatern *Törnroth.* Följande disputationer ventilerades kring medlet af juni: »De libero divini numinis cultu commentationes historico-dogmaticae nonnullae, particula tertia», af professor *Ax. Ad. Laurell*, och »Strödda anteckningar rörande grunderna af arithmetiken och geometrien samt arithmetiska geometrien,» 9:e och 10:e delen af professor *N. G. af Schultén* med respondenterna Erik Aug. Hagfors och Knut Ferd. Ridderström. Embets- och fakultetsexamina hafva blifvit aflagda af följande, nemligen: *medicine licentiatexamen* af magister Johan Wilhelm Ekvall; *medicine kanditatexamen* af magister Fredrik Hellström, och filosofie kandidaten Sanufrid Teofron Hällström; *filosofie kanditatexamen* af Johan Fredrik Aejmelaeus, Anders Helander, Otto Kasimir Teodor Nassokin, Herbed Gotthard Hällström, Gustaf Adolf Snellman, Karl Erik Wahlberg, Johan Frithiof Ehnberg, Karl Eugene Grönlund, Johan Fredrik Thauvon; *större kameralexamen* af Karl Emanuel Nystedt och Karl Erland Salovius; *domareexamen* af magister Adolf Fredrik Malmberg, magister Wolter Kasimir Palmroth, Feodor Alexander Aminoff, Julius Alexander Forsman, Gustaf Johan Gadd, Julius Fredrik Gadd, Josef Frans Oskar Idestam, Alexander Kyntzell, Fredrik Wilhelm Meron, Gustaf Wilhelm Thilén, Berndt Wilhelm Tornell, och Magnus Johan Zitting; *teologisk dimissionsexamen* af Emil August Bredenberg, Johan Ludvig Favorin, Otto Gabriel Gardberg, Otto Ferdinand Grönholm, Johan Nils Henriksson, Johan Gabriel Hällberg, Elias Lilius, Edvard Mennander, Herman Wilhelm Roschier, Pehr Adolf Wasz och Anders Ulrik Wiksten; *juridisk landtmäteriexamen* af Karl Emil Raneken, Karl Edvard Sibelius, Alexander Wilhelm Wahlroos och Otto Wilhelm Wadenstjerna. De litterära understöden, som härförinnan innehafts af docenten Grönblad i 6 år och docenten Lagus i 3 år, tilldelades för ytterligare 3 år åt docenten D:r *Lagus* och åt docenten D:r *Berndtson*, det Hedmanska stipendium tillerkändes, i brist på sökande slägtingar till testatorn, åt magister *Hammarin*, som för detta ändamål inlemnat ett profämne; det i början af terminen utfästade priset för täflingsskrifter vanns af magister *Knut Lagus;* det ena Rehbinderska stipendium innehafves sedan sist-

ledne höstterminsslut af filosofie kandidaten *Ehrström*. Adjunkten i naturalhistorien *Reinh. Ferd. Sahlberg* återkom i början af majmånad på skeppet Helsingfors ifrån sin resa till Sydamerika, der han gjort zoologiska samlingar. Han anlände den 25 november 1849 till Riojaneiro, och har dels i nejden af Petropolis — en sund bergsort blott en dagsresa norr om hufvudstaden der han längsta tiden uppehöll sig — dels i distriktet Cantagallo, dels under en längre exkursion genom provinserna Riojaneiro och Minas Geraes till de Engelska grufvorna 250 à 300 Svenska mil inåt landet, samlat 30 budar och lika många skeletter af däggdjur, 3 à 400 fågelhudar, lika många fogelskeletter, och 60 à 70,000 exemplar insekter (enligt uppgift i Åbo Und.). Geografiska sällskapet i London (the Royal Geographical Society) har tillerkänt professor *G. A. Wallin* det första af de i år utdelade kungliga premierna, för de bidrag till upplysning i Arabiens geografi hvilka han meddelat sällskapet. Premien utgör 25 guineer och kan utgå antingen i kontant eller i någon dyrbar pjes med inscription.

Kejs. *Ryska vetenskapsakademins* årsberättelse för 1850 innehåller följande ifrån afdelningen för språkkännedom och etnografi:

»Hr *Köppen* har utgifvit tvenne särskilda afhandlingar, utgörande inledning till den text han har för afsigt att bifoga till sin etnografiska karta öfver Petersburgska guvernementet; den ena (Über die Deutschen im S:t Petersburgischen Gouvernement) har till föremål den Tyska befolkningen som finnes i detta guvernement, den andra (Über die Woten oder die Wotländer) den Finska stammen som är känd under namnet Woter eller Tschuder. Denna karta, äfvensom de etnografiska och statistiska kartorna öfver Finland som till en del legat till grund för den förra, hafva gifvit anledning åt akademins korresponderande ledamot prosten *Hipping* (Über das Ruotsi-Volk) att framställa och till akademins pröfning öfverlemna sina egna etnografiska undersökningar om folkstammen Ruotsi, hvilken akademin ämnar låta trycka i sin bulletin. Akademins resande etnograf D:r *Castrén* har meddelat densamma sina lärda anmärkningar angående D:r Lönnrots nyaste redaktion af Kalevala-runocykeln (Über Lönnrots neueste Redaction der Kalevala-Runen), hvilka Hr Schiefner öfversatt på Tyska för att i bulletinen införas. Denne sistnämnde, *Schiefner*, har sjelf sysselsatt sig med studium af samma Finska epopé och lemnat akademin del af sina egna åsigter rörande den der förekommande myten om Sampo (Zur Sampo-Mythe im Finnischen Epos). Hr *Sjögren* har författat tvenne tillägg till sina Lifländska etnografiska undersökningar (Neue Estnische Übersetzungen der Bachmeisterschen Sprachproben). Dessa tillägg framställa för det första nya bevis till bekräftelse af förf. hufvudslutsats i dess första afhandling, nemligen att den icke-Latyschka befolkningen, som har sitt hemvist i Aas öfra floddal uti Walkska kretsen, för ingen del utgör en qvarlemning af landets urinvånare såsom man fordom antog, utan tvertom består af Ester som hafva den största stamförvantskap med dem som lefva i omgifningarna af Dorpat. För det andra har Hr Sjögren uti dessa tillägg noggrannare bestämt betydelsen och härledningen af några ord och former af de vestra dialekterna, såsom Finska, Lappska, Estniska och Latyschka med deras underafdelningar, och sökt vid tillfälle rätta den närvarande ortografin af Estniska ord. Hierodiakonen *Makarij*, professor vid Nischegorodska andliga seminarium, har meddelat akademin frukterna af sina lingvistiska sysselsättningar uti 6 afhandlingar om tvenne dialekter af Mordvinska språket. Granskningen af dessa arbeten har äfven fallit på Hr Sjögrens lott och han har i sitt utlåtande gifvit dem tillbörlig rättvisa». Utom dessa har ännu en landsman, protokollssekreteraren *Falck* genom akademikern Middendorff inlemnat åtskilliga ornitologiska observationer (Observations ornitologiques) gjorda med anledning af Hr Middendorffs relation om sin resa till Lappland.

Vid *Finska litteratursällskapets* sammanträde den 4 juni anmäldes följande gåfvor: af Estniska litteratursällskapet i Reval: »Die ehstländische literärische Gesellschaft und deren Geschichte von 1847 bis 1850, Reval 1851; af magister Tikkanen: några af Johan Gezelii latinska skrifter tryckta i Åbo 1669, och en samling handskrifna runor af Puhakka, Makkonen, A. O. Lille, Kymäläinen och åtskilliga onämnda författare; af stud. A. E. Nylander: Kertomus matkasta satuja kokoilemassa talvella 1850—51, och 3 laulut Herman Tuoviselta; af mamsell Europaeus: några handskrifna trollrunor; af magister Ek: Cantilenarum selectiorum editio nova notis musicis a Joh. Lindell 1776; af Henrik Anderson Tervapeldo i Kajoniemi by och Etseri kapell: 12 handskrifna runor: af doktor Tigerstedt: Handlingar rörande Finlands historia, Helsingfors 1850; af Stefan Taskinen: tvenne runor; af lagman Wetterhoff: Lyhykäinen neuvo järven ja suo-malmien sulattamisesta, Stockholm 1797; af lektor Akiander: en samling gåtor och ordspråk samlade och upptecknade af *Rausi* i Wederlaks. Magister Reinholm inlemnade en större samling »*Finska folksånger af lyriskt innehåll*, samlade under trenne resor i Wiborgs län och till en viss grad ordnade af *H. A. Reinholm*,» hvilken remitterades till Granskningskommittén. Anmäldes att början af det Svensk-Finska lexikonet vore inlemnad till Granskningskommittén och då dess utlåtande om det var fördelaktigt, beslöts att lexikonet skulle tryckas i en 2000 exemplar stark upplaga med samma stilar som ett förevisadt profblad innehöll. Förevisades de färdigtryckta nya upplagorna af *Suomalaisen kirjallisuuden Seuran asetukset*,» och *Pyhän Eustakiuksen elämän vaiheet*. Skattmästarens månadsrapporter sedan årsdagen innehålla följande: *Inkomst:* för försålda böcker af I. C. Frenckell 78—23 af C. G. Clouberg 40 Rb., af A. E. Rengain 10—63, summa 128—86; *Utgift:* sekreterarearfvode 50 Rb., vaktmästarens aflöning 20, tryckning af Suomi 1850, 242—30, häftning af samma tidskrift 22—50, summa 334—80; kontant i kassan d. 4 juni: 70—28. Granskningskommittén afgaf genom professor Castrén följande utlåtande:

Den resa studeranden And. Edv. Nylander under sistledne vinter företog sig på Finska litteratursällskapets bekostnad, skulle enligt sällskapets för honom utfärdade instruktion omfatta socknarna emellan Tavastehus och Jyväskylä, till följe hvaraf Hr Nylander besökt Tuulois, Hauho, Luopiois, Sahalaks, Kuhmalaks, Eräjärvi, Längelmäki, Kuorehvesi, Petäjävesi, Korpilaks och Jämsä församlingar, men likväl tillbragt största delen af sin tid inom de hufvudstationer — Tuulois, Luopiois, Sahalaks och Kuorehvesi — som blifvit honom af sällskapet anvisade. Under dessa färder har det lyckats Hr N. att anteckna 100 sagor och 121 gåtor, äfvensom tvenne af bonden Herman Tuominen i Jämsä författade sånger. Sagorna upptaga omkring 25, gåtorna 2 och sångerna 2 handskrifna ark. Sagoskörden, hvilken äfven borde utgöra det hufvudsakligaste ändamålet för resan, har således utfallit ganska ymnig. Isynnerhet hafva Tuulois, Luopiois och Sahalaks församlingar varit mycket sagorika, och bland dem förnämligast Luopiois, hvarest Hr N. upptecknat mer än tredjedelen af sina samlingar. En enda smedslärling har derstädes i fyra dagars tid sysselsatt hans penna. Till sitt innehåll äro de erhållna sagorna mycket olika. Talrikast förekomma väl jätte- och djursagorna; men dessutom finnes äfven en mängd berättelser om Teimit, Tonttu, Pahanen, Haltia, Matti m. fl. inom den Finska sagan välkända personligheter. Till sin qvalitet äro de så goda som de på det för Hr N. anvisade området troligtvis kunnat erhållas, om man också i allmänhet nödgas tillerkänna dem endast ett medelmåttigt värde. Om de inlemnade gåtorna kan knappast någonting annat sägas, än att ibland dem finnas både bättre och sämre. De af Herman Tuominen författade sångerna äro deremot både till form och innehåll underhaltiga. De gjorda samlingarna åtföljas af en på Finska språket författad resebeskrifning, uti hvilken Hr N. med nog

granhet redogör för gången af sin resa, uppgifver namnen på sina sagoberättare, samt omtalar ett och annat som under densamma ådragit sig hans uppmärksamhet, såsom smärre traditioner om socknarnas forntid och kyrkor, om Hiidet, Jättiläiset, Lappalaiset, Aarnihaudat m. m. Äfven Lapprösen och grafvar, eller de här så kallade Jättiläisten ja Lappalaisten kiukaat samt Jättiläisten rauniot, har Hr N. icke helt och hållet lemnat ur sigte, ehuru årstiden hindrat honom att åt dem egna en noggrannare uppmärksamhet. Han har således i sin redogörelse endast antecknat de orter hvarest man för honom uppgifvit att dylika fornlemningar skulle finnas. Äfven i detta fall har Luopiois rekommenderat sig till det bästa. Endast på Palankuoli byamark skall man hafva påstått sig kunna räkna mer än 20 rösen. Öfverhufvud skola alla på ifrågavarande orter befintliga kummel af detta slag förekomma på sjöstränderna och till utseendet fullkomligen likna nutidens nedrökta badstugu ugnar, samt innehålla endast aska och emellanåt kol. Sådana äro nu i allmänhet frukterna af Hr N. resa. Redan en flyktig öfverblick af desamma uppmanar kommittén att inför sällskapet berömmande vitsorda den framgång och flit med hvilken Hr N. verkställt sitt uppdrag. Hr N. återkom från sin resa i medlet af februari, men inlemnade sina samlingar först i början af maj. Redan den tid han användt på deras redaktion lemnar ett tydligt bevis derpå att han ej sparat någon möda för att göra densamma så god han kunnat. Med all aktning för hans härpå nedlagda arbete, kan kommittén likväl icke återhålla den anmärkning att Hr N. sagor stundom besväras af fel emot Finska språkets lagar: hvarföre man till utredning af de besökta orternas dialektegenheter icke utan en viss räddhåga torde kunna begagna sig af hans inlemnade samlingar. Detta oaktadt kan dock kommittén icke annat än lyckönska sällskapet till den i många afseenden förtjenstfulla samling som Hr N. för dess räkning inbergat».

Sällskapet pro Fauna et Flora Fennica begick på vanligt sätt sin årsdag den 5 juni. Ordföranden professor Moberg uppläste årsberättelsen, som hufvudsakligen innehöll följande uppgifter: Sällskapet beslöt vid sednaste årsdag att mera afseende borde fästas vid samlingarnas ordnande och förtecknande än vid deras ökande, hvarföre ock några af dess medlemmar under året varit sysselsatta med ordnande. Vextsamlingen ordnades af Hrr E. Nylander och A. Chydenius, samt innehåller det betydliga antalet 470 species dikotyledoner, 257 species monokotyledoner, och omkring 250 sp. kryptogamer, eller tillsammans 977 species Finska vexter. Deraf behöfver dock en del närmare granskas. Fågelsamlingen består af 171 species i 600 exemplar, bland hvilka likväl en del illa konserverade. Rikast är dock insektsamlingen, som förut var uppställd och innehåller ett högst betydligt antal species. Men för fågelsamlingens uppställande efter ett rationellt system nödgas sällskapet vara betänkt på anskaffande af ändamålsenligare skåp, än de som det härförinnan äger, och kostnaden för dessa beräknas till omkring 200 Rb. s. För bristande tillgång i kassan hafva sådana ändock icke detta år kunnat anskaffas. För samlingarnas ökande beviljades sistledne sommar åt studeranden *K. W. Regnell* ett reseunderstöd af 20 Rb. s. för insamlande af fiskar i Tavastland, åt studd. *E. Nylander* och *A. Chydenius* hvardera 15 Rb. för licheners insamlande, samt åt doktor *W. Nylander* 100 Rb. för en naturalhistorisk resa till Karelen. Ifrån sina resor medförde åt sällskapet: doktor W. Nylander 415 species Karelska vexter, bland hvilka 196 fanerogamer, de öfriga lichener och mossor; studeranden E. Nylander 110 species lichener ifrån norra Österbotten, och studeranden A. Chydenius 83 species lichener ifrån Sotkamo. Såsom gåfvor hafva influtit: af prosten Sadelin en Cygnus musicus och af länsman Ekroos 3 exemplar Lagopus subalpina, alla fyra illafarna och oanvändbara; af apotekaren Relander en Cyprinus gobio; af provisor A. Bäcker 148

species vanligare coleoptera samt 780 på papper klistrade örter, väl oförenliga med sällskapets samlingar, men användbara såsom en skild samling för studier; af doktor P. Lindfors, studd. Regnell och Sibelius några örtspecies. Af professor K. H. Boheman i Stockholm har sällskapet fått emottaga 1 ex. af hans bok *Monographia cassidiarum*, och af »Naturhistorischer Verein der Preussischen Rheinlande und Westphalens» anbud om utbyte af hvardera sällskapets utgifna skrifter. För att publiceras i andra häftet af »Notiser och förhandlingar vid sällskapet pro Flora et Fauna Fennica» har doktor *W. Nylander* inlemnat trenne uppsatser: *Collectanea in floram Karelicam*, *Supplementum adnotationum in expositionem apum borealium*, och *Strödda anteckningar*. Skattmästarens berättelse utvisar följande förhållande med kassan:

Årskassans behållning från föreg. år	311	82
» inkomst i ledamotsafgifter	77	—
» » i intressen	151	25
Summa	540	7
Utgift: till afbetaln. på sällsk. skuld	100	—
» till reseunderstöd	130	—
» diverse utgifter	53	25
Summa	283	25
Årskassans behållning till årsdagen	256	82
Stående fondens belopp	2,455	15
Sällskapets skuld	300	—

Enligt beslut på årsdagen skulle ifrån årskassan utgifvas 100 Rb. till afbetalning på sällskapets skuld och till den stående fonden öfverföras 37—14 kop. s. Under det förflutna året hafva 7 ledamöter med döden afgått och 8 nya blifvit inkallade. Sällskapets kommissionärer i landsorterna äro, sedan åtskilliga nya under året blifvit antagna, för närvarande följande:

på Åland: kontrakts-prosten *P. U. F. Sadelin*,
i Torneå: provincial-läkaren D:r *K. R. Ehrström*,
i Björneborg: stadsläkaren D:r *J. E. Souranader*,
i Åbo: lektorn, prosten *H. Heikel*,
i Borgå: lektorn, doktor *D. Lindh*,
i Fredrikshamn: statsrådet *G. J. Mechelin*,
i Sordavala: apotekaren *Relander*,
i Nyslott: provinciallälkaren D:r *P. P. Lindfors*,
i Heinola: pastor *Svinhufvud*,
i Kajana: provinciallälkaren D:r *E. Lönnrot*,
i Uleåborg: apotekaren *Westerlund*,
i Wasa: lektor *J. E. Bergroth*,
i Kristina: stadsläkaren D:r *G. Forstén*,
i Ekenäs: provinciallälkaren D:r *J. F. Elfving*,
i Tavastehus: konrektor *A. G. J. Hallsten*, och
i Tohmajärvi: prosten *E. J. Andelin*.

För innevarande sommar beviljades åt studeranden *E. Nylander* ett rescunderstöd af 50 Rb. s. till att i naturhistoriskt afseende undersöka Wiborgs läns skärgård. Till revisorer af räkenskaperna valdes ånyo professor *Palmén* och assessor *Rabbe*. Sekreteraren stud. W. Myrberg afsade sig sin befattning och i hans ställe valdes till sekreterare magister *J. W. Rosenborg*. Öfriga tjenstemän bibehöllos oförändrade. För öfrigt diskuterades vid årsdagen ordförandens förslag att sällskapet — på den grund att det möjligen nödgades afträda den lokal det härintills för sina samlingar disponerat i tredje våningen af universitetshuset — skulle förena dessa samlingar med den i universitetets anatomiska teater uppställda Finska fogelsamlingen; hvarvid sällskapet förklarade sig böra bibehålla dispositionen af sina samlingar och anhålla att fortfarande få åtnjuta de förmåner i lokal m. m. som universitetet hitintills beviljat sällskapet för nämda samlingar. Förteckningar öfver de delar af samlingarna som hunnit ordnas skulle med det första uppgöras, tryckas i sällskapets »Notiser och förhandlingar,» samt exemplar deraf utdelas ibland sällskapets medlemmar; hvarvid derjemte den önskan uttalades att

hugade medlemmar i landsorterna måtte göra speciella naturalhistoriska observationer och anteckningar, samt insända desamma till sällskapet för att efter bepröfvande användas.

Finska läkare-sällskapet har nyss utgifvit 4:e bandets 4:e häfte af sina *Handlingar*. Detta häfte innehåller: *1.* Nya bidrag till utredningen af några medico-juridiska frågor af *O. E. Dahl; 2.* Genmäle till Hr prof. Ilmonis »några ord i anledning af uppsatsen: ovatko taudit itsenäisiä, eläväisiä olentoja» af *E. A. Ingman; 3.* Årsberättelse i Finska läkaresällskapet för år 1850, af *E. A. Ingman; 4.* Genmäle å D:r O. E. Dahls nya bidrag till utredningen af några medico-juridiska frågor, af *E. J. Bonsdorff; 5.* Svar på D:r Ingmans ofvaninförda Genmäle emot undertecknad, af *I. Ilmoni.* Ur årsberättelsen, som afgafs vid årsdagen den 1 februari 1851, reproducera vi följande:

Under året 1850 har sällskapet, förutom årsdagen som firades den 26 januari, haft inalles 20 sammanträden, hvilka med benäget tillstånd hållits i kliniska institutets lärosal. Vid hvarje af dem har utom tillfälliga föredrag och derigenom föranledda diskussioner, frågan om de acuta sjukdomar som på denna ort emellan hvarje sammanträde visat sig mest herrskande, d. v. s. sjukdomskonstitutionen för Helsingfors stad, utgjort det första och vigtigaste föremålet för sällskapets gemensamma uppmärksamhet. Ur de anteckningar som häröfver blifvit till protokollet gjorda, inhemtas: att endast tvenne fall af sporadisk *kolera* under året förekommit, det ena i april med dödlig utgång och det andra i juli som öfvergick till helsa, men att deremot svåra katarrher i tarmvägarna, utmärkta af starka diarrhéer, varit allmänna och företrädesvis förekommit i maj och juli, då diarrhéerna ofta äfven åtföljdes af kräkningar; att *rödsot* yppats i juli och blifvit mera gängse i augusti, men efterhand aftagit i september och omsider alldeles upphört i oktober, men att af denna sjukdom åter i december observerats några enskilda fall; att af *tyfus* eller såkallad *nervfeber* förekommit spridda fall under april, maj, juni, juli och augusti, men att sjukdomen derefter under september, oktober, november och december framträdt mera såsom farsot och angripit ett större antal personer, utan att likväl vara särdeles dödande; att vidare *koppor*, såväl äkta som oäkta äfvensom vattkoppor, under året varit särdeles gängse och fortfarit ifrån mars ända till årets slut; att af *skarlakansfeber* spridda fall förekommit i februari, mars, april, maj, juni, juli och december. Fall af *frossot* hafva äfven förekommit i april, maj, juli, september, oktober, november och december, samt af *kikhosta* endast i juni och juli. *Strypsjuka* hos barn eller såkallad *croup*, har observerats i januari och februari samt under hösten i november och december. För öfrigt hafva talrika fall af croupösa lunginflammationer eller såkallade pneumonier antecknats i januari, februari, mars, april, maj, juni, november och december. Katarrher deremot i luftvägarna hafva förekommit under hela året, med undantag endast af februari och juli månad då inga fall antecknats. Det allmänna sjukdomslynnet för året tyckes sålunda under vintermånaderna varit croupöst-inflammatoriskt, äfvenså under våren, då detsamma derjemte företett en exanthematisk och katarrhalisk karakter, under sommaren företrädesvis gastriskt, men under hösten och höstvintern tyföst-katarrhaliskt samt exanthematiskt. Förutom antecknandet af sjukdomskonstitutionen hafva vid sällskapets sammanträden under året hållits inalles 69 föredrag, nemligen af statsrådet *von Nordman* 3, af professor *Bonsdorff* 2, af assessor *Rabbe* 9, af öfverläkaren *Sanmark* 2, af stadsläkaren *Florin* 2, af slottsläkaren *Arnell* 1, af underläkarena *Pipping* 4, och *Collan* 3, af sällskapets sekreterare adjunkten *von Willebrand* 20, af ordföranden adjunkten *Ingman* 23; och har afsigten med dessa föredrag varit å ena sidan den att genom meddelandet af egna rön och iakttagelser rikta vetenskapen, samt å den andra att genom framhållandet ur tidskrifter af berömda

utländska forskares nyaste och vigtigaste vetenskapliga åtgöranden fästa sällskapets uppmärksamhet uppå den nyare medicinska forskningens gång i Europa. — — Utgifvandet af månadskriften *Notisblad för läkare och farmaceuter* har varit öfverlemnadt åt ett af sällskapet för tre år valdt redaktions-utskott, bestående med ordföranden inberäknad af sex personer, ibland hvilka likväl under året endast trenne, nemligen assessor *Rabbe*, D:r *Pipping* och ordföranden varit i tillfälle att förse bladet med artiklar. De flesta och sakrikaste af de deri ingångna uppsatserna har emellertid redaktionen fått emottaga af sällskapets sekreterare adjunkten *Willebrand*, hvilken sålunda förvärfvat sig de rättmätigaste anspråk på sällskapets erkänsla. Endast 78 exemplar har af bladet varit prenumererade, nemligen 26 i Helsingfors och 52 genom postverket, hvarföre detsamma icke kan berömma sig af alltför stort deltagande i landsorterna. I förväntan likväl att den nytta sällskapet med denna tidskrifts utgifvande åsyftat, icke i framtiden skall helt och hållet uteblifva, ej heller kunna densamma alldeles frånkännas, har sällskapet icke dragit i betänkande att ännu under ingångna år fortsätta dess utgifvande. Medlemmarne i redaktionsutskottet voro under året: professor Ilmoni, arkiater Törnroth, professor Bonsdorff, assessor Rabbe, adjunkten Ingman, och doktor Pipping, hvilka äfven under nu ingångna år komma att i samma egenskap qvarstå, med undantag af assessor Rabbe, hvilken, såsom endast för året tillkommen i den ledighet som genom Ingmans val till ordförande uppkommit, nu afträder, då hans plats af sällskapets nyvalde orförande kommer att ersättas. I anseende till ordförandens under höstsommaren med nådig tillåtelse företagna resa till Sverige och Danmark, har ordförandeskapet under hans bortavaro eller vid 3:e sammanträden handhafts af föregående årets ordförande assessor Rabbe. Sekreterarebefattningen, förut på tre år anförtrodd åt adjunkten Ingman, men genom hans erhållna kallelse till ordförande för detta år ledigblefven, har under året i stöd af val bestridts af adjunkten von Willebrand; hvaremot sällskapets öfriga, likaledes på tre år valda tjenstemän, nemligen bibliotekarien och skattmästaren, oförändradt qvarstått vid sina befattningar. Revisorer hafva varit assessor Rabbe och provincialläkaren Ascholin. Enligt skattmästarens afslutade räkning har sällskapet haft

Inkomst Silfv. Rub. kop.	397	40
Kassabehållning från 1849	564	12
	961	52
Utgift under året	195	55
Kontant behållning	765	97
	961	52

Tryckningskostnaden för det nyss utkomna häftet af sällskapets handlingar är dock ännu beroende på liqvid. Till nya medlemmar hafva blifvit kallade hofrådet Karl Sallmén, apotekarne Karl Bäcker i Kaskö och Karl Kristian Bonsdorff i Nyslott. Till ordförande för innevarande år har sällskapet valt adjunkten *von Willebrand*.»

Af *bibelsällskapets* vid sednaste årshögtid i Åbo den 18 juni upplästa årsberättelse inhemtas följande:

Kassabehållning från 1849	4,669	48		
Årets inkomster	5,161	93		
	9,831	41		
Årets utgifter	2,092	82		
Förskott på bibeltryck	5,000	—		
	7,092	82		
Behållning vid 1850 års utgång:				
Utlånta medel	2000	—		
Kontant i kassan	1006	94		
Upplupna obetalta räntor	337	16		
Ofvannämnda förskott	5000	—	8,344	10
Sällskapets boklager och inventarier, värda			14,606	38
Brittiska bibelsocietetens boklager			176	67
Summa tillgång:			23,127	15

Räkenskaperna hade blifvit granskade af revisorerna magister S. F. Dahl och handlanden K. M. Dahlström. Sällskapets boktryckeriprivilegium har öfverlåtits åt Hrr Frenckell et Son jemte tryckningen af en 10,000 exemplar stark upplaga af Nya testamentet på Finska, som jemväl redan i juni månad blifvit färdigtryckt och till arkivet lefvererad. Utom den med Hr P. Widerholm i Borgå härförinnan kontraherade 25,000 exemplar starka upplaga af Nya testamentet, hvaraf en del redan är färdig samt en del under inbindning eller tryckning, har Brittiska och utländska bibelsällskapet med Hr Kellgren i Helsingfors afslutat kontrakt om en ny upplaga af 20,000 exemplar af Nya testamentet på Finska — hälften af exemplaren med och andra hälften utan psaltaren — hvaraf ock hälften redan är färdigtryckt. 9000 af Brittiska bibelsocieteten till gratisutdelning hitsända exemplar af Nya testamentet på Svenska hafva blifvit på landets församlingar fördelade, hvarutom Brittiska bibelsocieteten öfverstyrt 6000 exemplar af Svenska Nya testamentet att till nedsatt pris 23 kop. s. i församlingarna försäljas. Till Evang. Lutherska trosförvandter i östra Siberien hafva blifvit afskickade att gratis utdelas 3 exemplar af helbibeln, 45 exemplar af Nya testamentet och 60 exemplar af Psaltaren på Finska, samt 1 ex. af helbibeln och 15 ex. af Nya testamentet på Svenska. Inalles 7 med bättre band försedda helbiblar hafva såsom belöning och uppmuntran blifvit förärade åt flitiga och förtjenta barnalärare bland allmogen.

Ifrån *Sverige* hafva vi erhållit en mängd litterära alster af intresse, som till någon del fylla den lucka i bokhandeln hvilken den litterära skeppslastens förolyckande i höstas åstadkom, och flere väntas. Så erfar man att det stora arbetet *Shakespeares dramatiska arbeten öfversatta af Hagberg* numera blifvit fulländadt med 11 och 12 delarna. Detta är en rik skatt för Svenska litteraturen, som sålunda tillegnat sig den klassiska dramatikerns skrifter i samvetsgrann och lyckad öfversättning. Zoologen *S. Nilsson* har enligt tidningarnes uppgift nu under arbete en ny och förbättrad upplaga af den Skandinaviska Faunans andra del *om Foglarna*, som länge varit utgången ur bokhandeln och saknad. Samma mycket värderade författare skall också innan kort lägga under pressen Faunans fjerde del nemligen *om Fiskarna*, hvarmed hans Skandinaviska vertebrat-Fauna blefve fulländad. Högst eget förekommer det att Hr Nilsson ansett sig behöfva anmäla denna 4:e del till subscription, ehuru redan flere upplagor blifvit tagna och utsålda af de föregående delarna, och ehuru arbetet är det enda i sitt slag i Svenska litteraturen. Sistnämnda del skall innefatta en systematisk beskrifning öfver alla hittils kända fiskarter i Sverige, Norge och Finland samt de haf som omgifva dessa länder. Af *Tegnérs samlade skrifter* har 7:e bandet hitkommit, innehållande 34 kyrkotal af skalden och biskopen; ibland dem äro blott fem förut tryckta. Företalet upplyser icke om någon del till kommer att utgifvas. *Tegnér och hans samtida i Lund* af *Ach. Kahl* är en intressant samling af universitetsanekdoter och biografiska skizzer för den Tegnerska perioden i Lund; förf. meddelar och omnämner en mängd i de Samlade skrifterna icke publicerade smärre dikter af Tegnér, och yttrar den förmodan att de framdeles skola utgifvas i sistnämnda samling. Karakteristikerna äro öfverhufvud mer berömmande eller undvikande än den historiska sanningen noga taget hade fordrat, men universitetslifvet skildras med värma och all ett ögonvittnes trohet. *Reuterdahls* Svenska kyrkohistorie har kommit litet närmare sin fulländning med 2:a bandets senare häfte, som likväl icke går längre än till unionstiden 1389. Boken behandlar nästan mera det politiska samhällets än kyrkans historia, och bär derföre äfven en särskild titel: Sverige under konungarna af Folkungaätten. *Europeiska civilisationens allmänna historia af P. G. Guizot* har utkommit i en öfversättning af L. A. Ekmarck, och skall säkert läsas med

intresse af dem som icke förut gjort bekantskap med originalet. Supplementhäftet till *Jesu lefverne af A. Neander i öfversättning*, innehållande noter och anmärkningar samt register, bör icke förbises af dem som förskaffat sig sjelfva boken. Af den i hög grad underhållande skriften: *Botaniska utflygter af Fries*, väntas innan kort andra häftet, enligt uppgift i tidningarna. Den poetiska delen af *Geijers samlade skrifter*, utgörande förra afdelningens 3:e band, är förmodligen redan bekant för våra läsare som älska gedigen Svensk litteratur. Denna af smärre uppsatser bestående del är derjemte ganska underhållande; den innehåller *1.* Minnen, utdrag ur dagböcker; *2.* Skaldestycken, ibland hvilka flere förut otryckta, många på spridda ställen förekommande och icke upptagna i den af förf. utgifna diktsamlingen; *3.* Om den gamla nordiska folkvisan; *4.* Om omqvädet i de gamla Skandinaviska visorna; *5.* Betraktelser i afseende på de nordiska mythernas användande i skön konst. För öfrigt annonseras: »Tillfälliga uppsatser öfver religiösa och kyrkliga ämnen af *Gustaf Broomé*,» »Lärobok i den heliga historien af J. H. Kurtz» öfversättning, och en liten intressant skrift af den Danska sago-diktaren *H. C. Andersen*, som förliden sommar gjorde en resa i Sverige och uppehöll sig isynnerhet någon tid i Dalarne, hvars folk och natur väckte hans lifligaste intresse; boken heter *I Sverige*, och utkom på samma gång i original och öfversatt af förf. till »Sjöjungfruns sagor». *Physikens grunder af J. Müller* har blifvit dels öfversatt, dels bearbetad af A. Wiemer, och första afdelningen: *Mekaniken* med 169 i texten intryckta figurer har utkommit i Stockholm samt berömmes. Ganska många historiska brefsamlingar och memoirer, eller anteckningar af samtida om historiska förhållanden, hafva nästan samtidigt lemnat pressen i Sverige; de skola tjena till att sprida ljus öfver den närmaste förflutna tiden. *Pittoreskt universum* ny serie med text af G. H. Mellin fortsättes, äfvensom *Sverige framställt i taflor*, hvars 4:e häfte nyss annonserades, och »Den Skandinaviska nordens historia af G. M. Mellin». Tidskrifter: »Tidskrift för praktisk byggnadskonst och mekanik» 2:a årgångens 5:e häfte nyss utkommet, »Arrhenius tidskr. för landtbrukare» 11 årg. 1 häfte, »Juridiska föreningens tidskrift» 2:a häftet, »Tidskr. för Svenska kyrkan af Anjou och Beckman» 3:e årgången, den väl redigerade och intressanta, »Tidskr. för folkskolelärare och folkskolebildningens vänner af Ekendal» m. fl.

Fjerde delen af *Handlingar till upplysning i Finlands häfder utgifna af A. I. Arvidsson* är, enligt Morgonbladet, nu i det närmaste färdig att lemna pressen, hvarföre de som samlat prenumeranter på arbetet nu med det fortaste böra insända sina förteckningar, emedan prenumeranternas namn komma att jemte denna del tryckas. Angående det länge fördröjda utgifvandet af texten till *Finland framställdt i teckningar* yttrar textens författare Hr Topelius i H. T.: »Vi äro anmodade att hos resp. prenumeranter anhålla om ursäkt för det långa och oförutsedda dröjsmålet med detta arbetes fullständiga utgifvande. Författaren af texten ber att få tillägga den förklaring det han, och icke förläggarne, må uppbära skulden för sednaste års dröjsmål, och anhåller att vid verkets slut få härom yttra några ord som torde, om icke rättfärdiga, dock i sin mån förklara ett annars oförklarligt öfverskjutande af utsatt tid. Emellertid anser man det för en pligt att så snart som möjligt afsluta arbetet. Af texten, som kommer att utgöra omkring 30 tättryckta ark, har förra hälften omfattande hela landet, samt en del af sednare hälften eller provinsdetaljerna, blifvit till resp. prenumeranter utlemnad. Af det återstående är likaledes en del redan tryckt; provinserna Egentliga Finland, Åland, Satakunda, Nyland, och till större delen äfven Karelen med Gamla Finland äro afslutade. Vid texten för de öfriga hafva Hrr A. Reinholm och C. Tigerstedt lofvat sin benägna medverkan. Sålunda skall det

blifva möjligt att inom detta års slut till resp. prenumeranter och allmänheten utlemna det återstående af texten i ett häfte om 14 à 15 ark, hvarefter verket är komplett». Till subscription anmäles följande arbeten:

»Sinnad att genom trycket utgifva *Minnesbok för Kronolänsmän*, synnerligast i Åbo och Björneborgs län, upptagande ej allenast de månatliga rapporterna jemte formulärer till dithörande förteckningar m. m. utan ock en i alfabetisk ordning ordnad framställning öfver andra berättelser jemte öfriga iakttagelser för länsmännerna i tjensten, med hänvisning till författningar och cirkulärer för hvarje fall — får undertecknad härmedelst vördsammast anmäla samma arbete till subscription under loppet af detta år, sålunda att i händelse mängden af subscribenter betäcka tryckningskostnaden, beräknad till högst 5 kop. s. för hvarje ark, tryckningen af arbetet med nästa år börjar. Denna här upptagna anmälan om arbetet angifver tillfyllest dess syfte och omfång. Något mer lofvas deri icke och föröfrigt ej heller något som vore den sakkunnige obekant; men jag har dock genom en under flerårig tjenstetid grundad erfarenhet trott mig dermed kunna betjena isynnerhet mina yngre tjenstekamrater och blifvande länsmän. Subscription emottages hos Wasenius et Comp. i Helsingfors och i Frenckellska bokhandeln i Åbo under berörde tid. Uskela i maj 1851.

Karl Achrén».

»Som den heliga skrift på de flesta utländska språk utkommit i illustrerade upplagor, har undertecknad äfven varit sinnad att på sitt förlag utgifva Finska bibeln, såväl Gamla som Nya testamentet, med 200 illustrerade stycken, hvilket företag redan sedan sistledne höst varit förberedt, ehuru åtskilliga hinder förorsakat att profarket och subscriptionsanmälan icke förrän dessa dagar kunnat kringspridas: och då jag hoppas genom utgifvande af denna jemväl i typografiskt hänseende vackra upplaga af den heliga skrift, gå Finlands innevånares önskningar till mötes, tager jag mig friheten att hos en hvar som nitälskar för företagets framgång och isynnerhet hos landets högtvördade presterskap ödmjukast anhålla om ynnestfullt befordrande af subscriptionen, emedan tryckningen kommer att genast taga sin början och skyndsamt fortgå, så snart ses kan att kostnaderna blifva någorlunda betäckta. Det ovanligt låga priset, som jemte öfriga för subscribenterna förmånliga vilkor i den utgående anmälan äro närmare bestämda, gör mig försäkrad att alla, hvilka med värma omfatta den heliga skrifts kringspridande, skola lemna ett välvilligt understöd till detta företag. Subscriptionslistor äro att tillgå på alla boklådor i landet tillika med profarket, äfvensom desamma komma att särskildt befordras till cirkulation bland landets högtvördade presterskap.

P. Widerholm».

Sednare har nyssnämnda utgifvare af den illustrerade bibeln tillkännagifvit: «att de hvilka villja hafva sina exemplar väl och ordentligt inbundna i helt läderband med förgylld titel å ryggen, kunna erhålla det emot 55 kopek silfvers förhöjning å exemplaret och genom att vid anteckningen på förhand erlägga 2 Rub. s.» Bibeln skall tryckas med nya stilar och «för att få arbetet så korrekt som möjligt hafva trenne i Finska språket grundligt kunnige personer godhetsfullt åtagit sig korrekturens genomläsande». Subscription fortfar till oktober månads slut.

En plansch upptagande porträtter af biskoparna i Borgå sedan 1721, nemligen Gezelius, Juslenius, Nylander, Fortelius, Krogius, Cygnæus, Alopæus, Molander och Ottelin är anmäld till subscription af bokhandl. i Borgå *Nylender*. De som äga «Lärobok i Finlands historie af Finelius» kunna i boklådorna uttaga *Rättelser och tillägg* till samma bok, efteråt tryckta på ¼ ark, och ämnade att vidfogas de ännu osålda exemplaren.

Tidningen *Suometar* har nedsatt sitt pris ifrån 1 Rb. 50 till 1 Rb. så att man kan prenumerera på sednare halfåret för 50 kop och i sådant fall bortlemnas bihanget som utgjöres af Carlssons Handbok i landthushållningen. Tidningens upphörande i midten af förra året äfvensom prisets förhöjning och dess sentida annoncerande vid årets början hafva tillsammans gjort att dess publik för närvarande är ganska ringa, och utgifvandet förenadt med förlust. Det vore dock skada om denna röst inom publiciteten skulle för alltid nödgas tystna, derigenom att allmänheten förnekade den sitt deltagande. Andra Finska tidningar hafva väl sedan dess uppkomst, men ingen har kunnat eller kan i alla ersätta Suometar. Väl har man ock förmärkt mycken ojemnhet i redigerandet af densamma, sedan den redaktör som började årgången redan i april afgått; men åtskilligt läsvärdt har den dock alltid innehållit och bemödandet att göra innehållet så dugligt som omständigheterna medgifva, är synbart. Den har fört en ihärdig polemik emot Maamiehen Ystävä och Kristillisiä Sanomia för att ömsesidigt uppigga hvarann; vi klandra det icke blott polemiken icke uttänjes så mycket att läsaren tröttnar dervid. Suometar redogör för de öfriga Finska tidningarnas innehåll och denna metod att göra sitt innehåll omvexlande bör gillas; likaså bör det för rätt många läsare vara intressant att få veta torgpriserna i Helsingfors, som nu regelbundet upptecknas för hvarje tisdag och fredag, samt meddelas i bladet. Maamiehen Ystävä har nu slutligen funnit för godt att utbyta sitt gråbruna papper emot hvitare, ungefär sådant som alla öfriga inhemska tidningars. Sålunda hafva då alla vår publicitets organer småningom afklädt sig den gråhet som ännu för ett decennium sedan rådde hos många; måtte man likaledes upphöra att trycka Finska böcker på grått papper, så att de pappersfabrikanter som producera sådant må se sig tvungna att förbättra sin vara. *Suomen huoneenhallituс seuran sanomia* visar mycken duglighet och omvexling i innehållet, som utan tvifvel skall förskaffa den en talrik publik. Der förekommer bland annat också de första grunderna i kemin under rubriken *ulkohiston pérusetus;* och vid landtbrukets utbildning blir studium af kemin nödvändigt; likaså vore det af vigt att inleda tidningens läsare i den egentliga naturalhistorien, hvartill också några försök varit synliga, samt i meteorologien. Utom «neuvoja» och «sanomia» eller nyheter, har tidskriften i de sednare numren innehållit längre artiklar med titlarna *metsän hoidosta*, *perunoista ja niiden viljelyksestä*, *pellon ojamisesta* och några kortare: *nokkoset*, *alpako*, *koko mailman ihmistöiden näyttelö Londonissa* o. s. v. I nionde numern finner man till och med en lyckad öfversättning af Runebergs *Paavo:* «Kauas Saarijärven kankahilla, viljeskeli Paavo vilumaita, työtä aivan tehden ahkerasti, mutta Herralta hän kasvun toivoi.» När man läser öfversättningen finner man huru Finskt sjelfva originalet på Svenska är i tankegång och uttryck. Månända vänta sig många läsare i Hushålln.sällsk:s tidskrift några notiser och iakttagelser ifrån Mustiala landtbruksinstitut, och att detta skulle vinna mer öppenhet för offentligheten. Ty en offentlig inrättning bör lemna åt allmänheten lätt tillfälle att känna sina resultater, sina företag och metoder. Medgifvas bör att senaste årsberättelser varit mer innehållsrika och upplysande om institutets görande och låtande än de tidigare, men äfven dessemellan vore åtskilliga meddelanden önskvärda, i synnerhet nu då alla Finska tidningar ändock befatta sig med landtbruk. Hels. Tidn. hafva meddelat en lång artikel om *Finska sagan* som upptagit en mängd numror, och ehuru icke väl ordnad eller digererad likväl ger goda vinkar om ett rikt material. Ämnet är också det mest svåfvande, sagan kan ej systematiseras; egentligen borde den behandlas konstnärligt, poetiskt, emedan sagan är en yttring af folkets i forntiden poetiska sinnesstämning. Först då ser man dess värde när sagorna hel och hållna utgifvas i sin ursprungliga drägt, hvarpå man också länge varit betänkt. Artikeln i

H. T., som sednare lärer utkomma i aftryck såsom en särskild skrift, skall göra allmänheten uppmärksam på dessa poetiska genljud från forntiden som redan hålla på att försvinna, och att den icke helt och hållet bör föraktas utan upptecknas och meddelas, samlare. De liksom gifva lif åt ödemarker och landets märkligare naturföremål, berg, grottor m. m. derigenom att de befolka landskapet med sina underbara ofta groft tilltagna dimbilder, som mångfaldt förändra gestalt efter omständigheterna.

Flere nya *målningar* af högt konstvärde hafva vid sommarens början ankommit till Helsingfors både ifrån öster och vester. Kristi grafläggning af *Neff*, en värfningsscen af *Ekman*; Psyke af *Löfgren*, ett landskapsstycke af *Billing*, hafva varit utställda för allmänheten till beskådande, men man nämner ock nya taflor tillhöriga enskilda personer. Hr Ekmans *värfningsscen* i Tavastland, — hvilken tafla blifvit af konstnären utförd på konstföreningens beställning och för dess räkning — föreställer en stor rymlig stuga med talrika invånare, hvars midt upptages af en invalid som räcker handen och håller ett förmaningstal till en ung man i mekko och näfverskor, som tagit värfning vid Finska gardet. Kring dessa två sysselsätta sig en stor mängd personer, både äldre och yngre, solen lyser klart in genom fenstret, medan på den motsatta sidan af stugan elden från spiseln sprider sitt röda sken öfver de frodiga flickornas kinder, och röken sväfvar fin och fantastiskt hvirflande i det svarta takets granskap. Der gömmer en flicka sitt ansigte i förklädet till hälften gråtande öfver den unga mannens bortfärd, der solar sig på golfvet en liflig gosse, betraktande med spänd uppmärksamhet den blifvande soldaten och invaliden, der sysslar en gammal man om strängarna på sin kantele bredvid en annan mägta förnuftig gubbe; till venster i förgrunden ses en åldrig gumma, ostörd af hvad som försgår omkring henne, fortsätta sin kardning, medan en liten byting spelar henne ett oskyldigt spratt; till höger åter i förgrunden finner man en liten flicka med det mest oskyldiga intagande ansigte, som matar en bland stugans fyrbenta invånare, en get, medan en landsman till den värubeprisande Ontrus synes inleda en piga i frestelse att tillhandla sig en hjert färgad duk. Närmast kring handlingens hufvudpersoner stå sjelfva värfrarena med småsinga miner och tyckas blott vänta att afskedet en gång måtte taga slut. Lägg härtill ännu 3 à 4 personer, som egentligen blott fungera såsom deltagande åskådare, och läsaren skall finna hvilken ofantlig mängd figurer konstnärens fantasi framkallat på duken för att gifva det hela en omvexling och rikedom som få målningar äga. Staffaget är dessutom utfördt med den största noggranhet och lemnar i natursanning intet öfrigt att önska. Man ser hela stugans inre så troget afkopieradt som stode man i verkligheten innanför dess dörr; väggduret knäpper, kålrötterna hafva i värmen slagit ut bladämnen, almanacken på fönsterposten saknas icke, och trädvirke ligger på golfvet i förgrunden o. s. v. Öfver alltsammans hvilar ett idylliskt lugn af hänförande behag, och den dubbla belysningen, solens och eldskenets, låter alla partier framstå i sin fulla egendomliga dager, utan att några behöfva liksom uppoffras för att andra skola klarare framstå. En sådan dagerns jemlikhet, att vi så må säga, hör till egenheterna hos Ekmans taflor. Rökens i taket lätthet är oförliknelig, den får här i stugan företräda himmelns ställe, som på Ekmans Italienska taflor hade så mycken intagande lenhet. Taflan är väl icke strängt concentrerad, värfningsscenen eller afskedet upptar på långt när icke alla de närvarande personernas uppmärksamhet, men i taflans midt gruppera sig personerna omkring den nyvärfda tankfulla mannen med sin torftiga drägt, och den väldiga invaliden med sin stolta hållning. Underofficern, som vårdslöst utblåser tobaksrök och soldaten som lyftar kasken för rekryten, samt Arkangeliten i bakgrunden, för-

råda i hela sin hållning att de äro främlingar i det patriarkaliskt flärdlösa och lugna hemmet. En ibland de mest lefvande figurerna är den på golfvet sittande gossen, som med fixerad blick deltar i händelsen. Men betraktarens öga tröttnar icke att granskande genomgå alla detaljer, sådan mångfald erbjuder den förträffliga taflan. Vi tro knappt att Ekman förut målat någon tafla af högre konstvärde, och detta vill säga mycket; ämnet, en äkta Finsk interieur, är också nog originellt för målningskonsten i allmänhet, ehuru vi af Ekman redan hafva mer än en sådan. Hr Löfgrens *Psyke* är isynnerhet derföre en intressant företeelse att man af den ser artistens raska framsteg i sin konst. Taflan är också i sig sjelf ett förträffligt konststycke. Det i konturerna sväfvande manér, som man är van att finna i Löfgrens taflor, passar väl till ämnet för denna tafla och observeras derföre mindre. Ty det ger den oskuldsfullt svärmiska gestalten som på fjärilvingar sväfvar emot höjden, något litet af dimbild som icke skadar. Psyke förekommer derigenom blott mer eterisk och luftig, med sitt lätta fina omhölje. Kompositionen är ganska lyckad, och det helas uttryck liksom för åskådarens själ med sig mot högre rymder, dit Psyke är på färd och dit hennes blick är riktad. Hr Löfgren väljer svåra uppgifter för sin pensel och sträfvar till det högsta i konsten, hvilket är ett omisskänneligt konstnärsdrag, om man icke tröttas på vägen. Och han har genom denna tafla intagit ett hedrande rum ibland vårt lands konstnärer, han har framställt det sköna i omisskänneliga drag. Konstföreningen har exponerat denna tafla såväl i Åbo som i Helsingfors, och redan i Stockholm der Hr Löfgren nu vistas var den för allmänheten utställd. För öfrigt omtala tidningarna ofta någon ny tafla af Ekman; sednast omnämner Morgonbladet »att han fulländat en större målning i olja för prof. Gyldén. Den föreställer ett Grekiskt landskap af den mest intagande och herrliga effekt, der man ser Plato omgifven af sina lärjungar och beundrare, lärande och samtalande». Man måste förvånas öfver den mängd konstverk Hr Ekmans pensel framkallat i dagen på den korta tid han nu tillbragt i Åbo; och derunder är han äfven sysselsatt med alfrescomålning i Åbo domkyrka.

Svenska tidningar omtala ett offentligt möte som pedagogiska föreningen höll i Stockholm i juni för att diskutera frågan om grefve Rudenschölds folkskoleplan. Mötet besöktes af 140 personer och öfvervarades äfven af fruntimmer; diskussionen fortgick lifligt i 4 timmars tid men något bestämdt resultat framkom icke, såsom vanligen händer. Dock antog föreningen på rektor Svedboms förslag följande beslut: »de närvarande uttrycka sin aktning för det varma nit och erkänna de förtjenster som grefve Torsten Rudenschöld ådagalaggt genom sitt arbete för folkskoleundervisningens förbättring, och dela den öfvertygelsen att grefvens system är förtjent att tagas i allvarligt betraktande». Om Rudenschöldska skolan yttrar sig pedagogen Ekendal, som besökt den på ort och ställe, följande: »för ett par år sedan utsträcktes skolan på Läckö till hela församlingen och för att i detta utsträckta skick pröfvas till sin användbarhet, gafs åt uppfinnaren till uppmuntran och understöd af statens medel för 3:ne år 800 R:dr B:co årligen. Hufvudgrundsatsen på hvilken den Rudenschöldska skolmetoden hvilar, stöder sig på den rigtiga anmärkning: *att i ett sådant land som Sverge måste folkskolan gå till folkets barn, der folkets barn icke kunna gå till folkskolan.* För detta ändamål är socknen indelad i vissa rotar, i hvarje rote är en skola, *roteskola;* i hvarje roteskola som icke består af flere än 15—20 af de närmast boende barnen, är en liten skolmästare, roteskolmästare; en sådan kallas i vanliga lankasterskolor monitör, hela monitörsystemet, tabellläsningen och utanläsningen af katekesen blef derigenom kastad ifrån den allmänna fasta folkskolan, *centralskolan*, ned i familjelifvet dit den egentligen hör; barnens första

undervisning kom således, som förr, att ske i stugorna och hemmen, endast religionsundervisningen och den mera framskridna i verldsliga kunskapsämnen verkställes på särskilda dagar i centralskolan. Men ännu en annan grundsats, som likaså har sin rot i erfarenheten, uppbär den nya metoden: man kommer ingenstäds om man har de små och de stora barnen tillsammans i samma skola under en lärare; de små taga bort tiden för de stora och de stora för de små. Derföre äro de stora under namn af *eliter* skilda ifrån de små. Onsdagar och lördagar samlas dessa i centralskolan och lära det högre mått af kunskaper, hvilka folkskolestadgan föreskrifven, men ingen vanlig folkskola någonsin kan åstadkomma. Och slutligen den 3:dje grundsatsen som utmärker den Rudenschöldska metoden: kropps- och själsarbete måste förenas, barnen få ej afvänjas från föräldrarnas sysselsättning. För detta ändamål läses blott på förmiddagen såväl i roteskolorna som i centralskolan, och eftermiddagen hafva barnen fri till öfning i föräldrarnas yrken. — Allmogen, i synnerhet den som bodde längre bort ifrån centralskolan, var innerligen belåten med förändringen, och mödrarna tyckte icke illa vara att barnen endast fingo läsa om förmiddagarna, emedan de derigenom befriades från mödan att sända med matsäck. — Då elit- eller centralskolan är i verksamhet, nemligen onsdagar och lördagar, ligga roteskolorna nere. Enligt systemet skulle torsdagen vara en för alla, både små och stora barn, gemensam religionsdag då församlingens pastor eller hans ställföreträdare borde tjenstgöra i skolan. För närvarande sköttes skolan denna dag af grefven sjelf, då förklaringen af ett kapitel i evangelierna och af Luthers lilla katekes afvexlar med psalmsång eller andra sångers afsjungande. Fördelarne af detta skolsystem fann resanden vara följande: *1.* urvägenrödjes derigenom alla hinder som ligga i lokalens beskaffenhet. I församlingar sådana som Otterstad, der flera barn isynnerhet höst och vår icke kunna gå till skolan, är det nödvändigt att skolan går till barnen; *2.* tvingas föräldrar derigenom att deltaga i undervisningen, och den svåra uppgiften, hvartill andra skolsystem förgäfves sträfva, att förena hemläsning med läsning i skolan löses; *3.* barnen stadgas och vänjas till ordning, sjelf-uppoffring och att tjena andra i deras egenskap af öfverläsare eller monitörer; *4.* en icke ringa fördel för den fattige ligger äfven deri att han icke behöfver sända matsäck med till skolan. Barnen kunna äta innan de gå hemifrån, och få sin middag då de efter slutad läsning kl. 1 åter komma hem.»

Ifrån Frenckellska tryckeriet i Åbo utkom i vår en såkallad normalupplaga af den gamla Svenska psalmboken, redigerad efter de bästa äldre editioner och upptagande alla (i en del upplagor uteslutna) kyrkobönor. Formatet är dugdes, och priset på fint papper i exemplar 35 kop., i band med foderal 75 k., med guldsnitt 90 k., samt på ordinärt papper i exemplar 30 och i så kalladt spännband 50 kop. s. Den af Hr *Forsman* för några år tillbaka utgifna Latinska grammatik har icke blifvit antagen till lärobok i skolorna, utan kommer att af förf. omarbetas, hvarföre vederbörande skollärare uppmanas att inkomma med anmärkningar emot samma grammatik inom nästkommande augusti, för att de må kunna efter bepröfvande användas af förf. Åt navigationsläraren *Ekelund* har publikt understöd blifvit beviljadt till tryckning af «*Handbok för skeppare och sjöfarande*,» med vilkor att försäljningspriset icke får öfverstiga 4 kop. s. arket. — Sedan medel blifvit insamlade genom stambok och kollekt för en minnesvård omkring *S:t Henriks predikohus* i Ylistaro by af Kumo socken, har Kejs. Senaten den 27 maj 1851 godkänt en af domkapitlet i Åbo insänd ritning till en sådan minnesvård med inskription på Finska språket, för att vid arbetets utförande tjena till efterföljd.

Med fägnad har man dessa tider gång efter annan sett tidningarna omförmäla någon ny skolas inrättande i landsorterna eller något sockenbiblioteks anskaffande, förstås i en liten skala att börja med. Så läste man exempelvis om att en skolmästare blifvit för Asikkala församling antagen, hvilken af församlingen aflönas med inalles omkring 20 tunnor spannmål och 20 Rb. s:; hvarefter skolan den 7 april af t. f. pastor sattes i verksamhet och räknade redan i början 35 elever, gossar och flickor. De komma att undervisas i innanläsning, kristendomskunskap, minnesräkning samt till någon del äfven i skrifning och kyrkosång; skolan är ambulatorisk». Små boksamlingar för allmogens behof finnas numera på ganska många ställen i socknarna och i Åbo har officerskorpsen inrättat en sådan för soldaterna, som med begärlighet begagnat sig af densamma. Öfverallt har samma håg visat för läsning af folkskrifter, så att böckerna flitigt circulerat inom den bestämda kretsen för lån. Också har lusten att lära sig skrifkonst visat sig ganska tydligt i församlingar der ingen sockenskola funnits; i Tyrvis t. ex erbjöd sig en ung prestman att lemna undervisning i skrifkonsten på söndagseftermiddagarna, och genast anmälde sig flere discentes än han kunde emottaga, ehuru han emottog 58 personer. I trakten af Björneborg inrättades sistledne höst ett bibliotek af Finska folkskrifter om 200 numror och på de två första månaderna utgingo redan 170 lån. Inemot dylikt lärer förhållandet hafva varit med de sockenbibliotheker som redan finnas på mer än ett ställe i Tavastland. Muraren Sundberg i S:t Märtens socken, som för icke länge sedan testamenterade 500 Rb. s. till en fattigskolas inrättande i sin hemort, lemnade dymedelst också bevis på den temmeligen allmänna bildningshåg som synes hafva vaknat hos mängden af våra landsmän.

Rättelser: Litteraturbladet har tyvärr några svåra tryck- och skriffel att ursäkta. I första numern pag. 13 spalten 2 står: »30 publika stip. i nedra klassen om 48 Rb. 66 kop. årligen,» men bör vara: *30 publika stipendier i öfra klassen om 64 Rb. 87 kop. årligen, och 20 publika stipendier i nedra klassen om 48 Rb. 65 k.* Samma nummer pag. 28 spalten 2 står: »Lidandets väcker öfversättning af,» bör läsas: *Lidandets väckter andeligt skaldestycke af* —. I tredje numern pag. 85 spalten 2 anföres en skrifvelse ifrån konung Karl XI till Joh. Gezelius af den 26 aug. 1664, men denna skrifvelse härledde sig ifrån förmyndare-regeringen under Karl XI:s minderårighet. Denna rättelse tillsändes oss af artikelns författare genast efter dess utgifvande, ehuru vi händelsevis saknade utrymme för den i sednast utgifna nummer; vare detta sagt för att fråntaga Ilmarinen äran af upptäckten. I fjerde numern pag. 427 sp. 2 raden 3 nedifrån står: »52 ark,» läs: *25 ark*. Men svårare tryckfel än dessa är dock det att Litteraturbladet till sitt innehåll nu råkar vara ett godt stycke före sin tid. Ty vi hafva här i majmånads nummer kunnat berätta händelser som för andra dödliga passera långt senare, till och med i juli månad. För denna vårt blads profetiska böjelse och af gammalt deciderade anlag skola vi så vidt sig göra låter framdeles kurera det, och bjuda till att icke skåda längre fram i tiden än andra publicistiska kolleger. Måhända kunde vi också anföra någon ursäkt för detta förhållande — men sjelfva faktum skulle derigenom icke i ringaste mån förändras eller förbättras.

Det egna förhållande har nu inträffat att tvenne Svensk-Finska teaterstycken af värde gifvas i Stockholm efter hvarandra, och det med bifall. Skådespelet *Efter femtio år* gafs oafbrutet ifrån den 25 maj till den 22 juni på Djurgårdsteatern; *Ur Lifvets strid* skådespel i 5 akter af *Berndtson* begynte gifvas den 7 juli på Humlegårdsteatern och har enligt tidningarnes uppgifter mycket anslagit publiken. Det erhåller många loford af recensenterna, och den förnämsta rollen som

utföres af mamsell Sjöberg prisas synnerligen. Hr Stjernströms trupp, med hvilken detta skådespel öfverfördes till Stockholm, gaf här i Helsingfors under våren och början af sommaren vår publik en smak för teatern som den icke på länge haft. Ty huset fylldes stundom mer än 3 gånger i veckan och emedan många nya stora pjeser gåfvos, entusiasmerades åskådarena rätt ofta af det lifliga och talangfulla sätt hvarpå de öfverhufvudtaget utfördes. Äfven Torslow anlände hit och gaf gästroller i några stora stycken, t. ex. Ludvig den XI och Klostret Castro, der han ägde tillfälle att utveckla hela sin dramatiska talang. Man har velat kalla den Stjernströmska teatertruppen för inhemsk hos oss, ehuru den ingå andra anspråk här på denna benämning än att den af direktören uppsattes enkom för Finland, är stående för flera år, och har visat god vilja att införa inhemska pjeser på skådebanan. Den har åtminstone genom sin lycka banat vägen för en stående teatertrupp i vårt land, som sedermera väl småningom skulle öfvergå till inhemsk, och har redan derigenom rättighet till det erkännande som den åtnjutit. *S. E.*

Nyss utgifna böcker:

Ny brefställare för Finland. 3:e upplagan. Helsingfors 1851. 229 pag.

Skaldestycken af Fredrik Cygnaeus. Första delen. Helsingfors 1851. 242 pag.

Föredrag öfver Hegels objectiva logik af A. P. Adler. Öfversättning af F. Berndtson. Helsingfors 1851. 173 pag.

Anvisning till igenkännande och pröfning af läkemedlen i Finska Farmakopéens andra upplaga. Helsingfors 1851. 224 pag.

Rede bei der akademischen Erinnerungs-Feier den 11 Januar 1851 von *Immanuel Ilmoni.* Helsingfors 1851. 32 pag. Öfversättning.

Muutaman jumalan elämä ja kuolema. Tosi tapaus kerrottu Eno-Adamilta, Suomennettu. Helsingissä 1851. 37 pag. 16:o. Aftryck ur tidningen Suometar.

Några ord om hvalfiskeriet i allmänhet och såsom det idkas af Förenta staterna i Nordamerika. Utdrag af kapten Wilkes upptäcktsresa åren 1838—42. Åbo 1851. 34 pag. med en karta.

Uppsats om tobak. Af *W. G. Lagus.* Helsingfors 1151. Aftryck ur Finl. Allm. Tidning.

Finlands skeppskalender för år 1851 utgifven af *C. G. Wolff.* Wasa 1851.

Kultala. Hyödyllinen ja huvittava historia yhteiselle kansalle luettavaksi annettu. Toinen painos. Helsingissä 1851. 140 pag.

Pyhän Eustakiuksen merkilliset elämän vaiheet. Kertoelma Kristof von Schmidtiltä. A. Räty Saksasta Suomentanut. Toinen painos. Helsingissä 1851. 134 pag.

Hedbergianismens vederläggning af Anders Wilhelm Ingman. Andra upplagan. Helsingfors 1851. 230 pag. 12:o.

Vyer af Helsingfors och dess omgifningar, lithografierade och utgifna af *F. Liewendal.* 1:a häftet. Helsingfors 1851. Innehåller 4 planscher; hela verket skall bestå af 3 häften eller 12 planscher.

På **Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning** 1851 hvaraf en nummer om 4 ark utkommer hvarje månad, emottages prenumeration i Helsingfors i Öhmanska bokhandeln med 2 Rb. s. och på alla postkontor i landsorterna med 2 Rb. 30 kop. s. försändningsprocenten inberäknad. Bladet utdelas på de ställen der prenumeration skett, på tider som för utgifningsorten hvarje gång annonceras.

Helsingfors,
Finska Litteratur-Sällskapets Tryckeri, 1851.
Imprimatur: C. A. Sjöstedt.

LITTERATURBLAD

FÖR ALLMÄN MEDBORGERLIG BILDNING.

N:o 6 Juni 1851.

Litteraturöfversigt.

4. *Skaldestycken af Fredr. Cygnæus.* Första delen. Helsingfors 1851. 242 pag.

Ehuru läsaren här finner till större delen bekanta sånger af en sedan länge bekant författare, har likväl samlingen i visst afseende äfven nyhetens intresse, derföre att förf. poetiska halt och egendomlighet träder klarare i dagen när man har framför sig en hel samling. När man fann hans dikter strödda i kalendrar och andra blandskrifter visste man icke rätt om deras egenheter blott derföre stucko fram att de öfriga voro alldagliga, eller om de i sig sjelfva hade en egen genomförd poetisk verldsåskådning. Omdömena om Hr Cygnæi poesi hafva varit mycket delade, och populär eller gerna läst af en större allmänhet har den aldrig varit. Måhända är en ibland orsakerna dertill den att de flesta af hans dikter härtills förekommit liksom på måfå utkastade i ströskrifter, ehuru intet diktare-manér så litet egnar sig för ströverss som Hr Cygnæi; dock bör förnämsta orsaken sökas i den tunga, knagliga formen. Men sammanställda med hvarandra upphöra de bättre kritiken än eljest, emedan man då får någon helhet att hålla sig till, en skarpt utpräglad originalitet, hvilken kan hafva rätt att gälla likaväl som mången annan.

De förnämsta härförinnan utgifna skrifter som innehålla ifrågavarande förf. dikter, äro såsom läsaren vet: «*Vår- och höstespiggarna*» 2 häften, samt «*Ljus och skugga*» 2 häften, utgifna åren 1837—1848 af förf. Af dessa dikter upptager närvarande samling nästan inga, blott undantagsvis någon enda såsom «Paavo Korhonen» och «En på hafvet född yngling»; de torde förbehållas följande delar af Skaldestyckena. Ty Hr Cygnæus har skrifvit och publicerat en stor mängd poesier, så att de tillsammans redan kunde utgöra 2 à 3 band, och det är således ingalunda förtidigt att han samlar dem i ett enda verk. Vi förmoda nemligen det vara förf. mening att under närvarande titel upptaga alla sina dikter, både förut publicerade och nya. De här befintliga verser anträffas hufvudsakligen i poetiska kalendrar: *Vinterblommor*, *Necken*, *Fjäriln*, *Aina*, *Länken* och *Joukahainen*, i tidningar: *Morgonbladet*, *Freja*, o. s. v. samt i särskildt utgifna sånger, såsom «Ord vid promotionen 1840», «Helsning till F. A. Ehrströms skugga». Många sånger hafva vi dock icke förut anträffat någonstädes, utan antaga vi dem för nya, d. v. s. härförinnan otryckta, och ibland dem sådana som böra hänföras till Hr Cygnæi bästa produktioner. Dikterna förekomma under rubrikerna: *1. Högtidsstunder* innehållande festsånger, *2. Ur lifvet*, hvaribland äfven flera tillfällighetsstycken men också några historiska, *3. Vid grafvar*, parentationer öfver aflidne personer, och *4. Hjelteminnen* första samlingen. Af titlarna har man i allmänhet svårt att säga hvad Hr Cygnæi verser innehålla, ty att t. ex. öfverskriften *Fogelnätet* skall hänvisa till ett historiskt stycke kan svårligen gissas; men förf. behagar sig i det gåtfulla, det ovanliga och icke sällan paradoxa. Ofta lyckas han deri.

genom dölja en dikts verkliga innehåll ända till de sista raderna och sålunda göra slutet pikant; men enkelhet, natursanning, klarhet eller dylikt får man icke söka hos hans dikter. Mången läsare skall dock finna denna brist ersatt genom tankarnas djup, diktens patos och storartade vyer.

Man har karakteriserat Hr C. poesi såsom ett blott tillyxadt men i hög grad poetiskt virke, hvars formande och afrundning förf. icke brytt sig om att fullända; i Kallavesi 1846 förklaras dess fel härröra af «brist på reflexion och konstnärlig sjelfbeherskning.» Svagheten för episoder och utflygter kring vida verlden är visserligen ett utmärkande drag hos Hr Cygnæi hela författareskap, så att man ofta får veta mycket både sannt och skönt om allting annat men icke om hufvudsaken; derföre är det ett godt råd för alla Hr Cygnæi läsare att de böra bjuda till att genast glömma bort öfverskriften och ämnet hvarom fråga är, ty de skola då finna mycken njutning och uppbyggelse af sin läsning samt hålla förf. räkning för de poetiska vyerna, de stora tankarna, som blott icke höra till saken. På det poetiska stoff hvarmed Hr Cygnæus vanligtvis slösar, skulle en poet, hvars styrka ligger i formfulländningen, kunna lefva länge och dermed utspäda en hel mängd skaldestycken som utan tvifvel hade att påräkna mycken popularitet. Men emedan poesin nödvändigt fordrar en helgjuten form och en konstnärlig sjelfbeherskning icke gerna får saknas hos den verkliga konstnären, så hafva C. verser icke gjort lycka. Han lemnar öfverallt öppna ställen för kritikens stormlöpning, öfverallt tillfälle till grundade anmärkningar; men i hög grad orättvis blefve den kritik som på grund af sådana anmärkningar skulle bryta stafven öfver Hr Cygnæi skaldskap. Ty hos honom anträffar man stycken som ingen annan än en poet på fullt allvar skulle kunnat nedskrifva. Hans konstnärslynne är öfvervägande *orientaliskt;* samma förkärlek för metoden att blott genom episoder, löst sammanhängande och oproportionerligt vidlyftiga, leda sig fram till hufvudsaken, samma dryga anspråk på läsarens gissningsförmåga hvad förf. sanna mening beträffar, samma måttlöshet och öfverdrift sammanparad med storhet och djup, som utmärker de orientaliska poesierna, kan man till en del äfven återfinna hos Hr Cygnæus. Hans dikt «lefver ju i drömmar, måttberöfvade och febervilda», kunde någon finna sig frestad att säga med hans egna ord. Tegnér slår också ofta ikring sig med sådana kollossala, måttberöfvade fantasier, men hans fantasi är ännu alltför nykter i jemförelse med Cygnæi i vissa passager. Den orientaliska smaken att anse allt som säges enkelt med sina egentliga ord för platt, alldagligt och prosaiskt, och begäret att derföre med all flit uppsöka någon bild, någon anspelning på saken hvarom fråga är, som åtminstone har förtjensten att till hälften dölja förf. mening, — detta gör Cygnæi skrifter ofta tunglästa, svårförstådda och skrufvade, men derjemte i hög grad originella. Läsningen af dem tar fortfarande i anspråk vederbörandes förmåga att gissa gåtor, och förutsätter att man på förhand känner saken hvarom fråga är till punkt och pricka med alla sina accedentia. Hatet emot det vanliga och det prosaiska förleder honom esomoftast till ett motsatt fel: att falla i det svulstiga, den affekterade originaliteten. En skarpare kontrast kan icke tänkas än den emellan Franzéns och Cygnæi diktarelynnen — den förras enkla, melodiösa, idylliska sång, kontrasterar fullkomligt emot den sednares konstiga, skarpkantade och febervilda. Ett högst eget intryck gör derföre den dikt som i Lärkan bar öfverskriften: *Till Franzen*, men som i föreliggande samling bär namnet: *Främlingen från söder*, och som begynner så:

Från söderns jord, der dygnets vågskål bäres
i mägtig jemvigt af naturens hand,
der Etnas bägare af eldvin täres
som ur den spilles öfver haf och land,
der sjelfsådd skörd af veka händer skäres
på fält som tyckas himlahafvets strand,
En yngling af en namnlös längtan jagas
upp till de fjellar hvarpå midnatt dagas.

Man finner här i dessa få rader många Cygnæismer — om oss tillåtes ett temligen häfdvunnet uttryck som omöjligen kan öfversättas — men också flera vackra poetiska bilder än ofta nog ett helt poem innehåller. Det är i alla fall någon slags förtjenst att vara så egendomlig att förf. redan i de första dragen igenkännes; ty originella mästare i all konst utbilda vanligen ett manér, en tonart, som är deras och ingen annans. Fråga kan nu uppstå om detta manér just är förtjenstfullt, eller om det är ett lyte; men en poet som vidhåller sin tonart och på den redan sjungit sköna melodier, bör rätt att bedömmas sådan han är i denna tonart, och bör icke mästras för det han ej råkar vara lik alla andra. Man kan således påstå att Hr Cygnæi sångarmanér icke är det bästa möjliga, till och med har sina många olägenheter, men man bör finna sig i detta sådant det är, och blott se till huru han på *sitt* sätt uppfyller poesins fordringar och ur sin rika ande skapar alster af ordets konst.

De här samlade skaldestyckena äro till det mesta af litet omfång, dock finnas äfven några större, och de lyriska styckena utgöra flertalet. Det insmyger sig i allmänhet i alla förf. verser ett lyriskt element, som till och med stundom stör intrycket af det hela i stycken hvilka icke varit ämnade till lyriska. Förf. synes hafva svårt att undvika sina egna utgjutelser också i en objektiv skildring. Orsaken dertill är öfvermåttet af en bland poetens bästa egenskaper: entusiasmen, det lifliga deltagandet för de ämnen han skildrar, för det godas seger, för skönheten, för fäderneslandet o. s. v. Denna starka känsla för berättaren eller skildrarem med sig i hejdlös fart, han förlorar den episka jemvigten och sjelfbeherrskningen, han lemnar fantasien fria tyglar och *indulget ingenio*, såsom Latinaren sade. Men herrliga passager komma derunder ofta fram, ehuru de egentligen icke höra till saken. Der dylika lyriska utgjutelser äro på sitt ställe, såsom t. ex. i *Fogelnästet*, der får man njuta af ett i alla förträffligt stycke. Nyssnämnda sång — som behandlar Finlands elände genast efter den stora ofreden, och närmast den händelsen att någonstädes enligt berättelsen en orrhöna med sina ungar flög upp i kyrkan när i den hölls gudstjenst första gången efter ofreden. — synes oss vara mästerlig i sin höga tragiska tonart. Skildringen af eländet är gripande och sann, målningen af den religiösa tröstens välgörande inflytande på de förtviflandes själar försmälter med sitt försonande ljus de skarpa skuggorna till ett intagande helt. Ehuru grundadt på historisk verklighet behandlar förf. dock ämnet alltigenom såsom ett fantasistycke; den *stora ofreden* målas denna gång utan öfverdrift — emedan verkligheten sjelf gick till den kolossalaste öfverdrift — bland andra med dessa starka ord:

Talar du om frid? derom blef taladt
som en saga tüljs af gamla qvinnor
när i natten härdens glöd förkolnat
medan blixtar rifva firmamentet.
Barnen tro på den kanske; de äldre
skaka hufvudet och deri finna
ingen mening för den tid som varit
och än mindre för den tid som stundar.
Krigets drake flög på eldröd vinge
öfver nordens sjöar berg och dalar,
som en mordbrandsfackla öfver stadens
alla torn och torg och gröna parker,
vigda åt förderf af rånarns händer.

Mera öfverdrifven men ändock storartad, gripande och temligen väl sammanhållen är *Den tigande*, äfvenledes en längre sång af tragiskt innehåll. Den innehår en hyllning åt skönheten, ett ämne som ofta nog förekommer i Hr Cygnæi poesi, och här behandlas helt annorlunda än vanligt, nemligen med passion och ett fruktansvärdt allvar som uttalar sig i de starkaste uttryck. Framställningssättet går hardt nära till det öfverspända och bombastiska, men förf. rika fantasi och poetiska konst har här aflagdt ett mästareprof när han kunnat bevara stycket ifrån löjlighet. Detsamma kan icke sägas om stycket: *Skönhetens död*, som man väl måste

anse vara helt och hållet förfeladt både till uppränning och utförande. Stilens svulstighet, utvikningarna till hvarjehanda, och innehållets tomhet, göra denna kuriösa monolog fullkomligt onjutbar och såsom skaldestycke underhaltig, huru mycket skimrande poetiskt material det än må vara användt. Huru litet det episka öfverensstämmer med förf. lynne synes bäst af det föröfrigt ypperliga stycket *Segrarn och den fogelfrie*, eller Alexander och Demostenes; läsaren skall utan tvifvel finna mycket behag i denna sång, utan att dock rätt veta till hvad slags poesi den bör hänföras.

Ibland de sånger närvarande häfte upptager skall läsaren finna många af högt värde i sin helhet, och vackra enskilta ställen nästan öfverallt. Men tagna såsom ett helt skola också många befinnas förfelade genom brist på sammanhållning, många som måhända äro fulla af *tankar* men äga ingen klart utpräglad *tanke*. Vi veta dock mer än väl att dylika fel äro temmeligen på modet i lyrisk poesi, och att mången ansedd poet i ett häfte samlade dikter bjudit på mindre verklig poesi än detta häfte innehåller. Men en glattad form öfverskyler mycken svaghet, och Hr Cygnæus har såsom poet stora anspråk, emedan han publicerat en stor mängd dikter; kritiken måste derföre ställa sina fordringar på honom högt. Ty formlösheten måste motvägas af stort inre värde, om domen icke skall utfalla oförmånligt; den som gjort sig till regel att helt och hållet afvika från det vanliga och frigjort sig från de band andra förf. tåligt underkasta sig, han måste till ursäkt prestera något utmärkt dugligt. Förf. varma känsla för allt hvad högt och ädelt är, samt hans starka fantasi som genomfar verlden för att finna en bild af hvarje tanke, göra också i de flesta fall att läsaren glömmer de metriska fel versificationen icke sällan äger, och de hårda vändningar i afseende å språkets syntax som stundom förekomma. Och den som ledsnat vid det matta lyriska kling-klang våra kalendrar merendels haft att bjuda på, skall finna en vederqvickelse i Hr Cygnæi väldiga fantasispel och ini det tragiska skiftande allvarliga utgjutelser. Han skall glädja sig öfver att finna en djup fosterlandskänsla öfverallt uttalad och värma sig vid diktens granna lusteldar; han skall hålla oss räkning för det vi här sluta med granskningen, och i stället såsom prof pryda våra spalter med följande hjelteminne:

Erik Slange.

I sina skogars djup låg Suomis jord ännu
af nattens mantel höljd, lik vandraren
som uti öknens famn sitt trötta hufvud böjt
mot stenig bädd, och glömmer för en stund
de strider dem han halfförblödd har kämpat ut.
Men Gustaf Adolfs stämma ljöd: och upp
ur dvalan skakad, Suomi, sprang du stärkt på nytt
och sände dina söner ut att dö
för den hvars fader druckit deras fäders blod
och hemgång gjort i din Clas Flemings graf.
Som alltid lätt försonad du begärde blott
till lön för offret af din hämd och för
ditt hjerteblod, ett vänligt ord, en hjertlig blick.
Det lönte mödan att den lönen ge.
Den gäldats så, som intet folk ännu betalt
sin skuld. Som invigd till ett offer stod
nationen redo — och försmådt blef offret ej.

När blixt på blixt har drabbat, ho är det
som säga mägtar hvilkens var den största kraft?
När våg på våg har rest sig skyhögt upp
ho mäter hvilken molnens närmsta granne vardt?
När tusen hjeltar tränga vreda fram,
dit förr allena faran sjelf förvånad nått,
hvems arm var tapprast bland de tappra då?
En hjeltes namn för sorlet ifrån led till led.
Hans svärd var blixten hvilken skarpast slog;
hans bröst var vågen hvilken djerfvast hvälfde sig;
hans namn var namnet på den tappraste
hvars arm bar svärdet och hvars hjerta styrde det.

Snart striden skönade hans ena arm,
den föll lik furans gren af stormen bruten bort.
För tidig var dock Austrias vilda fröjd,
den andra svärdet höll ännu; och till hans med
fann striden ingen väg att kufva det.

Han räddning sjelf ej sökt; till andras rädd-
ning dock
ett värn mer starkt än Neuburgs fallna mur,
han stod utkämpande sin Leonidas-kamp.
Dödsofferfestens stund var inne, Leipzigs fält
det höga bålet här åt Gustafs skugga rest.
Nu föll den arm som Leonidas svärd
höll ensam än, och hjelten egde blott
sitt djerfva hjerta qvar. Hör! tusen tun-
gor ren
ur sårens gap dess svansång sjunga högt.
Är det för hjelteandarna som rusa ut
ur dessa, fienderna stormlikt fly?
O stannen! detta hjerta er ej hotar mer.
Det har förblödt: en trogen bild utaf
det folk som deri allt sitt mod, sin värma gjöt,
att offra äfven lifvet städs beredt,
se'n det på hjeltars vis allt annat djerft för-
slöst
för något som det ansett kärlek värdt.

2. *Föredrag öfver Hegels objectiva logik af A. P. Adler. Öfversättning af F. Berndtson.* Helsingfors 1851. 173 pag.

Författaren till denna skrift, som i originalet kallas *Populaire Foredrag*, är en Dansk, »Sognepraest till Hasle og Rutheker», och arbetet tryckt i Köpenhamn 1842. Öfversättaren har genom dessa föredrags utgifvande velat bereda nybegynnaren en lättnad vid filosofins studium, men har med skäl utelemnat ordet »populära» i titeln, dervid afseende nybegynnarenas hos oss fordringar på popularitet. Skriften har icke heller formen af föreläsningar, utan uppställningen är systematisk och utvecklingen af de Hegelska kategorierna försiggår i vetenskaplig ordning, så att boken kan begagnas och studeras i jemnbredd med Hegels Encyclopedie. En mängd icke öfversatta citater ifrån Hegels Werke förekomma äfven i texten, ehuru öfversättaren säger sig hafva utelemnat flera såsom onödiga. För vår del hade vi gerna sett att de återstående citaterna äfvenledes antingen blifvit utelemnade eller öfversatta, emedan lappar af ett annat språk i texten alltid verka störande på sammanhanget. Endast konsttermerna hade inom parenteser bordt återgifvas på Hegels eget språk. Det är i allmänhet en lärd osed att i texten blanda ihop flera språk, hvarigenom det hela får ett mosaikartadt utseende, och förf. visar sig icke vara rätt säker på att kunna öfversätta rätt. Så anföres pag. 57 den Grekiska förf. Gregorius' af Nyssa ord på Tyska. Detta hafva vi anmärkt emot författaren, icke emot öfversättaren, och medgifvas bör att sådana citater icke äro många.

Skriften har för öfrigt mycken redighet och klarhet i framställningen, och bör kunna med fördel begagnas för att lättare förstå den Hegelska logiken. Men det svåra problemet att popularisera den flinthårda logiken sådan den utbildats af Tyska filosofin, har icke heller *Adler* fullständigt kunnat lösa. Den innehåller ett språk af egen dialekt, som erfordrade sitt särskilda lexikon och sin särskilda syntax. Ganska väl populariserade hafva den Hegelska filosofins resultater blifvit af *Mager*, hvars lilla skrift 1848 öfversattes på Svenska språket af Afzelius och oss veterligen är den enda i sitt slag. I lika lätt språk som resultaterna, kunde väl icke sjelfva logiken framställas, emedan ämnet innerligare sammanhängde med den antagna terminologin; men det förekommer oss som skulle ändock mycket kunnat populärare återgifvas utan skada för sakens rätta förstånd. En ordbok med korta förklaringar öfver de uttryck som mest afvika ifrån det vanliga språket, skulle enligt vår tanke betydligt underlätta nybegynnarens första studium af logiken. Ty gerna kan man medgifva öfversättarens påstående i företalet, att: »filosofin kan och får i alla fall icke blifva någon tidsfördrifsläsning; den kan ej äfs för bättre pris än genom tän-

kande; och kunde den det, så skulle ju dess ändamål vara helt och hållet förfeladt», och ändock anse sig förpligtad att göra allt hvad göras kan för att bereda en så lätt tillgång till filosofin som möjligt åt hvar och en. Ur detta motif har också öfvers. beslut att i Svensk drägt utgifva ifrågavarande Danska arbete framgått, och han har derigenom förvärfvat sig en förtjenst om filosefins studium i vårt land som är värd erkännande.

Det är en känd sak att studium af den Hegelska filosofin redan tidigt infördes vid vårt universitet, och att det ringa mått af filosofisk kunskap som här finnes, uteslutande består i bekantskapen med Hegels system. Men i litteraturen synes dertill intet tecken, alltsedan Hr *Snellman* 1837 utgaf sin framställning af logiken och sin filosofiska elementar-kurs, om man nemligen undantager några latinska disertationer som finnas begrafna i bibliotekernas dam. Deraf kunde man draga den icke synnerligen vågade slutsatsen att med filosofins studium icke varit rätt allvar hos oss, ehuru ryktet tid efter annan vetat nämna en eller annan «Hegelian» ibland de unga. De flesta hafva nöjt sig med en «knapphändig uppfattning af kategoriernas yttre följd och sammanhang, tjenlig att i en examen dölja bristen på verkligt vetande.» Ett sådant förhållande bör icke heller förundra någon, ty utan den inhemska litteraturens medverkan kan en sådan främmande planta som den Tyska filosofin, icke slå rätt rot i mängdens af studerande sinnen. Dertill fordras bearbetningar enkom egnade för läsarens behof, eller i brist deraf, öfversättningar som småningom vänja läsaren vid det nya språket i den främmande filosofin. Men en stor brist i den allmänna bildningen är det utan tvifvel när filosofin icke är vederbörligen representerad i ett lands litteratur; ty då filosofin utgör det säkraste och trognaste uttrycket af tidsandan, sådan den väsendtligen och i djupet är, så kan man icke egentligen «följa med sin tid» utan att känna åtminstone resultaterna af den herrskande filosofin.

Att ifrågavarande öfversättning är gjord med skicklighet, torde icke behöfva sägas, då öfvers. är förut tillräckligt känd af allmänheten. Originalet höjer sig stundom till en lefvande bildrik framställning, så ofta det omedgörliga ämnet sådant tillåter, och vi skola här reproducera ett sådant ställe ur inledningen pag. 16:

«Alla erfarenhetssatser äro ensidiga och fattiga; deras motsatser framstå med samma kraf på giltighet. Först totaliteten af alla erfarenhetssatser skulle kunna gifva oss det sanna. Men för att icke behöfva uppsamla denna totalitet från individers och tiders discreta punkter, måste vi finna tanken i sjelfva omedelbarheten, så att han gifver oss totaliteten i ett slag, icke som en uppsamling af resultater dem omedelbarheten successivt tappat bakefter sig. Erfarenhetens ordspråk och sentenser, dessa guldkorn uppgräfda med många tankars svett och möda, äro i sig sjelfva långsamt och bekymmersamt utpinade resultater, tankfulla skrynklor på tidens kämpepanna. De äro skuggor hvilka blifvit qvar sedan omedelbarheten blifvit lagd i grafven, dagarnas spår och aska i stället för dagarnas lif. Vemodigt skåda de tillbaka på en försvunnen omedelbarhet och på den förlorade tid åt hvilken de egentligen skulle hafva gifvit lifvet, och i hvilken de sjelfva skulle hafva funnit deras sanna lif och användning, i stället för att stå efteråt såsom ett monument. När det väsendtliga kommer efter omedelbarheten, så står visdomen utanför lifvet. Den träffas då af ödet att hafva kommit försent. Alla erfarenhetssatser komma på sätt och vis försent. De komma alltid efter det vi hade kunnat begagna dem, och förbindas derföre gerna med den önskan att man hade känt dem förut. De äro dyrköpta lärdomar, betalta med förlusten af den omedelbara närvaron. Man kan säga att de komma in i lifvet genom att begagnas för framtiden. Ja de få visserligen alltid betydelsen af att vara ett moment, men blifva dock med hänseende till framtiden blott samma abstracta sanning som de voro med hänseende till den förflutna tiden, och fordra, då framtiden i si-

na nyancer icke är adæqvat med det förflutna, oupphörligen den omtalta modificationen. Denna ståndpunkt är erinringens.»

3. *Suomen kansan arvoituksia, ynnä 189 Wiron arvoituksen kanssa. Toinen lisännetty painos.* Helsingissä 1851. 237 pag.

Detta är en ny och betydligen tillökt upplaga af *Suomalaisen kirjallisuuden Seuran toimituksia, 5:e osa*, hvars första upplaga utgafs 1844; äfven denna är tryckt på Litteratursällskapets förlag. Uppställningen är lika med den äldre, äfvensom företalet är oförändradt. Större delen af de tillkomna gåtorna äro efter fleres samlingar införda af doktor *Lönnrot;* de i senaste tider och under sjelfva tryckningen till Litteratursällskapet insända gåtorna hafva blifvit ordnade och i denna samling införda af lektor *Ahlander*. Ibland dem som upptecknat gåter äro följande nämngifna: Hrr *A. E. Ahlqvist*, *D. E. D. Europæus*, *Fr. Polén*, *H. A. Reinholm*, *Z. Sirelius*, *E. Rudbäck*, *H. Selin*, *E. Nylander*, och *El. Raussi*. Dessa hafva bidragit till den nya upplagans förstärkning, men till den förra lemnade — utom Chr. Ganander och utgifvaren Lönnrot som hafva lejonparten deri — följande samlare bidrag: vice Pastor *Jos. Durkman*, pastorsadjunkten *Joh. Fr. Kajan*, vice pastor *Jak. Fr. Liljeblad*, bibliotekarien *A. I. Arvidsson*, prosten *J. Fellman* och doktor *Wolm. Schildt*. Sålunda har samlingen genom mångas medverkan vext till den betydlighet och rikhaltighet som den nu äger. Och man har allt skäl till den förmodan att ännu utom dessa en ansenlig mängd sådana finnas gängse ibland allmogen, och vänta på sina upptecknare.

Finska gåt-samlingar äro eljest icke just någon nyhet. Redan under den lifligt verksamma Porthanska tiden utgaf kapellanen i Frantsila Christfrid Ganander år 1783 *Aenigmata Fennica*, *Suomalaiset arvotuxet*, samlade under 18 år, såsom han sjelf säger i titeln; och denna samlings företal finnes aftryckt äfven i närvarande upplaga. Sedan dess äro 68 år förflutna, men också hvilken skilnad i antalet af gåtor! Gananders bok upptager 337, Lönnrots första upplaga 1,679, den nu ifrågavarande 2,224, utom 189 Estniska. Ganander är eljest ett för hvarje vän af Finska litteraturen synnerligen kärt namn, han var Porthans värdige medarbetare och samtida, bebådande en ny tid för Finska litteraturen. Han bröt nya vägar i mer än en bransch: han begynte samla och utgifva sagor, han skref den första och ännu nästan enda Finska mytologi, han utgaf gåtor, han gaf Finnarne populära läkareböcker, han samlade ganska rika materialier till ett Finskt lexikon som Renvall sedermera begagnade; och detta allt före 1790, då ännu inga förarbeten och intet allmännare intresse för sådana saker fanns. Må läsaren förlåta oss vår tvekan huruvida dessa hans förtjenster äro allmänt bekanta, ehuru de visserligen borde vara det. Men man har hellre ihågkommit de misstag han gjorde, emedan den nitiska mannen råkade vara starkare i kärleken till sitt folks språk och dess traditionella minnesmärken af själsodling, än i kritiken; man glömde att de första försöken alltid naturenligt måste undanträngas af bättre lyckade fortsättningar, och således i en senare tid förekomma mer eller mindre misslyckade. Men de likna ändock den simpla vid segelgarn fästade pappersdraken som förde den första linan öfver Niagarafallet, och gjorde det jätteverket möjligt att bygga en bro högt öfver de skummande vatten-massorna. Lönnrot har i företalet till dessa Arvoituksia egnat en minnesgärd åt Ganander, och Judéns ord: «pois on menayt Porthaanimme, kadonnut Gananderimme», ställa hans namn i bredd med det i Finland mest ärade. När gåtorna år 1844 utgåfvos af Lönnrot, så voro de väl till mängd och godhet väl helt annorlunda än de i Gananders samling. Och nu hafva de erhållit en icke ringa tillvext, nemligen 545 Finska och 54 Estniska, eller inalles omkring 600 nya. Ibland hela antalet äro väl 115 varian-

ter som blott i ordställningen skilja sig ifrån andra; men der återstår dock 2,100, och detta kan väl anses för ett respektabelt antal. En sådan rikedom på förståndslekar och öfningar i skyftighet torde icke annorstädes kunna uppvisas än i Finland, har åtminstone icke blifvit publicerad. Naturligtvis finnas deribland flera som icke innehålla synnerlig qvickhet, men man skall också i många varseblifva en fyndighet och tankeskärpa som slår en med glad förvåning, och som illa rimmar sig med det föraktfulla talet om »polarspråk» och »polarfolk», som man någongång får höra när frågan gäller det för fäderneslandet dyrbaraste. Utestängda ifrån en civilisation som måste köpas med förlusten af själens innersta egendomlighet, som erbjöds blott i främmande drägt, sysselsatte Finska folket sin ande med en lek, som likt gymnastiken stärkte eftertanken, eljest i fara att domna af brist på öfning och rörelse. Det var en barnlek af gamla eller en nödfallssysselsättning, huru man behagar, men den var helsosam; gif folket allvarliga anledningar till själsarbete, och gåtorna skola försvinna, såsom de redan till en del gjort, men den fyndighet som gåtor och dylikt uppöfvat skall med fördel användas i allvarligare ämnen. Folkens och menniskoslägtets uppfostran går icke annorlunda till än individens.

I språkligt afseende innehåller gåtsamlingen ett stort förråd på ord som i den hittills tryckta Finska litteraturen icke torde förekomma, och ger således äfven en lexikalisk vinst åt den som vill göra sig väl hemmastadd med språket. Ty det ligger i gåtans natur att likheter och liknelser skola uppsökas ifrån alla håll, ifrån verklighetens alla vinklar och vrår. Hvar och en gåta anföres sådan den blifvit upptecknad, med all sin dialekt-egenhet, hvarföre en brokig mångfald råder i samlingen hvad både ortografi och ordens bruk beträffar. Dessa båda omständigheter, ordrikedomen och dialektolikheten, göra att läsningen är förenad med någon svårighet och att mången ibland frågorna blir en gåta i dubbelt afseende för den mindre vana läsaren. Men utgifvaren kunde naturligtvis ej annorlunda förfara än troget upptaga gåtorna i sin ursprungliga form, och skriftspråket bör vinna på ett ökadt ordförråd. Den alfabetiska ordningen gör det lätt för hvar och en att uppsöka den gåta han vill med dess upplösning, hvarförutan ett sakregister, innehållande orden till gåtorna, är bifogadt i slutet, så att man äfven efter detta kan finna hvad man söker. En egen tillfällighet har gjort att N:o 1 bland dessa Finska gåtor råkar vara desamma som Sphinxen i forntiden förelade de visa, och hvars lösning gällde lif eller död: »aamun nelijällä, päivän kahdella, illan kolmella jalalla?» Finnarna läto väl icke lifvet bero på gissningen af en gåta, men hos dem liksom hos flera andra folk, förelades friarena några gåtor att lösa. Numera gifves en visserligen icke så lätt men dock säker utväg att bestå detta prof, och ingen behöfver frukta missödet att få korgen, blott han noga studerar föreliggande tryckta gåtsamling och lägger dess lösningsord på minnet.

4. Esaias Tegnérs kyrkotal. Samlade efter hans död. Stockholm 1851. 320 pag.

Utgör sjunde bandet af *E. Tegnérs Samlade skrifter.* Kort efter skaldens död den 2 november 1846, begynte tryckningen af hans arbeten och första bandet utkom 1847; enligt den första planen skulle samlingen icke utgöra mer än 6 band, men många handskrifter af värde lära sedermera blifvit funna, hvarföre samlingen ännu vidare fortsättes. De första 6 banden innehålla: *1.* Lefnadsteckning, *2.* Frithiofs saga, *3.* fragmenter af poemet Gerda, *4.* Axel, *5.* Nattvardsbarnen, *6.* Kronbruden, *7.* Smärre dikter första perioden till 1812, *8.* Smärre dikter andra perioden 1812—1840, *9.* Smärre dikter tredje perioden 1840—1846, *10.* Akademiska tal, *11.* Skoltal, och några andra tillfällighetstal, *12.* Bref; dermed, heter det i 6:te bandets

slut, omfattas samlingen af de skrifter Tegnér såsom skald och talare efterlemnat.» Men läsaren finner att äfven detta sjunde band framställer Tegnér såsom talare; skilnaden emellan talen vid kyrkovisitationer och de vid skolexamina är öfverhufvud ringa. Utgifvaren, Böttiger, har dock velat skilja de företrädesvis religiösa och lärda skrifterna ifrån de vittra i trängre mening. Dessa kyrkotal äro emellertid inga predikningar, utan hölles vid *prestvigningar*, *kyrkovisitationer*, *kyrkoinvigningar* och några andra kyrkliga tillfällen. De innehålla en ren vältalighet hållen i klassisk stil, som stundom blixtrar af bildrikedom, när skaldens anda för ett ögonblick flammar upp hos den andliga talaren. Men en märklig observation kan man äfven i denna samling göra: de tal som äro af senare datum förekomma i allmänhet betydligt mattare än de tidigare. Liksom poeten Tegnér efter Frithiof, Axel och Nattvardsbarnen icke mer förmådde producera något skaldeverk af högre värde, så mattades äfven talaren allt mera ju längre det led emot lefnadsdagens afton. Orsaken dertill var väl den att skalden af förhållanden ställdes på orätt plats under senare hälften af sitt lif; derigenom hände det att han öfverlefde sig sjelf, ehuru blott 64 år gammal vid sin död. Öhlenschläger beklagade redan 1825 den oersättliga förlust Svenska poesin lidit när hon måste afstå Tegnér åt kyrkan, och mente att «den stora skalden alltid hade bordt uteslutande förblifva skald»; då hade han ännu icke sett det förfall hvari Tegnérs rika anda slutligen råkade. Geijer kände den saken alltför väl och afböjde derföre anbud på biskopsstolen; «Sverige hade måhända fått en behjelplig biskop, men med Erik Gustaf Geijer hade det då varit slut», yttrade han sig med sin vanliga öppenhjertighet. De bästa af Tegnérs tal höllos före och omkring 1830, derefter blir försämringen märkbar, ehuru ännu mycken kraft och glänsande talang här och der uppenbara sig en tid efteråt. I talen vid kyrkovisitationer sade han ofta rätt skarpa saker åt församlingarna, påyrkade med ifver sockneskolor samt kyrkobyggnad, utan att glömma egentligt andliga förmaningar; så t. ex. yttrade sig biskopens stränghet i följande märkliga strofer, hvilka vi ej kunna neka oss nöjet att reproducera: «Jag frågar eder, invånare i Pjetteryds församling, om er kyrka i sitt närvarande skick uppfyller billiga fordringar. Jag ser henne med förvåning: hon har sannerligen icke sin like i stiftet, troligen ej i Sverige, knappast i kristenheten. Hvilken utaf er, isynnerhet bland de mera välmående, skulle vilja bortbyta sitt enskilta boningshus, eller ens sin ladugård, mot detta bofälliga trädskjul? Är detta ett tempel värdigt en kristelig församling, hon må vara så ringa som helst; är det i en skum lada som denna, der menniskans högsta angelägenheter böra afhandlas, Guds ord förkunnas och sakramenterna utdelas? Det säges att ett halft årtusende försvunnit sedan er kyrka byggdes. Om så är, borden J hafva funnit, redan edra fäder före er borde hafva funnit, att hon långt för detta tjent ut sin tid och behöfde gå till hvila. När edra egna hus förfalla, då upphjelpen J dem, och nybyggen dem när de äro alldeles förfallna. Endast Herrans hus är er likgiltigt; J sen att det bär femhundraårig mossa på sin panna, men J hoppens att det skall stå ännu i er tid; och när det faller, som det engång måste, då hoppens J att det icke skall vara er, som det krossar i sitt fall, utan endast edra söner, och hvad rör det er? Fjorton år äro förflutna sedan min företrädare i embetet besökte denna ort och utdömde er kyrka, som långt förut var utdömd af tiden. J förbunden er då att inom fem år hafva åtminstone byggnadsvirket till ert nya tempel färdigt och framskaffadt. Huru hafven J hållet ert löfte? Gud har sedan dess förunnat oss frid och rolighet, han har välsignat jorden med korn och kärna, och kyrkans förmögenhet har tilltagit i samma mån som dess bofällighet. Hon är för närvarande den rikaste i stiftet, likasom hon är den uslaste; hon liknar en girigbuk som svälter ihjäl på sina skatter. Huru hafven J hållit ert löfte? Hvar är den sten som blifvit

kraten, den bjelke som blifvit huggen, det spån som blifvit hyfladt till den utlofvade byggnaden? Jo stenen ligger och sofver i jorden, bjelken står och grönskar på sin rot, spånet sitter otäljdt qvar på sin stam. Skall det sitta der tills det blir förmultnadt som er kyrka? Det skall det icke så vida mitt embete ännu gäller för något, såvida som jag ännu har röst och stämma i den Svenska kyrkans angelägenheter. Jag är kommen hit för att söka göra slut på detta skamliga oskick. Jag hoppas att det kan ske i godo.»

I allmänhet vidrörde han gerna i sina visitationstal ämnen som hörde till det praktiska lifvet, sedan han nemligen förutskickat en kort predikan; hans stil i dessa tal är högst enkel och populär såsom den måste det när åhörarne vore obildade landtmän. Blott någongång, särdeles i frågan om Guds makt och herrlighet, höjer sig stilen till poetisk prakt af det äkta Tegnérska slaget. T. ex följande:

«Det är ett större, ett oändligt hus, der vi måste tänka oss den oändlige. I hvar och en af dess mångfaldiga salar har han hvälft himmelen till tak, han här ställt en sol till väggar, och när natten kommer hänger han ut månan till lampa. Vi kalla det huset för verlden eller skapelsen: en stor, en höghvälfd moderkyrka, der en evig gudstjenst firas. Ty ifrån den högsta engeln, som står närmast hans thron, ner till fogeln som qvittrar på sin gren, prisar honom allt lefvande. Men huru stor den kyrkan är, så vårdar han henne dock faderligt, huru vidsträckt verlden är, så bär han den dock vid sitt hjerta. Det stora som det lilla, det höga som det låga, omfattar han med samma omvårdnad; ty för honom är intet stort eller ringa, intet är högt eller lågt för den allrahögsta. Derföre skrifver han stjernorna sin bana, men han kläder tillika marken med liljor; han skickar ut sina stormväder och jagar verlshafvet öfver dess bräddar, men tillika krusar han källan med ett sakta väder och vaggar blommorna, och svalkar den trötta vandringsmannen.»

I hans ordinationstal kommer ofta det beryktade ämnet om «vår tids ondska och förderf» på tapeten, särdeles i de senare hållna. Då räknar talaren icke så noga med en eller annan hoax, blott han finner rätt starka uttryck för att tukta tiden med. Och blomsterrika äro dessa tal i hög grad, stundom högst intagande prydliga. Läseriet och läsarepresterna angriper han med en skarphet i uttrycken, som icke torde fullkomligt gillas, men som förklaras deraf att han betraktade läserifromheten hos prester såsom «ett skamligt lycksökeri.» I ett afseende äro alla Tegnérs tal oöfverträffade mästerstycken: i stilens klarhet och genomskinlighet. Ty vi känna ingen Svensk författare som låter sina tankar lysa så klart igenom orden, som Tegnér; han har yttrat: «det dunkelt sagda är det dunkelt tänkta», och i utöfningen fullkomligare än någon annan följt denna grundsats. Man har derföre beskyllt honom för ytlighet — ty allt hvad han sade var ju så lätt att ögonblickligen fatta till hela sitt djup — och sannt är att Tegnér icke var någon grundlig tänkare, utan klädde ofta lösliga tankar i den grannaste drägt; men mången annan ännu mindre djuptänkt än han insvepte sig i ett oredigt dunkel, och ingen klandrade ytligheten hos denna. Stilens klarhet är isynnerhet nödvändig i predikningar, emedan de hållas för en blandad societé, för åhörare af mycket olika bildning och fattningsgåfva; men den är just i predikolitteraturen ytterst sällsynt. Derföre hafva predikanter mycket att lära af bekantskapen med dessa kyrkotal.

3. *Tégner och hans samtida i Lund, af Ach. Kahl.* Lund 1851. 342 pag.

Den utmärkta skaldens första och bästa lefnadsperiod har här erhållit en skildring med varm hand, af en hufvudpersonens samtida och beundrare. Boken utgör egentligen en samling af universitets-anekdoter ifrån den Tegnérska perioden, och synes icke heller hafva högre anspråk än en anekdotsamling, eller kanske rättare memoirer från ungdoms-

dagar. Om lifvet och förhållandena vid Lunds universitet får man visserligen veta mera än om Tegnér; men denna sednares berömda namn ger det hela sitt mesta intresse och rättfärdigar ett sådant arbetes utgifvande. Ty de öfriga der skildrade personerna, med undantag af Norberg, hafva föga annan rätt till historisk hågkomst än sin egenskap att vara Tegnérs samtida. Förf. öfverskyler emellertid på möjligast bästa vis obetydligheten hos personerna, och prisar deras goda hjerta när ingen annan ljussida kunde upptäckas hos dem. Denna författare-välvilja i all ära, men för en historiker är den icke att rekommendera. Hvar och en menniska har sin goda sida, och det är godt att äfven den framhålles, men grundsatsen: «de mortuis nil nisi bene» har vanligtvis osanning, orättvisa och förledande omdömen med sig om den följes; sanningen uttalad efter bästa insigt utan partiskhet och väld, bör väl framförallt eftersträfvas af historikern, vare sig att de bedömda personerna äro lefvande eller döda. Förf. har deremot slösat beröm på alla nämnda personer, men anför handlingar af flere bland dem som tydligen bevisa motsatsen; enligt angifna fakta borde man anse dessa för temligen stupida, men förf. gör dem ändock efter en gammal disputationsfras «till prydnader för lärosätet.» Sjelfva Tegnérs karakteristik saknar utan tvifvel flere upplysande drag, som förf. icke vågat uppteckna af fruktan att de skulle förminska glansen af hans minne. Genom bristen på skuggning har taflan kommit att sakna lif och åskådlighet; förf. har icke anat att en stor mans minne ingenting lider deraf att man äfven ihågkommer hans svagheter, tvärtom blir hans bild just derigenom mera uttrycksfull, mera mensklig, och framförallt mera sann. Emellertid har hvarje meddelande om en så populär skriftställare som Tegnér sitt stora intresse, och boken skall derföre utan tvifvel finna rätt många läsare.

Skildringen af universitetslifvet i Lund vid seklets början har mångfaldigt intresse och är utförd med mycken liflighet. Särskildt befattar förf. sig mycket med klassicitetens förfall och disputationernas afmattning, som just då begynte och sedermera fortfarit; i dessa ämnen ställer sig förf., ehuru sjelf en gammal man, fullkomligt på den nya skolans sida, och förråder i allmänhet icke någon öfverdrifven förkärlek för det gamla. En varm älskare af poesi visar han sig öfverallt vara, och anser för sin skyldighet att ur en icke så alldeles oförtjent glömska rädda hvarjehanda småvers som de akademiska bröderna behagat sammanskrifva. Boken innehåller ett helt florilegium af sådana exercitier, mer eller mindre lyckade; deribland också flere förut ej kända af Tegnérs hand. Förf. stil är öfverhufvudtaget ganska underhållande, klar och ledig. Såsom en kuriositet bör anmärkas att förf. i denna skrift dokumenterar sig såsom en Svedenborgian, genom det öfverflödande obetingade beröm han slösar på den bekanta siaren, med anledning af professor Hellstenius' karakteristik. Denne sistnämnde var nemligen en hemlig anhängare af Svedenborgs läga. Författaren berättar med en slags ogillande förundran att de öfriga professorerna icke ens ägde de vigtigaste af Svedenborgs teologiska skrifter; sjelf instämmer han med Wilkinson i följande entusiastiska och högst kuriösa yttrande:

«Den omkastning i allmänna tänkesättet som Svedenborgs skrifter åstadkommit, har varit den tystaste af alla revolutioner. Svedenborgs beundrare hafva helt enkelt framlagt hans böcker för allmänheten och gifvit dem ett godt vitsord då tillfälle erbjudit sig. Det öfriga har blifvit gjordt öfver menniskornas hufvuden, genom vetenskapens framsteg, genom vår nya tankefrihet och genom allt som gör menniskan upplyst ifrån okunnig, och finbildad och förandligad ifrån sinlig. I korthet sagdt, det är verldens framskridande under försynens ledning som har bragt den till Svedenborgs dörr. Ty hvar en ny sanning blifvit upptäckt, har denna sanning sagt ett smickrande ord för Svedenborg; hvarhelst en ny vetenskap skjutit upp och gjort sina eröfringar, har denna vetenskap pekat med tyst talande finger på någonting med sig befryn-

dadt och för sig ursprungligt hos Svedenborg; hvarhelst en ny anda gått fram öfver verlden, har denna ande flugit till Svedenborg såsom sin maka; hvar tidsåldern förnummit sitt eget mörker och bekänt det, hafva Svedenborgs läsare blifvit öfvertygade om, att der var hos honom mycket af det ljus som alla hjertan sökte.»

O sancta simplicitas! för dig är ingenting otroligt, du tror att solen går upp och natten försvinner *derföre* att tuppen råkat gala. Man skulle tro sig i det ofvanstående se en gengångares ord från 1750-talet; men företeelsen att ännu någon skriftställare i Sverige uppträder till stiftarens af *den nya* i full mening osynliga *kyrkan* försvar, äger sitt intresse att observera. Likaså är det intressant att erfara huru kanslern Engeström drog i härnad emot Schellingska filosofin omkring år 1816, ungefär på samma grunder som man i Åbo något århundrade förut sökte utestänga Cartesii läror. Boken lemnar i allmänhet flera bidrag af värde till Sveriges kulturhistoria under en rörlig period.

6. *Handbok i den dramatiska litteraturens historia af Christian Birch.* Öfversättning med historiska tillägg af P. C. Boman. Stockholm 1850. 247 pag.

Då teatern i vårt land helt nyss vunnit en ojemförligt större betydenhet än dessförinnan, kan det anses för en lycklig tillfällighet att Svenska litteraturen erbjuder en sådan lättläst handbok i dramatikens historia bland andra folk, som denna här anförda. Ty det är öfverhufvudtaget en nyhet ibland oss att man allmännare börjar betrakta teatern såsom någonting annat och mera än blott ett slags anständigt tidsfördrif. Sin djupare betydelse kan teatern få och har den fått endast derigenom att den inhemska litteraturen nyligen begynt erbjuda några sjelfständiga produkter åt det hållet; och smakens för skådespel allmänhet har bevisat sig, väl icke genom någon inhemsk teatertrupps uppsättande, men genom sällskapsspektakel i alla småstäder. Man har sålunda gripit sig an och sjelf uppfört skådespel, när ingen företagsam man funnits som velat tillrusta en ordentlig trupp af inhemska skådespelaretalanger. Vinken om ett behofs tillvaro, som kunde tillfredsställas genom någon företagsamhet, är emellertid gifven och länge kan det väl icke dröja innan teatern äfven hos oss intar samma betydande ställning som hos andra civiliserade folk. Det är sannt, skådespelet hos oss talar ett annat språk än mängden af folket och under sådana förhållanden kan det icke få någon synnerlig betydenhet — en Finsk teater som icke är Finsk i annat än lokalen och marken der den befinner sig, kan i alla händelser icke bli stort att tala om. Men i andra länder har också början varit ungefär likadan, varit utifrån inkommen och främmande för folket; efter någon tid har den utländska teatern dock haft uppkomsten af en nationell till följd. Vi tro att gången här också skall blifva densamma, om än utsigterna för närvarande i detta afseende äro mörka. Man ser bland annat af dramatikens historia att de nationella skådespelen af något större värde äro temligen nya hos flera folk, som ändock derförinnan haft en icke ringa litteratur.

Föreliggande bok utgör en förkortad öfversättning af *Dr Birchs* «Dramatik oder Darstellung der Bühnenkunst», Stuttgard 1847, sednare afdelningen som innefattar *litteraturens* historia. Den förra afdelningen, som innehåller betraktelser öfver dramats betydelse, arkitektonik, m. m. och reglor för skådespelskonsten i allmänhet, har öfversättaren bortlemnat af fruktan för en vidlyftighet som skulle hafva skrämt flertalet af läsare. Såsom skäl åter till de förkortningar han gjort, anför han följande: «det är en känd sak att när en Tysk författares penna en gång väl är satt i rörelse, den ej har så lätt för att stanna, utan ritar då ut i mångfaldiga krokar och vinklar, litet eller intet hörande till hufvudsaken. Sådana «Auswüchse», som de sjelfva kalla dem, observeras likväl föga eller öfverhalkas då man läser en afhandling på origi-

nalspråket; bibehålles i en öfversättning göra de densamma seg och långdragen.» I stället har han i noter anfört några korta biografiska underrättelser om de dramatiska författare, hvilkas arbeten i texten karakteriseras, och dessa notiser öka betydligt bokens användbarhet. Ehuru den kallas handbok må läsaren likväl icke tänka sig något torrt register på namn och titlar; förf. har tvertom gått ut ifrån den riktiga synpunkten att uppräknandet af dramatikers namn och titlarna på deras arbeten icke skulle lemna läsaren någon synnerlig upplysning, utan han anför ganska få författare för hvarje land, men karakteriserar dem på ett lifligt och åskådligt sätt. Mången skall utan tvifvel finna uppgifterna nog fåtaliga, men skall ändock af detta lilla kunna bilda sig ett begrepp om hvarje nations teater i sin helhet; derigenom uppfyller boken också sitt ändamål såsom handbok, och den som känner behof af fullständigare uppgifter må söka dem i större arbeten. Utförligast behandlar förf. den Grekiska teatern i forntiden, och isynnerhet redogör han vidlyftigt för Aristofanäs' och Aiskylos' skådespel; orsaken till denna afdelnings oproportionerliga vidd säger han vara den: «att Grekernas teater blifvit mönster och förebild för all efterföljande dramatisk konst; det storartade af den Grekiska tragedien i dess mest framstående verk har blott sällan kunnat uppnås, den Aristofaniska komedien är oupphinnelig.» Bland de moderna teatrarna upptar karakteristiken öfver den Fransyska, såsom rättvist är, största utrymmet; förf. har nemligen icke låtit förleda sig till öfverdrifven utförlighet om sitt eget fäderneslands teater, utan bekänner att Tyskarna i den vägen ingenting dugligt egde före Lessing. Så vidt vi kunnat finna utfalla hans omdömen i allmänhet raskt och träffande, och vi tro derföre att denna handbok med allt skäl kan rekommenderas «till ungdomens tjenst», såsom någon slags lärobok i denna del af litteraturhistorien. Men äfven hvar och en annan förut i ämnet obevandrad skall med nöje genomläsa de intressanta skildringarna. Öfversättningen är gjord med skicklighet och har mycken lätthet i stilen. Såsom fel kunde anmärkas att förf. nästan förmycket knapphändigt affärdar den nyaste tidens dramatiska produktioner; men medgifvas måste att framställningen af och kritiken öfver dessa skulle erfordrat mera utrymme än denna handbok, som äfven behandlar forntiden, kunde medgifva. Till prof må tjena följande om *den Spanska teatern:*

«Spanska folket lät aldrig påtruga sig det antika dramat. Ett lärdt parti försökte detta visserligen i första hälften af 16:e årh., men utan att lyckas vinna något deltagande derför. Spanska teatern har haft blott en jemförelsevis kort blomstringstid, men ifrån denna lemnat en otrolig rikedom efter sig. Det är en ibland de märkvärdigaste företeelser inom konsthistorien, att teatern en tid bortåt blef den organ genom hvilken den Spanska nationalandan med alla sina egenheter uttalade sig i en fullkomligt nationell, men högst poetisk uppfattning af lifvet, med de Spaniorerna egna åsigter af religion och ära, men med en ridderlig romantik hvars kraft och storhet härstammade från Cid och smyckade sig i den orientaliska poesins yppigt doftande blomsterskrud. Kan man införlifva sig med den Spanska nationalkarakteren, hvilket här är alldeles nödvändigt, så skall man finna huruledes den Spanska teatern innehåller det skönaste poesin under någon tidpunkt frambragt. Vi påträffa här icke det allmänt menskliga, icke denna oafhängiga filosofiska kontemplation vi beundra hos Shakespeare, hvilken lärer oss t. ex. i «Romeo och Julia» känna hela den Italienska kärlekselden, i «Julius Cæsar» och «Coriolanus» Romarnes höga anda o. s. v. likasom han i sina feerisagor «Sommarnattsdrömmen» och »Stormen» skapar en alldeles oafhängig fantastisk verld. Spanioren blir Spanior äfven i sin dramatiska poesi. Kristendom, kärlek, ridderlighet känner och erkänner han endast i Spansk form, men svingar sig oaktadt denna begränsning upp till poesins högsta höjder, på samma sätt som Murillos madonner

fullkomligt bibehålla den Spanska nationaltypen, äfven om de förklaras till högsta grad af andighet. Denna egendomlighet hade högst sannolikt måst försakas under antik form eller hade åtminstone ganska otympligt tagit sig ut deri, då den deremot i sin egen typ drifvit så sköna blomster. Vi ha i detta hänseende märkliga yttranden af tvänne bland Spaniens största skalder. *Cervantes*, i sina «Berättelser» fulla af romantisk poesi, förebrådde *Lope de Vega* att han icke åtskiljde olika slag, och prisade de antika dramatiska formerna såsom renare och mera lämpliga för scenen. *Lope* svarade att han ganska väl kände de antika reglorna, likasom han också visste att hans regellösa form i många hänseenden skulle kunna anfäktas af en vetenskaplig kritik efter de Aristoteliska grundsatserna; men att han nu engång valt denna form och ville bli dervid, emedan det vore hans afsigt att behaga folket, och han vore förvissad om att hans dramatiska idéer, behandlade efter Aristoteles reglor, skulle förlora allt folkmässigt. Deruti ligger det också. På samma sätt som en lärd afsöndring århundraden igenom i många länder gjort konsten obegriplig för folket, så skulle äfven i Spanien den dramatiska konsten ha blifvit för folket otillgänglig, om författarne afvikit från den nationella ståndpunkten. Men detta gjorde de icke, och dymedelst ha de också åt sitt folk och åt alla tiders literatur lemnat ett poetiskt arf, hvars skönhet och sublimitet ännu i århundraden skola beundras. Den Spanska teatern har att uppte en otrolig mängd stycken af alla slag, både allvarsamma och muntra. Den känner icke skilnaden emellan tragedi och komedi, men jemte den fullkomligaste frihet i detta hänseende, afskiljde den allt efter de olika ämnena slagen noga ifrån hvarandra. — — *Lope de Vega* har skrifvit en oerhörd mängd pjeser (man säger 800), af hvilka de flesta icke äro tryckta; de tryckta ensamt fylla fem och tjugu band. I ganska många är anläggningen förträfflig, uppfinningen utomordentlig, qvickhet och humor, såväl som poetiska idéer i fullt mått tillhands, men det hela är sällan ordnadt och putsadt, händelserna störta öfver hvarandra, karaktererna äro blott skisserade, likväl merändels med träffande drag. Imellertid kan man ej läsa dem utan att beundra originaliteten hos denna författare, som öste ur uppfinningens aldrig uttorkande källa. Enskilda scener äro underbart sköna, andra så barocka och hårda att man tydligen känner hur författaren brådskat med dem för att få dem undan, emedan redan nya idéer trängde på honom. En mogen fulländning och sorgfällig utarbetning finner man icke hos Lope: hans stycken likna teatermanuskripter för skådespelare, och utan tvifvel voro de äfven sålunda skrifna, samt bekommo först sin fulländning genom den sceniska återgifningen. Detta förklarar till en del deras utomordentliga framgång, men hvartill säkerligen äfven bidrog den omständigheten att ett stycke aldrig hann bli gammalt innan det var undanträngdt af ett nytt, hvilket hvad uppfinningen beträffade ständigt medförde något öfverraskande, ej dittills förnummet. På detta sätt förstod Lope att reta och spänna nyfikenheten och hålla sin publiks uppmärksamhet alltid vaken. I litterärt hänseende äro hans verk högst märkvärdiga för sin idé-rikedom. Också utgöra de för teatern en grufva för åratal. I samma manér som hans voro jemväl många af hans samtidas dramatiska arbeten, t. ex. *Matos-Tragosas*, *Molinas*, *Guillen de Castros*, *Montalbans*. Af dem och af Lope har man i senare tider begagnat många idéer, som efterhand framkrupit i en mängd Italienska och Franska skådespel.»

7. *Bidrag till Svenska lagstiftningens historia, af Joh. Aug. Posse.* Stockholm 1850. 395 pag.

Detta arbete anger sig vara föranledt af *Hans Järtas* påbörjade verk: *Framställning af Svenska lagfarenhetens utbildning*, som afstannade med första afdelningen. Likväl vill det icke gälla för en fortsättning dertill,

utan behandlar blott sjelfva *lagstiftningen*, icke rättens inre historia, för hvilken förf. säger sig icke hafva tillräckliga förarbeten. Föreliggande bok omfattar också blott tiden *emellan 16:e århundradets slut och år 1734*, då den nu gällande lagboken stadfästades. Denna period är visserligen den innehållsrikaste, begynner med Karl IX bemödanden för lagreformen och Landslagens tryckning, genomgår Gustaf II Adolfs och Karl XI:s åtgärder för samma ändamål och slutar med den lagkommissions arbeten som föregick stadfästelsen af år 1734; hvilka tidpunkter äro de vigtigaste för den Svenska laghistorien. Förf. upptager också kyrkolagstiftningen i sammanhang med den allmänna, men affärdar den temmeligen knapphändigt och uppdrar i allmänhet blott de yttre konturerna. Den allmänna lagstiftningen förklaras väl utförligare och några de mest betydande enskilda personers yttranden meddelas stundom i sammandrag; men förf. synes dock tillhöra den historiska skola som lägger mera an på materialsamling än på en lefvande framställning af händelserna. Här finnes en mängd uppgifter som kunna vara af intresse och icke stå att hemta annorstädes, och vi hafva ingen anledning att betvifla deras pålitlighet, ty förf. har, enligt sin egen uppgift, «utom landshöfding Järtas samlingar, undersökt de i riksarkivet befintliga Riksdagsacta, Rådsprotokoll och Registratur samt Lagkommissioners handlingar, äfvensom de af landshöfding Järta ej granskade Rikseståndens arkiv; af dessa sistnämnda har endast Riddarhusarkivet blifvit med mera noggranhet undersökt, då de andra ståndsarkiven äro mindre fullständiga för tiden före år 1719; de i Upsala bibliotek befintliga samlingar har förf. deremot ej varit i tillfälle att närmare granska, utan hufvudsakligen litat på landshöfding Järtas utdrag.» För de två första perioderna har han äfven haft Nordströms «Samhällsförfattningens historia» att tillgå. Noggranhet och flit vid ett arbetsdrygt källstudium kan derföre icke frånkännas författaren och arbetets värde bör sökas deruti. Men historieskrifvarens konst att så begagna ett rikt material att läsaren får en åskådlig bild af det hela, af orsaker och motiver samt tillgången i allmänhet, denna besitter förf. icke. Lagarnas uppkomst och tid efter annan skeende ombildning är emellertid ett ganska vigtigt element i ett lands inre historia, och då Svenska lagen under hela den ifrågavarande tiden äfven gällde för Finland, så bör detta arbete äga intresse äfven för älskare af Finlands historia. Till ett grundligare studium af lagfarenheten måste man väl också anse kännedomen om lagstiftningens fortgång höra; juristen bör finna det vara upplysande i flere punkter att veta huru 1734 års lagbok uppkom, hvilka lagrevisions-försök som derförinnan gjordes med mer eller mindre framgång, och hvilka särskilda lagfrågor som sysselsatte regering och ständer innan det hela blef fulländadt. Så mycket mera intresse bör en sådan historie äga då man tyckes vara ense om att 1734 års lagbok för sin tid var utmärkt, ett skickligt sammandrag af århundradens bemödanden i lagstiftningsväg; hvartill kommer att en lagkommission som bäst arbetar äfven i Finland. I Sverige har man länge sysselsatt sig med en revision af 1734 års lag och ständerna hafva diskuterat förslag i den vägen, som åsyftat att till en del införa nya principer, men till någon stadfästelse har det ej kommit. Historien om dessa åtgöranden bör således lämpligen uppskjutas till dess något resultat af de berömliga sträfvandena för en tidsenligare lagbok framkommer. Tiden som Hr Posses laghistorie omfattar, är indelad i 4 perioder: den första ifrån 1593 till 1614, den andra ifrån 1614 till 1660, den tredje 1660—1680, den fjerde 1680—1736. Oordningen och osäkerheten i lagbestämningar före sistnämnda år är ganska synbar äfven af detta verk, och likväl vidrör förf. föga lagskipningen; åtminstone för Finland gäller den anmärkning att de oordnade och osammanhängande lagar som derförinnan funnos, skipades eller tillämpades med en upprörande vårdslöshet och våld; ja tillståndet förekommer en nutida betraktare såsom fullkomligen laglöst, i synnerhet beträffande af-

lägsnare landsändar. Man öfvertygas lätt om den erfarenhetssatsen att emellan en lag på pappret och en i lifvet gällande samt med folkmedvetandet sammanvext lag är ett stort svalg. Och skilnaden dememellan måste vara såmycket större, så mycket svårare att öfvervinna, ju mindre lagen sammanhängde med folkets sed och egendomliga föreställningar om rätt, ju mindre folket således medelbarligen sjelft fått stifta sin lag; ännu mer när lagen skipades på ett för folket obegripligt språk, så att kunskapen om hvad landets allmänna lag innehöll i Finland egentligen utgjorde en ordenshemlighet för domare och advokater. Under sådana förhållanden kan man lätt inse huru det stod till med lagligheten i Finland. Karl IX, statsklok som han var, hade dock för afsigt att låta utgifva Landslagen på Finska; tryckningen begynte men afstannade af okända skäl. Sedermera tilltog oredan allt mera ända till Karl XI, och den ordning han begynt införa förstördes under det stora kriget; men under sednare hälften af 1700-talet, således efter den tid närvarande bok behandlar, fingo Finnarna ändteligen en Finsk öfversättning af lagboken och derifrån daterar sig en ny laglighetens period, ehuru skipandet ännu försiggick på Svenska. Detta är ett eget kapitel, som väl förtjenade sin utredning, emedan det intar en vigtig plats i folkets inre historia; föreliggande bok väcker tanken derpå, och en tänkande läsare kan ur den sluta till huru mycken ansträngning det kostade att göra slut på oredan och tillvägabringa den såkallade frihetstidens förnämsta verk, vår ännu gällande lagbok.

8. *Arbets-almanach eller underrättelse om huru och på hvilka tider landtbruksgöromålen böra förrättas, af I. W. Hoving.* Stockholm 1851. 275 pag.

Den förtjenstfulla författaren till «Praktisk handledning i Svenska landtbruket» erbjuder härmedelst ett vidlyftigare arbete af mera specielt innehåll. Man må dock icke af titeln låta förleda sig till tron att boken icke skulle innehålla annat än uppgift om lämpligaste tiden för hvarje arbetes förrättande; den lemnar tvärtom mångfaldiga praktiska upplysningar om de fördelaktigaste arbetsmetoder och mera dylikt, ehuru alltsammans är ordnadt efter månaderna, begynnande ifrån oktober. Inledningen lemnar goda råd «om hvad man hufvudsakligen har att iakttaga vid uppgörandet af köp eller arrenden af landtegendom», hvilka utan tvifvel skola vara välkomna för nybegynnaren när han står i begrepp att genom egendomsköp grundlägga sitt ekonomiska väl eller obestånd. För hvarje månad uppgifves sedan arbetsdagarnas antal, dagarnas längd och de arbeten som under densamma böra utföras. Så t. ex. för augusti månad: Dagarnas antal 31, arbetsdagar 26, dagarnas längd 15½ timmar, arbeten: om rågskörden, ärtskörden och hveteskörden, kalkens användande som gödningsämne, råg- och hvetesådd, sådd på nyodlingar, höstvattning på silängar samt deras vård och underhåll, vickerskörden. Hvart och ett af dessa arbeten har sitt kapitel, der arbetssättet temligen noggrant beskrifves, upplysande reflexioner göras öfver dithörande ämnen, uppgifves huru stor arbetsstyrka hvarje syssla erfordrar o. s. v. allt i den lättaste och redigaste stil, som på få rader uttömmer sitt ämne, är praktisk, och icke lemnar rum för missförstånd. Det är naturligtvis rationellt jordbruk förf. befattar sig med, utan att dock förirra sig i teoretiska demonstrationer. Hvilka fordringar han har på en duglig landtbrukare, synes af följande yttrande i inledningen:

«Som ett på vetenskaplig grund fotadt jordbruk fordrar en man med mångåriga och grundliga studier, bör man egna sig deråt redan i unga år, medan helsa, krafter, håg och det ungdomen aldrig svikande modet ännu ej genom ålder, förluster och motgångar blifvit förminskade eller försvagade; ty landtmannens bana, om äfven i många afseenden lycklig och oberoende, är dock för ingen del blomsterströdd. Århundradens erfarenhet ger

sorgligt vittnesbörd om de olyckor, hvilka genom frost, torka, hagelskurar, öfversvämningar, missgynnande bergningsväder, maskars och sniglars förödelser, boskapssjukdomar m. fl. olyckor kunna förorsakas. Det fordras derföre en kraftfull vilja, ett aldrig svikande tålamod, en outtröttlig ihärdighet och en fast förhoppning om kommande bättre tider, för att med oförminskade själs- och kroppskrafter, trotts olyckan, kunna fortsätta sitt värf. En landtman som vill vara oberoende af andras råd och biträde, bör hufvudsakligen vara i besittning af följande kunskaper: Nödig kännedom af jordarternas natur och beståndsdelar, hvilken kunskap åter förutsätter en ej så ringa insigt i landtbruks-kemin och geologin; kännedom af botanik, så vidt den rör sädes- gräs- foder- och rotvexterna. Detta är såmycket mer nödvändigt som man endast derigenom blir i tillfälle att bedömma hvilka vexter med fördel kunna odlas på de olika jordarterna. Man finner häraf i huru nära samband de geologiska och botaniska vetenskaperna stå till hvarandra. Vid en landtegendom måste hus uppföras och repareras, mekaniska inrättningar, såsom tröskverk, qvarnar m. m. inrättas. Att sjelf med egen hand kunna verkställa alla dessa arbeten är ej möjligt; men kännedom om huru de på ändamålsenligt sätt skola verkställas, bör en husbonde äga, om han ej vill riskera att få sitt arbete förfeladt, eller i bästa fall få betala det öfver värdet. Hvad en praktisk landtman deremot ovillkorligen med egen hand bör kunna verkställa, är alla vid sjelfva jordbruket förefallande göromål, såsom plöja, skära, slå etc.; icke så mycket derföre, att dermed dagligen behöfva upptaga sin tid, hvilken åtminstone vid större jordbruk bättre kan användas med husbondens egentliga åligganden, utan hufvudsakligen för att i nämnda göromål kunna lemna sina arbetare undervisning och rättelse, om de vårdslösa eller äro okunniga i sitt arbete. Erforderlig skicklighet i bokföring och räknekonst äro kunskaper, som i våra upplysta tider ej hos någon bildad landtbrukare gerna kunna saknas, äfvensom en viss affärsvana är af nöden, isynnerhet å sådana egendomar der binäringar, såsom bränvinsbränning m. m. bedrifvas. Att förstå så mycket af djurläkare-vetenskapen att man vid förefallande sjukdomstillfällen sjelf kan lemna sina kreatur åtminstone den preliminära sjukvården, är af mycken vigt om man skall undgå förluster. Den mängd kommunala befattningar, hvilka enligt gällande författningar åligga landtmannen, erfordrar, om ej ovillkorligen juridiska kunskaper, dock kännedom af allmänna värfs handhafvande och de författningar som dermed äga sammanhang. — Utom nu uppräknade åligganden återstår ännu ett, måhända det svåraste och mest maktpåliggande af alla, det att rätt förstå sköta och handhafva sitt tjenstefolk och öfriga arbetare af hvilkas biträde man kan vara i behof. Hvarje husbonde som vill åtnjuta aktning af arbetare och tjenare måste förtjena det genom sitt eget uppförande och handlingssätt, så väl i det allmänna som enskilda lifvet. Men äfven den mest aktningsvärda husbonde måste dock i sitt umgänge med sitt tjenstfolk söka iakttaga denna måtta, detta lagom, som lika litet får urarta till en högdragen stolthet som till kamratskap. Att i första rummet gifva sitt folk rätt och fullt ut, hvad dem enligt ömsesidig öfverenskommelse tillkommer; att ej fordra för mycket eller vara alltför sträng i utkräfvandet af sina rättigheter; att aldrig med kält och småaktighet uttrötta dem, men deremot med lugn och allvar tillrättavisa verkliga och med uppsåt begångna fel; samt slutligen att med godhet och välvillja i nödens stund räcka dem en hjelpsam hand.»

Hvar och en landtbrukare skall utan tvifvel både med nöje genomläsa detta arbete och hafva nytta af sin läsning. Ty ehuru vårt omdöme för kännare icke kan ega synnerligt vitsord, så skulle dock alla yttre tecken bedraga oss om ej föreliggande *arbetsalmanach* är ett i många afseenden rekommendabelt verk, äfven för den Finska markens odlare.

9. *Lidandets väkter, andeligt skaldestycke af Arv. Aug. Afzelius.* Stockholm 1850. 118 pag.

Läsaren återfinner här en ny slags poesi af den allom välbekanta *Neckens* författare. Det är densamma Afzelius som tillika med den frejdade Dansken Rask öfversatte och utgaf de gamla *Eddorna*, som i förening med Geijer samlade och publicerade trenne band *Svenska folkvisor*, som utgifvit en diger samling kallad *Svenska folkets sagohäfder* och *Afsked af Svenska folkharpan;* han har således mest sysselsatt sig med folkpoesin och den nationella forntidspoesin, hörde till den Götiska skolan i Svenska vitterheten jemte Geijer, Tegnér och Ling, samt dokumenterade sig såsom en utmärkt poet i den oöfverträffliga *Neckens visa.* Ehuru han icke sjelf producerat mycket, har han dock genom sina samlingar ifrån folkpoesins område riktat den Svenska vitterheten med ovärderliga skatter, och gifvit den en nationell grundval på hvilken ensamt dess utveckling kan fortgå med framgång. Han intar således ett utmärkt hedrande rum bland sitt lands poeter, ehuru man gjort anmärkning emot hans arkaismer i språket. Han älskar visserligen gammaldags ord och ändelser, hvilket föreliggande andeliga skaldestycke äfven bevittnar; men detta är åtminstone i Necken fullkomligen på sitt ställe, och dessutom helt naturligt för en samlare af folkpoesin. Sturzenbecker, som gycklar med Afzelii arkaismer, synes icke haft ringaste sinne för dennes riktning åt det traditionella ifrån forntiden, som måhända en dag skall pånyttföda hela Svenska poesin; hvilket till någon del redan är skedt genom Geijer och Tegnér. De djupa och rena toner Afzelius uppfångat ur den forntida folksharpan, hafva ojemförligt mera värde än hela bingan af det moderna och sentimentala klingklang som fyllt så många häften af Svensk skönlitteratur. Om förf. person upplyser Sturzenbecker för öfrigt att: «Afzelius är pastor i den lilla staden Enköping i Uppland; det är annars en jovialisk man som har ingenting emot att om aftonen lefva «lusteliga och glädeliga» i det närvarande, sedan han hela dagen gångat sig trött i forntiden bland kämpar och gamla bragursmän.»

Denna pastor som under en lång tid af sin lefnad sysselsatt sig med den hedniska forntiden, har nu företagit sig att dikta ett kristeligt passionsstycke i samma stil ungefär som Klopstocks Messias. *Lidandets väkter* behandla Jesu pinos historia med inströdda moraliska episoder och stycken ur legenden, allt hållet i en halft Judisk halft fornskandinavisk tonart. Praktfullt och högtidligt är det hela, utan att på mer än några få ställen falla in i psalmtonen. Samma episodiska framställning, som t. ex. Nervander använde i Jeftas bok, förekommer äfven här; väkterna äro fördelade i 10—15 smärre stycken, hvaribland sådana moraliska målningar som *Smickret*, *Drömmen*, *Vänskapen och sorgen*, *Sömnen* och *Korsdragaren.* Vi tveka huruvida dessa episoder, som afbryta styckets gång nästan såsom den Grekiska choren, böra gillas eller förkastas; de äro åtminstone i sig sjelfva vackra och erbjuda reflexionsrika hvilopunkter för läsarens fantasi. Men hvad som icke kan gillas är de reflexioner som ofta i slutet af en skildring insmygas, och som störa intrycket af skildringen. Legenderna, Pilati hustrus dröm, qvinnorna vid korset, och dylika episoder äro deremot förträffliga och höra nödvändigt till det hela. Rätt många och de flesta taflor, som förf. framställer, äro så grandiösa och intagande praktfulla, att man i dem fullkomligt igenkänner Neckens författare. Men en svår anmärkning är att göra emot metern i några bland de berättande styckena; den går ganska knaggligt och fordrar en temmeligen våldsam omkastning af accenten på orden, hvarförutan hårda konstruktioner och arkaismer förminska de eljest präktiga recitatívernas njutbarhet. De skilda styckena hafva vanligtvis olika meter och i ganska många är den flytande och lätt. Väkterna äro tre efter nattens indelning hos Judarna; den första väkten bär titeln *Getsemane*, den andra väkten som upptar största delen

af skaldestycket behandlar Jesu lidande i staden och har underafdelningarna: «i öfversteprestens palats», «inför Pilatus», «inför Herodes»; den tredje skildrar lidandet på Golgatha. Det är för Svenska poesin ovana toner som höras i dessa väkter, och skaldestycket är värdt all uppmärksamhet; ty ehuru det utgafs till Julen och för sin luxuriösa typografiska utstyrsel tyckes tillhöra julliteraturen, har det dock ingenting annat gemensamt med denna. Till prof må vi anföra legenden om

Den heliga Veronica.

«Likt i det stormupprörda hafvets våg
Bland bränningar som seglarns julle skaka,
den milda månens bild du kastad såg
af böljorna än fram och än tillbaka;
Så uti svallet af den vilda hop
som der sig hvälfde fram med sorl och rop
sågs bland de mörka män en qvinna sväfva,
som fram till Jesu möte tycktes sträfva —
så skön som nordens sol en juni qväll
nyss förrn hon ingått i sitt midnattstjäll.
Hon trängs tillbaka — nu — hon återsyns,
och detta trogna arbete begynns.
Nu målet för sin längtan hunnen nära
dödsfången någonting hon tyckes bära;
Då hastigt sträcks emot den huldas barm
tillbakastötande en senfull arm
att henne från sitt ädla uppsåt skilja —
Men det är gudakraft i qvinnans vilja
när hjertat af en helig längtan slår
och ögat glänser af en ömhets tår.
Hon undan bruna armen lutad ned,
hörs plötsligt midt i tempelvaktens led
med ängels stämma bjuda tåget stanna,
och vecklar ut med upphöjd hand en duk
af orientaliskt lin med silke, mjuk,
och torkar blodsvett utaf Jesu panna.
O höga qvinnohjerta! uti dig
en ängel himlen sändt till menskans stig.
På qvalens himmel, uti nattens dimma,
som stjernor dina ömhetstårar glimma.
Hugsvalad väckt ur djupa smärtors famn
försonaren sin blick mot qvinnan vände,
och från hans läppar hördes hennes namn.
Den rösten djupt hon i sitt hjerta kände:
«Veronica! du troget uppfyllt har
det uppdrag dig en högre magt har gifvit.
I himlens bok i häfdernas förvar,
ditt namn odödlighetens ängel skrifvit.»
Den lidande sitt bleka anlete
nedlutade i dukens lena väder
att någon svalka åt den branden ge
som slog i tinningarnes hvarje åder.
Men hvilket under! i den samma stund
han svetteklädet tog ifrån sitt öga,
så stod hans anlete, det milda höga,
afbildadt uppå dukens hvita grund.
O Gud! att dock mitt hjerta blifva må
den duk du tryckt din dyra bild uppå!»

S. E.

Något om skolor.

Vi hafva förut några gånger antydt, huru i Finland det nödvändiga vilkoret för folkskolans allmännare verksamhet redan länge förefunnits, nemligen de undervisning behöfvandes håg att begagna sig af en sådan då den erbjudes. Undervisning i de allraförsta grunderna erbjudes också redan hvar och en i icke få församlingar såväl i städerna som på landet, och rudimenter till en folkskola i större utsträckning förefinnes således nästan öfverallt. Detta förhållande har den fördel med sig att man numera vid hela denna frågas diskuterande kan till utgångspunkt taga det som redan finnes till, samt således ifrån verkligheten leda sig till möjligheten, bygga skolans utbildning på dess begynnelse i lifvet, ej blott i teorin, hvilket utan tvifvel är den säkraste vägen. Derigenom får vårt ämne, folkskolans utvidgning till både innehåll och utsträckning, en säkrare hållning än förut var möjligt. Ty det är väl ingen af våra läsare mera obekant att folkskolor af flere olika slag, ifrån lägre elementarskolorna i städerna till de knappa byskolorna i glest bebodda socknar, finnas hos oss i temmelig mängd; om alla dessa just äro fullt ändamålsenligt inrättade lemna

vi derhän. Ingen stad i vårt kära fädernesland saknar numera sådana, och genom korrespondenser meddelade i tidningarna har allmänheten blifvit bekant med många aktningsvärda sträfvanden för upplysningens första vilkor äfven i de mest undangömda vrår af vårt vidsträckta land. Ifrån de östra gränsorna såvälsom de norra, ifrån Sakkola och Tohmajärvi såvälsom Rovaniemi — ifrån civilisationens stråkväg temligen aflägsna trakter «dit sällan någon länder» — till de innersta i Finlands hjerta belägna socknar — dem väl mången bland våra läsare känner ofullständigare än Sandwichsöarna — har man genom offentliggjord korrespondens från stället fått glädjande underrättelser om att äfven der slår hjertan varma för bildningens sak och färdiga att för den uppoffra något af sin beqvämlighet och gamla vanor, att äfven der lefver en oväntad håg för kunskap ibland menniskor som vid sina tillfällen hafva att kämpa en bister strid på lif och död emot naturens hårdhet. Intressant vore att uppräkna alla försök och fakta åt detta håll, men vi sakna bestämda notiser ifrån många trakter och vår statistik häröfver måste således få luckor, dem vi hoppas någon statistiker framdeles fyller. Om vi af denna orsak nödgas lemna skolstatistiken derhän, så ville vi dock hafva påmint om gagnet att samla hithörande notiser med noggranhet, för att hafva en fast faktisk basis. Vi skola icke så misskänna läsarens omdöme att vi något tala om folkskolans och den allmänna undervisningens nytta och nödvändighet, då satsen numera är axiomatisk.

Men någon oreda i föreställningen om hvad med folkskola bör förstås herskar måhända ännu hos mången, och hvad värre är många embryoner till sådana skolor hos oss hafva haft blott ett lif för dagen, hafva försvunnit med sina stiftare, således icke varit inrättade på stadig fot. Så har man på en eller annan ort sett byskolor växa upp såsom svampar i höstregnet när en nitisk prestman framkallat dem, och snart åter vissna bort när stiftaren flyttade till annan ort och hans efterträdare, som måhända i främsta rummet afsåg sin beqvämlighet, spridde likgiltighetens vinterkyla i sina sockenboers sinne. Det är icke godt, det ger den utomordentligt vigtiga angelägenheten till pris åt en tillfällighet. Deraf orsakas ett fluktuerande, som icke medgifver det jemna om än långsamma framskridande i folkbildningen man eljest hade anledning att hoppas; i de flesta fall får man icke tänka sig någon verklig stadgad skolinrättning, utan blott en undervisning för tillfället, sådan exempelvis äfven skriftskolan är, vissorligen god nog sålänge den varar men icke görande tillfyllest för framtiden. Dock har äfven de fasta skolinrättningarnas antal tilltagit i senare år, dels genom donationer, dels genom kommunernas beslut eller välgörande föreningars verksamhet. De skilda slagen af undervisningsanstalter, hörande till folkskolans område, som hos oss finnas äro: *1. lägre elementarskolor* i städerna, som i allmänhet höra till detta område, ehuru på några få ställen flere lärare blifvit anställda som lemna undervisning i ämnen hvilka icke direkte tillhöra folkskolan; hit räknas också *Lankasterskolorna* som antingen af privata personer eller kommunerna blifvit inrättade i städerna. *2. Fasta sockenskolor*, oftast tillkomna genom testamenten såsom Ahlmans, Sasslins, Nybergs m. fl. eller genom församlingens beslut med aflöning ur socknemagasinsfonden; till denna klass torde man också få räkna *brukskolorna* som hafva bruksägarena att tacka för sin tillkomst. *3. Söndagsskolor* för städernas handtverksklass, hvilka, af staten anbefallda att inrättas i alla städer, till en del uppbära understöd af allmänna medel. *4. Flickskolor* i några städer, hvilkas antal just de senaste åren förökats och väl småningom måste inrättas i alla städer, om man icke vill begå en orättvisa mot halfva befolkningen. Af privat välgörenhet inrättade finnas några sådana i mindre skala äfven på landsbygden. *5. Ambulatoriska byskolor*, antingen så inrättade att en eller ett par lärare resa omkring och gifva barn undervisning några veckor i sänders på hvart ställe, eller ock så att

de läskunnigare bland socknarnas allmoge förbinda sig att på lediga stunder undervisa barnen hvar i sin by; af sådana kan en socken räkna sina 30 à 40, men de äro merendels efemära och stå på lägsta trappsteget af utbildning. 6. *Småbarnskolor*, hvilka man ändock icke får frånkänna egenskapen att derjemte vara undervisningsanstalter, om än hufvudändamålet med dem vore att lemna barnen skydd och vårdande tillsyn under föräldrarnas frånvaro. Dessa äro ungefär de olika slagen af folkskolor som anträffas hos oss, men de variera mycket både till kunskapsmåttets storlek och läroämnen. Vi taga härvid icke särskildt i betraktande att i flera byskolor lemnas undervisning blott om söndagarna, hvarföre de också kallas *pyhäkoulut*; men emedan de endast till tiden skilja sig ifrån de vanliga byskolorna, *kinkerikoulut*, så kunna de hänföras till detta senare slaget, så mycket mer som söndagsskolorna i städerna äro något helt annat. Skolor med speciell syfte, såsom tekniska real-, landtbruks- och spinnskolorna, räkna vi icke hit, emedan de icke så som alla förenämnda åsyfta den arbetande klassens allmänna bildning. Städerna hafva således de flesta hithörande inrättningar, såsom naturligt är då mängden af undervisning behöfvande der är större på ett ställe än i socknarna; dernäst torde få större bruk sakna sin lilla skolinrättning och i stora folkrika byar finner man lätt behofvet af en sådan. Men i socknar med små och från hvarandra aflägsna byar erbjuder inrättningen af fasta skolor många svårigheter, hvarföre sådana icke heller uppkommit till något större antal.

Om läroämnena i hvarje slags skola kunna vi icke lemna bestämda uppgifter, emedan dessa ofta nog fått bero af lärarens nit och skicklighet och sällan blifvit fixerade vid stiftelsen. Utan tvifvel är denna fluktuerande egenskap nyttig eller åtminstone framkallad af nödvändigheten, sålänge inga skollärare-seminarier sörja för utbildningen af alla skolors nödvändigaste requisitum: lärarena. Ofta nog har en inrättning tillfälligheten att tacka för tillgången på någon duglig lärare, ofta får den framsläpa ett tynande lif af brist på lärare med alla erforderliga egenskaper: nit, kunskaper, skicklighet och ordentlighet. Bristen på seminarier är en ibland de svåraste olägenheter Finlands folkskolor hafva att bekämpa. I de allraflesta fall utgöras likväl läroämnena af de första grundvillkoren för kunskap: innanläsning, skrifning, räkning, biblisk historia och katekes; i de lägre elementarskolorna tillkommer någon öfning i sång, ritning, geografi och historie samt Euklides elementa. Söndagsskolorna i större städer lemna ock undervisning i kemi, mekanik o. s. v., flickskolorna någongång också i handarbeten. Undervisningsspråket måste naturligtvis rätta sig efter de flesta elevernas modersmål; det är således Finska i de flesta inrättningar af detta slag. Endast i de mera Svenska städerna kan undervisningen utan olägenhet meddelas på Svenska; blott några få stiftelser hafva bestämda föreskrifter angående språket, men sakförhållandena hafva häruti gifvit bestämdare förhållningsordres än alla skrifna paragrafer. Utom Finlands gräns finner man också Finska skolor, exempelvis i Petersburg, der en Finsk skola både för flickor och gossar och en söndagsskola med betydligt antal elever florerar, inrättade för icke länge sedan. Der läses ibland annat äfven Euklides elementa på Finska, liksom detta är fallet äfven i flere bland de Finska städernas skolor. Allmänna historien och geografin äfvensom Finlands föredragas på många ställen likaledes på Finska, när elevernas språkkunnighet så fordrar; ty till den orimligheten att undervisa elever på ett språk som de icke förstå har man oss veterligen icke någonstädes gjort sig skyldig. I sockenskolorna kan på få undantag när intet val äga rum, emedan de nästan alla äro anlagda i Finska socknar; men läroämnena äro också blott de allraförsta grunderna. Någon byskola i Svenska talande socknar känna vi icke, utan skötes i dem den första undervisningen vanligen af föräldrarna eller af någon dervid vanfäldre qvinna — en nödfallsutväg som borde göras öf-

verflödig genom ordentliga undervisningsanstalter.

I Finland torde för närvarande utan öfverdrift kunna räknas omkring ett par hundrade folkskolor. Någon tidning har sagt att det redan vore lättare att uppräkna de socknar der skolor icke finnas, än de som hafva sådana. Huru dermed än må vara — säkert är att mycken svårighet möter den som vill uppräkna de ställen der skolor finnas. Ty ganska ofta har nyheten om inrättningen af en så naturlig anstalt som den för barnaundervisning, icke hunnit fram till offentligheten; merendels har en sådan anstalt verkat tyst och stilla, obekant för andra än närmaste grannar som njöto frukten af den. Ambulatoriska skolmästare finnas t. ex. i vestra delen af Finland i temmeligen betydlig mängd, churu deras ostadiga boningsplatser gör det svårt att noga förteckna ställena der de verka. *Suometar* har förtjensten att hafva bragt dylika notiser till offentligheten; men hennes korrespondens kom företrädesvis ifrån östra Finland, och derföre gör Suometar sig skyldig till den förhastade slutsatsen att vestra delen af fäderneslandet skulle hysa mindre nit för den allmänna undervisningen. Fasta skolor finnas der flere, och dessa äro till större delen gamla inrättningar; men måhända har östra delen dessa år fått flere ambulatoriska och byskolor. Huru bristfällig än vår uppgift måste blifva, skola vi dock uppnämna åtminstone de senast inrättade, jemte några äldre mer kända. Bland de nya är det väl möjligt att några icke mer existera, utan försvunno efter en kort verkningstid, men att de funnits är redan bättre än allsintet. Gamla sockenskolor funnos i Karelen (enligt Finl. Allm. Tidn.) mot slutet af sistförflutna sekel nästan i hvarje socken, ehuru de till större delen kommo i lägervall af brist på dugliga lärare; exempelvis kan man uppräkna *Libelitz*, *Tohmajärvi*, *Kesälax*, *Kiides*, *Ilomants* och *Pielisjärvi* med underlydande kapeller. För att afhjelpa bristen på lärare var också domprosten Magnus Alopæus, ordförande i Wiborgs konsistorium, omkring 1781 betänkt på inrättandet af ett slags seminarium eller Normalskola i Wiborg; han förordnade ock att hvar och en som ville söka skolmästaretjenst i socknarna skulle pröfvas af domkapitlet. Saken drogs inför kejsarinnan Katarina, som på domkapitlets supplik gaf ett gynnsamt svar; men af hela saken vardt likväl ingenting, vi känna icke af hvad orsak. Måhända af samma orsak som kyrkolagens stadgande om sockenskolor aldrig kom till verkställighet. I Kongl. Maj. resolution på presterskapets besvär af den 10 aug. 1762 förordnades «att på de orter hvarest församlingarnas vidsträckta belägenhet sådant fordrar och klockarne icke kunna enligt kyrkolagen vederbörligen sköta undervisningen för socknarnas barn, församlingarna böra vara omtänkta att besörja om sådana barnalärare; men hvad sjelfva sättet att slika skolor inrätta, samt lärarne dervid aflöna m. m. beträffar, ville kongl. maj. hafva allt sådant till församlingarnas egen öfverläggning i allmän sockenstämma samt pastorum och kontraktsprostarnas vidare uppsigt öfverlemnadt.» Denna allmänna sockenstämma kom aldrig på de flesta ställen. Erkebiskop Tengström klagar deröfver 1822 med följande ord: «oaktadt denna öfverhetliga anmaning längesedan i landet utgått, hafva dock få församlingar i stiftet densamma efterföljt, hvad nemligen inrättningen af offentliga skolor på socknarnas egen bekostnad till någon allmännare undervisning för allmogens barn beträffar; utan fortfar man gemenligen än liksom fordom att låta densamma på föräldrarnas, och särdeles mödrarnas omsorg ankomma; dervid dock stundom enskilda barnalärares eller lärarinnors, sällan klockares, biträde sökes och begagnas. Då statsverkets tillgångar ej medgifvit att slika skolor på landsbygden anlägga och underhålla, har det som i denna väg hos oss gjordt blifvit, merendels kommit från enskilda ståndspersoners välvilja och frikostighet, som härutinnan både sett och sökt afhjelpa allmogens behof.» På *Åland* inrättades af grefve Pehr Brahe 1639 med allmänna medel en skola, som en tid hade 3 lärare och der äfven gro-

kiska och latin lästes; den var först stationerad i Saltvik, flyttades sedermera till Kastelholm, skolmästaren hade boställe och ett skolhus var uppbyggdt, men råkade i förfall och skolan upphörde 1791. Den äldsta ännu fortfarande skola är pedagogin i *Kimito*, som rikskansleren Axel Oxenstjerna med egna medel grundade 1649; till boställe för skolmästaren anslogs ett hemman Tjuda vestergård, som ännu disponeras för samma ändamål. På kronans stat inrättades redan 1661 med ringa lön en fast skola i *Lojo*, som 1762 fick sitt anslag förökadt till 34 tunnor, utom ett skolhus uppfördt på kyrkbacken och boningsrum för läraren; men 1816 fördelades detta anslag på Heinola och Tavastehus skolor. I det stället beslöto sockenboerna att aflöna läraren ifrån socknemagasinsfonden. I *Kisko* aflönas sedan 1782 en skolmästare med 16 tunnor af socknen och någon liten afgift för person af torpare m. m.; denna skola är numera ambulatorisk. På *Åminne* gods stiftade baron Armfelts enkefru 1796 en barnskola, för hvilken skolhus uppbyggdes och som underhölls med inkomsten af 2 frälsehemman. En tid underhölls i *Tammela* en skolmästare af socken (en kappe från hvarje hemman); men anslaget upphörde med lärarens död. Till följe af borgmästaren Johns testamente af 1801 inrättades ambulatoriska skolor i *Vånå* och *Janakkala*, som till en del underhöllos af församlingarna, emedan den testamenterade summan icke var tillräcklig. I *Paldamo*, *Hyrynsalmi* och *Sotkamo* antogos på lagman Antells förslag 1805 sockneskolmästare med aflöning af kronan, ehuru de föga torde hafva motsvarat sin bestämmelse; och i *Mustasaari* omtalas en byskola vara inrättad 1814. Den förnämsta bland enskilda stiftelser från äldre tider var dock den *Ahlmanska* donationen, på grund af hvilken fasta skolor uppkommo i *Birkkala*, *Messuby*, *Kangasala*, *Vesilax*, *Lempälä* och *Pelkänä*. Testatorns upplysta själ framlyser såväl i inrättandet af sockenskolor i allmänhet, som deraf att han äfven stadgade undervisning i landthushållning vid dessa skolor. Testamentet har deri likhet med Adam Wilckes i Wiborg. Det är också en godkänd princip i flere länders folkskolor att med den allmänna undervisningen gerna bör förenas någon praktisk handledning, antingen i handtverk eller trädgårdsskötsel eller jordbruk. Men Ahlmans vilja har icke blifvit utförd, emedan verkställigheten mött hinder, förmodligen af brist på tillräckligt anslag för flere lärare, eller också af brist på jord för experimenter. Att den enda läraren skulle förbindas att derjemte undervisa t. ex. i trädgårdsskötsel, synes dock icke vara hvarken obilligt eller overkställbart. En god folkskola måste antingen såsom den Rudenschöldska lemna eleverna tillräcklig ledighet för sysselsättning med kroppsarbeten, eller ock sjelf erbjuda dem tillfälle till sådant; i annat fall blir språnget för stort ifrån blott kroppsarbete till blott läsning. Såkallade pedagogier funnos i många städer, och på flere bruk äga pedagogerna rättighet till presterlig tjensteårsberäkning, exempelvis Fagervik, Tykö, Orisberg; men lägger man dertill några lägre skolor i Åbo och Wiborg, så torde i det närmaste folkskolorna från äldre tider vara uppnämnda, de ambulatoriska som blott för någon tid funnos till, exemvis i Pargas, dock undantagna. Men ifrån 1840-talet synes det som skulle frågan, hvilken ifrigt diskuterades redan i början af seklet, å nyo hafva blifvit upplifvad. Se här en liten förteckning efter Suometars uppgifter:

För 1847:

I *Hiitola* byskolor enligt kyrkoherden Berghs metod inrättade.

vid *Puhos* såg en skola grundad af sågägaren.

Sasslinska skolan, fast sockenskola förenad med predikantstjenst, grundad med ett kapital af 2000 Rub. s. år 1847 i Tavastkyro.

I *Loppis* en söndagsskola i kyrkobyn samt 26 byskolor, grundade på 150 tunnors anslag af socken, sålunda att räntan deraf användes.

I *Tyrvis* har barnaundervisningen någon tid bestridits af kyrkokassan.

I *Vesilax*, mindre byskolor mest för innanläsning.

I *Thusby* grundlades en fast skola af krigsrådet *Nyberg*, som för detta ändamål testamenterade 4000 Rb. s. kapital.

För 1848:

I *Lappvesi*, lördagsskolor i byarna.

I *Kristina*, en småbarnskola.

I *Hattula*, söndagsskola.

I *Kesälax*, ifrån äldre tider tjenstgjorde klockaren tillika såsom skolmästare; brist på lärare öfverklagas.

I *Kakkis* kapell under Wiborgs socken, likaledes ifrån äldre tider.

Vid *Rokkola* spegelfabrik begyntes för någon tid sedan en barnskola af handelsbetjenten *Luukkonen*, vid hvilken barnen betalte $1\frac{1}{2}$ Rb. B. ass. i månaden.

I *Hirvensalmi* funnos 8 byskolor eller pyhäkoulut, och en sockenskola som hölls af kyrkoväckaren, hvars duglighet dertill berömmes; denna senare utgjorde ett slags föresyn för de mindre byskolorna.

I *Raumo* testamenterade kapellan Ilvan ett kapital af något öfver 4000 Rb. s. till en undervisningsanstalt för mindre barn; hvilken också kom till stånd och har haft framgång.

I *Kiides*, daterar sig ifrån äldre tider.

I *Sakkola*, söndagsskola i något större skala hvad läroämnena beträffar, ty bland dem ingår också modersmålets grammatik, geografi m. m.

I *Kiuruhvesi*, kapell under Idensalmi, 16 söndagsskolor i byarna, föranstaltade af dåvarande prosten Frosterus.

För 1849:

Kuopio har numera flera hithörande inrättningar; staden en flickskola grundad 1846 af fruntimmersföreningen, som fått emottaga betydliga gåfvor af brukspatron *Längman*, och en Finsk skola bekostad af kyrkoherden D:r *M. Ingman* sedan 1845; landsförsamlingen en rörlig skola med 2 lärare, af hvilka den ena aflönas af sockenboerna, den andra af kyrkoherden D:r Ingman, som dertill anslagit 30 tunnor eller inkomsten af godset Savisaari nära staden; anstalten är ställd under en direktions vård.

I *Uleåborg*, en småbarnsskola hållen af fruntimmersföreningen, och en söndagsskola för innanläsning, skrifning och räkning med 50 à 70 elever af fattiga föräldrar.

I *Ikalis*, söndagsskola.

I *Borgå*, flickskola der fattiga barn sysselsättas med handarbeten, uppehållen af fruntimmersföreningen; bevistas af omkring 30 flickor. Klockaren *Salander* hade för 30 år tillbaka begynt en skola, som fortsattes af hans enka, för de fattigare stadsboernas barn.

I *Räisälä*, 33 söndagsskolor i byarna och 18 sådana i Kaukola kapell.

I *S:t Michels* socken hålles 3 ambulatoriska skolmästare, af hvilka en aflönas af sockneboerna, 2 af guvernören.

I *Wiborg*, Finsk skola grundad med subscriberade medel, för nyårsvisiters afläggande o. s. v.

I *Rovaniemi*, söndagsskola bevistad af 49 barn.

I *Tohmajärvi*, tvenne ambulatoriska lärare.

I *Keuru*, småbarnsskolor för innanläsning några vissa dagar i veckan.

I *Wasa*, flickskola för handarbeten, hållen af fruntimmersföreningen; dessutom vexelundervisningsskola.

I *Parikkala*, en ambulatorisk skola med största utsträckning hvad läroämnena beträffar; ty läraren *Innains* nit och skicklighet hade med framgång bibringat eleverna kunskap till och med i algebra, trigonometri och differentialräkning. Såsom läroböcker nämnas: «Boreniuksen luvunlaskennon oppi, Kilpisen Eukliden alkeet, Suomen historia ja Suomen tilasto.» Upphörde vid lärarens flyttning till Wiborg.

För år 1850:

I *Tuulois* kapell en fast skola grundlagd af öfverste von Platen; besökt af 168 elever, deribland 88 gossar och 80 flickor.

I *Björneborg*, flickskola bekostad af fruntimmersföreningen.

I *Ruovesi*, ambulatorisk skolinrättning.

I *Mäntyharju* hålles en skolmästare som erhåller 2 kappar för hvarje skoldag.

i *Rantasalmi*, söndagsskola begynnt af mag. Nykopp för 3 år tillbaka, sedermera på presten Ahlboms förslag utvidgad till omkring 70 byskolor, hvilka tidtals visiteras af presterskapet för att vidmagthållas i godt skick. Äfven här lärer kyrkoherden Berghs metod följas.

Söndagsskolorna för städernas handtverksklass åtnjuta enligt Kejs. Förordn. af d. 7 juni 1847 understöd af allmänna medel, nemligen den i Helsingfors 500 Rb. s., i Åbo 300, Wasa, Björneborg, Tammerfors, Tavastehus, Kuopio, Wiborg och Uleåborg hvardera 75, men i alla öfriga småstäder tillsammans 500 Rb. Samma förordning stadgar att bland andra läroämnen äfven Finska historien och geografin böra läsas, samt att eleverna årligen böra erlägga i Helsingfors och Åbo en afgift af 2 Rb., i Björneborg, Tammerfors, Tavastehus, Uleåborg, Wasa och Viborg 1 Rb., i Borgå, Kristina, Ekenäs, Fredrikshamn, Gamlakarleby, Kuopio, Lovisa, Nyslott och Nystad 70 kop., i Brahestad, Jakobstad, Kexholm, Jyväskylä, Joensuu, Raumo, Sordavala, Torneå och Villmanstrand 40 kop.; denna afgift erlägges dock blott af gesäller och deras vederlikar, lärgossarna deremot hälften. Dessa skolor som utom de för lägre undervisningsanstalter vanliga ämnen äfven skola meddela någon kunskap i mekaniken och geometrin, efter råd och lägenhet också i kemi och fysik, äro mycket olika freqventerade; i några går elevernas antal till hundradetal, i andra blott till 15 à 20. Deras verksamhet och förmåga att motsvara sitt ändamål beror, liksom andra undervisningsanstalters, naturligtvis af lärarenas duglighet för sitt kall; och vi befara att de flesta härutinnan äro vanlottade. När undervisning meddelas blott en gång i veckan så erfordras vida mer talang hos läraren, om något hufvudsakligt skall vinnas, än när eleverna dagligen äga tillfälle att lägga ett grand till sin kunskap.

Man finner att på de flesta ofvanuppräknade ställen flyttbara skolor äro inrättade och hos allmogen bäst ackrediterade. Det är samma observation som föranledt grefve Radenschöld i Sverige att låta skolan gå till barnen, när barnen icke kunna gå till skolan. I de vidsträcktare församlingarna torde det också för alltid blifva ovillkorligen nödvändigt att hafva byskolor i stort antal jemte den fasta sockenskolan, som vore beräknad för större barn och efter omständigheterna kunde inskränka sin lärotid till 2 à 3 dagar i veckan, t. ex. torsdag, fredag och lördag, eller i folkrikare trakter till läsning blott på förmiddagen. Barnen kunde de öfriga dagarna eller den öfriga hälften af dagen deltaga i kroppsarbetena hemma. Byskolorna åter, som hafva att göra med helt små barn, böra i ingen händelse utsträcka läsningen till mer än halfva dagen, emedan barnen nödvändigt fordra rörelse och ledighet emellanåt om de icke skola få leda för läsningen. Huru ostridig en högre folkbildning än bör anses vara, så låter nödvändigheten för mängden af eleverna att arbeta i sin anletes svett för sitt uppehälle ännu mindre bortresonnera sig; de äldre gossarna och flickorna kunna icke för skolgången uppoffra åratal, de *måste* förtjena sitt uppehälle genom arbete åtminstone halfva veckan året om. Att låta skolgången fortfara alla dagar i några vissa månader om året och hålla ferier andra månader, är måhända mindre lämpligt. Men förenas kroppsarbete vexelvis med undervisning i bokliga konster så kan ungdomens skolgång fortsättas längre tid, ända till 20:e året, och framstegen i sjelfva verket blifva långt större än under en hastig forcerad kurs på blott 2 eller 3 år. Denna metod använder man vid skriftskolan, nemligen att inskränka läsningen till någon eller några dagar i veckan, den är förestafvad af nödvändigheten, och det skulle lända hela folkskolefrågan till fromma om man upptoge och vidare utvecklade förhållanden och inrättningar som redan förut existera och som vunnit erfarenhetens stadfästelse. Af allt det föregående synes att vår stora allmänhet har synnerlig håg för undervisnings inhemtande och meddelande; men det står icke i någons makt att borttaga villkoret för all kunskaps

inhemtande: nödtorftig bergning genom arbete. Att inskränka läsningen till blotta söndagseftermiddagen är en nödfallsutväg, som härstammar ur samma orsak; med den kan dock icke målet uppnås ens någorlunda behjelpligt, ehuru man bör glädja sig åt söndagsskolorna såsom en liten begynnelse till ändamålsenligare inrättningar åt samma håll. I Nordamerika har man snart sagdt otaliga söndagsskolor på alla ställen; men man har ock fullständiga folkskolor med hvilka de förra löpa parallelt och komplettera hvarandra. I Norge — der i förbigående sagdt äfven Finnarna åtnjuta en ambulatorisk skolundervisnings frukter — har man byskolor och ända till 1,904 pedagoger som flytta ifrån det ena läslaget till det andra, dröjande några veckor i hvarje; oaktadt äfven fasta skolor finnas der i temmelig mängd. Samma skäl som också i Finland gäller, har föranledt denna åtgärd: församlingarnas vidsträckthet och svårigheten att låta arbetena hemma länge hvila.

I Sverige äro visserligen de flesta fasta, men förordningen om folkundervisningen medgifver ock flyttbara skolor. Stadgandet är följande: «§. 1. I hvarje stadsförsamling och hvarje socken på landet bör finnas minst en, helst fast, skola med vederbörligen godkänd lärare. Der medellöshet eller lokala förhållanden hindra inrättandet af en fast skola, må tills vidare barnaundervisningen besörjas i flyttbara skolor med en eller flera behörigen godkända lärare. Sådana flyttbara skolor böra likaledes inrättas der uti ett vidsträcktare pastorat åtskilliga byar, hemman, torp eller lägenheter äro från den fasta skolan så aflägsna, att hinder för dess begagnande för många af församlingens barn uppkommer.» I Danmarks ännu gällande folkskolestadga af 1814 bestämmes till och med afståndet emellan barnens hemvist och skolan: «§. 1. Skoldistrikterna på landet böra, såvidt orternas belägenhet det tillåter, sålunda indelas att de som skola undervisas icke hafva längre väg till skolan ifrån deras hem än ¼ mil. §. 2. I de socknar der boningsplatserna äro så spridda, enstaka och långt ifrån hvarandra belägna att det behöfliga antalet skollärare efter §. 1 icke kunna anställas utan alltför stort omak för inbyggarne, må ambulatoriska skolor inrättas. Dessa socknar böra icke dess mindre indelas i vissa skoldistrikter och den ambulatoriska skolinrättningen bestå deri, att åt en och samma skollärare anvisas 2 eller högst 3 skoldistrikter, i hvilka han skall gifva undervisning.» I Tyskland deremot torde öfverallt fasta skolor vara inrättade. Danmarks folkskola är såsom man af ofvanstående datum finner redan gammal och strängt ordnad i alla punkter; föräldrar eller husbönder som försumma att låta sina barn eller tjenare gå i skolan plikta något visst för hvarje dag pilten uteblifver, och vid bristande tillgång kan plikten förvandlas till kroppsstraff eller fängelse vid vatten och bröd. Skollärarne äro ock der ojemförligt bättre aflönade än i Sverige: några hafva en lön af 400 Riksbanksdaler (d. v. s. 280 Rb. s.) utom fri boning och bränsle; i Sverige deremot är stadgadt att ingen folkskollärare får hafva mindre än 16 tunnor och de flesta torde hafva omkring 20 tunnor i inkomster utom «tjenlig bostad och nödigt bränsle», således ungefär tredjedelen af de Danska lönerna. Förenar han klockarsysslan med skolsysslan så kan han hafva sin nödtorftiga bergning, men knappast i annat fall. Af lärarne i de 497 folkskolor, som vid slutet af 1844 voro inrättade i Sverige, voro 118 prestmän, 178 klockare och orgelnister, 184 utan annan befattning, 9 lärarinnor i flickskolor, 5 militärer, o. s. v. Deraf ser man huru få de äro som egentligen egnat sig åt folklärarekallet; jemförelsen utfaller i detta afseende betydligt till Danmarks fördel. Kontrollen är ock strängare i det senare landet, ty presten i socknen bör hvar 14 dag besöka skolan och i en bok anteckna att han funnit allt i bästa stånd, hvarförutan kontraktsprosten bör inspektera och examinera en gång om året. Då skolan, åtminstone i många fall, har 2 klasser och blott en lärare så komma barnen i sjelfva verket att läsa blott 3 dagar i veckan, eme-

dan klasserna tura om med dagar; lästimmarna äro 5 för dagen om vintern, 6 om sommaren; skolgången räcker ifrån barnens 7:e till deras 15:e år. Danmarks seminarier stå ock på en högre grad af utbildning än de Svenska ännu hunnit uppnå. Både seminarier och folkskolor hafva väl i Tyskland ännu större utsträckning hvad läroämnena beträffar, men det synes dock af berättelser derifrån som skulle resultatet af skolgången icke motsvara ansträngningarna för skolan. Barnen betala, åtminstone i Preussen och Sachsen, allmänt en skolafgift af 1 groschen i veckan. Det oaktadt uppgå lärarnes löner icke till mer än omkring 200 thaler (icke fullt 200 Rb. s.) utom fri boning; hvarföre de ock merendels tillika äro klockare, och som sådana hafva andra 200 thaler. Man har i Tyskland mycket ifrat emot denna förening af tvenne så olika tjenster, men den kan icke undvikas förr än lönernas belopp betydligt höjes. Kanske är detta just orsaken till skolornas mindre framgång. Skolhusen äro deremot präktiga och seminarierna jemförelsevis rikt doterade.

I Danmark har hvarje sockneskolmästare äfven ett stycke mark att odla, och den Svenska skolförordningen säger i §. 4: «Dessutom bör så vidt sig göra låter, ett lämpligt jordland ställas till skollärarens disposition, dels till brukning för eget behof af jordfrukter, dels för att lemna tillfälle till undervisning i trädplantering och trädgårdsskötsel.» På undervisningen i sång lägger man öfverallt i Tyskland, Danmark, Norge och Sverige mycken vigt och det med rätta; våra lägre elementar- och lankasterskolor prestera också något i den vägen, men i landsförsamlingarna lärer något dylikt icke ens blifvit försökt. Det är ock lätt förklarligt, ty dertill skulle fordras lärare som vederbörligen förberedt sig till sitt kall, dertill erfordrades seminarier. De folkskoleinrättningar som hos oss finnas skulle utgöra en vacker början till dylikas allmännare införande, men de kunna omöjligen motsvara sitt ändamål och löna använd möda och kostnad så länge inga seminarier sörja för tillgången på dugliga lärare. Det är fara värdt att dessa unga planteringar af enskildas menniskokärlek och kristliga nit skola förvissna eller urarta af brist på vårdare, till stor afsaknad för fäderneslandet. Men för inrättandet af folklärare-seminarier är ingen privat välgörenhet tillräcklig, inga testamenten kunna väntas nog stora till att betäcka den årliga kostnaden för seminarier. Men skulle åter sådana finnas i tillräckligt antal, åtminstone lika många som gymnasier, och af behörig godhet, så skulle resten snart sagdt göra sig sjelf; folkskolor skulle då utan tvifvel uppkomma dagligen nya, och de gamla utvidga sin verksamhet. Sverige har 13 stift och domkapitlen äro förpligtade att i hvarje stiftsstad bereda tillfälle för dem som vilja egna sig åt folklärarekallet att i ett seminarium erhålla undervisning och öfning i de till detta kall hörande ämnen.» Derförinnan hade Sverige, liksom Finland nu, väl en mängd folkskolor, men de anlades och sköttes vanligen utan plan; «de bättre doterade sköttes af prester och stundom på ett sådant sätt att man tydligen kunde se att lärarens mål ej låg inom folkskolan; för öfrigt besörjdes folkundervisningen af gamla soldater, betjenter, klockare och gummor utan bildning, hvarken i allmänhet eller i yrket och utan ringaste plan och metod» säger en Svensk författare. Detta allt ändrade sig så snart ordentliga seminarier kommit i gång, och Sverige har nu att uppvisa ganska lifliga bemödanden för folkskolans höjande till den betydelse en så vigtig inrättning tillkommer. Finland torde icke heller länge lemna de med mycken uppoffring tillvägabragta undervisningsanstalterna åt slumpen, som i dag kan till dem föra behjelpliga lärare, i morgon alldeles odugliga. I senare fallet är fara värdt att inrättningarna mera skada än gagna. Åtminstone kan allmänhetens förtroende för dem icke bibehållas annorlunda än genom lärarenas duglighet för sitt kall. Allmogen har svårt för att skilja sak ifrån person; de gamla sockenskolornas undergång i vårt land be-

visar detta nogsamt och talar ett afskräckande exempels tydliga språk. Dessa i sig sjelfva goda men i tillämpningen dåliga inrättningars undergång och misskredit bör man icke skylla församlingarnas okunnighet och oginhet för; man skulle då begå en orättvisa. Utan lärarnes oduglighet var naturligtvis orsaken dertill, äfvensom kanske något opraktiskt stadgande i sjelfva stiftelsen.

Man anträffar ofta prester som inse folkskolans vigt och nödvändighet men ändock undandraga sig att arbeta i en sådan, emedan ett dylikt arbete icke hör till deras kall. Och utan tvifvel är prestens kall annat än folkskolelärarens; han har rätt att befrias ifrån detta sednare, som ensamt är nog vigtigt för att fordra sin man. Skolan skulle säkert förlora på att hafva prester till lärare, ty dessa måste då behandla den såsom en bisak. Men ifrån skyldigheten att med deltagande följa sin sockenskolas framgång och genom ordets magt arbeta för den, kan presten icke dispenseras; icke heller torde någon samvetsgrann prest vilja undandraga sig religionsundervisningen i skolan, om så påfordras. Ty den arbetar själasörjaren i händerna, och lättar hans åliggande mångfaldt, hvarföre redan hans välförstådda intresse bör göra honom till skolans naturliga bundsförvant och medarbetare. Vi föreställa oss att intet annat än missförstånd och obekantskap med folkskolans väsende är orsaken dertill att någon prest icke ens velat tala godt för en sådan anstalts tillvägabringande i sin församling. Ty något inkast som ens förtjenade någon vederläggning på allvar, kan icke göras emot folkskolan; icke ens den största fattigdom i församlingen kan ursäkta dess uteblifvande, emedan den sjelf tjenar till att förminska fattigdomen — förutsatt nemligen att duglig lärare finnes, att skolan icke är på långt afstånd, och att eleven derjemte lemnas någon tid öfrig för sitt vanliga arbete hemma.

Vi föreställa oss en god sockenskolas inrättning under nuvarande förhållanden ungefär på följande sätt: församlingen indelas i vissa distrikter, måhända desamma som läsförhörslagen om de icke äro för stora, eller ock byar om dessa äro något folkrikare; hvart och ett af dessa distrikter organisera åt sig en byskola i någon förmögnare bondes hus. Då en välbeställd bondgård alltid har något större rum som står ledigt, så bör ägaren väl icke göra någon svårighet vid att upplåta det för ett så godt ändamål. Föräldrarna till barnen i distriktet utvälja någon kunnig och menniskoälskande man, som åtager sig att inöfva barnen i innanläsning, katekes, skrifning och räkning, emot någon ersättning som sammanbringas af barnens föräldrar. Läsningen sker här blott på föremiddagen, så att barnen kunna springa hem till middagen den korta vägen. Prestens åliggande är dels att uppmana till byskolornas åvägabringande, dels att undervisa de blifvande byapedagogerna om rätta sättet att lära barnen, dels att emellanåt besöka anstalterna för att på stället gifva råd och inhemta barnens framsteg. Detta allt är ingen nyhet, man har sett det verkställas på många trakter i Finland, och först i Nurmijärvi af kyrkoherden Bergh. Några stafningstabeller, griffeltaflor, förskrifter och skrifdon, samt några böcker för innanläsning, äro allt hvad till anstalten behöfves, och kostnaden derföre bör väl kunna sammanbringas genom frivilliga gåfvor af de förmögnare. Största svårigheten är att finna handledare för barnen i början då skrifkunnigheten är sällsynt; dock tro vi den vara lättare att öfvervinna än man vanligen föreställer sig, och finnes engång en centralskola så försvinner den alldeles. Central- eller fasta sockenskolan erfordrar deremot vidlyftigare anstalter och framförallt seminarier. Den bör icke gerna anläggas annorstädes än nära till kyrkan och vara gemensam för hela socken, med mindre någon privat donation förlägger den till annat ställe. Emedan betydliga kostnader äro förenade med denna inrättning så kan en församling icke bekosta mer än en sådan. Emellertid blir vägen till skolan sålunda nog lång för vidsträcktare församlingars gränsebebyggare. Men tvenne omständigheter förminska denna olägenhet: att eleverna i den-

na skola äro större, således kunna taga sig ut på längre vägar, och att läsdagarna förläggas till tiden näst före eller näst efter söndagen, då gossarna således kunna följa med kyrkfolket. Genom byskolorna, om de skötas ordentligt under prestens ständiga tillsyn och uppmuntran, böra de allraförsta och mest tidödande elementerna vara undanstökade; barnen böra känna den svåra konsten att läsa rent innantill, kunna skrifva behjelplig stil och räkna quatuor species i hela tal. Med denna underbyggnad kunna de i sockenskolan på jemförelsevis kortare tid inhemta bibliska historien, katekesförklaringar, Finlands historie och geografi, fullständigare räkenkonst, modersmålets rättskrifning och flytande innanläsning i skönlitterära skrifter, koralsång, naturkunskapens grunder, och om möjligt gymnastik, något handtverk, slöjd, trädgårdsskötsel eller dylikt efter omständigheterna. Dessa ämnen äro emellertid ingen ringa sak för barn som icke kunna egna hela sin tid deråt, när nemligen hvardera af dessa elementer bör och måste inhemtas grundligt om någonting skall vinnas med undervisningen. Ty hastverk och hafs får häruti icke äga rum. Af skäl som här ofvan anfördes måste skolgången inskränkas till 2 eller 3 dagar i veckan; och erfarenheten på andra ställen bevisar att detta är nog, om läraren besitter erforderlig skicklighet. För afståndets skull till hemmet måste dessa dagar väljas i en följd omedelbart efter hvarandra; måhända vore bäst att till sådana läsdagar använda fredagen, lördagen och söndagsmorgonen, eller också söndagseftermiddagen, måndagen och tisdagen. Dagarna åter skulle indelas i två lästimmar å rad med en timmes ledighet, både före och efter middagen; ty barnen böra fullt sysselsättas dessa få dagar, men deremot icke få några hemlexor. När de komma hem skola de åter med flit deltaga i föräldrarnas göromål, ostörda af tanken på lexor. Vilja förmögnare föräldrar för att förkorta skoltiden anbefalla hemläsning, så må det vara deras ensak, utan att ingå i skolans allmänna plan. Genom veckans fördelning sålunda emellan kroppsarbete och läsöfningar, skola eleverna utan tvifvel sköta båda delarna med mera friskhet och ifver än om några månader skulle egnas ensamt åt det förra, några åter ensamt åt de senare. Ty i denna plan skulle allsinga ferier ingå, om icke möjligen någon vecka hvarje halfår. Då naturligtvis äfven flickorna skola åtnjuta undervisning, men måste utgöra en skild klass, så beror på särskilda lokalförhållanden om de lämpligast kunna undervisas på samma dagar som gossarna men på skilda timmar, eller få sig anslagna skilda dagar; i senare fallet skulle läraren ändock hafva onsdagen och torsdagen ledig till hvila och egna studier. Och detta vore väl lämpligare, emedan i förra fallet nödvändigt erfordrades flere lärare. Svårligen kan ändock mer än en fullständigt aflönas enkom för skolan; men vi tänka oss möjligheten att församlingens presterskap skulle af embetspligt finna sig föranlåtet att tjenstgöra i skolan under religionstimmarna, och att klockaren eller orgelnisten kunde förpligtas att leda sångöfningarna, så framt han nemligen vore duglig dertill. Derigenom hade en fast sockenskola ändock tre lärare, med mindre så skulle hända att presten eller orgelnisten tillika vore skolmästare, hvilket icke heller är någon omöjlighet. Åtminstone klockaren eller orgelnisten har så lindrig tjenstgöring att den ingalunda ger tillräcklig sysselsättning; och man har i Sverige icke utan skäl förordat skolmästare- och klockare-befattningarnas förening, för den knappa aflönings skull som bestås åt hvardera särskilt. Den senare befattningen har ingalunda i sig sjelf någonting förnedrande som skulle förminska den aktning och det anseende i församlingen skolmästaren både behöfver och förtjenar. Här, såsom i andra fall, är det blott personernas okunnighet och odugliget som någongång ställt befattningen i mindre fördelaktig dager.

Den fasta skolan måste naturligtvis hafva sin egen lokal, och denna rymlig och snygg. I kyrkobyn eller nära derintill torde väl i alla församlingar finnas för detta ändamål lämpliga rum att tillgå, då hyran förmod-

ligen blir högst ringa. I början då andra dryga omkostnader måste göras, vore det icke rådligt att urgera en ny skolbyggnads uppförande på församlingens bekostnad, emedan utgiften för den måhända skulle afskräcka deltagarena i företaget. Längre fram då skolans välgörande verkningar blifvit uppenbara för hvar och en, skall man väl finna sin räkning vid att uppbygga skolhus, såsom det i andra länder brukas. Men på inventariers anskaffande, så många och så goda som nödigt är, får intet uppskof äga rum och ingen illa beräknad sparsamhet göra sig gällande; ty brist på sådana skulle måhända förorsaka undervisningens misslyckande eller fördröjandet af dess resultater. Läroböcker, förskrifter, kartor, taflor, koralböcker o. m. d. måste genast anskaffas; men det vore illa beställdt med samfundsandan och nitet för saken, om dessa effekter icke kunde sammanbringas genom skänker af församlingens förmögnare medlemmar. Gymnastiken som eljest borde höra till folkskolan, torde man ändock tills vidare nödgas umbära i våra nuvarande förhållanden; på ett eller annat ställe kan den väl ändock införas utan många omgångar. Den svåraste punkten är dock utan tvifvel lärarens årliga aflöning, emedan en alltför knapp lön skulle förderfva hela inrättningen. Ifrån Sverige höres en allmän klagan öfver folklärarenas otillräckliga aflöning, oaktadt kursen genom seminarium göres så lätt och så litet kostsam som möjligt är. Men en ny inrättning har alltid i sin begynnelse att kämpa en hård kamp emot den öfverdrifna försigtigheten, njuggheten och trögheten att gå ifrån gamla vanor. För så godt pris som 16 tunnor spanmål kan ingen församling vinna undervisningens ovärderliga fördelar. Att någon duglig lärare kan finnas beredd att uppoffra sig för den goda saken är allt godt och väl, men ett sådant undantagsfall bör icke tagas med i beräkningen såsom regel, ty då skulle man alltför ofta missräkna sig. Illa aflönade befattningar komma enligt regeln förr eller senare att innehafvas af oskickliga personer, då ofta intet val kan äga rum; och dessa hafva med sig till följd en förkastelsedom öfver hela den goda inrättningen. Rika gåfvor och donationer kunna icke heller i förhand påräknas, ehuru läsaren af det ofvanstående finner att sådana icke sällan kommit vår folkskola tillhanda; under väntan på sådana skulle tiden resultatlöst gå förbi. Men lyckligtvis antyda många fakta derpå att församlingarna i vårt land äro färdiga till ansträngningar för en duglig undervisningsanstalt, om blott presterskapet ställer sig i spetsen för företaget. Att hemmansägarena allena, såsom fallet på några ställen varit, skola aflöna skolmästaren, synes vara obilligt; någon viss ringa afgift borde för detta ändamål erläggas af hvarje hushåll, ty det är allas gemensamma sak. Eller ock skulle en skolafgift fordras af cleverna, så att fattigkassan utbetalte afgiften för de fattiga barnen; men derjemte skulle hemmansägarena åtaga sig en större afgift årligen, om de hade barn i skolan eller icke. Om ståndspersonerna, såsom deras pligt utan tvifvel är, dessutom skulle förbinda sig till en årlig afgift utöfver den allmänna taxan, så torde en duglig skolas bestånd vara betryggadt utan någon för den enskilda känbar uppoffring. Samhällighetsandan gör alla sådana företag ovätadt lätta, men oenigheten lägger oöfvervinnerliga svårigheter i vägen. På några ställen aflönar man för närvarande skolmästaren ur socknemagasinsfonden; der denna fond är rik gifves väl ingen lämpligare och ginare utväg än den nämnda. Men oftast blir den icke tillräcklig utan tillskott annorstädesifrån; och skulle den öfver höfvan anlitas, så blefve det egentligen de fattigaste, de som lidit missvext eller hade brist på bröd, som skulle uppehålla skolan genom dryg spanmålsränta. Naturligast vore att liksom alla utan undantag böra bivista skolan, alla med undantag af de fattigaste skulle deltaga i dess underhåll. Kan lönen ändå icke uppbringas till 30 tunnor eller deras värde, utom fria husrum och bränsle, så måste befattningen förenas med någon annan, ty lären kan lika litet som någon annan lefva

af solsken under det han arbetar med nit och flit.

En icke ovigtig omständighet är den närmaste vården om och uppsigten öfver sockenskolan, isynnerhet så länge ingen myndighet har sig pröfningen af folklärare anbefalld, och ingen anstalt för dessas bildande finnes. Öfverallt der någon fast skola finnes till, borde dess närmaste vård vara anförtrodd åt en af församlingen vald direktion, till och med då när skolan tillkommit genom donationer. Direktionens medlemmar böra icke vara många, men väljas ånyo efter någon tids förlopp, t. ex. efter 3 år; ty derigenom kunna misstag vid ett föregående val rättas, och mycken vigt ligger derpå att direktionens medlemmar hafva verkligt nit för skolans välbefinnande. På ett och annat ställe har man ock redan verkställt detta förslag och tillsatt skoldirektioner, exempelvis i Kuopio socken. I de flesta fall torde väl pastor i församlingen komma att väljas till ordförande i direktionen, men vi finna ingen nödvändighet att göra det till regel, utan må alltid den lämpligaste dertill väljas. Dennas åligganden vore att tidt och ofta besöka skolan och inför hela församlingen föreslå de förbättringar som pröfvas nödiga; hela direktionen bör pröfva en föreslagen lärares skicklighet att fullgöra sitt värf, granska skolans räkenskaper, och draga försorg om beslutna afgifters indrifvande, m. m. Isynnerhet borde det åligga den att genom lämpliga medel förmå alla föräldrar eller målsmän att låta sina barn begagna sig af undervisningen, såväl i byskolorna som i sockenskolorna; ty man må icke göra sig några illusioner hvad benägenheten hos alla utan undantag för skolgång beträffar. Men inrättningen förlorar en del af sitt värde om undervisningen icke blir fullkomligt allmän, såvida de mest vanvårdade barn behöfva dess välgerningar allrabäst. Sträng och noggrann tillsyn är framförallt behöflig vid en ny inrättning, som ännu ej vunnit stadgadt förtroende; och en stagnation eller uppehåll i skolans verksamhet bör till och med föredragas framför dess fortsättande under en oskicklig lärares ledning. Huru högt man bör ställa sina fordringar på en sockenskolmästares kunskaper kan vara tvist underkastadt, och det är tutal om han nödvändigt behöfver andra kunskaper än god underbyggnad i de få ämnen som föredragas i folkskolan; men ifrån vana vid den pedagogiska mekanismen och metoden, sträng ordentlighet och sedlig stadga kan ingen dispens äga rum. Man har på några håll fordrat allmänna studentkunskaper och akademisk bildning, men så väl det än vore om saken kunde bringas derhän, finna vi likväl för närvarande ingen utsigt till dessa fordringars uppfyllande i verkligheten. Ovillkorligen nödigt är icke heller detta vidsträckta kunskapsmått, ty största vigten ligger derpå att den blifvande läraren är fullt mäktig de elementära ämnen han skall lära, vore de också hans enda bokliga kunskaper. Så t. ex. ligger ingen vigt på om han någonsin hört nämnas dynastierna i Kina eller floderna i Spanien, blott han känner Finlands historie och geografi på sina fem fingrar. En annan sak är, att man småningom bör höja fordringarna i detta afseende, så fort man kan hafva något hopp om att få se dem uppfyllda af de sökande. Men på länge kan folklärarens kall ännu icke uppbringas till det anseende och den förmånlighet att män med vidsträcktare kunskaper skulle trängas om det, huru högt och välgörande det än må vara till sin syftning. Såsom ett lyckligt undantag må det betraktas om någon högre begåfvad egnar sig åt detta mödosamma värf; hvarpå exempel icke heller alldeles saknas. Man har i Nordamerika sett statens högsta embetsmän stundom infinna sig i söndagsskolorna för att meddela kunskaper åt allmogen.

Byskolorna böra stå i ett slags filialförhållande till sockenskolan och lyda under samma uppsigt. Vi hafva ofvanföre tänkt oss dem såsom fasta, fortfarande hela året om med samma ledare, hvilket väl är bäst om tillgång finnes på sådana lärare. I motsatt fall måste en eller flera byskolmästare resa omkring och hålla skola några veckor i sän-

dera uti hvarje distrikt, hvilket är en nödfallsutväg, emedan barnen i sådant fall under mellantiden glömma bort hvad de inhemtat under den forcerade kursen på 3 à 4 veckor. De flyttbara skolorna äro ingenting annat än folkundervisningens första, högst bristfälliga stadium, och den församling som stadnar dervid vinner väl något men icke mycket på förändringen. Emellertid må de såsom begynnelse ändock ingalunda föraktas. Den fasta skolan i kyrkobyn kan i alla händelser icke ersätta dem eller göra dem öfverflödiga, endast en god och ordentlig undervisning i sjelfva hemmet kan göra det. I städerna deremot är förhållandet annorlunda, emedan afståndet emellan skolan och hemmet är kort; der behöfver folkundervisningen icke splittras i flera anstalter, utan blott i klasser efter åldern. Lankaster- och lägre elementarskolorna uppfylla eller kunna uppfylla samma ändamål som by- och sockenskolan tillsammans. Men då en ordnad plan redan förut gjort sig gällande i dem, hafva vi föga afsett dem. Likaså förhåller sig med bruksskolorna, ehuru dessa utan tvifvel skulle erfordra en planmässigare ordning och utvidgning till läroämnena. Ty man har på de flesta bruk stannat redan vid de första grundvilkoren, vid innanläsning, skrifning och räkning, hvilket utan tvifvel är för knappt lärdomsmått för arbetaren. När man fått bättre tillgång på lärare, och gjort sig klarare reda för hvad tiden i den vägen ovilkorligen fordrar, så skall väl också bruksarbetarens barn erhålla en kunskap som förmår bevara det ifrån sedligt förfall, eljest icke ovanligt på sådana tätt befolkade ställen.

Söndagsskolorna, ursprungligen en Nordamerikansk inrättning, voro egentligen ämnade att bibringa det fullvuxna slägtet några nyttiga kunskaper som icke kunnat inhemtas i skolan; de voro således ett slags fria föreläsningar eller litterära soiréer för den arbetande klassen, som derigenom tillika skulle afhållas ifrån omoraliska förströelser på söndagseftermiddagen. Der folkskolan var i full gång skulle söndagsskolan tjena till att utveckla och föröka de förut inhemtade kunskapselementerna, således att komplettera folkskolan. Oftast befattade sig söndagsskolan med religiös undervisning, bibelförklaring, kyrkohistoria o. s. v. Men der en allmän undervisning var något nytt, exempelvis i Sverige, tjenade söndagsskolan till att låta de äldre nödtorftigt inhemta de första grunderna, som i ungdomen blifvit försummade af brist på anstalter, således att göra de fullvuxna jemngoda i kunskaper med barnen. I städerna fick den derjemte betydelse af en slags handtverksskola, emedan mängden af besökarena tillhörde handtverksklassen; så t. ex. är fallet hos oss, åtminstone i de betydligare städerna, der man i söndagsskolan lär mekanik och kemi. Uttryckligen stadgas också att mästarena äro förpligtade låta sina lärgossar och gesäller bivista söndagsskolan. Den allmänna folkskolans läroämnen utgöra dock det hufvudsakligaste hvari söndagsskolan lemnar undervisning. Utan tvifvel vore det ganska välgörande om denna inrättning skulle utbildas till en ordentlig handtverksskola, men eleverna borde då först nödvändigt hafva genomgått lägre elementarskolans kurs, så att elementerna vore undanstökade. Ty ett par timmar i veckan äro en alltför kort tid för de första grundernas tidödande meddelning. Den negativa nyttan, afhållandet ifrån otillständiga tidsfördrif och ifrån kregen, spelar härvid äfven en vigtig roll; just derföre torde söndagsundervisningen icke böra utsträckas till barn. Ty dessa behöfva väl någon ledighet till språng och lekar, om de på arbetsdagarna sysselsättas med skolgång, och de hafva just inga synnerliga arbeten att försumma på hvardagen; men att sammanföra både barn och fullvuxna i samma skola, skulle ofelbart förderfva hela inrättningen, emedan då ingendera droge den åsyftade nyttan deraf.

S. E.

Helsingfors,

Finska Litteratur-Sällskapets Tryckeri, 1851.

Imprimatur: *C. A. Seamark.*

LITTERATURBLAD

FÖR ALLMÄN MEDBORGERLIG BILDNING.

N:o 7 Juli 1851.

Litteraturöfversigt.

1. *Om nutidens kommunikationsanstalter i Europa och Förentä staterna, af Carl Rydqvist.* Del. 1, 2. Stockholm 1848, 1850. 210 och 622 pag.

«Det gifves svårligen någon sats mera sann än den, att all kultur, all civilisation beror först och främst af möjligheten för den ena menniskan att sätta sig i beröring med den andra; af möjligheten derefter för den större kommunen i ett land att komma i kontakt med de öfriga, af möjligheten slutligen för ett helt folk att kommunicera med alla andra folkslag, af och från hvilka någonting för menniskan lärorikt och gagnande är att inhemta och erhålla. Kommunikationsanstalterna äro således medlen för civilisationens utbredande, upplysningens spridande, kulturens *conditio sine qua non;* der de aldrig funnits råder barbari och förvildning, består landet af ödemarker eller ouppodlade jordsträckor, bebodda af vildar eller kringströfvande nomader, hvilka befinna sig på själsodlingens lägsta trappsteg; der de funnits i mer eller mindre mån utbildade, men vanvårdats och småningom fått förfalla, har civilisationen samtidigt aftagit och folket nedsjunkit i råhet och barbari; der de åter oupphörligen utvidgats och förbättrats, har hyfsningen med dem gjort jemna steg. — Ensamt denna omständighet att kultur och civilisation omöjligen kunna framtränga, bibehålla och utvidga sig till menniskoslägtets förädling, utan lätta, vidsträckta, oupphörligt sig vidgande kommunikationsanstalter, ådagalägger deras absoluta behöflighet för hvarje folk som redan blifvit delaktigt af civilisationen, fått skåda ljuset och icke vill återkastas i mörker och barbari. Men detta obestridligt stora gagn af dylika inrättningar, detta vilkor och denna häfstång för intelligensens spridning bland folken, utgör blott en, oftast likväl förbisedd del af deras allmännyttighet. Utan dem är all industriel utveckling rentaf omöjlig. Gifves det ej något annat medel att förflytta sig sjelf och sina varor, för att utbyta dessa senare mot andra som man önskar sig, än att klöfja på hästryggen, kamelen eller åsnan genom skog och moras, öfver berg och backar, så stannar vilden hemma och kläder sig med djurens hudar och föder sig af de näringsalster som finnas i hans grannskap. Öppnar man åter lätta och icke kostsamma kommunikationsanstalter i alla riktningar, finner den sträfsamma medborgaren att han med ansträngning af sina krafter dymedelst kan med fördel, till båtnad för sig och de sina, i aflägsna trakter och länder afyttra produkterna af sin flit och omtanka; så sporras han till nyttig verksamhet, blir arbetsam, idog, oftast sparsam och dygdig, till hela samhällets fromma, och detta känner sin moraliska och materiella styrka i ständig tillvext.»

Så yttrar sig Hr *Rydqvist* i företalet till ifrågavarande bok, och genomträngd af denna djupa sanning har han utfört hela sitt arbete med sällsynt flit och samvetsgrannhet. Grundsatsen om kommunikationsanstalternas omätliga vigt för kulturen och det allmänna välståndet är en ibland de högst enkla men

storartade och fruktbara tankar som länge varit hyllade i de egentliga kulturländerna, men ändock icke förmått tränga sig igenom till vår kulna nord förrän i senaste tider. Man har väl i all makligbet tänkt: det vore väl om man utan besvär och med ringa kostnad kunde resa genom hela landet innom några timmar; men man har ändock icke beslutit sig till någon ansträngning för kommunikationens underlättande, utan ursäktat sig med den trösten att det är omöjligt, klimatet är för hårdt, här finnes icke penningar, här finnes icke varor att forsla. Nu säger statsekonomen i England och Nordamerika: det skall alltid komma att felas penningar, alltid saknas varor för handeln, alltid brista arbetsförmåga och insigt, så framt kommunikationsanstalterna förblifva oförbättrade; men allt det der skall komma att finnas om transporten blir lätt och hastig från alla landets delar. Denna enkla sats har man haft lika så svårt att begripa, nemligen begripa så klart att handling följer derpå, som Columbi förklenare huru ägget skulle ställas på ända; det utgör våra dagars ära att hafva praktiskt genomskådat rätta förhållandet med vår förklenade nord, vårt öfverklagade hårda klimat. Den höga nordliga latituden befinner sig egentligen i befolkningens själ, i våra egna hufvuden; klimatets hårdhet observeras lättast af nordbons magra insigt, arbetsdrift och företagsamhet. Förflytta plötsligt t. ex. $1\frac{1}{2}$ million Nordamerikanare med hela sin nuvarande bildning till Finland, och man skall efter några tietal år säga att Finland är välsignadt med ett ypperligt klimat, med utomordentliga naturliga resurser för välmåga, med lättare kommunikation än något annat land i verlden. Menniskoanden kan icke förändra naturens skaplynne eller dess krafter, men han kan använda de senare sig till nytta och inrätta sin verksamhet efter det förra; så t. ex. göra den bistra kölden till brobyggare, den allt öfvertäckande snön till en ypperlig väga-planerare. Toma vägar, på hvilka inga resande fara och inga varor transporteras, äro visserligen till ingen nytta, och kommunikationsanstalter kunna eller böra icke åstadkommas med ens i alltför stor skala, om landet ännu saknar all handel och rörlighet; men båda delarna, rörelsen och medlen för den, kommunikationsanstalterna, böra följas åt parallelt, så att småningom både den förra förökas och de senare allt mer fullkomnas. Lättad kommunikation skall ofelbart, eller åtminstone i alla vanliga fall, åstadkomma en lifligare rörelse, och den lifligare rörelsen skall möjliggöra fullkomligare anstalter för kommunikation. Närvarande arbete ådagalägger till full evidens att civiliserade nationer i vår tid öfverallt anstränga sig för att alltmera lätta kommunikationen; äfven om statens financer befinna sig i dåligt skick, anser man det ändå vara nödigt att utlägga millioner för jernvägar, kanaler och dylikt. Under denna allmänna sträfvan kommer det folk som i sådant afseende lemnar sig efter att lida mångdubbel förlust; försummelsen att anskaffa lätta kommunikationsmedel skall kosta det försumliga folket måhända hela dess inhemska industri. Ty med sin billiga och snabba transport skall grannen alltid kunna undersälja och ruinera den industriidkare som måste dragas med en dyr och trög kommunikation.

Hos oss föregår ett stort arbete i samma tidsenliga riktning: *Saima kanal*, som skall göra ofantliga sträckor af det inre landet till hafskust och som skall komma en förut okänd välmåga att segla upp ända till Idensalmi; en jernväg inåt den tätt befolkade centern af Finland är föreslagen och planerad; strömrensnings-corpsen har i långa tider med prisvärd verksamhet gjort forsar segelbara, byggt små kanaler och slussar, samt fällt grundare sjöar; ångfartyg byggas i landet och gå dagligen om hvarandra längs södra kusten; vi hafva också väl underhållna landsvägar, åtminstone emellan städerna vid södra och vestra kusten, delvis också ini landet. Detta allt är för Finland en god början, som bevisar att man icke heller hos oss förbiser tidens fordran, men kanske också blott en början. Den vestra kusten har inga större ångfartyg,

ehuru segelfarten på utrikes hamnar der är ganska stark, och våra otaliga inre sjöar samt vattudrag äro så godt som obefarna, prydas ytterst sällan af några svällande segel än mindre af några ångfartygs hvirflande rök. Sålunda har det inre landet ännu föga åtnjutit en lätt kommunikations frukter, icke på långt när dragit full nytta af vårt lands utomordentliga naturförmåner, af de i ofantlig mängd förekommande segelbara vattudragen; och skogarna ruttna derföre ned obegagnade, emedan deras produkter på stället icke äga något värde, ej heller utan förlust kunna transporteras till andra orter. Ty insjöarna hafva icke kommunikation med hafvet, ej heller med några större städer. Varubytet inomlands går trögt af brist på fabriker, ehuru det synbart dagligen förökas. En blick på kartan utvisar emellertid genast att Finland af naturen är ämnadt till ett handlande och industriöst land, emedan kommunikationen med högst ringa tillhjelp af konsten kan blifva utomordentligt lätt. När naturen gjort så mycket böra väl menniskorna slå sig ut med att göra resten. Vintern är lång, det är sannt, men den lifligaste kommunikationen inomlands äger för närvarande rum just om vintern, och anstalterna för vintertransport borde väl framdeles kunna betydligt fullkomnas; men sommaren skall vid tilltagande spekulationsanda och industri hos folket i det inre af landet icke lemnas så obegagnad för kommunikation som härtills. Med ett ord, vi hafva mycket att vinna på ansträngningar för en lifligare cirkulation i vårt vidsträckta land, och alla bemödanden åt detta håll skola ofelbart förr eller senare visa de tacksammaste resultater.

Rydqvists bok om nutidens kommunikationsanstalter eller landsvägar, kanaler och jernvägar, är ett vidlyftigt arbete, rikt på faktiska uppgifter, sanna reflexioner och vigtiga upplysningar från främmande länder. Det rika materialet är ock ypperligt ordnadt, framställningssättet öfverallt utmärkt för reda klarhet samt helt och hållet praktisk syftning. Det hedrar Svenska litteraturen att kunna uppvisa ett sådant gediget verk i ett specielt ämne. Tvenne digra band hafva utkommit och det tredje bandet, som utlofvas, skall afhandla kommunikationsväsendet i Ryssland, Danmark, Norge och Sverige. Första delen beskrifver vägarna och kanalerna i England, Skottland, Irland, Frankrike och Belgien; andra delen de uti Holland, Preussen, Österrike, Baden, Würtemberg, Bäyern, Sachsen, Sardinien, Kyrkostaten, Neapel, Schweiz och Nordamerikas Förenta stater, hvilka sistnämnda upptaga hälften af volymen. Den första känsla man erfar vid bokens genomgående är häpnad öfver de rapida framsteg kommunikationsväsendet gjort i de senaste åren, och öfver de enorma summor som derpå blifvit nedlagda med ett slags raseri af frikostighet. Egyptens pyramider och Indiens byggnadsstorverk förekomma små som barnleksaker i jemförelse med de jernvägs- och kanalbyggnadsföretag som England och Nordamerika utfört inom några få år. Det behof som framkallat sådana kraftansträngningar måste vara mäktigt, och de nämnda länderna hafva sannerligen icke fått sin handels- och industri-öfvervigt för intet. Vanligtvis upptager förf. äfven rikenas finansväsende, deras tullinkomster, antalet af fartyg, befolkningens styrka, arealen och mängden af de förnämsta varor som produceras; genom denna statistik blir läsaren i tillfälle att med säkerhet bedömma rörelsen i hvarje land. Dessutom anför han en noggrann förteckning öfver hvarje stats mynt, mått och vigt, jemförda med motsvarande Svenska, hvarigenom läsaren kan förstå hvarje statistisk uppgifts sanna betydelse. Icke sällan försumma skriftställare i dylika ämnen att jemföra främmande mynt, mått och vigt med de inhemska, och göra derigenom sina uppgifter fullkomligt obegagneliga och oajutbära, ty endast genom förvandlingen till inhemska mått kan man draga några riktiga slutsatser af främmande sifferuppgifter. Vår förf. har gjort allt för att klart ådagalägga det sanna sakförhållandet, och har utan tvifvel genom sina rika upplysningar och exemplets makt gjort

mycket för Sveriges kommunikationsanstalter samt dess handel och industri. Vi vilja och hafva det ypperliga, solida arbetet på det bästa rekommenderadt hos dem ibland våra läsare, som i denna vigtiga fråga vilja bilda sig någon öfvertygelse.

2. *Skolmästarkonst, antydningar för lärare och skolinspektörer af O. E. L. Dahm.* Kalmar 1846. 291 pag.

Här vilja vi till läsarens hågkomst presentera en bok, som väl icke är ny utan redan 5 år gammal, men som oss veterligen icke är allmännare känd af skolmän. Så mycket vi kunna finna är den likväl värd att framdragas ur glömskan, i synnerhet för sin praktiska hållning och fördomsfrihet. Dertill kommer att den ger en temligen fullständig anvisning på skolboks- och pedagogisk litteratur ifrån Sverige, samt att den hufvudsakligen afser folkskolan, hvilken för närvarande hos oss utgör ett vigtigt föremål för bemödanden och diskussioner. »Det är» säger förf. »för att bringa folkskolans arbete i någorlunda ordnad form, som jag utgifver denna lilla bok, hvilken hufvudsakligen är författad efter *A. Ludewigs* »der Schulmeister», med rådfrågande af åtskilliga andra Tyska pedagogers arbeten. Den är ämnad till ledtråd vid undervisningen på folklärareseminarierna. Kan den derjemte gagna någon redan anställd skolman, så är det mig angenämt.» Boken är en praktisk pedagogik för lägre skolor, ty detta vill det nymodiga ordet skolmästarekonst säga. Den har följande hufvudindelning: *Skolmästaren, allmän metodik, särskild metodik, skoldisciplin, skolans inrättning* m. m., samt en kort historia öfver de Svenska bildningsanstalterna och folkskoleförfattningen af 1842.

Handböcker i pedagogiken finnas väl många, i synnerhet på Tyska och lämpade efter Tyska förhållanden, och på Svenska erinra vi oss *Odbergs* »Praktiska handbok i pedagogik och metodik», Stockholm 1843; men de förra äro vanligtvis alltför mycket teoretiserande och allmänt hållna, så att man väl får veta undervisningslärans vetenskapliga grunder men icke deras tillämpning, den senare åter är nästan blott och bart en torr detaljerad metodik, således förmycket praktisk, innehållande egentligen blott skolans mekanism. Närvarande bok har, såsom oss synes, hållit den rätta medelvägen, är både läsbar och praktiskt användbar. Utan affekterad vetenskaplighet eller metodiskt pedanteri gor förf. på våra förhållanden tillämpliga reflexioner om skolsaker, och derjemte så mycken metodik som för en förståndig nybegynnare i lärokonsten är tillräckligt och behöfligt. Och hans åsigter om de ämnen som till skolmästarekonsten höra, skall den sakkunnige finna väl grundade och plausibla, genomandade af den friskhet som härflyter ur det verksamma lifvet i ett med kärlek omfattadt kall. Ehuru boken egentligen afser folkskolan och dess lärare, så torde äfven den högre elementarskolans lärare hafva åtskilligt att inhemta af *Dahms* iakttagelser och reflexioner. Så t. ex. ådagalägger han sundare åsigter om det vigtiga ämnet skoldisciplin, än vi på länge sett annorstädes uttalade; åtminstone utvisade den i vårt land för någon tid sedan förda polemiken om detta ämne huru litet våra skollärare genomtänkt ämnet i hela sin vidd och djupt-ingripande betydelse. Dahm uppgifver kort och bestämdt hvilka straff äro förkastliga och hvilka som böra användas, allt efter olika omständigheter och efter elevernas uppfostran i hemmet. »Den skolmästare som vill bygga sitt anseende på ryggen eller någon annan kroppsdel, och ej har någon annan uppfostringskraft än den som ligger i hans armsenor, kunde hafva blifvit en god tröskare, men är en erbarmlig skolmästare», säger Zerenner. Skolmästaren betänke derför: ju sämre skola, ju mera stryk, ju mera stryk, ju sämre lärare. Det är en skam för en skola att stryk der ofta utdelas. Hufvudregeln blir derföre: gör all kroppsaga onödig. Att detta är möjligt, bevisa redan många skolor, der stryk ej på åratal utde-

lats, men der läraren ändå är herre i sin klass.» Så yttrar sig förf. om kroppsagan, och man bör erinra sig att det är om folkskolan han talar; der finnas dock alltför många till sin uppfostran vårdslösade fattiga barn, hvilka man eljest antagit icke kunna hållas i styr utan kroppsaga. Han förkastar emellertid denna icke helt och hållet, hvilket vore en mot den vanliga motsatt ytterlighet, utan betraktar den såsom ett sista medel, en nödfallsutväg. Bland alla tillåtliga straff rekommenderar han isynnerhet *sedeboken* och *månadsbetygen*, «emedan erfarenheten visat att de med förstånd begagnade kunna göra nästan alla andra straff obehöfliga.»

Då nu en mängd folkskollärare finnas i vårt land och dessa vanligtvis sakna all pedagogisk underbyggnad, så kan denna bok med sitt enkla framställningssätt för dem rekommenderas till läsning. Och den allmänhet som känner folkundervisningens vigt och vill skaffa sig reda på metoden i densamma inom Sverige, skall måhända icke förakta den anspråkslösa skriften ifrån Kalmar. Ty pedagogiska skrifter äro ibland oss temmeligen sällsynta, pedagogiska studier ännu sällsyntare. Och likväl torde läraren allraminst böra fritagas från skyldigheten att lära sig sjelf; den falska tron att allt är gjort dermed om den blifvande skolmästaren inhemtat nödtorftiga elementer i de ämnen han skall lära, måste utrotas, om våra skolinrättningar skola bära önskad frukt. Vi fordra ingen vidsträckt beläsenhet hos den praktiska skolmannen, ty denna ensamt gör ingen duglig för undervisning, utan kan alltför ofta förenas med fullkomlig oskicklighet i praktiken; men vi fordra att han skall *känna sin sak*, känna och sentera pedagogikens regler och metoder samt vara hemmastadd i den praktiska psykologin. Genom denna senare skall han lära sig att icke behandla barn såsom gammalt folk, icke förtretas öfver barnsliga snedsprång och irregulariteter liksom vore de farliga karaktersfel, framförallt icke intaga en fientlig ställning till barnen liksom vore de en hop små brottslingar. Den vresiga skolmästaren som alltid supponerar elakhet hos barnen och derföre inom skolhusets väggar tycker sig vara i ett fientligt läger, kan svårligen åstadkomma något godt på sin plats; han har misstagit sig i grunden på psykologins allmännaste satser. Att icke känna mer än en metod, ej heller dennas teoretiska grunder, är en oförsvarlig brist hos skolmannen, ehuru tyvärr ganska vanlig; den nedsätter honom till en blotta rutinens man, en läro-handtverkare. Råkar hans rutin vara god, så har han slumpen ensam att tacka derför, men till något framåtskridande i sin sak är han oförmögen. Hos oss finnes ett skäl till för studium af pedagogisk litteratur: emedan ingen undervisning i pedagogiken någenstädes meddelas; utan skolmannen måste hemta det vetande han bäst behöfver ur böcker, eller taga sig fram på egen hand så godt sig göra låter. Den senare utvägen hafva de flesta nuvarande skolmän valt, men ingalunda till undervisningsanstalternas fromma.

5. *Öhlenschlägers Erindringer.* 1—4 Bind. Kiöbenhavn 1850—51.

I början af detta år utkom i Köpenhamn slutet af den Danska skaldens utförliga sjelfbiografi, ur hvilken vi redan meddelat ett par prof. Den utgafs i 12 häften med typografisk elegans, sedan den varit anmäld till subscription; hvarje af de 4 banden innehöll mellan 2 och 300 pagina. Öhlenschläger hade sjelf redigerat dessa minnen ända till året 1844, men för de återstående åren meddelas hans bref, som tillräckligt skildra hans lefnadsförhållanden; brefven begynna med pag. 189 i 4:e delen, och såsom bihang bifogas en utaf *B. von Beskow* författad berättelse om Öhlenschlägers besök i Sverige sommaren 1847, hvilket besök var ett fortfarande triumftåg, öfverflödande af verser från alla kanter.

Dessa minnen lemna icke blott en fullständig bild af skaldens hela personlighet och hans lefnadsförhållanden, utan utgöra tillika

en litteraturhistorie för den långa tid som förflöt emellan Öhlenschlägers första publika uppträdande och hans afträdande ifrån scenen genom döden. Ty han upptager och bedömmer i korthet hvarje betydligare arbete inom skönlitteraturens gebit, som utkommit under hans lefnad och som han läst, hvartill han icke sällan bifogar en träffande karakteristik af förf. person och lefnad. Men deremellan berättar han högst nöjsamma, ofta komiska anekdoter, som på ett eller annat sätt hafva sammanhang med de händelser han upplefvat; sina egna arbeten omtalar han ock, berättar anledningen till deras uppkomst, antyder deras andemening, och ger icke sällan en sjelfkritik som bär snillets prägel och öfverallt utmärker sig för den största möjliga objektivitet. Ty ehuru minnenas föremål hufvudsakligen är förf. egen person, så framsticker likväl aldrig någon öfvervärdering af det egna jaget, likalitet som den falska blygsamhet hvilken sätter en ära uti att nedsätta sig sjelf; han visar ingen partiskhet hvarken för eller emot sig sjelf, utan bedömmer egna arbeten såsom han bedömmer andras, och betraktar snillets och poesins gåfva såsom en dyrbar skänk af Gud, för hvilken han såvälsom andra skulle aflägga räkenskap, men icke såsom någon slags egen förtjenst. Han tålte derföre intet obilligt nedsättande af sina goda arbeten, men emottog heller intet öfverdrifvet beröm för de klena. Det är mycket upplysande hvad han, skaldekungen, säger om sin vän Thorvaldsen, emedan det till fullo äfven gäller om berättaren sjelf: «man plägade prisa Thorvaldsens utomordentliga anspråkslöshet. Då han beständigt betraktades såsom en oupphinnelig mästare, hvilken icke förtjenade minsta tadel, var det naturligt att han tog emot denna beundran med en viss blyghet. Geniet kommer ifrån Gud, icke ifrån konstnären sjelf, och är arbetet lyckadt så står den som utfört det der med en barnslig naivitet, hvilken väl också kan kallas anspråkslöshet. Men Thorvaldsen var så klar i sin konst, att han ganska väl visste hvad han var.» Nutidens litteratur är väl synnerligen rik på memoirer, anteckningar och minnen af mer eller mindre betydande personer; men inga andra torde kunna mäta sig med Öhlenschlägers i barnslig naivitet och enkel snillrikhet. De djupaste reflexioner kastar han ofta fram liksom på skämt i den enklaste stil, lika fri från högtrafvande talesätt som från platthet eller trivialitet; ett barn kan förstå hans konstfilosofiska betraktelser, men en filosof skall läsa dem med högsta nöje och hafva mycket att inhemta ifrån dem. Om icke jemförelser emellan tvenne originella snillen alltid vore haltande, så skulle vi säga att Öhlenschlägers egendomlighet har starkt syskontycke med vår Runebergs. Samma episka lugn, samma flärdlösa innerlighet, samma kristallklara enkelhet. I sina Erinringer ådagalägger Öhlenschläger dessutom prof på en i hög grad humoristisk penna, af det harmlösa intagande slaget, som icke heller är främmande för Runeberg. En hög anda och ett sekularsnille skämtar och jollrar här med läsaren om sitt ärofulla lefnadslopp och om hela sin samtid, liksom hade alltsammans varit en lek; men derunder framskymtar emellanåt liksom oförvarandes det djupa allvaret i hjertats grund. Läsaren skall känna sig sjelf stämd för «gudars saliga löje», när han genomgått den hjertliga mannens strödda anteckningar om både glada och sorgliga skiften, så friskt och humoristiskt behandlar han äfven allvarsamma ämnen. Hans varma fosterländska sinne uttalar sig tydligt i hans bref till sina närmaste under det sista Danska kriget, då han redan stod på grafvens brädd, och då skämtar han icke. Vid sorgefesten i teatern öfver honom uppfördes enligt hans egen önskan, det af honom författade skådespelet *Sokrates*, ur hvilket han ock reciterade verser några ögonblick före sin död.

4. *Den christliga dogmatiken, framställd af H. Martensen.* Öfversättning af Th. Wensjoe. Mariestad 1849. 498 pag.

Dogmatiska upplysningar, en tillfällighetsskrift af *H. Martensen*. Öfversättning. Mariestad 1850.

Martensens dogmatik har både i sitt hemland och i Sverige väckt mycket uppseende samt föranledt en hel mängd polemiska ströskrifter. Det har uppkommit en hel litteratur med anledning af den, ehuru vi här icke upptagit mer än förf. egen försvarsskrift. Han nämner der såsom sina kritici, en kandidat *Eiriksson*, en magister *Stilling*, hvilka båda han helt knapphändigt affärdar, pastor *Paludan-Müller* och professor *Nielsen*, hvilkas kritik han bemöter utförligt, i synnerhet den senares. I Sverige har man oss vetterligen icke utgifvit särskilda skrifter, men dock yttrat sig i tryck på mycket olika sätt om Martensens framställning af troslärorna. Hr *Ignell* har polemiserat emot den, ehuru i försigtiga ordalag; Hr *A. F. Beckman* har nästan obetingadt berömt den i «Tidskrift för Svenska kyrkan», ty de special-anmärkningar han gör, äro icke egnade att förändra omdömet om det hela; Hr *Bergstedt* prisar den likaledes, och rekommenderar den till läsning äfven åt medelklassen, d. v. s. den icke-lärda, som icke egentligen befattar sig med teologiska undersökningar utan blott vill hafva grunden för sin tro utredd. Ehuru vårt blad i allmänhet med afsigt undvikit egentligen teologiska diskussioner, såsom icke hörande till dess plan, så böra vi likväl nämna några ord om ett arbete som redan vunnit så mycken betydenhet inom litteraturen och förvärfvat sig en nog vidsträckt krets af läsare.

«Martensen är en man, som har lika stort anseende såsom universitetslärare och andlig talare. Sjelf djupt förtrogen med sin tids filosofiska spekulation har han ställt sig helt och hållet inom den kristna uppenbarelsens gränsor och hans arbete är ett försök att sätta spekulationen och den moderna odlingen öfverhufvud i den kristna uppenbarelsens tjenst. Med blicken riktad förnämligast på kyrkan och dess företeelser, är den profana litteraturen honom väl bekant, och han försmår ej att i en Shakespeares och Schillers poetiska skapelser uppsöka uttrycken af religiösa öfvertygelser. Man har ofta tadlat honom för det han intagit kristendomens förutsättningar inom den filosofiska spekulationen, med hvilken man ansett dem oförenliga. Visst är att många af kristendomens hufvudläror tyckas för alltid trotsa hvarje spekulativ analys; många af Martensens förklaringar, såsom de gudomliga hypostaserna, det regenerativa elementet i dopet, och mycket annat, skall förekomma den laiska läsaren dunkelt och otillfredsställande, och många af kristendomens antinomier skola utan tvifvel ännu länge trotsa hvarje försök till en spekulativ förklaring. En och annan torde också med oss skygga tillbaka för den Hegelska jargon, och någongång det poetiska floskelspråk, som ej är alldeles främmande för denna författares eljest rena och i hög grad originella skrifsätt. Men svårligen skall någon bortlägga boken förrän han slutat dess läsning; så klar, hänförande och underhållande är framställningen, äfven der man ej kan fullt ingå på författarens åsigter. Att Martensen ej obetydligt afviker från åtskilliga af kyrkans antagna lärobegrepp, såsom i afseende på Guds förutseende som han i viss mening förnekar, äfvensom på Kristi menskliga utveckling och hans jordiska lif efter uppståndelsen, och att han i allmänhet förfar med en stor och dristig frihet, faller en hvar lätt i ögonen.» I detta yttrande af en bland bokens recensenter kunna vi öfverhufvudtaget instämma; dock hafva vi icke funnit någon Hegelsk jargon, men väl mycket poetiskt floskelspråk, och på sina ställen mycken oklarhet i bevisningen; ehuru boken har en ganska berömvärd populär och lättläst stil. Läsningen erfordrar föga vetenskaplig underbyggnad, men ger ändock en temligen god insigt i dogmernas andemening; detta är utan tvifvel bokens förnämsta dygd och den är ingalunda ringa. Men på sträng vetenskaplighet i enlighet med teologins nuvarande utbildning må man icke göra sig räkning; förf. låter ofta hänföra sig till fantasirika hy-

poteser och förklaringar, som vid första ögonkastet mycket anslå samt göra läsningen underhållande, men icke uthärda en tänkande partilös kritik. Detta är i synnerhet fallet med läran om englarna, om själarnas tillstånd efter döden, Kristi nedstigande till helfvetet och flere sådana stycken der fantasins flykt icke är bunden af tränga dogmatiska bestämningar.

Förf. ståndpunkt är en förmedlande emellan vetenskapen och den religiösa traditionen, eller såsom man plägar uttrycka sig emellan tro och vetande. Derföre är hans framställning ganska ofta apologetisk för kyrkoläran, men ofta går utvecklingen också betydligt åt sidan ifrån densamma. Vid bibeltolkningen går han i allmänhet tillväga med mycken frihet, och ett utmärkande drag är att han ofta stöder sig på Gamla testamentets apokryfiska böcker, der fantasirika bilder äro att tillgå. Ty han älskar en poetisk åskådlighet, äfven på bekostnad af tankens stränga konseqvens, ehuru hans bemödande har varit det berömvärda att i de dogmatiska bestämningarna inlägga så mycket som möjligt af teologisk spekulation. «Att ett i sig sjelf sammanhängande teologiskt tänkande, ja teologisk spekulation både är möjlig och nödvändig, är en öfvertygelse den jag hoppas kunna vidblifva, äfven om det skulle kunna ådagaläggas att mitt eget arbete vore förfeladt», säger förf. i företalet. Uti dessa ord uttalar sig tydligt hans förmedlande ståndpunkt; han vill dermed inför de blott troende ursäkta sitt fria förfarande med några traditionella bestämningar. «De som icke känna något behof att tänka öfver sin tro, kunna vara i sin goda rätt, när de för sin del betrakta kunskapen såsom obehöfig. Och de som icke känna någon drift till sammanhängande tänkande, utan kunna tillfredsställa sig sjelfva genom att tänka i strötankar och aforismer, infall och blixtar, kunna också vara i sin rätt, när de för sin del betrakta sammanhängande kunskap såsom obehöflig. Men då det i en senare tid börjar att utpräglas till ett slags dogm, att den troende alldeles icke kan hafva något intresse uti att söka en sammanhängande kunskap af det som är för honom det högsta; att den troende icke kan vilja inlåta sig i någon spekulation öfver de kristliga sanningarna, emedan all spekulation blott är kosmisk, det vill säga verldslig och hednisk; att den troende måste betrakta begreppet om en trosvetenskap såsom en sjelfmotsägelse som upphäfver den äkta kristendomen o. s. v.; så tillstår jag att sådana satser, till och med när jag har hört eller sett dem framstälda med det anderikas paradoxi, för mig hafva haft så litet öfvertygande, att jag deri blott kan se ett stort missförstånd och en ny, eller rättare sagdt en gammal villfarelse. Så mycket har jag häraf kunnat lära: att likasom det var en tid då vi icke hade få ibland oss, som alltför tidigt hade blifvit absoluta i vetande, så saknas nu åter icke sådana som alltför tidigt hafva blifvit absoluta i tron.» Detta säger han i företalet, och de «Dogmatiska upplysningarna» återkomma dertill i polemiken mot Nielsen.

Ibland Martensens afgjorda motståndare finnes en viss författare *Sören Kierkegaard*, som annorstädes är fullkomligt obekant, men i Danmark lyckats tillvinna sig en viss ryktbarhet genom vidlyftiga, ehuru såsom det synes temligen haltlösa skrifter. Så mycket vi af andras relationer kunnat finna, uppträder Kierkegård såsom en slags sjelfviskhetens profet, med oklara tankar, en matt ironi och en mängd plattheter som hans beundrare upphöjt till rang och värdighet af humoristiska infall. Han lär: att menniskorna borde blifva sig sjelfva, tänka på sin personliga tillvaro, och kasta det mycket vetandet, de stora allmänna tankarna öfver bord, emedan dessa skola «föra bort ifrån den personliga tillvaron.» Han är derföre en oförsonlig fiende till den Tyska filosofin och förmodligen till all filosofi, samt behagar sig såsom ett slags Sokrates, hvilken med ironins vapen bekämpar sofisterna. I allt detta tyckes han dock vara mindre lycklig, till följe af sin oklara tankegång, sitt koketterande med paradoxer och

nen seas, som skola vara sublima, sina liknelser och talesätt om lyckliga och olyckliga älskare, om den äktenskapliga kärleken, om trons lidelse i oändlig intresserthet m. m., hvilkas inre sannings halt läsaren föga torde få reda på. Såsom en riddare för trons saliggörande galenskap, opponerar han sig naturligtvis också emot all slags teologisk vetenskap. Professor *Nielsen* säger nu om sig att han genom läsningen af Kierkegårds skrifter blifvit bragt till att ändra ståndpunkt, och går i sin polemik emot Martensen ut ifrån den sjelfviska trons paradoxer, som skola vara den högsta sanningen; bevisningen och hela kritiken blir också derefter: ett osammanhängande förråd på fraser. Om beskyllningarna för en ensidig objektiv riktning och för brist på subjektivitet och innerlighet, behöfver Martensen sannerligen icke myoket bekymra sig; lika litet som det lär falla någon filosof in att frukta för Kierkegårds anfall mot vetenskapen. Hr *Paludan-Müller* står deremot på den vetenskapliga teologins grund och gör ifrån denna ståndpunkt anmärkningar emot förf., ibland hvilka flere synas oss vara väl grundade. Förf. har icke nöjaktigt besvarat invändningarna, men bevisar på några ställen att skillnaden emellan hans och Paludan-Müllers åsigt i sjelfva verket är mindre än den vid första påseendet synes vara; bådas ståndpunkt är också öfverhufvudtaget densamma, så att en öfverensstämmelse dem emellan är möjlig, ehuru recensentens rigtning är friare.

Förf. följer den indelning som vunnit burskap genom Marheineckes Dogmatik, nemligen att ordna materialet efter Symbolum apostolicum. Sålunda består hans dogmatik utom inledningen af delarna: *det kristliga gudsbegreppe*, *läran om fadren*, *läran om sonen*, *läran om anden*. Denna ordning är i flere afseenden olämplig, emedan många stycken måste intvingas i systemet genom en våldsam deduktion, utan att någon väsentlig fördel deraf vinnes framför den gamla häfdvunna indelningen i 22 loci, som väl är mindre systematisk men mera redig. Enligt den förra måste t. ex. syndafallet föras till läran om fadren, yttersta domen till läran om anden. Dock är detta jemförelsevis likgiltigt. Då vi icke här kunna upptaga några specialanmärkningar, så vilja vi sluta anmälan med den försäkran till läsaren, att han skall finna sitt begrepp om dogmerna i betydlig mån uppklarnadt när han genomgått boken — nemligen om han icke förut har dem klara för sig och kommit till andra resultater än förf. Ty till att rubba en förut genom tänkande vunnen öfvertygelse är detta arbete icke egnadt; det saknar den dertill nödiga tankeskärpan och konseqvensen. Men i annat fall och för en större krets af läsare, är just denna egenskap snarare en dygd och förtjenst, än ett fel. Ty man slipper det tråkiga demonstrerandet, och får en läsning som också litet talar till fantasin. Och ett förträffligt arbete är i all händelse detta sjelfständiga alster af den Danska teologin. Martensens dogmatik är åtminstone såvida originell att den icke har någon närmare slägtskap med andra författares systemer. Den är sålunda början till en Skandinavisk teologi på egen grund. Sverige har ingen dogmatisk teolog af betydenhet med undantag af Ignell, och han följer troget Schleiermachers riktning, är till och med en ibland de få (Tysklands teologer inberäknade) som rätt förstått denna sistnämnda och vidare utvecklat hans satser. Skilnaden emellan Ignells och Martensens uppfattningssätt är ganska betydlig, och den senare har angående stilens förtjenst ett stort företräde; men en allvarligt pröfvande läsare skall vinna på bekantskapen med dem båda. Ty den enas såväl som den andras arbeten äro en fägnande företeelse inom den Svenska litteraturen.

5. *Svenska folkets Sagohäfder,* eller fäderneslandets historia, sådan hon lefvat och ännu till en del lefver i sägner, folksånger och andra minnesmärken. Till läsning för folket *af*

Arv. Aug. Afzelius. 6:te delen Vasasagan, I. Stockholm 1851. 284 pag.

Den berömda samlarens af Svensk tradition vidlyftiga arbete *Svenska folkets sagohäfder* hade redan 1843 hunnit till femte delen, och innefattade tiden ända till Gustaf Vasas uppträdande. Af de tre första delarna utgafs en ny och förbättrad upplaga åren 1844 och 1845; nu har förf. åter upptagit sitt verk och fortsatt det med första delen af Vasasagan, innefattande större delen af Gustaf I regeringstid. Vasasagan skall sträcka sig till Axel Oxenstjernas död år 1654; derefter skall följa *Karlasagan* intill närvarande tid. Det hela är, såsom titeln angifver och den med folkspråket enliga gammaldagsstilen låter förmoda, ämnadt till läsning för folket, till en folkskrift.

Förf. egendomliga uppgift och stil kan ses af följande ur företalet: «Konungaskalderna, eller de som i forntidens hof ofta oskäligen lofqvädde sina herrars och hjeltars bragder, hafva uti många delar med sitt efterdöme missledt våra häfdatecknare, allt intill den dag i dag är, så att ännu föga lit må sättas till deras tadel eller lof. Såsom perlfiskaren får söka bland många musslor innan han finner en perla, så får den som vill skrifva vårt folks historia bortkasta månget skimrande skal, innan han finner den dyrbara perlan: sanning. Men folket sjelft har haft och har ännu sina skalder som oupphörligen följa tidens händelser och uppfatta dem i sång eller saga, att lemnas åt samtid och efterverld. Eller rättare sagdt ibland folket sjelft uppkomma sägner och visor, de der icke någon höghet på jorden till behag äro diktade och i många stycken vederlägga krönikorna. De kunna kallas minnets krönika eller oskrifna sagohäfder, förtäljande icke det längst förflutna allenast, utan jemväl det i sednaste tider sig tilldragit. Efter sådana forntidsminnen, samlade med all flit under ett halft århundrade, hafva vi sammanfattat *Svenska folkets sagohäfder*: det är en på sägner och forntida minnesmärken grundad historia, för folket till att läsas och begrundas, om dess egna öden alltifrån tidens begynnelse till närvarande dag. — Såsom Geijer, vår tids största häfdatecknare, säger, har Sveriges historia hittills varit «dess konungars,» och deras namn och gerningar hafva blifvit framför allt annat märkeligt framhafda och beprisade, änskönt många utaf dem offrat folkets väl och blod för egen hämd eller ärelystnad, och föga eller intet till sina medmenniskors gagn uträttat, och hafva sålunda de straffeliga ofta fått de dygdiga konungars ära. Dernäst hafva örlig och hjeltarnas krigsbragder blifvit berättade, emedan vårt lands äldsta invånare, våra förfäder, hafva för styrkans rön och mod i slagsmål och örlig varit mycket beprisade och våra hjeltesagor deraf mycket behagade folket. De som brännt och ödelagt stad och bygd och ett fält med blod färgat, hafva blifvit berömligade; men de som lärt menniskorna vishet, dygd och nytta, en obygd förvandlat till glada menniskoboningar, och klädt dess fält i rika skördar till menniskors och andra kreaturs uppehälle och föda, hafva blifvit förgätna. Annorlunda må häfdernas vigtiga sak tagas i akt: och icke allenast de konungar förstar och hjeltar, som för sina bröders väl och för ljusets och sanningens seger offrat sitt blod, med tacksamhet ihågkommas; utan jemväl må de män, dem fridens bragder berömligat och dem försynen ofta framkallat ur sjelfva folket samt utvalt till redskap att främja dygd och allmänt väl, äras och deras namn ibland oss lefva i välsignad åminnelse. Särdeles må de minnen folket ännu har qvar af sina visa och gudfruktiga lärare, de der väl kunna kallas dess uppfostrare, såsom en Laurentius Petri, Svedberg, Kolmodin, eller för menniskokärlek utmärkta välgörare, sådana som en Svante Sture, Peder Brahe, och i senare tider en Kaulbars, eller vetenskapernas och näringarnas upphjelpare, såsom en Linné, Polhem, Alströmer m. fl., undan glömskan förvaras och lemnas åt efterverlden androm till efterdömelse och sanningen till pris.»

Det är naturligtvis ingen kritisk historia förf. skrifvit och sägnernas alla uppgifter få icke tagas för historisk sanning; sagan misstager sig ofta om detaljer, men ändan af det hela, af en tid eller en vigtigare tilldragelse, träffar den merendels fullkomligt rätt. Förf. ovanligt vidsträckta och grundliga kännedom af hela den Svenska traditionen, af den skrifna sagan eller historien, de muntliga traditionerna i flera trakter af landet, dess minnesmärken af alla slag, såvälsom dess folksång, gör det möjligt för honom att af så svaga, oordnade och flyktiga elementer sammansätta en bild af fordna tider och händelser, som säkert kommer den historiska sanningen ganska nära. Denna historia, genomväfd med sånger och detaljskildringar, har en åskådlighet som på det högsta talar till sinnet, och för Sveriges inre eller kulturhistoria är den af mycken vigt. Ty hvarje tidehvarfs seder skildras på ett sätt som lemnar föga öfrigt att önska; de handlande personerna stå der fram så lefvande att läsaren liksom finner sig midtibland dem. En af traditionella sägner sammanväfd berättelse har alltid i sin naiva konstlöshet, åskådlighetens företräde framför historieskrifvarens konststycken. Ju närmare förf. kommer till vår tid, desto mer försvinner det egentliga sagoelementet, liksom morgondimman för dagen, och berättelsen blir mera faktisk och sammanhängande; Vasasagan som också utgör ett helt för sig, är redan en ordentlig historia i vanlig betydelse, der sedeskildringen är hufvudsaken. Men också för de äldre tiderna begagnar förf. noggrannt krönikornas upplysningar; och i andra upplagan af delarna 1—3 har han i noter angifvit källorna ur hvilka han hemtat sina uppgifter, samt bifogat åtskilliga upplysningar som äro af vigt för häfdeforskaren. Ifrågavarande verk skall utan tvifvel lemna månget vigtigt bidrag till Sveriges historia som förut ej var kändt, och mången rättelse på de ställen der den i tiden blifvit uppsåtligen förfalskad.

Vi erinra härvid våra läsare om hvilken ovärderlig skatt en sådan folkskrift är som denna, om den nemligen förmår tränga ned till en större allmänhet. Och utan tvifvel skall den det genom folkskolans tillhjelp. Allmogen kan der ordnade och renade återfinna sina egna traditionella förråder af historiska sägner; den skall dymedelst vinna en klar blick öfver hela sin nations forntid, sina förfäders seder, deras dygder och bedrifter, såvälsom råhet och falska sedebegrepp; den skall förstå sina nuvarande förhållanden i grund och känna sig såsom ett folk med ära, allt genom historiens klara fackla i forntidens dunkel. Denna slags historie måste alltid blifva mera populär än hvarje annan, ty den utgår ifrån folkets egen krets, har dess föreställningar och betraktar händelserna ifrån dess synpunkter. Den historiska sagan är också Svenska folkets starka sida; Finnarna hafva oss vetterligen ingen historisk saga af synnerlig betydenhet. Vi kunna derför icke tänka på några sagohäfder, ehuru visserligen mycket vore att samla äfven åt det hållet, om «nuijasota, isoviha, Laiskajaako» och andra jemförelsevis närmare tilldragelser och personer. Men metoden att sålunda popularisera historien och göra den lefvande, förtjente väl att tänka på; den skulle skaffa vetenskapen en användning af mycken betydenhet.

6. Populära föreläsningar i kemien af M. J. Girardin. Efter tredje Franska upplagan. Stockholm 1850. 174 pag.

Kemin inkräktar fortfarande alltmera af den nyaste litteraturen äfven i grannlandet Sverige. Man har der originalskrifter af stort värde, äfven utom Berzelii som gjorde epok i vetenskapen, men också öfversättningar ifrån Tyskan, mera sällan ifrån Engelskan och Fransyskan. Ganska många författare och öfversättare hafva vändt sig till den större allmänheten, hafva velat lemna populära skrifter, och verkligen vunnit sitt ändamål hvad spridningen till en vidsträckt krets af läsare beträffar. Närvarande lilla bok är också en

sådan skrift, hörande till vetenskapens lätta trupper som ströfva vida omkring bland den boksynta allmänheten. Att taga populära skrifter ifrån den Fransyska litteraturens oöfverskådliga rikedom, är i allmänhet välbetänkt, emedan den lätta stilen der är fullkomligen hemmastadd och utbildad. Ifrågavarande föreläsningar tyckas väl icke vara något synnerligen utmärkt arbete, innehålla ingenting nytt och affärda sitt ämne öfverallt temligen knapphändigt; men populära äro de i full mening och uppfylla väl sin bestämmelse att utgöra en förberedelse eller meddelning af grunderna på det för läsaren beqvämaste vis. Att de upplefvat 3 upplagor i original bevisar också deras lämplighet dertill. Innehållet är följande: 1. Inledning, 2. Luft, 3. Vatten, 4. Kol, 5. Fosfor, 6. Svafvel, 7. Chlor, 8. Qväfvets föreningar, 9. Metaller, 10. Metaller af första klassen, 11. Calcium, 12. Aluminium, 13. Metaller af 3:e klassen, 14. Metaller af 4:de och 5:te klassen, 15. Metaller af 6:e klassen.

7. *Ur lifvets strid. Skådespel i fem acter af F. Berndtson.* Helsingfors 1851. 105 pag.

Såvidt vi erinra oss är detta det enda inhemska femaktsskådespel som blifvit tryckt, sedan det Finska *Ruunulinna* af Lagervall år 1834, och Franzéns tvenne stycken: *Lappskan i kungsträdgården* och *Mordet på Eljarås*, tryckta år 1836, ehuru författade långt förut. Ingendera af dessa tre har likväl någonsin blifvit uppfördt hos oss, och Ruunulinna föll nästan genast efter sitt framträdande i glömska, Franzéns bibehålla sitt värde blott för läsare, ibland den älskliga skaldens öfriga poesier. Men om dessa enstaka företeelser behöfva litteraturhistorikerns påpekning för att ihågkommas af mängden bland läsare, så synes deremot åt Berndtsons versificerade skådespel vara förbehållen en liflig och varaktig hågkomst. Poemets egna gedigenhet och konstnärliga fulländning försäkrar det om en hedrande plats inom vår litteratur i allmänhet och vår lästa dramatik isynnerhet. Hels. Tidn. läsare känna uppränningen till stycket och vi förutsätta den derföre såsom bekant, hänvisande för öfrigt till sjelfva boken, som väl förtjenar att läsas af hvar och en vän till vår inhemska Svenska poesi.

Skådespelet har historiskt underlag utan att derföre vara historiskt. Den enda historiska person som uppträder, Döbeln, har betydelse i styckets sammanhang mera såsom en vacker dekoration än såsom någon nödvändig länk i handlingens kedja. Måhända får man betrakta detta förhållande såsom ett fel, att den person till hvilket intresset allramest vänder sig för hans namns skull, ändock har en obetydlig roll att utföra, att han egentligen är der för sitt tal skull och för att sanctionera hufvudpersonens, Annas, ädla uppoffrande handling. Detta senare uppdrag — som Döbeln uppfyller när han säger: »låt oss byta öde, Tag mina segrar, tag mitt rykte du, Och gif mig derför flicka blott din bragd!» — ger honom visserligen ett dramatiskt berättigande att synas i stycket, men i alla fall ett underordnadt. Emellertid ville vi ingalunda önska Döbeln bort ifrån sällskapet, emedan redan blott hans historiska namn ger skådespelet ett högre intresse och en hållpunkt i verkligheten. För öfrigt är stycket icke concentreradt ikring någon synnerligen framstående personlighet, dramen saknar en hjelte och medelpunkt, har också derigenom mindre afrundning, mindre totaleffekt än eljest hade varit händelsen. Ty Panzarsköld, Werner och Anna framstå alla ungefär lika mycket, ehuru den sistnämnda fäller utslaget och i sin död sliter intrigens knut. Öfverhufvudtaget utgör karaktärsteckningen poemets svagaste sida, så att nästan alla personerna äro blott skizzerade, icke utförda, med undantag måhända af Panzarsköld; deremot är handlingen utmärkt rask och förträfflig. Man har anmärkt bristen på karaktärsteckning och med anledning deraf kallat skådespelet lyriskt; men lyriskt kan ett stycke aldrig vara som har sådant öfverflöd på liflig om-

vexlande handling som detta. Personerna hängifva sig aldrig åt långa hjerteutgjutelser, sådana man ofta nog till lust och leda finner i versificerade dramer, utan aflösa hvarandra med en raskhet som på det högsta underhåller och stegrar åskådarens uppmärksamhet. Ja denna liflullhet intager så, att man helt och hållet glömmer de ofvan antydda bristerna, dem kritikern först efteråt hittar på när han i lugn dissekerat pjesen.

Vid styckets slut, sedan all handling redan försiggått, framträder baron Panzarsköld och gör en reflexion som innehåller det helas sens moral samt ger klaven till skådespelets uppfattning i följande vackra ord:

När i ödets stormar
på vredgad bölja lifvets farkost vräks,
och guld och glans ej någon räddning bjuda,
när sjelfklokt högmod blekt och redlöst står
och grånad vishet stjernors ledning tappar,
hvem räddar då, hvem fattar då med mod
det lösa rodret? . . . Kärlek heter han.
Han är ej stolt, nej tyst han är och ödmjuk,
och gömd i hyddan, i den ringes bröst
han glömmes lätt på verldens solskenshöjder;
men när det gäller uti lifvets strid,
då är det han som blöder *och som segrar.*

Den uppoffrande försmådda kärleken segrar öfver förrädarens ränker och den hederliga aristokratens envisa fördomar, men dukar dervid sjelf under — sådant är skådespelets innehåll. Kärleken till fäderneslandet går dessutom såsom ett sammanhållande band och såsom en förklaring igenom det hela från första scenen till den sista och ger poemet en lyftning som få stycken äga. Sålunda vore redan idén och uppränningen till det hela mäktig nog att göra skådespelet utmärkt, äfven om utförandet vore mindre lyckadt; men versen har dessutom en klang, en renhet, och en prakt, som ingalunda lätt anträffas hos andra dramatiker och som gör dess läsning till en rik njutning. Man tröttnar icke att förnyade gånger genomgå de med konstnärlig noggranhet liksom frammejslade dialogerna och monologerna; isynnerhet är allt hvad som lägges den blygsamma, veka, svärmiskt uppoffrande Anna i munnen, fulländade mästerstycken af lyrisk poesi. Förf. har med förkärlek och med lycka behandlat hennes roll; den ensam vore tillräcklig för att gifva skådespelet full rätt till en oförgänglig hågkomst, så intagande, eteriskt fin och conseqvent är den hållen. Har man engång sett denna roll och hela scenen vid torpstugan i skogen återgifvas *väl*, så glömmer man den icke mera. Fulla motsatsen härtill är förrädarens egoistiska karaktär; förf. synes också hafva lagt an på att måla denna utförligt, men har icke rätt lyckats deruti. Ty den har en oklarhet och obestämdhet i sig som försvagar intrycket, och omsvängningen i sista akten är dramatiskt oberättigad. Man vet ej rätt om ärelystnaden ensamt eller hämden för försmådd kärlek dref förrädaren till sina handlingar, ty han förekommer fullt utbildad redan i första scenen; och om det förra motivet, nemligen lycksökeriet, i hvilket det senare såsom blott spekulation på ett lysande parti äfven kan ingå, är den egentliga drifljädern, så hade han bort fortsätta till slut såsom han börjat och vara alltigenom styckets onda princip. Den sentida försoningen och hastiga ångern, när han säger:

Jag tackar dig likväl för det du satte
en gräns för mina brott, att ej till frukt
Du lät dem mogna — Gud jag tackar dig!

utgör hellre en psykologisk gåta, än en för dramens gång behöflig utveckling. Werners karaktär är blott helt flyktigt skizzerad och sväfvande, likaså Marias, af hvilken man icke kan fasthålla någon bestämd föreställning. Dessa båda älskande förlora derigenom sin ställning såsom hufvudpersoner, ehuru de måhända ursprungligen varit ämnade dertill. Men denna brist har sin grund i styckets hela tendens att lägga vigt på handlingen och grundtanken mer än på karaktärerna. Hos bipersonerna är flyktigheten i teckningen mindre märkbar och förbises helt och hållet för hän-

delsernas påträngande intresse. Snillrik uppfinning anträffas dock ofta äfven i de scener som tyckas ligga något åt sidan ifrån hufvudtråden i händelsen. Så t. ex. tager sig bonden Haloinen ganska naturlig och naiv ut, der han sitter utanför torpet såsom vakt, förtretas öfver gumman Wappu och smått blygges för sitt väl betalta uppdrag att vakta den röfvade Maria, och dialogen emellan honom och den förklädda Anna är alltigenom ypperlig.

Kort före och kort efter striden vid Lappo föregår händelsen, men denna historiska anslutningspunkt har egentligen föga att göra med styckets grundtanke, hvarföre också titeln icke låter ana någon historie. Men intresset för det allmänna, som här går hand i hand med det enskilda, fordrade någon basis och derföre äro antydningarna på slaget vid Lappo ändock väl berättigade. Detta häntyder också på hela styckets tillkomst: «Fänrik Ståls sägner» hafva påtagligen gifvit impulsen till detta gedigna arbetes författande, utan att ändock någon imitation som skulle skada produkten blir synlig. Man har tvärtom skäl att gifva våra yngre poetiska författare det rådet att följa den prisade mästarens exempel hvad val af ämne beträffar; ty något botemedel måste försökas emot den innehållslösa sväfvande lyrikens evigt enahanda, och dertill tro vi något litet historiskt underlag kunde tjena. Ett helst i största allmänhet bestämdt ämne skulle redan gifva utgjutelserna någon hållpunkt, någon begränsning, den de i många fall så väl skulle behöfva, för att icke utplattas till toma rimmerier.

Den utmärkta kompositören *Greve*, som till alla Finlands musikvänners sorg genom döden ryktes ifrån sin hedrande verksamhet ibland oss, har satt fyra sånger ur detta skådespel i musik. Dessa äro: *1.* Annas sång i 2:a akten: «Hvad drömde du på tufvans bädd,» *2.* Soldatvisan i 3:e akten: «Hvem känner icke korporaln,» *3.* Annas sång i sista akten: «O sörj ej mitt hjerta fast vännen du mist,» och *4.* Choren för Döbeln i 3:e akten: «Hjelte som fört oss i striden med ära,» hvilken till orden afviker ifrån den i det tryckta skådespelet befintliga sången. Orden i musikhäftet af Greve lyda nämligen:

Hjelte som fört oss i striden med ära,
fört oss till seger med manande röst,
mottag den hyllning, den sång vi dig bära,
varm liksom modet i manliga bröst.
Ditt namn och dina strider
skall än i långa tider
täljas af Suomis, af Suomis tappra folk,
blifva din äras och dina dygders tolk.
Lefve vår stora hjelte, Hurra! Hurra! Hurra!

Melodierna N:o 3 och 4 äro förträffliga, djupt gripande och lätt cantabla. Den första melodin deremot torde få anses för mindre lyckad, emedan den är för mycket konstlig och sväfvande, och korpralsvisan har icke den raskhet ämnet fordrade. Men för en melodi sådan som den tredje är hela den musikälskande allmänheten skyldig en tacksamhetsgärd åt den alltför tidigt hädangångna kompositörens minne. Då intresset äfven hos läsaren starkast concentrerar sig kring den herrliga scenen utanför torpet i 5 akten, der intrigens knut våldsamt löses, och kompositören ännu gifvit den en glanspunkt till, så medela vi här Annas svärmiskt glada afskedssång från lifvet:

O sörj ej mitt hjerta, fast vännen du mist!
det susar så ljufligt i skogen.
Han kommer nog åter, det tror jag förvisst,
thy var du den älskade trogen.
Snart skola de sorgliga skuggorna fly,
snart börjar den leende morgonen gry;
det susar så ljufligt i skogen.

Han kommer nog åter, det tror jag förvisst!
Det susar så ljufligt vid stranden.
Sjung glädtigt min fogel på grönskande qvist,
och dofta min blomma i sanden!
Hans segel jag skönjer så fort det blir dag,
och kommer han icke, så kommer väl jag.
Det susar så ljufligt vid stranden.

Denna sång skall, derpå tvifla vi icke, sjungas vid hvarje fortepiano inom Finlands landamären, likaväl som skådespelet i sin helhet, snart nog skall göra sin rund till hvarje bildad krets i fäderneslandet. Vi sluta vår hastiga granskning med den öfvertygelsen att vårt blad högst sällan kan vara i tillfälle att anmäla ett skaldestycke af lika högt värde som detta.

8. *Kirjoittamisen alku-oppi, jonka M. Akiander on sekittämyt.* Helsingissä 1851. 60 pag. 10:o.

Denna undervisningsskrift af samma författare som *Lukemisen alkuoppi*, utgör ett slags fortsättning till denna senare, och är ämnad för autodidakter i skrifkonsten. Tillika med den föregående s. k. Abcboken utgör den en värderik folkskrift af anspråkslöst utseende men med ganska vidsträckt användning. Denna innehåller uppgifter om de för skrifning nödiga verktygen, undervisning om grundstreckens formerande och utförliga reglor för små bokstäfvers sammansättande af dessa grundstreck; derefter följa några §§. om bokstäfvernas bruk vid skrifningen eller en ortografi, äfvensom om skiljetecken och förkortningar samt exempel på ordens böjning, eller ett slags öfvergång till grammatiken; slutligen en förskrift i 10 blad. Innehållet är således nog fullständigt för ändamålet, öfverskjuter till och med de vanliga fordringarna af en lärobok i skrifkonsten, der handalagets öfning ändock är hufvudsaken. Såsom en brist kunde likväl anmärkas att de stora bokstäfverna affärdas oproportionerligt knapphändigt emot reglorna för de små. För konseqvensens skull hade väl åt initialernas formerande bordt egnas flere reglor och åskådliggörande figurer, emedan de af piltarna torde anses vara svårare att skapa än de enklare små bokstäfverna. Dock utgör förskriften i alla fall den lättaste och fullständigaste regeln. Förskriften är stentryck, men de talrika figurerna i texten deremot träsnitt af *Liebert;* båda lyckade och för ändamålet tjenliga. Texten är med enkelhet och mycken precision redigerad.

Den lilla boken rekommenderas till alla deras hågkomst som äga tillfälle att genom sitt förord sprida den ibland en lärgirig allmoge, äfvensom den torde befinnas oundgänglig för alla folkskolelärare. Men äfven utan någon lärares biträde kan den, såsom vi förmoda, med fördel läggas i handen på hvar och en gosse med håg och lust att lära sig den nyttiga konsten. Vinner skriften all den uppmärksamhet den för sin användbarhet förtjenar, så skola väl de 5000 exemplar som nu äro afdragna, innan kort vara spridda kring landet. Ty behofvet af någon skrifkunnighet är, enligt flera samstämmiga uppgifter från olika håll, lyckligtvis temligen allmänt erkändt af vår Finska allmoge och den arbetande klassen öfverhufvud. Och hvarje litterär produkt som underlättar lärandet deraf skall också stegra lusten att förskaffa sig kunskap deri; hvarföre hvarje sådan bör vara känd af de bildade som icke äro likgiltiga för sin omgifnings ståndpunkt i hänseende till upplysningens första elementer. Och man bör hoppas att den äfven eljest högst förtjenstfulla förf., som icke försmått att börja ifrån Abc, skall fortsätta sitt gagnande arbete med elementarläroböckers anskaffande för folkskolan och hela den arbetande klassen.

S. E.

Tysk dramatik.

Den Tyska dramatiken är icke gammal, det är knappt ett århundrade sedan den begynte upparbeta sig till någon slags betydenhet genom *Lessings* kraftiga snilles bemödanden. Sedan dess uppstodo med ens inom den Tyska litteraturen dramatiska heroer af första rangen *Göthe* och *Schiller*, samt en dramatisk mångskrifvare *Kotzebue*, som öfversvämmade alla teatrar med sina för tillfället gerna sedda stycken. Men med allt hvad

många senare skalder af värde frambragt i denna väg, har en Tysk dramatik af högre nationell betydelse ändock icke kommit till stånd; tryckpressarna lefverera teaterstycken till hundradetal, som i sig sjelfva mer eller mindre lyckade, väl läsas såsom annan skönlitteratur; men icke kunna hålla sig uppe på scenen, eller väcka något varaktigare intresse. Orsaken dertill ligger djupare än att några författare-bemödanden skulle kunna aflägsna den, nemligen i nationens under många sekel utbildade lynne och statsförhållanden. Emellertid tyckes man hafva blifvit ense om nödvändigheten att upphjelpa teatern till det skick och den betydenhet som denna inrättning haft och har hos andra kulturfolk, till en välgörande skola för mängden. Man anstränger sig i Tyskland för dramatiskt författareskap, men på äkta Tyskt vis: man utsatte i Wien ett pris för den bästa komedin; och till täfling insändes icke mindre än 103 lustspel, bland hvilka några hade täflingen sjelf till ämne såsom: «Das Preislustspiel,» «Die Preisbewerbung,» «Lustspiel und Lokomotive.» Men nu nödgades prisdomare-kommittén förklara att bland alla 103 fanns intet enda som obetingadt skulle förtjena priset; endast relatift ansågs *Bauernfelds* «Der Kategorische Imperativ» för det bästa lustspelet. Och detta uppfördes på scenen men gjorde ingen lycka. Utgången var ganska naturlig: en god författare täflar icke om något pris, ty han har mer allvar med sitt författareskap än begäret efter en högst tvetydig ära utvisar, han vill hafva hela den bildade allmänhetens bifall, icke någon bedömmande kommittés, huru väl denna än må vara sammansatt. Musiktäflingen som nyss försiggick i Köln lyckades väl något bättre: musikföreningen derstädes hade utsatt ett pris af 25 dukater och ända till 50 symfonier insändes, bland hvilka den af *Richard Wurst* i Berlin tillerkändes priset. «Die Wiener Lustspielsündfluth» väckte emellertid mycken munterhet, så att täflingen sjelf blef den bästa komedin. En skolmästare insände hela sitt lefnadslopp, och väckte dermed mera löje än med sin komedi. En annan täflare insände ett sorgespel, med den upplysningen att han ingen man var för puts och komedier, att stycket var skrifvet för 30 år sedan och förgäfves blifvit erbjudet åt 26 teatrar. Åter en annan bifogade till sitt stycke en jeremiad öfver Tyska teaterns dåliga skick. Missbelåtenheten med dramatikens tillstånd i det af litteratur i alla riktningar öfversvämmade landet, har upprepade gånger öfverallt uttalat sig. Men en dugligare produktion åstadkommes icke ensamt genom kritik; om så vore skulle Tyskland vara lyckligt lottadt, ty på kritiker är der ingalunda brist. Kritiken kan rensa förråderna och justera omdömet der både godt och dåligt finnes till öfverflöd, men den kan icke frambringa något bättre än det som finnes, dess verksamhet är blott negativ, förstörande för det dåliga, den lemnar åt förruttnelsen hvad som saknar behöflig lifskraft.

Vi skola här omnämna några nya skådespel, som uppkommit i Tyskland, och dervid följa tidskriften *Europas* uppgifter och bedömmanden, ehuru vi icke kunna ansvara för den kritiks duglighet som föres i nämnda Leipziger veckoskrift. Det synes som skulle den i många fall vara nog ensidig och sakna hållning; men någon pålitligare kritiker står oss icke för närvarande till buds. Vi räkna till dramatiken också operan, isynnerhet derföre att dennas höga utbildning i Tyskland lemnar en slags ersättning för bristen på egentliga skådespel af högre värde. Vi låta «Europas» recensenter tala.

Der Corsar, opera af Julius Rietz. Komponisten hade redan i åratal sysselsatt sig med utarbetandet af denna sin första opera, då den ändteligen till nyårsmessan i Leipzig kom i dagen, med text af Julius Otto efter en herättelse af Souvestre. Bianca, en rådsherres pupill i Venedig, skall förmälas med en nobile som gjort sig förtjent af republiken. Hemligen älskar hon dock en kavaljer ifrån Ferrara, ty för en sådan utgaf sig Matteo. I känslan af en sann kärlek upptäcker Matteo för henne sitt låga stånd: den stolta donnan i Venedig älskar en bonde. Hennes

hjerta kämpar, men känslan segrar och hon vill fly med bonden Matteo; när hon ryckes ifrån honom, beslutar han att såsom en korsar med trots fordra sin brud ifrån republiken. Den elegiska Bianca tror den älskade redan vara i blykamrarna, intar gift och slutar sitt lif. Musiken har mästerligt varierat hennes elegiska klagan, men texten har icke sörjt för någon motsvarighet i Arioso. Rikedomen på elegi uti stor Aria-stil går nästan öfver till monotoni; dock saknar kompositionen derunder ingalunda energi. Hvarest ämnet erbjuder en vändning och afgörande, ådagalägger Rietz mycken kraft och lyftning. Äfven chörerna som skildra den patriotiska glansen vittna om fullhet och kraft i behandlingen af ett högre innehåll än det blott individuella, hvarmed Gluck och Mozarts stil nästan ensamt befattade sig. Texten erbjöd dock icke nog anledning att ådagalägga en afgjord kallelse för det musikaliska dramat. Souvestres romantiska novell är i den Tyska bearbetningen icke förvandlad till något drama, så effektfulla än de enskilda tilldragelserna äro som åstadkomma någon vändning i temat. Den svarta korsaren öfverfaller med sin skara rådsherrarna, fordrar sin brud och tager Biancas lik med sig. Vid dogens fest, vid förmälningen med hafvet, visar han sig åhyo; hans svarta gondol tränger sig till Bucentauren, och efter förkunnandet att äfven han ville fira sitt bröllop, spränger han sig med den älskade i luften. Kompositionen är alltigenom duglig, kraftig, själfull och karakteristisk till ämne och situationer; men den lider af brist på omvexling och hopar likartade elementer, särdeles i Biancas partier, hvars alltjemt återkommande elegi verkar tröttande. Dessa förkortades dock betydligt till tredje representationen. Instrumentationen är rik och full. När operan gafs i Leipzig första gången, framropades kompositören vid andra och sista aktens slut. Den andra akten är också kronan på det hela, ehuru stycket öfverallt är mästerligt genomarbetadt. I stället för ouverture har tredje akten, som med en tidrymd af tre månader är skiljd ifrån den andra, en ganska lyckad introduktion. Musiken är hållen i Mendelsohns stil. Hvarje stycke är ädelt, fullt af djup känsla, och klart utpräglad; men liksom i texten intet dramatiskt moment står fram och gör hänförande verkan, så herrskar också i den sköna gedigna kompositionen intet genomgripande melodiskt tema. Derföre saknar Rietzens opera populär effekt, huru mästerliga än detaljerna onekligen äro.

Francesca von Rimini, Tragödie in fünf Akten von Paul Heyse. Den som känner Silvio Pellicos «Francesca da Rimini» kunde förledas till förmodan att här finna en lyckligare dramatisering af det gifna ämnet. Den såsom lyrisk skald mångfaldt prisade författaren har visserligen kallat sitt arbete tragedi, men svårt blir att afgöra till hvilket slag hans dikt egentligen hör; ty tragedi är den ingalunda. Malatesta, furste till Rimini, har tvenne söner, den äldre, Paolo, är prest, välbildad till kroppen och ädel till själen; den yngre, Lanciotto, är utsväfvande och regellös, samt missbildad till kropp och själ. Denne har förälskat sig i Furst Guido af Ravennas dotter, den sköna Francesca, som känner hvarken honom eller hans broder. Lanciotto känner väl att han med sitt ofördelaktiga yttre och sitt dåliga rykte icke kan våga anhålla om prinsessans hand. Han uttänker en list, och vänder sig till sin broder med begäran att han skulle fria till prinsessan i Lanciottos namn. Paolo sträfvar emot, men går slutligen in på förslaget, ger sig ut för Lanciotto och äktar den sköna Francesca i sin broders namn. Omvexlingen af personer försiggår sedermera i hemlighet, och bruden störtar ned af förskräckelse vid upptäckten af konstgreppet. Derefter släpar sig handlingen fram ännu i tre akter, tills den ändas med död och mord, ty det i grunden komiska ämnet skulle nödvändigt bearbetas till tragedi, och en tragedi måste hafva 5 akter och slutas med mord. Oberäknadt intrigens osannolikhet, kan väl ett dylikt pojkstreck vara ämne för en tragedi? Drägligt kunde det ändock vara såsom komedi, om det be-

handlades med aktsamhet och delikatess; men framställt såsom en allvarsam handling är det förkastligt. Men oaktadt misstaget vid valet af motiv, kunna vi för att vara rättvisa icke fråkänna förf. dramatisk talang, utan äro öfvertygade att han framdeles skall lemna lyckade produkter. Vi kunna finna det till och med af några drag i det misslyckade, och äro långt ifrån att bryta stafven öfver honom derföre att han råkade på en afväg vid första försöket. Man ser till och med erfarna talanger snafva på den dramatiska poesins fält.

Der Held von Etampes, *Schauspiel von G. Köberle.* Förf. till «Henrik den fjerde af Frankrike» är så hemmastadd med de Fransyska religionskrigen att han ånyo valde en episod ur dessa strider. Dessa gräsligheter och oredor, i hvilka ljus frihet och fäderneslandskärlek tillkämpa sig en dyrköpt seger öfver mörkrets och ondskans makter, hafva blifvit ett stående ämne för förf. poesi, liksom en afbild af hans individuella händelserika utveckling. Midtuti denna oreda af passioner finnas tvenne rena hjelte-hjertan; det förekommer oss blott såsom en romans eller en roman, men sättet hvarpå Susanna förlofvar sig med den tappra Aubigné och följer honom i striden, är så friskt och kraftfullt att de två första akterna lifligt spänna intresset. Vid stormningen af Etampes, der det gällde att befria Henrik af Navarra, har en gåtfull yngling gjort under af tapperhet; Hugenotternas skara följer segerrikt hans rop med fanan i handen. Men han nekar att öppna sitt visir, Henrik af Navarra bjuder hans vilja äras och kallar den hemlighetsfulla ynglingen: *hjelten från Etampes.* Denna hjelte är en flicka som följt den älskade i striden. Med tredje akten kommer verldshistorien öfver oss med oklarhet och i trängande hast. Religions- och kron-stridernas i Frankrike brokigt vexlande lif är alltför rikt på ämnen och skuggningar, för att partiernas ställning skulle kunna fasthållas i några få antydningar. Förf. störtar oss i tidens strömmar, utan att orientera oss i dem; han förutsätter karaktärer och situationer, och ger sitt drama till pris åt historiska tilldragelsers flod. Bartolomei-nattens blodstänkta moder, Katarina af Medici, står plötsligt framför oss i tredje akten såsom en färdig skräckbild. Den hjeltemodiga flickan, som förvärfvade sig ärenamnet hjelten från Etampes, intränger till henne och håller ett dundrande tal för att väcka hennes samvete. Publiken jublar och skalden triumferar åter med oratorisk lyftning. I hjelten Aubigné finnes en viss kärnkraft af gedigen hederlighet, och elementer af detta slag hafva ett fängslande behag. Aubigné räddar sin konung ur tiofaldig fara och läser sedan såsom en ärlig man lagen för honom inför det samlade hofvet, ty Henrik är skenhelig och svag emot ondskan och listen. Scener af detta slag äro slående i ord och tankar. Klandras bör dock att de äro *blott* scener, stå der enstaka, och att styckets tråd och fortgång alltid ligger i handen på ett bud, som plötsligt träder fram och inleder den vidare utvecklingen med frågan: har ni redan hört hvad som hände? Tilldragelserna bakom kulisserna gifva slutligen vid handen, att Henrik den tredje döende bestämt sin kusin af Navarra till arfvinge af Frankrike och att Henrik den fjerde helsas såsom konung.

Die Verkannten, *Schauspiel von G. Köberle.* Detta nya skådespel i 5 akter af Köberle gick i mars öfver Leipzigs scen. Hvad som mest sysselsatte oss vid läsningen af stycket före uppförandet var den politiska bakgrund som omslöt dikten vid dess första uppränning. Köberle försatte sin dikt till våra dagar; i Frankfurt öppnas parlamentet, «drager nattmössan öfver öronen», och anställer undersökningar öfver den bästa stat, medan upproret rasar i södra Tyskland, så att en presidents son, hvilken återvänder till sitt Tyska hem såsom medborgare i de Nordamerikanska fristaterna, måste säga oss skarpa sanningar. Deklamationer öfver det som kallas den Tyska friheten äro variationer öfver samma tema. En reformernas man klagar likt en Iffländsk familjefader öfver menniskornas otack, och filistera på parterren och i loger-

na förvånas öfver att en fri medborgare i den nya verlden måste säga åt honom: goda Mickel du är liksom född till polisvälde! Saken vore ganska komisk om den vore skämtvis menad; men den framställer sig såsom allvar, och då den saknar qvickhet för att vara karrikatur på Tysklands revolutionsår, så ger det godtyckliga antagandet af historiska fakta skildringen ingalunda rätt att gälla för en tidsmålning. Förf. har till styckets uppförande temligen utplånat det gröfsta, hvilket kunde förekomma den godmodigaste Mickel såsom ett förnärmande. Den tidsskildring han ville gifva till ram åt sitt familjestycke var sårande, derföre utplånade han hvarje detalj ifrån 1848, men afklädde sitt skådespel dermed också all bakgrund. Men i förgrunden spelar familjestycket. Karl Foster som återvände ifrån det fria Amerika, hade för 8 år tillbaka försvunnit ifrån Tyskland på samma tid hans faders kassa blef bestulen, och misstänktes för detta bofstreck. Han är misskänd men likgiltig om sin ära i Tyskland och försöker icke ens förklara sin oskuld, ehuru en spetsbof anmäler sig såsom gerningsmannen. Han kommer sedermera tillbaka ifrån Amerika, och efter en korrt förklaring är han rehabiliterad till sin ära, och millionären, hvars dotter han älskar, försonad med honom. Men sjelf misskänner han sin brud, för det hon om natten går i bonddrägt till Jakobsförstaden. Hon åter är nog förstockad att icke tillstå det hon med sina vandringar gör honom den största tjenst; ty hon smyger till Karl Fosters far, den flyktiga presidenten som döljer sig i en trädgård, och tillför honom tröst och föda. Karl smyger efter henne; men också den förrnämnda spetsbofven Lambert, som ger sig ut för en frihetens man, har upptäckt presidenten och öfverfaller honom, då den fria medborgaren från Amerika gör kol på Tyska fribytaren med diskiplinerade soldaters tillhjelp.

Das Haus des Oldenbarneveldt, *Trauerspiel von Dingelstedt*. Består egentligen af två stycken: första akten — som ingenting annat är än en slags femte akt till en föregående väldig tragedi, Olden-Barneveldt, hvars stora karaktärer och mäktiga strider vi tyvärr blott ana eller se i efterlemnade fragmenter — och fyra andra akter, som kunde benämnas Barneveldts söner, och blott hafva det underordnade intresse som tillkommer en stor mans små söner och en stor forntids barn. Den första akten är ett stycke Euripides med sitt klassiska språk och sin plastiska handling; men i det den drifver vår känsla till det yttersta, förbrukar den ock hela vårt intresse. Allt det öfriga hänger dervid blot såsom ett supplement. I andra akten andas vi väl lättare; oss tyckes som skulle ett nytt friskt lif begynna och det gamla vara afslutadt. Konspirationsscenen erinrar oss lifligt genom språk och karaktärer om nyss upplefda tilldragelser; scenen emellan Wilhelm, Walburg och Reinier tyckes lofva en väldig strid emellan passioner och stegrar derföre intresset i hög grad. Men vi se oss snart bedragna, det är blott ett tappert utfall som har matta följder. Tredje akten blir intressant hufvudsakligen genom Moritzens monolog om sitt förhållande till generalstaterna och folket. Dingelstedt synes här hafva lånat mycket ifrån en annans själ. Afskedstagandet är isynnerhet alltför tydligt utfördt för att ej genast förråda sitt ursprung; scenen med Malajen gör effekt, fastän ingenting nytt. Den blinda modren, som inträder i det ögonblick då enligt åskådarenas känsla ridån borde falla, hade måhända kunnat utebli. I fjerde akten träffar man åter helt nära upplefda folkscener och tror sig tydligt igenkänna figurerna; men oaktadt månget godt ord aftar intresset småningom, ty allt sker såsom afgjordt var, undantagandes brödernas förvexling, hvilken dock ser ut såsom ett vanligt roman-konstgrepp. Femte akten behöfves egentligen allsicke, ty den innehåller ingen fortsättning på handlingen, intet nytt moment som följdrikt skulle ingripa i tilldragelsernas naturliga gång. Karaktärerna äro ofta utmärkt fina och riktigt tecknade, men stycket har ingen egentlig hjelte, springer blott öfver ifrån den ena till den andra. I första

akten ställes modren i förgrunden, i den andra bröderna, i den tredje Moritz, i den fjerde och femte ingen, hvarföre ock åhörarens intresse splittras. Stycket gör i sin helhet, oaktadt många och stora enskilda skönheter, sådant intryck som vore det antingen en begynnares verk, hvilken icke tillbörligen vet beräkna den tragiska effektens nödvändiga stegring, eller ock en medelmåttig talangs verk, som begynt alltför högt för sina krafter, snart tröttnar och låter vingarna hänga allt slappare. Ty hvad deras effekt beträffar följa akterna på hvarandra i förvänd ordning, hvilket alldeles förstör styckets slutverkan.

Tiberius Graccus, *Tragödie von Moritz Heydrich.* Valet af ämne förråder en god instinkt, och vid dess behandling försmår förf. allt smink, alla romantiska kryddor, all i exaltation sig uttömmande blott lyrisk retelse. Detta kan åtminstone sägas om de tre första akterna af Heydrichs historiska sorgespel. Förf. har bevisat en återhållsamhet som gör honom fullt värdig sitt ämne. De två första akterna äro nästan torra i sin nyktra enkelhet, men dock tillräckliga om man tager dem såsom förelöpare och exposition till tredje akten, hvilken i sjelfva verket framställer sig såsom slagfärdig och förträfflig. I hela stycket finnes intet kokett framhållande af stickord för dagens partier, intet skrymtaktigt fikande efter fraser som behaga vår tid; all anspelning på vårt förolyckade Tysklands rörelser undvikes samvetsgrannt, Heydrich håller sig helt enkelt till denna Romartids karaktär och innehåll. Det är striden emellan optimates och populares, som skakade Rom i dess sista århundraden. En Cornelia har tvenne söner, som äro värdiga att rädda fäderneslandet; den äldre, Tiberius, känner att ingen räddning finnes för Rom utan en ny fördelning af landet, ty missförhållandet emellan rika och fattiga har blifvit odrägligt. Graccus lyckas genom lex Sempronia genomdrifva planen att föröka de fria jordägarenas antal. Men med året löper hans tribunat till ända; en laglig häfd förbjuder att genast å nyo fika efter folktribunembetet. Tiberius sätter sig öfver denna häfd, ty han känner att hans verk är förloradt om han nu träder tillbaka. Moraliskt tvungen öfverträder han lagen och tragedin fullbordar sig på honom, han straffas för det brott hvartill hans ifver för en högre rätt drifvit honom. Pontifex Nasica, intrigören i stycket, gör honom misstänkt för att fika efter konungakronan; till och med när denna folkets älskling i trängseln för handen till hufvudet för att torka sin af talande upphettade panna, uttydes detta såsom önskade han det gyllene bandet för sitt hufvud. På forum ihjälslås folkets hjelte i handgemäng. Optimaterna segra, det förblindade folket ger sitt eget beskydd till pris, till dess den yngre brodren Cajus Graccus återvänder från Spanien och hemnas offret. Ända till denna sistnämnda slutpunkt är allt historiskt, af Heydrich hållet i en enkel och sträng stil. Kompositionen låter dock hjelten träda förmycket i bakgrunden i de två sista akterna, hvarigenom intrycket af de tre första försvagas. I känslan af att intresset sjunker, griper förf. också slutligen till vulgära medel: dundret och blixten vid Tiberii nedsjunkande hade han gerna kunnat öfverlemna åt opera-författare. Styckets emottagande vid representationen var entusiastiskt, ehuru huset var klent besatt.

Der Erbförster, *Tragödie von Otto Ludwig.* Styckets hjelte, den i sina rättsbegrepp klippfasta gamla Ulrich, söker sin like och har honom blott i Kleists «Kohlhas» och i Hebbels «Meister Anton.» Blott i denna novell och i denna dram har den nyare Tyska litteraturen skapat sig en gestalt som framkallar i dagen den äkta tragedins hela obeveklighet. Ur hans egen fast sammanhållande natur uppvexer för hjelten i denna enkla tragedi den ödets magt för hvilken han dukar under. Den dramatiska diktens medelpunkt, hela byggnadens grundval och pelare stå lika så fasta, som uppfinningens rikedom, att försätta oss i den stora katastrofens förhållanden, vittnar om en äkta poetisk talangs hela spänstighet och friskhet. Det är

intet ungdomsarbete, som en poet lemnar oss i förtröstan på framtida högre mognad; det är ett verk af en fullfärdig talang som här framställer sig såsom en företeelse af en mäktig sluten och i stillhet mognad kraft. Så mycket värre om bristen på förbindelse med lifvets vexlingar här qvarhåller snillet i den romantiska skolans redan öfvervunna kretsar!! Vi mena den Werner-Müllnerska Schicksalstragödiens romantiska fatalistik, som hos oss uppvexte ur en orätt uppfattning af den klassiska antiken. Vi vilja ingalunda antasta medelpunkten och grundvalen i denna drams struktur. I den konkreta fullhet af detaljer, hvarmed här en stor sedlig konflikt framkommer ur det stilla lifvet, en tragedi ur idyllen, i karaktärernas hållning, i händelsernas nödvändiga följd som uppmana till tragisk handling, i hela väfnaden af en sannt dramatisk lifsprocess, igenkänna vi ej blott enskilda vackra drag utan en mästares säkra hand. Blott i utgången och afslutandet förråda sig minnena från den falska ödestragedin. Anledningarna till tragisk handling äro i stycket natursannt och fullgiltigt utvecklade med den äkta poesins hela kraft; men handlingen sjelf fullbordas genom slumpens dämon. Efter bibelspråket: «öga för öga, tand för tand» hämnas «der Erbförster» sin efter föregifvande ihjälslagna son med naturmenniskans egenhandsrätt; men slumpens dämon vill att han skjuter sin egen dotter. Den stora konflikten emellan lagens bokstafs rätt och samvetets rätt är mästerligt genomförd i gradvis följd ända till tragisk förvirring; med den sedliga lag som står skrifven i hans bröst och stödd på den gamla ödets bok, bibeln, står naturmenniskan Ulrich framför oss i all sin gloria, men midtunder hans säkra seger och triumf, tätt invid undergångens afgrund, hinner honom denna romantikens nyckfylla dämon, hvilken vi väl medgifva tillvaro i lifvet såsom en slumpens makt, men icke tillerkänna någon befogenhet att slutligt afgöra en sedlig strid på lif och död. Den femte akten, i hvilken den tragiska knuten sönderhugges af en dämonisk slump, gör oss åter svala eller qvarlemnar blott den bestörtning som tron på ett blindt öde fordrar. Till och med i slutet bör en tragedi icke fråntaga oss känslan af sedlig nödvändighet, också då den vill vara obeveklig bör den icke framkalla det nyktra förståndets reaktion emot det oväder som bryter löst öfver menniskolifvet.

Bürger und Molly, ein deutsches Dichterleben, Schauspiel von Mosenthal. Den nyare dramatiken har satt Schiller, Göthe, Gellert och Gottsched i scener, och Mosenthal i Wien har nu fört *Gottfried Bürger* på skådebanan. I Otto Müllers dugliga och sorgfälligt utarbetade roman förefann han ej blott materialet utan ock personernas karakteristik. De fyra första akterna af Mosenthals drám äro till det mesta en bearbetning af Müllers verk. Kamratskapet i Hainbund i Göttingen, folkscenerna i värdshuset, der bönderna låta Bürgers dikter sig föreläsas och författaren emot sin vilja blir vittne till sin popularitet, förlora visserligen vid lampskenet mycket af den idylliska harmlöshet som romanens episka framställning ger dem; «Buchonkeln» blir i dramen en öfverflödig person, fader Gleim går nästan för afsigtligt omkring såsom en onkel i komedierna, och Karl August i Weimar förekommer såsom en vanlig lagerkrönare hvilken komedin sparar till sist. Deremot är skaldens dubbla böjelse för de båda systrarna Dora och Molly redan i romanen nog rik och anslående för att gifva situationer till flere akter. Bürger äktar den äldre systern, som i honom älskar blott menniskan, delar blott det mensliga med honom och har sinne blott för det, medan den yngres lättvingade, gratiöst humoristiska sinne i Bürger älskar poeten, erbjuder honom behag och uppfinning för hans poesi. Dora är Bürgers hustru och Molly, det fantasirika skämtande barnet, tror sig ännu kunna tillhöra skalden, tills hon förskräckes för sin passion och sitt sjelfbedrägeri. Skymningsstunden gynnar bådas förvexling och Bürgers hustru hör hans bekännelse för den älskade. Med frihet och skicklighet spelade skulle dessa scener icke förfela sin verkan,

ehuru de blott utveckla en romans situationer; förtjensten i dem tillhör likväl romanförf. Otto Müller, icke Mosenthal, som dessutom ingenting gjort för att bringa böjelsernas konflikt till ett följdriktigt slut och af romansituationer göra en dram. Den femte akten är en lam och skef nödhjelp för slutet. Dora har försent blifvit varse att man bör tillhöra ej blott menniskan hos poeten utan ock geniet; hon sjuknar dör och sätter kronan på mannens trolöshet i det hon välsignar hans förbindelse med Molly. I Müllers roman förekommo händelserna såsom bestämda orsaker; men den som vill forma en episod derur till dramatisk bild, måste då han kallar sitt stycke för «ein deutsches Dichterleben,» bringa konflikten till slut, icke episodlikt utan allmängilltigt. Styckets tredje representation i Leipzig gafs till förmån för Bürgers tvenne ännu lefvande sondöttrar.

Der grosse Kurfurst, *von Hans Köster*. Af denna förf. kände man förut en dram *Maria Stuart* som gafs i Breslau men troligen icke öfverskridit denna stads område. Likaså litet skall hans *grosse Kurfurst* ifrån Berlin göra sin rund genom Tyskland, eller ens genom Preussen. Hr Rott fick genom framställningen af titelrollen mycken anledning att i patriotiska fraser prisa den stora kurfurstens förtjenster, idéer och förhoppningar; men Kösters hjelte förrådde i sina handlingar ingalunda den storhet han äger i historien. Att han känner huru Österrike vill missbruka honom, att han afsänder en minister med energiska noter till Wien, men alltid ånyo undertrycker ett stort beslut emot huset Habsburg, detta kunna vi icke anse för annat än en Hohenzollersk storhet; att han drifver Svenskarna ur landet är hans enda handling i stycket, men icke hans enda storverk i historien; att han är kristligt from och temligen bibelfast, uppträder ridderligt, humant och godmodigt emot sina undersåtare, gör honom till mönster för en furste, men ännu icke till hjelte i en dram. Slaget vid Fehrbellin räcker icke till att vara knuten i ett femaktsstycke, det gör blott ramen till enskilda välhållna genrebilder. Den bullrande hederliga och välmenande Derfflinger, den ödmjuka ministern Schwerin, den hetlefrade prins Homburg, den enkla uppoffrande Froben, äro alla med förkärlek tecknade gestalter i dessa små taflor, och kurfursten i sina stora monologer en likaså god patriot, som i de husliga scenerna en älskvärd familjefader. Det oaktadt kom den församlade publikens patriotism icke till något afgjordt utbrott, af det skäl att förf. sjelf laggt detta uttryck af fosterländsk känsla så öfverflödande i sitt styckes deklamerande figurer.

Le demon de la nuit, en opera af *Rosenhain* med Fransysk text, ehuru musikkompositören är en Tysk ifrån Frankfurt. Det behöfves ett Tyskt tålamod för att så länge rufva på ett operapartitur som pianisten Rosenhain, hvilken i Paris väntade åratal på den tidpunkt då hans opera kunde uppföras. Men har icke äfven maestro Meyerbeer nästan lika länge låtit sin «Profet» ligga, för att vänta på den sysselsatta sångerskan och det gynnande ögonblicket i politiken? Någon storartad vändpunkt förskaffade sig Rosenhain icke derigenom; också skall väl hans opera icke göra sin rund omkring Europa, redan derföre att dess ämne är alltför Fransyskt och alltför slipprigt. Men i musikaliskt afseende har *nattens dämon* beredt oss en stor njutning, och den Tyska «musicien reveur» ur Webers och Schuberts skola har förskaffat den Tyska musikaliska riktningen en hedrande triumf. Operans text är af Bayard. Redan titeln lät Fransmännen ana en romantik ur den Tyska dimmiga atmosferen; de gissade på mångfaldt sätt hvilka nya äfventyr den Tyska mystiken här skulle bereda dem. Musiken har ganska sköna partier, ehuru den är mera lyriskt än dramatiskt hållen. Liksom de flesta pianister komponerar Rosenhain för högt för rösten. Ouverturen är ett mästerstycke; den begynner med ett andantino af violonceller; detta är dämonens melankoliskt ljufliga sång, som alltid återkommer så snart den enda anden vill visa sig. Tema till allegro är lånadt ifrån en bal-

lad som Mathilda sjunger, och kompositören inlägger der den poetiska mystik som lifvar hans verk. Till introduktien tjenar en chör af män och dämonens behagfulla ballad, accompagnerad blott af flöjt och hautbois, medan basen återger melodin. En vacker duett för sopran, en chör af fruntimmer, en stor dramatisk trio, och en rikt instrumenterad final, utgöra den första aktens hufvudstycken, der man dock ägde skäl att önska några förkortningar. I andra akten vann en dubbelchör af män bakom kulisserna och af fruntimmer på scenen, det mesta bifallet. Båda dessa till rytm och karaktär motsatta chörer genomtränga hvarandra och liksom förmäla sig högst pikant och originellt. Dessutom utmärka sig äfven konungens romanser och en storartad duett.

Alle speculiren, *Lustspiel von Max Ring und Robert Bürkner*. I hvar och en Schlesier, säger man, ligger en komiker gömd. Slå sig två män ifrån Schlesien tillsammans, så måste således produkten af en sådan förening vara en god komedi. Max Ring och Robert Bürkner bevisa oss att vi numera icke behöfva Eugen Scribe et comp. för att få en frisk slagfärdig och qvick stil för lustspelet. Det felas oss blott en småsak: Scribes uppfinning, den alltid nya grupperingen af hans figurer, den öfverraskande kompositionen i hans intriger. Också kunde man önska de båda Schlesiska poeterna något mer sällskaplig finhet, när det gäller ett sällskapligt tema. Köpmannen, diplomaten, journalisten, familjefadren, hemvännen och börsmäklaren, alla i stycket spekulera, fruntimmerna på hyllning, männerna medvetet eller omedvetet på penningebörsen eller ett hjerta. Den Judiska mäklaren gör det naivast, gör ingen hemlighet af att hela verlden är en börs för spekulationer, han triumferar säkrast genom sin naturliga qvickhets skoningslösa öppenhet, och är derjemte klok nog att på förhand gifva dem främsta rummet bland alla spekulanter, som i sitt oförderfvade sinne trakta efter ingenting annat än ett oberört hjerta. Denna lustspels-idé är så god att den redan många gånger blifvit begagnad såsom tema i den moderna komedin. Ifrågavarande komedi koncentrerar denna tanke i en brokig vexling af förhållanden, det felas den blott nyheten i detalj och Scribes finhet i knutens tilldragande och inveckling. Såsom ny och ganska lyckad kan man visserligen anse mäklaren Bernards ställning i stycket, hvilken ej blott är intriganten utan äfven agerar choren i stycket genom sin naturliga godmodiga qvickhet. Hr Kläger var förträfflig såsom mäklaren Bernard, hvad karaktärsmaskens utförande och hufvumomenternas accentuering beträffar, och det alltigenom, så när som på hans många minnesluckor och hans dristiga improviserade repliker, med hvilka han plägar sätta sina medspelare i svår förlägenhet. Publiken jublade öfver hans karaktärsmask och insåg icke huru denna högst talangfulla mimik korrumperade styckets text.

Der geheime Agent, *Lustspiel von Hackländer*. Detta nya stycke har gifvits på många ställen med mycket bifall, men lärer sedermera befunnits vara en imitation af E. Scribes *Diplomat*. Huru dermed må vara, men Stahr i Oldenburg berättar om stycket följande, jemte det han kallar förf. en högt begåfvad komediförfattare, och intrigen både ny och intressant. En ung furste, dittills under modrens förmynderskap, anträder regeringen, men ser sig i alla planer omsnärjd af den förra regimens kreatur och råd. Han beslutar draga till sin närhet en vän, den han funnit på sina resor, «en ung utmärkt diplomat och statsman» under titeln af en «hemlig agent.» Emedan denna icke är af familj, så presenterar han sig icke vid hofvet, inregistreras icke såsom embetsman, visar sig för ingen i hufvudstaden och förblir derigenom dubbelt hemlig. Snart bevisar han sig dock vara så väl invigd i hofvets och landets hemligheter, förstår så väl titta i allas kort och bakom alla kulisser, att han utöfvar en dämonisk makt. Hela verlden darrar för honom, grubblar öfver hans hemlighetsfulla verksamhet, och tror sig öfverallt bevakas af hans Argusögon. Mini-

stern misstänker hofmarskalken, hofmarskalken misstänker ministern, och hertiginnanmodren blir duperad och intrigerar; hon affärdar ministern i onåd, den gamla regimens verktyg skingras, den unga fursten bryter den gamla traditionens fjettrar och får tyglarna i sin hand. Men den hemlighetsfulla agentens mystiska person, hvars hemlighetsfulla magt förhjelpt fursten dertill, existerar allsicke utan var fingerad. En annan recensent af denna komedi anser deremot de första akterna för långa och släpiga, trasslet något osannolikt och ändock icke så pikant som ämnet lät förmoda, karaktärerna alltför bekanta och föga intressanta, tankar och språk ganska vanliga; han medgifver likväl att många goda ställen anträffas, ehuru imitationen är ögonskenlig.

Der Liebesbrief, *Lustspiel von Roderich Benedix.* Denna komedi var en ibland de 103 som täflade om priset, och uppfördes i Wien mot slutet af mars. Styckets kärna är intressant. Poeten Stein skrifver ett kärleksbref på vers, men vill skyggt och blygsamt bibehålla sitt incognito, hvarföre han lemnar det att befordras till sin adress genom en referendarie. Denne afskrifver kärleksbrefvet för eget bruk och låter det komma damen tillhanda i sitt namn. Brefvets original kastar han lättsinnigt i papperskorgen. Den gamla precentaren Laibach drar originalet fram och fägnar dermed sin gamla efter kärlek törstande syster. Betjenten Klaus traktar efter bildning, han afskrifver brefvet för en thaler, men begagnar dikten i sitt intresse, och sålunda få verserna en tredje adress i stugan. Denna trefaldiga irring är underhållande nog, och den brokigt och friskt sammankastade mystifikationen åstadkommer några drastiska verkningar. Vore blott figurernas karaktäristik mindre svag och vanlig! Isynnerhet äro fröken Seehaus och den adliga rouén illa tecknade. Vi hade här Scribeska förvecklingar, men ingen Scribesk grace.

Das Preislustspiel, *von Mautner.* Ibland de täflande komedierna voro tvenne som ansågos kunna göra anspråk på accessit, nemligen «das Liebesbrief» och nu ifrågavarande, och angående dessa skulle publiken afgöra. Båda hafva nu gått öfver scenen i Wien: huru har publiken afgjort saken? Publiken skulle vara prisdomare, sedan de valda prisdomarenas maklighet ligger temmeligen öppen för dagen, så att man kunde hålla tusen mot ett att ingen samvetsgrann pröfning ägde rum med de 103 styckena. Och publiken har t. ex. afgjordt förkastat det af prisdomarena krönta stycket: Bauernfelds «das kategorische Imperativ,» och dermed uttalat sitt omdöme ej blott om stycket utan ock om prisdomarenas areopag. Efter första akten framropades väl Bauernfeld, ty stycket tog en intressant början, och hvem visste icke att Bauernfeld har ett visst mästerskap i utkasten till och med då utförandet blir vårdslöst och lättsinnigt. Redan 2 akten var skef och trivial, några hvisslingar förspordes, men dertill var ännu icke grund nog och en derpå följande applåd nedtystade hvisslarena; ja ett nytt framropande beviste att man tilltrodde förf. om godt, också då han gjort enskilda misstag. Men under tredje aktens förlopp framställde sig hela machverkets uselhet. Några Bauernfelds vänner fördristade sig att sätta sig emot publikens insigt; de applåderade, men det förekom massan såsom ett hån mot den allmänna känslan och från alla husets hörn uppstod ett så afgjordt hvisslande i fem minuters tid, att vi sällan hört ett sådant. Så dömde publiken, såsom prisdomare. Nu (i april) hafva vi haft *Mautners* komedi på scenen. Den unga poeten framropades efter hvarje akt och efter styckets slut ännu två gånger; vid andra representationen framropades han två gånger. Är nu dermed täflan emellan Benedix och Mautner afgjord? Benedix var icke tillstädes, är ingen Wienare och ingen nybegynnare, behöfde således icke den uppmuntran man gaf åt den unga Edvard Mautner. Men hvarken de ärorika prisdomarenas dom eller Wiener publikens som följer sin instinkt, skall bestämma om den Tyska teatern eller missleda den Tyska publiken. Burgteaterns publik har förkastat hvad de

solenna prisdomarena belönt; det vore möjligt att Tyskland förkastar både Wiens prisdomare och Wiens publik. I sjelfva verket höra vi att Hr Perglass i Hannover skrifvit det han icke vågade bjuda «det kategoriska imperativet» åt sin publik; det lilla Hannover förklarar ett i Wien prisbelönt stycke för ovärdigt att upptagas på scenen! Mautners stycke *das Preislustspiel* har såvida likhet med det af Benedix, att vi se en rik arftagerska och en poet framträda i förgrunden. Baron von Bergen, en poetisk hypokondrist, har ledsen vid verlden fast beslutit att icke gifva sina dikter till pris åt offentligheten. Fru v. Falkenstein, den unga älskvärda enkan, som gerna ville glänsa inför verlden med den åt hvilken hon gifver sin hand, förklarar i sin salong för de församlade friarena att hon gifver den företrädet som segrar i den förestående lustspelstäflan. Hofteatern har utsatt pris för den bästa komedin, och Bergen, förbittrad öfver sin älskarinnas kokettokeri, beslutar deltaga i täflingen. Priset tillerkännes hans verk, men han har ingifvit det i en usel bonvivants von Thalheims namn, och triumfeerar nu i sitt elaka lynne deröfver att fru Falkenstein måste räcka sin hand åt uslingen. Naturligtvis upplöser sig allt till det bästa efter intrigens uppdagande. Styckets figurer äro hvarken säkert eller alldeles klart hållna; Benedix arbete förtjenar priset hvad ämnets utveckling och karaktärernas hållning beträffar. Deremot är Mautners dialog friskare, lifligare, pikantare; hans anspelningar på tidsförhållanden äro stundom slående och qvicka, hans satir öfver Wiens personligheter är särdeles nätt och lycklig.

Edvard Frankes komedier. Såsom en ibland de lyckligaste komedi-författare omnämnes Edvard Franke, hvilken de senaste åren producerat flere med bifall emottagna stycken. Hans första arbete var *Qui pro quo*, lustspel i 3 akter, hvars naturliga och öfverraskande förvecklingar, samt i intresse stigande handling bibehåller åskådaren i sådan spänning att man ogerna ser förhänget falla, emedan intresset på det högsta stegradt bidar upplösningen. Ganska lyckligt har förf. förenat komedins fina sidor med uppträgets drastiska. Scenerna vid hofvet äro fulla af fina och pikanta vändningar, medan scenerna med konsul Suderland så skaka diafragma att vi tro oss försatta i sjelfva uppträget. Stycket gick med bifall öfver scenen på hofteatrarna i Kassel och Dresden, liksom i Prag, Berlin och Linz, och har bibehållit sig på repertoiren, till och med vunnit ökadt bifall vid upprepandet; och likväl har ingen recensent vårdat sig om vidare än att anmäla det och förkunna ordet godkännes! Samma förf. andra stycke: *Der Verstorbene*, lustspel i 3 akter, är till plan och utförande en ibland de bästa nutidens komedier. Intressant, raskt framskridande handling och dramatiskt lif, trassel på trassel, och en så öfverraskande lösning att redan läsaren icke kan hålla sig ifrån skratt; vid uppförandet på scenen är verkan ännu mycket större. Oldenburg föregick med styckets uppförande och resultatet var gynnsamt; i Schwerin räknar man det till de pikantaste nyheter och man skrifver att «tiden vid akternas slut helt och hållet upptages af jubel.» Kort efter detta har förf. nyligen offentliggjort: *Ein komisches Bild aus dem Leben* i en akt, och *Eine Gefälligkeit ist der andern werth*. Wilhelmsstadt-teatern i Berlin har tillegnat sig stycket och uppfört det med sådan framgång att det gafs fem gånger på en vecka, och en korrespondent säger enskilda ställen och situationer vara så komiska att de kunna bli farliga för skrattmuskierna. I Stettin gafs det nyss med större lycka än någon komedi på länge haft. Det oaktadt har kritiken i tidningarna låtit denna äkta lustspelstalang sakna uppmuntran och erkännande. Franke skall hafva en ny komedi i 4 akter nära fulländad, och denna skall i all sin enkelhet och natursanning vara full af kraft och den gladaste humor.

I Berlin spelade man mot våren ett nytt stycke af *Benke*, nemligen *Die Schlüssel zum siebenjährigen Kriege*. Handlingen försiggår uti Dresden i Brühls palats; kung Fredrik skickar 1756 en galant officer till Dres-

den för att af grefvinnan Brühl erhålla den hemliga handling, genom hvilken Österrikes, Rysslands och Frankrikes förbund till att förgöra Preussen dokumenteras; detta vore nu nyckeln till kriget. Stycket är likväl ganska löst framkastadt om hvartannat och Berlinarnes qvickhet afgjorde dess öde med infallet: denna nyckel har intet ax. Deremot har *Feldmann* i Wien gjort lycka med ett nytt lustspel: *Die Schicksalsbrüder*.. Komikern *Weyrauchs* stycke: *Wenn Leute Geld haben* lärer innehålla en god portion Berliner-Witz, vara smaklöst och i alla händelser en obetydlighet, så mycket man af en temligen konfys anmälan kan inse.

Der Trank der Vergessenheit, Volksdrama in 5 Aufz. von I. N. Bachmayr. Tema till denna dram, som dock icke ännu lärer vara uppförd, är intressant nog. Gertrud är dotter till en rik bonde och bydomare, som efter sin hårdnackade sinnesart ser orsaken hvarföre bonden förblir halft djurisk i hans styfsinthet. Den gamla stenmannen hade en hustru som han älskade, men förde till grafven, emedan hans sträfva väsende icke kunde uttrycka hans känslor. Han ser råhetens olycka i bondnaturens slutna karghet och enfaldighet. En process som han för med församlingen visar honom ytterligare huru bondens trots och misstänksamhet uppreser sig emot rätt, förnuft och billighet; han svär att alldrig gifva sin dotter åt någon bonde. I sådan sinnesstämning träffar honom baron Mannen, en rik godsägare, med förslaget att uppfostra Gertrud åt sig. Ledsnaden vid hans sällskapskretsars förbildning har drifvit baronen i naturens armar. Han är ingen sentimental narr som affekterar denna håg för naturen, än mindre en som med pedantisk grandezza vill grundligt-vetenskapligt forma åt sig en oskuld ifrån byn efter egen smak. *Bachmayrs* baron vacklar emellan båda dessa elementer; vi skola likväl antaga att dennes känsla för Gertrud är lika sann som hans uppfostringsplan är sund och förnuftig. Damernas af hans stånd raffinerade koketteri har uppfyllt honom med vedervillja, hos landtflickan älskar han naturinstinkten. Gertrud är skön, äfven till själen, genom omedveten enfald, genom sitt reflexionslösa väsendes ostörda harmoni; och likväl skall hon förvandla denna instinkt till sjelfmedvetande för att blifva mogen för honom. Detta drag i skådespelet är både konstladt, sökt och mycket pedantiskt. Hjeltarna i Auerbachs Dorfgeschichten äro då både naivare och menskligare. Vi finna hos Bachmayr ett totalt misskännande af det dramatiska till innehåll och form. Icke situationerna utan striden emellan krafter utgöra dramat; det är illa att kritiken måste upprepa denna triviala sats för begåfvade poeter. Och en rikt begåfvad poet är Österrikaren Bachmayr, redan derföre att han trots det falska utkastet hvad baronen beträffar ändock fortsätter verket ogeneradt och verkligen ådagalägger mer än en lycklig blick i och drag ur folkets lif. Han ger flere ensemblescener der goda infall äro skickligt inväfda. Han kan väl icke förhjelpa Gertrud till någon dramatisk utveckling, ty situationen i hvilken han ställde henne tillåter det icke; men han tecknar henne dock gradvis i en viss sedligt rigtig, psykologiskt gripande utveckling; hon är intressant uppfattad i de momenter då en landtflicka inom sig upplefver konflikten med bildningen. Hennes hjerta tillhör landtmannen Stefan, och kärleken stadfästes blott genom den försmak af bildning hon fått genom baronen. Efter fadrens önskan vill hon dock försöka att glömma Stefan, ty att med honom i hjertat gifva sin hand åt någon annan anser hon för synd; bildningen säger det väl icke åt henne, men bekräftar hennes naturkänsla deraf. Under ångesten att först nödgas glömma Stefan, hör hon talas om en glömskans dryck som den gamla blinda Margareta har i skåpet. Man skall genom den saften kunna glömma allt hvad man vet, känner och äger; hon dricker deraf, dricker gift och blir vansinnig. I vantrons dimma, dit berättelsen för oss, kunde detta vara en ganska rigtig vändning; men i ett drama der slump, vantro och spökrädsla hvarken kunna råda eller leda till handlingar,

är denna giftdryck blott en «komedi.» Flickans vansinne är i sig sjelft sannt skildradt, de sista ensemblescenerna sakna icke effekt; men den humana pedanten, baronen, förekommer emot förf. afsigt temligen komisk, då han slutar dramen med den reflexionen: «att det nu hastigt blifvit klart för honom hurusom kärleken icke är frukten af ett sedligt beslut utan hela menniskans blomma och frukt.»

Notiser.

Universitetets föreläsningskatalog för nu ingående akademiska år, det vill säga ifrån den 15 september 1851 till den 23 juni 1852, har utkommit och innehåller följande uppgifter om tillämnade föreläsningar. De lärare som här upptagas utan att något särskildt ämne för dem angifves, rätta sina föreläsningar efter hugade åhörares önskan.

I teologiska fakulteten:

Axel Adolf Laurell, professor i dogmatiska teologin, föreläser kl. 12—1 i teologiska auditorium under hösttermin komparativ symbolik, under vårtermin dogmatik och moral.

Bengt Olof Lille, professor i kyrkohistorien, föreläser kl. 10—11 i teologiska auditorium, publikt: kristna kyrkans och religionens historia ifrån dess första tider; privat: tolkar kyrkofädernas skrifter.

Frans Ludvig Schauman, professor i praktiska teologin och fakultetens dekanus, förel. kl. 11—12 i teologiska auditorium publikt under hösttermin: liturgik, under vårtermin kyrklig paedeutik och homiletikens historia; anställer dessutom onsdag och lördag kl. 9—11 kateketiska och homiletiska öfningar.

Gabriel Geitlin, professor i exegetiken, kl. 9—10 i teologiska auditorium, fortsätter måndag och tisdag sina föreläsningar i inledningsvetenskapen, torsdag och fredag tolkningen af Genesis och Psalmerna.

Axel Fredrik Granfelt, adjunkt i teologin.

I juridiska fakulteten:

Wilhelm Gabriel Lagus, professor i Finlands allmänna lagfarenhet, fakultetens dekanus, kl. 11—12 i juridiska auditorium, förel. kriminalrätten.

Johan Filip Palmén, professor i Romerska och Ryska lagfarenheten, kl. 12—1 i juridiska auditorium, förel. elementerna af Romerska rätten.

Frans Edvard Florin, adjunkt i folkrätten och nationalekonomin, kl. 9—10 i juridiska auditorium, f. om hemmansrätten.

I medicinska fakulteten:

Immanuel Ilmoni, professor i teoretisk och praktisk medicin, kl. 11—12 i kliniska auditorium, f. allmän iatroteknik och inre sjukdomars klinik, för öfrigt kliniska öfningar vid sjuksängarna.

Lars Henrik Törnroth, professor i kirurgin och barnförlossningskonsten, och prorektor, kl. 12—1 i kliniska auditorium, f. om den moderna kirurgin, för öfrigt kliniska öfningar vid sjuksängarna i den kirurgiska afdelningen.

Evert Julius Bonsdorff, professor i anatomin och fysiologin, fakultetens dekanus, kl. 10—11 i anatomiska auditorium, f. om haimatologin och adenologin, leder dessutom de anatomiska dissektionerna.

Johan Ernst Adh. Wirzén, adjunkt i medicin och botanisk demonstrator.

Erik Alexander Ingman, adjunkt i kirurgin och barnförlossningskonsten, anställer polikliniska öfningar måndag, onsdag och fredag kl. 9—10.

Knut Felix von Willebrand, adjunkt i medicin, anställer polikliniska öfningar tisdag, torsdag och lördag kl. 9—10.

I filosofiska fakulteten:

Nathanael Gerhard af Schultén, professor i matematiken, f. kl. 12—1 i filosofiska auditorium, sferisk trigonometri, högre algebra och analytisk geometri.

Jakob Grot, professor i Ryska språket och litteraturen, f. kl. 11—12 i Ryska biblioteket, Rysslands politiska och litteraturhistorie.

Fredrik Woldstedt, professor i astronomin, f. kl. 9—10 i astronomiska auditorium onsdag och lördag, sferisk astronomi, metoden att geografiskt bestämma orters läge, och teorin för förmörkelser.

Nils Abraham Gyldén, professor i Grekiska litteraturen, f. kl. 11—12 publikt i filosofiska auditorium om Sofokles Oidipos Koloneus och Xenofons Memorabilia Socratis; privat: Grekiska litteraturens historie, och vid examinationskollegier tolkning af Homeri Iliad.

Adolf Edvard Arppe, professor i kemin, fakultetens dekanus, f. publikt: kl. 3—5 i kemiska auditorium om organisk kemi och anställer öfningar i laboratorium, privat: elementerna af kristallografin och Finlands mineralogi.

Germund Fredrik Aminoff, professor i filosofin, f. kl. 10—11 i juridiska auditorium publikt: filosofins historie och spekulativ logik; privat: filosofisk moral.

Alexander Nordmann, professor i zoologin och botaniken, f. kl. 12—1 i zoologiska museum de vertebrerade djurens zoologi och jemförande anatomi.

Adolf Moberg, professor i fysiken, f. kl. 11—12 i fysiska auditorium om mekanik, teorin om vågor och dess tillämpning på akustiken och optiken.

Edvard Jonas Wilhelm af Brunér, professor i latinska litteraturen, f. kl. 10—11 i filosofiska auditorium, publikt: om Ciceronis de finibus bonorum et malorum libri och Ovidii Metamorphoses, och leder privat latinska skriföfningar.

Georg August Wallin, professor i orientaliska litteraturen, f. kl. 9—10 i filosofiska auditorium om Arabiska språkets etymologi, med ledning af grammatikern Ibnu-Malikis arbete *Lamiyatu-lafal*, sedermera tolkning af *Haririyi consessus*.

Karl Wilhelm Törnegren, professor i litteraturhistorien, f. kl. 4—5 onsdag och lördag i filosofiska auditorium om Svenska skönlitteraturens historia.

Mathias Alexander Castrén, professor i Finska litteraturen, f. kl. 12—1 i fysiska auditorium, måndagen Finsk mytologi komparatift, och de öfriga dagarna om epopén *Kalevala*.

Stefan Baranowski, extraordinarie professor i Ryska språket, f. kl. 3—4 i filosofiska auditorium om Ryska språkets art.

Reinhold von Becker, adjunkt i historien.

Ivar Ulrik Wallenius, adjunkt i orientaliska litteraturen, tolkar Vartani fabler ifrån Armeniskan.

Reinhold Ferdinand Sahlberg, adjunkt i zoologin och botaniken.

Henrik Gustaf Borenius, adjunkt i fysiken och matematiken, direktor för magnetiska observatorium.

Klas Albert Tulindberg, docent i rena matematiken.

Fredrik Cygnaeus, docent i historien, f. kl. 5—6 i filosofiska auditorium publikt: adertonde seklets historie ifrån Ludvig XV tid.

Fredrik Nylander, docent i botaniken, frånvarande.

Jakob Edvard August Grönblad, docent i historien.

Karl Konstantin Tigerstedt, docent i historien, f. Finska historien.

J. J. Wilhelm Lagus, docent i Grekiska litteraturen, frånvarande.

Fredrik Berndtson, docent i estetiken.

Karl Wilhelm Enckell, docent i Grekiska litteraturen, tolkar Homeri Odyssé.

Karl Alexander Alcenius, docent i pedagogiken, frånvarande.

Zakarias Joakim Cleve, docent i filosofin, frånvarande.

A. Herman A. Kellgren, docent i Sanskritlitteraturen.

Anders Karl Gustaf Lundenius, docent i historien, frånvarande.

Gustaf Kristian Sucksdorff, docent i rena matematiken.

I modern språkkunskap och konst:

Mathias Akiander, lektor i Ryska språket, f. kl. 9—10 onsdag och lördag i juridiska auditorium om Ryska språkets grunddrag.

Karl Axel Gottlund, lektor i Finska språket, f. onsdag och lördag kl. 8—9 i juridiska auditorium om *Otava* och Finska språkets art, samt anställer skrifőfningar.

Karl Backman, lektor i Tyska språket, f. onsdag och lördag kl. 12—1 i juridiska auditorium om Schillers tragedi *Don Carlos.*

Karl von Schoultz, extraordinarie lärare i Fransyskan och Tyskan, f. onsdag och lördag kl. 11—12 i juridiska auditorium om Racines tragedier *Berenice* och *Bajazet.*

Fredrik Pacius, anställer musikaliska öfningar onsdag och lördag kl. 7 e. m.

David August Hirn, gymnastiklärare, leder gymnastiska öfningar publikt kl. 4—5 i gymnastiksalen.

Magnus von Wright, lärare i teckningskonsten, leder öfningarna i ritsalen onsdag och lördag kl. 12—1.

Florentin Wilhelm Bergholm, underlärare i gymnastiken, leder fäktöfningarna onsdag och lördag kl. 10—11 i gymnastiksalen.

Universitets-biblioteket hålles öppet för utlåning och studium i läsrummet hvarje måndag, tisdag, onsdag och torsdag kl. 11—1; och till öfriga samlingar och muséer lemna vederbörande prefekter tillträde åt hugade besökare.

Såsom lediga angifvas följande tjenster: extraordinarie professionen i farmacin, en adjunktur i teologin, en juridisk adjunktur, adjunkturen i anatomi och fysiologi, i kemi, i filosofi, i Grekisk och Romersk litteratur, vice bibliotekarietjensten, lektoratet i Fransyskan och det i Engelskan, samt fäktmästaretjensten. Inga tjenster komma dock att besättas förr än det nu under granskning i konsistorium varande förslaget till stadgar för universitetet blifvit antaget och stadfästadt, emedan i det flere tjensters indragning och förändring blifvit föreslagen.

Vid *Finska Litteratursällskapets* sammanträde den 3 september anmäldes följande gåfvor; af en onämnd 24 Rd. s. att användas till fortsättningen af *Suomen kansan laulantoja*, och följande böcker: Handlingar rörande Sveriges äldre, nyare och nyaste historie del. 1—6, Stockholm 1830; Handlingar till upplysning af Finlands häfder del. 1—3, utgifna af A. I. Arvidsson, Stockholm 1846—49; Bemerkungen über einen Kriegszug der Russen nach Finland von A. Hipping, Petersburg 1820; Haaksirikko Niilolta, Helsingissä 1838; Kantele koonnut E. Lönnrot, 2—4 osa; Vanhoja runoja koonnut Z. Topelius, 4 ja 5 osa; och 7 småskrifter af Jak. Judén. Af Hr G. Stephens ett häfte af Svenska fornskriftsällskapets handlingar; af en onämnd «Anvisning på malm- och bergarter i Finland af K. O. Bremer, del. 1, 2, Åbo 1824;» af M. Pohto: «Catechismus eli Christilisen opin cappalet teimittanut Ericus Erici, Stockholmis 1614, och Then Svenska kyrkoordningen, Stockholm 1571;» af prosten Europaeus «Laulu Polvijärven kirkosta,» Kuopio 1848; af A. Räty 4 Finska sånger i handskrift; af predikanten Monell lexikaliskt bidrag af nya ord, hvilket skulle afsändas till doktor Lönnrot. Afsade sig magister *Aug. Schauman*, i anseende till den utrikes resa han stod i begrepp att företaga, förvaltningen af Sällskapets kassa, och anförtroddes derföre skattmästarebefattningen tills vidare åt E. O. Amanuensen *Otto Schauman.*

För att bereda målningskonsten en så kurare framtid och konstnärerna en säkrare afsättning på sina taflor, har professor *Gyldén* i Finl. Allm. Tidn. N:o 191 föreslagit årliga *expositioner af konstalster* i Helsingfors och Åbo, hvilka sedermera borde försäljas på auktion och skilnaden emellan auktionspriset och taflornas verkliga värde betäckas med inkomsten af expositionen. Förslaget är godt till sin syftning och någon åtgärd för målningskonstens uppmuntran, utom den som konstföreningen lemnar, är verkligen af behofvet påkallad. Till dessa expositioner skulle nemligen landets inhemska artister inlemna sina produktioner för året, och om något öfverskott af expositionsmedlen skul-

le bli qvar, borde detta användas till bildande af en pensions- och understödskassa för artister. Planen till detta gemensamma företag eller denna förening af vårt lands konstnärer skall hafva vunnit deras enhälliga bifall, och man bör således önska företaget all framgång. Professor Gyldén vill sjelf dermed göra början, och under hösten i Helsingfors exponera sina af inhemska konstnärer inköpta taflor, för att hafva någon erfarenhet om dylika expositioners framgång innan företaget sättes i verket; hvilket ytterligare bevisar professorns redan förut kända verksamma nit för målningskonstens utbildning. Men hvad planens praktiska sida beträffar torde ett och annat kunna diskussionsvis anmärkas. Det synes af Hr Gyldéns anmälan, som skulle *alla* exponerade taflor vara ämnade att försäljas på auktion; detta anse vi i många händelser olämpligt emedan taflornas pris då kommer att bero af en slump och af den mer eller mindre lämpliga tiden för auktionen. Ändamålsenligare vore utan tvifvel att hvarje tafla hade sitt på förhand bestämda pris och kunde aflätas åt hugade köpare under sjelfva expositionstiden. Ty man måste ihågkomma att konstens älskare icke bo ensamt i Helsingfors och Åbo, utan äfven på landet; måste dessa göra en resa enkom till auktionen så torde de flesta slå hela handeln ur hågen, men kunde de erhålla ett dugligt konstverk med sig vid tillfälliga resor till de nämnda städerna så skulle mången värderik tafla förflyttas till landets aflägsnaste orter. Endast de taflor som icke under året erhållit afnämare borde på auktion försäljas. Prof. G. tyckes räkna på betydlig inkomst af expositionerna, emedan han till och med väcker fråga om en pensionskassa; så önskvärdt det än vore, tro vi dock icke att inträdesafgiften kommer att lemna synnerligen stora summor i behållning. Icke denna, utan sannolikheten att taflorna derigenom skulle vinna hastigare afsättning, utgör den förnämsta fördelen af expositionerna. Så har t. ex. inkomsten af besökare vid verldsexpositionen i London utgjort en obetydlighet i jemförelse med den enorma vinst fabrikanterna dragit af sina alsters försäljning, och denna var det som mest åsyftades med det stora företaget. En annan omständighet är den att för de årliga och förmodligen en längre tid fortfarande expositionerna behöfves lokal och daglig uppsigt, hvilket åstadkommer något afdrag ifrån inkomsten; i hvardera staden bör föreningen hafva en stadig lokal och en förvaltare af både taflor och influtna medel, till hvilken de insända taflorna kunna adresseras. Taflornas verkliga värde torde i ganska många fall blifva rätt svårt att bestämma, hvarföre regeln att skilnaden emellan detta och auktionspriset bör utjemnas med tillskott af expositionsmedlen svårligen låter tillämpa sig alla insändare och hela föreningen till nöjes. Enskild tvist härom bör undvikas, och direktionen bör få fullmakt att vid auktionen antingen inropa taflor för att hindra deras alltför låga vanpris, eller ock att bestämma huru stort tillskott af expositionsmedlen på hvarje tafla kan medgifvas. Auktionerna borde icke nödvändigt hvarje år anställas, utan efter omständigheterna blott när ett större antal osålda taflor samlat sig. Huru dylika anstalter annorstädes äro inrättade känna vi icke, men hithörande praktiska regler säga sig sjelfva; vi hafva härmed blott velat påpeka några som i förslaget icke blifvit afsedda. Om man besinnar af huru stor vigt det vore om något ställe skulle finnas der en konstälskare när som helst kunde få tillfälle att ej blott betrakta vår inhemska konsts alster, utan också tillegna sig något af dem för modereradt pris; om det derjemte måste medgifvas att en konstnär icke kan låta slumpen ensam afgöra om han skall hafva sin bergning eller icke — ty slumpen rår oftast för att någon konstälskare infinner sig hos artisten och beställer eller köper någon produkt af hans snille — så måste man finna ifrågavarande ständiga expositioners stora nytta för både allmänheten och artisterna, äfvensom deras förmånliga inflytande på konstens utveckling i vårt land. Dessa tilläm-

nade expositioners kollision med konstföreningens expositioner borde dock undvikas, eller också båda förenas, hvilket äfven ganska väl läte göra sig. Måhända skulle till och med konstföreningen kunna åtaga sig hela arrangementet och särskildt förvalta de inflytande medlen, användande dem på det föreslagna sättet. Association och flere krafters förening ger alltid ökad styrka att uppnå ett åsyftadt mål.

Sanomia Turusta har under detta sitt första år, oaktadt sitt ringa omfång, visat sig vara en med talang redigerad tidning. Ty om man såsom sig bör tager i betraktande de svårigheter med hvilka den har att kämpa, måste man medgifva att den med heder uppfyllt sitt värf. Der har i de senaste numren förekommit en väl skrifven artikel *Säästäväisyydestä ja säästö-pankista*, som på ett öfvertygande sätt framlagt månget godt råd åt den arbetande klassen, en längre undervisande artikel *Suomen maan puista*, som redogjort för våra trädslags egenskaper, användning och plantering m. m. och säkert intresserat mången läsare; vidare om elektriciteten eller *Sähkö*, redogörande för denna mångfaldt inverkande krafts yttringar, och det på ett lätt och underhållande språk, samt flere smärre artiklar, hvaribland några undertecknade med den bekanta signaturen *L—bo*. Dertill komma små sagor, anekdoter, och *Sekasanomia* eller nyheter i hvarje nummer. Den i våra Finska tidningar vanliga polemiken om språket och grammatiken saknas icke heller här, ehuru vi ville afråda redaktionen ifrån alltför mycken filologi i ett populärt blad; den tillhör de lärda och kan svårligen intressera mängden af läsare. Den rättvisan bör dock göras Sanomia Turusta att den blott genom andra Finska tidningars anfall låtit förleda sig till språkpolemik. Vid denna händer det vanligen att den som anmärker andras språkfel, väl kan ha rätt i åtskilligt, men begår sjelf flere fel än den han anfaller. Ett redaktionsfel, som också blifvit anmärkt, är den öfverdrifna söderhackningen af längre artiklar som Sanomia Turusta tillåter sig; derigenom händer att samma öfverskrift, liksom tredjedagsfrossan, återkommer oupphörligt under en stor del af året, och vållar enformighetens obehag hos läsaren. Tidningens äfven eljest trånga utrymme får derigenom utseende af att vara ännu trängre; och det hjelper föga att Sanomia Turusta i den vägen har många både föregångare och gelikar. *Kuopio tidning* gjorde i augusti sitt inträde i verlden samtidigt med begynnelsen af det nya Kuopio stifts domkapitels verksamhet. Den synes för öfrigt vara temligen lik andra lokalblad som bygga sin framgång på befordringar och andra nyheter. Ehuru stiftstidning för en trakt der ingen enda Svensk församling finnes, utgifves den dock på Svenska.

Tvenne veteraner inom den lärda verlden, den djupsinniga filosofiska naturforskaren *Oken*, som under en lång följd af år utgifvit tidskriften *Isis*, och den sedan seklets början redan väl bekanta rationalistiska teologen *Paulus*, hafva nyligen med döden afgått, båda i hög ålder. Ehuru den senare nödgades öfverlefva den riktnings i teologin antiqvering, hvilkens anseddaste förkämpe han engång var, så skall dock hans ända till de sista åren fortfarande frisinthet och allvarliga sträfvande framåt alltid väcka aktning hos den opartiska bedömmaren. Ifrån Paris klagar man, enligt en korrespondents ord, öfver att den i fjol aflidne Balzac ännu saknar grafvård. «En af Balzacs tillgifnaste vänner — en vän som gjort honom betydliga tjenster och varit hans medarbetare vid författandet af «Vautrin», «la Marâtre» och andra teaterpiecer — *Laurent Jan*, en man med hjerta och snille, uppgaf väl en på samma gång enkel och storartad idé för denna grafvård: han ville, blygsamt eller högmodigt, låta den bestå af ett ofantligt granitblock, hugget i form af en bok, helt enkelt lagdt öfvanpå grafven och hvars baksida framställde i graverade guldbokstäfver följande ord, liknande titeln på inbundna böcker:

Honoré de Balsac
La comedie humaine
1820—1850.

Men detta förslag, som innehöll så mycken poesi jemte största möjliga enkelhet, antogs icke af fru Balzac; detta åstadkom förtrytelse och man vet ännu icke om hon ämnar göra något för den afledne skaldens minne. De uppriktigaste och tillgifnaste vänner Balzac ägde i lifvet och som med största pietet äro fästade vid hans minne, hafva dragit sig tillbaka ifrån hans rika utländska enkas hus».

En ibland de apokryfiska produkter från den kristna forntiden, hvilka påfven Gelasius i slutet af 5:e århundradet fördömde, hette *Pauli uppenbarelse*, Apocalypsis Pauli. Denna på Grekiska skrifna apokryfiska bok fann professor Tischendorf i Leipzig när han genomforskade de Italienska biblioteken. Fyndets innehåll bekräftar ytterligare huru romanlikt myt-dikten gestaltade sig i de första århundradena efter Kristus. Herren förmanar aposteln till botpredikan för hans otrogna folk; aposteln uppryckes till himmelen, och ser först de förfärliga vredens makter, åt hvilka de gudlösas själar gifvas till pris. Derpå följer åskådningen af de rättfärdigas boningsplats; plötsligt öppnar sig porten och ut träder en gammal man som under tårar omfamnar aposteln; det är Enoch, vittnet till den yttersta dagen. Sedan ser Paulus i oceanen det underbara ljuslandet hvilket de fridfulla skola ärfva och på hvilket de dröja ända till uppståndelsedagen. Slutligen föres aposteln i sjelfva Guds stad; midtuti den ser han ett stort altare med en ljusgestalt som i händerna håller psaltaren och zittran samt sjunger ett hallelujah som skallar genom staden. Det är profeten David som engång med alla heliga skall tåga emot frälsaren vid hans återkomst o. s. v. Om denna skrift finnes tvenne äldre vittnesbörd af Augustinus och Sozomenus. Den senare berättar att skriften efter föregifvande blifvit funnen under Theodosius den store i Tarsus, omsluten af en marmorkista i apostelns hus, men att den borde anses för en uppfinning af kätteriker.

S. E.

Nyss utgifna böcker:

Tohtori Martti Lutheruksen elämänkerta, kerrottu G. H. von Schubertilta, Johan Mathesiuksen mukaan. Suomentanut A. I. Vesänen. Helsingissä 1851. 79 pag.

I. I. Rambachin saarna autuaallisesta tuttavuudesta Jesuksen Kristuksen lammasten ja heidän hyvän paimenensa välillä. Ruotsista suomennettu Antero Vareliukselta. Porissa 1851. 30 pag.

Martti Lutherus. Väl lyckad afbildning i helfigur af reformatorn; träsnitt af Liebert.

Taxa hvarefter tolagsafgifterna äfvensom hamn- bro- och broupplastnings- parmmätare- packare- vräkare- våg- och barlastpenningarne, kokhusafgiften samt auktionsprovisionen i Helsingfors stad skola beräknas och uppbäras af H. Kejs. Majestät i nåder fastställd den 19 juni 1851. Helsingfors 1851. 68 pag.

Fostersonen, berättelse för barn, af förf. till «Gåfva till lydiga barn.» Helsingfors 1851. En eländig obetydlighet, som ingalunda är tjenlig att läggas i handen på barn. Träsnitten äro vanliga ornaments-stilar.

Handbok i Ryska rikets historia af J. Grot. Andra häftet, innehållande det Moskovitiska väldet ifrån 1328 till 1700. Helsingfors 1851.

Föreläsningar öfver Romerska privaträtten af Karl Evert Ekelund. Tredje delen. Helsingfors 1851. 550 pag. Med denna del är det stora och lärda arbetet afslutadt.

Helsingfors,
Finska Litteratur-Sällskapets Tryckeri, 1851.
Imprimatur: *C. A. Sonmark.*

LITTERATURBLAD

FÖR ALLMÄN MEDBORGERLIG BILDNING.

N:o 8. Augusti 1851.

Litteraturöfversigt.

1. *Die Europäischen Malerschulen* des Mittelalters und der Neuzeit, in dem Leben, den Bildnissen und Werken ihrer grossen Meister, durch Wort und Bild dargestellt von *Carl Blanc et August Jeanron.* Erste Serie. Grimma et Leipzig 1851. Pris 2 Rbl 28 kop.

Detta verk är särdeles tjenligt att hos läsaren bilda en föreställning om målarekonstens olika utvecklingsstadier och om de förnämsta skolor som förekommit sedan medeltiden. Man ser der hvarje skolas karaktär i de afbildningar af mästarenas förnämsta taflor som här meddelas genom lyckade träsnitt. För hvarje skola utväljas nemligen några dess förnämsta representanter, hvilkas porträtt först meddelas, sedan upptager texten en kort biografi, en temligen utförlig karakteristik af deras konstnärslynne gifves, deras arbeten uppräknas jemte uppgift om stället der de finnas och om de pris som betalts för dem vid konstauktioner och slutligen lemnas ett facsimile af deras namnteckning. Den första serien, innehållande första till och med tolfte häftet, redogör för 6 skolor, nämligen: den Nederländska, Holländska, Flamländska, Engelska, Spanska och Fransyska skolan; såsom dess representanter upptagas här Filip Wouwerman, Nicolas Berghem, Cornelius Huysmans, Wilhelm Kalf, Paul Rembrandt, Thomas Lawrence, David Teniers, Josef Ribera och Jean Honoré Fragonard. Texten synes väl icke vara synnerligen snillrikt författad eller kunna kallas något mästerverk, emedan den stundom förfaller i en onödig bredd och intetsägande exklamationer; men den är dock med sakkännedom utförd och låter läsaren temligen noga komma under fund med den utmärkande karaktären hos en ifrågavarande målare. Beskrifningen af de förnämsta taflorna är tillräckligt tydlig för att man skulle kunna igenkänna dem eller kopior af dem; förteckningen öfver hvarje målares taflor är så fullständig som möjligt och nödigt kan vara. Biografin tjenar till att lära känna personens karaktär och de förhållanden under hvilka hans snille utvecklade sig; uppgiften om taflornas penningvärde på olika tider, tjenar till att visa målarens anseende för sin tid, och huru detta stigit eller fallit med åren. Också detta kan vara af intresse att veta. Vid ordet träsnitt må man icke tänka på några klumpiga streckritningar, sådana som hos oss göras; de här förekommande träsnitten täfla med koppar- och stålstick i finhet, och gifva öfverhufvudtaget — några misslyckade figurer undantagna — en ganska nöjaktig bild af sina originaler, så godt det nemligen låter sig göra utan färger. De äro intryckta i texten, hvarigenom bokens jemförelsevis utmärkt billiga pris blifvit möjligt att åstadkomma.

För målningskonstens historiska studium är detta arbete att rekommendera åt hvar och en som icke är i tillfälle att studera konsten i rika målningsgallerier, sådana vårt land ännu icke äger. Hos oss kan man räkna det för en lycklig träff om någon gång en kopia

af någon enstaka utmärktare mästare bland de äldre förirrar sig hit såsom enskild mans egendom. På någon planmässig samling ens af kopior är icke att tänka. Under sådana omständigheter är det en god sak att ur bok få hemta en, om än sväfvande och ofullständig, föreställning om de skiftningar konsten genomgått ifrån äldre tider. För sådant ändamål utgifna arbeten äro väl icke så sällsynta eller fåtaliga, men dels äro de flesta alltför dyra och stora, dels omfatta de blott teckningar ifrån något visst enstaka galleri, eller efter någon enskild konstnär. Derigenom förlora de sin brukbarhet för den större allmänheten, för hvilken detta verk helt och hållet är beräknadt. Författarena äro Fransmän och direktörer för nationalmuseum och de publika konstanstalterna i Paris, utan att dock titeln på något sätt förråder om texten är öfversättning eller icke. Att arbetet har för afsigt att redogöra för alla skolor i målningskonst, antiken undantagen, är något som utmärker detta framför andra hithörande verk. I allmänhet bör anmärkas att estetiska studier ingalunda böra begynnas med afhandlingar i estetik, med filosofemer öfver konstens väsende och theori, utan med det omedelbara njutandet af konstverk, vare sig af ena eller andra slaget. Ur estetiska afhandlingar får begynnaren i alla fall intet rigtigt begrepp om konst, må han än genomgå alla estetiker ifrån Solger och Hegel till Vischer och andra samtida konstfilosofer, med mindre han derjemte och derförinnan lär sig känna utmärkta poemer, musikkompositioner, taflor och plastiska konstverk. Utan detta senare skall hans omdöme utfalla skeft och famla i abstrakta teoriers dunkel, skall han sakna smak. Orsaken är den att estetiken är filosofi och har ingenting annat att göra med konsten än att denna utgör ämnet för de klyftiga tankeansträngningarna; estetikern filosoferar öfver konsten, men kan för ingen del gifva konstsmak eller sinne för det sköna i dess mångskiftande former. Filosoferandet bör derföre följa efter åskådandet, om dermed något skall vara vunnet. Konstnären sjelf behöfver ingen estetik, men han behöfver nödvändigt åskådning af utmärkta konstverk för att rena sin smak; han ger reglor åt estetikern, och behöfver icke emottaga sådana af denne senare. Ty konstverket är det första, de derifrån abstraherade reglorna komma efteråt; likväl är det ett behof för menniskoanden att i tanken för sig klart utreda alltings orsaker och sanna väsende, således äfven konstens. Filosofin söker ursprungsorden till såväl ett som annat. Konsten sjelf hör till en helt annan provins af andens rike, och måste studeras i sina egna skapelser, eljest blir den för alltid främmande för oss. Och till en inledning för sådant studium kan närliggande bok tjena, ehuru visserligen endast täta besök i målningsgallerier och konstexpositioner kunna lära den oinvigda förstå hvad målningskonst är.

Vi hafva föreställt oss att konstföreningens verksamhet i vårt land skulle lyckas åstadkomma någon allmännare håg för målningskonsten, och således göra hithörande studier mindre sällsporda än förut. Det lyckliga fall har inträffat i våra dagar att jemförelsevis nog många egnat sig åt konstens utöfning, och det icke utan framgång; med ett ord man kan numera redan tala om en Finsk konst, och allmänheten är icke alldeles främmande för densamma. Det vore således tid på att allmännare förskaffa sig den historiska kunskapen om konstens olika faser under tidernas lopp och om de produkter som representera dessa skiftningar; också vore det icke ur vägen att vid uppfostran fästa mera vigt och uppmärksamhet vid detta bildningsmedel än som vanligen sker. Men dertill lämpa sig inga läroböcker, utan planschverk äro dervid ovilkorligen af nöden, och sådana kunna, sedan den gyllene konsten att med lätthet mångfaldiga till tusental konstens alster betydligt utbildats, numera fås för någorlunda drägligt pris. Dock falla sig kostnaderna derför med allt detta nog dryga för att af flertalet kunna bäras, och i sådant fall återstår ingen annan utväg än publika samlingars begagnande. Att småningom anskaf-

fa publika konstsamlingar af årligen stigande värde, är derföre en angelägenhet som alltför väl förtjenade att behjertas. Konstföreningen har ännu icke ens påbegynt något sådant. Universitetet äger dock ett antal gipsaftryck af antika bilder, de största bland dem sammanbragta genom subscription af studenterna, och bibliotekets samling af planschverk innehåller flera stora och dyrbara arbeten hörande till konstens område; så t. ex. en samling af 500 litografier i stor folio, afbildande taflorna i målningsgalleriet i Florens, utom de talrika landskapsstycken som åtfölja planscherna öfver resor. Men dessa samlingar äro kända af högst få, emedan man icke söker konststycken hos en inrättning för lärdom och vetenskap, och de äro i sig sjelfva af föga betydenhet. Sådant tillhör ett konstmuseum.

2. *Naturliche Geschichte der Schöpfung. Aus dem Englischen von Carl Vogt.* Braunschweig 1851. 322 pag. Pris 1 Rbl 60 kop.

Geologin har i senaste tider intagit ett ganska vigtigt rum bland de populära vetenskaperna och dess satser hafva trängt ned till den allmänna bildningen. Enligt andens allmänna behof att efterforska ursprunget, har geologin främst och förnämligast befattat sig med sättet för jordens utbildning till sin nuvarande beskaffenhet; hvarvid man i brist på vetenskapligt konstaterade resultater hjelpt sig fram med gissningar och hypoteser, ofta nog vidunderliga och lösa. Mycket ofog har härmed bedrifvits, mången lärd har trott sig göra vetenskapen en väsentlig tjenst genom att rikta den med någon ny hypotes, man har slösat med jordrevolutioner och ensamt i sådana sökt förklaringen på oförklarade fakta. Ett noggrannare naturstudium skall dock utan tvifvel förklara bort de flesta af dessa revolutioner och besanna det gamla ordspråket: naturen gör intet språng, ingen hastig öfvergång ifrån ett tillstånd till ett annat; man skall utan tvifvel engång inse att de förunderliga revolutionerna i den förhistoriska tiden alltjämt försiggå, hafva sin motsvarighet ännu i denna dag. Ty jordens småningom skeende ombildning står lika litet stilla nuförtiden som någonsin tillförene under de så kallade skapelseperioderna, ehuru vårt kortlifvade slägte föga märker till verldsurets tysta gång. Sedan historiens början har dock de flesta bebodda länder ombytt gestalt i många afseenden. Vulkanernas häftiga eruptioner äro blott enstaka föga betydande afbrott i den lugna ombildningsgången. Skapelsehistorien, som sysselsatte folkslagen och deras tänkare redan halftannat årtusende före vår tideräkning, har genom geologins forskningsresultater ånyo blifvit ett föremål för både lärdas och olärdas eftertanke, och kommer utan tvifvel att utöfva ett väsentligt inflytande på det allmänna betraktelsesättet af tingen. Närvarande bok lemnar ett ganska godt bidrag till dennas rätta uppfattning och vill utgöra en naturlig historie öfver «verldsaltet, jorden och de på den befintliga organismerna i enlighet med vetenskapens tillkämpade resultater.» Bokens Engelska författare har förblifvit obekant, men den Tyska bearbetaren har ett i geologin berömdt namn och således tillräcklig sakkännedom för att på sina ställen rätta författarens uppgifter. I texten förekomma intryckta 134 träsnitt öfver paleontologiska föremål. Bokens innehåll öfverskrider dock betydligt geologins område, ty ifrån himmelskropparnas uppkomst fortgår det ända till och med menniskoandens utvecklingshistoria och den lefvande skapelsens allmänna förhållanden, hvarvid språkfamiljerna, djurens själsförmögenheter, sjukdomars inflytande m. m. dylikt kommer i fråga. Man ser således att skapelsen uppfattas såsom fortsatt ända härtills och ännu hädanefter, hvilken åsigt skall tjena till att återföra geologernas äfventyrliga gissningar till en fast faktisk basis. Det geologiska elementet är dock det öfvervägande i boken. Framställningen synes oss utmärkt för reda och klarhet samt lugn fördomsfrihet hvad

tidigare lärda teorier beträffar, hvartill kommer den Engelsmännen egna rikedomen på faktiskt underlag för hvarje reflexion. Sålunda kan man med trygghet rekommendera boken åt alla dem som, utan egentligen lärda studier åt det hållet, likväl önska reda för sig det stora problemet om skapelsen, eller rättare sättet huru vår jord blifvit sådan den nu är. Emedan detta problem berör många olika vetenskapsklasser, så bör intresset för frågans naturliga och således riktiga lösning vara så mycket allmännare.

3. *Danske ordsprog, tankesprog og riimsprog,* af tryckte og otryckte Kilder samlede, ordnede og utgivne *af C. Molbech.* Kiöbenhavn 1850. 388 pag.

Den genom sin uppmärksamhet emot Finska litteraturen hos oss någorlunda kända, högst produktiva Danska författaren *Molbech* har här offentliggjort en frukt af, såsom han sjelf säger, femtonårigt samlarearbete. I föreliggande bok finnas systematiskt ordnade 4,510 ordspråk, utom ett antal reglor och talesätt i ordspråksform, de otydligare bland dem förklarade i sjelfva texten, och det hela försedt med en utförlig inledning såväl om ordspråk i allmänhet som om förut befintliga Danska ordspråkssamlingar. Förrådet, som synes vara valt med mycken urskilning och samvetsgranhet, är uppställt i realordning, d. v. s. i alfabetisk ordning efter ordspråkens innehåll, så att hufvudordet bestämmer ordspråkets plats. Man vet att Lönnrot i de Finska ordspråken följde en annan metod, nemligen den alfabetiska efter hvarje ordspråks begynnelsebokstaf. Det kan vara tutal om, hvilkendera metoden är bättre. Molbech har genom sin metod nödgats upptaga samma ordspråk på flere ställen, och till öfverskriften som betecknar innehållet använda flere ord hvilkas plats i alfabetet naturligtvis icke är en och samma; den häraf alstrade olägenheten har han sökt hjelpa genom ett register. Men hvad värre är, han har ofta nog nödgats förfara högst godtyckligt vid uppgiften om ett ordspråks innehåll, emedan detta icke så sällan är svåfvande, alltför omfattande, mångtydigt eller dunkelt. Den åsyftade fördelen att man lättare skall få reda på det ordspråk man söker, vinnes icke, eller åtminstone högst ofullkomligt. Visserligen har också den lexikaliska uppställningen sina olägenheter, och samma ordspråks förekommande på olika ställen kan icke heller der undvikas; men den metoden kan åtminstone konseqvent genomföras, hvilket icke är möjligt med den reala ordningen.

Förf. har haft gamla källor för sin samling, och såsom det synes har blott en ringa del tillkommit direkte insamlad från det muntliga talet. Molbech, som utgaf det första Danska lexikon, hade redan för detta ändamål varit föranlåten att uppteckna ordspråk och talesätt. Men redan 1506 trycktes *Peder Lolles* Danska och latinska ordspråkssamling, och *Peder Syv* utgaf 1682 en diger samling af 10,000 ordspråk, hvaraf dock mer än hälften blifvit förkastad af en nogare kritik. Danskarne hafva således länge haft större delen af sina ordspråk samlade och månget kärnuttryck derigenom blifvit bevaradt i språket undan den påträngande Tyska bildningens förderfliga inflytande. Detta inflytande kan man observera vid jemförelsen emellan Danska skrifter ifrån 1500-talet och den nuvarande litteraturen: de förra innehålla ett språk så snarlikt den dåvarande Svenskan att man med möda skiljer dem båda åt, men nuförtiden är skillnaden dem emellan icke obetydlig. Många af dessa ordspråk äro desamma som i Svenskan brukliga, således allmänt Skandinaviska, måhända kunde det sägas om de flesta. Men en stor mängd Svenska finnas ofelbart, som icke hafva någon motsvarighet i denna samling. De Skandinaviska folken hafva i allmänhet varit synnerligen rika på ordspråk, och torde icke mycket hafva gifvit Finnarna efter i det afseendet, ehuru största delen redan försvunnit. Finnarna åter konversera, såsom man vet, nästan blott med ordspråk, och deras förråd

är outtömligt, ty slående koncisa uttryck antaga ofta sjelfmant ännu i dag ordspråksform samt gå och gälla sedan såsom sådana; hvilket härflyter af språkets väl bibehållna ursprunglighet, en forntid i nutidens dager, en slags lefvande antiqvitet, vacker och vördnadsbjudande på en gång. Vår egen ordspråksrikedom gör det intressant att jemföra äfven andra folks förråd af det slaget. Molbechs väl ordnade samling erbjuder dertill ett godt tillfälle, och lemnar dessutom ett bevis på den ifver med hvilken man öfverallt, ej blott hos oss, ihopsamlar de språkskatter traditionen förvarat och lemnar dem åt offentligheten för att klart uttrycka, nära och befrämja nationaliteten. Det är en tanke som genomgår det nittonde seklet, som alstrats och utvecklat sig i detta, att hvarje folk skall vara sig sjelf, skall stå på egen grund och botten hvad bildningen beträffar, samt fritt utbilda sina egenheter och sitt ursprungliga anlag så i ett som annat afseende.

4. *Studier over Öhlenschlägers poesi og diktervärker af C. Molbech.* Kiöbenhavn 1850. 224 pag.

Ett bevis på litteraturens högre utbildning är utan tvifvel det att böcker göras till föremål för böcker, att man genom utförligt bedömmande söker göra en poets verksamhet och skrifter klart förstådda. Öhlenschlägers poetiska skriftställeri var också af så djupt ingripande inflytande på den Danska litteraturen att det alltförväl kunde gifva anledning till en bok af intresse för läsaren. Om hans enskilda stycken har väl mycket blifvit skrifvet förut och han saknade icke sina kritiserande antagonister; men om hela hans poesis skaplynne känna vi ingen annan skrift än denna nyss utgifna. Molbech är väl kompetent att fälla ett utlåtande om denna, emedan han förut länge befattat sig med litterär kritik, särdeles hvad skönlitteraturen beträffar; men oss synes dock som skulle han dela de flesta andra kritikers svaghet att för mycket följa på förhand uppgjorda regler och sakna sinne för det originella, det som följer sina egna lagar eller skapar lagar sjelft. «Boken är» säger förf. i tillegnan till Atterbom, «icke ett loftal öfver vår Danska skaldekung, ingen konstkritik som med någon fullständighet skulle beröra hans vigtigaste arbeten. Den är blott hvad titeln säger, eller egentligen och närmast fria fragmentariska betraktelser af estetisk natur och syfte, för hvilken Öhlenschlägers genius och dess egendomligaste alster hafva varit anledningen och ämnet. De dröja mera med lust och skönhetsnjutning vid skaldens ädlaste och snillrikaste verk, än de uttala en noggrann och i det enskilda utförd kritisk dom öfver hvarje särskildt bland de likgiltiga, klenare eller misslyckade. Man skall derföre i visst afseende finna dessa studier afbrutna der, hvarest kritiken egentligen skulle begynna; men idéerna hvarifrån denna skulle utgå och de principer hvarpå den skulle stöda sig, äro icke undangömda.» Förf. befattar sig förnämligast med en karakteristik af det hela, icke af enskilda stycken, dock dröjer han med temlig utförlighet vid skaldens tidigaste lyriska produktioner; de dramatiska af en senare period affärdas jemförelsevis knappare, ehuru de visserligen äro af största betydenhet. Läsaren skall emellertid med mycket intresse följa förf. utläggning af grunderna för den Öhlenschlägerska diktens kulturhistoriska betydelse, huru den införde Nordiska mytologin inom den utbildade poesins område, och huru skalden höjde sitt folks språk till sin nuvarande utbildning i renhet, enkelhet och klang. Förf. räknar Romanzformen till dem i hvilka Öhlenschläger mest ådagalägger sin originalitet, och visar huru hans skaldelynne var öfvervägande plastiskt, synnerligen ifrån den episka sidan. Det är ock denna plastiska karaktär som ger den Öhlenschlägerska dikten något slägttycke med den Götheska, ehuru den förra har mycket mera värma, innerlighet och enkelhet, samt framförallt mera nationalitet. Med synnerlig förkärlek prisar förf. hjeltedikten *Helge*, vid hvilkens skönheter han länge dröjer. Men vid

de dramatiska dikternas bedömmande fäller han månget klandrande ord och synes icke räkna dem bland skaldens lyckade produkter; hvarvid förf. måhända mera låtit leda sig af kritiska fördomar än fördelaktigt var för ett sannt uppskattande af deras värde. Emellertid talar det till bokens fördel att den icke alltjemt prisar eller förlorar sig i tom beundran, utan vill låta läsaren i lugn genomskåda skaldens både fel och förtjenster. Det är så hvarje verkligt stor författare, som ändock måste få nog af pris också efter det strängaste nagelfarande, bör studeras, granskas och bedömmas. Att skrifva en bok om publicerade skrifter är väl icke det allratacksammaste, ty de flesta läsare finna större uträkning vid att läsa skalden sjelf, än hvad man skrifvit om denna; och säkert är att man har mera både nytta och nöje af det förra än af det senare. Men vi hafva dock velat anmäla föreliggande skrift för att genom ett prof antyda huru man äfven i det lilla Danmark, med en så ringa folkmängd som talar Danska, anser för en skyldighet att uttala sin tanke om en stor skald som ändock redan länge varit i hvars mans mun.

Emellertid blir det utan tvifvel en vinst för Svenska litteraturen såväl som scenen att äga en komplett samling af den teaterförfattare, om hvilken Fransmännen sjelfva säga att alla såväl äldre som yngre komiska författares qvickhet bleknar bort för Molières, och hvars bröstbild uppställdes i Frankrikes första vetenskapliga korporations församlingssal med den ärorika inskriften: *Rien ne manque à sa gloire, il manquait à la notre.* Flere af hans skådespel tillhöra hela Europa och skola för alltid bibehålla sitt värde såsom mönster för komedier, såsom *l'Ecole des femmes*, *Tartuffe*, *Le misantrope* och *Les femmes savans.* Det är då en vinst för teatern att ånyo kunna upptaga en eller annan af dessa snart 200-åriga komedier, emedan de allmänt menskliga fel som i dem karrikeras öfverallt och alltid återfinnas. Öfversättarena hafva tillagt noter såsom förklaringar öfver dunklare ställen, liksom Hagberg till Shakspeares stycken, och vid återgifvandet af ordspråkslika uttryck gått till väga med loflig frihet, så att ett till innehållet ehuru icke till orden liktydigt Svenskt uttryck begagnats i stället för det Franska.

5. *Molières samlade arbeten.* Öfversättning. Första bandet. Mariestad 1851. 371 pag. Pris 80 kop. s.

Bandet innehåller: 1. Molières lefnad af Voltaire. 2. De löjliga småstadsmamsellerna. 3. Georges Dandin eller den förtviflade äkta mannen. 4. Grefvinnan Escarbagnas. 5. De ståtlige älskarne. 6. Den girige.

Denna öfversättning af den gamla komediförfattaren ifrån 1670 skall i komplett skick upptaga 4 à 5 band och utgifves i samma slags tryck men något mindre format än «Shakespeares samlade arbeten,» hvilka nyss blifvit fulländade. Öfversättarena hafva icke utsatt sina namn, men synas hafva fullgjort sitt arbete med omsorg ehuru icke alltid ledigt. En del af Molières teaterstycken hafva förut funnits i Svensk öfversättning och på Tyska.

6. *Försök till allmän statistik, eller statistisk öfversigt af alla staters makt och hjelpkällor, författningar och kulturförhållanden, af C. E. Ljungberg.* Första delen. Örebro 1851. Pris 1 Rbl 58 kop.

En vetenskap af vidt utsträckt praktisk betydelse har i senaste tider dykat upp och vunnit en förut oanad rikedom och fulländning: statistiken har blifvit en mycket ackrediterad rådgifvare i alla möjliga samhällsfrågor. Man har icke vågat försöka lösningen af någon vigtigare samhällsfråga förr än man anskaffat noggranna statistiska beräkningar öfver dithörande fakta; men stödd på de vältaliga siffror statistiken gifvit vid handen har man trott sig med trygghet kunna gå löst

på det onda, angripande det vid sin rot. Också har sifferberäkningen befattat sig med nästan alla möjliga ämnen — särdeles i Frankrike och England samt Nordamerika der den oinskränkta offentligheten gjort hvarje slags beräkning möjlig — och den har verkligen i många fall bragt högst oväntade resultater i dagen, ofta nog fullt motsatsen af hvad man väntat sig. Utan tvifvel gör diskussionen om samhällsfrågor ett stort steg framåt när den öfverger de sväfvande resonnementernas fält och söker grunda sig på en säker faktisk basis, när den tager en pålitlig och noggrann statistik till hjelp; men visserligen kan ock härvid mycket ofog bedrifvas. Ty först och främst kunna siffror icke noga uttrycka moraliska förhållanden, emedan tusende omständigheter af väsentlig vigt helt och hållet undandraga sig all möjlig beräkning, och då dessa icke tagas i betraktande blir resultatet som drages alldeles falskt; vidare företer sig ett förhållande helt annorlunda i officiella räkenskaper än i verkligheten, exempelvis: handeln måste uppskattas efter tullafgifternas belopp, men en tallös mängd oförtullade varor inkommer årligen i alla länder och gör handelns beskaffenhet i verkligheten annorlunda än statistikern uppger den; slutligen erfordrar hvarje sak att skärskådas från flere sidor och statistikern hinner icke med alla på en gång. Vi tala icke om att officiella uppgifter i hithörande ämnen ganska ofta äro opålitliga emedan de icke sällan tagits på höft. Ty till att lyckas i statistisk beräkning hör nödvändigt att man både väl förstår siffrornas språk och drifves af lefvande intresse till det högst mödosamma arbetet; hvilket icke alltid kan förutsättas hos dem hvilkas hufvudsakliga verksamhet är vänd åt annat håll. Men med alla dessa olägenheter som vidlåda vetenskapen i dess början, är dock statistiken alldeles oumbärlig för bildandet af en öfvertygelse i lifvets mångtaliga frågor. Den måste höra med till den allmänna undervisningen. För oss i Finland är saknaden af noggrannare statistisk kunskap kännbar; ty hvarken äga vi någon utförligare statistik öfver inhemska förhållanden, ej heller är den allmänna statistiken hos oss så allmänt känd och studerad som den borde. Man finner icke sällan de största misstag i detta afseende göras vid bedömandet af utländska förhållanden, och de flesta inskränka sig till några rapsodiska uppgifter i tidningarna. Denna brist kan icke annat än utöfva ett högst oförmånligt inflytande på den allmänna bildningen, om man vänjer sig vid falska omdömen om förhållandet i andra länder med saker som hafva motsvarighet i vårt eget land. Och hågen att afhjelpa någon olägenhet skulle otvifvelaktigt vakna till nytt lif om man genom jemförelsen med andra länders och fäderneslandets förhållanden skulle komma under fund med det ondas relativa höjd och dess orsak. Statistiken bör alltid studeras med ständigt afseende på den praktiska tilllämpningen, med praktiskt sinne, ty den blott teoretiska vettgirighetens tillfredsställelse utgör härvid ett underordnadt syftemål.

Vi hafva här för oss ett Svenskt arbete i den allmänna statistiken — oss veterligen det första inom den Svenska litteraturen — som synes basera sig på samvetsgrann och ihärdig forskning, innehåller ett flitigt och förståndigt sammanställande af tillgängliga uppgifter öfver främmande staters hjelpkällor och kulturförhållanden, samt redigt och pålitligt drager slutsatser ur de rika sifferuppgifterna. Förf., som vi för öfrigt icke känna men som till sitt arbetes utgifvande blifvit uppmuntrad af statistikern Forssell, har behandlat sitt ämne historiskt tillika, sålunda nemligen att han i jemförande tabeller uppgifver siffertalet för tidigare år, till och med flere århundraden före vår tid. Då han således begynner sin statistik så långt tillbaka som möjligt, så får man en klar historisk öfversigt af landets eller stadens förkofran och utveckling under tidernas lopp. Man begriper derigenom mycket tydligare hvad siffran för innevarande tid betyder, när man kan jemföra den med många forntida uppgifter. Härigenom har arbetet fått förökadt värde och vunnit ett intresse mer än vanliga statistiska verk. Förf. har också upptagit en statistik öfver de förnämsta städer

i de länder han beskrifver, deras handel, mängden af de olika slags varor och fabrikater de omsätta o. s. v. hvilket ofta ger anledning till ganska intressanta jemförelser. Så ofta det varit honom möjligt anför förf. icke en enstaka sifferuppgift för något visst land eller ämne, utan sammanställer denna med dylika uppgifter för andra länder eller andra ämnen, hvarigenom alltsammans framstår för läsaren i klarare dager. Icke heller delar han de flesta statistikers obenägenhet för att meddela reflexioner, utan han ger tvärtom läsaren vid alla tillfällen anvisning på hvad man bör göra med de anförda uppgifterna. Lägg härtill att förf. upptagit de flesta möjliga ämnen till behandling, och man skall finna att arbetet är i hög grad upplysande, för den nemligen som icke har tillgång till de stora statistiska arbeten hvilka Frankrikes och Englands litteratur har att uppvisa. Dessa senare har förf. begagnat till stort antal och af nyaste datum. Skadä blott att vi observerat några grofva tryckfel, hvilka likväl för sin grofhet icke äro missledande; vi hoppas att sådana icke äro alltför många, ehuru en detaljerad kontroll i detta afseende är ytterst besvärlig och svår. Ett fel af betydenhet har boken alltigenom: det nemligen att förf. icke öfverallt förvandlat utländska myntsorter, mått och vigter till Svenskt mynt, mått och vigt; denna omständighet förminskar bokens användbarhet i betydlig mån. Ty hvad skall jag draga för resultater af en uppgift, hvars förhållande till det inhemska bekanta måttet och myntet jag icke noga känner? I några vigtigare fall har förf. visserligen företagit sig förvandlingen, men icke i alla, eller ens i de flesta. Närvarande första del innefattar de förnämsta Europeiska stater, den andra skall innefatta Sverige och Norge jemte alla de återstående Europeiska staterna, den tredje delen de öfriga verldsdelarna, hvarmed verket blir komplett. Tälrika under tryckningen tillkomna tillägg och rättelser, samt ett namn- och sak-register afsluta föreliggande band. Arbetet är väl egentligen ämnadt till sjelfstudium för medborgare af alla klasser, men torde, enligt Svenska recensenters förmodan, äfven komma att begagnas vid den offentliga undervisningen. Hos oss har man mest begagnat *Berghaus'* «Grundriss der Geografie,» som likväl i många afseenden är mindre upplysande än detta arbete. Då de större verken deremot äro svårt tillgängliga och snart förlora sitt värde genom den alltfort sig utvecklande vetenskapens framsteg, förmoda vi att våra läsare skola finna sin räkning vid att hemta sin för lifvet så nödiga statistiska kunskap ur nu anmälda Svenska arbete.

7. *Om det kyrkliga pericopsystemnt, samt dess förändring och utbildning, några ord af E. G. Bring.* Lund 1851. 148 pag. Pris 60 kop. s.

Alltsedan 1809 års riksdag, då presteståndet uppgaf förslag till nya predikotexter med dertill hörande kyrkoböner, har frågan om pericopernas d. v. s. de söndagliga evangeliernas och epistlarnas reform varit å bane i Sverige. Tidtals afstannad och glömd har diskussionen om dem alltid ånyo dykat upp med förnyad styrka, utan att tills dato hafva frambragt något resultat. En kommitté nedsattes för detta ändamål redan 1816, och har sedermera åtskilliga gånger blifvit förnyad; dessa kommittéer hafva också verkligen åstadkommit åtskilliga förslag till Evangeliibok, men alla hafva blifvit lagda ad acta. Biskop *Franzén* utgaf för egen räkning år 1819 «Förslag till texter vid den allmänna gudstjensten,» och *Wieselgren* utgaf 1827 i en tidskrift «Förslag till ingen evangeliibok,» som nemligen påyrkade att Nya testamentet skulle såsom text i ordning genomgås. Men man kunde ännu icke förena sig om någon gemensam åsigt i saken. Senast nedsattes åter 1850 en kommitté, som innevarande år framlemnat ett förslag till 2 årgångar nya predikotexter och kyrkoböner. Det är detta förslag som en ibland kommitténs medlemmar *E. G. Bring* i föreliggande skrift närmare

belyser och motiverar. Förslaget sjelft meddelas också ordagrannt i form af inlaga till konungen.

Hos oss har samma fråga väl icke helt och hållet hvilat, ehuru man icke kommit sig till något egentligt förslag. Kommittéer för regleringen af kyrkoärendena nedsattes, såsom bekant är, 1817 genom erkebiskop Tengströms försorg; till deras åliggande skulle också höra att framlägga något förslag till evangeliibok, men deraf har ännu icke hörts. Den ena ledamoten efter den andra har under tidernas lopp genom döden afträdt ifrån kommittén. Emellertid har allmänheten ändock känt behofvet af lämpligare predikotexter, och i några periodiska skrifter har man sett förslag i den vägen uppkastas; vi erinra oss tvenne som påyrkat att Nya testamentet helt enkelt skulle upptagas till predikotext, fördeladt i en 3-års cykel, hvarjemte de egentliga högtidsdagarna skulle hafva sina fasta perikoper. Ehuru således ingenting officielt blifvit åtgjort på en mansålder, är frågan dock åtminstone såvida på dagordningen att man med intresse följt dess utveckling i Sverige och väntat på något resultat ifrån det hållet. Saken är för öfrigt ingen nyhet inom hela den Lutherska kyrkan, den har varit å bane ända sedan Luthers tid och *Spener* med sina efterföljare klagade redan bittert öfver våra perikopers olämplighet till predikotexter. På fullt allvar försökte man reformera dem först mot slutet af sistförflutna sekel, och våra dagar hafva i Tyskland sett snart sagdt otaliga försök att ersätta de gamla texterna med nya. Många ibland dem hafva en tid varit officielt erkända, och nästan årligen framkomma nya på regeringarnas föranstaltande. En ibland Tysk-katolikernas första omsorger var den att anskaffa nya predikotexter, och det finnes en skrift: «Kirchtägliche Perikopen, herausgegeben von *Johan Ronge,* Dessau 1845,» som troligen af Tysk-katolikerna begagnas vid deras gudstjenster. Man har dock, såsom oss synes, icke ens i det rörliga Tyskland hittat på den rätta metoden härvid, på någon metod som kunde blifva allmänt gällande inom hela den Lutherska kyrkan. Att enligt regeln medgifva fritt val af texter är utan tvifvel en alltför lös ordning, som kan leda till missbruk; deremot kunde undantagsvis medgifvas en fritt vald text, ehuru söndagen hade sin gifna text, nemligen vid något ovanligare tillfälle. Att åter utvälja vissa stycken ur Nya testamentet för hvarje söndag, hvars betydelse icke är fast rotad i den kyrkliga traditionen, är högst godtyckligt och kan icke leda till någon allmänt gällande bestämning. På kommiterades subjektiva tycke beror då om det ena eller andra stycket kommer att antagas; och erfarenheten bevisar att förslagen i detta afseende variera i oändlighet. Vill man icke underkasta kyrkan godtycket så måste äfven denna metod öfvergifvas. För de egentliga högtidsdagarna kan deremot och bör vissa stadiga texter utväljas, och när dessa hafva sin bestämda betydelse så blir valet icke svårt att träffa. Men för söndagarna utan bestämd högtidskarakter torde det enda enkla perikopsystemet vara att i en följd genomgå Nya testamentet; detta skulle efter innehållet fördelas i lämpliga stycken så att det kunde medhinnas helt och hållet på en viss tidrymd t. ex. 4 år, hvarvid naturligtvis de stycken skulle öfverhoppas i följden hvilka tjena till högtidsdagstexter för året. Huru lång cykeln blir är öfverhufvud likgiltigt, blott att texterna sålunda blifva förut bestämda och i almanacken tillkännagifna. Fördelarna häraf vore utan tvifvel mer säkra och i ögonen fallande än af hvilket texturval som helst, hvilket senare måste tid efter annan förnyas. Man skulle derigenom bringa frågan till sin största möjliga enkelhet, gifva högtidsdagarna en ögonskenligare vigt och betydelse, samt icke undandraga någon del af Nya testamentet församlingens begrundning.

Bring har emellertid utgått ifrån den grundsatsen att äfven de emellan högtidsdagarna befintliga söndagarna hafva sin vissa betydelse i den kyrkliga traditionen: hvilket icke låter bevisa sig. Förklaringarna öfver

deras betydelse måste alltid blifva mycket skrufvade och tvungna, ehuru visserligen ingenting är omöjligt för en språnglärd teolog. Trettondagen har väl sin gifna betydelse, men de 5 söndagarna efter Trettondagen kunna ingalunda bevisas ega någon speciell karaktär, enligt det allmänna kristna medvetandet i församlingen, ej heller enligt traditionen. Ännu mindre hafva söndagarna efter Trinitatis någon viss liturgisk karaktär. Till och med 2—4 söndagarna i Advent låta icke gerna åtskilja sig ifrån vanliga söndagar; och första Advent har råkat få ett evangelium som hör till Palmsöndagen och borde dit återflyttas, ehuru dagen verkligen har betydelse såsom högtidsdag. Nyssnämnda falska princip oaktadt innehåller boken dock mycket upplysande och behjertansvärdt. Förf. uppdrar en historik öfver perikoperna ända ifrån Hieronymi tid då de torde hafva uppkommit nästan i sin nuvarande gestalt, ehuru man gjort smärre förändringar i dem tid efter annan. Redan denna omständighet, att de uppkommit på en tid då ännu icke Nya testamentets skrifter voro allmännare spridda i församlingen, bevittnar deras olämplighet nuförtiden. Förf. förklarar också kyrkoårets betydelse med ledning af den äldsta traditionen, omnämner Tysklands och Sveriges reformförsök och motiverar slutligen hvarje af de valda texterna särskildt. Hela frågans praktiska betydelse torde förskaffa den lilla boken uppmärksamhet äfven af vårt blads läsare.

8. *Handlingar till upplysning af Finlands häfder, utgifne af Adolf Ivar Arvidsson.* Fjerde delen. Stockholm 1851. 385 pag.

Af den till prenumeration anmälda serien 4—6 delarna af Handlingar till Finska historien, har nu första bandet hitkommit, tryckt och redigeradt enligt samma plan som de föregående banden. Prenumerationen på denna nya serie har gått trögt, såsom synes af den bifogade prenumerantlistan; den upptager nemligen inalles blott 54 prenumererade exemplar. Vi förmoda dock att många historiens vänner i stället för att prenumerera förskaffa sig dessa Handlingar sedan de utkommit och helst sålunda göra deras fortsatta utgifvande möjligt. Väl innehåller samlingen ingenting läsbart, utan måste naturligtvis helt och hållet stå för forskarens räkning; men pieteten emot det gamla som eljest komme förgängelsen till rof och längtan efter en på urkunder byggd Finlands historie borde uppmana till företagets understödande. I detta band finnas 190 urkunder aftryckta till det mesta efter originalerna med mikrologisk noggrannhet. De äro väl icke heller nu af synnerlig vigt: de flesta angå Nådendals kloster, daterade på 1450-talet, eller äro de hemtade ur den så kallade *Finckes brefbok* från 1550-talet. Gustaf I:s småaktiga hushållsregering belyses ytterligare af dessa många bref; äfven hertig Johan har en betydlig andel af brefsamlingen. Den äldsta urkund i detta band är ett bytesbref af 1410, och den yngsta af 1588 från konung Johan till Klaes Åkesson Tott. Till prof på huru en gammal, för den vidunderliga och regellösa ortografins skull oläsbar urkund skulle taga sig ut om någon historiker skulle afkläda den dess vanställande drägt, anföra vi följande *öppna bref för hertig Johan:*

«Vi Gustaf med Guds nåde etc. göre vetterligt med detta vårt öppna bref att emedan vi hafva förnummit någon oskicklighet här i Finland, sedan vi i egen kunglig person kommo hit till förenämda landsända, i så måtto att våra fattiga undersåtare ofta vederfarits stor orätt och öfvervåld, både af en och annan, för den orsaks skull att vi icke personligen hafva kunnat vara sjelfva här tillstädes, icke heller haft här någon skicklig man, som skulle haft öfversta befallningen öfver hela Finland — så, och på det att framdeles måtte gå något skickligare till, och våra fattiga undersåtare må kunna hafva någon tillflykt i deras rättfärdiga sak och någon som dem försvarar för öfvervåld och orätt, desslikes någon som de kunde besöka för att få råd, hjelp och bistånd när behof

göres, derföre hafva vi förordnat och tillbetrodt, såsom vi ock nu med detta vårt öppna bref förordna och tillbetro oss älskelig vår kära son Johan med Guds nåde Sveriges arffurste, att hafva öfversta befallningen öfver hela Finland, och medgifvit honom att råda, bjuda, göra och låta på våra vägnar, såsom om vi uti kunglig person här tillstädes vore. Derföre bjude vi eder våra trogna undersåtare, friborne, frälsemän, prestmän, borgare, bönder och menige allmoge som bygga och bo uti förenämda Finland, att Jären förbemälte vår älskelige käre son hörsamme och lydige i allt det som han eder på våra och rättvisans vägnar bjudandes och tillsägandes varder; och om några besvär eller klagomål förekomma, antingen emot våra tjenare och befallningsmän eller eljest emot några andra eho de helst vara kunna, så skall han dem förhöra och förskaffa att hvar och en vederfares hvad skäligt och rätt är. Der J dannemän alla hafven att fullkomligen rätta eder efter. Åbo den 29 juni 1556.»

9. *Ny lärobok i historie och geografi för begynnare.* Tredje omarbetade upplagan. Wasa 1851. 180 och 126 pag. P. M. F. Lundbergs förlag. Pris 35 kop.

Denna lärobok har upplefvat 3 upplagor på jemförelsevis kort tid, och denna tredje är betydligen tillökt och omarbetad. Boken har blifvit begagnad vid de lägre skolorna, och innehåller den Finlands historie och geografi som öfversattes på Finska och utgafs af Litteratursällskapet år 1849. Boken är fördelad i tvenne delar med skild paginering, nemligen i *historie* och *geografi*. Allmänna historien upptar 100 pag. och har det visserligen nog vanliga felet att redogöra för den gamla tiden utförligare än för den nya; denna senare är alltför knapphändig, ehuru öfverlastad med årtal. Derefter följer en kort kronologisk öfversigt eller tidstafla, sedan oproportionerligt vidlyftiga noter till gamla och medeltiden, tryckta med finare stil och innehållande för det mesta upplysande anekdoter eller karaktärsdrag. Tillsatsen af dessa noter kan svårligen gillas i en skolbok; ty om de icke behöfvas i det historiska sammanhanget, så hade de bort bortlemnas; äro de åter nödiga för att gifva kompendiet lif och intresse, så hade de bort införas i sjelfva texten. För öfrigt kan knappast finnas något skäl hvarföre sådana karakteristiska berättelser skulle mera behöfvas till gamla och medel- än till nya tidens historie, särdeles då de förra redan förut intaga lejonparten af boken. Vi gilla för öfrigt en läroboksförf. bemödande att genom enkla berättelser om detaljer lifva upp den torra krigs- och regenthistorien; Ekelund har deri föregått med berömligt exempel, men han har sina anekdoter skickligt invälda i texten. Sedermera följer *Finlands historia* särskildt behandlad på ungefär 40 pag.; väl hade varit om förf. också upptagit *Finlands geografi* särskildt, hvartill den väl egnat sig genom sin utförlighet, upptagande ända till 45 pag. Nu är den inpassad ibland öfriga länders knappa beskrifning. Denna Finlands geografi och statistik är för öfrigt utan tvifvel det bästa i hela boken, och utarbetad med mycken noggrannhet, sakkännedom och kärlek för ämnet. I sin kompendiösa form innehåller den dock mycken rikedom på uppgifter; anger t. ex. bruk och fabriker, samt statistiska siffror öfver handelsvaror, markens beskaffenhet, husdjurens antal o. s. v. hvaraf en del tillkommit sedan den förra upplagan öfversattes till Finskan. Den allmänna politiska geografin är knapp, den fysiska och matematiska deremot har behjelplig utförlighet för sitt ändamål. Det är i allmänhet en svår konst att på några få blad sammantränga ett vidlyftigt ämne; och man märker lätt ett berömvärdt bemödande hos förf. att på de få pag. han haft att disponera, nedskrifva något i saken upplysande, ej blott stela namn. Små kompendiers allmänna fel att vara föga annat än namnförteckningar har han dock icke alltid lyckats undvika i den allmänna delen,

ty i hvad som rör Finland har han öfverhufvudtaget lyckats. Boken har vunnit i värde med hvarje ny upplaga, och förtjenar verkligen bibehålla sin plats såsom lärobok för lägre skolor och för begynnare i dessa allmänt nödiga lärdomsgrenar. Måhända ägde man skäl att för en kommande upplaga önska en omarbetning af nya tidens allmänna historia, såsom utan jemförelse den vigtigaste delen. Då likväl icke vidden mer får ökas, så borde någon annan del inskränkas, och i sådant fall vore väl noterna mest berättigade till utmönstring, sedan likväl ett och annat derifrån upptagits i texten. Denna lärobok har för öfrigt hos oss ingen medtäflare, som kunde göra den företrädet stridigt; de som finnas afse ännu knappare fordringar på historisk och geografisk kunskap, samt äro för sin alltför stora knapphet nästan obegagneliga. Dock medgifves att äfven ett sådant minimum någongång kan vara bättre än intet, och att läroböcker af alla dimensioner kunna behöfvas. Till förläggarens heder bör särskildt omnämnas det ovanligt låga priset; ty 19 ark tätt tryck för 35 kop. s. är mindre än man vanligen beräknar ens för folkskrifter. Det oaktadt är pappret godt nog. Sådana omständigheter äro icke utan vigt när fråga är om skolböcker, och det länder föreliggande arbete till rekommendation hos de många små läsare, hvilkas upplysning den åsyftar.

10. *Kort afhandling om vindarne, orkanerne och strömmarne uti nautiskt hänseende.* Åbo 1851. 77 pag. och en strömkarta.

Med ledning af några utländska arbeten har Hr *B. M. Ekelund* i Åbo sammanskrifvit denna afhandling om vindar och strömmar till sjöfarandes tjenst. De författare han nämner sig hafva följt äro Tegner, Horsburgh och Bobrick, hvilkas arbeten utkommit på 1840-talet. Vindarna upptaga största delen af den lilla boken, nemligen 60 pag., hvaremot de för sjöfarande utomordentligt vigtiga strömmarna i hafvet jemförelsevis knapphändigt affärdas. Deras beskaffenhet torde väl icke vara tillräckligt undersökt och känd; dock finner man i nyare geografiska verk äfven hafsströmmarne med temlig noggranhet angifna, och källor till en utförligare beskrifning öfver dem torde således icke saknas. Förf. lemnar många praktiska förhållningsordres, med klarhet och reda angifna, åt fartygs befälhafvare beträffande de reguliera vindarna i främmande zoner och isynnerhet för det fall att en orkan skulle öfverfalla seglaren. I detta ämne skall en sjöfarande säkert finna mången välkommen ledning för sig och mången observation ur erfarenheten som han sjelf ej ännu hunnit göra. Ty boken åsyftar hel och hållen att fylla en fartygsbefälhafvares praktiska behof af upplysningar i hithörande ämnen, hvilka han eljest nödgats söka sig genom omvägar från utländska svårt tillgängliga verk. Då våra sjöfarande helt och hållet sakna alla inhemska arbeten i nautiken, och varit hänvisade antingen till några få Svenska eller Engelska skrifter, så måste en dylik liten början som denna till en nautisk litteratur hos oss vara särdeles välkommen, och önskligt vore att den skulle efterföljas af andra utförligare arbeten. Ty de som behöfva dylika skrifter kunna icke vara behjelpta med några små sammandrag, utan fordra så mycken utförlighet och fullständighet som förf. möjligen kan åstadkomma. Med den utsträckning Finska sjöfarten ändock redan har, kan tillräcklig afsättning säkert påräknas om arbetet är dugligt. Vi betvifla icke dugligheten af denna afhandling och förneka icke dess värde efter sin plan, men vi hoppas att förf. framdeles tilltager sina arbeten i större skala, för att sålunda göra de utländska verken öfverflödiga. Afhandlingar i speciella kunskapsgrenar, ämnade för en bestämd inskränkt krets af läsare, måste uttömma sitt ämne om de skola uppfylla sin bestämmelse. Strömkortet upptager de förnämsta hafsströmmars rigtning och utsträckning i båda hemisfererna, samt dessutom farlederna öfver oceanen till de förnämsta han-

delsplatser. Några förklarande figurer öfver orkanernas spiralgång medfölja dessutom, allt litografieradt i det nya stentryckeriet i Åbo. Problemer för seglingen ur orkanerna, strömmarnas hastighet för olika månader, m. m. d. finnas intagna i texten.

För öfrigt ville vi fästa allmänhetens uppmärksamhet på denna hittills alldeles obearbetade men i många afseenden ganska vigtiga gren af litteraturen, som äfven alltförväl förtjenade blifva inhemsk hos oss. Förf. förtjenst att hafva gjort början är derföre värd allt erkännande. Finlands handelsskepp hafva länge ströfvat omkring på alla haf och hemfört produkter ifrån alla verldens trakter, det kan derföre ej fela att de ju också medfört en erfarenhet i sjöfarten som förtjenade erhålla sitt uttryck och sin organ inom litteraturens område.

11. *Katkismus–saarnoja lapsille, se on Kristin uskon pää–osien selitys Lutheruksen katkismuksen järjestyksessä. Ruottin kielestä J. F. G–a–d.* Turussa 1850. 256 pag.

Vår asketiska litteratur har en afgjord böjelse för att gå tillbaka ända till reformationsseklet; ty de flesta öfversättningar göras ifrån originaler som redan sett inemot 3 århundraden förflyta. Väl kan det i visst afseende vara godt att börja ifrån början, men en repristination på allvar är dock ingalunda något godt tecken. Också har denna bland annat det felet att vara omöjlig. Endast den traditionella vördnaden för reformationsseklets prestationer kan uppehålla en litteratur af så gammalt datum, och ett inom vår kyrka starkt repristinations-parti ådagalägger blott alltför tydligt att kyrkans utveckling blifvit stående för lång tid tillbaka, utan tillräcklig kraft att gå framåt. Den asketiska litteraturen på Finska ger derom det tydligaste vittnesbörd, ty den återhemtar blott hvad som försummades för några sekler tillbaka, utan att våga länga ett grand till det gamla. En viss gifven publik fordrar visserligen en sådan återgång och betryggar den ditåt syftande litteraturens framgång; men vi tro dock att de Finska öfversättarena mycket misstaga sig om de förmena, att ingen nyare litteratur skulle bära sig. Vi tro tvärtom att den nyare asketiken kunde påräkna en ännu talrikare publik, om valet gjordes med vederbörlig urskillning. Visst är åtminstone att den verkliga nyttan deraf blefve utan jemförelse större i mer än ett afseende.

Här anmälda katekespredikningar datera sig ifrån 1540, utgåfvos då med kurfursten Joakim II:s företal och erhöllo Luthers gillande förord. Sedermera omtrycktes de 1839 i Berlin af O. von Gerlach, och öfversattes till Svenskan, hvarifrån denna Finska öfversättning är gjord. De sägas väl vara ämnade för barn, men då predikningar icke hållas enkom för barn i våra dagar, kan deras bestämmelse nuförtiden endast vara den att begagnas såsom katekesförklaringar för skriftskoleungdomen. Predikningar öfver katekesen äro strängt taget ett oting; ty dogmatiska eller didaktiska förklaringar öfver en lärobok äro inga predikningar, efter dessas rätta andemening, och verkliga predikningar kunna icke uteslutande befatta sig med katekesförklaringar, utan välja heldre en bibeltext till utgångspunkt. Ifrågavarande *katkismus-saarnoja* hafva också föga annat af predikningar än titeln; de gifva förklaringar öfver katekesens lärosatser jemte inströdda uppmaningar att lägga lärdomarna på minnet. Sålunda skola de visserligen vara till nytta för presten vid katekesens utläggning; men utan tvifvel skulle både lärorikare och ändamålsenligare skrifter i samma ämne varit att tillgå af ett par eller tre seklers senare datum. Om öfversättningen i och för sig är intet annat än godt att säga, ty öfversättaren har redan långt för detta gjort sig berömligt känd inom den Finska litteraturen. Samma original utgafs i Finsk drägt för 5 à 6 år tillbaka tryckt i Vasa; någon jemförelse emellan båda öfvers. hafva vi icke haft tillfälle anställa, men för-

moda på goda grunder att denna senare utkomna har åtskilliga företräden.

S. E.

Om skolmöten och läroböcker.

Frågan om skollärare-möten, som för några år tillbaka uppkastades på allvar och i Åbo äfven fann en verkställighet i mindre skala, har ånyo blifvit upptagen till diskussion i tidningarna. Motionen gjordes af Borgå tidning och då nästan alla tidningsredaktörer utom Helsingfors tillika äro skollärare, så var det naturligt att förslaget skulle öfverallt omfattas med värma. Det behöfde dock ingalunda denna tillfälliga omständighet för att gillas: ett sådant förslag ägde i sig sjelft nog rekommendation — såsom ej blott af behofvet påkalladt, utan äfven öfverallt annorstädes än i Finland redan långt för detta verkställt — för att icke på allvar kunna motsägas ur annan synpunkt än yttre svårigheter för dess verkliggörande. I ett land der inga bildningsanstalter för blifvande skollärare finnas, mer än de allmänna undervisnings- och lärdomsanstalterna, der ingen enda lärare i pedagogik står att anträffa, der nästan ingen pedagogisk litteratur publiceras, der ännu till lärarepersonalen är fördelad i 3 stift med oöfverstigliga gränsor för hvarje kommunikation dememellan — måste skolmöten anses ännu mer behöfliga än annorstädes. Läraren behöfver åtminstone diskussionsvis inhemta några grundsatser för utöfningen af sitt kall, då han ofta nog ej hunnit förskaffa sig sådana förr än hans praktiska tjenstgöring begynt; han behöfver genom embetsbröder väckas till lifligare håg för sitt kall och genom medvetandet om att tillhöra en talrik korporation med gemensamt syfte vänja sig vid att betrakta sina åligganden ur en högre synpunkt; hans icke sällan ensidiga åsigter behöfva affilas och utvidgas genom friktionen mot andras motsatta; hans åtgöranden i skolrummens undangömda vrår behöfva en slags offentlighet för att i dagens fulla ljus regleras till allmän belåtenhet. En del af fördelarna, som åsyftas med regelbundet återkommande möten, skulle väl kunna vinnas genom en organ inom publiciteten för skolans önskningar och behof; men på långt när icke alla, isynnerhet derföre att öfverhufvudtaget högst få lärare komma att yttra sina tankar i en pedagogisk tidskrift. Det skriftliga yttrandet har sina svårigheter, erfordrar tid och vana och något bestämdt motiv för gången, nog starkt för att öfvervinna en praktisk mans dagliga vana och beqvämlighet. Utomdess tro vi att, såsom sakerna nu stå, endast skolmöten skulle kunna uppehålla en skoltidning vid magt och att en sådans grundläggande komme att utgöra mötets första omsorg; utan en dylik gemensam rådplägning och muntligt ådagaläggande af nödvändigheten att uppehålla vid lif en skolans organ, tyckes det som alla företag åt det hållet skulle gå sotdöden till mötes. Dock äro ännu ej tillräckligt många eller nog praktiskt uttänkta försök i detta afseende gjorda för att man kunde fälla något utslag i saken. Våra hittillsvarande skoltidningar hafva tydligen icke varit väl anlagda till sin plan, och derföre dukat under, ehuru sådana visserligen alltid komma att hafva sina svårigheter, sålänge skolläraren noga taget icke har sitt dagliga bröd utan måste kämpa med omsorgerna för sin subsistans.

Vi hafva dermed kommit på det kinkigaste kapitlet äfven i frågan om skolmötena. Skollärarena blifva visserligen emot sin vilja väl beresta och få icke sällan kryssa igenom Finlands hela längd, i det de nödgas förflytta sig ifrån Eknäs till Torneå eller mellanliggande stationer, för att erhålla några Rubels tillökning i lön eller ock för att fylla en afgången lärares toma plats. Det oaktadt eller just derföre torde ganska många finnas obenägna att göra extraresor till skolmöten, emedan sådana resor erfordra annat än lärdom, nemligen något som skolläraren vanligtvis saknar. Deraf kunde således hända att ett utlyst skolmöte skulle besökas endast af de närmast boende, således temligen fåta-

ligt. Denna omständighet bör förutses och på förhand öfvervägas, att icke något oöfverlagdt misslyckadt försök må fälla modet hos deltagarena och lägga hinder i vägen för framtida fortsättning. Ur denna betänklighet har väl ock det förhastade förslaget härflutit att förena skolmötena med prestmöten; ty det på köpet angifna skäl att såmedelst skolans samband med kyrkan skulle uttryckas, kan väl knappast vara allvarligt menadt. Det är ingenting annat än ett skenskäl, på måfå framkastadt. Ty knappast lärer det falla skollärarena in att förneka tillträde till mötet åt de prester som antingen förut varit skollärare eller ännu fungera såsom skolinspektörer. Man torde väl också få supponera att flere ibland dessa skulle af intresse för skolan besöka mötet, och sambandet sålunda vara färdigt, ifall ens något sådant skulle komma i fråga. Också finna vi intet skäl hvarföre ej skolmötet kunde utsättas några dagar efter prestmötets början — om nämligen något prestmöte skulle komma att hållas samma år som skolmötet vore påtänkt. Men att göra det senare beroende af det förra vore orimligt, om såsom härtills blott ett prestmöte skulle hållas under hvarje menniskoålder. Prestmöten hafva hållits knappast hvart 20:de år, således ungefär 5 på ett sekel; men skall någonting vinnas med skolmöten borde sådana föranstaltas åtminstone hvart 3:e eller hvartannat år, och helst vara gemensamma för hela landet. Ty att hålla möten stiftvis skulle till en del förminska den dermed åsyftade nyttan; hellre kunde då partiella möten landskapsvis eller efter vissa trakter af Finland medgifvas, om nämligen svårigheterna för ett allmänt blefve för stora. Gemenskapen med prestmöten bör således icke göras till regel, ehuru den någongång tillfälligtvis kunde äga rum. Men nu kunde mången skollärare till hela sakens afgörande erinra sig den gamla Senecas ord: «primum est vivere, deinde philosophari.» Och mot ett så klassiskt yttrande hafva vi sannerligen svårt att invända någonting, emedan vederläggningen icke beror af någon scribent utan af helt andra omständigheter. Vi kunna blott förmena att en god vilja och nit för saken kan öfvervinna mångfaldiga svårigheter för hvilka den håglösa studsar. Det synes som frågan skulle hafva väckt mycket intresse öfverallt, och som landtbrukarenas exempel de senaste åren skulle verkat välgörande. Den bör icke sakna sakförare då stiftsstyrelsen för det mesta utgöres af skolmän, och initiativet torde lämpligen kunna tagas ifrån det hållet. Verkställigheten är för öfrigt någonting högst enkelt, då så talrika föregående exempel finnas att åberopa ifrån de flesta länder.

Hvilka frågor som skola diskuteras är icke någon hufvudsak att bestämma, emedan de i sjelfva verket göra sig sjelfva; dock böra naturligtvis några sådana på förhand uppkastas till besvarande på mötet. Härvid bör man dock akta sig för det felet som landtbruksmötena haft att bestämma alltför många frågor, så att icke ens tredjedelen hinner ordentligt diskuteras. Ändamålsenligaste inrättningen af olika slags skolor och deras inbördes förhållande till hvarandra, olika metoders praktiska företräden, lämpligaste sättet för disciplinens vidmagthållande o. s. v. skulle utgöra nog vidsträckta ämnen för öfverläggning. Men ett utförligen motiveradt bedömmande af läroböcker vore utan tvifvel ganska nyttigt för skolundervisningen, äfvensom ett angifvande af hvilka nya läroböcker vore mest af nöden; om hela lärarekorpsen derjemte skulle gifva i uppdrag åt några sina i ämnet mest förfarna medlemmar att utarbeta sådana, så skulle utan tvifvel en väsentlig och varaktig frukt af mötet dymedelst åstadkommas. Ty mycket beror af lärobokens beskaffenhet, ehuru visserligen en god lärare också kan göra en dålig lärobok fruktbringande genom någon ansträngning. Men omvändt kan en medelmåttig lärare med en god lärobok bibringa grunderna af vetandet ganska nöjaktigt. Försammelsen att anskaffa läroböcker för våra skolors behof ligger öfverhufvudtaget tung på våra skollärares samvete; ehuru rättvisligen bör erkännas att de senare åren mycket

blifvit gjordt för att i det afseendet godtgöra försummelsen. Men om ock åtskilligt blifvit undangjordt, så skall redan en flyktig öfverblick visa att oändligen mycket återstår att göra, att behofvet blir med åren allt kännbarare. Vi tänka härvid icke blott på högre elementarskolor och gymnasier; mången brist på inhemska dugliga läroböcker förefinnes äfven för deras kurser, men ännu fattigare är läroboksliteraturen för lägre skolor, för tekniska real- söndags- navigations- och alla slags folkskolor. Det är dessas synnerligen trängande behof vi isynnerhet velat påpeka och lägga dess snara afhjelpande vederbörande författare på hjertat. I sammanhang dermed förtjenar det måhända nämnas att det projekterade skolmötet väl icke bör tänkas vara uteslutande ämnadt för de mer lärda skolornas representanter, utan tillika fungera såsom en föreningslänk emellan lärare i skolor af alla slag. De lärda skolornas vårdare skola onekligen hemta mycket upplysande och anmärkningsvärdt ifrån en närmare bekantskap med de praktiska undervisningsanstalternas metoder, inrättning och förvärfvade erfarenhet; mången ensidighet och inrotad fördom skall måhända bortnötas genom gemenskapen med de senares sakförare, emedan dessa anstalter öfverhufvudtaget äro nyare och således blifvit föranlåtna att sig till goda använda pedagogikens nyare resultater. Framförallt bör gemensamheten i syftemål och intressen inom hela lärarekorpsen framhållas och begagnas såsom ett ibland de verksammaste medel att lifva hågen och verksamheten för upplysningens höga sak i alla samhällets kretsar. Särskiljande och söndring i detta afseende skulle verka på samma sätt som söndring i allmänhet — hämmande och förlamande på ömse sidor.

Detta samband emellan de olika slagen af skolor, som härtills varit nog löst, skulle till mycken fromma för dem alla böra stärkas och underhållas. Ty hvad man angående de Tyska skolorna anmärkt: att de lägre eller folkskolorna äga mycket mer pedagogisk metod än de högre eller lärda skolorna, gäller också, till någon del om undervisningsanstalterna i vårt land. I de lärda skolorna anser man det vara nog om läraren känner elementerna af de vetenskapsgrenar hvari han skall undervisa, utan att derjemte ens hafva någon aning om någon pedagogisk metod; i folkskolorna deremot måste denna senare vara hufvudsaken. En Tysk författare säger om sitt lands skolor: «inträder man i en god folkskola så träffar man vid hvarje steg spår af metod. Frågar man läraren: huru bedrifver ni sången, efter not- eller siffer-metoden? förenar ni siffer- och hufvudräkning efter Diesterweg? eller dylikt, så förstår mannen det och kan gifva svar derpå. Men frågar man en gymnasiilärare: hvad menar ni om Hamiltonska metoden? kunde den icke med några modifikationer bli ett godt medel för språkundervisningen? så riskerar man att bli afvisad med ett hånlöje öfver den enfaldiga frågan, ty mannen har väl engång hört talas derom, men icke vidare egnat «det dumma tyget» någon uppmärksamhet.» Det hela kunde således vinna på ömsesidig gemenskap och folkskoleläraren skall finna sig lifvad af tanken på all undervisnings jemlikhet i värde och aktning. Läroböcker för folkskolan saknas, såsom redan nämndes, nästan helt och hållet, och man kan svårligen vänta att lärarena i den sjelfva skola förmå åstadkomma en hithörande litteratur af värde, emedan deras ställning är ännu mer generad än andra skollärares. Genom samverkan kunde deremot denna vigtiga angelägenhet regleras med lätthet; och på de ställen der söndagsskolorna skötas af lärare i högre elementarskolor eller gymnasier är i sjelfva verket redan ett föreningsband knutet emellan folkskolan och den lärda. Olägenheten härvid är blott den att söndagsskolan skötes såsom en bisak, såsom ett extraarbete det man nödtvungen åtagit sig. Om folkskolan ändock derigenom skulle erhålla nödiga läroböcker på Finska, så vore redan mycket vunnit.

De läroböcker som finnas äro till en del öfversättningar eller bearbetningar, och lemna dessutom många luckor i undervisningen

som måste fyllas med Svenska arbeten. Se här en förteckning öfver dem, såvidt vi erinra oss denna litteratur som icke sällan är lokal och otillgänglig på andra orter än der den blifvit utgifven. En del torde också redan vara utgången ur bokhandeln, eller antiqverad genom nyare arbeten.

Akiander, Rysk grammatik.
» Ryska rikets historia 1:a del.
» Lukemisen alkuoppi.
» Kirjoittamiseen alkuoppi.
Arvidsson, Finlands historie och geografi.
Aschan, Analytisk framställning af räta linien och cirkeln samt coniska sectioner.
Bergenheim, Allmänna historien efter Estrup.
Bergroth, Algebra.
» Fysik.
» Proportionslära.
Bibliska historien på Svenska och Finska efter *Hübner*, *Rasmussen* och *Barth* i flere upplagor.
Borenius, Luvunlaskun oppikirja.
Collan, Finsk språklära.
Ekström et *Ottelin*, Rysk grammatik och läsebok.
Eklöf, Kolmiomitanto.
Eukliden alkeet, Suomentanut Kilpinen.
Eurén, Finsk grammatik.
Filén, Aritmetik omarbetad af Borenius.
Finelius, Lärobok i geografin.
» Finlands historie.
» Finsk språklära.
Formlära för det Homeriska språket.
Forsman, Ord- och sakförklaringar till Ciceros Tusculanska disput.
» Latinsk grammatik.
» Botanologi för begynnare.
Förberedande kurs i allmänna och Finska geografin.
Geitlin, Genesis med ordbok och kommentarier.
» Skriföfningar i Ryskan.
Gerling, Trigonometri öfversatt af Walbeck.
Gesenius, Hebraisk grammatik, öfversatt af Estlander.
» Hebraisk läsebok med anmärkningar, öfvers. af Estlander.
Geografisk namnförteckning.
Geografia eli Maanopas, Suom. Ahlqvist.
Galindo, Fransk Chrestomati.
Granfelt, Kristlig sedolära.
Grekiska språkets grammatik, Åbo 1836.
Grot, Lärobok i Ryska språket.
» Lärobok i Ryska historien.
Guinchard, Lärobok i Fransyska språket.
Hackzell, Grekiska läsöfningar.
Hallsten, Lärobok i historie och geografi.
Hammardahl, Första grunderna i kemin.
Heikel, Grunddragen af jordbeskrifningen.
» Praktisk språktänklära.
» Geometrins elementer.
» Mittauden oppikirja, Suom. Europæus.
Heinrich, Lärobok i Tyska språket, omarbetad, Helsingfors 1836.
Hebraiska nominernas deklinationslära.
Helsingius, Handledning till den Hel. Skrifts kännedom.
Hjelt, Praktisk aritmetik.
Hällström, Proportionslära.
Kajaani, Suomen historia.
Kurs i matematiska och fysiska geografin.
Langenskiöld, Trigonometri.
Latinsk krestomati med mellanradig öfversättning.
Lilius, Suomenkielinen lukemisto.
Mechelin, Allmän språklära.
Nervander, Kurs i aritmetiken.
Norbekin selittämä jumaluusoppi, Suom. Akiander.
Orbis pictus med beskrifning på Svenska, Fransyska och Tyska.
Ordbok till Cornelius Nepos.
Ottelin, Geometriska storheters mätande.
Rein, Finlands statistik.
» Rysslands statistik.
Renvall, Finsk språklära.
Schultén, Logaritmiska tabeller.
Stenbäck, Finsk grammatik i sammandrag.
Suomen historia ja maantiede.
Suomen nykyinen tilasto.
Vogel, Skolatlas jemte hjelpreda till den, öfversatt af Sandbäck.
Winer, Symbolik i sammandrag af Helsingius.

Yhteinen historia, Suom. Aejmeleus.
Yhteinen historia, Kuopio 1845.
Åberg, Rysslands historia.
Öhman, Latinsk grammatik.
Öfningsexempel lämpade till Latinska språkets etymologi.

Dessutom hafva nya upplagor af klassiska författare för skolornas behof blifvit utgifna med noter och kommentarier, såsom *Cicero* de officiis, Cato major, Orationes, Disputationes Tusculanae, *Cornelii* vitae, *Caesaris* Commentarii, *Homeri* Ilias, *Xenophons* anabasis, *Sallustii* opera, m. fl. och några kartor öfver Finland, Palestina o. s. v.

Ehuru detta visserligen är bättre än intet så skall den sakkunnige lätt finna huru många läroämnen ännu icke blifvit ihågkomna med någon lärobok, och huru stor del af dessa uppräknade är olämplig och obegagnelig. Skulle utmönstringen göras med stränghet, kunde till och med större delen få stryka med. Ty ingalunda har allmänheten så låga anspråk på nya läroböcker för skolorna som «Skoltidningen 1848» i sin sista nummer förklarade sig hafva; med 4 à 5 nya läroböcker förmenade den att skolorna skulle vara belåtna, och bland dem har redan en och annan utkommit. Visserligen bevisar erfarenheten att man *kan* hjelpa sig med hvad vi hafva, isynnerhet om man vill låta undervisningen gå på sin hals, så godt den kan utan dugliga läroböcker. I vissa fall kan väl ungdomen lära sig något det oaktadt, i vissa fall åter allsintet om läraren ej äger nog talang att göra en lärobok umbärlig. Vi hafva t. ex. förundrat oss öfver huru mekaniken läres och inhemtas i de Finska söndagsskolorna, der den ju ändock *måste* läras; någon tillstymmelse till lärobok i det ämnet på Finska finnes icke, och de Svenska äro föga bekanta. Detta är blott ett exempel bland många. Med allmänna geografin i Finsk drägt förhåller sig ungefär på samma sätt, ty de läroböcker som finnas äro underhaltiga. Vi hafva erfarit skollärares klagan öfver de olägenheter denna brist medför, men afhjelpandet har ändock blifvit dervid. Om lärarecorpsen nu skulle gripa sig an med allvar, så vore säkerligen de kännbaraste bristerna med lätthet afhjelpta; ty arbetsfördelningen är en god sak och genom den kan mycket åstadkommas utan att någon enskilds skullror synnerligen betungas af arbete. Härtills har man vanligen följt den förvända maximen att fordra allt af den som redan gjort mycket, att öfverhopa den flitiga skriftställaren med uppdrag från alla håll om både det ena och det andra; derigenom har man vunnit det resultat att han tröttnat på halfva vägen, under det andra med armarna i kors väntat på arbetenas gång all deras åtgärd förutan. Förmågan af skriftställeri inom lärobokslitteraturen torde väl icke vara så sällspord ibland vår lärarecorps som ofvanstående förteckning synes bevisa; bristande håg gör måhända det mesta till saken. Men äfven i förra fallet skulle en allvarlig föresats att gagna efter förmåga utan tvifvel föra den gemensamma goda saken ett godt stycke framåt genom att framkalla bättre lyckade produkter efteråt. Ehuru vi visserligen ingalunda akta konsten att skrifva goda läroböcker ringa, så bör dock medgifvas att dertill intet skapande snille behöfves. Och för den Finska lärobokslitteraturen kunde man till en början hjelpa sig med öfversättning och bearbetning; ty äfven dermed vore redan mycket vunnet. Men äfven denna ringa åtgärd har nog länge låtit vänta på sig.

Om man tänker på att ingen enda lärobok i naturalhistoriens grunder hos oss utkommit, oaktadt denna gren af vetande i grannländerna bearbetas med största ifver, att kemin representeras af ett underhaltigt försök, att ingen skolbok i logik och, på ett undantag när, i moral af inhemsk författare är att tillgå, ingen lärobok i koralsång, så nödig för alla skolor och isynnerhet folkskolan, att fysiken representeras af en lärobok som är för mycket matematisk för att vara populär, kyrkohistorien importeras ifrån Sverige, äfvensom teologin, ehuru ändock numera en öfversättning lyckligtvis finnes, att för skolor fullt lämpliga Grekiska och Hebreiska gram-

matiker saknas o. s. v. så skall man med oss instämma i den önskan att för denna brists afhjelpande ett allmänt beslut må fattas, ett tyst beslut som har omedelbar handling till följd. Ty ehuru vi alltförväl veta att läroboken icke gör skolan, så veta vi ock att en god lärobok äfven kan komma mången autodidakt utom skolan till godo. Detta är isynnerhet fallet med alla Finska läroböcker, om de ej hafva alltför afskräckande form; och dessa skulle i mer än ett afseende, utom skolan, till och med utom den undervisning de omedelbart lemna, vara af behofvet påkallade och gagneliga. De skulle skingra vissa gängse fördomar angående språket och fortskynda dess utbildning, hvilken i sjelfva verket redan latent inneber språket och intet annat behöfver än tillfälle att visa sig i full dager. En skicklig skriftställare skall med ens framkalla dess inneboende resurser i dagsljuset, och vetenskapen skall icke mer vara en drifhusplanta i främmande jord utan väl akklimatisera sig.

Också kan icke blifva fråga om någon civilisation af varaktigt värde, i fall den icke har styrka nog att ikläda sig egen inhemsk drägt, yttra sig på sitt egendomliga sätt efter förhandenvarande förhållanden. Må alltsammans vara en imitation i början, det öfvergår dock sålunda småningom till ens eget, och bättre är imitation än att den främmande upplysningen skall rubb och stubb hemtas in osmält och oförändrad. Med andra ord: undervisningsverk som icke skynda att anskaffa åt sig egna, för sina förhållanden fullt lämpliga läroböcker, hafva ännu icke uppfyllt sin bestämmelse, icke senterat sin förbindelse emot folket som hos dem söker en noga efter sitt behof afpassad kunskap. Ty läraren måste sjelf hafva fullkomligen smält och tillegnat sig sin kunskap om han med framgång skall kunna meddela den åt ungdomen som ständigt vexlande samlas omkring honom.

S. E.

Prof. Gyldéns konstexposition.

Den exposition vi i förra nummern omnämnde har nu försiggått under oktober månad i universitetets f. d. mineralii-sal, föranstaltad af professor Gyldén. Expositionen har haft mer att bjuda på än man på förhand förmodade, ty 30 taflor och ibland dem flere af utmärkt konstvärde hade man icke väntat sig. Man har emellertid publikt klagat öfver fåtaliga besök och såväl tidningarna som prof. Gyldén hafva tillåtit sig mindre fördelaktigt yttrande om Helsingfors' publiks konstsinne och dylikt. Att omdömet var orättvist torde utan svårighet låta bevisa sig, och sättet hvarpå det uttalades var åtminstone icke det rätta. Om besöken i expositionslokalen verkligen varit så fåtaliga som man låtit påskina, så kan väl andra orsaker dertill uppsökas än bristande konstsinne; bland annat torde hit få räknas dagbladens tystnad om de exponerade taflornas värde. Och man kände icke heller rätt huruvida denna exposition ville rivalisera med den af Helsingfors publik temligen väl uppburna konstföreningens exposition; och slutligen var oktober månad väl icke den lämpligaste. Vare dock härmed huru som helst, expositionen förtjenar verkligen att besökas för taflornas egen skull, och med dem skola vi här sysselsätta oss. Helsingfors Tidn. uppgift om dem tål i flera afseenden betydlig justering.

Taflorna, till antalet 30, äro följande: 1. Platos akademi målad af *Ekman*, 2. Foglar på vårisen af *Magnus v. Wright*, 3—7. Fem landskapsstycken af *Legler*, ibland hvilka Grütlidalen i Schweiz är det bästa och i många afseenden utmärkt, 8. Psyke af *Löfgren*, förut exponerad under sommaren, 9, 10. Bondflicka och bondgosse af mamsell *Alfonsine Wallenius*, 11. Rabbe Wrede såsom barn (porträtt) af *Finberg*, 12. Porträtt af Rabbe Wrede, kopia efter Finberg, af *Lindh*, 13. Homerus med en mängd åhörare af *Gödenhjelm* efter ett stålstick, 14—17. Fyra landskapsstycken af *Forsten*, 18—21. Vyer

af Åbo och Joensuu samt tvenne landskap af *Holmberg*, 22. Vinterstycke af *G. F. Armfelt*. Dermed slutas raden af inhemska taflor, de öfriga äro utländska, till större delen små och af medelmåttigt värde, nemligen: 23. Landskap i solnedgången af *Otto*, 24. Den hemkommande piraten af *Magnus*, 25. En pennskärare af *Breckelencamp*, 26. Landskap af *Castelli*, 27. Magdalena, kopia efter *Maes*, 28. Den heliga familjen, kopia efter Rafael, af *Luigi Barone*, 29. Romarbarn af *Lundgren*, 30. Ruiner af *Tischbein*.

Platos akademi är ett förträffligt stycke i fullkomligt Grekisk tonart, ty öfver det hela hvilar en anda af vettig, konstnärlig, naturskön frihet. Under en grupp af högstammiga praktfulla trän befinner sig ett litet auditorium med den djupsinniga filosofen i midten; åhörarena hafva i behaglig oregelbundenhet slagit sig ned på bänkar, lyssnande till filosofens lärdomar i samtalsform, till ock med den cyniskt fåfänga Diogenes med tunnan och påsen ligger på marken ett stycke derifrån. En damm återspeglar trädens kronor och på andra sidan af den, närmast i förgrunden, sitta Skytiern Anakarsis och hans gästvän samtalande med lifliga gester; i bakgrunden ser man en skymt af staden Atén i aftonsolens glans och på en hög klippa borgen Akropolis med Minervas kolossala staty. Äfven andra synliga konstverk påminna åskådaren om att konsternas berömdaste hem är taflans föremål. En och annan samtalande grupp synes längre bort. Ett fridfullt lugn råder öfver hela landskapet och den intagande filosofiska parken. Idéen till målningen lärer vara lånad ifrån ett stålstick.

Hr *Wrights* änder på vårisen är likaledes ett mästerstycke vid hvilket betraktaren gerna länge dröjer. Om denna konstnärs foglar med sina mångfalt varierande ställningar och sina präktiga fjädrar är det allmänna omdömet längesedan afgjordt, man har kommit öfverens om att de äro oöfverträffliga; men här har också vinterlandskapet mycken natursanning och mycket behag. Björkskogen rodnar redan såsom om våren, i en vik eller ett sund ligger isen till en del smält af solen och med vatten vid stränderna, det är i början af april; skogen har ännu till en del sin hvita klädnad, och närmast i förgrunden befinna sig en grupp trefliga änder, som synas fröjda sig åt vårens snara annalkande och behagligt sola sig på isstyckena. Taflan gör samma intryck som en vacker solskensdag den tid då snön smälter; och deri ligger det snillrika och tillika originella uti kompositionen. Alltsammans, det ser man tydligt, är hemtadt direkte ur en trogen observation af naturen, ur en sann känsla af dess behag. Stycken sådana som detta skulle hedra hvilken konstexposition som helst. I allmänhet är det en lycklig idé af våra målare att välja vinterlandskap till föremål för sin pensel; med Hr Magnus v. Wright och hans bror Ferdinand till föregångare, hafva redan ganska många försökt sig i denna genre, hvilken för sin ovanlighet väcker kännarens intresse, men som också erfordrar en finhet i behandlingen hvaraf icke alla konstnärer äro mäktiga. Man har vid denna exposition äfven misslyckade vinterstycken.

Hr *Legler* intar ett utmärkt rum såsom landskapsmålare, hans stycken förråda mycken utbildad konst, men månända mindre natur. Också väljer han sina ämnen heldre ifrån en främmande natur, ifrån Norrige, Schweiz, Tyskland, än ifrån Finland; derigenom väcka hans vyer mindre intresse än de i sig sjelfva förtjena, och hafva mindre originalitet. Ibland de här exponerade fem taflorna har ingen Finsk natur att bjuda på. En ibland dem föreställer en vy ifrån Sachsiska Schweiz, med mörka dystra berg, emellan hvilka en bäck flyter forssande öfver en kullfallen björkstam, och med tunga mörka moln i bakgrunden. Ingen lefvande varelse synes och det hela ger en dyster anblick; skada blott att vattenfallet är i miniatyr, ty dess forssande vatten är med mycken skicklighet återgifvet. Ett annat, hvars tvära berg månända tillkännagifva Norsk natur, framställer för åskådaren i förgrunden tvenne sig korssande gra-

nar på ett klippstycke invid en stilla flytande behagligt undangömd flod med löfskogsbevuxna stränder nedanför branta berg. Denna vy gör ett ganska behagligt intryck och är af utmärkt värde för sin säkerhet i teckningen. Grütlidalen i Schweiz har ändock företrädet framför de andra genom sin idylliska frid midtibland en storartad natur. Djerfva kolossala berg samt väldiga ekar omgifva en hydda, framför hvilken män och qvinnor i landtlig drägt inberga hö och upphänga kläder att torka i den solbelysta instängda dalens lugn. Åskådarens öga dröjer gerna vid denna behagliga kontrast och de väl framstående trädens naturliga belysning.

I helt annat manér äro Hr *Forsténs* talrika landskaper utförda, och dessa lemna lätt rum för åtskilliga anmärkningar. Utan tvifvel hafva de också sina förtjenster: vyerna äro i allmänhet praktfulla med sjöar och holmar i behaglig vexling, skogen och enskilda trän äro icke sällan rätt väl utförda, himmeln praktfull och i all sin brokighet ofta nog natursann; men förkärleken för lysande färger har urartat till en mani som gör Hr Forstens landskaper enformiga och ofta nog falska. Dertill kommer att Hr F. icke sällan misstager sig om belysningen, så att ljuset faller på orätt sida, och har betydliga fel i perspektivet. Små föremål såsom blommor och foglar få en oformlig storlek, och förgrundens figurer stå icke väl fram. Ibland de nu exponerade förekommer ett eljest ganska vackert landskap der en gosse och en flicka stå på bron öfver ett dike, med en praktfull utsigt öfver sjön; men en ibland holmarna har råkat få alltför markerade färger i förhållande till sin aflägsenhet, hvilket förderfvar perspektivet. Man har stött sig vid denna flitiga dilettants brokiga färgspel, som alltid låter oss se den grannaste aftonrodnad återspegla sig i alltid lugna sjöar: i sig sjelf är denna färgprakt icke förkastlig, ty naturen visar också stundom en sådan, men litet moderation, mera genomskinlighet och framförallt mera omvexling vore dock härvid att rekommendera. Med den kärlek för naturen och målningskonsten som Hr Forstén ovedersägligen ådagalaggt kan man hoppas att hans arbeten framdeles skola vinna i verkligt konstvärde, ty man har redan flere af obestridlig förtjenst; hans taflor egna sig väl för litografiering, ty de af honom tecknade planscher till Finland framstäldt i teckningar äro måhända de bästa hela samlingen har att erbjuda.

Homerus med sina såväl jordiska som himmelska åhörare synes oss vara misslyckad till kompositionen. Ty att rada upp en konung, en målare, en arkitekt, en vis, en tempelsångare o. s. v. ibland åhörarena är alltför nyktert, förståndigt och mekaniskt; Klio som skall uppteckna sångerna är mer jordisk än en poetisk-mytisk person kan hafva rättighet att vara midtibland den jordiska verkligheten, och att placera de olympiska gudarna i molnen var för målaren måhända att taga sig förmycken frihet. I vers kan det ännu gå an, ehuru gammalmodigt, och i en helt och hållet mytisk målning vore det på sitt ställe, men när åhörarena i förgrunden äro vanliga menniskor så måste de luftiga myterna uteslutas. Den Grekiska poesin försatte icke sina gudar i molnen, utan helt naturligt på berget Olympus. Vid utförandet tyckes det oss som skulle taflan sakna vederbörlig skuggning och derigenom hafva ett halffärdigt utseende; åtminstone blifva figurerna dymedelst matta och mindre framstående. Deremot är teckningen god och säker, samt enskilda figurer t. ex. fiskaren uttrycksfulla och vackra. Af *Finnberg* förekommer vid expositionen ett porträtt, som torde vara ibland hans tidigaste arbeten; ty penseldragen äro ovana och hafsiga men raska och uttrycksfulla, utvisande en blifvande målare af förtjenst. En kopia efter samma allför tidigt brustna måleregeni står derbredvid, utvisande hvad han blef; det är samma original efter hvilket det stentryck tagits som åtföljer *Höstiepiggarna* Stockholm 1841, och i företalet till denna skrift har Hr Cygnæus, såsom läsaren måhända erinrar sig, uppdragit en minnesteckning af Finnberg, prisande

högt hans konstnärsanlag. Hr *Holmbergs* taflor taga sig i allmänhet ganska väl ut, och förråda utmärkta framsteg i konsten; särskildt ådrager sig utsigten af Joensuu åskådarens uppmärksamhet. Man ser den nya staden, bestående egentligen blott af några få spridda hus, en höbergning som försiggår i förgrunden, och ett herrligt landskap med vattudrag och holmar omslutande det hela; dock torde böra anmärkas om träden i förgrunden att de icke äro Finska, icke bära prägeln af vårt lands natur. Kopian efter Fahlcrantz har deremot någonting misslyckadt, åtminstone hvad himmeln beträffar. En Finsk utsigt öfver sjön, med dristigt uppstaplade klippstycken i förgrunden, förtjenar all uppmärksamhet såsom härfluten ur en så ung konstnärs pensel. Helt säkert skola åskådarena också med synnerligt nöje stanna vid de tvenne taflorna af M:ll *Wallenius*, ty deras efter naturen tecknade figurer, isynnerhet bondflickan, framstå så lefvande och naiva på duken, med sina af förvåning uppspärrade ögon.

Bland de utländska förtjena kopian efter *Maes* Magdalena, Den hemkommande piraten af *Magnus*, och *Ottos* landskap i solnedgången måhända mesta uppmärksamhet, ehuru i allmänhet åskådarens intresse hufvudsakligast absorberas af de inhemska taflorna, expositionens egentliga kärna. Hvad man genast observerar angående expositionen i sin helhet, är den öfvervägande mängden af landskapsstycken; emedan nu sådana öfverhufvudtaget mindre anslå en större allmänhet, äro såtillsägandes mindre populära, — ty det sinne för naturen som hvarje landskapsstycke förutsätter, finnes icke hos alla — så kunde det väl hända att en del åskådare skulle gå bort mindre belåtna. Men det måste dock af hvar och en medgifvas att man här finner mera än man skäligen kunde vänta sig af en exposition föranstaltad af enskild man. Ty man kunde ej vänta att landets alla artister i målning skulle här representeras, ej heller att deras bästa produkter skulle hafva förirrat sig hit; sådant har icke ens konstföreningen kunnat åstadkomma, som ändock haft flere medel dertill i händerna. Man ser dock hvad en öfverenskommelse emellan konstnärerna om en gemensam exposition skulle kunna tillvägabringa, i fall alla omfattade saken med intresse. Och att allmänhetens deltagande skulle uteblifva eller svalna har man af det gjorda försöket ingen rättighet att supponera, ehuru vi nu liksom före expositionen varna för illusionen om alltför rikliga inkomster af en sådan; den sedvanliga låga afgiften gör att summan blir föga betydande om än de besökandes antal varit stort. Många 10,000-tal besökande kan en stad med inalles så ringa folkmängd som Helsingfors naturligtvis på inga vilkor prestera, och denna statistiska observation får man icke underlåta att göra vid kalkyler och beräkningar. I rak motsats mot någondera Åbobladets lättfotade kritik öfver hufvudstaden, kunna vi tryggt yrka att konstsinnet hos Helsingfors' befolkning är jemförelsevis nog utveckladt och lifligt; beviset ligger tydligt och klart i det faktum att Helsingfors till större delen grundlagt och uppehåller konstföreningen, såvida den har lejonparten af aktierna i densamma. Dertill kunde för de klentrogna omnämnas den oupphörliga trängsel som rådde omkring Ekmans »Värfningsscen» hela tiden den exponerades under sommaren. Mycket annat kunde anföras om sådant vore af nöden, t. ex. den allmänna smaken för skön arkitektyr som gjort Helsingfors vidt och bredt kändt såsom en utmärkt välbyggd stad, deri uthardande täflan med hvilken annan som helst. För vår del tro vi att om andra allmänna intressen kunde räkna på lika lifliga sympatier som konsten, så skulle det sannerligen stå väl till i vår stad. Men i åtskilligt annat kunde anmärkningar göras som måhända icke saknade sin befogenhet — en sak som eljest icke hör hit, men som väckt upp en långvarig storm i stadens tidningar. Härmed ville vi egentligen blott hafva sagdt att konstens förnämsta hem inom Finlands landamären måste blifva Helsingfors, om den eljest skall hafva något hem och trifvas ibland oss, det följer redan af stadens egenskap att

vara hufvudstad, ehuru i liten skala. Man kan icke heller ännu med något skäl betvifla att ju stadens befolkning skall häfda sin rätt till denna utmärkelse, och den klenmodiga misströstan om konstens framtid härstädes är åtminstone icke nu på sitt ställe, då ständigt nya bemödanden visa sig att befrämja den, ehuru icke i vår tid, såsom i poesins Olympiska verld, Minerva springer fullvext fram ur Jupiters hjerna.

S. E.

Notiser.

Ur det program som universitetets rektor enligt gammal sed och stadgarnas föreskrift bör utgifva vid hvarje treårs slut, och som innehåller uppgift om skedda förändringar vid universitetet under denna tid, inhemtas hufvudsakligen följande:

Genom nådigt reskript af den 7 juni 1848 har H. Maj:t förordnat att en summa af 500 Rub. s. årligen bör af statsverkets tillgångar till universitetet utbetalas till expenser för vice kanzlers kansli samt beklädnadspersedlar för universitetets vaktmästare och kursorer. Den 20 dec. 1848 har H. Maj. bifallit dertill att ett årligt anslag af 2830 Rub. s. för anställande af magnetiska observationer skulle fortfarande utgå ur statsmedlen. Då under årens lopp i expens-fonden uppkommit en skuld af 3721 Rub. s. till universitetets öfriga fonder har H. Maj. medelst reskript af den 21 febr. 1849 förordnat att expensfondens skuld jemte upplupen ränta borde ur Finska allmänna medel gäldas och årsanslaget förökas till 4000 Rub. s. att ifrån och med 1848 af universitetet uppbäras; börande ur detta anslag jemväl vice kanzlers sekreterarelön, ifrån 600 Rub. B. ass. förökad till 350 Rub. s., framdeles såsom hitintills utgå. För att befrämja den litterära kommunikationen emellan landsorterna och universitetet har H. Maj. den 1 febr. 1850 lemnat tillstånd för en hvar inom landet att med posten portofritt öfversytra vetenskapliga remisser till förökande af universitetets samlingar. På H. K. H. Kanzlers framställning har genom H. Maj. beslut af den 22 mars 1850 universitetet blifvit hugnadt med en profession i Finska språket med enahanda rättigheter och förmåner som åtfölja öfriga professioner, med det undantag dock att professorn i Finskan icke deltar uti de för vinnande af lärda grader fastställda examina samt att han tillsättes medelst konstitutorial och förafskedas efter högsta styrelsens för universitetet godtfinnande. Med anledning af underdånig hemställan, beträffande mått och steg till underlättande af uppsigten öfver disciplinen vid universitetet har H. Maj. den 23 juli 1850: 1. närmare bestämt den universitetets vice kanzler tillkommande myndighet vid disciplinens handhafvande; 2. föreskrifvit de studerande hvilka ifrån d. 15 sept. 1850 vid universitetet inskrifvas, skyldigheten att under sin vistelse i universitetsstaden bära uniform eller uniformssurtout, samt 3. Rektor till biträde vid disciplinens handhafvande tillsatt en egen tjensteman under namn af studentinspektor, under hvilken 6 pedeller komma att lyda; 4. såsom tillägg till nästberörde stadgande d. 31 dec. förordnat att studentinspektoren jemväl åligger att hafva närmare tillsyn öfver universitetets byggnader, ekonomi och betjening, i dessa afseenden emottaga befallningar af vice kanzler och rektor, samt i öfrigt ställa sig till efterrättelse den instruktion vice kanzler ägde att för honom utfärda. Några förändringar uti reglementet för förvaltningen af det Hedmanska stipendium hafva blifvit sanctionerade, nemligen att det a) i händelse genom skyldskap prioriterade sökande dertill icke finnas, må till sitt fulla och odelade belopp användas såsom *litterärt understöd:* b) detta understöd må utan afseende å ålder tilldelas unga litteratörer vid universitetet, hvilka genom i tryck utgifna eller skrifteligen till konsistorium inlemnade afhandlingar ådagalagt sannt vetenskaplig forskning och insigt, dock att något annat stipendium eller lön å stat icke må jemte ifrågavarande understöd åtnjutas; c) att det framgent liksom hitintills bör vid inträffad

fedighet anslås, att inom den tid konsistorium finner lämpligt uti vanlig ordning ansökas; d) att den litteratör hvilken understödet blifvit af konsistorium tillerkändt, må det i tre år tillgodonjuta, med förbindelse likväl att äfven dessförinnan afträda detsamma i fall någon genom skyldskap prioriterad sökande emellertid till erhållande af samma stipendium vederbörligen sig legitimerar. Den 8 jan. 1851 har H. K. H. kanzler bifallit anställandet af en preparatör vid universitetets zoologiska museum, med en årlig lön af 600 Rub., hvaraf ena hälften kommer att utgå ur musei, den andra ur nybyggnadsfonden. I ansende dertill att en del professorslöner, utöfver de å stat för sådant ändamål anslagna, varit af emeriti professorer såsom pensioner upptagna och de senast utnämnda professorerna derigenom varit i saknad af lön, har H. K. H. kanzler den 16 sept. 1848 tillaggt professoren Arppe ett årligt arfvode af 600 Rub. s. att ifrån utnämningsdagen intill dess professorslön kan blifva ledig att tillträdas ur besparingsfonden utbetalas; och den 11 april 1851 professoren Wallin enahanda arfvode att ifrån d. 1 maj innevarande år utgå; likaledes d. 14 april 1849 åt rektor Cygnæus 300 Rub. s. årligen, att ur till kanzlers disposition anslagna medel utgå så länge rektor Cygnæus bestrider de universitets n. v. rektor åliggande föreläsnings- och examens-skyldigheter i historien; extraordinarie språkläraren von Schoultz åtnjuter Franska lektors lön och undergymnastikläraren Bergholm fäktmästarelön så länge de nämnda befattningar förestå. Enligt skrifvelse af d. 3 juli 1850 har H. K. H. hugnat sångläraren Ehrströms efterlemnade enka med en gratifikation af 300 Rub. s. ur de till kanzlers disposition öfverlåtna medel. Den 16 sept. 1848 har H. K. H. kanzler tillaggt konsistoriiamanuensen Sirelius en årlig lönetillökning af 150 Rub., och kons. amanuensen von Pfaler d. 13 april 1850 en gratifikation af 150 Rub., begge ur nybyggnadsfonden; amanuensen vid Ryska biblioteket Hjelt d. 6 mars 1849 för i ordningställande och katalogisering af nämnda bibliotek 300 Rub. ur samma biblioteksfond; amanuenserna vid allmänna biblioteket, till fördelning i förhållande till deras använda arbete vid ordnandet och katalogiserandet af nämnda bibliotek, 1500 Rub. ur biblioteksfonden; hofrätts-extranotarien Calonius för biträde vid ordnandet och förtecknandet af universitetets mynt- och medalj-kabinett en gratifikation af 300 Rub. dels ur myntkabinettsfonden, dels af H. K. H. kanzlers dispositionsmedel. Med understöd af allmänna medel hafva vetenskapliga resor till fremmande ort blifvit företagna af 1. Docenten i Grekiska litteraturen Lagus, som med ett anslag ur kanzlers dispositionsmedel och ett litterärt understöd d. 26 juni 1850 erhållit nådigt tillstånd att på ett års tid för anställande af antiqvariska forskningar begifva sig till södra Ryssland; 2. Docenten i pedagogik Alcenius, hvilken d. 24 juli 1850 erhållit Alexanders-stipendium och tillstånd att i tvenne år för pedagogiska studiers idkande besöka Sverige, Danmark, Norrige och England; 3. Juris licentiaten Liljenstrand, som med åtnjutande af juridiskt stipendium d. 3 juli 1850 erhållit tillstånd att på ett år företaga en resa till England. Sedan musei-amanuensen Joh. Martin af Tengström 1848 företagit en vetenskaplig resa till norra Amerika och Ostindien, har H. K. H. kanzler hugnat honom med en gratifikation af 600 Rub. s., hvarjemte hans under resan gjorda samlingar blifvit för museum inlösta. Efter d. 4 april 1849 erhållit tillstånd har adjunkten i zoologi och botanik Sahlberg företagit en naturhistorisk resa till södra Amerika på egen bekostnad, dock med förmån att vid sin afresa förskottsvis få uppbära den honom under hans frånvaro tillfallande adjunktslön på 2 år. Sedan universitetets äldre kliniska byggnader blifvit upplåtna till lazarett för Nylands län, och till följe af nådigt förordnande af d. 4 okt. 1842 ett nytt kliniskt institut på statsverkets bekostnad blifvit uppfördt, har detsamma d. 1 nov. 1848 trädt i verksamhet och äro sedan dess i denna inrättning vårdade 983 patienter. En testamentarisk disposition af demoiselle *Sara Eli-*

sabet Wacklin, daterad Stockholm den 21 febr. 1845 tillägger universitetet en summa af 1000 Rdr Sv. Banco, för att användas till ett stipendium för studerande hemma ifrån norra Österbotten; efter afdrag af de kostnader som åtgått till testamentets bevakning, har en summa af 528 Rub. s. kommit universitetet tillhanda, hvaraf räntan sedan vårtermin 1850 blifvit för sitt ändamål använd. Bland de många gåfvor universitetets samlingar fått emottaga finner man äfven 52 diamanter, förärade af kommerserådet *Löwenstein* i Petersburg.

Inscriptionen som skedde den 15 oktober gaf följande resultat, hvad närvarande studerande beträffar, och de uppgifna kollegierna fördelade i klasser och fakulteter antydde studiernas riktning på följande sätt:

	Nyländska afd.	Savokarelska	Tavastländska	Vestfinska	Wiborgska	Österbotniska	Summa
Teologi	20	12	8	25	8	18	91
Juridik	14	17	10	20	4	13	78
Medicin	4	5	3	8	—	12	32
Filosofi	38	26	21	37	39	41	202
Logicesex.	21	10	9	24	17	7	88
Summa	97	70	51	114	68	91	491

Jemför man dessa siffror med dem för höst-termin 1850, så finner man att, i förhållande till totalsumman, de teologiska och medicinska studierna hållit sig ungefär lika, att de filosofiska något ökats, de juridiska betydligt minskats, men deras antal som studera på logicesexamen betydligt ökats — förutsatt nemligen att uppgifterna varit riktiga. Af det sistnämnda förhållandet kunde man sluta till betydliga nederlag i logicesexamen. De nyss inskrifnas antal torde denna termin vara större än någonsin förut, hvaraf man åter kan sluta till större lätthet än vanligt att genomgå studentexamen. Totalsumman är också större än någonsin förut. Professor *Wallin* har blifvit satt i tillfälle att ånyo afresa till orienten för att fortsätta sina forskningar i det inre af Arabien, derigenom att H. K. K. kanzler bestämt åt honom 1000 Rub s. för detta ändamål och rättighet att derjemte uppbära sin professorslön. Måhända kommer han derföre att afresa nästa sommar. Till biblioteket har ankommit professor Wallins berättelse om sin resa, inlemnad till Geografiska sällskapet i London och af detta tryckt jemte en karta i mindre format som utvisar resandens färder i Arabien; arbetet är skrifvit på Engelska. Dermed följde tvenne kartor i stort format öfver Arabien, utgifna af Ostindiska kompaniet, der likaledes prof. Wallins resor äro utmärkta jemte några andras t. ex. Burckhards. Man bör beklaga att icke äfven vårt lands allmänhet fått någon del af resandens iakttagelser och äfventyr i öknen, utom hvad de i tidningarna publicerade brefven gifva vid handen. Lyckligtvis voro dessa dock temligen utförliga; men en i sammanhang redigerad resebeskrifning vore likväl för många orsakers skul önskvärd. Docenten *J. W. Lagus* har erhållit tillstånd att för antiqvariska studier företaga en resa på 2 år till Grekland och Orienten, samt i anledning deraf ansökt om Alexanders-stipendium. Ett bref af denna resande, som skildrade en utfärd ifrån Odessa längs Svarta hafvets nordligaste kust, förekom nyligen i Finlands Allmänna Tidning. Akademiska sångsällskapet har denna termin organiserat sig bestämdare och i större skala, sålunda att hvarje afdelning har sitt sångsällskap och sin sångdirektör, hvilka på afdelningsrummen inöfva alla samma stycken och en gång i veckan särskild lokal sammanträda till gemensam sångöfning för hela corpsen. Derigenom har man fått ihop en kör af 120 sångare, ungefär 30 i hvar stämma, och hoppas nu på studentsångens upplifvande ur sitt iråkade lägervall, förorsakadt hufvudsakligen deraf att de skilda afdelningarnas sångsällskaper inöfvade olika stycken. De litterära soiréerna torde också denna termin komma att åter upplefva, och man har öfverenskommit om 3 sådana före medlet af december. Den härtills utgifna akademiska litteraturen för innevarande termin

utgöres af öfvannämnda rektorsprogram, studentkatalogen, samt språkläraren i Wasa gymnasium *J. O. I. Banckens* specimen: «De litteris historicis et geographicis Fennorum usque ad academiam Aboensem anno 1772 restitutam,» och Juris licentiaten *Axel Wilh. Liljenstrands* disputation för doktorsgrad: «Om den kanoniska rättens inflytande på Svenska lagstiftningen,» praes. prof. W. G. Lagus; dessutom stipendiatteser af prof. *F. Woldstedt:* «De mutua mathesis et astronomiæ inter se relatione.» Juris kanditat-examen presterad af magister *E. G. Wasastjerna.*

Vid *Finska Litteratur-Sällskapets* sammanträde den 1 oktober anmäldes följande gåfvor: af brukspatron *N. L. Arppe* 50 Rub. s. för att användas till det Svensk-Finska lexikonets tryckning; af etatsrådet *Molbech:* «Danska ordsprog, samlede, ordnede og udgivne af C. Molbech, Kiöbenhavn 1850.» «Studier over Öhlenschlägers poesi og digterværker af C. Molbech, Kiöbenhavn 1850,» och «Historiske årböger udgivne ved den Danske historiske Forening af C. Molbech, 3:e delen Kiöbenhavn 1851;» af Hr G. Stephens i Stockholm: «Samlingar utgifna af Svenska fornskriftsällskapet 4:de del. 3:e häfte, Stockholm 1849,» och «Svenska folksagor och äfventyr utgifna af Hyltén-Cavallius och G. Stephens Del. 1, häft. 2. Stockholm 1849;» af pastorsadjunkten J. A. Lindström: «Vägvisare uti Svea och Götha riken samt storfurstendömet Finland af G. Biurman, Stockholm 1768;» af lektor Akiander: «Kirjoittamisen alku-oppi. Helsingissä 1851;» af Finska läkaresällskapet: Finska läkaresällskapets handlingar, Band. 4, häft. 4. Helsingfors 1851;» af bokhållaren J. F. Granlund: «Katkismus-saarnoja lapsille, Turussa 1851;» af professor J. J. Tengström: tvenne antika bågor med tillhörande trubbiga pilar. Beslöts på etatsrådets Molbechs motion genom docenten Grönblad att Sällskapet skulle träda i kommunikation med Videnskabsselskabet i Köpenhamn och göra utbyte af hvardera sällskapernas handlingar. Tillkännagafs att doktor Lönnrot, af det honom tillerkända antal exemplar *Arvoituksia toinen painos*, återskänkt åt Sällskapet 150 exemplar. Sedan sistledne juni utvisa skattmästarens rapporter följande:

Inkomst:		
Influtna ledamotsafgifter af Öfverstlöjtnant Bartram, Doktor Cajander, Intendenten Gripenberg, Vice Häradshöfding Juselius, Hofr.extranotarien Adlercreutz, Hrr A. Wasenius, H. J. Nygren, E. Lilius, konrektor Sohlberg, Häradsskrifvaren G. J. Borg, t. f. Kontraktsprosten K. J. Borg		60
Gåfvor: inkomsten af en till Sällskapets förmån anställd bokauktion	78	98
af en onämnd för fortsättandet af Laulantoja	24	
af brukspatron Arppe	50	
För försålda böcker	23	90
Kontant i kassan d. 4 juni	70	28
Summa	307	16
Utgift:		
För tryckning af Eustakius	212	87
» häftning af Asetukset och Eustakius	32	75
» » af Arvoituksia	29	98
» renskrifning	3	
Summa	278	60
Kontant i kassan d. 2 oktober:	28	56

Bibelsällskapernas i Estland årsberättelse för 1850 upplyser att deras verksamhet stegrats och att de satt dubbelt flera biblar i omlopp nyssnämnda år än under det nästföregående. Under den s. k. Sektions-kommittén i Reval lyda för närvarande icke mindre än 25 hjelpsällskaper belägna i landsorterna. Eget är för dem att de fira sina årsdagar i kyrkorna som merendels prydas festligt för tillfället och besökas talrikt af allmogen, hvilken derigenom lifvas till deltagande i sällskapernas verksamhet. Detta var väl ursprungligen äfven meningen med våra bibelsällska-

pers årsdagar, ehuru de numera urartat sålunda att knappt något tiotal personer afhöra ett tal eller en predikan; om sällskapets verksamhet för året få dessa icke höra något ord nämnas. De Estländska sällskaperna utgifva äfven tidtals på Estniska en berättelse om bibelsällskapernas ändamål, verksamhet och öden, för att göra allmogen underrättad om desamma; en sådan af 1847: *Piibli koggodustest armsa Ma-rahwale luggeda*, ligger framför oss. Sektions-komittén i Reval säger sig enligt årsberättelsen, «framförallt hafva sträfvat efter att anskaffa rikligt förråd på biblar åt dem som fråga derefter. Att dessa icke äro få synes deraf att man blifvit föranlåten besörja om en ny upplaga i Dorpat af Estniska qvartbibeln, ehuru den förra blef färdig först i början af året, och att en ny upplaga af Estniska Nya testamentet togs likaledes i Dorpat. Samtidigt har det af Laakman i Dorpat 1849 stereotyperade Estniska Nya testamentet dels genom försäljning dels genom gratisutdelning åt Estniska soldater helt och hållet åtgått.» Inalles har omsättningen af biblar eller Nya testamenten eller Psaltaren varit följande:

Från år 1849 qvarliggande	873	exemplar
År 1850 tillkomna	3,325	
Försålda under året	2948	
Utdelade gratis	772	
Qvarblefna till nästa år	477	

Häri äro både Tyska, Lettiska, Svenska och Finska bibelskrifter inberäknade utom de Estniska. Af dessa sistnämnda tillkommo 1850: 987 helbiblar — hvaraf en del tryckta i Borgå — 2,031 Nya testamenten och 100 Psaltare; försålda blefvo 866 helbiblar, 1796 Nya testamenten, 90 Psaltare; skänkta 21 helbiblar, 701 Nya testamenten. Förvaltarena af den s. k. «Ehstländische-Ministerial-Bücher-Verlags-Casse» hafva med 100 Rub. s. bidragit till utdelningen af Estniska Nya testamenten åt de från Estland utgående rekryter; och Direktionen för Storbritanniska bibelsällskapet i Petersburg har understödt det Estländska i uppköpandet af den med stereotyper i Dorpat tryckta nya upplagan. Inkomsterna för 1850 uppgingo till 2,506 Rub. s. och utgifterna till ungefär lika mycket. Intressantast är härvid uppgiften om försålda Estniska bibelskrifter, emedan man deraf ungefärligen kan sluta till huru allmän läskunnigheten är ibland Esterna och huru mycken qvarlefva af mensklighet de kunnat bevara sedan lifegenskapens tider. De angifna siffrorna äro i det afseendet nog tillfredsställande. I sammanhang dermed kan nämnas att de Estniska almanackorna vanligtvis innehålla en anvisning på nya Estniska böcker korteligen bedömda, något sparbanksreglemente in extenso jemte tabell öfver insatsers tillvext, eller dylikt allmänt gagneligt meddelande, icke ensamt jordbruksartiklar såsom hos oss.

Helsingfors Tidningar meddela följande intressanta notis: «*Finska konstföreningen* har i slutet af oktober med ångbåtslägenhet erhållit nio packlådor från Köpenhamn, innehållande dels statyer i naturlig storlek och miniatyr, dels byster och masker, dels basreliefer, särskilda kroppsdelar och anatomiska afbildningar, alla i gips och reqvirerade för härvarande ritskolas behof. Bland de större statyerna märkas en Venus med äpplet, en Ganymedes och en gosse tyckande en sticka ur foten. Basrelieferna äro kopior efter Thorvaldsen. Man hoppas särdeles lyckliga resultater häraf för ritskolan, der teckningen numera kommer att ske efter fristående föremål och med fritt val af den dager man önskar.» Redan tidigare i augusti innehöll Finl. Allm. Tidn. följande: «H. K. H. Storfursten Thronföljaren, som med nådigt intresse omfattat Finska konstföreningens sträfvande, har för att lemna konstföreningen ett bevis på sin höga tillfredsställelse med frukterna af föreningens verksamhet och på samma gång till en del äfven afhjelpa den i föreningens ritskola försporda brist på till copiering lämpliga originaler, behagat låta inköpa en samling af omkring trettio i olja målade taflor samt nådigst velat i sin höge sons, förenin-

gens beskyddares namn, skänka denna samling till Finska konstföreningen.» Således skall utan tvifvel både ritskolan blifva rikt försedd med mönster och föreningens exposition nästa vår kunna prestera många konstalster af värde.

Vid Sällskapets *pro Fauna et Flora Fennica* sammanträde den 26 september anmäldes såsom gåfvor några botaniska arbeten utgifna och skänkta af Dr *Ruprecht*, en tryckt uppsats på Engelska af Dr Nylander, samt omkring 500 exemplar insekter, insamlade på Åland och skänkta af ordföranden professor Moberg. Af doktor *Nylander* inlemnades tvenne handskrifter: Collectanea in Floram Carelicam continuatio,» och «Additamentum in conspectum Florae Helsingforsiensis,» hvilka båda afhandlingar komma att intagas i «Notiser ur Sällskapets förhandlingar» hvilkas tryckning som bäst pågår. Förevisades en ännu icke fulländad förteckning öfver Sällskapets vextsamling, upptagande omkring 800 fanerogama vexter. Afsade sig Sällskapets sekreterare magister Rosenborg, med anledning af sin tillämnade resa ifrån staden, sin befattning vid Sällskapet; hvarefter Assessor *Rabbe* på uppmaning åtog sig att fungera såsom sekreterare intill nästa årsdag. Vid ett senare sammanträde den 31 oktober upplästes följande till Sällskapet insända afhandlingar rörande Finlands naturalhistorie: 1. Om träsk med tvenne botten inom Finska Lappmarken,» 2. «Bidrag till laxens naturalhistorie,» begge af provincial-läkaren i Torneå doktor *Ehrström;* 3. «Bidrag till mellersta Finlands mikromammalogi» af doktor *Lundahl;* 4. Lichenes in Ostrobottnia boreali et Lapponia inferiore adnotati» af studeranden *Edvin Nylander*, samt 5. «Berättelse om en i Wiborgs läns skärgård sistledne sommar anställd resa» af densamma. Såsom gåfvor till Sällskapet anmältes: af assessoren doktor Lindfors i Nyslott en björnskalle; af provincial-läkaren doktor Ehrström i Torneå ett ovanligt ekorrskinn ifrån Kittilä; af under-läkaren doktor Pipping 1 ex. mustela lutreola; af professoren doktor af Tengström 1 ex. splachnum rubrum; af öfverläkaren doktor Fahlander 1 ex. idotea entomon; af doktor W. Nylander 1 ex. cyprinus rutilus, gobio minutus, cottus gobio, mysis flexuosus, och asellus aqvaticus samt 22 species vexter; af studeranden Strengell 1 ex. cobitis barbatula; af professor Arppe 1 ex. ramaria ceratoides; af studeranden Edvard af Hällström 20 species vexter samlade i Wichtis socken; af studeranden Nervander 10 species vexter ifrån Borgå socken; af magister Qvist 265 species vexter ifrån trakten kring Fredrikshamn; af studeranden Edvin Nylander 6 species fanerogamer från Lappmarken samt under hans resa i Wiborgs läns skärgård sistledne sommar insamlade 166 species fanerogamer, 137 species lichener, 10 species mollusker och 96 ännu obestämda vexter. Vid uppläsandet af den andra afhandlingen eller Bidrag till laxens naturalhistorie, anmälde Sällskapets sekreterare att i detta ämne redan år 1730 är i Upsala af professor Lars Roberg utgifven en akademisk dissertation med titel: «De salmonum natura eorumqve apud Ostrobottniensis piscatione, resp. Dan. Bonge.» De fyra förstnämnda afhandlingarna komma att offentliggöras ibland Notiserna från sällskapet under titeln: *Strödda anteckningar.*

Följande *litterära notis* hafva vi fått emottaga af dess undertecknade författare:

«Uti årgången 1846 af tidskriften *Suomi* (jmfr uppsatsen *Tvenne medeltidshandlingar* derstädes pagg. 202 ff.) hade jag tillfälle att fästa den delen af den Finska allmänhetens uppmärksamhet som hyser deltagande för de framsteg, hvilka fornforskningen inom eget land kan göra, på upptäckten af några äldre böcker och verk från vår medeltid ibland omslagen å räkenskaperna i Kejserliga Senatens arkiv. Jag sökte der äfven förklara, huru de fragmenter, hvilka nu bilda omslagen till sagda räkenskapshäften och som äro lika många fragmenter af medeltidsverk, kommit att sålunda

förirra sig ifrån deras ursprungliga bestämmelse till ganska profana ändamål, i det jag bemödade mig att ådagalägga, att vid reformationen största delen af de i vårt land befintliga kloster- och kyrkobibliothekerna blifvit annammade och på ett så vandaliskt sätt af vederbörande förstörda. Tillika trodde jag mig då kunna sluta, att betydligaste parten af dessa bibliotheker — om man så får kalla de jemförelsevis fåtaliga samlingarna af böcker och skrifter, som funnos i våra kloster och kyrkor — bestått af kyrkliga och rituala handböcker jemte andra theologiska och kyrkrättsliga arbeten. Men att äfven andra slags verk der funnits, såsom t. ex. arbeten i Romerska rätten, det bevisar till öfverflöd tillvaron af sådana fragmenter ibland omslagen, och jag vågade till och med antyda, hvad säkerligen då föreföll mången förvåget, att derstädes möjligen kunde finnas fragmenter af *auctores classici*. Snarare än jag kunde hoppas har denna förmodan blifvit bekräftad. Under loppet af de år, som förflutit sedan förenämnda uppsats af mig såg dagen, hafva arbetena i Senatsarkivet blifvit oafbrutet fortsatta och närma sig nu, hvad den äldsta afdelningen beträffar, till sitt slut. Den speciella uppmärksamhet jag redan tidigare egnat åt omslagen, sedan deras vigt blef klar för mig, har jag sedermera ej heller underlåtit att skänka dem och har derunder kommit till allt högre visshet, att de flesta af de hypotheser jag dristat mig att uttala, vare sig om omslagens beskaffenhet och ursprung, eller om våra kyrkors och klosters samlingar, äro fullkomligen grundade. Sålunda hafva anträffats allt flere fragmenter af arbeten i Romerska rätten, dels tryckta, dels till största delen handskrifna, allt flere verk i kanoniska rätten jemte fragmenter af olika slags kyrkliga handböcker, många tryckta, många blott handskrifna, åtskilliga ark af de slags medeltidsverk, som ofta förekomma med titeln *Flores* (t. ex. »flores sententiarum, flores psalmorum» o. s. v.) och egentligen voro spridda utdrag och samlingar från äldre verk, mest ur kyrkofädernas skrifter m. fl. Till och med hafva handskrifna pergamentsark med *Svensk* text och till en del på vers anträffats, hvilka synts mig vara öfverlefvor af populära religiösa uppbyggelseskrifter, månhända tillkomna i Nådendals kloster. För den mest betydande vinsten måste jag dock utan jemförelse räkna upptäckten af verkliga fragmenter af den klassiska forntidens skrifter. Tills vidare inskränka de sig till strödda verk af *Senecas* skrift *De beneficiis*, af hvilken hittills emellan 20 och 30 ark blifvit igenkända och deribland slutet af andra och början af tredje boken. Men bedrager jag mig ej alltför mycket, torde ock fragmenter af *Qv. Curtii Rufi* historia om Alexanders fälttåg, en såsom bekant är under medeltiden mycket allmänt läst bok, finnas bland dessa omslag. Jag bör upplysa, att alla dylika fragmenter äro handskrifna och synas härleda sig ifrån 14:e århundradet. Det tillhör den närmaste framtiden att utvisa, huruvidt dessa upptäckter kunna utvidgas och om det blir möjligt att af fragmenterna få tillhopa något större helt, såsom t. ex. *Manuale Aboense*. Men huru som helst äro de i och för sig nog märkvärdiga och förtjena all uppmärksamhet af den fosterländska fornforskningen. Här är icke rätta stället att redogöra för detaljerna af dessa fynd, hvilket i sinom tid ej skall uteblifva. Men jag har icke kunnat emotstå frestelsen att nu på förhand meddela en kort notis om dessa nya upptäckter till tjenst för de många eller få, hvilka derföre kunna intressera sig.»

Edvard Grönblad.

Ibland de mest fägnande företeelser är den att Finska litteratur-sällskapet dessa tider blifvit ihågkommet med flera rika gåfvor, så att på hvarje af de tre senaste mötena en sådan i penningar kunnat anmälas. På det möte som hölls den 5 november anmäldes en gåfva af 100 Rub. s:r, ehuru gifvaren vill vara onämnd. Under den kassabrist som för tillfället råder, hafva dessa varit välkomnare än vanligt, men hufvudsaken är ändock den till-

försigt sällskapet derigenom vunnit att kunna räkna på varma sympatier ifrån allmänhetens sida när det gäller och sällskapet af nit för sitt syftemål inlåter sig i företag som för tillfället öfverskrida dess tillgångar. Appellen till allmänheten har icke varit och skall icke i sådana fall vara förgäfves; öfvertygelsen derom är en god grundfond. För öfrigt anmäldes såsom gåfvor: af signaturen N. P—r, 12 stycken gamla mynt hittade i Merimasku; af pastor Lange i Orimattila, Renvalls lexicon med anteckningar i marginalen; af magister Alb. «Hjelt, Hengelliset historiat j. n. e. präntiin andanut Abrah. Achrenius, Turussa 1761;» af kapellan Juselius i Parkano och gymnasisten Strålman, ordförteckningar. Granskningskommitten afgaf ett berömmande utlåtande om magister *Reinholms* till Sällskapet inlemnade samling af lyriska folksånger, de flesta upptecknade i socknarna på hvardera sidan om gränsen emellan Finland och Petersburgska guvernementet. Samlingen innehåller ungefär 230 särskilda sånger och dertill en ansenlig rikedom på varianter af större eller mindre skiljaktighet; den skall vid en ny redaktion af Finska folkets lyriska sånger blifva af stort värde, såväl för mängden af varianter till redan kända stycken som för de många alldeles nya man här anträffar. Den är fördelad i flockar efter innehållet, och vid hvarje stycke orten antecknad hvarifrån det är hemtadt. Biblioteks-amanuensen Elmgren har blifvit kallad till Korresponderande ledamot af Estniska litteratur-sällskapet i Reval

Inom detta år har en och annan ny bokhandel blifvit etablerad i Finlands småstäder, hvilket synes bevisa antingen att läslusten blifvit allmännare eller att företagsamheten åt detta håll lifvats. Öhmanska bokhandeln i Borgå är öfverlåten åt studeranden *C. V. Nylender*, som dertill erhållit privilegium; rådman *N. Th. Arppe* har inrättat bokhandel i Willmanstrand, handlanden *I. Lindqvist* i Nykarleby, Hr *Alexander Tesche* i Fredrikshamn; Vice Häradshöfding Sölfverarms privilegier transporterade på Hr *V. Carlson* i Uleåborg. Den lista öfver landets boklådor vi i början af året meddelade, erhåller således någon tillvext; ehuru man i sjelfva verket hellre bör förundra sig öfver att sådana hittills kunnat saknas i någon stad, än att man numera funnit angelägenheten af en smula litterär kommunikation. I Stockholm har man slutligen också tänkt på att tillhandahålla allmänheten i Finland tryckta Svenska skrifter, hvilka eljest der höra till sällsyntheterna. Hrr *Samson et Wallin*, som nyligen inrättat bokhandel i Stockholm, lofvade i sin anmälan att vara försedda med ett »så mycket som möjligt fullständigt lager äfven af Dansk, Norsk och Finsk litteratur,» ty äfven de två förstnämnda sägas förut hafva varit klent representerade i den Stockholmska bokhandeln. Många blifva de Finska förlager väl ändå icke som få någon betydligare afsättning i Sverige, men måhända justeras derigenom en eller annan Svensks omdöme om litteraturens och bildningens tillstånd i Finland. En ibland Stockholms stora tidningar har temligen regelbundet redogjort för våra nyare produkter i skönlitteratur t. ex. Stenbäcks, Nervanders, Topelii dikter, Italine, öfversättningen af Heine, till och med Kullervo. Recensentens förmenande att den Heineska och Almqvistianska riktningen vore öfvervägande i vår nyare poesi är dock falskt och förhastadt. Förlagsrätten i Sverige af Runebergs samtliga dikter har författaren under sin vistelse derstädes i sommars öfverlåtit åt firman Lindh i Örebro, som besörjer en ny nitid upplaga af desamma. Det är väl egentligen denna skald som ådragit vår skönlitteratur grannarnas uppmärksamhet, och senast hafva under sommaren Hrr Topelii och Berndtsons teaterstycken väckt mycket uppseende, äfven i Upsala, der det förra för icke längesedan gafs med odeladt bifall; man anför till och med en ansedd poets yttrande: att skådespelet «Efter femtio år» var det bästa på Svenskt språk som sett dagen inom ett decennium.

Suometar, som innehållit en längre novell *Merenvirta* af religiöst syfte med den välkända signaturen E. L., har nu tillkännagifvit sitt fortfarande för nästa år och att redaktionen framdeles skulle besörjas af docenten doktor *H. Kellgren* och magister *F. Polén*. Det är godt att ingen ibland de få Finska tidningarna rymmer fältet, ehuru man befarat detsamma om Suometar, emedan den nu en tid hertåt såtillsägandes «gått med half maschin» och lidit brist på prenumeranter. Utan tvifvel skall läsarenas antal ökas för nästa år, då redaktionen är känd och mer stadigvarande än under detta år. Det stora öfverflöd på tryckfel bladet haft, torde framdeles böra undvikas; ehuru visserligen denna omständighet icke är af synnerlig vigt, misspryder den dock ett blad som eljest icke sällan gjort affär af petitesser i språkligt afseende. Suometar begynte en artikel om verldsexpositionen i London, som hade kunnat blifva af mycket intresse och öfverensstämt med bladets plan, om den icke alltför hastigt hade blifvit afslutad; åt detta håll borde, synes det oss, tidningen företrädesvis vända sig för att åstadkomma något af intresse för den blandade publik bladet äger.

S: E.

Nyss utgifna böcker:

Blånande himmel och moln, polka-mazurka arrangerad för pianoforte efter motiver ur operan Lucrezia. Åbo 1851. Pris: 15 kop. Ett litet prefstycke på det nya stentryckeriets i Åbo prestationer.

Tysk och Svensk tolk, eller handbok för lärandet af Tyska språket. Helsingfors 1851. 88 pag. Pris: 25 kop. J. C. Frenckells förlag.

Hengellisiä lukemisia Suomen rahvaalle. II. Kysymys: mitä vielä minulta puuttuu? tahi osotus uutteraan kristillisyyteen. Wiipurissa ja S:t Mikkelissä 1851. 159 pag. A. F. Cedervallers förlag.

Hengellisiä virsiä jokapäiválle viikossa, ja muissa liikuttavissa tiloissa. Viies pano. S:t Mikkelissä 1849. 47 pag. 16:o. A. F. Cedervallers förlag.

Rukouskirja kodille joka päivälle viikossa, soviteltu W. Wilberforcelta. Suomentanut E. R. Helsingissä 1851. 46 pag. 16:o E. Meullers förlag. Pris: 8 kop.

Yksinkertaisia neuvoja metsän hoitamiseen. Ruotsin kuninkaan käskystä toimittanut J. af Ström. G. M—n Suomentama. Wiipurissa 1851. 23 pag. C. J. Forsténin kustannuksella.

Uusi Genoveva tahi *Roosa Tannenpurista*. A. Räty Ruotsista suomentanut. Helsingissä 1851. 174 pag. Öhmannin kirjakaupan kustannuksella. Pris: 25 kop.

Thomas Arnold, rektor i Rugby i England. Biografiskt utkast utgifvet af *Lars Stenbäck*. Wasa 1851. 127 pag. Pris: 50 kop.

Samling af placater, förordningar, manifester och påbud samt andra allmänna handlingar, hvilka i Storfurstendömet Finland sedan 1808 års början från trycket utkommit. 13:e delen 1849, 1850. Helsingfors 1851. Pris: 2 Rub. 20 kop.

Kurs i matematiska och fysiska geografin. Helsingfors 1851. Pris: 25 kop. Egentligen blott en namnförteckning.

M. Tullii Ciceronis orationes selectae XV uti tvenne kurser utgifna af Karl Rudolf Forsman, 2:a omarbetade upplagan. Helsingfors 1851. 585 pag. Öhmanska bokhandelns förlag. Pris: 1 Rub. 20 kop. Ta-

len äro försedda med latinska noter, men historiska inledningar på Svenska till dem alla förutskickade. Ciceros lefnad och skrifter behandlas utförligt i en öfversigt, som upptager 133 pag. och som är utarbetad med ledning af *Schirlitz* Vorschule zum Cicero, *Orellis* Ciceronska historia, *Drumanns* Geschichte Roms, *Linséns* Commentatio momentorum vitae Ciceronis, *Fabricii* vita Ciceronis. Texten är aftryckt efter F. A. Ecksteins editio 18:a.

Uusi ja vaka ilman neuvustája eli maanviljeliölle tarpeellisia tietoja sään-eli ilmanmuutteista. Porissa 1851. 36 pag. Innehåller dessutom ett tillägg om dopnamnens betydelse och en tabell öfver kortaste väglängden mellan städerna i Finland.

Ryskt, Svenskt och Finskt handlexikon, utarbetadt på nådig befallning. Tavastehus 1851. 903 pag. Pris: 1 Rub. 50 kop.

Skolkarta öfver Finland i qvartformat, graverad hos I. Perthes i Gotha och kolorerad. Wasenius et komp. förlag. Pris: 10 kop.

De gamla Grekernas rikedom på plastiska konstverk. Föredrag af *Nils Abraham Gyldén.* Helsingfors 1851. 23 pag. Prof. Gyldéns förlag.

Sagoauder af Bernhard Görwitz, öfversättning. Helsingfors 1851. 116 pag. *Stud.* [illegible] förlag.

Julqvällen, en dikt i tre sånger af *Johan Ludvig Runeberg.* Tredje oförändrade upplagan. Helsingfors 1851. 82 pag. Öhmanska bokhandelns förlag. Pris: 40 kop.

Dikter af *Johan Ludvig Runeberg*, Första och andra delen. Helsingfors 1851. 180 och 154 pag. Pris: tillsammans 1 Rub. 60 kop. Öhmanska bokhandelns förlag. En utmärkt nätt upplaga, som hedrar Finska litteratursällskapets tryckeri.

Förteckning öfver embets- och tjenstemän samt närvarande studerande vid Kejs. Alexanders-universitetet i Finland, höst-terminen 1851. 32 pag. Det papper, som användes till denna katalog och annat akademiskt tryck, tyckes årligen blifva allt mera grått och gulspräckligt.

Helsingfors, Finska Litteratur-Sällskapets Tryckeri, 1851.

Imprimatur: *O. A. Sanmark.*

LITTERATURBLAD

FÖR ALLMÄN MEDBORGERLIG BILDNING.

N:o 9 September 1851.

Döbeln bei Jutas.

Under denna titel hafva vi haft nöjet emottaga en Tysk öfversättning af den mest fulländade bland *Fänrik Ståls sägner*. Öfversättningen är inhemsk och gjord af ett fruntimmers hand, som öfvat sig med att återgifva äfven de flesta öfriga af »sägnerna;» och vi förmoda att våra läsare gerna skola förnya sin bekantskap med originalet i en drägt, som icke är främmande för talspråket på vissa trakter af fäderneslandet. Öfversättningen är väl på sina ställen för mycket fri, så att originalets tankar icke sällan gå förlorade, men i sin mån vittnar den dock om det djupa intryck originalet öfverallt gjort.

Es sprach der Pfarrer: »Döbeln ist ein Heide
Für ihn giebts weder Seligkeit noch Ruh';
Ich komme, warne, bringe Trost im Leide
Under er liegt still, als hörte er mir zu;
Dann hebt er plötzlich drohend seine Rechte:
»Fort mit dem Pfaffen,» sagt er zu dem Knechte
»Hinaus mit ihm, was er auch immer spricht!»
Erreicht man auf die Art ein Christlich Ende?
Ich lass' ihn sein und wasche mir die Hände.
Ich that als Mensch und Priester meine Pflicht!»

So sprach der Pfarrer mit zufriednem Blicke
Als er bei seiner reichen Tafel sass;
Er sprach's und seufzte, griff nach einem Stücke
Gebratnen Lammes, seufzte noch und ass.
Doch Döbeln merkte kaum der Krankheit Schmerzen,
Denn tiefer Kummer nagt an seinem Herzen,
Und Unruh' hatte sein Gesicht gebleicht;
In raschem Zug war er geeilt nach Norden
Zwei Tage lang war nicht gerastet worden,
Nykarleby hatt' er mit Müh' erreicht.

Das Feuer, das in seinen Adern wühlte
Hielt an das Krankenlager ihn gebannt;
Doch schien die Angst, die seine Seele fühlte
Bei weitem stärker als des Fiebers Brand.
Er rechnete mit Ungeduld die Stunden,
Die viel zu träge ihm dahingeschwunden,
Sein Auge wandte er zur Thür in Hast;
Sie ward geöffnet und mit leichtem Tritte
Durcheilt ein Jüngling rasch des Zimmers Mitte,
Und Döbeln sprach zu seinem jungen Gast:

»Ach, lieber Doktor, helfet meinem Glauben,
Man nennt mich einen Freigeist, wie Ihr wisst;
Doch die Gewissheit soll mir Keiner rauben
Dass Eure Kunst des Glaubens würdig ist.
Drum hab' ich auch gethan, wie Ihr befohlen;
Die Batterie von Flaschen und Phiolen
Liess ich geduldig auf dem Tische stehn;
Doch dass ich länger diese Ruh' ertrage,
Das fordert nicht; zu kostbar sind die Tage,
In vollem Ernste sag' ich: lasst mich gehn!»

»Ich muss hinaus, hier hab' ich keinen Frieden
Ich muss, und wenn ich auch im Grabe wär'!
Des Finn'schen Heeres Rückzug wird entschieden,
Hört Ihr Kanonenschall von Jutas her?
Eh' des Geschützes Donner noch verhallen
Kann Adlercreutz in Feindes Hände fallen.
O tappfres Heer, was wird alsdann aus dir!

Nein; Doktor, [illegible] uns, mein Lieber,
Verstärket morgen siebenfach mein Fieber,
Nur heute — ich beschwör' Euch — helfet mir!»

Mit unzufriedner, finsterer Geberde
[illegible] der [illegible], dann warf er auf einmal
Die Flaschen und Phiolen all' zur Erde
Und sprach: «nun seid Ihr frei, Herr Général!
Die Heimat kann solche Opfer nicht verlangen»
Da färbte höhres Roth des Kriegers Wangen
Und er sprang auf, obgleich noch schwach und krank.
«Freund! Ihr habt mich befreit vom ärgsten Leiden,
Denn männlich handeln, das geziemt uns beiden,
Ihr habt mich recht verstanden, habet Dank!»

Es wurde still, die Feuerschlünde schwiegen,
Das Schlachtgefilde war bedeckt mit Blut;
Die Truppen dachten nicht mehr dran zu siegen,
Den unerschrockensten entfiel der Muth.
Zwar hatte man den Russen Trotz geboten
Doch Kosatschoffski's leichte Reiter drohten
Mit einem neuen, ärgern Überfall;
Den Wetterwolken gleich, die wir mit Grauen
Am fernen Himmelsrande hangend schauen,
Eh' man noch hört des Donners Schreckenschall.

Wer wird es ordnen, dieses Volk, aufs neue,
Da Krankheit ihm den Führer hat geraubt?
Voll Ehrbegierde, Heldenmuth und Treue
Ist jeder Mann, allein es fehlt das Haupt.
Er, der in hundert blutigen Gefahren
Mit seinen tapfern Björneborger-Schaaren
Dem Tode trotzte und den Sieg errang,
Er sollte nicht mit seinen Veteranen
Dem Vaterland den Weg zur Rettung bahnen,
Nicht theilen sollt' er ihren Untergang.

Du warst dabei, Du Muster unsrer Krieger
O tapfrer Eek! nach mancher heissen Schlacht
Begrüsste deine Heimath dich als Sieger;
Sie hat seitdem mit Trauer dein gedacht!
Doch Du, und all die edlen Heldenseelen
Ihr konntet fechten, aber nicht befehlen,
Die schwere Kunst verstand nur Er allein.
Du standest stumm und kalt und ohne Klagen,
Verschlossen harrten Köthen und Grönhagen,
Nur Schantz und Konow fluchten laut darein.

Hört, hört! was giebt's? Hurrah tönt's von der Heide,
Ein Reiter nähert sich, wer mag es seyn?
Welch stürmisch Rufen! welche laute Freude
Ergiesst sich brausend durch der Krieger Reih'n?
Hurrah tönt's vielfach über Berg und Felder,
Hurrah, Hurrah! hallt wieder durch die Wälder.
Gleich der Lawine tönt es in das Thal;
Der Reiter eilt, er fliegt gleich dem Winde,
Man kennt am seine Stirn die schwarze Binde,
Er ist's, der edle, tapfre General!

Er spricht. Man hört die theure Stimme wieder,
Und Freude füllt aufs neu' der Krieger Brust;
Es ordnen sich die jüngst zerstreuten Glieder,
Aus jedem Blick strahlt frische Kampfeslust;
Ein neuer Geist ruht auf dem kleinen Heere,
In dichten Reihen glänzen die Gewehre,
Die Schwerter lechzen nach der Feinde Blut;
Jetzt denkt man nicht nur ehrenvoll zu sterben,
Nun eilt es neue Lorbeern zu erwerben;
Seht! alles theilt des Führers hohen Muth.

Der Feldherr musterte mit scharfem Blicke
Ein jedes Mitglied seiner kleinen Schaar,
Wo trotz dem härtesten der Missgeschicke
Zum neuen Kampf ein Jeder fertig war.
In Döbelns Aug' war hoher Ernst zu lesen,
Man sah es klar an seinem ganzen Wesen,
Ein grosser Plan bewegte seinen Sinn?
Doch milder auch hatt' man ihn nie gesehen,
Und freundlich blickt er im Vorübergehen
Nach manchem treuen Waffenbruder hin.

Bald fand er einen von den tapfern Alten
In Köthens Kompagnie; er hiess Standar.
An einem Fuss war ihm der Schuh gespalten,
Der andre Fuss war blutig ach! und baar.
Mit finsterm Blick sah Döbeln vor sich nieder,
Doch hob er bald sein helles Auge wieder.

Und redete ihn an mit sanftem Ton:
«Wie, alter Freund, für all' die heissen Schlachten
Wo wir so manche wackre That vollbrachten,
Erhieltest du noch keinen würd'gern Lohn?»

Da sprach der Krieger mit den grauen Haaren:
«Herr General, seht diese Flinte an,
Ihr gabt sie mir, ich werd' sie aufbewahren;
Der Lauf ist gut noch, ebenso der Hahn.
Den schlechten Anzug braucht man nicht zu tadeln,
Kann denn ein schöner Rock den Menschen adeln?
Zu Friedenszeiten putzt man sich in Ruh'.
Jetzt sorget nur dass wir den Feind erreichen,
Und weichet er zurück von unsern Streichen,
So geht sich's leicht, mit oder ohne Schuh.»

Voll Ehrfurcht blickte Döbeln auf den Alten
Es rührt' ihn tief des braven Mannes Wort:
Doch bald ward er aufs neue aufgehalten
Er sah den greisen Trommelschläger Nord.
Im frühern Feldzug acht und achtzig zeigte
Er ächten Kriegermuth, doch jetzo neigte
Sich seine Kraft, und steif war schon sein Arm;
Mit Mühe konnte er den Wirbel schlagen,
Doch stand er fest wenn's galt die Schlacht zu wagen.
Zu ihm sprach Döbeln freundschaftlich und warm:

«Ei Kamerad, willst du noch immer kämpfen
Bist du des Trommelns immer noch nicht satt?
Kann selbst das Alter deinen Muth nicht dämpfen,
Und wird dein kriegerischer Arm nicht matt?»
Der tapfre ärgert sich ob diesen Worten:
«Herr General, zwar bin ich alt geworden,
Und leichte Wirbel schlagen wird mir schwer;
Doch meine Armes Kr.ft ist drum nicht minder.
Sprecht nur wie Armfelt: vorwärts, meine Kinder!
Und Nord thut seine Pflicht, jetzt wie vorher.»

Der Held von Lappo lächelte und reichte
Dem alten Krieger Armfelts seine Hand
Wo zu dem Strome sich das Ufer neigte,
Eilt er, wo Gyllenbögels Freikorps stand.
Da war ein Jüngling, der vor wenig Tagen
Statt des Gewehrs, den Spaten noch getragen;
Nun stand er da mit bleichem Angesicht.
Der Feldherr rief erzürnt: «Was ist dir, Bange
Durchrieselt dich des nahen Todes Schauer
Du bist so blass, du fürchtest dich doch nicht?»

Der Jüngling bebte, als von Döbelns Munde
Die unverdiente harte Rede scholl.
Er zeigte stolz auf eine tiefe Wunde
Aus der das Blut gleich einem Strome quoll:
«Dies bracht ich mit aus unsern letzten Streiten
Es kam noch kein Verband auf meine Seite
Und darum fehlet mir der Wangen Roth.
Doch kann ich noch der Tapfern Anzahl mehren,
Herr General, Ihr werdets nicht verwehren
Wer Euch gesehen, fürchtet nicht den Tod.»

In Döbelns Auge glänzte eine Zähre:
«Wohlan, du edles Volk, nun lass uns gehn!
Wir wagen Gut und Blut für Finlands Ehre
Und Döbelns Tag wird blutig, aber schön.
Herr Adjutant, eilt mit verhängtem Zügel
In Wald und Feld, im Thal und auf dem Hügel,
Zum Angriff sey man überall bereit!
Mit solchen Truppen muss den Seig man finden,
Ja eine Welt mit ihnen überwinden,
Mit solchen greift man an zu jeder Zeit.»

Bald hörte man den lauten Jubel schallen,
Der tausendfältig in die Lüfte drang.
Standar bracht manchen grimmen Feind zum fallen
Und Nord rührt frisch die Trommel, dass es klang.
Der Jüngling auch mit seiner tiefen Wunde
Ging fest auf dem mit Blut gedüngten Grunde,
Und Döbeln ritt mit blossem Schwert voran,

Und schon der Abendsonne Purpurschimmer
Sah fliehn des Russenheeres letzte Trümmer,
Und Finnlands Krieger hatten freie Bahn.

Der Kampf mit seinen Schrecken war verschwunden,
Die Nacht mit ihrem Frieden brach herein;
Auf dem Gefild, wo mancher Held gefunden
Den frühen Tod, war jetzt ein Mann allein.
Sein treues Ross nur stand an seiner Seite
Sein Auge ruhte sinnend in der Weite.
Voll Leichen lag die Gegend um ihn her,
Von Ferne scholl der Sieger freudig Toben;
Der bleiche Mann sah andachtsvoll nach oben
Und mit gerührter Stimme sagte er:

»Den Sieg errangen meine tapfern Schaaren;
Mir bleibet eine hohe, heil'ge Pflicht.
Man nennt mich Freigeist: Freiheit will ich wahren,
In Formen zwängen lässt mein Geist sich nicht.
Doch weiss ich dass wohin sich die Gedanken
Verirren mochten aus des Staubes Schranken,
Da suchten sie, und fanden, Dich allein.
Zu Dir soll meine Seele dankend steigen,
Die Todten nur sind meine stummen Zeugen,
Und ungestört wird mein Gebet hier seyn.»

»Du führtest siegreich uns zum schönen Ziele,
Du gabst uns wieder Freund und Vaterland;
Du siehest Alles, prüfe was ich fühle,
Herz und Gedanken sind in Deiner Hand.
Der Sclave liegt vor seinem Gott im Staube,
Nicht knechtisch zittern lehret mich mein Glaube,
Nie hab' ich knieend Gunst und Lohn erfleht.
Vor Deinem Throne will ich freudig stehen,
Mit leichtem Herzen auf zum Himmel sehen
Das ist mein freies, männliches Gebet.»

»Du, Du allein hast mir die Kraft gegeben,
Die meinen Kriegern Ruhm und Sieg gebracht;
Mein Arm ist schwach und meine Glieder beben,
Was hätte ich gethan aus eigner Macht?
Der Feind umringte uns von allen Seiten,
Er wollte unsern Untergang bereiten,
Da glückt die Rettung unsres Heeres mir.
Ich mag Dich Gott, ich mag dich Bruder nennen,
Als Retter kann ich Dich allein erkennen,
Du Geber alles Guten, Dank sey Dir!»

So redete der Mann und stieg zu Pferde,
Und eilte weg vom grausen Todtenfeld,
Und heil'ge Stille ruhte auf der Erde
Vom weissen Sternenlichte matt erhellt.
O Vaterland! wer weiss was dir beschieden?
Die Zukunft kennt kein Sterblicher hienieden,
Und die Geschicke liegt in Gottes Hand;
Doch ob du einst magst jubeln oder klagen,
Gedenke unter deinen schönsten Tagen
An Döbelns Tag, geliebtes Vaterland!

Engelska konturer.

En man med det bästa uppsåt att roa sin omgifning ville omtala ett qvickt yttrande, men hade tyvärr glömt detsamma och sällskapet fick åtnöja sig med mannens högtidliga och, såsom det tycktes honom, för ändamålet tillräckliga försäkran att yttrandet var alldeles utomordentligt qvickt och träffande. En turist, som vill meddela några rese-skizzer, befinner sig i nästan dylik belägenhet; för dem hvilka sjelfve sett och iakttagit, upprepar han på ett nog trivialt sätt kända saker, och för dem hvilka icke sett, kunna anteckningarens försäkringar och tryck-svärtan svårligen bibringa en någorlunda lefvande bild af naturens och konstens gåfvor, af folkens lif och vanor m. m. Och dessutom, hvem har icke redan hundrafallt med rese-antecknare genomtågat Europa och besökt de få af dess hufvudpunkter, om hvilka ref. kunde nedskrifva ett och annat meddelande? Om vi sålunda, för att i ringa mån understödja Red:s för Litteraturbladet berömvärda och mödosamma nit att så godt som utan all pekuniär behållning upprätthålla bla-

det, velat meddela några anteckningar om den lilla utflygt i Europa, som ref. nyss fulländat, så hafva vi åtminstone sökt utvälja ett ämne som hos oss är mindre kändt och afhandladt.

Vågornas svall emot de lieues långa bålverken i Dunqverqves hamn bebådade en stormig öfverfart till London, och likväl utspände det raska Engelska sjömanssinnet fulla segel för att i sida vind påskynda farten. Propellerfartyget fick derigenom en skarp lutning och de under vattenytan nedsänkta ångafledningsrören läto höra ett infernaliskt tjut, stormens hvissling i seglen förenade sig dermed och blott då och då kunde man derjemte förnimma det gälla skrik, som uppgafs af ett parti Fransyskor, hvilka hade fasthakat sig på däcket och i det längsta ville undgå att taga plats uti de redan talrikt fyllda qvalmiga lasaretterne under däck. En efter den Engelska etikettens stränga lagar precist utbildad gentleman fick slutligen den lyckan att med biträde af några matroser nedbära dem sanslösa uti deras hytt. Däcket var redan nästan tomt men stormens tjut och vågornas stampning fortfor att besvaras under däck af patienternas jämmerrop, hvilka åtminstone för hvar nionde våg gjorde sin rund från fören till aktern. Till de slagna hörde äfven jag, och det var så mycket obehagligare som stormiga sjöresor nästan alltid hörde till min tur, och icke sällan afskuro mitt välbefinnande. Vid öfverfarten af det stormiga Kattegat hände det mig likväl sedermera, kuriöst nog, att jag undgick allt illamående, ehuru stormen för tillfället var starkare än jag någonsin upplefvat samt till och med allvarligen befarad af vår tappre Norrske Kapten. Ett så gynnsamt resultat härledde sig ingalunda af någon ändamålsenlig kurmetod, helst jag icke kände någon annan, än den som vid ett tillfälle blef anvisad en sjösjuk Tysk, hvilken begärligt lyssnade till alla råd, nemligen den att taga tjenst på Tyska flottan (det är kändt att Tyskland ingen flotta äger); utan tillkom helt enkelt af ett förtvifladt beslut i faran att den gången icke blifva sjösjuk. Men låtom oss redan taga fast fot i London, hvilken såsom verldens första sjöstad dock är utan alla karantänsanstalter frihållad från en sådan sjösjuka, ehuru en annan dylik sjukdom, hvars symptom är väldet öfver hafven, derstädes under guldets allmakt nog märkbart hetsar samhällets pulsar. Före inloppet i Thames finner man kanalen öfversållad af oräkneliga fartyg och hvem skulle icke vid ett sådant förhållande befara möjligheten att kunna inlöpa i London? Massan af fartygen på floden är visserligen också så stor att resp. då han slutligen skulle lemna staden, fick i två timmars tid ro omkring på en högst obetydlig sträcka af floden, innan han kunde finna det rätta fartyget; floden upptages likväl endast af de för dagen in- och utlöpande fartygen och de öfriga ligga för in- eller utlastning uti stadens fem eller sex ofantliga dockor, hvilka lika små insjöar utbreda sig i särskilta delar af staden och innesluta den talrikaste och brokigaste samling farkoster ifrån alla verldens delar.

Vårt inlopp till staden skedde tidigt på morgonen och medan vi afvaktade tullbetjeningen inbjöd en af mina reskamrater, en Engelsman, mig att uti närmaste ölbod intaga ett glas *old ale*, lyckligtvis blott ett, ty jag erfor först efter en stund att 5 à 6 glas Finskt öl kunnat vara en lindrigare förfriskning. Allt aflopp emellertid förträffligt. En annan reskamrat, föreståndare för Franska national porcellainsfabriken i Sévres, som medförde fabrikens artiklar för industriexpositionen, måste qvarstanna på fartyget för att urlasta desamma, men ville främst rädda sin hustru undan stojet i hamnen och som vi voro destinerade till samma hôtel, så fick jag till och med uppdraget att protegera frun till hôtelet. Mitt umgänge med denna familj, så förtroligt och vänskapligt ett sådant umgänge snart formar sig emellan personer hvilka äro lika obekanta uti en öken af främmande menniskor såsom London, var för mig åtminstone under den första tiden, en god räddningsplanka för att undgå en attack af Engelsk spleen. Endast den som försökt detta

låser fulla sanningen häraf. Jag öfvergaf emellertid snart nyssnämnde hôtel och hyrde mig en privat boning, der stunderna blefvo mig ganska långa och de dagliga utflykterna i staden skänkte endast intresse men ingen trefnad. Emellan svarta murar, hvilkas sot man fruktar att vidröra, och under skyar af stenkolsrök och dimma, ser man den menskliga idogheten rastlöst och allvarligt framila och för att åtminstone se detta spektakel uti imposantare former, beger man sig helst på de mest beftrampade gatorna i City, Fleetwood och Cheapside, der rörelsen har något slags motsvarighet endast af lifvet i en myrstack. Omnibusar och andra åkdon samt lastvagnar af de kollossalaste dimensioner i fem till sex närslutna rader, framskrida der fot för fot så långt ögat här och sjelfva vagnstaken äro besatta af ända till tiotal personer. Den böljande massan fotgångare på trottoirerna ökar och minskar sig såsom ebb och flod vid gathörnen, der polisen tidt och ofta hejdar vagnarna på gatan och för fotgångare öppnar ett litet mellanrum och tillfälle att öfverkomma. Att handeln är de flestas ärende finner man af de otaliga annonserna, hvarmed åtminstone omnibusarna äro in- och utvändigt öfverklistrade, och icke sällan ser man särskilta oformligt stora annonsevagnar, hvilkas enda bestämmelse är att ifrån morgon till qväll röra sig på gatorna. Är man mätt på detta spektakel och känner behof af föda och förfriskning, inträder man på de vanliga «dining rooms eller coffee houses,» ifall man icke har nog väl försedd börs för att kunna besöka de ända till tusen procent dyrare hôtelerne för den högre aristokratins trefnad och beqvämlighet; man befinner sig i en stor lokal, men den Engelska hågen för ensamhet tillåter icke den ena att spisa under den andras ögon och derföre är rummet öfverallt indeladt i små hyttor, hvilka omgifva en midt igenom rummet ledande gång och en hvar äro försedda med ett mindre bord för två eller högst fyra personer. Skickligheten bjuder att taga plats uti en sådan ännu oupptagen hytta eller rättare spilta, der man i allsköns enslighet får äta, dricka och vända de kolossala tidningsbladen, ifall icke lyckan undantagsvis gynnar en i den grad, att alla afdelningar redan blifvit upptagna och att någon gentleman förekommande anhåller att få sätta sig vid samma bord. Ifrån dessa lokaler drifves man af ensamheten och den Engelska välplägningen snart åter i fria luften och fremlingen kan midt i den stora verldsmarknaden emellan verldens alla fem delar, känna sig stadd uti en ödemark. Man bör, såsom Ref. sedermera gjorde, inackordera sig uti ett hus eller så kallad pension, hvaraf i London finnas en stor mängd och hvarest man sällan torde behöfva beklaga sig öfver otrefnad och saknad af ett hjertligt och välvilligt bemötande. Det är uti familjen man bör uppsöka Engelsmannen, liksom man i Frankrike återfinner Fransosen på kaféerna m. m. I det yttre lifvet är Engelsmannen företrädesvis separatist, samt till och med på theatern (Drottningens Italienska opera) finnas logerna försedda med gardiner, genom hvilka man under mellanakterna kan undandraga sig publikens åsyn. Samtidigt med den stora expositionen, egnad att förbrödra verldens folk, har denna separatism ännu fått näring genom en nyss införd förändring uti konstruktionen af omnibus hvaraf redan ett mindre antal finnas sålunda inrättade att en smal gång omkring vagnskorgen öppnar tillträde till vagnens afskiljda enskilda celler.

Men denna separatism är dock endast en egenhet af ringa betydenhet; uti högre samhällsfrågor framträder den såsom en bland de aktningsvärdaste och fastaste grundvalarna för en god samhällsordning, såsom aktning för personlig rätt och oberoende. Det synes liksom skulle första satsen i Englands samhällskatekes vara: akta din nästas rätt att tänka och handla, ty denna rätt är absolut och oeftergiflig, och det sanna går säkrast fram på det sättet. Engelsmannen, som kanske med den stoltaste känsla betraktar sitt lands öfverlägsenhet i samhällsinstitutioner framför andra länder, är dock kanske den hofsammaste emot fremlingen vid frågan härom. Men oak-

tadt allt detta torde knappt något land kunna uppvisa en så stor öfverensstämmelse i tänkesätt som England, och hvad annat än folkets starka patriotism kan förklara detta förhållande? Arbetaren sväller af förtjusning vid tanken på möjligheten för hans son att någon dag såsom förste minister styra Englands och verldens öden, han känner sig tillfredsställd såsom menniska och medborgare, då han har fri förvärfsrätt och då lorden bemöter honom med lika aktning som sin jemlike, och fröjdar sig för öfrigt öfver den glans och lycka som omger hans bättre lottade medbröder, såsnart han tror att Englands välstånd och anseende deraf i allmänhet röner någon båtnad. En tredje grundsten i den Engelska samhällsbyggnaden är sättet att genomföra alla förändringar i statsskicket. Det sker långsamt men säkert och förberedes nästan alltid genom föregående *meetings*, der alla samhällsklasser kunna utveckla sina grundsatser och bearbeta frågorna. I allmänhet då något skall uträttas sker det genom *meetings* eller deputationer. Förlidna vår företrädde hos prins Albert en deputation från fabrikanterna af förgyllda knappar i Birmingham, hvilka beklagade sig deröfver att dessa knappar kommit ur bruk och deras yrke på förfall, samt anhöllo högtidligen att prinsen genom sitt exempel ville upplifva modet att bära dem, liksom konung Georg IV vid något tillfälle skulle hafva gjort. Prinsen förklarade sig lycklig om han kunde befrämja deras sak, utvalde af de förevisade profven en sort för sig och andra för de unga prinsarne, men de förgylda knapparne voro likväl ännu icke moderna före refs:s afresa från London. Det är icke teorin utan dagens nödvändighet som i England bygger samhället. Initiativet till alla vigtigare statsförändringar går sålunda ut ifrån folket sjelft efter mogna öfverläggningar på dessa meetings, och detta är orsaken hvarföre Engelska parlamentsakter en gång föreskrifna sällan eller aldrig komma att återtagas eller förändras till tillbakagående rigtning. Till de röster, hvilka höjas på sagda meetings, lyssna det Engelska parlamentet och lordkammaren såsom det tyckes med sann uppmärksamhet och när frågan finnes nog bearbetad och landets önskan mera bestämdt uttalad, utfaller parlamentets och ministerens votum snart i öfverensstämmelse dermed. Bearbetningen af spannmålslagen skedde på detta vis. England hade länge suckat under den dryga spannmålsinförsel-tullen och i anledning deraf uppkastade några fäderneslandets vänner en afton år 1838 eller 1839 i Manchester planen att bearbeta frågan. Man sammansköt ännu samma afton omkring 50,000 p. st. att bestrida kostnaderna dervid, och följande dag afgingo kurirer till alla delar af England för att begära sympatier för saken. På oräkneliga meetings och uti likaså talrika för ändamålet utgifna tidningar blef frågan sedan bearbetad i 5 till 6 år under den största spänning uti den allmänna sinnesstämningen, emedan frågan rörde djupt den Engelska aristokratins bestånd och vilkor. Och likväl var det förbehållet en bland Englands i begynnelsen strängaste aristokrater att slutligen genomföra kornlagen. *Robert Peel* hade medfört de strängaste grundsatser om aristokratins gamla rättigheter ifrån sitt fädernehus till universitetet i Oxford, der desamma icke heller saknade näring; hans första verksamhet såsom statsman var också fullkomligen dermed öfverensstämmande, men han lyssnade till sakernas gång, genomskådade klart tidens och landets förhållanden och öfvergick plötsligen år 1845 till *anti-cornlaw partiet*, hvarigenom han, sedan den löpande dagens bestörtning och tadel gått förbi, tillvunnit sig Englands nästan odelade högaktning och välsignelse. Vid hans död ljöd en sorgeklagan öfver hela landet, och efterverlden skall tilldela honom ett namn bland menskligheten och civilisationens sanna vänner. Men man behöfver icke söka så rara och lysande exempel på den Engelska aristokratins allvarligare och oegennyttigare sträfvanden. Om man besöker någon af Englands högre domstolar, för hvilka någon ålderstigen lord presiderar, finner man ofta huru han nästan mod

att ängsligt sträfvande att göra rätt forskar och begrundar de data och fakta hvilka advokaterna å begge sidor anföra ur den kaotiska Engelska lagstiftningen till stöd för sina påståenden. Oaktadt den formela högtidligheten i England är en oeftergiflig sak, finner man dock lorden ofta taga lag-urkunderna ur advokatens hand, och rådgöra med honom eller andra, då lorden sjelf erkänner sig vara oviss om lagens bud i frågan. Med ett ord, man finner ännu i England många af de goda och humana sidor, genom hvilka aristokratin under förflutna tider förvärfvat en välförtjent plats uti den menskliga civilisationens historia; och hvem vill då undra deröfver att samma aristokrati ännu uppbäres af Engelska folket såsom ett stöd för lagen och samhället, då deremot t. ex. i Tyskland och Frankrike en hämnande Nemesis uppträdt emot densamma, som heller glömt sina skyldigheter än rättigheter? Det är dock icke formen utan andan som danar lifvet och den menskliga samhällsordningen. Må England ordnas efter hvilka former som helst; det skall alltid förblifva England. Man har ända ifrån *Montesqvieus* och *Rousseaus* tider beprisat den Engelska samhälls-författningen, och sannt är att den i många fall öfverträffar allt annat, men den är också i andra fall ett kaos, en oredig och ojemn sammanfösning af historiska förhållanden. Det tyckes såsom om man skulle i stället för orsaken tagit verkan. Det är icke författningen utan den Engelska nationalandan, som bör beprisas såsom stöd för landets sociala lycka. När den, såsom bekant är, i London bildade central-komité för den demokratiska propagandan i Europa sprider skräck och fruktan annorstädes, bjuder den Engelska statsförfattningen och gästfriheten en fullkomlig passivitet, och den Engelska nationaliteten står utan inflytelse af flyktingarnes nära rop, dem man knappt får höra inom sjelfva England. Detta faktum, som ref. framställde för en Engelsman till stöd för national-andans öfvervägande inflytande framför statsförfattningen på landets fredliga utveckling, bemötte han under totalt ogillande med den förmodan att England utan sina artificiela statsformer snart skulle blifva ett rof för revolutionen. Emellertid är det visst att aristokratin med sina gränslösa domäner, hvilka odlas af förpaktare, icke allenast motarbetar jordkulturens framsteg i England, utan äfven är en af hufvudorsakerna till armodet uti Irland, hvarifrån alla kapitaler bortgå för att af domänägarne konsumeras i London eller utrikes, utan att någon del, såsom nödvändigt vore, qvarstannar i landet till jordbrukets förbättring. Man beskyller Irländarne för lättja och håglöshet, och likväl är det faktiskt att desamma i Nord-Amerika äro ett af denna verldsdels driftigaste och omtänksammaste folk. En annan följd af det aristokratiska öfverflödet i England är att alla embetsmän måste aflönas ovanligen drygt för att i bredd med aristokratin kunna efter etikettens lagar värdigt representera deras embete. Sålunda åtnjuter en blott biskop (d. v. s. icke erkebiskop) i London omkring 330,000 Rbl s:r årlig inkomst, sherifferna i England, närmast motsvarande borgmästare eller kronofogdar hos oss, omkring 40,000 Rbl s:r årligen, och den som i London icke kan för året disponera åtminstone 6,300 Rbl s:r har alldeles inga utsigter att deltaga i något slags societetslif. Engelsmännen sjelfva finna detta förhållande högst fördelaktigt, emedan det uppmuntrar deras landsmän att hopa kapitaler och derigenom bidraga till landets rikedom. De hafva vunnit sitt mål och ett bevis derpå är det Ostindiska Compagniet, hvilket ifrån sitt general-handels-kontor i London, om ock under regeringens ögon, med en armée af 340,000 man (30,000 Engelsmän, 12,000 lejda Europeer och resten Indianer) uti kolonierna styr och beherrskar en befolkning på 5000 qv.-mil samt af skatter och andra inkomster har en årlig behållning af 10 millioner Rbl s:r utöfver de årliga utgifterna, de der belöpa sig ända till 110 millioner Rbl. Huru djupt förenämnda åsigt ingriper uti det allmänna medvetandet om national-hushållningen i England, synes af ett svar, som en Engelsman gaf ref. då han klandrade förbudet att med hyrkuskar göra promenader i Lon-

dons parker, åtminstone Hyde park. Genom detta förbud synes man hafva velat förbehålla aristokratin uteslutande rätt till promenad derstädes och att genom deras lysande åkdon och anspann göra parken till ett bländande stamhåll för Engelsk lyx, men den Engelska fordran på likhet inför lagen har förhindrat denna menings fullständiga utförande och man finner derföre en och annan, som icke sjelf äger vagn, göra sin promenad uti egen, ehuru högst simpel arbetskärra. Mannen fann förbudet förträffligt på en ganska egendomlig grund, han ansåg det vara ett utsökt medel att uppmuntra hans landsmän att förskaffa sig egna åkdon.

Följden af allt detta är att hela det Engelska samhället genomgripes af en mäktig krämare-anda, som endast motväges af en djup religionskänsla och folkets naturliga godhet, och ifall detta kunde bilda ett folks lycka, vore England i sanning det lyckligaste folk på jorden. Den ojemnhet i förmögenhet som förenämnda förhållanden medföra, har man ock länge betraktat såsom en källa till proletariatet, och detta har utom andra omständigheter bevisligen sin grund deri, att öfverflödet hos de så ojemförligt rika klasserna begagnar en mängd arbetskrafter till sterilare sysselsättningar, hvarigenom de yrken, hvilka egentligen värna nöden och behofvet, kunna blifva i svagare mån representerade. Men det finnes äfven andra orsaker. Under det senaste århundradet har i sådant afseende förkärleken för industri och fabriksrörelse öfverflyglat jordbruks-intresset samt sålunda tillvägabragt en missproportion uti samhällets verksamhet, men denna olägenhet är åtminstone i och för sig icke svår att afhjelpa, och sedan den Europeiska statshushållningens vårdare blifvit uppmärksammare härpå, är en bättre framtid uti ifrågavarande afseende att motses. Det finnes likväl en omständighet, som mäktigt försvårar framgången häraf. Jordbruket aflönar förnämligast endast mannen i familjen och gifver honom icke ens alltid sysselsättning för hela året. Vänder han sig deremot till en fabrik, så erhåller icke allenast han, utan särskildt äfven hans hustru och barn derstädes sin utkomst. Ögonblickets utsigter blifva afgörande och den arbetande befolkningen måste sålunda visa benägenhet att strömma till fabriksstäderne, sålänge familjens hela intägt ännu fort far att öfverstiga den mannen på landet kunnat hafva. En annan moralisk olycka sluter sig till detta faktum. Icke allenast de växande barnen kunna genom arbetet i fabriken undergå försämring till helsa och moraliska egenskaper, utan äfven de späda barnen blifva under mödrarnes arbete på fabriken beröfvade den moderliga omvårdnaden. En kortsynt omsorg har till afhjelpande af sistnämnda onda uppfunnit så kallade krubbor (*créches*), der mödrarne på morgonen finge aflemna sina yngre barn för att under deras frånvaro i fabriken vårdas och undervisas. Att dessa inrättningar snart skulle visa sig såsom verkliga depravations-anstalter kan icke förefalla oväntadt, och framtiden har ännu att upplösa hela problemet att betrygga det växande slägtet bland arbetsklasserna för de faror, som den nyare tidens arbetsvilkor medföra. Genom en parlamentsakt af den 29 aug. 1833 har England gifvit det första exemplet i Europa att skydda detta slägtes helsa under arbetet i fabrikerna derigenom att barn mellan 7 och 13 år finge arbeta 8 timmar och mellan 13 och 18 år 12 timmar. Hvad deras moraliska vård vidkommer, inskränker sig vår tids lyckligare försök ännu hufvudsakligast endast till att åt samhället återförvärfva de barn hvilka olyckan och brottet velat bereda till samhällets fiender. Sådan bestämmelse har det på ön Wight inrättade fängelset *Parkhurst*, äfvensom *la prison de jeunes détenus* i Paris, och i sanning är det åt detta håll som den nyare fängelsevården med sina ändamålsenligare inrättningar, främst bör rigta sin håg. Humaniteten bjuder att äfven den i brott grånade mannen eller qvinnan icke får vårdslösas, men deras stelnade sinne lemnar dock föga hopp om någon seger för sedlighetens sak. Ett eget intresse erbjuda de så kallade åkerbrukskolonierna, hvilka en Frans-

man Hr *Lucas* anlaggt nära staden Bourges för moralisationen af depraverade unga personer. Efter att hafva fåfängt anhållit om statens bistånd och understöd, upprätthöll han dessa kolonier i flere år på enskilt bekostnad, dock utan särdeles stora uppoffringar, tills nationalförsamlingen för ett par år tillbaka, efter att hafva erfarit inrättningens ändamålsenlighet, icke allenast beviljade honom ett särskilt understöd derföre, utan äfven genom en lag erbjöd åt andra det växande slägtets vänner lika vilkor. Vi kunna icke här närmare beröra inrättningens plan, som för öfrigt kan anordnas på mångahanda sätt, utan vilja hellre omtala ett annat exempel och visa huru förenämnda faror under en ädel ledare äfven kunna vid roten förebyggas. En Hr *Greg* besitter i England nära *Wilmslow* i Chester på sjelfva landsbygden en bomullsfabrik, hvarest barnen erhålla behörig undervisning, öfvas i gymnastik, idka lekar på fristunderna och inbjudas ofta till särskilt anordnade soiréer hos Hr Greg, der schack- och damspel begagnas, geografiska kartor, gravyrer och böcker äro till hands, the och kaffe serveras och der Greg gemenligen äfven sjelf samtalar med sina barn och uppbygger dem. Hela den Engelska tidningspressen lofordar de gynnande resultaterna af detta förfarande.

Men efter denna utflygt skola vi återvända till frågan om den Engelska pauperismen. Vi hafva i det föregående sökt antyda några omständigheter, hvilka såsom orsaker sammanhänga dermed. Otvifvelaktigt har den Peelska kornlagen väsenteligen bidragit till att afhjelpa densamma, men många andra grundhinder qvarstå ännu och förbises af det Engelska samhällets vårdare. Det ligger uti Engelsmannens sinne ett behof att genom fattigtaxor, gåfvor och sammanskott markera medlidsamhet och hjertats välvilja, och så länge dessa utvägar, hvilka i många afseenden endast befrämja det som man vill förebygga, dock fortfara att i någon mån afhjelpa ögonblickets behof och fordringar, lärer England icke komma att sträcka en förbättrande hand till roten af det onda. När hungersnödens qval skalla öfver Irland, är det i sanning omöjligt att uppskatta de omätliga summor, hvilka England ditsänder till nödens understöd; man tager med den ena handen för att i hjelpsamhetens namn återgifva detsamma med den andra såsom ett palliativ-medel. Ett enda simpelt handelsskrå i London, fiskmånglare-skrået, utbetalar af sin årliga furstliga inkomst 115,000 Rbl s:r, ungefär hälften för barmhertighetsverk i England och Irland, uti hvilket sistnämnda land skrået har vidsträckta jordbesittningar. Hvad man hos oss och annorstädes uträttar genom sjuk- och fattighus, hospitaler och pensionskassor m. m., detta sker i England till betydlig del genom enskild frikostighet. London ensamt innesluter en ganska stor mängd välgörenhetsanstalter för ända till hundra behöfvande, hvilka blifvit grundlagda af en enda person och på engång erbjuda en tillflyktsort för fattiga, sjuka och vanvårdade barn. Ref. bevistade likaledes i London en årsfest af en privat association, hvars ändamål var att genom pensioner och understöd bispringa nödställda prestenkor och barn. Föreningen hade under sistledne år för sådant ändamål inalles utbetalt öfver 90,000 Rbl s:r, nemligen pensioner åt 189 prester, 444 enkor, 419 giftvuxna döttrar, 5 fullvuxna söner och såsom understöd för lärdom i handtverk åt 41 gossar och utstyrsel åt 67 brudar. Äfven folk- och till en del äfven den högre undervisningen har af enskilta föreningar sitt hufvudsakligaste stöd. Efter den fattiga soldaten *Lancasters* föredöme bildade sig år 1813 societén för Lancaster-undervisningen, som för närvarande upprätthåller i London och dess närmaste omgifning 210 skolor. En annan societé för undervisning leder 347 skolor och en särskild union för vårslösade barns lärande underhåller 95 skolor med 167 betalta och 1192 frivilliga lärare.

Likaså ädla som dessa drag af den Engelska patriotismen och menniskokärleken äro, likaså sanna och djuptgående samt för folkens materiela välstånd i högsta grad gynnande äro de grundsatser i afseende å handeln, hvilka

England under de senaste tiderna börjat erkänna och fortplanta. Det sker med rätta att verldens första och längst erfarna handelsfolk också besitter den djupaste och klarsyntaste insigt i handelsväsendet. Verlden har i sanning icke något bättre medel att tillgå för sin materiela välgång, än att folken utan alla onaturliga hinder och under fredens skydd utbyta af hvarandra de varor, hvilka klimatet och folkens naturliga färdighet företrädesvis kunna frambringa i hvarje land. Det är handeln och industrin, hvilka hafva varit de innersta drifkrafterna för bildandet af de freds-kongresser, dem Europa sett årligen återkomma och hvilka oaktadt dagens hån och löje genom omständigheternas medverkan säkert icke skola undgå att fördelaktigt inverka på framtidens ställning. När den fordne kämpen tågade ut i krig fortfor solen att lika varmt belysa hans åkerfält, dem han åtminstone alltid fick för sin nödtorft skörda vid sin återkomst. Vår tids industri fordrar en annan sol, den behöfver freden samt en ohämmad konkurrens och ifall denna sol undanskymmes i någon vrå af handelsverlden, återverkar det alltid i större eller mindre grad på alla folk och den skada som kan drabba en eller annan industrigren, kännes med outsägliga smärtor af den personal, hvilken bildar denna industrigrens arbetskrafter. England har under sin historiska lärokurs i handeln pröfvat och till oss och många andra nationer fortplantat en hop åtminstone för närvarande förhållanden bizarra inskränkningar. På sitt vis uppmuntrade Henrik III handeln, då han år 1245 skoningslöst befallte Londons köpmän att under en femton dagars marknad i Westminster draga dit med alla sina varor. Det är för öfrigt bekant att drottning Elisabet icke allenast grundlade de Engelska handels-kompanierna utan äfven bröt den utländska handelsmakt, som Hanseförbundet äfven i England infört. Under tidernas lopp blefvo handels-kompanierna sedermera, till en del helt och hållet indragna, de öfriga ombildades till en friare och mera utvidgad konkurrens, likasom de uti London, af det ursprungliga antalet 89 ännu qvarstående 81 handels- och handtverksskrån numera äro byggda på gallska liberala och jemna grundsatser. Efter den 1846 promulgerade kornlagen tog England år 1849 ett nytt steg på den beträdda banan, då skillnaden upphäfdes emellan inhemska och utländska fartyg i Engelska hamnar och förbehöll sig endast den Engelska kustfarten. Omätlig är slutligen också den impuls för en nyare ordning uti verldshandeln, som är gifven genom den nyss ändade verldsindustri-expositionen. Och det som synnerhet bidrager till att utveckla de samma teorierna i alla dessa delar är att Engelsmännen i gemen besitta särdeles grundliga studier uti national-ekonomien, så att sällan en Engelsman ryggar tillbaka vid upplösningen af ett national-ekonomiskt problem.

Näst denna förmån äro Englands kommunal-inrättningar och dess kommunal-styrelse en bland de oskattbaraste häfstängerne för landets lycka och folkets utbildning såsom medborgare och stöd för samhället. Leon *Faucher* yttrar om Engelsmännen härutinnan: »En Angleterre les enfans jouent au député ou au juré, comme ils jouent chez nous au soldat. L'ouvrier le moins éclairé est capable de presider un meetings et d'y parler pendant deux heures. Les formes représentatives sont parties des moeurs Anglaises. Quatre hommes ne peuvent boire ensemble sans élire un président.» I London finnes ett förfriskningsställe, som gör goda affärer deligenom att värdshusvärden såsom president och några af hans kypare såsom advokater hvarje afton anställa humoristiska samt till och med juridiskt intressanta juryundersökningar. En god anordning af den kommunala värden är i sanning det bästa medlet att uppfostra medborgaren och tillika det säkraste medlet att förebygga alla häftigare skakningar i samhället. När Frankrikes angelägenheter skola ifrån de största till de minsta omständigheter länkas ifrån Paris af den om lokala förhållanden ofta okunniga national-församlingen, så är det naturligt att sakernas förnuftiga gång ofta kommer att hindras eller skadas. Ur esprit

de reglementation et de centralisation,» yttrade *Michel Chevalier*, kan och tör en dag blifva Frankrikes olycka eller är åtminstone det svåraste hindret för dess utbildning. Till gagnet fortfar presidenten att vara den Franska centralisationens absoluta öfverhufvud och national-församlingen är det endast till namnet; med honom stiga eller falla 500,000 tjenstemän och efter den opinion och det parti, som han för tillfället hyllar, utfaller till och med den juridiska lagskipningen af domare och jury-män. Den Franska lagskipningen var ännu under det förflutna århundradet en verklig terrorism. Så kallade «Lettres de cachet» kunde plötsligen afgöra en persons öde utan all ransakning och dom. För öfrigt hade i Frankrike likasom i Tyskland lagskipningen utbildat sig till en annan förkastlig form, den hemliga skriftliga inqvisitionsprocessen, som gick ut derpå att parten och vittnen m. m. förhördes särskilt och utan att den ena fick någon kunskap om den andras berättelse. Sedan Montesquieu och Rousseau utom annat upptäckt Englands på förnuftiga grunder byggda rättegångsväsende, blef den Engelska jury-inrättningen genom 1792 års revolution uti Frankrike införd. Men Napoleon, som sedermera ordnade densamma, förstod att genom föreskrifterna om jury-männens val gifva deråt en sådan form att valen nära nog skulle utfalla efter hans behof och önskningar. Tyskland fortfor emellertid att på den förut beträdda banan utbilda sitt rättegångsväsende, tilldess man år 1848 äfven der införde den Engelska jury-inrättningen. Kasta vi härvid en sidoblick på våra egna förhållanden, så är det glädjande att den osjelfständighet eller mysteriösa hemlighet i lagskipningen, hvaröfver nyssnämnda länder haft att beklaga sig, alldrig vunnit insteg hos oss. Ur den Skandinaviska och Normanniska nämnden har såväl den Engelska juryn som vår nämnd utbildat sig, så att den förra mera bibehöll sin ursprungliga karaktär. En opartisk domare torde emellertid böra medgifva att den form vårt rättegångsväsende fått åtminstone icke resulterat till något sämre. Detsamma besitter lika med den Engelska juryn fördelarne af offentlighet m. m. vid undersökningen, och beträffande sjelfva domen torde det kunna anses medföra många goda fördelar att densamma företrädesvis åligger en sakkunnig och sjelfständig domare, som också i alla fall är mera bunden af opinionens kontroll än en tillfällig och oerfaren juryman. Det är sålunda skada att vårt nordiska rättegångsväsende icke kommit att blifva mera bekant uti Europa, det hade derigenom kunnat blifva ett vigtigt moment för den Europeiska lagkulturen. — Men det var icke dit vi skulle komma; vår afsigt var att genom ofvangjorda komparativa betraktelser fästa uppmärksamheten på betydelsen af den sjelfständighet och anordning, som det Engelska kommunalväsendet innebär och hvilket utrymmet icke tillåter oss att här närmare beröra.

För att beröra några andra sidor af det Engelska lagväsendet, förtjenar att först anföras ett yttrande af lord *Brougham* uti en tidskrift år 1838. «Jag har af nödvändighet,» säger lorden, «lärt att i grund känna den Engelska rättegången och juristerna, och resultatet af min erfarenhet är ett vidunder af mitt fädernesland. Jag säger icke detta i afseende på det ena eller det andra särskilta yrket; då jag med min pension dragit mig bort ifrån affärerna, kan jag tillåta mig att säga sanningen. Välan, jag försäkrar vid min heder att rättegången, sådan den för närvarande utföres vid våra domstolar, är den största olycka som finnes till. Rättvisan, betraktad ur synpunkten af lag, har tyckts mig vara ett storartadt skämt, och jag har lemnat den i det skick jag funnit densamma.» Ref., som hade lyckan att under sin vistelse i London stå i närmare relationer till några ansedda jurister, erhöll af en på framställningen om nödvändigheten af en kodifikation utaf den Engelska lagstiftningen till svar, att alla jurister i England voro fullt sysselsatta och att ingen således hade tid öfrig för en sådan kodifikation; och då ref. för en annan upprepade lord Broughams ofvananförda yttrande, förklarade han sig icke vill-

ja klandra den Engelska lagen, då han genom densamma förtjenade sitt lifs uppehälle. Robert Peel genomförde några förbättringar i lagväsendet och man har med skäl anmärkt att han som icke jurist var dertill bäst fallen, såvida juristens under en längre tid inrotade åsigter ofta gör honom mindre förmögen att med ett oförvilladt öga och en vidsträcktare blick genomskåda rättslifvets sammanhang. Men Peels åtgärder voro likväl blott en ringa början, hans tidiga död afskar tråden för det Engelska lagverkets ordnande, och England väntar en ny reformator. Den Engelska lagen består af *common law*, en ifrån äldre tider fortsatt och för närvarande till åtta eller nio hundra digra volymer uppgående samling af de högre domstolarnes utslag, och af *statut law*, som bildas af parlaments-akterna och äfven lärer omfatta hundratals volymer. Denna rikedom på lag gör att man så godt som icke äger någon lag. Man försöker dock att inträngа i dessa kaotiska lagverk, sålunda att enhvar jurist endast befattar sig med en högst inskränkt laggren och att flere (5 till 10) bilda ett bolag för att i alla laggrenar kunna biträda den rättsökande menskligheten såsom rådgifvare eller advokater. En man, som sålunda uteslutande hade studerat arfslagen, svarade mig dock vid femtio års ålder att han egentligen icke kommit längre än då han vid 20 års ålder begynte verket. När en part tror sig vara förnärmad, relaterar han uti en skrift sakens sammanhang och erhåller af advokat-bolaget emot ganska dryg betalning, ett likaledes skriftligt svar om lagen och alla dess för ifrågavarande fall tillämpliga formler, dem parten naturligtvis icke kan på annat sätt lära känna. Detta är blott en introduktion till en möjlig process, och ifall densamma sedan kommer att utföras, tillkomma nya svårigheter, förknippade med orimliga kostnader. Då saken slutligen kommer till afgörande, bebåda domarenas och advokaternas allvar, deras svarta embetskåpor och pudrade peruker allt godt, men den mängd lagsamlingar och böcker, hvilka åberopas och studeras af dem inbördes, utvisar likväl tydligen bristen på bestämd lag. En stor olägenhet ligger deri att lagbestämningarne om laga domstol och instanser i de särskilta slagen af mål äro högst vacklande. Juristerna sjelfva kunna härom icke lemna några begripliga och ordnade upplysningar. De ursprungliga domstolarne för den privata borgerliga sammanlefnaden, *court of kings bench* och *court of common pleas* med deras detacherade afdelningar och auxiliära mindre *courts* för ringare saker, utgöra i sanning en kaotisk massa domstolar, dem historiens tillfällighet utan ordnande hand sammanföst. Härtill komma ännu särskilta *courts of eqvity* (billighets-domstolar), hvilka äro sammansatta af vissa landets högre embetsmän och afgöra sådana mål, som ur den skrifna lagen icke kunna direkt besvaras, utan att noggranna bestämningar om dessa domstolars kompetens finnas gifna.

Intressantare äro brottmålsdomstolarne icke allenast genom den utomordentligt raska och snabba behandlingen af målen dervid, utan äfven genom det humana bemötande och lagliga skydd, som den angifne vid desamma röner. Dessa mål behandlas uti England i allmänhet vid de fyra gånger om året hållna *qvatre sessions* eller de två gånger hållna *assizes*, men uti London gäller särskilt att brottmålsdomstolarne sammanträda en gång hvarje månad. Dessa sammanträden återkalla i minnet våra Finska ting, ehuru öfverensstämmelsen naturligtvis icke är stort mer än en yttre. Målen afgöras i tre särskilta divisioner och snabbheten i behandlingen är isynnerhet vid den division, som behandlar de mindre brottmålen, alldeles utomordentlig. Man ser den brottsliga höja halfva kroppen öfver en särskild afplankning och sedan han på domarens tillfrågan vanligen bekänt det angifna brottet, får han ögonblickligen höra sin dom och försvinner, hvarefter en annan uppträder och har samma öde. Saken har nemligen, såsom fallet är vid alla jurydomstolar, redan förut blifvit undersökt och den tilltalade genom ett särskildt utslag satt i anklagelsetillstånd, hvarföre han äfven särdeles

i de mindre brottmålen vid hufvudundersökningen inför juryn vanligen bekänner sitt brott, och, i sådant fall kommer något utlåtande af juryn icke att äga rum. Men äfven då juryn har att utlåta sig i saken, sker det gemenligen ganska hastigt efter några hviskningar emellan jurymännerna. Dock finnes det uti den Engelska jurylagen en särskild omständighet, som kan på ett särdeles vis fördröja jurymännernas utlåtande. De böra alla vara ensø om saken och då de derom icke kunna förena sig blifva de instängde i ett särskilt rum utan mat och dricka eller, såsom det heter, utan eld och vatten, intill dess sådant sker. Sådana fall äro dock högst sällsynta och vid dem få jurymännerna vanligen efter ett par dagars pina och utmärgling, utträda och betyga omöjligheten för dem att kunna blifva ensö i saken; hvarefter den ängslige ställes på fri fot.

Den juridiska bildningen och kunskapen förvärfvas ock i England på ett ganska egendomligt vis. Enligt de Engelska juristernas eget talesätt vinnes juridisk legitimation på två sätt; antingen genom att äta sig eller genom att läsa sig dertill. Det senare sker vid universiteterna och det förra på skråmässiga grunder genom inskrifning och praktisk tjenstgöring hos särskilta advokatskorporationer, de der äfven bära namn af *inns*, som betyder skrå. Af sådana korporationer finnas i London hufvudsakligen tre, alla af ålder doterade med stora hus och byggnader, ymniga kapitaler och rika bibliotheker. Den inskrifne bör för sin legitimation tjenstgöra hos något af korporationens advokatbolag i tolf terminer (fyra år?) och är förpligtad att åtminstone fyra gånger hvarje termin äta med de äldre bröderna uti korporationens gemensamma matsal.

Men många läsare finna säkert mindre nöje af dessa juridiska frågor. För att efter vår förmåga reparera denna tråkighet utbe vi oss att inbjuda läsaren till en soirée uti den pensiön, der ref. var bosatt. En Skottsk kapten, som i yngre dagar hade kämpat vid Waterloo, hade på sin ännu själfulla ehuru redan höga ålderdom egnat sig åt litteraturens förströelser och han valde säkert rätt efter Engelska fordringar, då han företrädesvis sökte utforska de magiska och mysteriösa sambanden emellan naturen och anden. Kranioskopin och den animala magnetismen sysselsatte hela hans själ. Han var sjelf magnetisör och sedan ref. vid särskilta samtal utvecklat sina tvifvelsmål emot nämnda läror, ville han för den goda sakens skull omvända en otrogen Thomas och föreslog för husets nog talrika befolkning en magnetisk soirée. Han tillkallade ett äldre fruntimmer, som skulle vara susceptibel för magnetismen och som för den goda sakens skull ville gratis låta begagna sig till ett redskap, men hon medförde derjemte för bättre framgång en susceptibel ung man, hvilken såsom arbetare endast borde ersättas för den arbetstid han derigenom försummade. Genom några handsträckningar af kaptenen bragtes den unga mannen i magnetisk sömn, genom några uppåt rigtade slaglar med handen reste han sig upp ifrån stolen och började genom åtbörder och andra uttryck markera en sinnesstämning af försigtighet, raseri, religiositet m. m., allteftersom det som kaptenen tryckte på hufvudskålens särskilta kranioskopiska organer eller genom en pust af andedrägten förintade verkningarna af dessa tryckningar. Ladyns clairvoyance utföll på lika komiskt sätt, och likväl voro alla för tillfället närvarande Engelsmän, hvilka dock innehade sundt vett och god bildning, i hög grad slagne af de animal-magnetiska försöken och förvånade öfver oss fyra eller fem icke Engelsmän, hvilka vågade uppkasta den förmodan att ladyn och den unga mannen på nog skickligt och lämpligt sätt hade uttänkt planen att göra animala magnetismen till sin födkrok. Vårt slutliga omdöme blef att det Engelska skarpsinnet dock bäst lämpar sig för maschiner och handel eller i allmänhet för praktiska saker.

Ett stort intresse skulle slutligen ock en betraktelse af det Engelska fängelseväsendet erbjuda. Ref. hade under hela sin resa lyckan att få besöka tio till tolf af vår tids bäst ordnade fängelser, och derom allt vore mycket att säga, men utrymmet inskränker oss härvid; möjligen kunna vi vid ett annat till-

fälle återkomma till dessa frågor. — Skulle omsider någon läsare önska att höra något om den stora verldsexpositionen, så få vi endast hänvisa honom eller henne till det som våra tidningar redan i saken berättat och kunna i öfrigt försäkra att densamma äfven för dilettanten erbjöd mycket att se, men föga att omtala.

A. L.

Om grammatik och stil.

Hvar och en som med uppmärksamhet läst Finska skrifter ifrån innevarande decennium har utan tvifvel senterat den olägenhet Finska litteraturen haft och har af sin dialektolikhet, äfvensom af det myckna grammatiserandet uti icke filologiska skrifter; måhända har mången äfven gjort sig till partimað och tagit parti för den ena eller andra dialekten, för det ena eller andra grammatikaliska skrifsättet. Ehuru någon nytta för språkets mångsidiga utbildning väl också härflutit ur denna strid och detta äflande med ortografi, så har den ändock åstadkommit mycket mera skada och inverkat hämmande på ett gemensamt skriftspråks utbildning som med lika nöje skulle läsas i alla trakter af landet; och det värsta är att man för idel grammatik kommit att glömma hvad stil egentligen vill säga, samt att en god stil, näst ett dugligt innehåll, är hufvudsaken hos hvar och en skrift, mäktig till och med att öfverskyla en och annan oregelbundenhet i grammatikaliskt eller ortografiskt hänseende. Vi tala här naturligtvis icke om filologiska skrifter, icke om sådana som ange sig enkom vara egnade att utreda språkets art och dess lagar; vi hvarken förneka eller förbise det stora, just för vårt språks nuvarande utvecklingsperiod vigtiga gagn och värde sådana skrifter äga. Men ett misstag är det om man tror att skriftspråket skall vinna stadga samt renhet och lätthet *blott* genom filologiska undersökningar, grammatikaliska reglor, segslitten språkpolemik och dylikt. Dertill fordras hufvudsakligen och framförallt öfning i stilen och någon smula retorik, utom den väl smälta sakkännedom som låter skriftställaren röra sig ledigt vid framställningen af ämnet; mer än grammatikerns reglor bör författaren afse läsarenas fordringar, ty publikens kontroll är ändå den pålitligaste. Om stilen i en skrift förråder en sådan stelhet liksom vore den skrifven med grammatiken i ena handen och pennan i den andra, så skall den, all sin korrekthet oaktadt, likväl stanna oläst i bokhandlarens magasiner eller på boksamlarens hyllor.

Väl är det Finska skriftspråket icke långt hunnit i sin utveckling, hvad stilen beträffar — ty man har ännu ganska få skrifter som vore så populära och omtyckta att de kunde sägas vara hela folkets egendom — men så mycket är dock redan vunnet att striden om dialekternas företräden numera kan anses för så godt som utkämpad eller åtminstone lemnad å sido, och utan skada kan öfverlemnas blott åt några ifrare på ena eller andra sidan att envist fortsätta. Detta resultat är vigtigt nog — om det såsom vi mena verkligen är faktiskt — vigtigare måhända än mången föreställer sig. Ty utan tvifvel hade det varit en stor olycka för hela vår litteratur om båda dialekterna kommit att utbilda sig till skarp motsats emot hvarandra; om vi hade fått två skriftspråk i stället för ett; splittringen skulle då hafva förlamat båda och hindrat det gemensamma framskridandet. För vår del vilja vi ingalunda taga parti för någondera, hvarken vestra eller östra dialekten, och vi tro att mängden af läsare numera är lika indifferent; men historiskt kan man göra den observation att Vestfinskan fått öfvertaget, såsom också långt förut all anledning var att förmoda, sedan den likväl upptagit en mängd ord och former ifrån den senare framkomna östra dialekten. Detta var en högst naturlig sakens gång, churu många ifrare för en tid sedan föreställde sig att den nyare dialekten skulle förmå uttränga den äldre helt och hållet; men likaså naturligt var att den förut allena herrskande dialekten skulle upptaga allt det förträffliga som Ostfinskan hade

att erbjuda, förnämligast genom sin forntida traditionellt bevarade poesi, och detta assimilerande kommer väl ännu en rund tid att fortfara tills skillnaden helt och hållet upphört. Egentligen är det numera vanligaste skriftspråket hvarken den ena eller andra dialekten, och just deri anse vi största fördelen ligga af de senaste årens sträfvande i litterär väg. Estniskan har till sin måhända obotliga skada förhårdnat i tvenne mycket divergerande dialekter, som hafva hvar sin afskilda litteratur. Det kan icke nekas att ju äfven hos oss ännu i denna dag några skrifter utgifvas som med afsigt skilja sig ifrån det vanliga skrifsättet, och göra försök att införa åtskilliga hårda både ortografiska och etymologiska egenheter ur Ostfinskan, härrörande mest af dess bristande utveckling och användning; men deras författare utgöra minoriteten och skola väl småningom genom sina läsares, sin publiks påtryckning återföras till iakttagande af den allmänna seden. Synbarligen hafva de flesta dylika hårdheter visat en benägenhet att enligt språkutvecklingens allmänna lagar, vid stigande bildning öfvergå till de vanligare mer utbildade formerna äfven i talspråket. Allt bemödande från ifrarenas sida skulle vara fåfängt, ty en omutlig domare, den läsande allmänhetens smak, fäller utslaget, och detta blir icke gynnsamt för några paradoxer eller besynnerligheter. Publiken polemiserar härutinnan på sitt egna vis: den lemnar de ifrån det vanligare skriftspråket divergerande böckerna olästa. Och förläggaren får dymedelst snart en öfvertygelse om den ena eller andra dialektens företräde som ingenting mer kan rubba. Endast ett i hög grad utmärkt innehåll kan göra ett svårförstådt eller obehagligt språk ursäktligt. Det är emellertid godt att man genom flera försök i senare tider fått denna publikens dom faktiskt konstaterad; ty hvarje skriftställare måste på detta prejudikat grunda sina bemödanden för språkets vidare utveckling, om han vill hafva någon framgång.

Väl har man nyligen sett några insändare i våra tidningar försöka upplifva det gamla tvisteämnet om dialekterna, men sjelfva sättet hvarpå det skedde bevisar redan att frågan förlorat sitt intresse, och att numera vid dess behandling småsinnet spelar den vigtigaste rollen. Det gäller numera blott några ändelser och någon vokal, eller annan dylik småsak, som för öfrigt kan variera i oändlighet på olika trakter af Finland. Frågan om talspråket eller bruket i skrift skall samvetsgrannt följas af en skriftställare i våra dagar, har icke heller mera samma betydelse som förr, sedan ett skriftbruk någorlunda utvecklat sig, ehuru icke ännu i alla detaljer. Man kan nemligen på nämnda fråga korteligen svara: båda delarna. Talspråket *kan* icke följas, emedan man då finge åtminstone ett par dussin mer eller mindre olika språkbruk; skriftspråket kan icke heller *ensamt* gälla såsom norm, emedan det oupphörligen utvecklar sig och förändras tid efter annan. En författare bör derföre helst lägga det vanligaste skriftspråk sådant det för tiden är till grund för sitt skrifsätt, men derjemte begagna rättigheten att ur talspråket upptaga ett och annat som bestämdt har företrädet framför det i skrift häfdvunna, välförståendes med försigtighet och mogen öfverläggning alldrig af blott begär att införa någon nyhet. Är nu det nyss ur talspråket införda verkligen bättre än det gamla, så skall det icke dröja länge innan äfven andra skriftställare allmänt begagna det; sker detta senare icke så kan nyhetsmakaren vara förvissad om att han har orätt. Ty seden måste afgöra detta, såvälsom mycket annat i lifvet; vidlyftiga utläggningar och ordstrider tjena dervid till ingenting. Det skrifsätt som för sig lyckas få flere författare vinner segern; och grammatikens reglor måste uppgöras efter det, ingalunda omvändt skrifsättet efter reglorna. Ett noggrannt aktgifvande på talspråket är i hög grad att rekommendera, men det får icke slafviskt följas, utan kan i ganska många fall korrigeras och regleras af bruket i skrift. Hos alla folk skiljer sig skriftspråket i mer eller mindre mån ifrån talspråket, isynnerhet hos allmogen, men hos oss är skillnaden dememellan mindre än hos

de flesta andra folk, hvilket i visst afseende är en fördel. Dock härrör det mest deraf att skriftspråket uppnått en så ringa utbildning, hvarföre skilnaden väl framdeles blir större. Det är framförallt poeterna som utbilda och omskapa skriftspråket, de som beherrska grammatikerna; men Finnarna hafva för närvarande intet öfverflöd på nya poeter med något allmännare anseende. Skönlitteraturen skall framdeles fälla utslaget i de omtvistade punkterna, och det utan all filologisk polemik.

Man har ifrån vårt grannland Sverige exempel på huru fåfängt det är att vilja reglera skriftspråket efter på förhand uppgjorda reglor. Svenska akademin tillegnade sig, isynnerhet i början af sin tillvaro, rollen af domare öfver Svensk språkrigtighet, ville binda skriftspråket vid grammatikaliska reglor, och förkastade hvarje skrifsätt som icke noga öfverensstämde med dessa. I början fördrogs akademins herskaremakt och domar af de flesta författare, och man ser hos dem ett tvunget bemödande att ställa sig reglementet till efterrättelse; men snart fann man att språkets naturliga utveckling deraf hämmades, språkdomarena förlorade sin auktoritet, och man öfvergaf akademins reglor samt begynte ösa ur talspråkets och traditionens rika källor. Derigenom vann Svenska språket en förut oanad rikedom, snart kom seden att bilda nya ord till och emanciperade de Svenska författarena ifrån träldomen under Fransyskans herravälde; akademins grammatik är längesedan utträngd af bättre. Med allt detta följde väl också en ojemnhet och oregelbundenhet i skrifsätt, som ännu fortfar i Svenskan, men fördelarna af frigörelsen hafva visat sig mångfaldt öfverväga olägenheterna. Ett lefvande språk får icke stagnera, åtminstone icke förr än det kan uppvisa en rik litteratur i alla vetandets grenar; det strängt regelbundna Fransyska språket har till sin stora skada stagnerat och måste ännu dragas med sin fordna falska och orimliga ortografi, emedan detta folk lättare än andra böjer sig under konventionella band. Ett annat förfaringssätt följde den förening i Ungern som närmast motsvarar akademierna i Sverige och Frankrike; i stället för att hämmande reglera språket företog sig ifrågavarande sällskap att så godt som skapa ett nytt språk, ty nya ord bildades med ens till många tusental och infördes genast i vetenskapliga eller litterära arbeten. Det annorstädes med mycken försigtighet och lång tidsutdrägt bedrifna bildandet af nya ord, försiggick i Ungerskan hastigt, med djerfhet och i ganska stor skala; derigenom vann språket en jemförelsevis förvånande rikedom på ord och uttryck för alla möjliga förhållanden, ehuru det är sannolikt att många bland dessa nyskapade ord framdeles måste försvinna ur bruket och lemna rum för bättre. Anmärkas bör också att detta nybildade ordförråd accepterades utan motsträfvighet af landets författare, och just genom detta gillande kom det genast att utgöra en integrerande del af skriftspråket. Man har hos oss ogillat formerandet af nya ord, och utan tvifvel bör försigtighet användas för det fall att folkspråket förut skulle äga några emot de nya begreppen ungefärligen svarande genuina uttryck; men den rättigheten som en talande stundom tillegnar sig att genom ett nytt ord göra sin tanke begriplig, bör heller ingen skriftställare afsäga sig. Finner en författare i det kända förrådet intet ord som uttrycker hvad han vill hafva sagdt, så bör han bilda sig ett sådant ord om han kan; det händer utan tvifvel ofta att han misslyckas deri, men han kan också ofta lyckas och gör då språket en god tjenst. Någon skada är dervid föga att befara, ty om ordet är misslyckadt så kommer det icke i bruk utan dör genast ut, är det åter lyckadt så finnes väl intet skäl att önska det bort. Man måste ju ändå förutsätta att de som befatta sig med skriftställeri hafva något omdöme.

Men om man bör förorda mer frihet i ordbildning och mera eget omdöme i ortografi än Finska skriftställare härtills vanligtvis ådagalaggt, allt med den tillförsigt att det felaktiga i båda delarna innan kort skall korrigera sig sjelft genom senare författares omdöme; så måste man framförallt lägga förfat-

tarena på sinnet att den läsande publiken nödvändigt fordrar en klar och lättläst stil, ej blott grammatikaliska skriföfningar, om än dessa skulle lyckats åstadkomma behjelplig korrekthet. Vi veta ganska väl att den tröga tillkrånglade stilen är en begynnande litteratur såvälsom en begynnande skriftställare egen, och att den på intet annat sätt kan förbättras än genom långvarig öfning. Men detta hindrar icke att vi ju måste förklara en sådan stil för hvad den är, ett blott försök, en följd af omogenhet, och således ett fel som man bör undvika. Det hjelper icke att ifrån sig skjuta skulden på läsarená, förmenande att de äro ovana vid Finsk läsning, ehuru detta visserligen också till någon del kan vara fallet; hufvudsaken blir dock densamma att hvarje skrift är till för läsarenas skull och bör så mycket som möjligt tillfredsställa deras anspråk. Mången nyare Finsk skrift förråder tydligen att ehuru författaren väl känner språket, han likväl icke har anlag för författareskap, icke har hvad man kallar god stil. Svårigheten härvid är den att knappast några giltiga reglor kunna gifvas för en god stil, än mindre en dålig stil förbättras genom att följa reglor. Endast egen iakttagelse och smak, samt framförallt tankegångens klarhet och fantasins rikedom, kan göra en författares stil behaglig och läsbar. Härtill fordras således mycket mera än grammatik, studium af utmärkta stilister, mångsidig själsbildning, tankeöfning och fantasins näring och reglering genom studium af poesi och annan skön konst. Just derigenom att fantasin, som ger åt uttrycken åskådlighet och åt hela föredraget en behaglig lyftning och afrundning, spelar en så vigtig roll i frågan om stilen, har det händt att poeterna, isynnerhet då de författa på prosa, framför andra bidragit till stilens utbildning i alla språk. Vetenskapsmännen intaga i detta afseende en underordnad plats, och gifva utslaget blott angående de tekniska termerna, om de ens alls befatta sig med modersmålets reglerande; man finner vanligtvis den vetenskapliga stilen vara öfver höfvan torr och stel och fattig på fantasi, samt icke sällan dugliga vetenskapliga arbeten utförda i en högst felaktig och miserabel stil. Publicisterna måste ofta påtaga sig poeternas roll, och hafva jemte dem det ansvarsfulla kall att företrädesvis utprägla den rådande stilen i ett språk; på deras förmåga att anlita alla språkets resurser i afseende på stilen beror till stor del deras framgång. Isynnerhet är stilens populariserande en lifsfråga för publicisten, liksom i allmänhet för hela litteraturens vidgade inflytande. Den periodiska pressens goda eller dåliga skick lemnar ett ojäfvigt vittnesbörd om hela litteraturens ståndpunkt, och den stil der råder skall i allmänhet återfinnas hos den öfriga litteraturens produkter. Vi skola derföre icke mycket misstaga oss om vi taga de Finska tidningarna för profblad på nutidens Finska stil.

Våra Finska tidningars förnämsta syftemål borde vara att utbilda en populär stil, på en gång instruktiv och lättfattlig äfven för mindre öfvade läsare: ty pluraliteten af deras läsare fordrar en sådan. Emellertid synes det, med undantag af några få artiklar, som skulle vederbörande författare icke hafva gjort sig reda för hvad populär stil vill säga, eller åtminstone icke lyckats åstadkomma någon sådan. Man ser i de flesta fall ovana författare som anstränga sig för att tala till folket om saker som de sjelfva högst ofullständigt förstå. Deraf antingen ett skolmässigt upprepande af till saken hörande fakta, eller ett resonnerande i allmänhet som ingen undervisning innehåller. Båda delarna lemna läsaren ointresserad och kall, samt förtaga honom lusten att vidare följa författaren. Den populära stilen får icke knapphändigt affärda sitt ämne, emedan det då icke rätt senteras, icke heller sväfva vidlöftigt ut i inledningar och bisaker, emedan läsaren då tröttnar och afskräckes; ännu mindre får den förutsätta specialkunskaper, eller begagna ovanliga konsttermer, ej heller välja alltför vidsträckta ämnen. En populär skribent väljer inskränkt ämne, utlägger hufvudsaken utförligt och inströr några special-uppgifter blott såsom förklarande exempel, men uppger all tanke på

fullständighet eller att uttömma sitt ämne. Äro engång hufvudsynpunkterna med klarhet och värma åskådliggjorda, så fullföljer nog läsaren sjelf tankegången vidare, och förstår saken i grund. Konsten att rätt välja och i rättan tid begagna exempel och bilder, som handgripligt förklara den tanke man vill uttrycka, är alldeles oundgänglig för en populär författare att besitta, den är en ibland hans förnämsta retoriska reglor. All liknelse haltar och alla exempel likaså, men den som försmår att begagna dem, skall förgäfves tala till mängden, till en mindre bildad publik. Men genom liknelser och väl anbragta exempel kunna de högsta sanningar, de sublimaste läror inpräglas äfven hos den vid tankens värf alldeles ovana arbetaren. Den som egnat sig åt skriftställeri för folket — och detta måste tills vidare nästan alla Finska författare göra — gör väl uti att uppmärksamt studera Engelska folkskrifter, emedan de ofta lyckas i den populära praktiska stilen, gå rakt på saken utan omvägar och innehålla tillräckligt faktiskt underlag. Derjemte äro de nästan alltid allvarsamma och förfalla aldrig till joller, utan taga äfven den bildade läsarens uppmärksamhet i anspråk. Metoden att meddela kunskaper i samtalsform, hvilken stundom begagnas och i vissa fall kan begagnas med fördel, har ändock med sig någonting alltför barnsligt och jollrande som i längden icke behagar. Den bör med sparsamhet och blott för ombytes skull användas, så mycket mer som den för att lyckas erfordrar en stor talang för dialog, hvilken icke många författare äga. Deremot kan författaren med fördel ställa sitt resonnement i form af tal till läsaren, liksom stode denna framför honom och hörde huru förf. tilltalar sin vettgirige åhörare. Denna metod försummar ingen populär skriftställare att esomoftast begagna. Derigenom är han också bäst bevarad för den mest förderfliga osed en förf. kan råka ut för, nemligen att villja lysa derigenom att han utlägger allt hvad han vet, utan att det nödvändigt hör till saken. Det är icke sällsynt att nybegynnare villja öfvertyga läsaren om att de sjelfva besitta en mängd kunskaper, och komma fram med dem i tid och otid; men derigenom bevisa de blott sin omogenhet, sin oförmåga att bedömma när och huru detaljkunskapen rätteligen skall begagnas. Alltför nykter, torr och stel får ingen stil vara — undantagandes lagstilen och den rent vetenskapliga — men allraminst den populära, utan bör ett fantasirikt språk ingalunda vara främmande för densamma, blott att måtta i fantasins flygt öfverallt iakttages. Poesin tillhör och förstås af alla menniskoklasser, den talar till alla bildningsgrader och alla åldrar; den låter inbillningen framkalla i bild den tanke ett oodladt förstånd icke eljest klart förmår fatta. Om vi slutligen nämna enkelheten i uttryckssätt, så hafva vi sparat det förnämsta till sist, likaväl som det svåraste; utan den flärdlösa enkelhet i stilen, som åtnöjer sig med att uttrycka endast *en* klart utpräglad tanke i sänders och för den alltid har tillreds det renaste uttryck, skall en folkskrift icke göra lycka, eller åtminstone icke göra allt det gagn den borde. Men denna fordran sätter också allramest förf. skicklighet på prof; ty den skrift och den stil som till utseendet är den enklaste, har fordrat den ihärdigaste författareöfning eller den eminentaste talang. Ty hvad vi här mena får för ingen del förblandas med simpelhet, med trivialitet, eller tankefattigdom. De största författare hafva utmärkt sig för den enkla behagliga concishet i framställningen som mäktigt anslår läsare af alla bildningsgrader. Den kan ej läras genom reglor, men den bör med allvar eftersträfvas af hvar och en som genom det tryckta ordet vill tala till sina medmenniskor.

Allt detta — säger väl läsaren inom sig — är gamla bekanta och triviala saker; hvem vet icke allt det der förut? Nå väl, vi betvifla det icke heller. Men tag, benägne läsare! på måfå någon Finsk tidning eller folkskrift i handen och läs den: finner du de triviala reglorna helst i någon mån följda? Vi frukta att man hos de flesta icke kan varseblifva ens något bemödande om en god populär stil. Endast jemförelsevis bättre lyckade artiklar

ur *Kanava* i tiden, *Sanomia Turusta*, *Suomen huoneen-hallitusseuran sanomia*, eller en och annan folkskrift såsom: *Enon opetuksia*, kunna anföras såsom undantag, men också dessa lemna mycket öfrigt att önska i stilistiskt afseende, så att de icke rubba det allmänna omdömet: att man ännu icke hos oss hittat på rätta metoden för populära skrifter. De asketiska försöken, som kunnat och bordt vara de mest populära, hafva utfallit sämst och förråda allsintet begrepp om stil hos sina författare, ehuru allmogens vana vid dylik lektyr gjordt dem allmänt lästa. Den i öfrigt dugliga tidningen *Suometar* har under hela sin tillvaro icke kunnat visa synnerligen många prof på någon utmärktare förmåga i afseende å populär stil, utan har rätt ofta uttryckt sig i ett så knagligt och tillskrufvadt språk att läsningen blifvit ett arbete och besvär i stället för nöje. Måhända har den tänkt mera på enligheten med grammatiken — ehuru många fel äfven derutinnan blifvit anmärkta — än på stilens förtjenst i öfrigt. Om innehållet tala vi icke nu, ehuru det såtillvida hör till frågan om stilen som ett rätt val af ämne är ett nödvändigt vilkor för en god folkskrift; och Suometars ämnen skulle väl måhända kunnat väljas populärare och bättre, än i senare tider skett. Då vi således, och våra läsare äfvenså, förmärkt antydda lyte vara temmeligen allmänt hos den Finska pressens alster, ville vi härmed vända uppmärksamheten hos såväl läsare som isynnerhet författare åt annat håll, än på de ofruktbara striderna om etymologiska former och dialekter: ty på framställningssättet beror i ganska väsentlig mån skrifternas framgång och nytta. Må en författare skrifva på hvilken dialekt han vill och nyttja den ortografi honom bäst behagar, man skall förlåta honom mången egenhet om hans stil är enkel, lätt, fantasirik och gedigen. Ett eget medel att gifva prosan en poetisk lyftning och bevara den för torrhet hafva några författare användt, nemligen att inflicka metriska fraser i talet, hvarigenom prosan får en viss rytm och blir till hälften vers. Helt och hållet förkastlig är metoden icke, utan gör ett behagligt afbrott i talets jemna fotgång då den med talang och icke allför ofta användes; men att göra detta citerande af halfva eller hela versrader till en regel och en oumbärlig krydda, förråder blott oförmåga att göra den rena enkla prosan behaglig. Halfheten och den beständiga blandningen af vers och prosa gör i längden intet gynnsamt intryck, på samma sätt som förmyckna kryddor väcka afsmak. Men i rättan tid använd saknar denna såtillsägandes runoprosa icke effekt: *Gottlunds* skrifter erbjuda exempel härpå i mängd, och några andra författare hafva äfven tillegnat sig samma för Finskan egendomliga manér. När man lärt sig konsten att uttrycka sig vackert och poetiskt utan verstakt, skall detta manér glömmas.

Utan tillräckligt innehåll blir det dock fåfängt att vilja skapa en läsbar intressant stil; och för att skaffa innehåll åt språket hafva vi mer än en gång förordat öfversättningar. Fåfängt skall man förbida originaler i nya ämnen, som helst någorlunda uthärda täflan med en främmande rikare literaturs alster, förr än vår egen litteratur genom öfversättning tillegnat sig ett rikt innehåll af kunskaper och tankar. Ty orden erhålla derigenom en ny och högre betydelse än de ägde i den naiva omedelbarhetens och råhetens tillstånd, den styfva otympligheten i språket, så länge det är ovant vid en främmande idékrets, försvinner småningom, och först då kan den ledighet i framställningen, som man ovillkorligen fordrar hos en god stil, blifva en vana hos författarena, emedan de då blifvit väl hemmastadda med den tankens verld i hvilken de röra sig. Om än mycket förefinnes att anmärka emot stilens och språkets ojemnhet i våra Finska skrifter, så skola utan tvifvel upplysta läsare med ändå mera saknad anmärka deras fattiga innehåll. Man kan icke mera åtnöja sig med grammatikaliska öfningar och skrifter som tillkommit blott för språkets skull, man fordrar ovillkorligen någon andelig vinst af sin läsning, någon förkofran i kunskap, någon behaglig sysselsättning för fantasin, någonting upplifvande för själ och sinne. Det

är isynnerhet detta lifvande element i stilen, hvilket låter läsaren vid bokens bortläggande känna sin själs spänstighet ökad, denna lyftning i uttryckssättet som utmärker skriftställare-talangen och som af ingen korrekthet, ingen filning af språket kan ersättas; den ensam ger stilen värde och ursäktar till och med månget fel i ett eller annat afseende. Och ehuru man härtills ännu icke synnerligen förmärkt något af denna eller andra en god stils egenskaper hos våra Finska skrifter, så skall dock, derpå tvifla vi icke, framdeles talangen röja sig väg äfven i detta afseende genom de hinder som uppställa sig emot författareskapet, så snart man hunnit frigöra stilen ifrån det tvång ovanan pålägger och så snart hela den uppåtsträfvande skriftställarens uppmärksamhet hunnit vända sig på uppfyllandet af läsarens oeftergifligaste fordringar: ett rikt innehåll framstäldt i en klar och lifaktig stil.

S. E.

Notiser.

Jeremias Gotthelf. Sedan 15 år komma ifrån Schweiz vackra berättelser ur folklifvet, som göra ett djupt och varaktigt intryck derföre att de icke framställa romanlika gestalter utan menniskor, sådana de verkligen lefva i Alpernas dalar eller bergsluttningar, med deras goda egenskaper, deras förvillelser och passioner, samt i alla förhållanden som deraf naturligen uppkomma. Namnet «Jeremias Gotthelf» har derföre blifvit vida bekant i Tyskland, ehuru det blott är det skriftställarenamn under hvilket kyrkoherden *Albert Bitzius* i Lützelflüh och kanton Bern, en äkta folkets man, publicerat sina skrifter. Den gripande sanningen och rena naturligheten i hans framställningar härrör deraf att han med hela sitt väsende lefver ibland det folk han beskrifver. Hans fader var pastor i Murten och der föddes Albert d. 4 okt. 1797. Murten ligger vid sjön af samma namn i kanton Freiburg och är bekant i historien för segern öfver Karl den djerfve. Tidigt lemnade den unga Bitzius denna märkvärdiga ort och kom till en slägtinge i kanton Bern, studerade i Bern, blef teologie kandidat 1820, men vistades ännu ett år vid högskolan. Återkommen till hemlandet blef han vikarie, och var det till 1832, då han erhöll det pastorat han ännu innehar. Skakande tilldragelser upplefde han inga, hans själs klara spegel grumlades af intet, utan förmådde med fullständig trohet upptaga de intryck omgifningen gaf honom. Deraf uppkommo dessa ljusbilder, hvilka sålillsägandes naturen sjelf skapat och åt hvilka betraktaren blott gifvit färg och glans. Alltid såg Bitzius omedelbart in i folkets lif och verksamhet, eller, om hans egna iakttagelser icke räckte till, öste han ur källor som likaledes uppsprungit ur folklifvet. Tolf år hade Bitzius gjort folklifvet till föremål för sina iakttagelser, förrän han framlade den första bilden af detsamma för sina landsmän. Det var hans «Bauernspiegel» som utkom 1835, och der Berner landtfolket verkligen såg sig sjelft liksom i en spegel. Den nationella egendomlighetens drag utgöra dock blott en beklädnad öfver den allmänt menskliga pregeln, och denna folkroman, som skildrade folklifvets skuggsidor med djup menniskokännedom och i ett gripande språk, gjorde sådant uppseende vidt och bredt att en ny upplaga snart blef af nöden. Sedermera har den hastigt namnkunnig vordne författaren utgifvit många skrifter af samma slag, hvilka skildra dels särskilda olyckor, brott och lefnadsförhållanden, dels allmänna förhållanden och lika så väl folkkarakterens vackra sidor som dess fel, med ett ord den enkla menniskan i alla riktningar hos själen och hjertat samt ödets alla vändningar. Ledda af Jeremias Gotthelf kunna vi blicka in i Alpboernas boningar och själar, vi se de gestalter han beskrifver stå lefvande framför oss. En liflig sympati griper oss vid deras fröjder och lidanden, vid deras dygder och fel, och ingen som uppmärksamt läst en bok af Gotthelf lägger bort den utan att klarare känna sig sjelf och sitt hjertas böjelser. «Die Was-

sernoth in Emmenthal» berättar med gripande trohet on. en händelse den förf. sjelf upplefvat; «Wie fünf Mädchen im Brantwein ertrinken,« och «Dursli der Brantweinsäufer» gissla dryckenskapslasten dymedelst att verkliga figurer i all denna förvillelses vedervärdighet skrida förbi läsarens ögon och tumla ner i afgrunden. «Die Leiden und Freuden eines Schulmeisters;» «Die Armennoth mit ihren Quellen und den Mitteln zur Abhülfe;» «Der Sylvestertraum;» «Schweizerwort an die eidgenössischen Schützen;» «Wie Uli der Knecht glücklich wird» — ett arbete som genom älskvärdt och själfullt framställningssätt förskaffat sig den vidsträcktaste krets af läsare — «Bilder und Sagen aus der Schweiz» i 6 små band, der flere berättelser utmärka sig genom djupt poetiskt inträngande i själslifvet; «Der Knabe Tell;» «Der Geldstag,» ett motstycke till Armennoth; «Christens Brautfahrt,» en Berner-lefnadsbild; «Jakobs Wanderungen,» en framställning af de lägre folkklassernas politiska förvillelser; «Käthi die Grossmutter,» en bild af belåtenheten, fliten, fromheten och plikttroheten, såsom den sanna lyckans enda källa; «Die Erbvettern,» och slutligen «Uli der Pächter,» en fortsättning till Uli der Knecht; alla dessa äro skrifter som läsas med begärlighet icke blott i Alplandet, utan också gått långt öfver Tysklands gränsor, men förtjena att bli bekanta i ännu vidare kretsar. I början bedömdes dessa böcker oförmånligt i Tyskland, förnämligast derföre att det synes så lätt och dock är så oändligt svårt att vara en god skriftställare för folket. Tadlarena hade säkerligen aldrig talat till folket eller fått någon pålitlig kunskap om det. En man som vill skildra folkets seder och sätt med sanning måste lefva ej blott ibland folket utan också med det, beständigt hålla blicken fästad på dess görande och låtande, dela ljuft och ledt med det, och besitta den svåra konsten att läsa i menniskornas själ, äfvensom att berätta det lästa lifligt och behagligt. Den Tyska publiken brydde sig icke om tadlet, utan Jeremias Gotthelfs skrifter blefvo alltmera omtyckta. För öfrigt har det icke heller saknats bedömmanden som icke fällides ifrån den antydda inskränkta ståndpunkten, och isynnerhet har «Das Morgenblatt» allraförst förvärfvat sig förtjensten att väcka uppmärksamheten på dessa skrifter. Nyligen anträffade vi i detta blad ånyo en berättelse som väl icke berättade något om hans skrifter men så mycket mer intressant om mannen sjelf. Den godmodighet som framlyser ur hans skrifter, anträffas också i hans lefnad. Lützelflüh är en ibland Emmendalens skönaste och rikaste byar. Midtibland de ståtliga bondgårdarna står pastorns anspråkslösa boning, som är temligen ålderdomlig med sin mörka svärtade förstuga. Gerna emottager den gästvänliga mannen vänner hos sig och man läser om ett sådant besök följande. Mottagningsrummets dörr gick upp och emot oss trädde en liten fetlagd man med blomstrande färg, hvars ansigtes mest utmärkande drag är den höga skönt hvälfda pannan. Helsande lyftar han på sammetsmössan, och genast betänkt på gästernas traktering roper han åt sin dotter: «Sofi gå fort i källaren; dock nej, fruntimmer veta icke rätt besked, jag gör det hellre sjelf.» Han skyndar till den väl försedda källaren och hemtar flere sorter vin derifrån. Glasen klinga, men det glada upprymda samtalet afbrytes af pastorskans röst som inbjuder till middag. Den själfulla bildade frun täflar med sin man att angenämt underhålla sina gäster. Bitzius, rik på sådana bastanta naiva qvickheter som vi ofta anträffa i hans skrifter, kastar raketter af den art att de stundom ådraga honom en tillrättavisning af pastorskan. Kaffet drickes i fria luften och under muntert samtal blir det oförmärkt afton. Då kommer ifrån granngården en gammal bonde med långsamma steg, med pipsnuggan i munnen och händerna i byxfickorna. «God afton Rain-Uli,» helsar pastorn,» sitt ner litet hos oss.» Rain-Uli är nemligen en ibland dem genom hvilka Bitzius uppfångar tusende drag ur folklifvet, hvilka han ej sjelf har tillfälle att observera. «Vet ni något nytt Rain-Uli?» — «Ingenting synnerligt, herr pastor.» — «Så tag er då ett glas, Rain-Uli.» Vid ett glas stannar det

dock icke; Uli upptinar småningom, hans sluga ögon begynna glänsa, kring hans mun bildar sig ett sarkastiskt leende, och nu uppdukar han den ena skarpt tecknade historietten efter den andra. Deraf går ingenting förloradt för pastorn, och på rätta stället vet han göra bruk deraf, sina läsare till fromma och förnöjelse. Derföre är det inga fantasibilder pastorn i Lützelflüh förevisar oss, det är de menniskor med hvilka han lefver, och skriftställarens konst består blott i händelsernas skickliga anordning och det intagande språk hvarpå de berättas. Det sanna innehållet hvilar på naturens grundval och går derföre icke förloradt hos något naturfriskt sinne.

Mr Leouzon Leduc har under sistförflutna sommar uppehållit sig i Sverige och der på särskildt uppdrag af den Fransyska regeringen sysselsatt sig med undersökningen af Sveriges fängelser och fångvårdsväsen. Frankrikes regering har nemligen öfver detta vigtiga ämne velat inhemta underrättelser ifrån alla länder hvarest några nyttiga upplysningar derutinnan ansetts kunna erhållas, innan man går att utföra den genomförda och vigtiga reform i detta hänseende som Frankrike behöfver lika med andra länder i Europa. Man känner de grundliga och lärorika undersökningar af Amerikas fängelser, som *Tocqueville* och *Beaumont* anställt; dylika undersökningar hafva äfven blifvit gjorda angående Englands, Preussens och Österrikes fängelser; man har nu vändt sin uppmärksamhet äfven på Sverige. Mr Leduc har funnit flere punkter i Sveriges fångvårdssystem, dem han önskat bringa till efterföljd i Frankrike; de röra hufvudsakligen förvaltningen och bevakningen, vid hvilken han funnit enkelhet och en klok sparsamhet. Han kommer sannolikt innan kort att publicera ett arbete öfver detta ämne.

Följande *subscriptionsanmälan* ifrån Stockholm torde äfven hos oss förtjena uppmärksamhet, emedan de häften vi sett af arbetet tyckas hålla hvad anmälan lofvar. «Under namn af *Sockenbibliothek* börjas härmed utgifvandet af en serie af afhandlingar, innefattande skildringar ur naturens konstens och menniskolifvets områden, ämnad att bereda en nöjsam och lärorik läsning såväl för ungdomen i vettgirighetens förstlingsår, som äfven för den mognare åldern till angenäm omvexling och hvila ifrån det praktiska lifvets mödor och omsorger. Nyttan och behofvet af underhållande och lärorik litteratur har i vårt fädernesland, likasom öfverallt der civilisation och kultur befinna sig i stigande, med omisskänneliga tecken gifvit sig tillkänna, och vi hysa den förmodan att tidnings- och romanlitteraturen för detta behofs uppfyllande ingalunda göra tillfyllest. Förgångna tidsåldrars tanke- och handlingssätt, äfvensom enskilda betydelsefulla individers lefnad och öden, skola alltid i sig sjelfva utan diktens brokiga färgläggning vara egnade att väcka den tänkande läsarens uppmärksamhet, och de skola alltid förtjena den så mycket mera då de framställas, väl icke utan all lifiighet och intresse, men dock utan öfverdrift och lånade färger; såväl i det historiska och biografiska som äfven i våra skildringar ur naturens och konstens områden skola vi derföre här öfverallt hålla oss till sanna uppgifter, hemtade ur tillförlitliga källor, och vi hoppas att just sålunda kunna åstadkomma ett såväl genom uppsatsernas väl valda innehåll som rikhaltiga omvexling för den större allmänheten läsvärdt och gagnande arbete. De bildningscirklar som här och der redan i Sveriges större städer börjat bilda sig, torde med skäl äfven på landsbygden kunna vinna någon motsvarighet, och vi föreställa oss att en del uppsatser af dem vi uti detta arbete komma att lemna, för sådana bildningscirklars inrättande och ändamålsenliga verksamhet skola kunna bereda ett icke olämpligt material, samt sålunda utgöra ett tjenligt supplement till den inom vårt fädernesland sedan längre tid kända tidskrift som fått namn af *Läsning för folket.*

Bland de blifvande källorna för arbetet torde vi främst böra nämna Chambers i hela Storbritannien allmänt berömda och värderade populära arbeten, som till 100,000-tals exemplar spridas öfver hela verlden; men äfven ur andra utländska skrifter skola vi införa lärorika för verkets plan passande afhandlingar. Ett häfte om 72 sidor, innehållande så mycket som hvarje häfte af «Läsning för folket,» utkommer hvarje månad, åtföljdt af en mängd upplysande träsnitt, och lemnas till det billiga priset af 14 kop. 1—4 häftena äro att tillgå.»

Ett *antiqvariskt* fynd har nyligen blifvit gjordt i Åbo under gräfningarna för de nya quaierna vid Aurajoki. På 5 alnars djup, 3 à 4 alnar från åbrädden, funnos på lerbotten omkring 400 mindre silfvermynt, de flesta så kallade bracteater och till storlek jemförliga med nuvarande fem och tiokopekar. De flesta ha i aversen en öppen krona och i reversen ett upprättstående lejon. Några hafva af arbetarne förskingrats, men 360 äro hembjudna kronan till inlösen. Åbo Underrättelser meddela den upplysning af Dr Pinello att denna trakt af staden ända till 1827 års brand varit bebygd med gamla hus, som fordom bebotts af domkyrkans prelater och hvilkas källrar efter branden igenfyllts. Mynten anses tillhöra folkungaperioden (1250—1364), äro sannolikt slagna i Åbo (moneta Aboensis) och följakligen mycket rara. Doktor Pinello har ihågkommit Abo gymnasium med en gåfva af stor märkvärdighet, nemligen ett klosterarbete på pergament in folio, föreställande frälsaren på korset omgifven af jungfru Maria och de tolf apostlarnas bröstbilder. Figurerna förete sig för blotta ögat såsom vanliga teckningar men sedda genom förstoringsglas bestå de af idel skrift. Hvarje figurs innehåll uppgifves med stora läsliga bokstäfver; så t. ex. läses under korset: *Crucifixus continet: passionem ejus secundum Johannem et alios orat.;* kring Marias bild: *B. Virgo continet: Ave Maria*, *Salve regina*, *Ave M. santa;* kring Petri: *S. Petrus continet Pater noster et Credo in Deum patrem;* likaså vid de öfriga. Uti en gåfvan åtföljande skrifvelse har doktor Pinello upplyst att detta ovanliga konststycke under Tyska trettioåriga kriget, då Svenskarne stormade klostret Rochnitz i Prag, blifvit taget af Erik Soope och sedermera förvarats inom Soopeska familjen. Numera är arbetet till skyddande för vidare förstöring inlagdt i glas och ram, samt uppställdt i gymnasium.

Hr *Liljas lånebibliotek* i Åbo, som nyligen blifvit öppnadt, är tilltaget i stor skala och såsom det synes väl inrättadt. Det innehåller icke mindre än 13,000 band såväl inhemsk som Svensk och annan utländsk litteratur, deribland väl också en del antiqvariska skrifter. Biblioteket hålles öppet alla dagar ifrån kl. 9 förmiddagen till kl. 2, samt ifrån 3 till 8 eftermiddagen; afgiften 3 à 5 Rbl s:r för år samt successivt lägre ända till 5 kop. för dagen, är icke synnerligen hög. En afgift af 10 Rbl per år, berättigar utom andra förmåner till fritt val af böcker för 7 Rbl att behållas, en punkt i stadgarna som sannolikt bringar fördel åt både bibliotekets ägare och låntagarena, emedan en familj sålunda kan både förse sig med lektyr hela året om och dessutom en liten boksamling för skäligen billigt pris. Vi förutsätta nemligen att de böcker emellan hvilka en sådan låntagare får välja äro dugliga. Katalogen är delvis redan tryckt samt för öfrigt färdig i manuskript att med det första tryckas. Detta lånebibliotek lärer, olikt de flesta andra dylika inrättningar, innehålla böcker icke blott i alla skönlitterära brancher, utan ock i alla vetenskapsgrenar — hvilken uppgift väl ändock icke får tagas efter bokstafven — således äfven räkna på en annan lärdare klass af läslystna än den publik som vanligen uppehåller lånbiblioterna. Att äfven solidare läsning tillhandahålles Åbo publik är allt ganska godt, emedan det enda offentliga bibliotek der finnes, nemligen gym-

nasii, icke är eller kan vara synnerligen väl försedt i andra brancher än egentligen lärda; men till en början komma väl lånen att blifva jemförelsevis få ifrån den hårdsmältare litteraturens område, emedan utom universitetet öfverhufvudtaget ett ganska ringa antal läsare sysselsätta sig med grundliga studier och dessa få vanligtvis sjelfva förskaffa sig de behöfliga böckerna. Dock skall man utan tvifvel göra den erfarenheten att en lätt tillgång till ett bibliotek i betydlig mån utvidgar kretsen af solidare läsare, och derföre har en inrättning sådan som denna mycken förtjenst. Att bibliotekets ägare tillika är bokhandlare har naturligtvis förmånligt inflytande på bibliotekets halt, emedan den nya litteraturen derigenom genast kan blifva tillgänglig för låntagare. Det i Helsingfors för någon tid sedan etablerade lånebiblioteket, som misslyckades till följe af bristfällig vård och oförmåga att motsvara publikens fordringar, lärer hafva lemnat grundstommen till det nya i Åbo, hvilket säkerligen kommer att hafva bättre framgång. I Helsingfors, der ett icke obetydligt antal mer eller mindre publika bibliotheker finnas med vetenskaplig litteratur, skulle ett lånebibliotek enkom för skönlitteratur eller annan lättare lektyr vara mest på sin plats, och utan tvifvel ganska väl bära sig. Ty att de inrättningar åt detta håll som tid efter annan funnits här, icke kunnat hålla sig uppe i längden måste tillskrifvas endast felaktig vård eller misstag i principen för stadgarna, och obekantskap med publikens fordringar. För öfrigt vore lånebibliotekers inrättande i städerna en högst önskvärd sak, helst i förening med någon bokhandel; allmänhetens kunskapsfond skulle derigenom betydligt ökas och den litterära publiken årligen blifva allt mindre fåtalig än den beklagligen nu är. I Hr Liljas lånebibliotek exponeras för närvarande en tafla af Hr *Blackstadius*, föreställande Väinämöinen bestrångande sin kantele. Den är målad i Paris och derifrån hit öfversänd för Finska konstföreningens räkning. Konstnären, som nu vistas uti Italien, har ej blott genom taflans ämne gjort den till Finsk, utan äfven under sin fleråriga vistelse i Åbo utbildat sin talang samt med värma fästat sig vid vårt land, ehuru icke född Finne. Målningen berömmes af tidningarna; för Helsingfors publik sparas den förmodligen till konstföreningens i vår skeende exposition.

Med öfverskriften: *Traditionen om Aksborg* har oss tillhandakommit en liten uppsats af historiskt syfte, som väl ursprungligen icke varit ämnad för en större offentlighet än den att uppläsas på en studentafdelnings möte, men som dock torde förtjena att publiceras hvad det hufvudsakliga beträffar. Den unga författaren, sjelf hemma ifrån Akkas, upphörde redan för 6 år tillbaka att finnas bland de lefvandes antal. Såsom en historisk notis taga vi oss friheten här meddela följande ur nämnda uppsats: «När och af hvilka Aksborg blifvit anlagdt, derom tiga häfderna. Historien berättar blott att Aksborg, ett slags fäste inom Akkas socken, förstördes af en hop unga män från Nowgorod år 1292. Vidare säges det att fiendernas framfart denna gång måtte hafva varit grym och för Tavasterna länge känbar; ty Finlands dåvarande biskop Magnus måste nedsätta den skatt han laggt på inbyggarena ifrån fyra skinn på hvarje bågskjutande man till tre, och denna lindring fortfor ända till Benedicti tid, som var biskop i Finland 1321—1339. Detta är i korthet allt hvad historien vet om Aksborg, eller egentligen om dess förstöring. Sjelfva namnet Aksborg talar visserligen icke för ett Finskt ursprung; men hvad som egentligen talar derför är den omständigheten att Svenskarne, under den tid af omkring 40 år som förflöt ifrån Birger Jarls tåg emot Tavastarne och anläggningen af Kronoborg 1249 till Aksborgs förstöring 1292, hvarken hade tid eller ens behof af att anlägga något annat fäste i närheten af Tavastehus slott, utan att de fastmer genom sistnämnda slotts befästande så betryggat sin makt att de ej mera behöfde frukta att af innevånarne fördrifvas eller tillintetgöras. Det är äfven

bekant att Tavastarne efter Birgers återtåg icke gjorde något försök att afskudda sig Svenskarnes välde och religion, och denna omständighet torde vara ett öfvertygande bevis på Svenskarnes öfverlägsna herravälde öfver landets invånare. Om nu Aksborg vore en Svensk anläggning, så är det svårt att fatta huru inga upplysningar om dess grundläggning eller ålder skulle finnas qvar, då vi likväl äga dylika om de flesta andra Svenskarnes anläggningar. Dessutom hade Svenskarne äfven efter dess förstöring återuppbyggt det, om deras välde varit vacklande och Kronoborg otillräckligt för deras bestånd. Att Aksborg således varit ett urfinskt fäste, att det vid Svenskarnes tåg till Tavastland af dem blifvit eröfradt och måhända till större delen raseradt, lärer man således med säkerhet kunna antaga, ehuru det genom ombyte af besättning äfven ombytt namn samt enligt traditionens uppgift sin bestämmelse att vara fästning. Arvidsson anför i «Tillägg till Rühs Finska historie» att *Lehrberg* i sin äldre Ryska historie «med Aksborg vill förstå något fäste, det Tavastarne i likhet med sina stamförvandter i Estland och Liefland hade uppbyggt inom Akkas socken.» Detta Lehrbergs påstående antager äfven Arvidsson för sannolikt på den grund: «att Finnarne äga en inhemsk benämning på fäste, nemligen *linna*, att i närliggande socknar ännu finnas namn deriverade af *linna*» — såsom förhållandet verkligen är med Linnais by i Sääksmäki, liggande invid ett högt brådstupande på slätten enstaka stående berg — «och att fordom funnits ruiner, hvilka gåfvo tillkänna någon art af befästning.» Helt annan är emellertid traditionen om Aksborg, den jag vill framställa sådan som jag under sommaren 1843 var i tillfälle att höra den af en gammal soldat. Jag hade en klar och varm eftermiddag i augusti vandrat i skogen och kom kort före solens nedgång till en smal ås som kallas *Hietais* och stryker fram ifrån nordvest mot sydost. På den sydostliga sidan ligga lågländta ängar, genom hvilka en å i många böjningar slingrar sig; på den nordvestliga åter vidsträckta åkrar med många enrisbeväxta höga backar. Akkas kyrka ligger på yttersta sydostliga spetsen af åsen och under den *Toijala* by, med sitt präktiga gästgifveri. Sjelfva åsen är beväxt med enrisbuskar och smärre granar; närmast kyrkan stå en hel hop backstugor. Härifrån pläga en stor del af socknens allmoge släpa sand på sina landsvägar. När jag kom till dessa sandgropar helsades jag af en gammal känd gubbe, en soldat som deltagit i 1808 års blodiga slag, och sedan vi satt oss frågade jag honom om han hört talas om något slott eller fäste i denna socken, som hetat Aksborg. «Visst har jag det,» var hans svar, «men det lilla jag derom hört eller minnes, förtjenar knappt att tala om; allt är väl icke heller sannt, ty om fordna tider och händelser berättas mycket som en förståndig man icke kan tro.» Jag uppmanade den gamle att berätta hvad han visste, och han fortfor ungefär sålunda: «För flera hundrade år tillbaka — det är troligt att våra förfäder då ännu bekände påfvens lära — skall här hafva stått en kronofogdes ståtliga gård, vid namn Aksborg. Rik och betydande måste han visst hafva varit, ty om det är sannt som några herrar sagt mig, skall en kronofogde i fordna tider hafva varit mäktigare än en landshöfding i våra dagar och ett fögderi då vidsträcktare än nutidens län. Äfven hans gods och lefnad tillkännagåfvo stora skatter, ty luckorna till hans fönster och portarna till gården hade varit af rent jern. Vid sina bad hade han alltid nyttjat vört i stället för vatten. Många gårdsfogdar förvaltade hans vidlyftiga jordbruk, medan han sjelf årligen reste omkring i sitt vidsträckta fögderi och af allmogen med hårdhet och orättvisa prejade stora skatter, af hvilka han förde en del till konungen i Stockholms stad, som skall ligga mer än hundrade mil härifrån öfver hafvet. Det hände sig då en julqväll att flere slägtingar och vänner från vidt aflägsna socknar kommo till fogden på Aksborg, för att hos honom fira sin julhelg. Med glädje hade den mäktiga rika mannen rikeligen undfägnat sina gäster och de åto och

drucko med fröjd. Men vid aftonbordet fattade en af fremlingarne den skummande ölpokalen och drack sin väns den rika fogdens skål — såsom herrarne ännu i dag hafva för sed — och gladde sig öfver hans välstånd och lycka, samt önskade att de aldrig måtte vika ifrån honom eller hans efterkommande. Dertill hade den förnöjda värden med trotsig sjelfförtröstan svarat: paha on juurtunutta pajupensasta hävittää (svårt är att förstöra en väl rotad videbuske). Men menniskan vet ej hvad henne i nästa stund kan öfvergå. Efter måltidens slut spändes modiga fålar framför granna slädor och värden med sina gäster reste till Sääksmäki kyrka — ty vår kyrka hade då ännu ej funnits till, såsom det säges *). Men när de återvände från kyrkan kommo de till rykande ruiner af kronofogdens gård; ty elden hade under kyrktiden kommit lös och förvandlat hans höga byggningar jemte skatterna inom dem till aska och grus. Sålunda straffade Herren honom för hans hårdhet och orätträdighet emot folket och den nyss så starkt rotade videbusken var nu uppryckt och drefs omkring såsom en ruska af fjärdens vågor.« På min fråga om han icke kunde närmare uppge sjelfva stället der gården stått, svarade den gamla knekten: «Hvilken annan än Gud kan numera med säkerhet säga det? men här vid vägen ser ni en grop kringmurad med till en del redan nedrasade stenar, och i sandgroparna här på andra sidan om oss hittade man i min barndom några rostiga jernstycken, utan att man vet hvartill de blifvit begagnade, samt en tunntapp af messing, kanske någon qvarlefva af den mäktiga mannens öltunnor. Af allt detta tror man att gården stått på detta ställe och haft ett herrligt läge; ty en sägen går äfven bland folket att åkrarna derborta nedanom åsen fordom utgjort samma sjö med Wanajavesi, och att de många kullarna på dem varit skogbeväxta holmar; detta är äfven troligt, ty vi se huru sjöarna årligen falla mer och mer.» Detta är traditionen om Aksberg, sådan den ännu lefver i några äldre personers mun inom församlingen. Historiens och traditionens stridiga berättelser om dess förstöring låta svårligen förena sig. Lättast kunde man kanske förklara saken så, att Svenskarna efter Tavastlands underkufvande bortgifvit Aksborg åt någon af sina betydande tjenstemän; att denne åter hos invånarne väckte hat och bitterhet emot sig då han indref skatter, dem de förut ej varit vana att erlägga; att hans straff af dem betraktades med fägnad såsom en rättvis hämd, och sålunda bibehöll sig längre i minnet än de tätt och ofta inträffande fiendtliga infallen — straffet, det vill här säga branden, må då hafva skett af våda, eller verkligen blifvit anstiftad af en skara härjande Novgoroder.»

*) Först år 1483 blef Akkas skiljdt från Sääksmäki.

Finska litteratur-sällskapets sammanträde den 3 december var utmärkt genom flere prof på allmänhetens deltagande för sällskapets sträfvanden. Då anmäldes nemligen tvenne betydliga penningegåfvor och ett löfte om försträckning såsom prenumeration. Akademiska sång- och orkesterföreningarna hade tisdagen den 2 december gifvit en konsert, hvaraf behållna inkomsten utgörande 200 Rbl silfver lefvererades åt Litteratursällskapet. Savolax-Karelska studentafdelningen aflemnade 115 Rbl s. som blifvit sammanbragta genom subscription inom den; båda dessa gåfvor lemnades utan speciel uppgift om deras användning. Dessutom företeddes en skrifvelse ifrån Finska litteratursällskapet i Wiborg genom hvilken detta sällskap erbjuder sig att aflemna 200 Rbl s. till afbetalning på tryckningskostnaden för det Svensk-Finska lexikonet, och i ersättning för denna summa emottaga exemplar af nämnda lexikon såsnart det utkommit, således i egenskap af prenumerationsmedel med bibehållande af bokladspriset. Med glädje emottogs naturligtvis detta vänskapsfulla anbud, och skulle i sådant fall härvarande sällskap icke sända ifrågavarande lexikon till försäljning i Petersburg, Wiborg och S:t Michel förr än de prenumererade

exemplaren derstädes vore utsålda. Genom gåfvor har sålunda kassans bestånd blifvit ansenligen förbättradt och all utsigt är att de nästa vår eller sommar förestående dryga tryckningskostnaderna skola kunna betäckas utan uppskof. Till biblioteket anmäldes följande gåfvor: af Estländska litteratursällskapet i Reval: «Ehstnische Volkslieder, Urschrift und Übersetzung von H. Neus, 2:e Abth. Reval 1851;» af stud. Järvinen: afskrift af en längre runa om Nystadska freden; af Stefan Taskinen: 5 handskrifna runor af gifvaren sjelf författade; af doktor Lönnrot: en samling handskrifna sagor; af f. d. skepparen Raussi: en större samling nya ord, hvilken såsom ett lexikaliskt bidrag skulle öfversändas till doktor Lönnrot; och beslöts att såsom gengåfva för detta bidrag tillsända Raussi några af sällskapet utgifna skrifter. För öfrigt anmäldes att tryckningen af den Svensk-Finska ordboken nu såvida framskridit att 13:e halfarket (bokstafven H) nyligen lemnat pressen.

Akademiska sångföreningens konsert den 2 december i universitetets solennitetssal var nästan så talrikt besökt som utrymmet medgaf. Man anmärkte att den stora kören af ungefär 100 röster sjöng stycken på fyra språk, Svenska, Finska, Tyska och latin; den i ordningen sista sången begärdes och sjöngs dacapo, och publiken fägnade sig i allmänhet åt de vackra framsteg studentsången genom nämnda förening gjort. Thema med variationer för 2 violiner af Kalliveda utfördes med mycken skicklighet af tvenne amatörer i orkesterföreningen, och Hr Gehrman bidrog med en nummer, «Elegie sur la mort d'un objet cheri par B. Romberg,» till konserten. Den med smak utförda vacrka kompositionen applåderades lifligt. Hr Cygnæus deklamerade ett stycke ur femte akten af det dramatiska arbete «Clas Flemings tider» han författat och som innan kort utkommer i bokhandeln. Konserten hedrar sång- och orkesterföreningens medlemmar, ej blott för det musikaliska värde den i sig sjelf ägde, utan ock för beslutet att använda inkomsten till ett så vackert ändamål, och vi älska att tro det mången åhörare infann sig derjemte äfven för detta sednares skull.

För öfrigt hafva vid universitetet blifvit utgifna flere disputationer sedan senaste nummer utgafs. Såsom stipendiatteser har professor *Aminoff* utgifvit: «Meletemata philosophiam historiae universalis spectantia;» ett specimen för docentur i matematiken, nemligen: «De lineis et superficiebus se invicem tangentibus,» af magister *Karl Vitalis Hammarin*, ett specimen för docentur i litteraturhistorien: «De Galfredo Chaucero poeta statuque ante eum poesis Anglicae» af magister *Alexis Theodor Gldsen*, samt 6 exercitie-disputationer hafva dessa tider utkommit. De senare äro: «Nal och Damayanti en Indisk dikt öfversatt från Sanskrit» af doktor *Herman Kellgren*, 1—3 partikeln med respondenterna Bernhard Paldani, Karl Albert Strengell och Karl Emil Frosterus; «Strödda anteckningar rörande grunderna af arithmetiken och geometrien samt arithmetiska geometrien» af professor *Nath. Gerh. af Schultén*, 11:e och 12:e delen med resp. Gustaf Oskar Nordström och Elias Wilh. Grenman; «Rättshistoriska bidrag till tolkningen af 1734 års lag» af professor *Johan Filip Palmén*, 9:e delen med resp. August William Forsten. Universitetet har genom döden förlorat en af sina äldre medlemmar sedan Åbo-tiden, professor emeritus kollegiirådet *Nils Abraham af Ursin*, som afled den 27 november efter blott 2 veckors sjukdom. Han var född den 17 augusti 1785 uti Iittis, blef student 1805, filosofie doktor 1810, medicine licentiat, 1812, slottsläkare i Åbo 1813, kurator för Wiborgska afdelningen 1809—1814, kirurgie adjunkt 1813, medicine doktor såsom primus 1817, anatomie prosector 1818, allmän vaccinator för Finland 1813—1824, anatomie och fysiologie professor 1825, inspektor för Wiborgska afdelningen 1825—1832, universitetets rektor åren 1839—1845, kollegiiråd 1842, adlad 1845,

ledamot i Finska vetenskaps-societeten 1838, och dess ordförande 1842. Utom tal och 6 akademiska programmer torde prof. Ursins tryckta arbeten icke vara flere än följande specimina: «De morbis viarum lacrymalium cognoscendis et curandis» 1813, «De angina polyposa» 1816—1822, «De respiratione» 1824, och ett föredrag inför vetenskaps-societeten 1843: «Granskning af grunderna för ansvarighet hos en af starka drycker öfverlastad, vid företagen eller underlåten handling,» samt någon artikel i Finska Läkaresällskapets Handlingar. Såsom praktiserande läkare prisas hans välgörenhet mot och vänliga vård om stadens fattiga sjuka.

Med fägnad finner man att ej blott alla årets Finska tidningar hålla sig uppe och annoncera sitt fortfarande för nästa år, utan att också deras antal torde komma att förökas med ett nytt blad under den gamla firman *Oulun viikko sanomia*, hvilken skulle utkomma en gång i veckan på ett halft ark. Innehållet torde blifva öfvervägande ekonomiskt, och det kunde icke skada om tidningen gjorde sig till någon slags organ för Uleåborgs Hushållnings-sällskap, om hvilket allmänheten eljest icke får veta någonting. Äfven det Wiborgska landtbruks-sällskapet har trädt i skuggan sedan «Lukemisia maamiehille» upphörde; men det är icke godt att sällskaper för allmänna intressen iakttaga fullkomlig tystnad. Man misstänker då så lätt att de lida af letargi och overksamhet, hvilken i sådant fall också småningom infinner sig. Dock är redan i allmänhet en Finsk tidning i norra Österbotten högeligen af behofvet påkallad, och redan staden är stor nog att till en del uppehålla ett lokalblad. Bland de förut befintliga Finska tidningarna hafva Åbo-bladen hållit sig väl uppe, med undantag af *Kristillisia sanomia* som varit af ganska klent innehåll men i alla fall har sin gifna publik såsom partiskrift; och *Suometars* innehåll har ansenligen förbättrats i de senaste numrorna. *Maamiehen ystävä* fyller behjelpligen sin plats, och måhända äfven månadsskriften *Kristillinen huvittaja*, ehuru man låtit förstå att den rönt föga uppmuntran från allmänhetens sida. Dess spridning beror mer än andras på presterskapets åtgärd, emedan hvart häfte är beräknadt på att kunna spridas särskildt. Med sitt alltför ringa utrymme kan likväl ingen af alla dessa tidningar höja sig till någon betydenhet, eller synnerligen inverka på sin publiks upplysning; de äro alla veckoblad eller månadsskrifter, och måste alla företrädesvis afse en publik ur den arbetande klassen. Deri ligger en brist och en olägenhet som för närvarande icke står att afhjelpas. Suometars korrespondenter i senaste nummer omnämna bland annat att ett sockenbibliotek kommit till stånd i Muhos, till hvilka några bönder lofvat lemna rika bidrag; men det Wiborgska lånebiblioteket, som för flere år sedan inrättades af bokhållaren Pynninen, säges numera lida brist på låntagare och derföre icke kunna förse sig med nyare litteratur. Orsaken kan väl vara blott tillfällig och öfvergående; men om det är vigtigt att bringa nya inrättningar till stånd, så är det ändå nästan vigtigare att uppehålla gamla goda anstalter och uppehållandet behöfver och är lika väl värdt ansträngning som nybildandet. Anskaffandet af små bokförråder för Finska läsare har visat sig såsom ett temligen allmänt behof och företagen åt detta håll hafva haft snabb framgång; men om de skulle få samma efemära karaktär som en del folkskoleföretag haft, så vore med den vackra början icke mycket vunnit. Om flere följande år skulle blifva lika fattiga på nya Finska folkskrifter som det innevarande, så kunde man med skäl befara en stagnation i läslusten — men måhända föra kommande dagar med sig rikare skördar. Saken hör den egentligt Finska pressen till att begrunda.

Vid Sällskapets *pro Fauna et Flora Fennica* sammanträde den 28 november anmäldes såsom inlemnade tvenne handskrifter: *Revisio synoptica apum borealium comparatis*

speciebus Europae mediae af doktor *W. Nylander*, och *Naturhistoriska iakttagelser* af provincial-läkaren doktor *Ehrström*, hvilka båda komma att lemnas till införande uti «Notiser ur sällskapets förhandlingar.» Vidare anmäldes följande gåfvor till samlingarna och biblioteket: af professor C. H. Boheman: «Årsberättelse om framstegen uti insekternas, myriopodernas och arachaidernas naturalhistorie, 1847 och 1848,» «Bidrag till Gottlands insektfauna,» och «Scyomenii, Pselaphii och Clavigeri funna i Sverige»; af kontraktsprosten Sadelin: «Botaniska Notiser» för åren 1844, 1849 och 1850; af kommerserådet Vendelin: en ifrån Lappfjerds socken hemtad högst besynnerligt formad tall-qvist, på hvilken barken utvidgat sig så betydligt att de små utgreningarne till en del blifvit förenade under samma öfverdrag; af handlanden Oskar Fontell: 1 ex. anser torqvatus, skjuten i Kristinestad; af studeranden Nils Lund: 12 species molluscer samlade i Pargas; af studeranden Skogman: 35 species lichenes och 1 ex. oenothera biennis ifrån trakten af Åbo; af profesorn J. M. af Tengström: 2 ex. ammodytes tobianus. Upplästes protokollet vid den inventering af sällskapets arkiv ordföranden professor Moberg och biblioteksamanuensen Elmgren den 26 nov. företagit; och beslöts att en katalog öfver sällskapets boksamling med det första skulle upprättas. Anmäldes att sällskapets intendenter studenterna *E. Nylander* och *Chydenius* upprättat kataloger öfver samlingen af lichenes och musci, hvilka kataloger inlemnades till arkivet.

Det stora praktverket: *Monument de Ninive*, *decouvert et decrit par P. E. Botta*, *mesuré et dessiné par E. Flandin*, *publié par ordre du gouvernement*, Paris 1850, har nu kommit universitetsbiblioteket tillhanda. Det innehåller utom text 360 plancher i största imperialfolio, är fördeladt i 5 tomer och utgafs i 90 livraisons. Texten är tryckt i samma stora format som plancherna och dessa äro utförda med den största möjliga elegans och noggrannhet, upptagande afbildningar dels af basreliefs, dels af kilskrift i en ofantlig mängd. Verket är, såsom våra läsare sedan början af året torde erinra sig, skänkt af Fransyska regeringen, och utgör en prydnad för biblioteket. Sjelfva upptäckten och det genom ihärdig forskning lyckade dechiffrerandet af den besynnerliga skriften, har väckt ofantlig sensation inom den lärda verlden, och tidskriften Frey innehöll en längre artikel om densamma. Vid seklets början lyckades man dechiffrera pyramidernas i Egypten hieroglyfer, det är också icke längesedan Indiens forntid fick ljus genom vetenskapen; sålunda dyker det ena för tusental år sedan ur historien försvunna folket efter det andra ånyo upp liksom ur jorden, och man häpnar för de ansträngningar en så tidig civilisation måste hafva kostat, efter hvad de qvarblifna minnesmärkena gifva vid handen.

Den tid instundar då jullitteraturen, d. v. s. det litterära skräpet begynner öfversvämma boklådorna. Vår inhemska press har emellertid föga befattat sig med denna slags spekulation förr än i år, då det förljudes att åtskilligt smått kram äfven hos oss skall komma i dagen. De svenska bokhandlarena äro deremot outtröttliga uti att öfversända dylika kramvaror till oss. Det vore förspilld möda att uppräkna ens en del af dem, och de behöfva ingen annan rekommendation än permarnas, liksom de merendels ej förtjena någon annan. Men bland solida arbeten nämnas såsom nyss utkomma: *Geijers samlade skrifter*, sednare afdelningens 2:a band (5 bandet af det hela), innehållande början af Svenska folkets historia; *Anjous Svenska kyrkoreformationens historia*, 3:e och sista delen, som går till Upsala möte. För de liturgiska oredligheterna som här behandlas och som äfven mycket upprörde Finland, torde denna del vara af mera intresse för oss än de föregående. Vidare «Grunderna för den Kristna tideräkningen» af *P. W. Bergstrand;* «En vinter och tvenne somrar bland fjellen» af *A. V. Malm*, en li-

ten resebeskrifning från Lappland och Svenska Finnmarken; «Om nordens äldste beboere og deres efterladte minder af *Fr. Klee*, en liten skrift om 67 pag. som torde förtjena uppmärksamhet äfven af våra fornforskare, ehuru vi visserligen icke våga underskrifva alla författarens påståenden och hypoteser. Den stora samlingen *Tusen och en natt* i öfversättning fortfar att utgifvas och har redan hunnit till några och trettio häften. Nyligen anmäldes äfven *E. J. Stagnelius gesammelte Werke deutsch von K. L. Kannegtesser*, hvilken öfversättare förut återgifvit Vitalis m. fl. Svenska skalder. Den Svenska studentsångens förnämsta representant O. *Lindblad* har i Köpenhamn utgifvit ett häfte innehållande *Fyra sånger för 4 mansröster, komponerade af O. Lindblad;* sångerna äro 1 Slottet vid jätten Finns krypta», 2 Korsarens brud,» 3« Sångfoglarne,» 4 «Sjöröfvarsång.» Bergstedt, som eljest mycket befattat sig med Shakspeare, har i de sednaste tider äfven företagit sig att recensera academiska disputationer, ett öfverhufvudtaget otacksamt göromål. Man har i Upsala försökt hvarjehanda medel att förmå magistrarna att sjelfva författa sina gradual-disputationer, och till sednaste pro motion har det såtillvida lyckats att af 93 kandidater 47 sjelfva författat sina disputationer, och det är dessa Bergstedt summariskt bedömmer. Kronprinsen hade till 1848 års promotion anslagit tvenne premier för sådana disputationer, hvartill den filosofiska faculteten lade ett tredje, och beslöt sedermera att betyg skulle gifvas öfver gradualdisputationernas såväl innehåll, ifall de voro författade af kandidaterna sjelfva, som försvar; och att dessa betyg skulle tagas med i beräkningen vid bestämmandet af hedersrummet. Följderna af detta åtgörande sägas hafva visat sig förmånliga. Det vida vägnar största antalet disputationer af detta slag äro historiska och arkeologiska, berörande fäderneslandets öden. Vid Norges universitet har man ett sätt att speciminera för academiska läraretjenter, som torde förtjena efterföljd. Den sökande skall nemligen hålla 3 profföreläsningar: en föreläsning efter eget val och förberedelse, en annan extemporerad öfver ett blott några timmar förut gifvet ämne, en tredje, som får vara skrifven, öfver ett af faculteten förelagdt ämne hvarmed någon slags disputation lärer vara förenad. Både kunskaperna och isynnerhet förmågan att göra kunskaperna fruktbärande pröfvas derigenom ganska noga.

S. E.

Nyss utgifna böcker:

Om nattfroster i Finland af *Gustaf Gabriel Hällström.* Helsingfors 1851. 68 pag. Hr L. Alms förlag. Aftryckt ur Finska Hushållnings-Sällskapets Handlingar 2:a delen, och bibehåller sitt värde ännu, ehuru jemt ett halft sekel förflutit sedan afhandlingen först såg dagen. Pris: 20 kop.

Ur lifvets strid. Skådespel i 5 akter af *F. Berndtson.* Andra upplagan. 105 pag. Helsingfors 1851. Denna upplaga har 4 rader pag. 77 olika dem i den första upplagan, som utsåldes inom några få veckor efter det den blef tillgänglig — en för våra litterära förhållanden sällsynt framgång. D:r Berndtsons förlag. Pris: 50 kop.

Saarna rukous-sunnuntaina *Pietari Murbeckilta.* Suomentama. Porissa 1851. 48 pag. Pris: 10 kop. K. F. Sjöbloms förlag.

Ny Abc- och läsebok för barn af *P. U. F. Sadelin.* Åbo 1851. 60 pag. J. W. Liljas förlag. Pris: 20 kop. Med en plansch och djurafbildningar på omslaget.

Hanna. En dikt i tre sånger af *Johan Ludvig Runeberg.* Tredje oförändrade upp-

lagan. Helsingfors 1851. 11 pag. Öhmanska bokhandelns förlag. Pris: 40 kop.

Aura XII. *Det gråa slottet*, original af förf. till Granriskojan. Åbo 1851. 394 pag. J. W. Liljas förlag. Pris: 70 kop.

Undine. Ny bearbetning af Fortunatus. Öfversättning från Tyskan. Helsingfors 1851. 47 pag. I. Alfthans förlag. Pris: 40 kop.

Ordbok till Svenska och Finska Farmakopén. Helsingfors 1851. 49 pag. Öhmanska bokhandelns förlag. Utgifven af professor A. Moberg.

Hertigens dotter, sorgespel i 5 akter af *Goethe*. Öfversättning af G. A. Avellan. Björneborg 1851. 132 pag. K. F. Sjöbloms förlag.

Porträtt af J. L. Runeberg, måladt af A. W. Ekman, litograficradt i Åbo af I. Reinberg. J. C. Frenckell et Sons förlag. Pris: 1 Rbl.

Vårt land, sång af Fr. Pacius för pianoforte, med variationea af *M. Bernard.* Petersburg 1851. Pris: 60 kop.

Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning utgifves nästkommande år 1852 af samma redaktion och på samma sätt som innevarande år. En nummer om 4 ark utkommer hvarje månad på tider som för utgifningsorten hvarje gång särskildt annonceras. Prenumeration emottages på alla postkontor i landsorterna med 2 Rb. 30 kop. s. försändningsprocenten inberäknad, och i Helsingfors med 2 Rb. s. i Öhmanska bokhandeln, der äfven utdelningen sker.

Rättelser: Pag. 252 spalten 1 sista raden, står: «underläkaren doktor Pipping» men bör vara: *doktor Idman.* Pag. 254 sp. 1 raden 10 står: «Merimasku,» bör vara: *Friskala ägor å Hirvensalo ö.*

Helsingfors, Finska Litteratur-Sällskapets Tryckeri, 1851.

Imprimatur: *C. A. Sanmark.*

LITTERATURBLAD

FÖR ALLMÄN MEDBORGERLIG BILDNING.

N:o 10 Oktober 1851.

Litteraturöfversigt.

1. *Thomas Arnold, biografiskt utkast utgifvet af Lars Stenbäck.* Wasa 1851. 127 pag. Pris: 50 kop.

Föreliggande bok har enligt företalet för afsigt att ådagalägga hvilken väsentlig inverkan lärarens personlighet och karaktär har på en skola. «Troligen uti intet enda stånd» säger bearbetaren, «är sjelfva personens inre halt och beskaffenhet så maktpåliggande och oafbrutet verksam, så afgörande och ingripande som i skollärarekallet, der det väsentligen kommer an på andens omedelbara inverkan på anden, på den menskliga personlighetens lefvande makt och inflytelse. Denna kan aldrig ersättas af de bästa anordningar eller af den allvarsammaste yttre disciplin, ej heller af de mest bevekliga lärdomar, föreskrifter och förmaningar. Den ständiga och nära beröringen mellan lärarens person och elevernas gör ovilkorligt att den ande som lefver hos den förre, hans andliga rigtning och tillstånd omedvetet och omedelbart inverkar på eleverna och allraegentligast bestämmer deras uppfostran, förlamande eller lifvande, besmittande eller förädlande.» Så sannt än detta i allmänhet är, gäller det dock icke ensamt om skolan, utan äfven om en stor mängd andra befattningar der framgången måste byggas på allmänt förtroende; ty detta sistnämnda kan icke vinnas genom annat än en pålitlig karaktär, en aktning bjudande personlighet. Läroståndet, skollärare, prester och framförallt universitetslärare, må väl företrädesvis behöfva denna personlighetens inverkan för att lyckas i sina sträfvanden; men mången annan som till följe af sitt kall lefver i offentlighetens dager kan icke heller umbära densamma utan att lida nederlag. Blott mekaniska förvaltningstjenster, der blott inregistrerande eller bokstaflig tillämpning af gifna reglor är hufvudsaken, hafva inga personer utan blott noggranna arbetare af nöden. Men hufvudsumman af texten, att skolornas reform och välbefinnande till ganska väsentlig del beror på ett lyckligt val af lärare, är likväl i hög grad värd uppmärksamhet och förtjenar att behjertas. Så tydlig och klar än satsen synes vara, så har den dock föga blifvit tillämpad, utan man har ansett allan rättfärdighet uppfylld om blott någon åtoge sig att vara skollärare och det för minsta möjliga pris. Att i Arnolds exempel visa hvad en eminent personlighet kan göra af en illa inrättad skola, när han med hela sin själ egnar sig åt densamma, är ändamålet med denna bok.

Utgifvarens åtgörande vid den har inskränkt sig till att i sammandrag öfversätta en bearbetning på Tyska efter det Engelska originalet: *The Life and Correspondence of Th. Arnold* af A. P. Stanley. Den Tyska bearbetningen är af Karl Heintz. Genom denna dubbla öfversättning har väl åtskilligt gått förloradt, och sammandragens vanliga ojemnhet och luckor kunna äfven här observeras; isynnerhet synes det som urvalet af de bref här meddelas icke skulle vara det lyckligaste. Största delen af bokens volym uppta-

ges nemligen af Arnolds korrespondens, men ganska många bref behandla alldeles samma ämne, hvarigenom enformighet uppkommer och Arnolds grundsatser åskådliggöras företrädesvis blott från en sida.

Arnold var en mycket from man af det gammaldags slag som i England ofta anträffas, och de här anförda brefven beröra religiösa ämnen nästan mer än pedagogiska. Han baserade sin skola på en allvarlig religiositet, uttryckt i dagliga andaktsöfningar mer än i teologisk undervisning; han predikade sjelf hvarje söndag i skolan och hade en noggrann presterlig själavård om alla sina elever. Hans starka inverkan på eleverna var nästan ännu mer af presterlig än pedagogisk art, åtminstone så mycket man kan finna af detta biografiska utkast. Arnold var emellertid i hög grad tolerant med afseende å dogmer, och bemötte med vänlighet sina elever äfven om de tillhörde religionssekter som mycket afvika från högkyrkans läror, exempelvis Unitariernas; i politiska frågor synes han hafva varit ganska frisinnad och varm för folkets bästa. Ty framförallt var Arnold en praktisk man af äkta Engelskt skrot och korn; ehuru skriftställare, grep han ej till pennan eljest än då han trodde något praktiskt syftemål dermed kunna vinnas. Klassiskt lärd och med förkärlek omfattande Tukydides och Plato, senterade han företrädesvis Greklands och Roms historie och filosofi, således ej formen utan innehållet hos de klassiska författarena. Likaledes hade de många band predikningar han utgaf, användningen på lifvet till mål. I statsekonomiska och pedagogiska frågor hörde han till progressisterna och tog liflig del i den starka agitationen för reformbillen. «Ingenting» skref han i ett bref 1830, «är så revolutionärt, emedan ingenting är så onaturligt och för allt samhälle förderfligt som vanan att fasthålla sakerna i sitt gamla skick under det hela verlden enligt sjelfva lagarna för dess skapelse är i ständigt framskridande; och orsaken till allt ondt i verlden kan härledas från denna menniskoslägtens och förderfvets naturliga men dödliga villfarelse att vårt åliggande närmare är att conservera, men icke att förbättra. Den är vår ruin, individers, skolors och folkslags ruin.» Och i ett annat bref af 1835: «Jag har kommit till den öfvertygelsen att conservatismen alltid är falsk, så helt och hållet falsk i sin princip — i alla tider efter syndafallet och på alla orter utom i paradiset — att om också en föreslagen reform för ingen del vore den bästa möjliga, så är den likväl god nog såsom en triumf öfver konservatismen. Denna är nemligen det sämsta extremet enligt Aristoteles begge definitioner: först emedan den allramest är motsatt den rätta midten, alltsedan menniskan blef förderfvad; och för det andra, emedan den är den enda hvartill vi alla allramest äro böjda. Ty jag sjelf är konservativ af all min håg och lust, och annorlunda endast genom en ansträngning af mitt förnuft eller min grundsats, så vidt man för öfrigt öfvervinner sina onda böjelser.» Med dessa grundsatser och då han i religiöst afseende med häftighet bekämpade Puseyismen, var det icke underligt om Arnold blef föremål för ett dödligt hat å ena sidan, medan man å den andra visade honom den största uppmärksamhet, ehuru han aldrig egentligen slöt sig till något parti.

Thomas Arnold var rektor eller direktor för en privatskola i Rugby ifrån 1827 till sin död 1842. De sista dagarna af sin lefnad var han derjemte professor i nyare historien vid Oxfords universitet, ehuru han icke hann hålla mer än några få af ett ofantligt antal åhörare besökta föreläsningar. Såsom man vet äro de flesta utmärktare skolor i England privata inrättningar, hvilka just genom denna sin egenskap hafva mycket frihet att gestalta sig efter behofvet eller efter utmärkta pedagogers godtfinnande. Skolan i Rugby var emellertid tilltagen i stor skala och blef det än mer när Arnolds rykte ditlockat en talrik skara elever. Och han verkade med oförtröttadt nit ej blott för denna skolas höjande i värde, utan äfven för det Engelska skolväsendets förbättring i allmänhet; hans metoder och inrättningar blefvo snart ett mönster för andra skolor, och hans pedagogiska

såd gällde mycket på den tiden. Emellertid synes han icke hafva synnerligen excellerat i metoder, utan den hufvudsakliga grunden för hans inflytande var hans egen personlighet, hans kraftfulla karaktär och för sig sjelf klara själ, hvilken åter icke kunde improviseras eller imiteras vid andra skolor. Och utan tvifvel är det upplyftande att sysselsätta sig med en sådan utmärkt mans biografi, hvarföre utgifvarens företag att göra honom bekant för vår allmänhet är värdt allt erkännande; till ursäkt behöfdes ingalunda det lika falska som triviala skälet: «emedan vår tid ingen rikedom har på markerade, högsinta och illfärdiga karaktärer.» Ända ifrån skrifkonstens uppfinning, och kanske redan en rund tid förut, har man klagande skrifvit: vår tid är fattig på utmärkta personer; och våra efterkommande i 20:e led skola kanske klaga: vår tids menniskor äro blotta pygméer i jemförelse med dem som lefde i medlet af 19:e seklet. Något ideal må läsaren för ingen del vänta sig hos den raska skriftställaren, pedagogen och predikanten Arnold; många af hans meningar och åsigter kunna nu redan bevisas icke hålla profvet ens på långt när. Han var till och med i många afseenden rätt klen hvad den teoretiska insigten beträffar, hvari han förrådde många sitt lands vanliga fördomar; men kraft i viljan och en liflig verksamhet i en viss klart fattad riktning och kärnfull vältalighet, detta var hans starka sida och gjorde honom förtjent af den uppmärksamhet han vann. Innan hans rykte ännu stadgat sig, år 1831, utgaf han en veckoskrift *The Englishmans register*, som likväl snart dog af brist på deltagande eller till följe af utgifvarens brist på tid att leda företaget. Eljest skref han en mängd folkskrifter och enskilda uppsatser i åtskilliga tidskrifter, som merändels hade antingen religiösa eller politiska ämnen till föremål. Om skriftställeri för folket yttrade han följande 1832: «Jag förutsätter att ändamålet är deras undervisning, hvilka äga få böcker och ringa skolbildning. Men all undervisning måste vara sammanhängande och det är detta folket behöfver; det måste hafva för sig grundprinciperna och omfattande konturer af det som ur dessa principer följer; icke en samling af enskilta historier ur naturkunnigheten eller om den eller den orten, om den eller den personen — hvilket allt kan vara underhållande nog, men icke lärorikt för sådana som helt och hållet sakna all slags ram, inom hvilken de kunde ordna denna blandade undervisning. Och jag tror, om det bedrefs med någon talang, så skulle en sammanhängande undervisning vara till och med mera lockande än denna nu brukliga röra af stumpar och fragmenter. Framförallt akte man sig att meddela allsingen undervisning. Det är numera fåfängt att säga, det religiösa frågor ligga öfver de fattigare klassernas fattningsförmåga; de kunna väl göra det, men de ligga likväl icke öfver deras missförstånd. Man må vilja det eller icke, så skola de tänka och tala om dem, så att det dock till slut vore bäst att de lärdes att tänka och tala riktigt. Fraser som förut hjelpt bra nog, väcka nu endast förakt; det leder till intet att tala för arbetarena om «vår rena apostoliska kyrka» och om «vår ärorika statsförfattning,» de hafva för båda ingen respekt, utan man måste ställa sig på en högre ståndpunkt och visa att vår afsigt icke är blott att försvara särskilta inrättningar, utan att upprätthålla eviga grundsatser och principer hvilka stå i fara att råka i vanrykte genom fel och brister i de inrättningar, som påstå sig förverkliga desamma. Ingen mensklig makt förmår bevara vår kyrka sådan den nu står; min fruktan är, att om vi icke inse det, så skola vi komma in i det Amerikanska väsendet och se till kristendomsundervisningen alldeles inga statsmedel lemnade.»

2. *Uusi ja vakaa ilman-ennustaja* eli maanviljelijöille tarpeellisia tietoja sään eli ilman-muutteista, ynnä lisäys sisältävä sekä tavallisten ristinimein merkitystä että osoitusta lyhyimmistä matkoista kaupunkein ja postikonttorein

välillä Suomen suuri-ruhtinanmaassa. Porissa. 1851 36 pag. Pris: 10 kop K. F. Sjöbloms förlag.

Redan af den långa titeln kan läsaren finna att denna bok är en liten folkskrift innehållande hvarjehanda utan någon egentlig plan sammanfördt. Ty ju längre titeln är desto kortare plär boken vanligtvis vara. Huru utförlig titeln än är, ser man dock icke af den att boken äfven innehåller en samling af 107 Finska ordspråk angående väder och vind. Innehållets brokighet bör emellertid icke klandras, utan tro vi tvärtom att just detta rekommenderar boken hos allmogen och påskyndar dess afsättning; den svarar ungefärligen emot hvad man i den Svenska folkskriftslitteraturen kallat «nyckel» eller «bihang till almanacken.» Med väderleksspådomarnas pålitlighet bör recensenten icke taga så noga, ty hvar och en spåman har ju af gammalt rättighet till de två vilkoren: att spå sannt eller osannt; och någongång i tiden måste det väl hända att ett väderleksmärke slår in. Utgifvaren har också haft försigtigheten att bereda läsaren på möjligheten att spådomarna icke alltid skulle slå in; och till bokens fördel bör medgifvas att den upptagit en stor mängd på verklig naturkunskap grundade förebud, som således äro säkra. Att en god del skrock följer med är naturligt; något nytt är att *Herschels* väderlekstabell efter månens uppgång finnes här intagen, ehuru den berömda astronomen visserligen icke lyckats i sin väderleksprofetia. Likadant öde att omsom uppfylla än det ena än det andra af de två vilkoren hade den Svenska väderleksprofeten, om hvilken alla våra tidningar i sommars visste berätta, åtminstone hvad väderleken i vårt land beträffade. Således är resultatet af alla härtills i den vägen gjorda försök och ansträngningar det: att väderleksvexlingens grund och orsak ännu återstår att finna. Frågan är emellertid så vigtig att fysikerna icke skola hvila förrän de funnit gåtans lösning; och den kan icke lösas på någon annan väg än observationens. Man har till en del derföre med stora kostnader föranstaltat magnetiska och meteorologiska observationer på flere från hvarandra vidt aflägsna punkter af jorden; och Helsingfors har ett ibland de bäst inrättade dylika observatorier. Ännu ser man väl intet närmande till den beniga frågans upplösning, men företaget är också ännu alltför nytt, för att några säkra resultater skulle kunna dragas.

Bihanget till den lilla skriften upptager i alfabetisk ordning en öfversättning på hvarje af de namn som förekomma i almanacken, och angifver datum för desamma. Några dopnamn som icke finnas i almanacken hafva blifvit tillagda. Då nästan alla namnen förvara minnet af något helgon eller någon martyr, så hade en kort uppgift om dessas lefnad utan tvifvel varit mera upplysande än den ofta nog sväfvande och godtyckliga öfversättningen. Allmogen hade då tillika fått veta att namnens bibehållande i almanacken är en qvarlefva ifrån katolicismens tider, då mässor lästes för hvart och ett af dessa helgon eller martyrer på deras dagar. Det blef också småningom i norden sed att taga sig ett rus det eller det helgonet till ära, hvaraf namnsdagskalasen leda sitt ursprung. Då nu hos protestanterna helgonen förlorat sin helgd och hvardagsmässorna blifvit afskaffade, så vore utan tvifvel tid på att från almanacken utstryka större delen af obskura martyrer och i deras ställe sätta namn som lysa i den verldsliga historien, och företrädesvis i fäderneslandets. Man skulle sålunda uppresa en den mest lysande minnesvård åt fädernеslandets och menskligheten̄s forntida välgörare och heroer; välförståendes att icke heller bibelns och den kristna kyrkans verkligt stora män skulle få glömmas i denna årliga minnesbok.

Afståndet mellan städerna i Finland visas i en tabell som är vidfogad i slutet. En del exemplar af boken äro tryckta på fint papper med brocherade omslag och ganska vackra till utseendet; men större delen af upplagan har det för Finska skrifter vanliga papperet, som ingalunda kan kallas godt. Man har ännu icke kommit så långt i förläggare-

väg att man finner sin uträkning vid att trycka folkskrifter på drägligt papper, ehuru behållningen i de flesta fall icke skulle blifva mindre om också allmogen finge läsa böcker med hvitt papper i stället för grått.

3. *Roosa Tannenpuristа. A. Räty Ruotsista Suomentanut.* 174 pag. Pris: 25 kop. Öhmanska bokhandelns förlag.

Denna berättelse är af samma författare som de omtyckta folkskrifterna *Genoveva af Brabant* och *Eustakius*, samt har äfven råkat få samma öfversättare till Finskan som de nyssnämnda. I Finsk drägt hafva både Genoveva och Eustakius redan upplefvat 2 upplagor och rönt stark efterfrågan bland allmogen, hvilket ger förmånligt vitsord både om öfversättningen och originalet. Man kan deraf sluta att äfven denna *Kristof von Schmidts* berättelse *Rosa af Tannenburg* skall göra lika lycka som de tidigare öfversatta. Der finnes hos alla en dragning åt det religiösa, åt legenden, som behagar pluraliteten af Finska läsare, och framställningssättet är dessutom ganska populärt, fastän med någon ansatts till sentimentalitet. Historien om Rosa skall egentligen framställa kärleken till föräldrar, hvarföre äfven det fjerde budordet blifvit satt såsom motto på titelbladet; denna moraliska tendens genomgår hela arbetet, utan att dock förorsaka tråkighet mer än i början, der beskrifningen om huru modren undervisade sin dotter måhända är något för mycket långdragen. För öfrigt löper berättelsens tråd ganska lätt och håller läsarens uppmärksamhet vaken. Här bestås icke några underverk, utan händelserna försiggå tendligen naturligt i medeltidens smak, då våldet och egenhandsrätten var allena gällande. Det är nemligen ett stycke Schwabisk riddarhistorie, som vänder sig kring slotten Tannenburg och Fichtenburg, hvilkas ägare bekrigade hvarandra. Rosas uppoffrande kärlek till sin far och försonliga välgörenhet emot dennes dödsfiende besegrar slutligen fiendens hat och åstadkommer en försoning som med mångfaldig lycka och ära belönar den älskade dottren. Hufvudpersonen Rosa är tecknad med mycken lifighet och talang samt konsentrerar alltigenom intresset kring sig; hennes far skildras deremot mer sentimental än som passar sig för den råa medeltiden. Riddaren på Fichtenburg undergår en förändring i sitt vilda lynne som kanske icke är tillräckligt motiverad af glädjen öfver hans sons räddning.

Öfversättningen är en högst välkommen gåfva för vår Finska på underhållande lektyr så fattiga litteratur. Väl har språket sina egenheter som ingalunda kunna gillas och lemnar hvad korrektheten beträffar rum för åtskilliga anmärkningar; men det är dock flytande och begripligt, liksom i Hr Rätys öfriga öfversättningar, och mången hård provincialism har här försvunnit som ännu träffas i Genoveva. Sina företal gjorde öfversättaren dock klokast uti att lemna bort, ty de höra föga till saken och underlätta alls icke sjelfva styckets rätta uppfattning. Trycket är sämre än första upplagan af Genoveva, ehuru pappret är klanderlöst.

Kunde en mängd dylika skrifter som denna åstadkommas på Finska, så skulle de utan tvifvel mycket bidraga till att utbilda stilen och befordra läslusten. En annan berömd folksskriftsförfattare *Zschokke* är redan förmånligt känd i Finska litteraturen genom *Kultala*, som också upplefvat 2 upplagor; och denna författares ganska talrika berättelser — nu äfven tillgängliga i Svensk öfversättning — skulle bland andra förtjena att ihågkommas och införlifvas med vår inhemska litteratur, för sina rena moraliska tendenser och populära framställning. Mången nyare förf., exempelvis *Jeremias Gotthelf*, vore värd en lika uppmärksamhet, men ändock borde allrahelst Svenska originaler uppsökas, emedan de behandla förhållanden som mest likna våra och emedan stilens förtjenst i allmänhet är större hos Svenska än Tyska produkter. Det i förra nummern omnämnda «Sockenbiblioteket» skulle åter måhända kunna erbjuda flere allvarsamma undervisande artiklar passande för den

Finska läsande publiken, ty det lånar till det mesta ifrån utmärkta Engelska folkskriftsförfattare, således ifrån en god källa. Dock är speciell påpekning onödig när mängden ibland hvilken man kan välja är så stor att urvalet just derföre gör bryderi.

3. *Peter Schlemihls förunderliga historia af Adelbert von Chamisso.* Öfversättning från fjerde Tyska upplagan. Helsingfors 1851. 92 pag. J. Alfthans förlag. Pris: 35 kop.

En i öfversättning på flera Europeiska språk känd saga af verldsomseglaren, botanikern och lyriska poeten *Chamisso* i Berlin, hvars samlade «Werke» utkommo i Leipzig omkring 1842 utgörande 6 à 7 små band. Han tillhörde en ifrån Frankrike under revolutionen emigrerad Fransysk familj, gjorde tjenst såsom Preussisk officer, och skref denna saga under de stora verldstilldragelserna år 1813. Genom föreskickade bref till och ifrån E. Hitzig och Fouqué gör han dessa sina samtida delaktiga i sagans utgifvande. *Chamissos Werke* utgöras dock mest af reseanteckningar, bref och små lyriska stycken, hvarföre han icke intar något synnerligen utmärkt rum bland Tyska skalder, ehuru nu ifrågavarande saga gjort mycken lycka och verkligen utvecklar en ganska originell idé. I Engelsk öfversättning har den isynnerhet vunnit mycken popularitet. Det är Peter Schlemihls egen berättelse om huru han i en obevakad stund och af begär efter penningar sålde sin skugga åt den leda frestaren för Fortunati penningpung som aldrig kunde tömmas, utan gaf altmera guld ju mera man tog ut ur den. Han blef derigenom en bottenrik man, men led smälek och föraktades af alla menniskor för det han i solskenet icke gaf någon skugga; denna brist gjorde honom olycklig hela lifvet igenom, tills han kastat den förtrollade penningpungen ifrån sig och lefde i en ödemark skild från alla menniskor. Straxt efter det han sålt sin skugga och förföljts af folk på gatan med ropet: «hederligt folk taga sin skugga med sig när de gå ut i solskenet,» yttrar han: «redan då anade jag att lika mycket som guldet här på jorden öfverväger förtjensten, lika högt bör skuggan ställas öfver sjelfva guldet; och likasom jag fordom uppoffrade rikedomen för mitt samvete, hade jag nu bortgifvit min skugga för blott guld; hvad skulle, hvad kunde det numera blifva af mig på jorden!» Och när han slutat berättelsen om sina lidanden, så länge han genom guldrikedomen var fängslad vid frestaren, säger han: «Min vän! vill du lefva ibland menniskorna så lär dig framförallt värdera skuggan, och dernäst penningen; men vill du endast lefva för dig sjelf och ditt bättre jag, o då behöfver du intet råd.» Sagans uppränning är originell och med talang utförd samt i hög grad underhållande. Öfversättningen är ganska ledig, men på sina ställen icke fri från några mindre fel, t. ex. på de här anförda ställena. Emellertid tvifla vi icke på att sagan skall med nöje läsas och räknas bland den bättre delen af jullitteraturen, hvilken eljest gerna bjuder på sagor och förunderliga fantasins lekar. Företaget att till denna jul erbjuda vår allmänhet öfversättningar af inhemsk fabrik, förtjenar bifall, då så råkar hända att originaler icke stå till buds. Vi hafva nemligen flera af samma slag än denna att omnämna, de öfriga dock af mindre allvarlig tendens än den nu anmälda.

3. *Undine. Ny bearbetning af Fortunatus.* Öfversättning från Tyskan. Helsingfors 1851. 47 pag. J. Alfthans förlag. Pris: 15 kop.

Denna lilla saga har egentligen *Fr. de la Motte Fouqué* till författare, ehuru den, såsom titeln utvisar, sedermera blifvit omarbetad i sammandrag. Bearbetningen synes dock icke hafva förbättrat sagan, utan heldre förfuskat den, ehuru hufvuddragen förblifvit

desamma. I allmänhet äro sagorna, lika väl som de lyriska dikterna, högst ömtåliga för ändring och vidrörande; derföre tro vi att öfversättaren gjort bättre uti att följa Fouqués originalskrift. Öfversättningen är för öfrigt god och gjord med skicklighet. Undine är en najad, en af hafvets elfvor, dotter till vattnens konung; hon vistas en lång tid bland menniskor, vinner deras kärlek och förälskar sig i en riddare, som slutligen blir henne otrogen och dör, hvarefter Undines källa kärleksfullt sorlar invid hans graf ännu i denna dag. Dikten är fantastisk i folksagans manér och sysselsätter behagligt läsarens fantasi för en stund. För barn är den dock mest egnad, liksom öfverhufvud hela sagolitteraturen, och väl är när den uppträder i så oskyldig form som denna. Någon sens moral innehåller den icke, hvilket också icke är nödigt; till den sagofulla medeltiden som i sitt dunkel lemnar så fritt spelrum för fantasin, förlägges äfven denna enkla under-berättelse om riddaren Huldibrand och vågens sköna, lifliga, troget älskande dotter.

6. *Sago-under af Bernhard Görwitz.* Öfversättning. Helsingfors 1851. 116 pag. J. Alfthans förlag. Pris: 40 kop. s.

Innehåller 8 sagor, nemligen: 1. Nyårsnatten, 2. Prins Stjerneljus och Majros, 3. Lappeliten och Lumpeliten, 4. Historien om lillfingret, 5. Mormors handske, 6. Det hvita berget. 7. Drömboken, 8. Det runda fönstret.

Såsom man finner redan af titlarna höra de till den klass af sagor som söka sin egentliga publik ibland barnen; den tredje är hållen ungefär i samma stil som Andersens sagor, men så mycket vi kunnat finna föga lyckad. Bland de öfriga finnas flere lyckade, exempelvis «Det hvita berget» och «Drömboken,» äfvensom den andra i ordningen. Flere ibland dem och isynnerhet den fjerde hafva någon moralisk tendens, hvilken i allmänhet vid sagor icke bör förkastas om den blott visar sig otvunget och icke gör hela fantasistycket till en kommentarie öfver någon torr sentens, ty i detta fall förfelas ändamålet helt och hållet. Sagan är fantasins mest kapriciösa barn, och kastar helst af sig alla slags bojor; ty i motsatt fall förlorar den sin grannaste prydnad, sina fjärilvingars stoft, samt blir krampen och ful. Måhända är just derföre intet slag af poesi svårare att rättvist bedömma ur sin rätta synpunkt. Om de fantastiska bilderna, huru äfventyrliga de för öfrigt än må vara, dock äga en viss afrundning, fullhet och helgjutenhet, så äro de utan tvifvel af värde, och man kan då saklöst lemna alla andra synpunkter å sido samt antaga sagan för lyckad. De halfva, blott sväfvande antydda bilderna förråda genast en fantasi hos författaren som icke ägt nog styrka eller rikedom att skapa någon fullständig tafla, någon plastiskt fulländad scen; och halfheten förstör intrycket samt gör af det hela blotta croquier utan saft och utan hållning.

Om ifrågavarande sagosamling kan dock i allmänhet fällas ett förmånligt omdöme, såvida flertalet verkligen utvisar en rik och originell fantasi. Också synes öfversättningen vara ganska skickligt gjord, med ett lättflytande korrekt språk, ehuru vi visserligen icke varit i tillfälle att med den jemföra originalet. Den till sitt yttre rätt vackra lilla boken är derföre ett väl passande bidrag till vår jullitteratur, och förtjenar i sin mån att utränga en god del af det tallösa skräpet som vanligen bjudes åt små läsare jultiden. Man bjuder vanligen sagor, och vi vilja ingalunda vara med om att fördömma denna barnsliga oskyldiga litteraturgren, när sagorna äro goda, ehuru gammalt och klokt folk föga kan finna något nöje eller någon uppbyggelse af dem; idel undervisande och lärorik läsning skulle säkerligen komma barnens fantasi att förtorka eller magra, öfriga själsförmögenheter till föga fromma. Ty kunskaper äro visst en dyrbar egendom, men utan en smula fantasi skola de ligga döda och ofruktbara i

minnets förrådskamrar, och poesin i lifvet flyr bort för den som ensidigt odlat blott förståndssidan i själen. Vi behöfva väl icke tillägga att det vore lika falskt och förderfligt om man å andra sidan undanhöll eller för länge uppskjöt all undervisande läsning för barn, om man ville ensidigt rikta och utbilda fantasin. Man har tyvärr äfven härpå ganska många afskräckande exempel. Och den tredje sidan, den praktiska förmågan af handling, som uttrycker sig i imiterande lekar, får ingalunda heller tillbakasättas, ty med förstånd och fantasi kan man ännu vara en opraktisk nolla, en sjukligt ohjelplig vindflöjel som ser verldens gång utan att för sig kunna finna en plats för sjelfständig handling. Denna i de bildade klasserna icke sällan observerade oförmåga till handling har man merendels härledt ifrån fantasins förmyckna sysselsättning i barndomen och skyllt felet på poesin; men rätta orsaken är arbetslösheten i unga dagar och till denna är fantasin alldeles oskyldig. Jemte arbete och tankeodling blir poesin alldrig förmycken, utan någondera af de tre göra de två öfriga att själsutvecklingen tager orätt kosa. Allt detta hör visserligen icke till frågan om *Görwitz Sagounder*, men måhända litet till den om jullitteraturen i trängre mening, det vill närmast säga läsningen för barn, och till frågan om det anspråkslösaste slaget af poesi, de ofta oförskyllt föraktade sagorna.

7. *Hertigens dotter, sorgespel i fem akter af Goethe*. Öfversättning af G. A. Avellan. Björneborg 1851. K. F. Sjöbloms förlag. 132 pag. Pris: 40 kop.

Det är redan tro vi en rund tid sedan *Goethe* studerades med begärlighet och värderades såsom skaldekung. Det är i Finland kanske ett par decennier förlidna sedan den tiden; åtminstone vet det unga slägtet redan ojemförligt mindre om Goethe än ålderdomen, hvars ungdom inföll i Goetheperiodens kulminationstid. Derföre skulle det väcka förundran att se ett sorgespel af den förut så värderade men nu nästan glömda skalden just nu öfversättas och utgifvas, om icke företalet upplyste att manuskriptet till denna öfversättning är 30 år gammalt. Hvad än orsaken må hafva varit dertill att en så förträfflig öfversättning blifvit undangömd ända tills nu, så är dock allmänheten öfvers. tack skyldig för dess publicerande efter en mansålders förlopp. Väl har «*Die natürliche Tochter*» — sådan är originaltiteln — undertiden förlorat mycket af sin kredit, och gått miste om den popularitet hon utan tvifvel ägde omkring 1820, då äfven några andra Goetheska stycken hos oss öfversattes; men förf. namn är dock en borgen för att hon ännu med välvilja emottages af allmänheten.

Goethe har i allmänhet en afmätt köld, en episk intresselöshet som förnämt stöter läsaren ifrån sig och håller deltagandet på behörig distans. Denna köld förnekar sig icke heller här: man kan temmeligen oberörd genomgå det svala sorgespelet till slut. Det har föga handling och utvecklingen försiggår lugnt inom hufvudpersonen Eugenias bröst; i landtlig ensamhet och oskuld uppfostrad, upphöjes hon plötsligt till största ära vid hofvet såsom nära beslägtad med konungen och gläder sig barnsligt stolt åt glansen som skall omgifva henne, men genom intriger störtad och landsförvist återfår hon slutligen förmågan af stilla resignation och ger sin hand åt en assessor långt borta från hufvudstaden. Hennes fars förtviflan då han tror sin dotter hafva störtat ifrån hästen och dött är det mest tragiska i stycket, och beror dock på ett misstag, på okunnighet om sanna förhållandet. Man finner detta vara förlitet att uppbära intresset hos *åskådaren* hela fem akter igenom; men scenerna äro med konstnärlig fulländning utförda, språket har en klassisk afrundning och karaktärerna stå klara fram för *läsaren*, samt äro sanna. Det är således ett dramatiskt poem för begrundning i lugn; det hänför icke, men vinner på förnyad bekantskap.

Hvad öfversättningen beträffar så tveka vi icke att förklara den för ett mästerstycke i sitt slag. Den är så trogen att man nästan igenkänner hvarje originalets ord och alltid hvarje af dess tankar, den skulle utgöra en ypperlig hjelpreda för skolgossen som mödosamt explicerar Goethe; icke dess mindre löper versen ganska lätt och språket är fullkomligen felfritt. Ingen hårdhet i vändningar, ingen knaglighet i metern, ingen Germanism förråder, oaktadt den fullkomliga troheten, att stycket är en öfversättning; man finner att den genomgått en mångfaldig och skicklig filning innan den fått se dagens ljus. Derföre kan öfversättningen läsas med fullkomligt lika fördel som originalet, ty ingen af det senares tankar har gått förlorad vid omklädningen i Svensk drägt, åtminstone så vidt vi af delvis anställd jemförelse kunnat finna. Derom behagade läsaren sjelf dömma efter genomläsningen af den äfven i typografiskt afseende ganska vackra boken. Vi skola såsom prof anföra ett ställe ur 5 aktens 6:e scen der Eugenia och Hofmästarinnan stå sörjande vid hafsstranden för att landsflyktiga lemna fäderneslandet:

Eugenia.

Så blef då nu det herrligaste rike
Och denna hamn, der folk i grupper hvimlar
För mig en öken — och jag är allena!
Här dömma ädla männer efter lagar,
Här lyssna krigare på afmätt ord,
Här bedja klosterskaror fromt till himlen
I mödor sträfvar mängden efter vinst;
Och jag förskjutes utan lag och dom,
Ej någon hand beväpnar sig för mig.
För mig är hvarje fristad stängd och ingen
Vill våga till min fördel några steg.
Förvisning! ja det grymma ordets vigt
Mig redan trycker ner med all sin börda.
Ren känner jag mig som en bruten lem,
Den kroppen, frisk ännu, ifrån sig lossar.
En skendöd liknar jag, som sjelfmedveten
Ett vittne till sin egen likfärd ligger
Med rysning, lam, i dunkel dröm försänkt.
Förskräckliga nödvändighet! Men hvad?
Är mig ett val ej unnadt? Kan jag då
Ej fatta i den mannens hand, som ensamt
Af mig värderad, bjuder mig sin hjelp.
Och kan jag det? jag borde ju förneka
Den börd, som ryckte nyss mig upp så högt,
För evigt skilja mig från all den glans
Som hoppet målat! det förmår jag ej!
O fatta mig då, våld, med kopparnäfvar,
Du blinda öde, ryck mig mäktigt bort.
Det val, som svigtar mellan tvenne onda,
Är svårare än sjelfva olyckan.

Hofmästarinnan.

De komma! bära mina saker bort
Det sista som af dyrbar egendom
Jag äger qvar. Blir det mig ock beröfvadt?
Man för det öfver och jag måste efter.
En gynnsam vind rör vimplarna åt sjön,
Snart får jag se hur alla segel svälla.
Der löser flottan sig från hamnens bugt
Och nu det skepp som bära skall mig arma,
Man kommer, fordrar mig om bord, o Gud!
Är himlen då af koppar öfver mig?
Och tränger ej min jemmerröst igenom?
Må ske då! jag vill gå. Men skeppet ej
Skall sluka mig inom sitt fängsels rum;
Den sista planka hvilken för mig öfver,
Skall bli det första trappsteg till min frihet.
Emottan mig då, böljor, fatten mig
Och sänken, fast omslingrande, mig neder
I skötet af er djupa, lugna graf.
Och när jag se'n har intet mer att frukta
Af denna verldens orättrådighet
Så sköljen sist min bleka kropp till stranden,
Att någon from, välsignad själ må reda
Åt mig en graf i fosterlandets jord.

Denna tragiska hotelse uppfyller hofmästarinnan dock icke, utan de stanna båda qvar i fäderneslandet, och sorgespelet slutas emot vanligheten med hufvudpersonens giftermål, utan någon endas död. Icke dess mindre går en tragisk ton igenom det hela, och Eugenias lysande förhoppning om glans och ära försvinner genom intrigens makt och ett af

den nyfikna flickan begånget förhastande. Stycket har dessutom den egenheten att förf. afklädt det all individualitet, allt sken af historisk verklighet, för att låta det gälla allena såsom en poetisk skapelse, en sedemålning i allmänhet; här förekommer nemligen ingen enda person namngifven med undantag af Eugenia, icke heller något ställe uppgifvet vid namn, utan blott en tjock skog, hertigens rum och en hamn vid hafvet. Personerna benämnas blott: konungen, hertigen, grefven, hofmästarinnan, en sekreterare, en katolsk prest, en assessor, en guvernör, en abedissa, en munk. Denna obestämdhet och allmänhet utöfvar en kylande inverkan och kan i allmänhet icke gillas i dramatiska produktioner, den ursäktas blott när såsom här förf. snille förstår att det oaktadt inlägga i stycket en poetisk halt af varaktigt värde.

8. *Det gråa slottet, original af förf. till Granriskojan.* Åbo 1851. 394 pag. J. W. Lilljas förlag. Pris: 70 kop.

Utgör 12:e delen af *Aura*, denna samling af skådespel, noveller och annan skönlitteratur af inhemsk tillverkning dels i original dels i öfversättning, som bland andra förtjenster äfven haft den att framkalla snart sagdt de första försöken till inhemskt författareskap åt detta håll. Ty undantager man *Murgrönan*, samt Hrr *Topelii* och *Berndtsons* noveller i poetiska kalendrar så torde föga mera i romanväg kunna nämnas än tidningsartiklar, nemligen af tidigare datum än Auras första del år 1847. Väl har samlingen just icke många artiklar af värde, om man ställer fordringarna högt, ja i den förekommer till och med stycken som icke uthärda ens den lindrigaste kritik; men der har uppträdt en och annan ny författare som utan Auras tillvaro måhända icke skulle kommit på tanken att visa sig offentligen, och den inhemska litteraturen kan icke annat än hafva nytta deraf. Ty om än större delen af försöken skulle misslyckas, så är det ändock en vinst när något lyckadt derigenom framkommer. Valet af öfversättningar som hittills förekommit i Aura har icke varit godt; men vi förmoda att det icke stått i förläggarens makt att fritt välja stycken, utan att han nödgats emottaga hvad som erbjudits honom, om han nemligen icke ville se hela företaget afstanna på obestämd tid. Och vi räkna det förläggaren till heder att Aura redan uppnått tolfte delen. Ty vi äro eljest alltför vana vid att se litterära företag begynnas med löften om många goda saker och med programmer i stor skala, men icke dess mindre plötsligt afstanna vid andra eller tredje häftet af brist på uthållighet hos företagets upphofsmän. Vi kunde nämna flere sådana allmänna titlar med en etta eller tvåa nedanföre, hvilkas fortsättning man väntat och kommer att vänta förgäfves. Att på detta sätt alltför snart tröttna, bevisar antingen att planen var obetänksamt uppgjord eller att den ifrån början icke var allvarligt menad; och vår litteratur har ingalunda heder af en sådan flyktighet i företag. Men då nu Hr Lillja genom att så långt fortsätta Aura ådagalaggt att det var allvar med dess program — hvad skönlitteratur på Svenska beträffar — så skulle detta novellbibliotek förtjena medverkan och understöd af dem ibland vårt lands skriftställare som egnat sig åt poetisk produktion.

Hvad nu *Det gråa slottet* beträffar och dess förf., som tagit namn af sin första produkt i novellväg, så yttrade vi för något år tillbaka den förhoppning att «Granriskojans» förf. skulle gå framåt på sin bana och kunna lemna värderika arbeten i allmänhetens händer. Denna vår väntan på verkliga framsteg har dock i flere afseenden åtminstone föreliggande roman icke uppfyllt. I stället för att betrakta *Granriskojan* såsom ett lärospån, ett försök som lofvade framgång vid fortsatta bemödanden, tyckes förf. sjelf hafva ansett den för ett mästerstycke, hvars författande till och med kunde tjena till en rekommendation för andra arbeten af samma hand. Således misströstade förf. om att kunna åstadkomma något bättre än det första försöket, och detta

var redan ett dåligt tecken. Men nu råkar det hända att denna senare roman är sämre än den tidigare, ehuru uppträdande med större anspråk hvad anläggningen beträffar och tilltagen i stor skala. Felen i Granriskojan hafva blifvit qvar och några nya tillkommit, hvarförutan hela förf. riktning här råkat på afväg. «Det gråa slottet» skall vara en produkt ur den ny-franska skolan, med gräsligheter i mängd omvexlande med Almqvistianska bizarrerier i stilen och en misslyckad naivitet i dialogen. Att med all makt lägga an på det grym-gräsliga, och att «invita Minerva» vilja imitera en oefterhärmlig stil, är en falsk riktning, hvilken förf. borde akta sig för. Likaså är det myckna sentimentala pjunket i samtalen ett fel som snart stämmer läsaren emot boken. Med sin vilda uppränning och sitt pjunkiga utförande gör arbetet ett vidrigt intryck på läsaren, och detta motväges icke tillräckligt af den raska vexlingen i händelserna eller intrigens konstigt inveckladе trassel. Ty med natursanningen har det nästan alltigenom burit till fjälls; och denna är ändå i dikten en oeftergiflig fordran. Vi begära ingen trivialitet och icke *blott* vanliga tilldragelser, men äfven den djerfvaste uppfinning af fantasin skall hafva en viss anstrykning af natursanning om den skall kunna anslå sinnena. Det är en stor konst, som dock några utmärkta poeter besitta, att göra det allraovanligaste och osannolikaste naturligt och troligt; den äkta skaldeinspirationen inlägger natursanning i sjelfva sagans fantastiska lekar. Men vår förf. har glömt den klokhetsregeln att den som icke äger förmågan att flyga gör bäst uti att hålla sig vid jorden. Med en mindre djerf uppränning skulle han troligen lyckats frambringa en helgjutnare och bättre dikt. Ty det fordras mera talang än han synes äga för att med snillets skimrande slöja öfverskyla gräsligheterna i skildrade händelser så att de icke hafva med sig något vidrigt eller afskräckande. Så mycket i allmänhet, låtom oss nu se grunddragen i styckets intrig.

Boken är fördelad i tvenne afdelningar, den ena med öfverskriften *Stella*, den andra *Irene*; och båda dessa hufvudpersoner blifva i hvar sin del mördade, och ligga skendöda på sin bädd men qvickna åter vid efter genomgången kris. Den förra förekommer till och med nedkastad i ett kärr genast vid berättelsens början. Kring dessa flickor hvälfver sig berättelsen hela boken igenom. Stella skall vara ett naturfriskt, naivt och lifligt barn, men talar mycket och hjertinnerligen pjunkigt, samt är hel och hållen falskt tecknad; Irenes teckning har något mer sanning i dialogen men icke i handlingen, ty den melankoliskt svärmande flickan försyndar sig utan tillräckliga motiver. De öfriga personerna som hafva vigtiga roler att utföra äro: informatorn magister Thalberg, den räddande engeln hela stycket igenom och som slutar med att blifva greſve, baron Henning, styckets onda genius, den sjufaldiga mördaren och plågaren som slutligen hänger sin egen dotter men ertappas på bar gerning och dör, samt kapellan Ortman, som uppfostrar Stella. Mer passiva äro grefvinnan Henning som sitter 14 år instängd i ett hvalf under byggnaden utan att dö, ehuru hon var skendöd när hon fördes dit, Hr von Nit, den halfförsupna men icke hjertlösa handtlangaren åt baronen vid alla hans brott, samt Assar, en svag själ som vållar Irenes ofärd. Stella och Thalberg befinnas slutligen vara syskon och barn till den inspärrade grefvinnan samt ägare till det gråa slottet, för hvars ägande baronen gjort försök med att aflifva dem under deras barndom. Här är således mer än tillräckligt mordhistorier, som likväl alla hafva en lycklig utgång, och mer än tillräckligt vidunderligheter; exempelvis att baronen i det underjordiska hvalfvet håller ägarinnan af hans egendom vid lif i 14 år ehuru det ifrån början legat i hans intresse att döda henne, och att hon icke dukar under på så lång tid ehuru hon är af en högst sensibel natur och af svag helsa, annat dylikt att förtiga. Stella är utsatt för icke mindre än fyra mordförsök, men genomgår dem alla; uppdragen ur kärret, emottages hon af Ortman såsom fosterdotter, älskas snart af honom och blir gift med honom; dessförinnan

hade baronen igenkännt henne såsom den för död ansedda arfvingen, som i sin barndom blifvit bortröfvad af en lindansaretrupp. Thalberg hade i sin barndom blifvit utsatt på en öde ö för att dö, men upptogs och vårdades såsom en läkares barn, räddade Stella och Irene samt befriade sin mor, den lefvande begrafna, och uppdagade baronens rysliga brott genom modrens berättelser och den svaga Nits bekännelser, hvarigenom stycket når sitt slut, ty hvad som följer derefter hör egentligen icke till saken. Fadren vill tvinga sin dotter Irene att gifta sig med Assar, för att göra denna senare, som är i besittning af vissa farliga hemligheter angående fadren, oskadlig, men hon älskar informatorn Thalberg, nekar bestämdt och misshandlas derföre gruíligt af sin egen far. Denne är mycket illa tecknad, ty man kan af den föregående beskrifningen icke i honom ana någon så våldsam brottsling, om man också anslår hans förmåga af förställning och sjelfbeherskning huru högt som helst. Förf. har synbarligen saknat förmåga att på scenen framställa ett sådant vilddjur, en sådan fulländad djefvul, som baronen enligt de med temlig köld berättade gerningarna skulle vara. Och att sålunda hopa all skuld på en enda, är visserligen icke välbetänkt af en romanförfattare, ifall man icke derjemte äger *Sues* öfverlägsna snille för karaktärsmålning och för skildring af gripande tilldragelser. Mängden af läsare skulle också hellre se dikten röra sig kring mindre svarta sagor.

I denna dikt anträffas i allmänhet en mängd reflexioner, som ofta länge nog afbryta berättelsen, och man kan icke neka att ju flere ibland dem äro falska, ehuru äfven en och annan både sann och pikant observation förekommer. Man kan dock äfven i senare fallet svårligen gilla romanförfattares sed att midtuti berättelsens gång liksom göra halt och sätta sig ned att reflektera och filosofera för egen del, ty det förstör diktens helgjutenhet när förf. sjelf oförmodadt synes i den; rättast är att låta de diktade personerna framsäga reflexioner hvilka man icke vill hålla under skeppan. Ett vidrigt intryck gör det att förf. ganska ofta låter de förnämsta personerna i stycket anlita flaskan för att stärka sitt mod, hvarigenom han t. ex. gör styckets hjelte till en mes, om detder konstiga medlet hade trutit. Bland orimligheterna bör också det räknas att den i 14 år instängda grefvinnan, när hennes befrielsestund slagit, i sjelfva det underjordiska hvalfvet aflemnar en vidlyftig och ordrik berättelse om sina öden och baronens illgerningar, utan att besinna det, i ett sådant fall hvarje ögonblick var dyrbart. Vi hafva förut anmärkt att isynnerhet Stellas dialog är allför hjertnupen för att härleda sig ifrån ett naturfriskt barn; hennes ordrika tal äro icke sällan rätt smaklösa och för ingen del naiva, sådana de ändock egentligen bordt vara. I öfrigt är dialogen icke utan förtjenst. Stilen lider af tankstreck och plötsliga afbrott, samt några vårdslösa talesätt som en förf. med aktning för sin publik icke tillåter sig.

Om vi således icke kunna räkna ifrågavarande dikt till de lyckade, så medgifva vi likväl en stor förtjenst hos densamma: rikedomen på stark omvexling i de skildrade händelserna, hvilken vittnar om en uppfinningsrik fantasi. Den lifliga uppfinningen gör att läsaren för ingen del tröttnar att genomgå den djerfva dikten; men moderation och en smula natursanning hade man skäl att tillönska förf. och hans verk. Ty om diktarens uppfattning af naturen icke är sann och hans inspiration således råkat på afväg, så löper han fara att berätta till och med verkliga händelser på ett högst onaturligt sätt. Den affekterade originaliteten hafva vi förut afrådt förf. ifrån, och göra det äfven nu, ehuru visserligen icke med något hopp att han skall följa vårt råd. Den lägger ett koketteri i dagen som hos läsaren har till följd raka motsatsen af hvad som dermed åsyftas: gör framställningen smaklös i stället för pikant. Långt ifrån att hafva hunnit något mästerskap, som berättigade honom att nämna sig efter det eller det arbetet, har förf. ännu många läroår att genomgå i novellförfattareskapet. Vi tveka icke att han ju framdeles skulle lyckas med

heder genomgå lärokursen, *om* han blott allvarligt sträfvade efter fullkomning och hade mod att öfvervinna felen innan de hos honom utbildat sig till ett ohjelpligt manér. Ty de många dikter af hans hand som varit synliga i tidningar bevittna flit och icke ringa produktivitet. Men de tyckas dock alla vara mer värdelöst framkastade än att de skulle härleda sig ifrån en förf. som har verklig kärlek och aktning för sin konst.

9. *Skaldestycken af Fredr. Cygnæus. Andra delen. Claes Flemings tider, dramatisk dikt i fem akter.* Helsingfors 1851. Pris: 1 Rbl 20 kop. J. Alfthans förlag.

Med synnerlig tillfredsställelse begagna vi det tillfälle som här erbjuder sig att för våra läsare presentera en dikt af så mycket inre värde och med så koliossala dimensioner som *Klas Flemings tider*. Det bör för allmänheten vara så mycket mer fägnande att emottaga detta storartade skaldestycke som det härflyter af en förf., hvilkens mest betydande produktioner datera sig från en förfluten tid som i många afseenden icke mera är vår: ty *Jääkynttilät*, hafva redan sett mer än ett deccennium förflyta, och våra litterära förhållanden 1837 voro i åtskilligt annorlunda än de nu äro. Må det dessutom tillåtas oss att betrakta Hrr *Runebergs*, *Topelii*, *Berndtsons* och *Cygnæi* nyaste dikters innehåll såsom ett tidens tecken: de vända sig alla kring fäderneslandets historie och draga läsarens uppmärksamhet till fosterländska ämnen, i stället för det innehållstoma lyriska sväfvandet i obestämda rymder med kyligt allmänna fraser. Den omisskänneliga dragningen åt det dramatiska skaldeslaget som vårt lands nyare poesi af gedignare halt förråder, skall utan tvifvel bidraga till att hjelpa den inhemska dikten ett godt stycke upp ur sitt lägsta studium, det lyriska klingklanget. Vi tala om «Fänrik Ståls sägner» «Hertiginnan af Finland,» «Efter femtio år,» «Lifvets strid,» «Klas Flemings tider.» Supponera att alla dessa sökt sitt ämne ur Romerska, Franska eller Spanska historien, eller rört sig på verldens allmänning, och således förblifvit utan all färg — sådana aberrationer hafva vi sett vår inhemska poesi alltför ofta göra — så skulle de icke förmått väcka hälften af det intresse som nu och icke ägt ens tredjedelen af det värde som nu, huru mycken talang än må hafva blifvit slösad på dem. Samlingar af så kallade «smärre dikter» må hafva sitt värde såsom ett löfte om något bättre, större och helgjutnare, men ingen gör sig berättigad till rang och värdighet af poet om hans fantasi icke står ut med att producera någonting varaktigare än några tillfälliga utgjutelser för en stund. Någon gemensam skola skola tillhöra de nämnda styckena — hvilka torde få gälla för den Svensk-Finska poesins representanter i nyaste tider — icke så mycket vi kunna finna, utan hafva hvar sin egendomliga färg och originalitet; Runeberg är blott en föregångare för de öfriga, men icke någon skolas hufvudman.

Klas Flemings tider är emellertid ingen dram — dertill äro personerna för litet individualiserade och för mycket ordrika — utan en dramatisk dikt, rik på handling och dramatiska motiver, men icke fri från förf. vanliga djerfva bildståt och tunga stil. Ämnet är naturligtvis historiskt och händelserna till en del passerade, ehuru förf. äfven begagnar poetens rättighet att då och då göra betydliga afsteg ifrån historien. Så t. ex. låter han hufvudpersonen Fleming dö på Åbo slott, ehuru historien förlägger hans dödsbädd till Pojo kyrkas granskap, dit han kommit under en resa som oförmodadt och troligen genom gift blef hans sista; upploppet i Åbo, Johan Flemings kärlekshandel med sin okända syster Matilda, och hans duell med Krasinsky, äro helt och hållet diktade händelser; Bengts beskickning till Fleming i Åbo, Olof Stenbocks misshandling och död, samt Klas Flemings utnämning af Sigismund till ståthållare i Finland med diktatorisk makt, äro i dikten för-

laggda till en annan tid än i historien. Sådana anakronismer äro dock af ingen synnerligt vigt, kunna till och med anses nödvändiga för tidsskildringen, som åter enligt dramatiska lagar bör sammanträngas inom ramen af några få dagar. Säkert är att de många historiska dragens ihopsamlande till den afgörande tidpunkten för Flemings död ger åt stycket mycken både omvexling och sammanhållning. Men värre är att karaktärsteckningen icke torde vara rätt historisk eller sann, åtminstone hvad hufvudpersonen beträffar, ty hvad Kern, Hjort o. s. v. angår torde också historikern nödgas stanna i ovisshet. Totalintrycket af skildringen: att Klas Flemings tid var en i högsta måtto olycklig, ända från grunden upprörd och revolutionär tid, då stora brott och våldsamheter hörde till ordningen för dagen och de vildaste passioner lössläppta qväfde all aktning för lag — detta träffar ganska noga in med den historiska sanningen. Den barska tidens kärfva och slående uttryckssätt i ord får man deremot icke söka här i diktens bildrika konstiga språk, som helt och hållet är författarens, icke de föreställda personernas.

Händelsen föregår omkring medlet af april 1597 i Åbo och trakterna närmast deromkring, på slottet, vid Kustö ruiner och Kuppis källa. Både tiden och lokalen är derföre väl begränsad, ty Stenbocks död och Karin Månsdotters uppträdande hör egentligen icke till stycket. Det var ett skiftesrikt år för Finland året 1597. Tvenne personer, de mest kraftfulla och imposanta på hela den tiden, hade då så godt som delat Sveriges rike emellan sig: hertig Karl och Klas Fleming. Ty den svaga konungen Sigismund uträttade för sin del föga eller intet, ehuru han var orsaken till de svåra slitningarna. Emellan de båda herrarna rådde en dödlig fiendskap, emedan de representerade tvenne stridiga principer: *Karl* Sveriges oberoende af Påleskt och katolskt inflytande, *Klas Fleming* den legitima rojalismen utan alla vare sig politiska eller religiösa konsiderationer. Ingendera var synnerligen nogräknad i valet af medel, båda visste de begagna bilan och inbördeskriget, båda hafva stora brott på sitt samvete. Men Karl var statsklok och ville allvarligt landets och folkets väl, Fleming visste ingenting annat än troheten emot konungen om än riket hade gått under dervid: och tvifvelaktigt är om han ägde den varma känsla för Finska folket som förf. vill tillägga honom. Historien har ock gifvit Karl obetingadt rätt, ehuru man medgifver att Flemingens på sitt sätt redliga sträfvan och väldiga kraft hade varit värd ett bättre mål. Klubbekrigets outsägliga fasor hade då helt nyss gått öfver en stor del af landet, och Pålska krigares öfvermodiga laglösa framfart hade spridt elände öfverallt; det djupaste hat mot Svedje-Klas glödde i befolkningens sinnen, ehuru fruktan och legitimiteten för en tid uppehöll ordningen. Folkets religion, den protestantiska, var hotad, äfvensom bondens egendomsrätt genom soldaternas plundringar och borgläger; uppviglare, utsända af hertig Karl, kringsmögo för att uppmana allmogen till våldsamt afkastande af Flemingens ok, hvars hela slägt redan förut hade namn om sig att vara «bondeplågare» och ägde ofantliga domäner; en flyktig drottning bodde i Finland; en konungamördare irrade der ock; hela Svenska flottan hölls der under Flemings befäl; vilddjuret i menniskohamn Olof Stenbock skyddades af sin slägtinge Fleming; fred med Ryssland var sluten, men villkoren uppfylldes icke af Fleming och kriget hotade hvarje ögonblick att ånyo upplåga; halshuggning och stegling var en alltför vanlig syn. Se der allt historiska förhållanden som utan tvifvel ganska väl egna sig för dramatisk behandling, och som här nästan alla blifvit begagnade för att åstadkomma detta både till motiver och vidd kolossala sorgespel. Lägg härtill, hvad dikten ensam med loflig frihet skapat, att en representant för folkhatet, en qvinna som på ryslig sätt förlorat sin dotter genom Klas Flemings vilda sinnes häftighet, koncentrerar hela sitt lifs verksamhet i bemödandet att hämnas på sin dotters mördare, och slutligen tror sig genom trolleri döda Sigismunds enda

stöd, tillika med Flemings af brodren älskade dotter — och man kan lätt föreställa sig detta innehållsrika styckes gripande effekt. Det är en tidsskildring med starka skuggor och få men så mycket mer framstickande dagrar. Och det bevisar bland annat hvilket rikt material för poetisk behandling Finlands historie har att erbjuda, blott man förstår att uppsöka och begagna det.

Första aktens skådeplats är en koja och en skog invid Kustö ruiner, der den så kallade *hexan* bor, rufvande på hämd öfver Klas Fleming. Hos henne sammanträffa Bengt Bonde, deputerad för allmogen i Österbotten, Daniel Hjort, en student som vistats i Flemings hus men sedermera förrådde hans sak, Olof Stenbock och Filip Kern, konungamördare som orqas af samvetsqval och förmodligen sökte vidskepelsens tröst hos hexan, ehuru deras ärende ingenstädes i stycket nämnes, slutligen hennes fosterdotter Matilda och ett spionerande sändebud från hertig Karl. Hexan, som alltigenom spelar en hufvudroll, spår Flemings död och talar om hämd, Karls sändebud söker förmå den grubblande halffåniga Kern till ett lönnmordsförsök mot Fleming, hvilket han dock afslår, Johan Fleming har ett idyllisk rendez-vous med Matilda, utan att hon vet hans namn och utan att han ännu mindre i den oskyldiga sköna anar en syster. Hennes begäran att han borde hämnas på Fleming landets olyckor, jagar honom förskräckt bort. Andra akten företer slottssalen på Åbo slott der Karls sändebud och allmogens deputerade Bengt hafva företräde efter hvarandra hos Klas Fleming; det förra affärdas med hotelse om arrestering sedan Fleming lockat ur det hertig Karls plan att med vapen intaga Finland, den senare går bort försonligare stämd mot den stränga ståthållaren. Dessa scener framställa Fleming såsom en fin diplomat, mäktig af list och förställning, så att han i början låtsar den största högaktning för sin dödsfiende hertig Karl. Tredje akten visar oss De Vijk och Johan Fleming på en hafstrand, den senare djupt sorgbunden öfver den älskades hämdlystnad; sedermera förekommer ett slagsmål på Åbo torg emellan Polska och Svenska krigare, hvilket slutar dermed att Johan Fleming i duell dödar Krasinsky och hans stränga far Klas Fleming låter sätta sin älskade son i fängelse. Matilda har bortröfvad af soldater blifvit hitförd och utgör en anledning till Johans inblandning i striden, samt till veteranen Olofs och Bengts svåra blessyrer. Den högmodiga och dumma Polacken furst Radzivill, som hållit den nedriga slagskämpen Krasinsky i sitt skydd, näpses här med bestämdhet af Klas Fleming. Den fjerde akten innehåller hufvudsakligen Bengts och Hexans samtal vid Kuppis källa, då den senare yppar orsaken till sin oblidkeliga hämdkänsla och sitt lifs hemlighet: Klas Fleming hade i Svidja gård låtit förbränna hennes lilla dotter i sjudande vatten, på en lös misstanka att hon skulle hafva bortgifvit hans dotter åt soldater och orsakat dennes undergång. Förf. antyder att denna dikt skall stöda sig på någon folksägen, hvilket väl är möjligt ehuru vi icke känna till någon sådan; möjligt är att traditionen om en så oerhörd mordgerning skapades och närdes af folkhatet mot Fleming. Hexan bortförde då Flemings dotter och sörjde för hennes uppfostran, men fick vid en af ståthållaren anbefalld brand tillfälle att säga åt honom den osanningen att hans dotter just då brann i lågorna. För öfrigt uppträda i denna akt Olof Stenbock och Hjort egentligen blott för karaktärsteckningen; den förra bortvisas af Fleming med förakt, den senare känner sin svaga själ böjas under den kraftfulles inflytelse och saknar förmåga att utföra sina beslut om öppen brytning med Fleming. Den femte akten framställer Matildas emottagande i Åbo slott af den ädla fru Ebba Stenbock, Klas Flemings maka; vidare huru Karls sändebud lyckas försåtligt smyga ett giftkonvolut i Matildas händer och inbilla henne att det intaget ägde trolldomsförmågan att göra personer hårda mot all ofärd; ett upplopp organiseras i Åbo och folkhopen strömmar till slottet samt befriar den fängslade Johan Fleming, men ståthållaren förstår att afleda stormen

genom ryktet om sonen Johans giftermål med Matilda, hvilken ansågs vara den mycket populära Hr Gustafs dotter. Inför hela menigheten som stojar och jublar, tömmer han på slottsbalkongen en bägare för kungen och folket, men drycken innehöll gift ditlagdt af Matilda i välmening, hexan infinner sig hos den döende hjelten och marterar honom med påminnelsen om barnamordet, han faller ned död och krossar med sin tyngd tronen i salen vid hvilken han stödt sig. Äfven Matilda dör, och båda föräldrarne underrättas af hexan om hennes börd. Dermed är styckets handling egentligen slut vid 15:de scenen; förf. har likväl ännu fogat dit en scen som skall ådagalägga Karin Månsdotters försonliga och kärleksfulla sinne emot sina fiender, Kern och Olof Stenbock. Denna fullkomligt öfverflödiga epilog är ett lyte hos dikten; ty att i allrasista scenen låta en ny person uppträda och sysselsätta sig med tvenne obetydliga bipersoner, är påtagligen ett fel, begånget måhända af lust att inpraktisera någon försoning, någon ljussida i den alltför mörka målningen. Men ehuru drottning Katarina visserligen skulle höra med till en tidsskildring, så är hennes uppträdande så sent och på detta sätt likväl oberättigadt ur dramatisk synpunkt.

Förf. har tecknat Klas Flemings karaktär ohistoriskt, åtminstone efter det begrepp vi fattat om den djerfva mannen. *Börjeson* i *Erik XIV:s son* har också tecknat honom annorlunda, måhända riktigare, nemligen såsom en fåordig, bestämd och temligen rå sjöman. Han var visserligen hofman så till vida att han vistades bland Johan III:s närmaste omgifning en lång tid och var denna konungs förtrogna, likaväl som Sigismunds. Detta kunde dock hafva sin orsak mindre i hans hofmanna-sätt än i hans bepröfvade orubbliga trohet, klokhet, stora makt såsom amiral och ofantliga rikedom. Hans far Erik Fleming hade redan varit Gustaf I:s högra hand och temligen egenmäktigt herrskat i Finland. De många anekdoter om Hr Klas som blifvit bevarade karakterisera honom ingalunda såsom en den der synnerligen valde ord eller bevisade finhet i umgänge. Ty han var hatad af alla sina ståndsbröder såsom öfvermodig, till och med af sina egna slägtingar, andra Flemingar. Men under den råa ytan dolde sig en genomträngande skarpsynthet och klokhet, som gjorde alla hans många fienders intriger om intet. Karakteristisk är anekdoten om huru man klagade för honom att hans ryttare kastat en prest ut öfver kyrkogårdsmuren, och han skrattande svarade: «det kan hjelpas om ryttarena på samma sätt kasta presten in igen.» Ett drag som gör hans känsla för Finlands väl högst tvifvelaktig, är det att han med list förhindrade fredens fullkomliga afslutande med Ryssland, derföre att ett öfverhängande krig skulle gifva honom anledning att hålla krigshären samlad, hvilken åter kunde användas i inbördes-kriget mot hertig Karl. Sålunda satte han konungens privatintresse öfver folkets väl, och lät landet lida ofantligt genom det förlängda krigstillståndet. Förf. låter honom dermed åsyfta ett eröfringskrig mot Ryssland sedan Sigismunds makt blifvit stadgad; men detta är föga troligt. Orätt är i alla händelser att låta honom sväfva ut i långa, sirliga och blomsterrika tal: hans vana att tidt och ofta använda slående ordspråk, enligt Finsk sed, återfinner man icke i dikten. Men i scenerna med Radzivill och Stenbock känner man den stolta Flemingen väl igen, och der är skildringen lyckad. För öfrigt tecknas han äfven sannt i Daniel Hjorts, den svaga själens som öfvergifvit folkets sak, utrop pag. 227:

O! hvarför blef jag kastad ut i lifvet
Uppå en tid då Finland var för trångt
För annat än för Flemingarnas segrar!
En Fleming stal min kärlek — och det var
Hans rätt, jag får deröfver ej ens klaga.
En annan plundrade min mannakraft:
Och det är jag som evigt skall fördömas
Då *han* beundras ännu efter sekler
I detta land, der han ej annat byggt
Än högar utaf grus, af lik bebodda.
Allt hvad han, ny Herostratus, har utfört,

Det minsta ord af denne fiende
Till allt sitt folk, uppletas skall begärligt;
Man skall med honom skryta då man yfves
I rusigt öfvermod af stora män
Dem Finland till sin ära födde fram.
Men jag fördöms af desse, hvilka Fleming
Beherrskar än ur tusenårig graf:
Fördöms för det min svaghet icke motstått
Den tryckning som de sjelfva känna än,
Fast graf och sekler spjernat emot denna.

Densamma Hjort, som enligt historien sedermera agerade förrädare emot Flemings enka och spelade Åbo slott i hertig Karls händer, är här tecknad i mildrade drag och på ett hans dubbelhet urskuldande sätt. Måhända är också denna teckning sannare än den Hr Berndtson gifvit af honom i novellen *Förrädaren* som förekommer i *Necken för år 1849*. Den är åtminstone i sig sjelf vackrare. I att tillskrifva honom en kärlekshandel äro dock båda förf. ense. För öfrigt är han i föreliggande dramatiska dikt en högst obetydlig person, tillkommen blott för att visa Flemings andliga öfverlägsenhet. Hexan är tecknad med osäkra drag, och i mer än ett afseende tvetydig, onaturlig, och vi få kanske säga misslyckad. Det samma torde kunna sägas om Bengt Bonde och den sentimentala De Vijk. Den förra lägger sina ord lika sirligt och finurligt som någonsin den öfvade diplomaten Karls sändebud, eller någon annan i stycket. I allmänhet är dialogen alltför litet varierad, personerna alltför litet individualiserade, hvarigenom stycket kommer att sakna dramatisk omvexling och åskådlighet. Undantag härifrån göra blott några få mer markerade personligheter: Krasinsky, Radzivill, Stenbock, Kern och Sändebudet. Men en förtjenst, som är rakt motsatt nämnda fel, har stycket, nämligen jemnhet alltigenom ända till slut; förf. inspiration har icke mattats på något ställe utan går ända fram i sin höga tonart. Ty det högstämda tragiska språket är öfverallt förherrskande i dikten. Det har väl med sig på sina ställen dunkel och tyngd, men ändå mindre än i förf. tidigare poesier. En afknappning på stilens bredd vore också önskvärd.

Hufvudsumman blir dock att *Klas Flemings tider* är en storartad dikt som söker sin like, hvad poetisk rikedom och mängden af mäktiga dramatiska motiver beträffar. Den är tillegnad doktor Lönnrot, och skall alltid intaga ett utmärkt rum ibland vår fosterländska poesis mest betydande alster. Ehuru valet är svårt skola vi såsom prof på diktionen anföra *Klas Flemings* tal till den högfärdiga Radzivill, som yrkat på Finska språkets utrotande:

Jag föga läst i böcker, och ej funnit
På jorden paradis. Men lifvets mödor
Och strid mig lärt åtskilligt minnesvärdt.
Förlåt att jag en teckning kastat fram
Af vilda skakningar för Er, som sjelf
På ort och ställe uppsökt spåren till
Förstöringarnas jätteverken, hvilka
Vi andra känna blott ur bleka sägner.
Men dessa spår utaf en jord som häfvat,
Och dervid bäfvan väckt så när som fjerran,
I Eder själ ej tyckes lemnat intryck.
Ur dessa skakningar, der jättekrafter
Förstörarns jättelust uppburit, stiger
Till Eder ingen varning som hörs ropa:
Sätt ej i jäsning elementer fåviskt!
Ryck ej den grundval bort som uppbär allt.
Ibland ruiner som än vittne bära
Om det som fallit, kan Ni sjelf försvinna,
Så att man ej ens vet att till Ni funnits.
Er Pythia-vishet manar Er, min furste,
Att förespå tillintetgörelsen
Af allt hvad Finland ägt och skattar heligt,
Dess språk, dess gudalära och dess lag,
Samt denna frihet hvilken adlat bonden,
Så långt som sagan minns, till menniska,
Och som gör Finlands folk, inunder allt
Sitt lidande sin brist sin nöd och ringhet,
Dock afundsvärdt för dessa starka horder
Som slafvar sjelfva dertill göra andra
Och ledas af magnater som sin kung
Förakta lika djupt som sina trälar.
Med vördnad skåden de exempel Sverige
På denna kust ställt upp till efterföljd.

Det icke handlat likt banditen, som
Antänder strandens koja för att se'n
Vid lågan värma sig en enda qväll
Och ej besinnar att en natt skall komma
Med kulen storm, som kastar fram behofvet
Att söka skygd inunder hyddans tak
Och luta hufvudet mot tryggadt läger.
Ej Svensken gjort liksom den öfversvämning
Hvarom Ni nyss berättat, hvilken sveper
Sin platta yta på hvar olikhet
Som förr gaf lifvets former, färgers skiftning
Åt land och kulle, äng och land och tegar.
Ni tror att denna dygd var blott en svaghet,
Ej mäktande att trycka stämpeln på
Hvar yttring af ett skiftrikt lif hos folken
Som nacken böjt för Svenska vapnens tyngd.
Jag nekar ej att Svenska folkets målsmän
Som fört med ord och svärd nationens talan
Väl sjelfva insett vanskligheten af
Försök att plåna ut det som naturen
På djupa sinnens grund i sekler präglat.
Men jag tror dock att detta vikingslynne,
Som älskat segrens sång på ombytt kust
Och ifrån skilda klippor nya genljud
På stormens brus och vapnens klang, har gått
Igen i dessa Svenska kungars själ
Som funnit mer behag vid färgrik mångfald
Hvari sitt lif en trädgårds blomster yttra,
Än i likformigheten af en öken
Som eko ger åt rop från tomma sinnen.

10. *Dikter af Emil von Qvanten*. Helsingfors 1851. 139 pag. J. Alfthans förlag. Pris: 75 kop.

En del af de dikter som förekomma i denna samling har förut varit publicerad i poetiska kalendrar, i *Lärkan* och *Necken*, men största delen är ny, och de nya dikterna utvisa ett bestämdt framåtskridande i konsten hos förf. Hr *Qvanten*, som väl redan länge idkat diktkonsten och varit känd af allmänheten för några små lyriska försök, uppträder här för första gången med högre anspråk än de många som öfva sig med kalenderpoesi. Och det kan icke nekas att ju denna samling uppfyller äfven kritikerns allvarsammare fordringar. I yttre måtto har förläggaren också utstyrt diktsamlingen på det allrabästa, så att boken blifvit ett praktverk med en hos oss ovanlig typografisk elegans; denna är ofta en täckmantel för inre betydelselöshet, isynnerhet bland julliteraturen, men här behöfver läsaren dock icke frukta något sådant.

Hos förf. tidigare poesi har man anmärkt en viss tomhet på innehåll som icke rätt väl kunnat öfverskylas af den lediga och glatta formen. Det är derföre en fägnad att observera huru förf. i denna samling synes hafva undvikit och till en del äfven lyckats öfvervinna nämnda tankefattigdom eller innehållslöshet, eljest icke ovanlig i den medelmåttiga lyriken. Väl har han ännu icke lyckats göra alla sina stycken solida, så att intet meningslöst klingklang på något ställe skulle förekomma, men framsteget är tydligt och oemotsägligt, och här anträffas stycken af den renaste skönhet, af en ljufhet som påminner om Franzén. Så t. ex. skola styckena «*Näktergalen*,« «*Nytt lif*,» «*Bön*,» «*Helsning till Kymäläinen*» m. fl. alltid räknas ibland sköna sånger med den renaste silfverklang. Ty öfver formen har förf. fullkomlig makt, den är utmärkt ledig och fin: färgläggningen är skär och glänsande, samt språket i alla vändningar väl vårdadt, rikt på granna bilder. Förf. har mycket sinne för naturmålning och hans smak för naturens skönhet är sann, exempelvis i det vackra landskapsstycket: «*I månens skimmer;*» detta djupa natursinne fyller ofta med intagande bilder de verser som eljest vore nog toma. Det skall ock leda honom lyckligt framåt vid bemödandet att framställa skönheten genom ordets konst. Enskilda bilder, så fina och träffande som den i följande korta vers:

Vinden susar, tusen sagor
Rönnen öfver gården skakar
Och en här af lätta andar
Uppå molnets guldkant vakar

förråda redan i sin anspråkslösa enkelhet den

sanna poeten, som förstår att befolka naturen med en rik och helgjutet skapande fantasis alster. Här förekommer ock ett längre stycke: «*Röster ur ödemarken*,» som lyckligt imiterar den Finska episka sången med sina parallelismer och egendomliga åskådlingssätt; denna sång är en ibland de vackraste i hela samlingen, öfverflödande rik på tankar och poetiska vyer. Det synes oss som skulle nyssnämnda imitation tillräckligt dokumentera förf. förmåga att framdeles med lycka gå ut öfver den lyriska genren till andra i längden mer tillfredsställande och varaktigare slag af dikter; ehuru steget ifrån det förra, enligt de flesta småpoeters bedröfliga erfarenhet, vanligen har större svårigheter med sig än ynglingasinnet anar. Att åter stanna vid lyriken är nästan såsom att sluta redan vid början — åtminstone kunna vi icke tänka oss saken annorlunda, ehuru vissa estetiker torde vara af motsatt mening. Säkert är att den objektiva dikten fordrar mer sjelfbeherrskning, mer styrka i fantasin och mer konstnärliga studier, således öfverhufvud en större och för sig sjelf klar förmåga.

Förf. äger flere bland de nödigaste reqvisita för en blifvande skald af varaktigt värde, nämligen smak för den sanna skönheten, liflig fantasi, klart genomskinligt och välklingande språk, samt felfri versifikation; men uppfinningen, uthålligheten hos fantasin att länge förmå hålla sig i den sjelfskapade verlden, och tankeförrådet i förf. dikter, kunna icke lika obetingadt berömmas. Han får derföre icke glömma att närvarande samling ännu blott är en början, ehuru ganska vacker, ett löfte som framdeles måste infrias genom solidare poetiska alster. Här skall läsaren utan tvifvel träffa på en och annan betydelselös sång, som begynner vackert men slutar oförmodadt, utan att svara emot den väntan sången sjelf väckt hos läsaren. Detta förhållande utvisar en flyktighet hos skaldens inspiration som bör öfvervinnas, emedan den är ett fel; fortsatt öfning och studier äro de enda säkra läkemedlen deremot. Och att han icke skyr sådana, att han har aktning för sin konst, det bevisar förf. ögonskenligen genom ifrågavarande häfte dikter, jemförda med de föregående af samma hand. Hans poetiska åskådningssätt af verlden och lifvet är klart och ogrumladt ehuru nog dystert; en resignerad lugnt elegisk tonart genomgår de flesta styckena och kläder dem ej illa, ty sorgen i dem har hejd och måtta samt låter en idyllisk frid i djupet framskymta. Särskildt är det elegiska elementet öfvervägande i de sju små sångerna som hafva den gemensamma öfverskriften: *Under en sjukdom*, och häntyda på en bekymmerfull episod ur förf. lif. Men äfven i många andra stycken är elegin förherrskande, exempelvis i sången *Nytt lif*, hvars titel dock låter ana någonting gladare än följande, för öfrigt rätt vackra tankar:

Men när uti det stilla
  En gång vi flytt
Se ur vår död vi skola
  Stå upp på nytt;
I blomman du, som skjuter
  Ifrån din graf,
Jag i den vind som brusar
  I rymders haf.
Då när som allt är stilla
  En aftonstund
När stjernans öga tändes
  På hvalfvets rund,
Och intet öra lyssnar
  Kring nejden än
Då skall till dig jag komma
  Engång igen.

Ifrån en ren och skön elegi till pjunkig och lös sentimentalitet är blott ett litet steg; och vår förf. bör isynnerhet akta sig för denna senare, emedan den ligger alltför nära hans hittillsvarande poetiska riktning. Han har tillochmed mer än en gång fallit in i den osmakliga sentimentala tonarten, som allraminst passar för vår rörliga och verksamma tid. Men den motiverade sorgen har deremot sin fullt berättigade plats och stämma i poesins blomstergårdar, särdeles i den Finska sången. Då nu utrymmet förbjuder oss anföra

något längre stycke, skola vi för våra läsare reproducera naturmålningen pag. 65, som har en sällsynt fulländning åtminstone hvad formen beträffar:

Öfver nejdens tystnad glimmar
Mild, högtidlig, qvällens stund;
Bleknad aftonrodnan simmar
Slocknande kring våg och lund;
Re'n de nalkas, nattens timmar
På det vida hvalfvets rund.

Stilla ur det blåa blicka
Fram de klara stjernors brand
Och sin sista hviskning skicka
Böljorna emot sin strand.
Blott i lundens skuggor nicka
Blomstren för en fläkt ibland.

Och der ofvan skogen träder
Blek i skönhet nattens brud,
Och sitt sken kring nejden breder
Tyst. Ej hörs en suck, ett ljud.
Berg och dal sig stilla kläder
Uti nattens högtidsskrud.

Och ur dunklet sakta svåfvar
Nu de dolda dagrars dans
Och en skönhet ljus framsträfvar
Der den förr blott anad fanns;
Jorden, som förklarad, bäfvar
Uti månens milda glans.

Sund och vikar stilla skälfva
Holmen dyker ur sitt bad;
Silfverlunder fjerran hvälfva
Tempel för hvar blyg najad;
Och den väna skogens elfva
Daggbestänker blommans blad.

Mellan holmar, sund och lunder
Styr jag ifrån fjärd till fjärd;
Högre skrida nattens stunder
Längre sträcker jag min färd,
Öfverallt mig möta under
Likt en ny, förtrollad verld.

Och jag undrar sjelf och tiger
Lik den tysta midnattstid;
Dröm på dröm till hjertat stiger
Syn på syn, så mild, så blid;
Hvarje tanke sjelf sig viger
Till en verld af ljus och frid.

I sammanhang härmed böra vi fästa publikens uppmärksamhet derpå att denna bok bär en ny förläggares namn, hvilken att döma af den raska början lofvar göra vår litteratur väsentliga tjenster. Hr J. Alfthan har förlaggt 5 ibland de nu anmälda skrifterna, hvilka alla utvisa ett godt val och helt annat intresse än blott handelsspekulation. Vårt land lider eljest brist på dugliga förläggare, som med företagsamhet i handelsväg förenade samvetsgrannhet och omdöme i valet af förlagsartiklar. Och sällsynt är det att någon förläggare visar sjelfverksamhet i att framkalla skrifter, hvilket likväl ofta nog är behöfligt och välgörande; vanligtvis emottagas blott skrifter som enkom erbjudas, och alltför ofta göres äfven dervid svårigheter, isynnerhet när frågan är om vidlyftigare arbeten. En litterärt bildad förläggare, som har mod att drifva sin rörelse i större skala, kan genom sitt råd och sin medverkan uti icke ringa mån bidraga till litteraturens förkofran, utan att derföre sjelf göra någon uppoffring; och vi hoppas att Hr Alfthan är färdig att åtaga sig denna hedrande roll.

11. *Efter femtio år, skådespel i tre akter med prolog af Z. Topelius.* Helsingfors 1851. 123 pag. Pris: 50 kop. Wasenius et Comp. förlag.

Detta skådespel, som första gången uppfördes i Helsingfors den 14 mars 1851, hafva vi förut bedömt i Litteraturbladets 3:e nummer för 1851 och hafva derför numera föga att tillägga, än mindre något att återtaga. Det har sedandess gjort en sällspord lycka i Sverige, der det gafs nästan hela sommaren igenom af Hr Pierre Delands trupp.

Också är det egentligen tryckt i Stockholm, hvilket frånsidan af titelbladet utvisar, ehuru en del af upplagan förseddes med titelblad enkom för Finland. Pjesen ingår nemligen i den af Hr A. Bonnier i Stockholm utgifna samlingen af *»Svenska författares dramatiska arbeten.«* Epilogen, mot hvilken man icke utan skäl kunde göra många anmärkningar som till sin befogenhet äfven af författaren erkändes; utelemnades derföre vid styckets uppförande i Stockholm och finnes icke heller här upptagen. Ehuru densamma visserligen innehöll flere vackra partier, var dock uteslutningen nödvändig för styckets omåttliga längd om den bibehölls. Man har i senaste tider på scenen uppfört flere stycken som räckt i 4 à 5 timmars tid och bestått såtillsägandes af 10 akter, men säkert är att publiken ingalunda varit belåten med ett så svårt tålamodsprof. I stycken deremot som äro ämnade att blott läsas, har förf. frihet att utsträcka sin framställning huru långt han behagar: och onödigt förekommer det oss att dramatiska förf. så samvetsgrannt vilja bibehålla det gamla femtalet i frågan om akternas antal, då i alla fall en afdelning i tablåer blir nödvändig. Förteckningen öfver personerna uppger äfven namnet på de spelande vid styckets första uppförande, hvilket är af intresse att veta, och i detta fall är en förtjent uppmärksamhet mot de agerande för det utmärkta sätt hvarpå de i allmänhet fyllde sina roller. Isynnerhet var Hr och Fru Delands spel alltigenom mästerligt, och bidrog väl mycket till skådespelets sceniska framgång. Dock förlorar det för ingen del på att läsas, äfven af dem som redan känna det sedan sistledne vår och som således icke kunna vänta sig nyhetens behag af dess läsning. Karaktärsteckningen är nemligen så konstnärligt sann och dialogen så ypperlig att äfven läsaren skall medgifva dramens varaktiga värde såsom poetisk produkt. Konsten att gifva personerna sin väl markerade individualitet genom sjelfva dialogen, och att sålunda göra framställningen objektiv och illusionen fullkomlig, är en svår konst som öfverhufvudtaget icke alltför många poeter besitta; men i detta afseende har Hr Topelius lyckats fullkomligt, ty hans stil i skönlitterär produktion är i hög grad objektiv. Hans fantasi har nog smidighet och styrka att helt och hållet kunna försätta sig i de skildrade personernas läge och karaktär, hvilket ger det hela en fullhet och afrundning som anslår, äfven i det fall att de skildrade händelserna vore obetydliga. Ifrågavarande dram bör också hufvudsakligen ur denna synpunkt bedömmas, ty dess innehåll kan icke kallas synnerligen utmärkt, den kan icke bjuda på synnerligen storartade händelser eller höga dramatiska motiver. Dock ger framställningen huru lättsinnet i en frivol tid nödvändigt leder till lumpen uselhet i lifvets allvar, åt det hela både en hållpunkt i historien och en moralisk syftning som länder stycket till fromma.

12. *Noveller och teckningar af F. Berndtson.* Helsingfors 1851. 218 pag. 12:o. E. Meullers förlag. Pris: 50 kop.

Titeln på denna skrift lofvar vida mer än boken håller. Ty någon egentlig novell innehåller den icke, men väl en mängd skizzer eller teckningar, väl förrådande förf. kända talang i en och annan detaljskillring, men i allmänhet högst flyktigt utkastade. De förekommo i tidningen Morgonbladet åren 1844—1847, kanske också något år senare, och hafva blifvit fullkomligen ordagrannt aftryckta derifrån, utan ens den lättast åstadkomna förbättring. Såsom tidningsartiklar kunde de anses för goda och lästes utan tvifvel med nöje på sin tid; ty ibland den myckna lösa spis som våra tidningars följetong då såsom nu hade att erbjuda, var man glad att träffa någon konturteckning som var gjord med lofvande talang, huru flyktig den än må hafva varit. Ifrån Sverige har man också exempel på att novellförfattare — exempelvis Orvar Odd i sina »Med en bit krita» och »Med

en bit blyerts» o. s. v. — särskildt utgifvit följetongsartiklar ur någon större tidning. Metoden att sålunda draga dubbel nytta af sina snillefoster för dagen och låta dem upplefva en ny upplaga, vilja vi för ingen del klandra, ty åtskilligt dugligt som förtjenar ett längre lif än dagsländans kan derigenom bevaras ifrån glömska; men något urval bör man i sådant fall tillönska förf. och någon aktning för sin konstnärliga reputation. Ty allmänheten har helt andra och större anspråk på en bok, än på en följetongsartikel. Vi tala icke om de stora och voluminösa romaner som man begynt med att införa i följetonger och som ifrån början varit ämnade att i bokform utgifvas, ehuru man velat låta tidningsläsarena få del af dem under sjelfva författandet. Det kan vara tutal om poesin just vinner på ett så hastigt publicerande plockvis af en skönlitterär produkt som borde vara helgjuten; säkert är att författareskap såtillsägandes på torget och under en talrik publiks ögon fordrar större talang än eljest för att lyckas. Men att i ny upplaga framlägga en samling af små flyktiga utkast till noveller, som mer än väl skulle behöfva omarbetning eller fulländning, detta kunna vi icke gilla, emedan förf. derigenom förråder antingen ett öfverskattande af sina alsters värde, eller missaktning emot publiken och sin konst, eller blott handelsspekulation. Man kan svårligen undgå att förmoda det sistnämnda vara motivet till ifrågavarande samlings publicerande.

Flertalet af våra läsare kunna måhända erinra sig de gamla bekantskaperna och deraf på förhand bedömma samlingens halt och värde när vi uppnämna teckningarnes öfverskrifter. De äro följande; *1.* «Paavola blomman,» *2.* «Tvenne drömmar,» *3.* «Armodets son,» *4.* «En skön själ,» *5.* «Ringen,» *6.* »En väl educerad mamsell,» *7.* «Den unga frun,» *8.* «På landet,» *9.* «Ett studentäfventyr,« *10.* «Brud och älskarinna.» Det blir svårt att säga efter hvilken plan de här blifvit upptagna; ty här förekomma några som i alla afseenden äro fullkomligt betydelselösa, exempelvis N:o 2 och 4, medan andra skizzer i samma årgångar af Morgonbladet blifvit förbigångna. Om vi icke mycket missminnas så hade nämnda tidnings följetong att erbjuda en och annan bättre novell än flertalet af de här ånyo upplagda. Hvarföre hafva då icke dessa fått följa med, om nu engång en samling skulle utgifvas? Vi göra vid vårt allmänna omdöme ett undantag för den sista berättelsen: *Brud och älskarinna*, som rättvisligen bör erkännas vara en lyckad produkt, full af lif och styrka i skildringen; denna skall hvar och en med nöje ånyo genomläsa. Men de flesta öfriga hafva onekligen ett halfärdigt utseende, synas vara alltför hastigt afbrutna i midten liksom förf. af en nyck skulle hafva ledsnat vid berättelsens ursprungliga plan, så ofta de icke alltigenom äro rent af dåliga. På den merendels goda början finner sig läsaren bedragen, när han hinner till berättelsens slut som oförmodadt infinner sig när förf. tröttnat att berätta. En eller annan episodlik detaljskildring, som blifvit utförd med mycken talang och piggar upp intresset, men som förlorar sitt egentliga värde genom det helas brist på hållning, är allt hvad berättelserna i sjelfva verket äga läsvärdt. Deras innehåll vänder sig merendels kring sällskapslifvets i de bildade klasserna ytlighet och förderf; detta är öfverhufvud ett nog trivialt ämne och typerna för detta ytliga sällskapslif tagas af förf. nog trivialt för att låta läsaren förblifva temligen kall. Tendensen förfelar derigenom sitt mål, och det allmänna moraliserandet utöfvar en kylande inverkan emedan klandret i sin ytlighet öfverhufvud är orättvist. När alla skäras öfver en kam så finner sig ingen träffad af anmärkningen. Och poesin flyr gerna bort ifrån en sådan allmännings enformighet.

Hr *Berndtson* har inom vår inhemska skönlitteratur ett aktadt namn att förlora, han har genom *Lifvets strid* nyligen höjt sig till en betydande rang ibland våra skalder; just derföre hade vi väntat att han sjelf skulle mera akta sin författare-reputation, och derföre hafva vi här nagelfarit med föreliggande omogna produkter. I annat fall hade vi

icke egnat ett bidrag till jullitteraturen i sämre mening så mycken uppmärksamhet. Man ser i hans författareskap en rik talang som tidtals lättsinnigt förspilles genom brist på aktsamhet; ett godt namn är dock en allt för dyrbar skatt för att slösas bort i otrångdt mål eller säljas för en grynvälling. Ganska många af förf. påbegynta noveller sakna slut, ehuru de upphört, och denna bristande uthållighet vittnar föga förmånligt om hans intresse för sin sak, om allvaret i hans sträfvande; det är ej så man sköter ett med verklig kärlek omfattadt värf. Men vi äro öfvertygade om att det blott beror på förf. sjelf att akta på sin kallelse och genom värderika alster ånyo vederlägga denna vår utsago, som allmänheten väl medger emellertid ingalunda sakna anledning.

13: *Läsning för barn. I. Berättelser af Christoph Schmid, öfversatta och illustrerade. II. Norska folksagor, samlade af P. Chr. Asbjörnsen, öfversatta och illustrerade.* Helsingfors 1851. 120 och 40 pag. Pris: 35 och 20 kop. Öhmanska bokhandelns förlag.

Tvenne små häften ämnade till julgåfvor åt små läsare. För sådant ändamål är skrifternas yttre skick af öfvervägande vigt, och dessa äro tryckta på fint papper med brocherade omslag och utstyrda med såkallade lithotypier från Franska och Danska träsnitt efter Hr Liwendals metod. Hvad dessa figurer beträffar, äro de i första häftet blott 3 men lyckade och vackra, i det andra deremot fula och i hög grad vidriga, till antalet 12. Litotypins godhet beror väl mest på originalets beskaffenhet ifrån hvilket den öfverföres; på några undantag när visar sig aftrycket temligen redigt. Men träsnitten till de Norska folksagorna hafva råkat vara mycket smaklöst och illa utförda, så att de ingalunda upphjelpa den eljest nog klena eller för barn olämpliga texten. *Schmids* berättelser höra till det moraliserande slaget, hafva alltid en moralisk tendens, och äro hållna i en allvarsam ton; de taga sig i allmänhet rätt väl ut med sin lätta lifliga stil och sitt gedigna innehåll. De kunna derföre med allt skäl rekommenderas till barnaläsning, och önskvärdt hade varit att de kunnat förses med flere plancher. Det torra i vanliga moraliska berättelser är här temligen väl undviket genom den poetiska halt de derjemte äga. Titeln på omslaget tyckes lofva en framtida fortsättning på denna goda samling. De *Norska folksagorna* deremot kunna vi icke rekommendera. Folksagan i norden har en karaktär af råhet, öfverensstämmande med klimatets stränghet, den utvisar en djerf och stark men plump fantasi, som helst och nästan uteslutande sysselsätter sig med fula obäkliga troll och temligen enfaldiga kungar. Fina underverkshistorier och lätta behagliga naturandar som söderns fantasi skapar, äro här sällsynta; trollen äro plumpa, elaka och dumma, de representera blott rå kraft. Allt detta har emellertid sitt stora intresse för tänkaren och forskaren, han ser deri ett uttryck af folkandan och gissar deraf till folkets själsegendomlighet; vi vilja för ingen del förringa värdet af eget lands folksagor såsom en traditionell fornlemning förtjent att räddas undan förgängelsen. Men att bjuda några bland Norges ingalunda vackra sagor, obearbetade i sitt ursprungligen råa skick, åt barn i vårt land, är icke välberäknadt; åtminstone äro de som här finnas upptagna alldeles olämpliga till barnaläsning, och förekomma vår känsla rentaf vidriga. Endast om den med skicklighet och skönhetssinne bearbetas, kan folksagan blifva en lämplig näring för barnens fantasi. Bifogas dertill figurer så böra de åtminstone icke företrädesvis åskådliggöra det plumpa i sagan, utan öfverskyla det, och välja sagans komiska partier till framställning — en fordran som ifrågavarande lilla häftes illustrationer för ingen del uppfylla. Priset på båda dessa små sedes-häften är utan tvifvel för högt tilltaget, emedan barnaböcker ändock

ju alltid måste kunna räkna på en talrik publik, hvarföre de ock böra vara tillgängliga för lägsta möjliga pris.

Läsaren behagade af ofvanstående anmälanden finna att vi till denna jul icke lidit brist hvarken på sagor eller gedignare poesi ibland den inhemska litteraturen på Svenskt språk.

S. E.

Notiser.

Vid *universitetet* utgåfvos i slutet af höstterminen följande disputationer, såsom fortsättning: «Nal och Damayanti en Indisk dikt öfversatt från Sanskrit» af doktor *Herrman Kellgren*, 4:e partikeln respond. August af Ursin; «Finland och Finnarne före landets underkufvande af Svenskarne» af doktor *Karl Tigerstedt*, 3:e partikeln med. resp. Karl Johan Marelius; «De libero divini numinis cultu commentationes historico-dogmaticae nonnullae,» af professor *Axel Adolf Laurell*, 3:e partikeln, stipendiatteser. Examina presterades i mängd de sista dagarna af terminen, ibland hvilka vi nämna: *domare-examen* undergången af Karl Wilhelm Ferdinand Allén, Johan Alexander Downer, Karl Albert Ehrnrooth, Herman Napoleon Hammarström, Paul Frans Wilhelm von Hausen, Karl Adolf Hellén, Oskar Viktor Kyrklund, Oskar Evald Ringbom, Julius Alexander Staudinger, Jakob Teodor Stenius, Ernst Johan Fredrik Thomé, Frithiof Gustaf Utter, J. A. Åhberg; *större kameral-examen* af Hofrättsauskultanten J. Gadd, vice Häradshöfdingen J. Krank, magister Volter Kasimir Palmroth och studeranden Nils Mathias Weckström; *juris kandidat-examen* af magister Kristian Gustavson; *filosofie kanditat-examen* af Anders Relander; *medicine kandidat-examen* af magister Kristian Gustaf Sibelius; *teologisk dimissions-examen* af Otto Henrik Cleve, Erik Ellinen, Alexis Kniper, Adolf Thure Schulman, Fredrik Alexander Sterenius, Frans Joakim Torckell, Johan August Valdstedt, Johan Gabriel Vikman, och magister Johan Vitikka. Inalles har under sistförflutna hösttermin studentexamen blifvit presterad af 12, stipendiatexamen af 7, Rysk examen af 16, logices-examen af 14, teologisk dimissions-examen af 9, domare-examen af 13, större kameral-examen af 4, filosofie kandidatexamen af 1, medicine kandidat-examen af 1, juris kandidatexamen af 2; gillade skrifprof hafva blifvit aflagda till följande antal, nemligen: pro gradu af 4, pro exercitio af 12, teologiska skrifprof på latin af 17, på Svenska af 26 och på Finska af 22 studenter.

Akademiska läseföreningen höll allmänna sammankomster den 1 och 8 december för att enligt stadgarna nyvälja sin kommitté och granska räkenskaperna för året. Af kassaräkningen inhämtades följande:

Inkomst:			
Kontant behållning från föregående år		276	13
Inkomst genom deltagare-afgifer		1001	
	S:a	1277	13
Utgift:			
För tidningar och tidskrifter		272	36
Böckers inbindning m. m.		27	31
Hyra för lokalen		210	
Ved och ljus		176	86
Möbler		23	77
Diverse smärre utgifter		25	95
	S:a	736	25
Kontant behållning till nästa år		540	88

Inventarium, som äfven förevisades, upptog föreningen tillhöriga effekter till ett värde af 568 43

Till revisorer af räkenskaperna valdes genom omröstning magister *Rosenborg* och doktor *Ingelius*. Sedan föreningens hittillsvarande ordförande universitetets rektor *G. Rein* förklarat sig vara hindrad att längre fortfara med ordförande-befattningen, och biblioteksamanuensen *Elmgren* äfven afsagt sig kassörs-befattningen, valdes genom omröstning till Ordförande: pro-

sessor *Edvard Arppe*, till Kassör: doktor *Gustaf Edvard Ingelius*, till Bibliotekarie: E. O. Amanuensen magister *Alexis Teodor Klåsen*, till öfriga ledamöter i direktionen: adjunkten doktor *Alexander Ingman* och biblioteksamanuensen *Sven Gabriel Elmgren*, (såsom Sekreterare); till Suppleanter: doktorerna *Fredrik Berndtson*, *Herman Kellgren* och *Karl Tigerstedt*. För öfrigt beslöts på rektor Cygnæi motion derom att minst 12 föredrag om året skulle hållas i föreningen, sålunda att hvarje studentafdelning skulle ansvara för ett föredrag i terminen; och vid årsmötet skulle ett pris af 50 Rbl s:r utdelas åt den hvars föredrag under året ansågs äga mesta värde. Prisdomen komme att afgöras genom omröstning ibland föreningens deltagare, hvarföre ock de skrifna föredragen borde qvarligga en tid på borden till påseende. Dessutom diskuterades frågorna om att hyra gemensam lokal med akademiska sångföreningen m. m., hvilkas verkställighet dock lemnades beroende af omständigheterna.

Vid *Finska Litteratur-sällskapets* sammanträde den 7 januari anmäldes följande gåfvor: af öfverläraren vid gymnasium i Reval Wiedemann: en af honom utgifven «Grammatik der wotjakischen Sprache nebst einem Wörterbuche,» Reval 1851; af medicine kanditaten Karl Otto Blåfield: 4 disputationer angående Finska språket; af magister Tikkanen: «Lapsukainen Jeesus, joulunaton kertomus,» Helsingissä 1851; af kammarförvandten F. Rabbe: «Vårt land af Runeberg jemte Finsk och Tysk öfversättning» Helsingfors 1851; af predikanten G. Monell: en ordsamling såsom lexikaliskt bidrag, hvilket kommer att öfversändas till doktor Lönnrot. Skattmästarens rapporter sedan den 2 oktober utvisa följande:

Inkomst:

Influtna ledamotsafgifter af Kammarskrifvaren H. J. Holm, Brukstron G. Vasastjerna, Registratorn C. S. Adlerstjerna, Rektor N. H. Olsoni, Kronolänsman G. A. Gillberg, Underlöjtnant J. Lindfors, Kapten H. G. Laurenius, Kapellan D. H. Hilldéen, Curam gerens A. Lilius, Kronofogden O. F. Söderström	60	
Gåfvor af: en onämnd	100	
» Savolax-Karelska afdelningen	115	
» Akademiska Sång- och ork.-fören.	200	
« Stud. Aug. af Ursin	5	
Summa	480	

Utgift:

För tryckningen af Arvoituksia	242	78
« » » Asetukset	8	70
» renskrifning och böckers inbindning	7	50
Förskott på lexikonets tryckningskostnad	175	
» redaktionsarfvodet för lexikonet	25	
Summa	458	98
Kontant i kassan den 7 januari 1852	49	58

Såsom ett bevis på att den Finska tryckpressens alster också kan spridas utom landets gränser, och att de bokrika Tyskarna icke helt och hållet försmå att tillegna sig äfven ett och annat ur vår inhemska litteratur, torde följande oss benäget meddelade uppgift icke sakna allt intresse. Genom Öhmanska bokhandelns försorg hafva under år 1850 blifvit försålda i Tyskland Finska böcker för en nettosumma af 122 Thaler. Deribland förekomma 18 ex. Castrens Tscheremissiska grammatik, 14 ex. Lönnrots Svensk-Finsk-Tyska tolk, 14 ex. Kellgrens Mythus de ovo mundano, 11 ex. Euréns Finska grammatik, 8 ex. Renvalls Suomalainen sanakirja, 7 ex. Kanteletar, 7 ex. Tengströms Finska anthologi, 6. ex. Suomen kansan sanalaskuja, 6 ex. Castréns Syrjänska grammatik. Af öfriga skrifter är det försålda exemplar-

talet mindre, men ett och annat exemplar har dock åtgått af ganska många skrifter; så till exempel af Suomi 1—8:e årgången 2 ex., Arvoituksia 3 ex., Suomen historia ja maantiede 4 ex., Korhosen runot 4, Kalevala toinen painos 2, Castrén Kalevala i öfversättning 5, Notiser från Sällskapet pro Fauna et Flora Fennica 4, Fosterländskt Album 4, Geitlin Grammatica Neo-persika 3 ex. Häraf synes det som skulle en och annan bokremiss härifrån till Tyskland icke vara alldeles förgäfves, utan kunna tillskynda vederbörande bokhandlare och förläggare någon fördel, på samma gång man derigenom finge vår litteratur till någon del känd inom vetenskaplighetens och bokmakeriets förlofvade land. Deraf skulle ofelbart hända att de gängse fördomarna om Finland och dess litterära ståndpunkt skulle skingras hos de eljest nog mycket kosmopolitiska lärda i Tyskland.

Angående Fransyska regeringens åtgärder för vetenskapliga resor, hvilka genom Hr *Leduc* äfven sträckt sig till Finland, skrifver en korrespondent i *Augsburgische allgemeine Zeitung* för den 6 oktober följande, som i vetenskapligt afseende icke saknar intresse:

»Under någon af de många interministiska ministèrerna hade Lanjuinais om hösten 1849 ministerium för undervisningen och gaf befallning att en kommitté af Institutets medlemmar skulle bildas, som skulle göra ett urval af de resandes instruktioner och deras berättelser till ministern, samt på statens bekostnad utgifva dem i månatliga häften under titeln: *Archives des missions scientifiques et litteraires*. Efter något dröjsmål har saken kommit i gång och Archivets första band för 1850 ligger för mig fullständigt; af innevarande års band har ännu endast 2 häften blifvit synliga. De resor regeringen föranstaltar äro hufvudsakligen af 3 slag: arkeologiska, naturvetenskapliga och historiska för urkundsamling. Förut bestämdes dessa resor af undervisnings-ministern, de resande valdes af honom, och han uppmanade stundom men icke alltid någon lärd korporation att utfärda deras instruktioner. I en uppsats af Julius Mohl fordrade först Academie des inscriptions bestämda reglor för reseanstalten, och Parieu gaf härpå den 10 jan. 1850 ett reskript, enligt hvilket hvarje reseplan skulle meddelas åt Academie des inscriptions och af den granskas; godkändes den så skulle akademin utfärda instruktionen. Denna anordning har sedermera någorlunda blifvit följd, dock har man icke alltid begärt instruktioner, och inrikesministern som nu på akademins begäran skickar en expedition till Babylonien, har icke af den inhändigat någon instruktion. Resefonderna förminskades betydligt genom inrättandet af den Fransyska skolan i Athén. Denna skola grundlades af Salvandy på eget bevåg, utan att han begärde någon lag eller penningar för den. Han betalte kostnaden ur resefonden och dervid har det förblifvit, men fonden lider derigenom årligen en förlust af 40 à 60,000 francs. Denna skola hvilar på en halfsann idé, och jag betviflar om den haft det lyckliga inflytande på Grekiskans studium i Frankrike som grundläggaren åsyftade och akademin hoppas. I visst afseende länder anstalten till fromma för resor, emedan ynglingarna äro förpligtade att alla år göra resor ifrån Athén till Grekland och Mindre Asien, för hvilka planen uppgöres af akademin och öfver hvilkas résultat de inskicka berättelser. Så t. ex. innehåller ifrågavarande band en berättelse af *Emil Burnouf* — en kusin till orientalisten — om propyléerna, Pnyx och sjön Kopais, af *Bendit* om en resa till Grekiska öarna. De arkeologiska resor som regeringen föranstaltar, gälla nästan uteslutande Medelhafvets länder. *Lottin de Laval*, som förut gjort en resa till Persien skickades till halfön vid Sinai för att enligt en af honom uppfunnen metod afklappa på papper och gjuta i gips de Egypska monumenterna och de Sinaitiska inskrifterna i Sinais och Serbals dalar. Detta är också gjordt och man har nu för första gången i Louvren några hundrade af dessa inskrifter i noggranna gipsaftryck; de skola

också litograferas, hvarigenom professor Tuch i Leipzig får tillfälle att komplettera sin afhandling derom och tillintetgöra de orimligheter Engelsmännen skrifvit i ämnet. Regeringen har köpt metoden af Lottin, nedlaggt hemligheten uti Institutet i ett förségladt pakett, och härtills meddelat den åt ingen, icke ens åt den expedition som just nu afgår till Babylonien och som väl behöfde den. Obegripligt är detta hemlighetsmakeri med en sak som blifvit köpt af staten till allmän nytta. Regeringen hade bordt göra den genast bekant i Monitören, såsom den till sin stora ära gjorde med Daguerres uppfinning; ty det ligger onekligen i vetenskapens intresse att gamla bildverk och inskrifter så lätt och fullkomligt som möjligt aftryckas i gips, och denna hemlighetsfullhet är ovärdig Fransyska regegingens liberalitet. Lottin de Laval rustar till ett arbete om sina resor; huru man kommit att använda honom till vetenskapliga resor vet jag icke, ty han är eljest ingen lärd, utan var förut, om jag icke misstar mig, en vaudeville-författare. *H. Renier*, en ung man af förtjenst, skickades af regeringen till Algier för att samla Romerska inskrifter; det skedde i sammanhang med den stora inskriftsamling som Villemain föreslog men sedan åter öfvergafs. Han har isynnerhet befattat sig med gräfningarna i Lambesa, der han arbetade jemte öfverste *Carbuccia*, chef för främlings-legionen och en ifrig fornforskare. Carbuccia har sedermera hitskaffat sin rika samling afskrifter och ritningar af inscriptioner, hvilka här skola utgifvas. *Vattier de Bourville*, som är viceconsul i Benghazi på Tripoli-kusten, skickades till Cyrenaica och begynte intressanta gräfningar i Cyrene, hvarigenom han fick några sköna statyer och många inskrifter, men hans tillgångar voro snart slut och han måste återgå till Benghazi. Jag vet icke om han sedermera företagit någon ny resa till Cyrenais, hvarest det väl skulle löna mödan att underhålla en lärd resande några år med tillräckliga medel. Man gör orätt uti att för mycket splittra tillgångarna och företaga en mängd små expeditioner, som icke kunna lemna rätt goda resultater, iställetför några få stora och långvariga. Så t. ex. har man utskickat en *Pelissier* för att undersöka skolmetoderna i Schweiz, Italien, Grekland och Egypten och observera befolkningens psykologi. Denna ändamålslösa resa har frambragt tvenne berättelser om skolornas förfall i Egypten, och kunde icke åstadkomma stort annat; hvar och en konsul i Kairo eller Alexandria skulle på ministerns begäran genast inskickat en dylik berättelse. Visserligen företogs resan i medlet af 1848, och detta bör också tagas i betraktande. Ett annat sannolikt högst ofruktbart företag är *Ducourets* resa till det inre af Afrika; icke så som vore der ingenting att upptäcka eller som läte man honom sakna tillgångar, men resanden är en alldeles olärd man, som fordom var Muhammedan och hade ströfvat omkring i alla orientens dalar utan att hemföra någonting; man har ock sedermera icke mycket hört af hans upptäckter, utom att han ånyo upplifvat den gamla fabeln om Negrer med svans. Andra resor hafva utfallit bättre, t. ex. *Darembergs* och *Renans* till Rom för att undersöka Vatikanens och Propagandans handskrifter. Jag känner icke resultaterna af *Batissiers* resa till Cypern och *Angers* till Mindre Asien, men de äro båda arkitekter och deras syftemål är byggnadskonstens historia. *Minoides Minas*, som på en tidigare resa hemfört handskrifter af Babrias, vistas åter i Grekland och Turkiet för att söka Grekiska handskrifter. *Mariette*, som utsändes för att söka Koptiska och Syriska handskrifter i Egypten, ehuru sådana icke mer finnas der utan i Brittiska museum, har deremot upptäckt Serapeum i Memfis, för hvars fullständiga uppgräfning nationalförsamlingen nyligen gifvit 30,000 francs. Han är en ganska ifrig och solid man, som nära nog hade satt lifvet till dervid; han låg i feber och oftalmi fyra veckor i öknen, der de Egyptiska tjenstemännen nekade honom mat och vatten, och det var ett under att han räddade sitt lif. Vi vänta att det Egyptiska museum skall betydligt riktas genom detta fynd, ty enligt senaste under-

rättelse skall han redan hafva samlat 500 föremål af bronz och 12 sfinxer af granit. Serapeum var redan i Plinii tid betäckt af öknens sand, så att man nu funnit templet i sitt fordna skick. *Smiths* filologiska resa till Kina, som skall räcka i tre år, skall väl inbringa föga, ty han är dertill icke rätta mannen och Institutets berättelse om planen var ingalunda gynnande för resanden. En talrik klass af resande har till ändamål att samla materialier för Frankrikes historie. *Maslatrie* skickades två gånger till Cypern för att sammanbringa dokumenter om Franska väldet derstädes, och det med god framgång; hans arbete skall snart utgifvas på regeringens bekostnad i två qvartband. *Leouzon Leduc* har blifvit sänd till Petersburg för att i dervarande arkiver taga afskrift af Fransyska dokumenter, till större delen samlingar som kommit dit under revolutionen, men tyckes hafva en olycklig böjelse för Finskan och fyller sina berättelser med teorier om Finska stammarna. (Korrespondenten tyckes icke ana att Hr Leduc har vederbörandes bifall till denna afvikelse från resans ursprungliga plan; och för vår del ville vi icke kalla denna hans böjelse för *olycklig*.) Men mest söker man efter gamla Fransyska urkunder i de Engelska arkiverna. Benediktinerna i Solesmes hafva åtagit sig att fullända *Gallia christiana*, som deras stora föregångare begynt och de väl föga gå ut med. En ibland dem, *Dom Pitra*, är derföre afsänd till England och har lemnat intressanta berättelser om dervarande urkunder. Den nära förbindelse emellan båda länderna som Norrmannernas herravälde i England och Engelsmännens i Frankrike åstadkom, har fyllt de Engelska arkiverna med Fransyska medeltids-handskrifter och dokumenter af alla slag, och då dessa aldrig blifvit plundrade af fiender eller skingrade genom någon revolution, så stå der stora skatter till buds. *Dareste* är likaledes skickad till England för att söka materialier för Fransyska historien under 17:e seklet. Han har isynnerhet sysselsatt sig med «State paper office» och Brittiska museum, medan en annan resande *Delpit* undersöker Towerns arkiver. Redan tidigare hade *Mignet*, så länge han var direktor för utrikes ärendernas arkiv, låtit taga en stor mängd afskrifter af korrespondenser och officiella papper i de Engelska arkiverna, men de nyaste resande angifva en nästan oöfverskådlig mängd papper som skola begagnas, afskrifvas eller excerperas. De Engelska arkivernas och bibliotekernas rikedom är nästan outtömlig, och dertill kommer ännu den massa dokumenter af alla slag som finnes i de stora landtegendomarnas bibliotheker, hvarest svårigheten att begagna dem naturligtvis blir ännu större, ehuru man i allmänhet icke får klaga öfver brist på artighet. Ett stort hinder för de Engelska bibliotekernas begagnande ligger i förbudet att utlåna böcker och handskrifter, så att man nödgas arbeta i läsrummen, ofta i köld och trängsel utan nödiga hjelpmedel. Man kan exempelvis icke använda morgnar och aftnar. På kontinenten herrskar i detta afseende mycken och stigande liberalitet, och jag tror icke att bibliotekerna hafva skäl att ångra den. Om man i England anför detta exempel, så förehålles man Pariserbibliotekets afskräckande exempel, hvilket förlorat så många tusende band och manuscripter. De tyckas icke veta att dessa stulna handskrifter aldrig lånades ut, och de tryckta böckerna blott under Van Praets långa och förderfliga förvaltning, samt att de gingo förlorade till följe af denna bibliotekaries oordentlighet och försumlighet. Oordningen var så stor under hans tid att den verkligen uppmuntrade bokstölder, och det var icke under att sådana begingos, men väl att böcker ännu finnas qvar som voro värda att stjälas. Blott inkunablerna har den gamla mannen bevarat med största jalousie. Efter hans död har man träffat nya anstalter och jag har icke hört att biblioteket sedandess lidit någon förlust genom utlåning. Men för att återkomma till resorna, så finner man ibland berättelserna att en skolrektor *Lorain* besynnerligt nog blifvit skickad till Oxford för att studera universitetets organisation och för att upplysa om någonting deraf kunde användas på de

Fransyska kollegierna d. v. s. gymnasierna. Det fordras en högst egen begreppsförvirring för att kunna förmoda det någonting af Oxfordska universitetets inrättningar skulle vara användbart på gymnasierna; hade man i det stället låtit undersöka de Engelska skolorna i Eton, Harrow o. s. v., hvilka motsvara Fransyska gymnasier, så vore det begripligt. Likväl har berättelsen utfallit förståndigare än det oförståndiga uppdraget lät hoppas, och Hr *Lorain* har återkommit med den öfvertygelsen att undervisningen i de Engelska skolorna är sämre och uppfostran bättre än i de Fransyska, och han slutar med en vältalig protest emot den militäriska disciplinen i de Fransyska gymnasierna och emot den korpralsuppfostran som herrskar i dem. Deri ligger just den Fransyska uppfostrans stora fel, och deraf beror det företräde som de under klereciet lydande uppfostringsanstalterna vinna allt mer och mer framför de officiella skolorna. Den tredje klassen af resande som regeringen utsänder består af naturforskare. För dessa gifves det en egen anstalt, nemligen de resande som Botaniska trädgården årligen utskickar till alla verldsdelar för att öka samlingarna af vexter, mineralier m. m.; men då det gifves grenar af naturhistorien som erfordra annat än samlingsresor, så utsänder undervisningens minister ett visst antal naturforskare. I föreliggande band finner man beberättelser af *Descloiseaux*, som skickades till Island för att företaga geologiska studier; af *Visquenel*, som reste till det Asiatiska Turkiet för att studera terrängen och produkterna; af *Milne-Edwards* och *Quatrefages*, som gingo till Sicilien för att observera mollusker och annelider i dervarande haf; af *Grange*, som företog vidlyftiga resor i hela Europa för att studera cretinismen, dess ursprung och botemedel. Han kom till det resultat att orsaken till skrofler och cretinism ligger i vatten som innehåller magnesia men intet jod, och han har nu uppdrag att anställa försök i stort med dess botande. Hela denna reseanstalt är värdig en stor stat, men den erfordrar större utsträckning och bestämdare organisation för att bära all åsyftad frukt. Det årliga anslaget är för närvarande icke tillräckligt, hvarföre man försökt att fördela det i små delar och anställa obetydliga resor, ehuru staten borde föranstalta endast stora, långvariga och för enskildas krafter alltför dyra expeditioner. Dertill räcker icke det ordinära anslaget, utan för sådana fall måste man begära egna bevillningar af nationalförsamlingen, såsom t. ex. för expeditionen till Babylonien och gräfningarna i Memfis; men denna utväg har sina olägenheter och bättre vore att föröka den ordinära summan och öfverlemna bestämmandet af resor som skola företagas, valet af resande, bedömandet och utgifvandet af resultaterna, åt en kommitté som vore sammansatt af medlemmar ifrån l'academie des inscriptions och l'academie des sciences. Väl företages sedan två år ingen resa mer förr än någondera akademin gifvit ett förmånligt utlåtande om planen, men då i hvarje fall en särskild kommitté nedsättes, som icke vet hvilka andra planer äro i görningen, så kan den icke afgifva något efter förhållandet afpassadt omdöme och utlåtandet blir gynnsammare än det enskilda fallet fordrade, hvarföre penningarne utgifvas i små poster. Emellertid är utgifvandet af detta researkiv ganska ändamålsenligt och skall ofelbart leda till anstaltens förbättring, göra ministern och kommittéerna aktsamma i sitt val, väcka en slags opinion om resorna, tjena till en sporre för de resande, och med ett ord hafva alla de välgörande följder som offentligheten medför i publika saker. Verket utföres också med hushållning, emot vanan här i frågan om officiela arbeten, är tryckt i vanligt format men snyggt, försedt med nödiga kopparstick, och säljes till det billiga priset af 12 francs årgången, hvilket allt förtjenar erkännande.»

Af en i slutet af sist. år aflåten officiel skrifvelse inkemtas, angående D:r Cruselis verksamhet i S:t Petersburg, bland annat följande: D:r C. har sedan 1842 ända till närvarande tid, under inseende af en särskild kom-

mission, bildad af medicinal-konseljens ledamöter, anställt såväl å hospitaler som i den enskilda praktiken försök att tillämpa galvanism vid läkande af åtskilliga yttre och inre sjukdomar, såsom starr, kallbrand, kräfta, kräftsår och illaartade utvexter, primära syfilitiska sårnader o. s. v. Genom dessa rön är ådagalagdt, att den galvaniska strömmen i d:r Crusells hand utgör det mest energiska brännmedel, som genom sin användbarhet förtjenar i många fall företräde framför andra. Medicinalkonseljen, som granskat kommissionens berättelse härom och förenat sig i dess åsigter angående vigten af den utaf d:r Crusell införda kurmetod, fann å sin sida, att d:r Crusell, genom de redan vunna resultaterna och med afseende å hans tolfåriga oförtrutna nit i den af honom omfattande del af läkarekonsten, förtjenade fullkomlig erkänsla och uppmuntran.

(F. A. T).

— *Universitetet.* Under loppet af år 1851 har mynt- och medaljekabinettet fått emottaga följande *föräringar.* Af Statsrådet Nordenskjöld: Svenska Läkaresällskapets medalj i bronz öfver Berzelius. Af Professor Wallin: 1 sällsynt fatimidiskt guldmynt, ett ajubidiskt silfvermynt, en egyptisk pjaster, 3 halfpjastrar, 1 st. 20 para; 1 d:o 10 para; 1 st. turkisk pjaster, 2 st. turkiska 5 para, 4 st. egyptiska 5 para; 4 st. bagdadiska kopparmynt, 7 d:o chinesiska, 1 d:o bengaliskt, 2 sefidiska d:o, 1 florentiskt silfvermynt, 1 bayersk kreuzer, 1 st. 10 centimes, 3 engelska kopparmynt, 1 badiskt d:o, 3 ostindiska d:o, 1 engelskt d:o, 5 små kopparstycken gångbara i Basra, Af Läraren vid techniska realskolan i Åbo S. P. Dahlbeck: ett sällsynt marockanskt scherifmynt i silfver. Af Klockaren i Rengo T. Trapp: 1 Carl XI:s silfveröre. Af Gelbgjutaren A. I. Libr: 9 engelska kopparmynt, 4 gamla svenska d:o, 2 spanska d:o, 1 ostindiskt, 4 franska d:o, 1 sardiniskt d:o. Af Kontorskrifvaren vid Åbo tullkammare C. G. Ekman: 2 turkiska halfpiastrar och 5 österländska kopparmynt (utnötta). Af Hofrätts extra Notarien Calonius: ett malthesiskt kopparmynt. Af Lagman Sallmén: ett svenskt enmarkstycke af år 1560. Af Chirurgiæ Magister Pippingsköld: 2 kopparmynt från Sandviksöarne. Af Demoiselle Charlotte Europæus: 24 silfvermynt, mest nyare tyska. Af Expeditören Weckström: 4 äldre svenska och tyska silfvermynt, samt 2 orientaliska. Af Stabskaptenen Westermark: 11 st. silfvermynt och 8 kopparmynt, alla hos oss sällsynta. Af Läraren S. P. Dahlbeck ytterligare: 10 st. kopparmynt, så kallade Alexandrines under Romarne. Af Statsrådet Nordenskjöld ytterligare: en stor medalj i Victoria metall, öfver industriexpositionen i Londoner kristallpalatset 1851.

(H. T.)

En medalj öfver *Erik Gustaf Geijer* har på föranstaltande af hans vänner, lärjungar och beundrare blifvit präglad och utdelades åt subscripenterna i oktober. Aversen framställer den store aflidnes bröstbild med omskrifen: *Ericus Gustavus Geijer Svec.* På reversen ser man historiens gudinna, lyst af en himmelsk genius med strålande fackla, med omskrift: *tua coelestes illustrant omina flammae*, samt underskrift: *nobili historico civi optimo grati cultores et amici. MDCCCL.* Medaljen är komponerad af professor Qvarnström och graverad af P. Lundgren. Ett i guld prägladt exemplar har af en deputation blifvit öfverlemnadt åt enkefru Geijer.

Den hos oss välkända utmärkta skådespelaren *Broman* har, såsom bekant är, öfverflyttat till Finland för att brygga öl i Tavastehus. När han fördenskull i Stockholm till afsked gaf en dramatisk soirée, vid hvilken den här uppkomna teaterpjesen *Tjugo kopek silfver* förekom till sist, vände Hr Broman i gubben Råglunds roll sig till publikum med följande slutord:

«Ack fantasin är en ström
Af dunster, som ni vet,
Och konsten är en vacker dröm
Men lifvet verklighet.
När fantasin i ett nu
Oss stält i öfverflöd
Så säger lifvet: »kära du
Sörj först för dagligt bröd.»

Som Bacchus är Apollos bror
Helt lätt då hända kan
Kothurnens son, förr än du tror,
Blir — bryggarålderman.
Men hur han gör och hvart han far
Hvart foten sig beger
Så stannar hjertat ändock qvar
Hos konsten och hos Er.»

I Sverige vinna fruntimmer ganska ofta litterär utmärkelse; man erinre sig blott de många skaldinnor och romanförfattarinnor der uppstått ända ifrån äldre tider. I sistledne december vann ett fruntimmer, mademoiselle *Thekla Knös*, på en gång Svenska akademins både stora och lilla pris, det förra för ett större poem *Ragnar Lodbrok*, det senare för *smärre skaldestycken*. Sådant skall icke hafqva ändt mer än två gånger förut, 1805 då Wallin och 1836 då Ingelman fick både stora och lilla priset. Ibland de många skaldestycken som nu senast vunno akademins antingen mindre pris eller beröm observerar man flere verser med Finska ämnen och ett motto ur Kalevala. K. Vitterhets- Historie- och Antiqvitets-akademin har nyligen invalt professor *Runeberg* till sin utrikes korresponderande ledamot. Ett antiqvariskt-historiskt arbete i stor skala annoseras ifrån Kristiania, nemligen *P. A. Munchs Det Norske folks historie*, hvaraf första häftet utkommit. Det berömmes såsom blifvande af mycken vigt för nordens äldsta historie; nämnda häfte redogör för nordens och Norges första bebyggande och dess ursprungliga samhällsförhållanden.

S. E.

Nyss utgifna böcker:

Tohtori Martti Lutheruksen kirkkopostilla, elikkä vuotisten sunnuntai- ja juhla-päiväin evankeliumein selitys, jonka Saksasta suomentivat *Frans Oskar Durchman ja Anders Wilhelm Ingman*. Waasassa 1851. 626 pag. Såsom bihang: «*Vielä muutamia saarnoja* muista Lutheruksen kirjoista tähän Evankeliumi-postillaan liitetyitä.» 140 pag. 4:o. Förra delen: Talvi-puoli utgafs år 1848. Med denna senare del är det stora, med omsorg och skicklighet öfversatta arbetet komplett; man bör hoppas att det bland annat mycket bidragit till att rena vårt asketiska skriftspråk.

Paimen-poika, jumalinen kertomus kristillisille lapsille, Tohtori *Kristian Barthilta*. Suomentama. Helsingissä 1851. 55 pag. Frenckell et Sons förlag. Pris: 10 kop.

Tuomio-sunnuntain saarna jonka marraskuun 23 p. v. 1851 Turun tuomio-kirkossa saarnasi *Fredrik Bergstadi*. Turussa 1851. 22 pag. Pris: 5 kop.

Lasten hupainen huvitus. II. Merenvirta. Helsingissä 1851. 66 pag. 16. Öhmannnin kirjakaupan kustannuksella. Förut tryckt i Suometar för 1851 och undertecknad med signaturen E. L.

Lapsukainen Jeesus, joulu-aaton kertomus lapsille. Kuvaisilla. Helsingissä 1851. 24:o. Öhmanska bokhandelns förlag.

Vårt land af J. Runeberg, jemte Finsk och Tysk öfversättning. Helsingfors 1851. Hr F. Rabbes förlag. Pris: 5 kop. Den Finska öfversättningen är undertecknad K. K. och har förut varit synlig i Suometar. Det hela är en liten julgåfva för dem som älska att sjunga *Vårt land* för ombytes skull äfven på vårt lands egentliga språk.

Predikningar af Johan Vegelius. Ifrån

författarens Finska postilla öfversatta af Jos. Grönberg och E. G. V. Törnvall. Andra häftet. pag. 129—328. 4:o. J. C. Frenckell et Sons förlag. Pris: 75 kop.

Finlands stats-kalender för skott-året 1852. Helsingfors 1851. Pris: 85 kop.

D:r Henrik Müllers andeliga veder-qvickelse-stunder, eller tre hundrade hus- och bords-betraktelser, jemte trenne fullständiga register. Åbo 1851. 437 pag. J. C. Frenckell et Sons förlag. Pris: 75 kop. En annan öfversättning af samma bok är samma år utgifven i Sverige; olikheten emellan båda synes mest bestå i en något förändrad ordning betraktelserna emellan, och deri att den inhemska upplagan är rikeligen försedd med register.

Den gamla Svenska psalmboken i 24:o format och med perlstill.

Lindbloms katekes i 24:o format och med perlstil. Helsingfors 1850.

Supplement, innehållande tillägg och rättelser af statsrådet C. Merlin till det af O. Meurman utarbetade Svensk-Ryska lexikon. Helsingfors 1851. Pris: 10 kop.

Fredrik Gabriel Hedbergs Bekännelse och evangelii försvar emot Finska pietismens angrepp. Helsingfors 1851. 191 pag. I. W. Lillja et Comp. förlag. Pris: 35 kop. Utgör 3:e häftet af serien «Verklärans vederläggning och evangelii försvar;» vi skola vid tillfälle återkomma till denna långvariga polemik.

Borgå stifts biskopar. Tio porträtter på ett blad af J. Gezelius, D. Juslenius, J. Nylander, G. Fortelius, P. Krogius, Z. Cygnæus senior, M. J. Alopæus, Z. Cygnæus junior, J. Melander, C. G. Ottelin; derjemte följer 1 ark text i ungefär samma format, upptagande korta meritförteckningar för biskoparna, deras giftermål, antal af barn m. m. Att texten blifvit utgifven i det obeqvämaste format var utan tvifvel ett mindre lyckligt arrangement. Porträtterna äro kopierade efter original-taflorna som förvaras i domkapitlets sessionsrum och litografierade af Adler et Dietze i Dresden. E. V. Nyleanders förlag. Pris: 1 Rbl 50 kop.

Helsningsmarsch till Åbo, för pianoforte komponerad af Jean Meyer. Åbo 1851. Pris: 25 kop.

Romance sans paroles pour violon avec accompagnement de piano par Jean Meyer. Åbo 1851. Pris: 65 kop.

Hjertat, en sångkuplett med accompagnement af pianoforte arrangerad af Rudolf S. Helsingfors 1851. Pris: 20 kop.

På Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning, som utgifves år 1852 af samma redaktion och på samma sätt som hittills, emottages prenumeration i Helsingfors i Öhmanska bokhandeln med 2 Rb. s. och på alla postkontor i landsorterna med 2 Rb. 30 kop. s. försändningsprocenten inberäknad. Ett nummer om 4 ark utkommer hvarje månad på tider som för utgifningsorten hvarje gång särskildt annonceras. För Helsingfors utdelas bladet såsom förut i Öhmanska bokhandeln.

De för året 1851 ännu felande tvenne numror skola innan kort lemnas i allmänhetens händer, nemligen den 11:e nummern som redan är till hälften tryckt, mot slutet af innevarande januari, och den tolfte i början af februari. Vid samma tid hoppas vi äfven kunna utgifva första nummern af årgången 1852, så framt icke oppåräknade hinder möta; och derefter torde den tyvärr alltför länge fortfarande striden emellan numrens titel och tiden för deras utgifvande blifva upphäfven.

Helsingfors,

Finska Litteratur-Sällskapets Tryckeri, 1852.

Imprimatur: *C. A. Sanmark.*

LITTERATURBLAD

FÖR ALLMÄN MEDBORGERLIG BILDNING.

N:o 11 November 1851.

Finska vetenskaps-societetens förhandlingar.

(Ur Finlands Allmänna Tidning.)

Vetenskaps-societeten, som beslutit att oftare än härtills lemna allmänheten del af de inom societeten hållna vetenskapliga föredrag, har under hösten detta år emottagit följande så beskaffade meddelanden:

Vid sammanträdet den 13 sistl. oktober föredrog kanslirådet Lagus ett arbete, under titel: *Sveriges rikes landslag, stadfästad af konung Christopher 1442. Öfversatt på Finska språket af Ljungo Thomae.* Åtskilliga försök hafva blifvit gjorda att på Finska språket öfversätta den af konung Christopher år 1442 stadfästade landslagen. Af dylika öfversättningar finnas ännu åtminstone 6 i behåll, af hvilka 3 förvaras i härvarande kejserl. universitets bibliothek, och likaledes 3 tillhöra kongl. bibliotheket i Stockholm. Vid anställd noggrann jemförelse emellan 5 af dessa öfversättningar, har det befunnits att den, vid hvilken kyrkoherden i Kalajoki Ljungo Thomae lagt handen, är den minst felaktiga. Handskriften till berörde öfversättning är i folio, bunden i ett pressadt skinnband med förgyllda ornamenter, och eges af kongl. bibliotheket i Stockholm. Att ifrågavarande codex tillhört konung Karl IX ses deraf, att på ena permen följande bokstäfver äro intryckte: *C. D. S. (Carolus Dux Sudermanniae).* Det är allmänt bekant, att konungen varit sinnad att låta berörde öfversättning ifrån trycket utgå; början dertill gjordes ock, men till följd af Karl IX:s död afstannade företaget. Som nu ifrågavarande, för två och ett halft sekel tillbaka gjorda försök torde vara det äldsta att i lagstil använda Finska språket, har societeten ansett föredragandens med kostnad och betydligt arbete förenade företag att göra Ljungos öfversättning allmännare bekant, icke sakna nytta och intresse, samt i följe deraf beslutit att, under form af särskildt arbete, offentliggöra nämnde öfversättning, deraf omkring 20 ark allaredan lemnat pressen.

Statsrådet Nordenskiöld förevisade den 13 oktober, uti universitetets gymnastiksal, det redan på många ställen eftergjorda *Foucaultska* experimentet, hvarigenom jordens rörelse kring sin axel göres på ett högst enkelt sätt synbar. Det visades först att en på fin tråd upphängd kula, fästad vid en liten trädskifva, fortfor att svänga i sin först erhållna direktion, ehuru skifvan horizontelt kringvreds. Följden af denna, visserligen länge kända omständighet måste naturligtvis vara den, att en kula af betydlig tyngd, upphängd på en lång och fin tråd samt fritt svängande i ett dragfritt rum, i följd af jordens rörelse kring sin axel, mer och mer afviker från den riktning i hänseende till jordytan, hvilken den först erhöll, samt att denna afvikelse sker i motsatt direktion mot jordens rotationsrörelse, eller ifrån öster till vester. Den af statsrådet begagnade pendel hade omkring 20 alnars längd och har en kula af 38 markers vigt, samt ändrade under experimentet betydligt sin svängningsdirektion, hvilket visade sig på en under pendeln ställd graderad skifva. — Statsrådet Nordensköld har äf-

ven vid societetens sammanträde den 10 november företett ritning på en af särskilta meteorologiska instrumenter sammansatt maschin, förfärdigad af mekanikus Dollond i London och uppställd invid industri-expositionens lokal, hvarigenom observationerna upptecknades utaf instrumenterna sjelfva, på ett uti maschinen för hvarje dag insatt papper. Genom denna sjelfregistrerande inrättning åstadkoms en fortlöpande serie af barometer-, thermometer-, hygrometer- och pluviometer-observationer, hvartill ytterligare kommo iakttagelser af vattnets afdunstning samt vindens riktning och styrka. Statsrådet förevisade vid samma tillfälle ritningar på åtskilliga af d:r C. Brooke uppfunna och vid expositionen i London uppställda instrumenter för meteorologiska och magnetiska observationer, hvilka äfvenledes voro sjelfregistrerande. Observationernas uppteckning skedde här genom ljusets inverkan på ett photografiskt papper, och erinrade statsrådet i sammanhang härmed om ett af framlidne professoren Nervander redan år 1839 societeten meddeladt förslag till barometer-, thermometer- och psychrometer-observationers verkställande efter enahanda grund, hvilket ådagalade den obestridliga prioritet societetens framlidne ledamot äger i afseende å den idé, hvaruppå d:r Brookes instrumenter bero, ehuru prof. Nervander då icke var i tillfälle att utföra, eller ansåg nödigt att annorledes än igenom societetens årsberättelse offentliggöra sitt förslag.

Societetens framlidne ledamot kollegiirådet af Ursin meddelade, vid sammanträdet den 10 november, åtskilliga uppgifter rörande en hos bonden Ollikain i Petäjärvi by af Sakkola socken i Wiborgs län yppad okänd boskapssjuka, hvarom kollegiirådet, i anseende till sjukdomens förmodade smittosamma beskaffenhet, under loppet af sistl. maj månad tagit på stället närmare kännedom. Hos Ollikains boskap, 10 kor och 7 kalfvar, hade ifrån början af martii månad visat sig en mer och mer tilltagande sjuklighet, med aftagande matlust och tidtals under dygnet påkommen hosta, i följd hvaraf, före kollegiirådets ankomst, 5 kor och 4 kalfvar dött. De återstående kreaturen befunnos öfver all beskrifning utmagrade, men röjde icke tecken till feber eller annan lokal affektion än hosta, med sådana rörelser som antydde svår smärta i bröstet. En tre års gammal ko, som fyra veckor förut burit men redan så afsinat att högst en jungfru mjölk för gången erhölls, slagtades, och befunnos vid obduktionen viscera i bröst- och buk-kaviteten i fullkomligen naturenligt skick. Muskulaturen i allmänhet och lungorna voro väl mycket bleka, men sådant är vanligen fallet vid högre grad af magerhet. Då åter bronchierna med sina utgreningar uppfläcktes, förefunnos en mängd två à tre tums långa lefvande maskar, dem statsrådet v. Nordmann funnit tillhöra slägtet strongylus, och hvilka lågo, icke uti lungans cellväfnad, utan inom luftkanalerna vecklade till 10 à 15 om hvarandra, klumptals och omgifna af en större eller mindre massa segt slem. Af denna företeelse drog kollegiirådet den slutsats, att den här uppträdda sjukdomen ej kunde vara smittande, hvilket också faktiskt visade sig deraf, att å intet annat ställe i Petäjärvi by något kreatur var sjukt, ehuru Ollikain icke bor aflägsnare ifrån grannar än på en half verst afstånd, och byns kreatur varit med hvarandra i alldaglig beröring. Huru ifrågavarande strongyli tillkommit, är svårt att förklara. Angående åter deras pathologiska inverkan och den uppkomna sjukdomens botlighet, yttrade föredraganden följande åsigter: Strongyli hade, såsom främmande ämnen, framkallat en irritation, hvilken haft större slemsekretion till följd. Genom dels denna, dels mängden af strongyli sjelfva, hade luftgångarne blifvit till den grad fyllda, att luften ej mera fått tillträde till det inre af lungorna, och dessa alltså icke mer kunnat fullgöra sin funktion. Deraf således den småningom tilltagande magerheten, sjukdomens långsamma gång och slutliga utbildning till hektik, samt dess gifna följd döden. Sjukdomen är derföre icke smittosam, men deremot, då strongyli i större mängd utvecklat sig, fullkomligen obotlig; emedan de medel,

som möjligen kunde förstöra lifvet för dessa djur, borde genom inandning anbringas, hvarigenom kreaturet skulle i och med detsamma dödas. Der åter strongyli i mindre mängd äro förhanden, torde naturen finna utväg att dem aflägsna, och djurets hälsa sålunda kunna återvinnas. Sådana strongyli hade man väl funnit inom lungorna hos kreatur i Holland och England, men, så vidt föredraganden kände, icke i Finland. Dock synes orsaken dertill vara endast den, att uppmärksamhet ej blifvit förut riktad åt detta ämne, så vida det skall visat sig, att vid de profslagtningar, som å särskilta orter i Finland anställts i anledning af den här yppade elakartade lungsjukan, strongyli, ehuru i ringa mängd, blifvit funna uti bronchial-gångarne å slagtade kreatur.

I anledning af kollegiirådet af Ursins föredrag meddelade, vid samma tillfälle, societetens ordförande statsrådet v. Nordmann, det han af kollegiirådet Ursin fått emottaga ett större parti af de i Petäjärvi samlade strongyli, och förevisade societeten ritningar, som utredde detaljerna af ifrågavarande inre parasiter. De tillhöra det af Rudolphi, i Synopsis Entozoorum, såsom ett dubiöst species upptagna *Strongylus vitulorum.* Rudolphi har likväl icke sjelf varit i tillfälle att inom bronchierna af kor och kalfvar observera dessa entozea, utan nämner blott i förbigående, att denna sjukdom vore känd i England och Holland, medför en torr afbruten hosta, dispnoea och slutligen döden. Nämnde strongyli synas vid första påseende kunna hänföras till arten *Strongylus filaria* Rud., hvilken finnes hos hästar, men noggrannare undersökningar hafva öfvertygat statsrådet att djuret är enahanda med *Strongylus Micrurus* Mehlis, eller, med afseende å professor Gurlts »Lehrbuch der pathologischen Anatomie der Haus-Säugethiere», densamma med *Gordius viviparus* Bloch och *Fusaria vituli* Zeder.

Vid sammanträdet den 8 december meddelade statsrådet v. Nordmann societeten åtskilliga uppgifter om den ännu icke nog kända och högst märkvärdiga fysiologiska akt, som fått namn af *Konjugation*, samt består deruti, att bland de lägre så väl växter som djur, twenne eller flere individer mer eller mindre sammansmälta, och först derefter flere slags organer, deribland de för reproduktionen, hos dem utbildas. Denna konjugations-akt, observerad af Alexander Braun hos flera konferver, har numera blifvit konstaterad ej allenast af Kölliker och Kohn hos några protozoer (infusionsdjur), hvilka efter nämnde akt erhålla endast reproduktions-organer, utan ock af professor v. Siebold hos ett högre djurslag, eller den märkvärdiga, af statsrådet v. Nordmann år 1831 upptäckta entozoform *Diplozoon paradoxum*, hvilken, försedd med två hufvuden och två bakkroppar, uppkommer derigenom, att tvenne individer af den utaf professor Dujardin beskrifna *Diporpa*, hvilken finnes på gälar af cyprinus-arter, i midten för *alltid* sammanväxa. Sedan konjugations-akten här försiggått, utvecklas ej allenast reproduktions-organer, hvilka hos det enkla djuret saknas, utan äfven andra mycket komplicerade inre organer. I sammanhang med detta ämne lemnade statsrådet v. Nordmann en öfversigt af flera andra reproduktions-förhållanden hos lägre djur, — ett vidt fält af djup physiologisk betydelse, hvilket endast med tillhjelp af de numera fullkomnade mikroskoperna kunnat blifva bearbetadt. Observationer sådana som dessa, hvilka stå i närmaste sammanhang med utvecklingshistorien och en ofta komplicerad cyklus af periodiska metamorphoser, dem ett och samma djur successift genomgår, erfordra å observatorns sida den yttersta noggrannhet och en särdeles försigtig kombinationsförmåga.

Vid sammanträdet den 13 oktober föredrog professoren Bonsdorff en afhandling under titel: *Anatomisk undersökning af vensystemet hos åtskilliga i Finland förekommande fiskar*, hvilken kommer att ingå uti societetens akter, såsom fjerde afdelningen af professorens derstädes till en del redan offentliggjorda *Bidrag till blodkärlsystemets jemförande anatomi.* Såsom ett resultat af detta arbete förtjenar nämnas, att det så kallade njurportvensystemet, hvilket, enligt professor

rens undersökningar, förefinnes hos Gadus lota, icke förekommer hos Cyprinus idus och Perca fluviatilis. — Vid samma tillfälle meddelade professor Bonsdorff societeten åtskilliga af honom, i förening med tecknings-läraren M. v. Wright och Hr Julius v. Wright, på Eriksbergs egendom i Uskela socken å växter och djur anställda iakttagelser under solförmörkelsen den 28 juli innevarande år, utaf hvilka de vigtigaste voro: 1:o att åtskilliga växter, såsom Viola tricolor, Calendula officinalis, Eschholzia californica, Campanula speculum, Nymphaea alba m. fl., under solförmörkelsen fullständigt slöto sina blommor; 2:o att särskilda arter af familjen Syrphici Fall., så utmärkta genom sina lifliga rörelser, blefvo i högsta grad tröga, och i stället för att såsom vanligt mot aftonen öfvergifva de blommor, å hvilka de under solskenet uppehålla sig, samt intaga sitt nattläger, qvarblefvo likasom bortdomnade å blommorna af Spiraea salicifolia, hvaremot bien begåfvo sig in i kuporna; och 3:o att hönsen under solförmörkelsen begåfvo sig in i hönshuset, såsom vanligt vid solens nedgång, samt tuppen, mot sin vana denna tid på dagen, flitigt galade både vid början och slutet af förmörkelsen. Professoren hade för öfrigt vid samma tillfälle observerat att thermometern, som kl. 4, 6 min. e. m. visade 29° C., inom 27 minuter föll till 17°. — Sluteligen har professor Bonsdorff, vid sammanträdet den 8 december, utur ett af honom författadt arbete, hvilket kommer att i Finska läkare-sällskapets handlingar ingå, meddelat societeten den notis, att de hos lägre vertebrerade djur från foglarne till fiskarne förekommande med kärna försedda blodkorpuskler, med fästadt afseende å kärnans betydelse för cellen, i förhållande till de hos menniskan och däggdjuren förekommande bikonkava blodskifvorna, hvilka sakna kärna, enligt hans åsigt qvarstadnat på en lägre utvecklingsgrad.

Professoren Geitlin förevisade, vid societetens sammankomst den 8 december, en mängd smärre gamla silfvermynt, hvilka genom guvernörs-embetet i Åbo blifvit hembjudna universitetet till inlösen. Dessa penningar, till ett antal af 160 och i vigt uppgående till 5 lod, uppgaf professoren utgöra en del af det fynd, hvilket innevarande höst, under gräfningen för den nya kajbyggnaden i Åbo, påträffats 3 à 4 alnar från östra åbrädden, ett stycke nedanom öfre bron, på 5 alnars djup, och hvarom i Åbo Underrättelser N:o 91 omförmäles att »detsamma utgjorts af omkring 400 silfvermynt, de fleste så kallade bracteater, till storlek liknande våra nuvarande 5 à 10 kopeks silfverslantar, af hvilka dock en del skall blifvit förskingrad af arbetarne och 360 höga kronan hembjudne till inlösen.» Då emellertid bland dessa mynt, hvilka, troligen till undvikande af tidsutdrägt, blifvit universitetet till inlösen direkte hembjudna, icke finnes en enda brakteat, utan blott tvåsidiga, eller rättare på begge sidorna stämplade mynt — på åtsidan en krona, upptill prydd med en liten stjerna på hvardera sidan; på frånsidan: ett lejon, Folkungarnes vapen — samt dessutom antalet, i stället för 360 som af Å. U. uppgifves, icke öfverstiger det af 160, så förmodade professoren, att antingen alla de omnämnda brakteaterna höra till dem, som af arbetarne förskingrats — hvilket likväl synes mindre troligt derföre, att det ringa metallvärdet af så tunna mynt icke bordt uppmana till deras försäljande framför de stadigare, tvåsidiga mynten — eller ock, att uti nämnde tidnings uppsats något misstag ingått, så väl i anseende till det uppgifna antalet, som benämningen »brakteater.» Beträffande åter de intressanta upplysningar d:r Pinello meddelat red. af Åbo Underrättelser, angående lokalen der dessa mynt blifvit hittade, tiden hvarifrån de förskrifva sig m. m., ville professoren göra endast den anmärkning, att antagandet om ifrågavarande mynts prägling i Åbo stad syntes mindre sannolikt, helst detta antagande grundar sig blott deruppå »att mynt (Moneta Aboënsis) under *en del af medeltiden* präglades i denna då för tiden mycket förmögna stad.» Nu äro de till detta fynd hörande silfvermynt fullkomligt lika med det från Waldemars och Birger Jarls tider, som i Brenners Thesaurus Tab. IV, N:o 6

finnes aftecknadt (endast med den obetydliga skillnad, att på detta sistnämnde de små stjernorna på ömse sidor om kronan saknas), och böra derföre hänföras till medlet eller slutet af trettonde århundradet, på hvilken tid i Åbo sannolikt ännu icke fanns något mynthus. Detta synes otvunget framgå deraf, att *Magnus Ladulås* i sitt testamente, af år 1285, der han uppräknar rikets dåvarande myntstäder: Skara, Söderköping, Skenninge, Jönköping, Nyköping, Örebro, Upsala och Westerås, icke nämner Åbo (jfr Lagerbring, Svea Rikes Hist. 2 Del. pag. 713 följ.) Derjemte kan man af några uttryck i samma testamente draga den slutsats, att det mynt, som då för tiden gick och gällde i Finland, åtminstone till största delen präglades i Upsala och Westerås. (»Pro istorum omnium solutione in Westgotia assignamus monetam Scarensem, in Ostgotia monetam Suthercopiæ --- in Finlandia monetam in Upsala & Arosia deputamus.») Men att sednare, och åtminstone redan i Karl VIII Knutsons tid, 1448—1470, silfvermynt verkeligen blifvit slagna i Åbo, med omskrift i munkstil: Moneta Aboens, derpå äro, bland annat, de tvenne exemplar af detta sällsynta mynt, hvilka förvaras i Alexanders-universitetets myntkabinett, ett osvikeligt bevis.

Vid sammanträdet den 13 oktober meddelade professoren Woldstedt, utur ett bref ifrån direktorn för Pulkova central-observatorium, att de astronomer, hvilka derifrån varit sände till Lomsa för att observera den totala solförmörkelsen den 28 sistlidne julii, kommit till det resultat, att de röda upphöjningar, hvilka vid totala solförmörkelser observeras i den strålkrans som omgifver månen och hvilka några trott vara månberg, verkeligen höra till solen. Derjemte hade bemälde direktor, i anledning af kejserl. vetenskapsakademiens i S:t Petersburg afsigt, att genom trycket offentliggöra alla inom Ryska kejsaredömet gjorda observationer af samma solförmörkelse, begärt uppgift öfver de i Helsingfors gjorda observationer, hvilken föredraganden anmälde sig nyligen hafva lemnat. Enligt de å Helsingfors observatorium med nio fots refractorn anställda observationer, inträffade solförmörkelsens början kl. $3^t\ 49^m\ 44^s.9$ och slutet kl. $5^t\ 46^m\ 50^s.6$ Helsingfors medeltid. Professoren Woldstedt har äfven, vid societetens sammankomst den 10 november, anmält sig hafva, i anledning af Foucaultska experimentet öfver en pendels svängningsplans successiva förändring till följe af jordens rotation, upplöst följande problem: "Om ett vertikalt plan i ett visst ögonblick å en ort på jorden, hvars polhöjd är gifven, gör en vinkel med meridianen, frågas, hvilken vinkel ett vertikalt plan efter en gifven tids förlopp skall göra med meridianen i dess dåvarande läge, för att dess lutning mot förstnämnda vertikala plan skall vara den minsta möjliga;" och hade han kommit till det resultat, att förändringen af lutningen mot meridianen, i fall mellantiden tages oändligt liten, d. v. s. om man antager att förändringen sker i hvarje ögonblick, är oberoende af planets ursprungliga lutning mot meridianen, och proportionell mot sinus af polhöjden.

Professoren Moberg föreslog, den 10 november, *en apparat till åskådliggörande af jordens rotation*, nära öfverensstämmande med en af C. Marx i Poggendorffs Annalen der Physik und Chemie 1851, Heft. 6, projekterad, men icke bestående af en i sin tyngdpunkt upphängd visare, utan utgörande ett ytterst lätt roterande hjul, hvars axel, hvilande på antifriktionstrissor, skulle ställas parallel med jordaxeln. Detta hjul borde till följe af jordens rotation *synas* röra sig medsols ett hvarf i dygnet. Tillika visade föredraganden, förmedelst en dertill inrättad apparat, nödvändigheten deraf, att, vid dylika experimenter med stillastående kroppar hvilka genom någon skenbar rotation skola ådagalägga jordens, deras rotationsaxel först ställes i ortens parallelcirkels plan, och sedan, utan någon annan inverkan å densamma än den som äger rum genom sjelfva axeltapparne, denna axel bringas i parallelism med jordaxeln, emedan de eljest vid axelns riktning erhålla en impuls till rotation åt samma håll som jorden, hvarigenom den skenbara rörel-

sen mycket måste förminskas, eller till och med alldeles tillintetgöras. — Vid samma tillfälle meddelade professor Moberg societeten berättelse om en af honom gjord *insamling af petrifikater på Åland*, under sommaren innevarande år, uti socknarne Saltvik, Sund, Finström och Jomala, samt förevisade af dessa 1:o Mollusca: af klassen *Cephalopoda* fem species Orthoceratites, af kl. *Gasteropoda* species af Trochus, Euomphalus, m. fl., äfvensom några species af klasserna *Acephala* och *Brachiopoda;* 2:o Articulata: särskilda species af trilobitgenera Calymene, Asaphus och Illaenus; 3:o Radiata: species af Sphaeronites och Actinocrinus, samt åtskilliga hörande till polypernas klass.

Societetens sekreterare meddelade den 10 november, i anledning af statsrådet Nordenskiölds och professoren Woldstedts hållna föredrag om Foucaultska experimentet, följande upplysningar angående detta experiment, hvilket nu är föremål för så mycken uppmärksamhet. Förslaget derom framställdes den 3 sistl. februari för vetenskaps-akademien i Paris. Den fullständiga theorien om hit hörande rörelse, hvarmed åtskilliga författare, deribland nyligen Clausen i Dorpat, sysselsatt sig, är ganska invecklad, emedan, utom andra dertill bidragande orsaker, tyngdkraftens direktion, i följd af jordens rotations-rörelse, mer och mer skiljer sig ifrån det plan hvaruti pendelrörelsen först begynte. En följd af sistnämnda omständighet är den, att i hvilken riktning än pendelns rörelse begynner, och huru noggrannt än densamma först vidtager i ett vertikalt *plan*, det ej dröjer länge innan den visar sig mer och mer konisk. Enklast och bäst framställes theorien om ifrågavarande rörelse ifrån den synpunkt, att dess begge hufvudorsaker betraktas hvar för sig. Dessa äro, å ena sidan middagsliniens af jordens rotation förorsakade vändning omkring vertikal-linien motsols, och å den andra pendelns egen, af tyngdkraftens förändrade riktning beroende, mer och mer koniska rörelse. Den förra af dessa orsaker, hvilken är den hufvudsakligaste och omedelbart verkar rörelsens skenbara framskridande medsols, underkastas ganska lätt kalkyl; icke så den sednare. Horizontens angulära hastighet omkring vertikallinien erhålles då jordens rotationshastighet multipliceras med sinus af ställets latitud, hvaraf följer att pendelrörelsen under eqvatorn icke företer någon afvikelse, men deremot under polerna förändrar sin riktning hastigast eller lika fort med jordens rotation, d. ä. med 15° i timmen. I Helsingfors utgör denna förändring, på samma grund, 13°,01 för hvarje timme. En intressant, men ej lätt anställd undersökning vore den, att genom försök med visshet utröna huruvida pendelrörelsens afvikelse på samma ort sker med olika hastighet ifrån olika begynnelseplaner. I journalen l'Institut för den 9 juli d. år meddelas åtskilliga af general Dufour och tvenne andra vetenskapsmän häröfver anställda försök i Geneve, hvilka ledde till det resultat, att en pendel af 20 metres (d. ä. 33,7 alnars) längd, försedd med en blykula af 12 kilogrammers (28,2 markers) vigt, företedde en afvikelse af 25° på 2,376 timmar, då rörelsen begynte ifrån norr till söder eller söder till norr, men endast på 2,110 timmar, då den började ifrån vester till öster eller öster till vester. Nyssanförda uppgift rörande horizontens rörelse kring vertikal-linien ger, i förevarande fall, 2,309 timmar. Dessa försök kunna dock ej anses afgörande. — Vid ifrågavarande sammanträde anmäldes derjemte af societetens sekreterare några nya af honom erhållna resultater rörande *parallel-theorien*, hvilka komma att offentliggöras i det snart utkommande häftet af societetens akter.

Slutligen hafva ifrån sällskapet pro Fauna et Flora Fennica till societeten inkommit följande åtta afhandlingar, nemligen af

D:r W. Nylander: *Collectanea in Floram Karelicam. Continuatio.*

Additamentnm ad Conspectum Florae Helsingforsiensis.

Revisio synoptica Apum borealium, comparatis speciebus Europae mediae.

D:r C. Lundahl: *Bidrag till medlersta Finlands mikromammalogi.*

Dr: C. Ehrström: *Möss-ströfverier i Limingo socken 1850, 51.*
Naturhistoriska iakttagelser.
Stud. A. E. Nylander: *Lichenes in Ostrobottnia boreali et Lapponia inferiore adnotati.*
Berättelse till Sällskapet pro Fauna et Flora Fennica öfver en naturhistorisk resa i Södra Finlands östra skärgård, verkställd om sommaren 1851, med understöd af Sällskapet.

Och har societeten i afseende å dessa arbeten, hvilka blifvit till naturalhistoriska sektionens bedömande öfverlemnade, härtills hunnit afgöra att d:r Nylanders 2:ne första afhandlingar, jemte d:r Lundahls, komma att offentliggöras i det bihang till societetens akter, som utgifves under titel: »Notiser ur sällskapets pro Fauna & Flora Fennica förhandlingar.»

Skolkunskaper och skolbildning.

(Ur Magers skrifter., Insändt.)

Om realgymnasierna i afseende å valet af undervisningsämnen till största delen förfara riktigare än de lärda gymnasierna, så begå de deremot, hvad qvaliteten af undervisningen beträffar, utan betänkande flertalet af de sednares fel. I sin yttersta grund härstamma dessa fel dels från mången lärares ytlighet, dels från bristen på en något så när tillräcklig metafysisk bildning — en brist som gör dem oförmögna att intränga i och fatta grunduppgiften för all pedagogiskt-skolastisk verksamhet.

Så spökar allt ännu i fleres hjernor den enfaldiga indelningen af vetenskaperna å ena sidan i lägre, förberedande, allmänna skolvetenskaper, och högre, speciela fakultetsvetenskaper å den andra. Vi kunde här lemna denna skefva åsigt å sido, emedan den mer tillhör teologerna, juristerna och medicinarne än skolmännen, stode den icke i sammanhang med en annan skef åsigt, som anser innehafvandet af dessa »skolvetenskaper» utgöra den »allmänna bildningen.» Denna från medeltiden ärfda åsigt hafva vår tids »humanister» obestridligen förvärrat, i det de realistiska elementer, dem medeltiden efter förmåga sökte meddela på sitt trivium och quadrium, af dessa med allo makt blifvit utträngda. Men om det också lyckas tidsandan att tillkämpa de nyare språken och naturkunnigheten ett rum på det lärda gymnasiet, så är det icke derföre sagdt att undervisningen i och med detsamma har sin rätta qvalitet. Denna kan icke komma, förrän man bättre gjort sig reda för hvad vetenskap, bildning och skola är.

Ofvan anförda sönderklyfning af vetenskaperna i tvenne klasser är rent af enfaldig. Ingen vetenskap är till sin natur och väsende »skolvetenskap»; det ena eller andra språkets vetenskap, t. ex. historien eller geografien, äro lika så höga och svåra vetenskaper som jurisprudens eller teologi: de förtjena också lika så väl som dessa att heta »brödvetenskaper.»

Att åter kalla innehafvandet af några vetenskaper för bildning, är för ingen del klokare. Bildning är någonting mycket mer och mycket mindre än vetenskap: de äro två inkommensurabla storheter. Bildning är mycket mer, ty bildningen afser *hela* menniskan, icke blott den teoretiska, så vida den jemte hvarjehanda vetande också fordrar förmågan att tänka och tala, utan äfven den praktiska, känsla, vilja, karakter, som skola uppfyllas af det sköna, goda och heliga. Vetenskap är deremot den högsta möjliga insigt i det ena eller andra väsendtliga föremålet, vetenskapen är kall, fack. Huru ofta man nu träffar stora lärda, hvilka man icke får tillerkänna sann bildning, är hvar och en bekant. Å andra sidan är åter bildning någonting vida mindre än vetenskap. Emedan bildningen från alla väsendtliga vetenskaper har att upptaga elementer, så kan hon icke uttömma någon enda vetenskap — grammatiken lika så litet som teologien — utan måste åtnöja sig med att till sann och användbar besittning tillegna sig endast ett inskränkt område.

Och derföre äro våra lärda och våra realskolor icke vetenskapliga anstalter, utan bildnings-anstalter. Ingen kan och ingen skall här bildas till filolog eller matematiker eller kemiker — sådant tillhörer fakulteterna och specialskolorna: — från hvardera anstalterna skola bildade menniskor utgå: de förra förmögna att studera den ena eller andra grenen af vetenskapen, de sednare den ena eller andra grenen af tekniken, men alla beredde och färdige att föra en värdig vandel.

Kastar man nu en blick på undervisningen i våra lärda och realskolor, så måste man beklaga att mången lärares verksamhet icke har elevernes bildning till mål, utan sträfvar att göra dessa till medlemmar af det skrå han sjelf tillhörer. Undervisningen har den förhatliga åflan att vara vetenskaplig, och man är så långt ifrån att inse det förvända häruti, att man fastmer öppet berömmer sig deraf och hos vederbörande dermed rekommenderar sig, hvarvid jag för öfrigt har anmärkt, att de som mest stolta öfver, på sitt förvända beteende äro de som minst äro vetenskapen vuxne, liksom de skolboksförfattare, hvilka på titelbladet och i företalet mest framhålla och pråla med orden »vetenskap» och »vetenskaplig», vanligen hålla sina läroböcker så temligen rena och fria från all vetenskaplighet. Af de flesta lärare, och isynnerhet af dem som göra det mesta skriket, vore således föga att frukta, hvad den »vetenskapliga» undervisningen beträffar. Deremot gifvas andra, som äro lika så odugliga pedagoger, men verkliga lärda, och desse äro fruktansvärda. Inträder man i de lägre klasserna på en lärd skola, så tycker man sig bevista ett kollegium hos Böckh eller Herrman; afhör man undervisningen i fysik och kemie på våra realskolor, så liknar den på ett hår när föredraget vid universiteterna och fackskolorna. Följderna äro klara! dessa skråhumanister eller realister bibringa sina elever en bristfällig objektiv bildning, emedan en sådan undervisning redan förutsätter den bildning och mogenhet, som just under skolåren och genom skolan bör förvärfvas: och ytterligare emedan den påtrugar eleverna för mycket material, som de knappt nog kunna lära sig utantill, men icke förarbeta, ja icke en gång behålla i minnet; — elevernas subjektiva bildning blifver ännu mer försummad, emedan den nämnde humanisten eller realisten endast gifver objektet men icke har tid och till det mesta äfven icke den didaktiska förmågan att för eleverna göra objektet flytande, låta det från alla sidor genomtränga dem och göra det fruktbringande för hvarje bildningens sida. Jag påstår, att denna vetenskapliga undervisning är en hufvudorsak till den andliga förslappning, som visar sig hos så många af våra unga män, och att den sjunkande hågen för vetenskapen, som under flere år försports vid examen o. d., till en stor del faller samma undervisning till last. Denna undervisning tillintetgör för eleverna intresset för bildning och vetenskap för hela lifvet, den dödar all drift till bildning och forskning. Den rätta, uppfostrande, *skolmässiga skolundervisningen* anser det deremot såsom sitt högsta mål, att hos eleven uppväcka ett mångsidigt, fortlefvande intresse, som ensamt kan betrygga hoppet att eleven en gång såsom man efter lägenhet och förmåga skall utbilda sig. Ja, Herbart gör sjelfva detta intresse till ändamål, enligt honom »skall lärandet tjena *dertill*, att intresse må *uppstå* ur detsamma.»

Våra lärda skolor sysselsätta ungdomen åtta till nio år igenom med tvenne af de ädlaste språk och litteraturer; kan nu en undervisning hafva den rätta qvaliteten, som, hos flertalet af dem som njutit densamma, har till följd 1:o objektift, högst ringhaltiga insigter, 2:o subjektift, en ganska tvetydig bildning, ock 3:o hvad intresset vidkommer, en grundlig afsky för allt som erinrar om de grekiska och latinska studierna och föremålet för dem?

Om våra realgymnasier icke med all sorgfällighet från sig afhålla den »vetenskapliga» undervisningen, och, der den kan hafva inträngt, utrota den, så skola de resultater de hafva att uppvisa, om man efter trettio år undersöker förhållandet, vara lika så ringhal-

tiga. Men vill någon påstå, att våra lärda gymnasier stå på den förträffligaste fot och att deras resultater äro fullkomligen tillfredsställande, så är jag beredd att vid tillfälle lemna ett litet prof på en resonnerande kultur-statistik, som skall göra en ända på illusionerna.

I förbigående vill jag här med några ord vidröra det för icke länge sedan yttrade sällsamma infallet, att det ifrån och med det närvarande gifves två bildningsvägar, en lärd och en reel. Detta infall härstammar från en inställsam realskoldirektor, som söker att rikta och upphöja sig genom att nedsätta den lärda skolan och bestrida henne en del af hennes innehåll. Detta infall förenar det falska i humanismen med det falska i realismen; blefve det någonstädes realiseradt, så skulle man nödgas beklaga det, såsom en lands-kalamitet. Fråntager man de lärda gymnasierna de så kallade realia, så äro de ingenting annat än språk- och litteratur-skolor, hvilka väl kunna lemna blifvande teologer och filologer en nödtorftig förberedelse till deras fackstudier, men aldrig någon ordentlig bildning; blifvande matematiker, naturforskare, läkare och statstjenstemän skulle på sådana anstalter icke en gång blifva förberedda på sina fackstudier. Och lemnar man icke i realskolan åt de ethiska facken åtminstone för de fyra första åren ett öfvervägande rum, så blifva dessa anstalter ingenting annat än seminarier för ett barbari, som göra industrien ringa tjenster och hämmande motverka spridandet af en ädlare bildning och ett värdigare tänkesätt inom det högre borgareståndet. Menniskan måste närmast bilda sig efter det menskliga; från det andliga, såsom det med henne konsubstantiabla, måste hon hemta sin hufvudnäring. Det är naturligtvis ingenting att anmärka deremot, om enskilda elever från realgymnasium öfvergå till universitetet; men det vore att beröfva realgymnasiet dess bestämmelse och göra det rent af obrukbart för sitt hufvudändamål, om man ville gifva det karakteren af akademisk förberedelse-anstalt. Detta i förbigående.

Hafva många, hos hvilka man förutsätter mer än bildning, hos hvilka man förutsätter vetenskap, en oklar uppfattning af bildningens begrepp, så stegrar ordet allmän, som vanligen bifogas bildningen, denna oklarhet ännu mer, som vi på andra områden återfinna. — såsom då vi om den *allmänna viljan* säga att den måste vara lag, hvilket på en gång är fullkomligen sannt och fullkomligen osannt. Vi skola tillse hvad som menas med allmän bildning.

Den ytligaste uppfattningen af det allmänna är den, som fattar det allmänna såsom summan af flere enskilda (metaphysikernas »reflexions-allmänhet»); denna allmänhet kunde man kalla den pseudo-universala, såsom t. ex. den så kallade universalhistorien icke är något annat än summan af de möjligast flesta specialhistorier.

Allmän bildning, så uppfattad, vore polyhistorie eller rättare allkunnighet (»Alleswisserei») — ett ting, som, om man nu för tiden ville realisera det, vore ett oting. För tvåtusen år tillbaka var det ännu rikt begåfvade individer möjligt, att hafva allmän bildning i denna mening; nu är det icke mera möjligt, ehuru det allt ännu här och der gifves lärda kolosser, som i sig förena högst glänsande kunskaper i de mest olikartade fack. Icke har jag mig heller bekant, att några skolor skulle hafva en allmän bildning i denna mening till ändamål; fast mer hafva de för den falska encyklopedismen en så stor räddhåga, att de till och med icke våga sig på meddelandet af en *välförstådd* encyklopedisk bildning, hvilket är bedröfligt nog. »Cyclopædia significat,» säger Gessner i sin Isagoge, »omnium doctrinarum scientiam inter se cohaerere. Encyclopaedia est institutio in illo circulo.»

Med mera anspråk uppträder den sednare åsigten af det allmänna, hvilken uppfattar det såsom negation af det enskilda och gör det till en *blott* föreställd, till en tom och innehållslös abstraktions-allmänhet. Skulle sträfvandet efter allmän bildning i först antydda mening frambringa polyhistorer (»Vielerlei-

wisser») utan omdöme, så framkallar sträfvandet efter allmän bildning, om denna fattas såsom ett abstrakt, formelt, resonnörer utan kunskaper och insigter i verkligheten. Sedan den rationalistiska humanismen uppkommit och inträngt i skolorna, hafva gymnasierna uppvisat otaliga exemplar af denna espèce; — i skollärareseminarierna och folkskolorna har denna uppfattning af den allmänna bildningen anstält än värre förödelser, emedan dessa hafva torftigare stoff än de lärda gymnasierna. Hvad den rationalistiska humanismen begynt på skolorna, det fullända de ordinära filosofie professorerna på universiteterna. En sådan filosof — lika mycket om han är Kantian, Schellingian eller Hegelian — är icke linguist, men han lär språkets filosofi; han är hvarken orientalisk eller klassisk eller modern filolog; han har hvarken byggt eller mejslat eller målat eller komponerat, men han lär samtliga de sköna konsternas filosofie; han är hvarken anatom eller fysiolog, hvarken fysiker eller kemiker, hvarken zoolog eller mineralog, men han lär naturfilosofie; han känner hvarken doktrinelt eller historiskt-statistiskt nationernas positiva författningar, deras rättsförhållanden, deras borgerliga och financiela författning, deras ekonomiska förhållanden och hvad för öfrigt bestämmer det menskliga samfundet, men han lär rätts- och stats-filosofie; han känner hvarken den judiska eller den kristna teologien, men han lär religions-filosofie; han vet om skolväsendet icke mer än hvar och en, som en gång sjelf gått i skola, han har aldrig varit lärare i en skola, icke heller uppfostrare, men han lär pedagogik. Liksom fordom »les grands seigneurs» hade privilegium på att veta allt, utan att hafva lärt någonting, så är det nu för tiden med »filosoferna.» De förståndige och välsinnade bland Hellenerna hafva ifrat emot sofisterna; de filosofiska professionerna vid universiteterna, sådana de nu äro beskaffade, verka väl icke mindre förderfligt, än sofisterne någonsin hafva gjort. Inbilskhet och allmänna begrepp äro allt i bästa fart att anställa en förfärlig olycka, har Goethe sagt; den olycka, som den ifrån de rationalistiska humanisterna och »filosoferna» utgående »formela bildningen» bringat och fortfar att bringa öfver Tyskland, kan alldeles icke beräknas. *)

I sin sanning uppfattadt, är det allmänna hvarken reflexions- eller abstraktions-allmänhet, utan substantiel eller begrepps-allmänhet, den det särskilda och det enskilda alstrande och genomträngande makten. Så fattadt, utesluter det allmänna icke det särskilda, utan *sätter* detta, såsom det särskilda icke utesluter det allmänna, utan utgör detta. Sålunda uppstår det verkliga, det *bestämda begreppet* såsom den sanna enheten af slägtet och den specifika differensen.

I denna högsta betydelse kan nu skolan, om hon också sträfvar att bibringa allmän bildning, icke uppfatta densamma, då i denna mening allmän bildning är resultatet af filosofiska och historiska studier, sådana dessa endast på universitetet äro möjliga, och det endast i det fall, att skolan har gjort den nödvändiga förberedelsen till sådana studier.

Också denna förberedelse kan, i motsats mot fackbildningen, kallas allmän bildning. Och då denna skolmässiga allmänna bildning hvarken får vara polyhistorisk, falskt encyklopedisk, eller abstrakt, formel, half-filosofisk, och ännu icke kan vara sannt filosofiskt-historisk, så frågas: hvad återstår då för densamma? Just det återstår, för hvars skull öfverhufvud allmänna skolor underhållas, nemligen den välförstådda (sanna) encyklopediska bildningen, det vill säga den elementära bildningen, den som hemtas ifrån elementerna af de väsendtliga vetenskaperna och konsterna.

---

*) Man skall icke missförstå detta, såsom skulle här de filosofiska studierna anses öfverflödiga och missledande. Tvärtom måste man djupt beklaga, att studium af filosofin, neml. af metafysiken och de vetenskaper som äro grundade på metafysiken, såsom psykologien, äro så försummade som fallet är. Skrifter, som gå utöfver allmänheter, och verbaldefinitioner, som allvarligt sysselsätta sig med lösningen af problemerna, finna bland de formelt bildade ingen publik.

Flere filologer, matematiker, naturforskare o. s. v., som äro lärare vid lärda eller realgymnasier, häpna vid ett sådant tal och känna sig djupt kränkta deraf. Här och der bära lärarne på de lägre klasserna till och med titeln af professorer; hvilken uppmaning till sådana män att i folkskollärarne se sina kolleger! Men så är det ändå; och den lärda skolman, som icke vill erkänna det, han må gå och lära på ett universitet eller en fackskola, men skollärare får han icke vara. För öfrigt är den ställning, en lärare på de öfre klasserna vid ett lärdt eller realgymnasium innehar, endast en annan, men icke en lägre än den akademiske lärarens: om den högre gymnasiiläraren i egenskap af *lärare* är folkskollärarens men icke universitetsprofessorens kollega, så måste han deremot såsom *lärd*, såsom kännare af sitt fack ovilkorligen vara den akademiska lärarens kollega. Också är hans befattning ingalunda lättare än den akademiska lärarebefattningen, snarare svårare. Ty med *elementer* vill man väl icke mena det som i läroböckerna står på första sidorna. Elementerna finnas spridda i det hela: att utfinna dem, att gifva dem en skolmässig gestalt, att meddela dem åt eleverna, det vill säga mer än att hålla en föreläsning.

Då nu pedagogiken från naturvetenskaperna lånar ordet element, så är detta uttryck först, liksom hvart och ett annat som ifrån det sinliga öfverföres till det intelligibla, behäftadt med den obeqvämligheten att föreställningen på det ena gebitet icke jemnt motsvarar den på det andra. Kemikerna kalla, såsom man vet, de ämnen för elementer, hvilka tills dato motstått all analys; vext- och djur-rikets fysiologi talar om *elementar*-organer. Vill man nu använda detta uttryck på bildningen, så måste man säga att de föremål, af hvilka bildning skall hemtas, innehålla konstitutiva beståndsdelar, grundfakta, och inhemtandet af dessa gifver grundkunskaper. Dessa grundfakta äro för den uppfostrande, skolmässiga undervisningen elementer; kännedomen af dem och färdigheten att använda denna kännedom utgör den elementära, den skolmässigt allmänna bildningen.

Denna skolmässiga allmänna bildning är nu en lägre, i elementar- och folkskolan, och en högre, i det lärda och realgymnasium; den ena förhåller sig till den andra såsom den på en grof analys beroende folkmässiga uppfattningen af natur-elementerna förhåller sig till den ur en finare analys framgående vetenskapliga. Eller med andra ord: den högre bildningen är icke bunden vid modersmålet, den upptager åskådningar och begrepp som äro det i språket afspeglade folkmedvetandet fremmande, den förenar (om saken så fordrar) hvad modersmålet i framställningen i flere ord skiljer, och likaså skiljer den hvad modersmålet genom framställningen i ett enda ord oändamålsenligt förbinder.

Äfven är kombinationen af elementerna för den lägre bildningen en annan än för den högre. Så väl elementar- som folkskolan vet i afseende å ämnena af intet vetenskapligt system, allt fattas här såsom enskildheter. I den rena elementarskolan blifva de väl kombinerade, men denna kombination är icke ämnenas egen, utan hemtad ifrån och beroende af elevernas utvecklings ståndpunkt och åsyftar endast ett mångsidigt skärskådande af dessa, likasom äfven ändamålet med undervisningen på elementar-skolan icke är uppfattningen af det begreppsenliga sammanhanget af de sju- till nio-åriga barn meddelade elementerna, utan blott och bart förmågan att kunna göra reda för dessa enskildheter såsom sådana. I folkskolan kombineras elementerna lika så litet efter vetenskapliga grunder, utan den praktiska användningen är här lärarens rättesnöre. Helt annorlunda förhåller det sig i de begge skolorna för den högre bildningen och olika åter i det lärda och realgymnasium. Väl förbises äfven här ännu det vetenskapliga sambandet: de elementer undervisningen upptager, kombineras icke här efter de särskilda vetenskapernas fordringar (sådant vore vetenskaplig undervisning, som hvad både qvalitet och qvantitet beträffar är omöjlig,) utan här göras både söndringar och kombinationer som

icke i vetenskapen, utan i beskaffenheten af elevernas andliga utveckling och i skolans art hafva sin grund.

Vid urvalet och sammanställningen af elementerna till lärofack har man att fästa sig dervid att innehållet af de sålunda uppstående disciplinerna stå i förhållande till ynglingasinnet och anden i sig och att sammanfattningen af detta innehåll är betydande nog för att göra så väl den objektiva (materiella) som den subjektiva (formella) fullständigheten af den allmänna bildningen möjlig; vidare att detta innehåll är hemtadt ifrån den verkningskrets eleverna framdeles skola tillhöra; och slutligen att det kan tjena såsom förberedelse och grundlag till framtida fackstudier. I eleven har den högre skolundervisningen uppnått sitt ändamål om de partier af vetande, hvilka ingått i hans bildning, af honom fattas icke blott såsom enskildheter utan han tillika inom hvarje af dessa vetandets grenar inser ämnets vetenskapliga sammanhang äfvensom de honom meddelade teoretiska insigternas sammanhang med den andliga och sedliga verkligheten samt deröfver kan aflägga räkenskap. Har skolan löst denna uppgift så kan eleven, som hittintills hemtade sin bildning från särskilda partier af särskilda vetenskaper, begynna studiet af en vetenskap *såsom sådan:* eleven af det lärda gymnasiet är mogen för universitetet, eleven af realgymnasiet för den verkliga fackskolan eller ock för det praktiska lifvet (»das Geschäft»).

Ett för sådant ändamål gjordt urval af en eller flere beslägtade vetenskapers elementer och en efter ungdomens behof och skolans ändamål lämpad kombination af sådana elementer till ett helt, kallar jag *skolvetenskap*. I enskilda ämnen har äfven praktiken redan blifvit förd till detta begrepp af skolvetenskap: såsom t. ex. religionsläran, som omfattar grenar af flere teologiska vetenskaper, dogmatik, moral, biblisk litteratur-, religions- och kyrko-historie; här och der hafva till och med elementer blifvit förenade till en disciplin — såsom i geografien — elementer som bättre hade bordt hållas utom hvarandra och annorlunda fördelas. Men öfverhufvud har den skolastiska praktiken ännu icke blifvit van att fatta skolvetenskapen i denna mening: de flesta skolläroböcker äro icke läroböcker för skolan, utan kompendier. Kompendier gifva det hela af en vetenskap i förminskad skala (såsom en landkarta ett land), de egna sig derföre väl för den vetenskapliga undervisningen, men skolböcker skola framställa endast väsendtliga partier af en eller flere vetenskaper, men dessa partier skola vara utförda och rikt utrustade — på sätt och vis landskapsmålningar. Så t. ex. borde en skolbok som lägges till grund för undervisningen i ett fremmande språk, icke blott såsom vanligen händer innehålla blott grammatik, utan jemte första grunderna i grammatiken äfven gifva de första grunderna i onomatiken, tekniken, talkonsten, litteraturteorien och historien — och på samma sätt i andra ämnen.

Då man kan gifva skolvetenskaperna ett anspråkslösare namn än det annars för vetenskaperna såsom sådana brukliga, så borde man aldrig försumma sådant för att befria »vederbörande», lärare, elever och publikum från det misstaget att vetenskaper meddelas på skolan; der sådant icke låter sig göra, emedan namnen äro för djupt inrotade (t. ex. vid matematik, algebra, geometri, logik, o. s. v.), der må man åtminstone icke glömma att på titelbladet af läroboken bifoga orden: »De första grunderna i —». Man gör eleverna den största tjenst dermed.

Skulle vi nu i det enskilda vilja uppvisa till hvilken grad den på våra lärda och realgymnasier öfliga praktiken förfelar den rätta qvaliteten af undervisningen, så skulle denna afhandling vexa till en diger volym. Derföre ännu blott en anmärkning af allmän natur.

Då realgymnasier inrättades blefvo de, då de icke hade annat än de lärda gymnasierna att taga till mönster, organiserade efter dessa hvad den praktiska sidan beträffar. I afseende å sjelfva undervisningsämnena inträdde, i stället för de gamla språken och litteraturerna, franska och engelska; tyska, matematik, naturalhistorie, fysik, geografi,

historie, religion upptogos i de nya inrättningarne alldeles på samma sätt, som de förefunnos på de lärda gymnasierna, hvarförutom de i stället för den s. k. filosofiska propedeutiken införde kemien: hvad för resten undervisningens och läroämnenas qvalitet, qvantitet och modalitet vidkommer förblef allt detta så temligen vid det gamla.

Betänker man nu att det lärda gymnasium, om ock flertalet af dess elever icke blifva annat än studerade praktiker: prester, advokater, domare, läkare o. s. v. dock för hvarje af sina elever måste förutsätta att han engång kunde och ville blifva en verkligen lärd, hvaremot real-gymnasium icke har en enda elev, som kan vilja blifva en lärd, utan att fastmer vetenskapen för alla dess elever alldrig är ändamål utan alltid endast medel (dels till human utbildning dels till ett rationelt bedrifvande af ett tekniskt kall); — om man vidare betänker att det lärda gymnasiet i den klassiska forntiden har ett djupt ingripande bildningsmaterial, som real-gymnasiet saknar, så skall man tycka att undervisningen, hvad såväl qvantitet qvalitet och modalitet beträffar, på hvardera läroanstalten borde vara helt olika äfven i de för dem begge åtminstone till namnet gemensamma undervisningsämnena, och borde det alldrig kunna falla real-gymnasiet in att taga det lärda till mönster och rättesnöre.

Man synes väl få antaga att den Grekisk-latinska språk- och litteraturundervisningen på det lärda gymnasiet borde hafva ett ganska väsendtligt inflytande på den Tyska Franska, historiska, religionsundervisningen o. s. v. och gifva den en gestalt som borde göra densamma oändamålsenlig för elever, hvilka icke erhålla en klassisk bildning. Vidare: då det lärda gymnasiet skall gifva förberedelsen och göra början till en lärd bildning, men den lärde af hvarje fack måste innehafva sitt facks historie, synes man böra få antaga att det lärda gymnasiet borde föra sina elever den indirekt historiskt genetiska vägen inom hvarje fack och icke den direkta, våra kunskapers historiska utveckling ignorerande vägen, som är nog för dem, hvilka endast vilja använda vetenskapen, men icke bringa henne framåt. Men nej! den klassiska lärdomen måste på våra lärda gymnasier blifva utan allt inflytande på eleverna och utan allt inflytande på undervisningen i de öfriga facken, ty å ena sidan finnas flere lärda undervisningsanstalter med bifogade (»angeleimten») realklasser, och å andra sidan läras de s. k. gemensamma facken på realgymnasium alldeles så som på det lärda.

Realgymnasierna skola väl ännu hafva mycket att ändra och fullkomna i mångt och mycket som de upptagit från det lärda gymnasiet, t. ex. i den historiska undervisningen mer hafva afseende på den materiella kulturen (åkerbruk, industri, handel, mekaniska konster, kolonier o. s. v.); men i hufvudsaken äro de på rätta vägen; de lärda gymnasierna deremot måste först söka denna väg, i synnerhet för de tre öfre klasserna. Hittintills äro våra lärda gymnasier en mekanisk förening af en latinsk och en realskola, den latinska har mot realskolans sida hvarken fönster eller dörrar, det är ett dubbelt hushåll. Att detta nu icke är det rätta skall man inse först sedan man fogat anstalt om att gymnasiilärare ned i Tyskland kunna och måste studera pedagogik.

Efter femtio år

skådespel i tre akter med prolog

af Z. Topelius *).

»Ett tidehvarf, som flyr.» Med detta utrop slutas stycket, som föranledt dessa rader. Vi hafva afskrifvit denna exclamation, icke för att antyda att vi — olike deruti

*) Ehuru vårt blad redan mer än en gång talat om detta skådespel, så tro vi det dock äga nog betydenhet för att förtjena skärskådas ifrån flere sidor. I härvarande oss benäget meddelade granskning angripes stycket ifrån en sida den vi föga afsett, mer än antydningsvis, och ehuru vi icke dela här uttalade omdömen i allo, skall dock sanningen och läsaren vinna på deras publicerande. Red.

vissa recensenter, på hvilka man kunde anföra ganska färska exempel, — ej stannat redan vid första sidan af det verk, hvarom vi tillåte oss fälla ett omdöme. Anledningen till afskriften är en helt annan, än en sådan fint beräknad påminnelse.

Med det tidehvarf, hvaröfver prestmannen Richard v. Dahlen håller ofvanskrifna korta parentation, menas ingenting mindre än det Gustavianska. Enligt berättelsen skulle besagde tidsålder hafva dragit sin sista pust precis kl. 6 om morgonen d. 25 febr. 1838, på Rautakylä säteri vid Näsijärvi. Sorgens beklagan undanbedes icke. Man äfventyrar således ej något synnerligt vid att beklaga den; och bra hårdhjertad vore den, som icke det gjorde. Till ett ömkeligare dödsfall har väl någon sällan varit vittne. Men en lycka i all olycka, en tröst i all sorg tyckes dock ligga deri att det endast var ett kadaver, hvilket uppfyllde en länge försummad pligt, då det omsider gjorde, hvad som långt för detta bordt göras. Ingenting kunde vara fräckare än att ett sådant lik skulle titta ännu. Då det således drog sig ur spelet, visade det dock åtminstone att det ej var fullt ut så oblygt och förhärdadt, som man velat låta påskina.

De lärde kunde väl anföra tvifvelsmål emot uppgiften att den Gustavianska tidsålderns osaliga bortgång timade på nyss angifna ort och tid. Men derom torde de ej tvifla att katastrophen inträffat. Ja, död, stendöd ohjelpligen, måste den olycksaliga vara.

Huru vore det väl annars rimligt, att det tidehvarfvets afgud eller åtminstone klarast strålande hjelte, han, som hade dess pulsar att slå, dess hjerta att klappa lifligare, dess blod att brusa eldigare, han hvars af snille blixtrande öga gjorde vackert eller dåligt väder inom den Svenska folkandens lif och lefverne, — huru kunde han lida all den smälek, som i *dessa* tider öfvergått honom, utan att en enda hand höjt sig till den hädangångnas försvar, ifall ej *hans* tid vore mer spårlöst förgången än hans stofthydda, hvilken dock lemnat några atomer qvar i den konungsliga griften? Snarare liknande en Apollo, än en kung eller menniska i allmänhet, står väl Gustaf III ännu vid skeppsbron i Stockholm, emedan hans tacksamma samtid hade den försigtigheten att gjuta återskenet af hans herrliga ande uti ett ämne hvilket ej så lätt förvittras. Men hvad bevisar det? Tanklösa, liksom stoden och de bragder, på hvilkas grundval stoden hvilar, icke skulle angå dem det aldraringaste, skynda de nulefvande, femtio gånger årad, förbi för att låta sätta sig öfver till ett eländigt theatraliskt ruckel, vid hvars anblick sjelfva det modestaste bland alla hufvudstäders theaterhus, det i Helsingfors, skulle med bålhet höja på sig. Och hvad gingo menniskorna ut att se, då de sålunda anförtrodde sina dyrbara lif åt de vådor, hvarmed näcken eller kullbåtarna hotade under färden mellan skeppsbron och Djurgården?

Jo, de drogo ut att bekika först och främst en prolog, författad af främmande hand, och hvari sväfvade öfver den trånga, eländiga scenen en af Sveriges fordna konungar, men ej i hamnen af en kung, utan i skepelsen af en gäck, ett själ- och snillelöst fantom, ett missfoster af den skapande konsten, hvilket lika mycket liknade sin lysande urbild, som Herr Lagerqvist, åt hvars vidrigt efterapande maskering man skänkte den lifligaste beundran, liknar konung Gustaf den III, sådan han framstod i verkligheten och bör framstå evinnerligen uti historien och uti konstens formationer.

Men denna parodiska prolog åtnöjde sig ej med att i skuggan af Djurgårdens ekar framhålla sitt vidriga narrspel. Den förflyttade sig sjelf jemte detta till Fyrisåns stränder. Den ådagalade isanning genom detta sitt framskridande ett mod, värdigt en bättre sak än sin egen. Den kastade ju sig sålunda rakt mot bröstet af den skandinaviska conservatismens bustruppar, den orörliga phalangen, anförd af Palmblad, som visar sitt stolta förakt för sin dödsfiende, nutiden, äfven derigenom att den bortvänd ifrån föremålet för sin indignation kämpar mot detsamma.

Skulle ej detta Upsala, som företrädesvis vill gälla såsom *historiskt*, taga historiens parti emot den profanerande konsten? Kunde det skänka sitt bifall åt en scenisk produkt, hvari såväl konstens som häfdens första oafvisliga anspråk: det på nobel rättvisa och försonande domslut, blifvit tillbakavisade, liksom frågan hade varit om en otidig usurpation? Jo, Upsala visade att det kunde sådant. Det var ej numera conservativt, då det gällde att inlägga protest emot parodieringen af en, oaktadt alla sina många fel och brister, storsinnad och höghjertad karakter. Man såg, icke utan välbehag figurera såsom narr på scenen en konung, hvilken kanske mer än någon annan dödlig verkat upplyftande, utvidgande på Svensk intelligens; en furste, som varit Thorilds »glada ungdomskung,» hvars lifgifvande förmåga röjde sig äfven deri, att nationen under hans regering egde nog produktionsförmåga att framföda en Geijer, en Wallin, en Tegner, med ett ord alla dem, hvari Sveriges snille mäktigast lyckats personifiera sig; en hjelte slutligen, hvilken ryckande bort sitt folks stridskrafter ur en trängsel, hvari man nästan kunde se någonting symboliskt, öppnade åt dessa en stormupprörd valplats, der verlden, efter att under tvenne generationer fåfängt hafva väntat på någonting dylikt, omsider med undran fick se, att den Svenska, redan i mer än *en* mening *historisk* vordna segerkonsten ej var en för Svenska folket fullkomligt förlorad.

Och en konung och man, den der utfört så stora ting, igenkände man i Upsala med artistisk lätthet uti marjonetten, framdragen på scenen af en hand, född och bildad uti det land, hvarest Porthan, Jac. Tengström, Calonius och Franzen under Gustaf den III:s regering utvecklade sig till det de sedermera, under mindre gynsamma förhållanden förblefvo eller blefvo! Hvem kan väl då neka, att der, hvarest Herr Z. Topelii prolog med sitt appendix af skådespel — eller tvertom, huru man behagar — kan gå och gälla, inför Svenska representanter af Svensk forntid, närvarande tid och framtid, såsom en sannfärdig *tidsbild* af den Gustavianska tidsåldern, denna måste allaredan spårlöst hafva gått hän till sina fäder? Lycklig salig »biskopen i Wexiö,» som dessförinnan hade fått lägga till hvila sitt trötta hufvud, detta tempel halft i grus för genialiska idéer, innan dess ögon nödgades skåda sådant! Huru skulle han ej hafva skakat det öfver den nya tiden, ifall det ännu hade höjt sig ofvan gruset! Denne ädle poetiske visionär hade ju ännu ur skymningen af själsförvirringen, som redan bröt in öfver honom, framkallat »tjusaren på thronen — och spiran var en trollstaf — och derunder växte nya hjertan i nationen;» — och föremålet för hans vision var samma kung i hvilken Herr Topelius endast förmått varsna en champagnesupande, toma fransyska fraser idisslande maskeradkung, och tiden, i hvilken Tegnér såg nya hjertan uti sitt folk framväxa, den har Hr T. expedierat med den otäckt sterila maximen: *hata ingenting*, *älska ingenting*, *tro ingenting!*

Hvadan denna enorma olikhet mellan Tegnér och Hr Topelius i uppfattningen af samma person och förhållanden? Orsakerna dertill äro utan tvifvel flera; den förnämsta skulle vi dock söka deri, att den förstnämnde skref sitt omdöme ur och med ett af dessa *hjertan*, om hvilka han sjelf sjunger; den sednare deremot construerade sin framställning efter ett på förhand uppgjordt beklagligtvis alltför trångt förståndstheorem, eller efter ett fattigt färdigt schema, inom hvilket det rika innehållet var fördömdt att inpressas om det ville passa deri eller ej.

Det skall ändock alltid blifva svårt att fatta, huru Hr T. låtit förleda sig att missbruka sin betydande talent till production af en sådan artikel som den hädiska prologen, hvilken obetingadt måste undanskaffas till området af »den usla litteraturen,» på hvars mark man i sednaste tid begynt idka så nitisk skallgång. Ifall man ej genetiskt hade sig bekant huru denna produkt *tillkommit*, skulle allt förstånd, vid försöket att förklara dess tillvaro, stå än mera stilla. Känner man deremot sättet för dess uppkomst, har man

lättare vunnit spel, liksom de Finska siarena hade det när de lyckats komma *det* ondas födelse på spåren, hvilket de önskade kufva. Ifrågavarande prolog, liksom hela det stycke, hvars hufvud eller stjert — osäkert hvilketdera — det utgör, bildar en på Finsk jord uppspirande utväxt af den industri-planta, hvilken under sednaste decennium begynt frodigt skjuta fram i litteraturens bördigaste trakter. Vi syfte härmed på de moderna litterära metamophoser, hvilka påminna, på ett tillkonstladt sätt, om dylika, verkställda fordom under de enklaste patriarchaliska förhållanden. Man har länge vetat, att ett plagg, som primitivt framträdt under form af rock till gagn för familjens äldste ledamot, kunnat tilliskynda sednare generationer icke mindre nytta i egenskap af moderniserad frack, vest och slutelígen i sista instancen åtminstone såsom mosaikartad mössa. Men det var vår tid förbehållet att factiskt ådagalägga, att den form, i hvilken en andens skapelse först gestaltar sig, ingalunda utgör något grundväsendtligt vilkor för en sådans uppenbarelse — i köttet, ifall vi skulle våga begagna detta uttryck. Formen kan bortkastas, omgjutas, krympas, förlängas, förbytas till någonting annat, allt efter omständigheternas kraf. En följetongsartikel utminuteras till en början åt en journal för 2 à 3 francs per rad; och uttöjes sålänge tills att radernas antal räcker till fylla t. ex. normalmåttet af en äkta målfyllig roman. Då säger författarn stopp! och raderna plockas ihop *in gurgite vasto*, dit de sjunkit förströdda; de *tio* volymerna uppstoppas med den af tusende förtroliga händer närgånget märkta tidningens qvarlefvor ochö fverlemnas på nytt åt en läslustig, mer eller mindre bildad, allmänhets benägna ompröfning. Men knappt har publiken hunnit repa sig efter denna frestelse under hvars volyminösa börda den dignat ner, innan frestarn gör sina skärningar för högstdensamma under ombytt skepelse. Larfven följetong, puppan roman, har redan hunnit genomgå ett nytt stadium af sin rapida utveckling. Den gestikulerar nu på Al. Dumas' théatre historique utan afbrott, eller åtminstone med ett högst ringa, under sex timmars tid med namn det värdighet af — drame. Är lyckan god så sublimeras det genom så många metamorphoser utslitna ämnet ytterligare till en subtil libretto för någon »Opera comique,» åt hvars mest hjertgripande situationer en vingad skara af opera-dansöser gifver tillbörlig lyftning och relief. Vill det rätt väl, så lämpas omsider musiken efter de naiva fordringarna på accompagnementet till den *cancan*, medelst hvilken ett vidt fält lemnas öppet åt damerna på *bal Mabile* och *Prado* att utveckla sina naturliga eller förvärfvade behag. Och dessa toner, som lånat sångens vingar åt situationer, hvilka ursprungligen föryttrades till 3 francs per rad uti journalföljetongen, göra omsider sin rund kring Europas gränder uti ett eländigt positiv och gäldas efter behag med en styfverssiant eller på sin höjd ett par sådana. *Quantum mutatus ab illo!*

Det är begäret att åtminstone till någon del uppnå ett sådant luftigt ideal, som tyckes hafva lockat Hr T. till de förvandlingar, medelst hvilka han misshandlat en af sin rikhaltiga pennas, i dess genuina form, bästa produkter. Hvilken Finsk läsare erinrar sig ej med välbehag novellen: »Gamla Baron på Rautakylä,» som ehuru utkastad fragmentariskt i en mängd numror af Hels. T. likväl med lifligt intresse af allmänheten emottogs? Hade förf. derefter åtnöjt sig med att foga ihop de lösa bitarna af berättelsen inom ramen af ett särskildt häfte, skulle denna åtgärd utan tvifvel haft all önskelig framgång. Men deraf vardt intet. I det stället uppträdde den lede frestarn i Hr P. Delands välvilliga gestalt, och öfvertalade Hr T. att transformera den lyckade berättelsen till ett theaterstycke. Hr T. gaf vika för frestelsen. *Hinc illae lacrymae.*

Novellen innehöll visserligen i hufvudsaken precist detsamma, som dess bastard, skådespelet, sedermera uti sig upptagit, men effecten, åstadkommen för och efter metamorphosen af ämnets behandling, var dock oändeligen olika. Visserligen framträdde Lisette

redan i berättelsen liksom sedermera uti skådespelet såsom ett vidrigt vilddjur i menniskohamn, utan någon enda sannt mensklig försonande och medlande egenskap eller känsla; och Sebastian var till en början ej stort bättre han heller. Men utgången visade dock att det kunde blifva folk ännu af detta odjur. Och i honom röjde sig åtminstone skadedjurets kraft. Dertill kom att läsarn liksom inledd i detta brutala menageri genom den mästerligt tecknade färden midt ibland glupande ulfvar i dessas naturliga gestalt, icke fann öfvergången till dem, som nog knapphändigt skyldes i mensklighetens fårakläder, alltför skärande och abrupt. Bekymmersammare förhöll det sig visserligen med berättelsens hufvudhjelte, den eländige gamla baronen. De andra invånarene på Rautakylä framträdde såsom sagdt, med omisskänneliga anspråk uppå att helsas såsom vilda djur af argaste slag. På en sådan utmärkelse kunde den arme Friherren, deras herre, för ingen del göra anspråk. Han låg der snarare såsom ett förolyckadt exemplar af det minst intagande bland husdjuren, och dertill såväl moraliskt som fysiskt mer än till hälften förtärdt af smuts och elände. Men man kunde åtminstone icke då ännu ana till att hos denna eländiga halfmenniska slumrade anspråken uppå att *på fullt allvar* ligga och gälla såsom en prototyp af det lysande Gustavianska tidehvarfvet. Och man tröstade sig så godt man kunde med det märkvärdiga ordet, hvilket den gamle Tieck engång yttrade till Geijer: »es muss auch solche geben!» Det förekom icke så alldeles osannolikt, att under eländiga, nedtryckande sednare förhållanden, en svag, illa danad själ kunde ända till ytterlig karrikatyr missbilda anlag, hvilka hos honom tidigare uppstått genom åverkan af ett tidehvarfs lynne, bärande inom sitt sköte lika rika frön till godt som till ondt. Man tyckte väl att det var både synd och skam att menniskan kunde så förfäas; men man bar dock med behjelplig resignation detta individuella missöde, som drabbat en qvasilike, så länge han åtnöjde sig med att vara ett få för egen räkning och icke hade åtagit sig det ansvarsdryga kallet att i sådan egenskap uppträda såsom ombud för ett helt tidehvarf, hvilket egde att uppvisa helt andra representanter.

Denna absolution, som sålunda tilldelades den stackars gamla baron och medelbart äfven hans författare, gick deremot förlorad, då den förstnämnda obarmhertigt tvangs att paradera såsom *typ* uti det ur novellen utvuxna skådespelet samt i den olycksfödda prologen, som fastklistrades, nyskapad, vid detta.

»Nämn mig den Gud, som skulle förmå åstadkomma ett slikt mirakel!» utropar en celebre Fransk poet. Man saknar ej anledning att upprepa en sådan förfrågan för att få fatt på en makt, hvilken kunnat gå i land med att förfärdiga en något sånär oförvitlig litterär öfverloppsvara under så förtviflade förhållanden, som de voro, hvarmed vår författare hade att kämpa. Det vissa är i alla fall att Herr Z. Topelius ej hade fått på sin lott lyckan af en dylik gudamakt, då han af sitt öde obarmhertigt drefs till att lägga sin skaparehand vid den famösa *Prologen.*

Den minsta olägenhet, hvarmed Hr T. hade att brottas vid utförande af sitt företag var den, att han nära nog tycktes bunden till händer och fötter, hvad hans tanka beträffade, — en olägenhet, hvilken under vanliga missöden redan ensam borde förslå till att hindra ett verks lyckosamma uppkomst. Vi förstå detta författarns ofrihetstillstånd sålunda: hans prolog hade icke åtnjutit förmånen att uppstå i ett naturligt, organiskt causalförhållande till den produkt, hvars inre och yttre vilkor redan lågo såsom frön inneslutna i prologen. Det var en moder, som i följe af en förunderligt förvriden naturordning, tvangs att vidkännas de elakartade anlag, hvarmed dess afföda behäftades. Eller, för att än mer åskådliggöra vår mening genom en bild tagen ur en materielare sfer: prologen åstadkoms icke såsom en tillbyggnad, om hvars nödvändighet man blifvit öfvertygad först då, när den öfriga konstructionen redan hunnit fullbordas t. ex. en trappa, ett torn, en

sakristia. Det var här tvertom nödvändigt att i form af en prolog åstadkomma ett — fundament, en grundval, sedan det hela redan höll sig oppe så godt det lät sig göra på fri hand. Nu ville olyckan att Hr T. hade fått i sitt hufvud det infallet, att det gamla tämda husdjuret på Rantakylä skulle i sitt förruttnade tillstånd upphöjas till *typ* af den Gustavianska tidsåldern — liksom förf. möjligen i den råa lurken Sebastian såg en typ af den unga Finska nordmannakraften. Och till vinnande af detta ändamål blef det oundgängligt att förf. medelst ett äkta romantiskt salto mortale förpassade sin utkorade tidsrepresentant tillbaka i det förgångnas natt — upplyst naturligtvis »af höga armstakar och en krona i fransysk smak» och befolkad af idel masker. Ty Hr T. hade lärt sig af en författare, i hvilken han ännu den tiden då han skref sin prolog vågade vörda sin mästare och vid hvars andes knän han trognare och trägnare än någon satt, att Gustaf den III och hans samtid egentligen blott lefde och dog på — maskrader. Men Hr T. hade dervid förbisett en hufvudomständighet. Om Almqvist ledde fram den äfven af honom nog lättsinnigt behandlade konungen till den sista maskerad Gustaf hade nöjet öfvervara, så var Tintomaras författare dertill något bättre berättigad den gången, än auktorn till: »Efter femtio år,» då det roar honom att *ad libitum* för konungen tillställa en dylik lustbarhet. Ty vid den roligheten, der Anckarström gjorde les honneurs var, tyvärr, konungen lika oumbärlig som Marcelfe vid det tillfället, då ingenting honom förutan kunde företagas. Men vid Hr Topelii tillställning var det endast han som insåg nödvändigheten deraf att den skulle decoreras med en så hög personlighets närvaro.

Också visar sig Gustaf III. dervid endast såsom decoration, men äfven i denna egenskap i en eländigare syftning, än som annars tillkommer tillochmed de simplaste theaterprydnader. Ty om man framhar honom, sker det blott i afsigt att förhöja intrycket af den lumpenhet, lättfärdighet, eländighet, äre- och trolöshet, hvilka Hr T. tillåtit sig att anse åsom grundväsendet af den Gustavianska tidsåldern.

Vi utbedje oss deremot tillåtelsen att anse denna uppfattning af en, i alla fall högst märkvärdig och inflytelserik period uti äfven vårt lands historie, för ovärdig den personlighet, som förnämligast tryckte *sin* prägel på detta *sitt* tidehvarf. Vi vore böjde tillägga att en så futil uppfattning af utmärkta personligheter och situationer, är icke heller synnerligen värdig den, hvilken gör sig åstad att bedöma och framställa dylikt, — ifall han ej sjelf nedsätter sina anspråk och sin ståndpunkt under kammartjenarens hos stora män, d. v. s. sjunker ned till pasqvillanteas regioner. Redan den tragiska katastroph, medelst hvilken Gustaf den III. pliktade för sina förvillelser och försonade till en betydlig del Historiens sårade rättskänsla, hade bordt förslå till att öfvertyga derom, att år 1786 fanns inom Sveriges landamären, äfven uti de högsta regionerna, vida mer mannakraft och djupare allvar, än som belöpte sig på Herr Z. Topelius, åtminstone i den stund, han förminskade sina litterära förtjenster genom att föröka sina produkter medelst den der prologen. Endast genom Gustaf Drakenhjelms själ blåser en vindpust åt det hållet. Men äfven denna hvilken förf., i följe af sin böjelse att karakterisera genom de skarpaste motsatser, utrustat med hela luxen af goda egenskaper på den arme yngre brodrens bekostnad, stjäl sig såsom en nattlig tjuf till sin högsta lycka, i stället för att på riddarvis uppträda *med öppen hjelm* till kamp för densamma.

Behofvet att uttala insis svagtljudande protest mot det sätt, hvarpå en af vår histories ridderligaste och intressantaste personligheter blifvit missfirmad af inhemsk man, gaf anledning till denna uppsats. Vi hafve nu efter förmåga fullgjort detta värf och skulle kunna derföre nedlägga pennan. Men vi erkänne äfven Hr Topelius fullt lika berättigad till rättvisa, som någonsin sjelfva Gustaf III. Behofvet att tillfredsställa den

förstnämndes anspråk härpå, ålägger oss således att ännu tillägga några ord. Vi få derjemte tillfälle att motivera ett eller annat omdöme, som i det föregående snarare kunnat antydas än utvecklas.

Den berättelse, hvilken ligger till grund för skådespelet: »Efter femtio år,» blef redan på det högsta lofordad. Grundorsaken dertill hvarför ett på så dugligt fundament hvilande arbete i det hela förfelats, uppgafs äfven. Till utredande af detta ämne må ännu anföras följande reflexioner. Hvem har ej erfarit att man med ett visst intresse hör berättas om åtskilligt, ja, tillochmed åser det, på tillbörligt afstånd och från säkert rum, med deltagande och välbehag, ehuru man för ingen del vore angelägen derom att det hörda eller sedda skulle tränga en rakt på lifvet i all sin vildhet eller vederstygglighet. De der vargarna t. ex. som med vederbörligt apparat af stormväder, vintermörker, villande isar o. m. d. göra en så dråplig effect såsom ceremonimästare, af hvilka novellen introduceras, — hvem skulle väl längta efter att hafva dessa till enträgna reskamrater och till gäster vid en aftonmåltid, der ens egen fattiga lekamen skulle få betala, ej blott fiolerna, men äfven qvällsvardsbordet med hela anrättningen derpå! Förf. har ej funnit skäligt att åt dessa oskäliga medspelare anvisa några roller uti sitt skådespel. Och deri har han oneckligen handlat mera välbetänkt, än då han lössläppte på scenen *varginnan* Lisette, hvilkens enda föregifna dygd: moderskärleken, förekommer vida mindre intagande, än en vanlig mindre utpyntad fyrbent likes. Ty en sådan skulle åtminstone ej vilja med lock och trug förmå sin afföda till så vederstyggliga dåd, som hushållerskan — varginnan. — En gång på detta kapital, kunne vi icke underlåta att anmärka: misstage vi ej oss allt förmycket, så har förf. begått ett oförlåtligt fel, då han icke, — för att åtminstone något litet upplyfta Lisette inför åskådarn ur den moraliska dyn, hvari hon nedsänkts *con amore*, — låter hennes moderkänsla drifvas till förmån för Sebastian *hufvudsakligast* af något mindre krassa bevekelsegrunder, än de äro, hvaraf denna så kallade moderskärlek sättes i rörelse. Hon ryter väl i förbigående derom, att hon bland annat velat också skaffa »en förnäm titel» åt sin älskling. Men just denna *förnäma titel* hade bordt af författarn till en konstprodukt göras till hufvudsak, till det förnämsta syftemålet för den af honom diktade mennisko-varginnans vilda sträfvanden. En sådan tendence hade ju ingalunda förekommit osannolik hos Lisette, som dock, äfven hon, var en lemning ifrån den Gustavianska tidsåldern, och som åtminstone i »Antichambren till Haga slott» fått inandas den stärkande hofmaskeradluften samt i egen person haft äran bivista den stoltaristokratiska Gustaf Drakenhjelms vigningsakt. Lisette hade derföre bordt hetsigt längta efter att gjuta det Drakenhjelmska namnets friherrliga glans öfver den obskura bastarden, och öfverhölja, begrafva minnet af dennes illegala vaggas nesa under den loyala herrligheten af en lysande ätts ära. Detta hade åtminstone varit en mensklig drift, som kunnat medverka att adla sin ägarinna ifrån ett ramt djur till något liknande en menniska. Men den klass af konstens anspråk, till hvilken detta hörer, har förf. afvisat med dristigaste förakt. Han låter derföre den fattiga Lisette uteslutande beherrskas af menniskonaturens lägsta, mest djuriska begärelse äfven när det gäller hennes Sebastians bästa: snikenhetens, roflystnadens.

Såsom vi ofvanföre redan mer än en gång antydt, har samma ignobla åsigt om konstens kraf föranledt förf. att framsläpa på scenen baron Magnus Drakenhjelm i den omanligaste eländigaste tillvaro, som någonsin kunnat uttänkas. Också detta kräk, icke mera skymtande fram ur berättelsen, lik en halftrodd sägen, utan trängande sig på oss lifslefvande, — så mycket som det för ett dylikt, oaktadt sina åttatio år knappt halfgånget menniskoembryo är möjligt — visar sig, förkroppsligad på tiljorna, helt annorlunda motbjudande, än han tycktes det den tiden då han framlades för publiken, anspråkslöst

sönderstyckad i ett dussin numror af H. Tidningar. Den som haft det nedslående nöjet att se det mästerliga sätt, hvarpå Hr P. Deland uppfattade och återgaf *andemeningen*; ifall det är oss tillåtit begagna ett så hyperboliskt talesätt, af denne *soi disant* Gustavians sceniska apparition, torde svårligen kunna neka att han sällan eller aldrig varit vittne till ett spektakel, hvarvid den menskliga själens eländigaste trasor obarmhertigare blifvit hembjudna åt en deltagande besiktning. Mot denna moraliska misere, synes den fysiska, som på Roms gator så behagsjukt af halfnakna tiggande krymplingar utbredes för den förbigående, idel läckerheter. Och man har vid dessas åsyn åtminstone den företrädesrättigheten att tillsluta sina ögon och vända sig bort. Men huru skulle väl sådant hafva burit sig, då man pligtskyldigast måste öfvervara ett helt *tidehvarfs* dödskamp?

Men, huru var det möjligt, frågar man, att en ej blott så talentfull utan och så finkänslig författare, som Hr Topelius, kunnat nedlåta sig till att framställa dessa vidriga gestalter? Äfven vi hafva gjort oss denna fråga, och veta ej att derpå gifva något annat svar, än det Don Juan- Almqvistska: ty så roar mig att måla!

Genom en lika sällsam, som oförklarlig förvillelse i den artistiska viljan, har han beslutat sig till att *vilja så*. Och hvad han sålunda velat har han utfört med en conseqvens, en säkerhet, som skulle väcka beundran, ifall de blifvit använda på föremål, bättre förtjenta af en dylik ansträngning. Der ligger hans berömmelse, men också hans — dom. Han har velat förklena den Gustavianska tidsåldern. Och äfven sådana mästare, som Crusenstolpe, i detta slags miniaturmåleri, måste i Hr T. vörda sin öfverman. Han vill slå sig på djurmåleri, och tecknar på försök till en början figurerna Lisette, Sebastian, Magnus Drakenhjelm. Ehuru blott diletant, öfverflyglar Hr T. sjelfva bröderne v. Wright, de oöfverträffelige. Han hopar hela förrådet af sina dagrar, visserligen något mindre artistiskt, på gamla fru Hjelm, medan han med andra handen utöser hela massan af sina slagskuggor på den deraf tillintetgjorde stackarn, gamla baronen. Och den mest trångbröstade och knapphöfdade läsareprest kunde ej med mera framgång uppfylla sin christendomspligt, då han i enlighet med den hårdaste predestinationsläras grymmaste bokstaf, under en stor gest utropar till en individ uti sin honom ombetrodda fårahjord: du är en engel, min söta, och himmelriket hörer dig till; men åt en annan, mindre gynnad varelse: dig, din krabat, skall fan annamma med hull hår: det är tvärsäkert. Det är jag som säger det, och dermed basta!

Att Hr T., när sådant roar honom, också kan teckna verkliga menniskofigurer af det mest intagande behag, har han på omisskänneligaste sätt ådagalagt äfven inom karrikatyrgalleriet, benämndt: »Efter femtio år,» då hans finkänsliga ande utgjöt en så älskelig, rent mensklig varelse, som hans *Lotten*.

Lycklige Hr T., som kan, hvad så få kunna eller någonsin kunnat: allt hvad han vill! Hans kärlek till konsten och aktningen för hans egen icke vanliga förmåga skola utan tvifvel mana honom att framdeles icke mera *vilja* någonting så förkastligt, som framförallt prologen till skådespelet: »Efter femtio år.» Var prologen ett nödvändigt ondt, som måste utkastas ur förf. förmåga, för att denna skulle renas, göras skärare, kan man tala om lycka, då denna reningsprocess redan är undangjord och således Hr Topelii litterära framtid tryggad för vådan af ett recidiv. Skulle denna artikel, frambefalld ej blott af kärlek till sanning och konst, utan äfven af aktning för Hr T. diktande kraft, förmå det aldraringaste medverka till ett så nobelt resultat, då blefve Ins:s djerfvaste förhoppningar icke så litet öfverträffade.

F. C.

Mexikos skolväsende konst och litteratur,

af C. Sartorius.

Elementarskolorna i städerna stå under uppsigt af stadens råd och lärarena aflönas med stadens medel. De flesta städer se en ära uti att undervisningen för barn af båda könen meddelas så fullständigt som möjligt; men emedan bildningsanstalter för lärare och lärarinnor saknas, så är det svårt att besätta platserna med dugliga subjekter. Skolorna äro talrikt besökta ehuru förpligtelsen att besöka dem föga bevakas, men de uträtta föga. För ynglingars högre bildning finnas i alla städer ett slags gymnasier, kallade Colegios, som helt och hållet äro inrättade efter klosterskolornas mönster. Eleverna bo tillsammans liksom i kloster, lärarena äro prester, och läroämnena den gamla skolkursen som fanns i Tyskland för 300 år tillbaka. Hela inrättningen är eländig och befordrar hvarken den intellektuella eller moraliska bildningen. Man har derföre i nyare tider begynt bilda lärdomsskolor efter Europeiskt mönster, hvaruti bergverksstäderna Guanajuato och Zacatekas föreginge med godt exempel. Också hufvudstaden har deruti sökt hylla tidsandan, ehuru medlen icke öfverallt motsvarade ändamålet. Bergverksskolorna, Colegio de mineria, grundlaggda redan af Spaniorerna med betydlig kostnad, erfordra en omformning och framförallt dugliga lärare. De flesta lärda skolor äro andliga stiftelser, hvarföre också hela deras ledning ligger i händerna på det högre presterskapet. Redan för den stabilitet som ligger i hela kyrkans system kan man icke vänta genomgripande innovationer, så mycket mindre som hela kyrkans förmögenhet uteslutande förvaltas af kyrkan utan statens inblandning. Flere gånger gjorde regeringen försök att fråntaga kyrkan förvaltningen af dess egendom, men då den icke kunde erbjuda tillräckliga garantier för kapitalets säkerhet så kunde saken icke genomföras. Universiteterna äro organiserade efter de öfriga lärda skolornas mönster; hvar och en fakultet har sin skolastiska, klosterartade inrättning, hvilket inverkar hämmande på vetenskapens fria behandling och lefvande studium. Förmögnare unga män fullända sina studier utrikes, isynnerhet medicine studerande. Medicinal-styrelsen (el proto medicato) räknar ibland sig bildade män, hvilka det åligger att pröfva alla läkare och farmaceuter som vilja praktiskt utöfva sin konst. I det hela taget är de Mexikanska städernas vetenskapliga bildning säkert lika hög som de flesta provinsers på Pyreneiska halfön, hvilket visserligen icke vill säga mycket.

För konstbildningen är ganska litet gjordt. Väl finnes i Mexiko en akademi för måleri och sculptur, Academia de San Carlos, som uppfostrat några goda elever, men på smakens utbildning i det hela har den härtills haft ringa inflytande, och lika så litet har den grundlaggt någon nationell konstutveckling, någon originell skola. Konsten har härtills blott försökt att smycka templen, ifall man vill kalla dessa förfärliga gestalter, som vanställa många bykyrkors altaren, för smycken. Men att det icke felas talang för plastiska framställningar ser man af de vaxbilder och statuetter som ganska naturtroget afbilda grupper ur folket, enskilda figurer, frukter, djur m. m. Till och med i Indianernas lägre konstskapelser visar sig ett sinne för elegant form, hvilket man kan se af deras krukmakaregods, blomportaler framför kyrkorna och altarens prydnader. Idéförbindelsen leder oss ifrån konstskolorna till konsten i allmänhet, och då dess utöfning företrädesvis är bunden vid städerna, liggernågra anmärkningar om dem nära. I byggnadskonsten ser man brist på sköna förebilder. Städernas publika och privata byggnader äro till en stor del ganska solida, stora och ändamålsenliga; men den yttre formens elegans saknas. Enskilda talanger, såsom *Tolsa*, *Trasguerras* och andra, utförde visserligen verkligen sköna byggnadsarbeten, och i nyare tider ombyggas många fasader efter nutidens smak; men ändock herrskar i flertalet af byggnaderna en traditionell Spansk byggnadsstil

som omisskänneligen lånat sin grundtyp ifrån de fornromerska husen och delvis genom Arabiska former erinrar om tiden för Granadas och Cordovas herrlighet. Den rika stadsbons hus är innantill utstyrdt med mycken lyx. Sköna breda marmortrappor leda till belletaget i den ljusa pelargången, som på fyra sidor omger gårdsplanen. I stora kinesiska vaser stå blommande vexter på bröstvärnet och målningar pryda väggarna. De många och lysande rummen visa eleganta mattor, dyrbara möbler, värderika vägg- och takmålningar. Golfven äro af brända stenar eller marmor, ofta också af en fast gipsmassa, målad och fernissad såsom en matta. Icke blott i hufvudstaden finner man präktigt inredda hus utan också i provinsstäderna; den rika Mexikanaren sätter sin största ära i ett präktigt hus, i talrik betjening, sköna equipager, dyra hästar och mulåsnor, medan den rika mannen i Europa roar sig med andra slags käpphästar. Smaken för vackra landtgårdar och trädgårdar begynner nu först lefva upp i hufvudstaden. Tätt omkring staden är en ofördelaktig saltig träskmark, man har derföre i den lilla staden Tacubaya en timmes väg från Mexiko, anlaggt villor med trädgårdsanläggningar, i hvilka en mängd rika familjer tillbringa tiden från mars till juni. Också i byarna Augustin och Angel, pittoreskt belägna på kullar vid slättens brädd, äga många familjer hus med förvildade frukt-trädgårdar, i hvilka de stundom tillbringa någon festdag; men i allmänhet hafva Mexikos herrar och damer icke synnerligen lust för resor eller landtlifvets fröjder. Till någon trädgårdskonst finnes knappt en liten början i de nya parkartade anläggningarna i Tacubaya, hvilka ledas af Europeiska trädgårdsmästare; botaniska trädgården i nationalpalatset ger knappt nödvändigt material för föreläsningarna i botaniken.

Såväl i staden som på landet är hvar och en intagen af musik; kreolen såväl som mestizen har mycken talang för den. Alla spela och sjunga, men ändock befinner sig den musikaliska bildningen i lägervall. I kyrkosången tar församlingen ingen del, utan blott den betalta koren som blott katedralerna och de större kyrkorna kunna underhålla. Musiken hör ingenstädes till skolundervisningen. Man lär sig klinka på piano, harpa eller guitarre utan att känna en not, ja hela musikant-trupper finnas som äro blotta *lyriker*, såsom man säger der i landet, d. v. s. sådana som spela blott efter gehör. Antalet af dem som erhålla en regelrätt musikalisk undervisning är ganska ringa. I större städer, särdeles hufvudstaden, finnes dock en duglig orkester och i privatcirklar idkas musiken med förkärlek. Den Tyska sångföreningen i Mexiko, som också gaf publika konserter för välgörande ändamål, har icke ringa bidragit till att väcka hågen för korsång. Det ges Mexikanska kompositioner som äro ganska goda, men icke bära stämpeln af någon nationalitet. Originell är blott folksången, dansvisan, som ursprungligen är Spansk men har utpräglat sig så egendomligt att man ögonblickligen hör på melodin om den härleder sig ifrån högslätten eller de varmare kusttrakterna. Operan förblir alltid den profana musikens glanspunkt, och böjelsen för teatern är öfverhufvud ganska allmän hos Mexikos invånare, liksom hela folket har passion för publika framställningar. I provinsstäder får man naturligtvis lika litet söka det utmärkta här som i Europas flesta länder. Endast Tyskland gör deruti ett undantag, till en del också Italien, emedan provinsstäderna der blifvit residenser, och konsterna blomma i kronornas återskea, liksom Memnons stod klang för den uppgående solens strålar. I republikens hufvudstad göres mycket för operan, emedan kännarenas och dilettanternas publik är stor. Den berömda *Manuel Garcia* var operans egentliga grundläggare och dirigerade den några år. Det lyckades hans outtröttliga flit och utmärkta metod att föra Mozarts mästerverk, Spontinis Cortes och Vestalin, Rossinis bästa arbeten m. m. in på scenen, och att utbilda smaken för god musik derigenom att han lät uppföra endast dugligt. Sedermera höll sig operan uppe, och fastän

personalen ofta vexlade om, fastän inblandningen af balletten mer smekte den skådelystna mängdens öga än tillfredsställde musikvännens öra, så kan man likväl icke misskänna dess goda inverkan.

Staden Mexiko har tre teatrar, en för små noviteter, lustspel och vaudeviller, så det gamla Coliseo, och den nya nationalteatern. Den sistnämnda byggdes 1842 af den Spanska arkitekten Hidalgo, och kan till storlek och utstyrsel ställas vid sidan af Europas förnämsta teatrar. I akustiskt afseende är den fullkomligt lyckad, har mycket rum och beqvämlighet samt dessutom vackra salonger för publikens nöje. Skådespel, opera och ballet omvexla med hvarandra och framställningarna äro icke ovärdiga det vackra huset. I de större provinsstäderna såsom Puebla, Guanajuato, Guadalajora finnas stående teatrar; i de medelmåttiga såsom Orizava, Veracruz, Oajaca spelas åtminstone under den svalare årstiden från oktober till april. Mexikanaren låter icke fråntaga sig sin *sigarrito* ens i teatern, och så snart ridån faller, uppstiga öfverallt blåaktiga rökmoln, många till och med ifrån de sköna mun. Fruntimmer besöka blott logerna och visa sig gerna i lysande drägter. Solfjädern är en nödvändig följeslagare, men ganska orolig, ty den utbredes och hopvecklas oupphörligt. Än måste den tjena till gömställe för det skalkaktiga ansigtet, än tillvinka någon lycklig ett tecken, än hota någon lättsinnig, än öfverskyla de synbara tecknen till ledsnad. Hvad nu de stycken beträffar som uppföras, så utgöras dessa till en del af de gamla Spanska klassikerna, såsom Calderon, Cervantes, Lope de Vega, Moreto, till en del af nyare såsom Moratin, Martinez de la Rosa, Zorrilla m. fl. Derefter kommer en massa öfversättningar och bearbetningar från godt och dåligt, så att man lika väl på teateraffischer i Andernas städer som vid Spree och Neva läser namnen Schiller och Alfieri, Kotzebue och Scribe, Schakspeare och Raupach. Landet sjelft har dock föga dramatiska bearbetare af något rykte; *Manuel Gorostizas* dikter äro väl de förnämsta och hafva funnit erkännande äfven i Spanien. En slags efterbildning af de fordna *autos sacramentales* får man stundom se på Mexikanska teatrar. De äro framställningar af bibliska scener, med poetisk förklaring och musik. Jag erinrar mig hafva sett syndafloden föreställd med mycken scenisk utstyrsel, och likaså utföres passionshistorien i bilder, hvilket icke är eget blott för länder med Spanskt språk, utan också förekommer vid nordligare breddgrad. Såsom bevis derför kan man anföra en teateraffisch ifrån Innspruch år 1850, som lydde: »Das ganze bittere Leiden und Sterben unsers Herrn Jesu Christi, in vierzehn Tableaux dargestellt» och »Die glorreiche Auferstehung mit bengalischem Feuer beleuchtet.»

En blick på litteraturen i allmänhet må sluta denna utflykt genom städerna. I 16:e seklet visade sig ett lifligt nit för vetenskapen i Mexiko; dels af Spaniorer, dels af infödda utgåfvos dugliga historiska, filologiska, teologiska och andra vetenskapliga arbeten. Men det 17:e seklet och början af det 18:e utmärkte sig för stor fattigdom på själsarbeten. Orsaken dertill låg i regeringens system att med ängslan genom inqvisitionens mäktiga arm låta nedtrycka hvarje självständig andens utveckling i kolonierna, såsom en djerfhet hvilken kunde medföra skadliga konseqvenser. Först mot slutet af 18:e århundradet, eller nästan vid samma tid som i Tyskland, vaknade en ny anda för vetenskaplig forskning. Denna period sammanfaller med jesuiternas fördrifvande ifrån Mexiko 1767; en vårfläkt tyckes då hafva gått genom verlden för att öppna snillets svällande knoppar för ljuset. Från denna tid finnas tvenne utmärkta verk i landets historie, af *Mariano Veytia* och abbé *Clavigero*. Den sednare var född i Veracruz och jesuit, hvarföre han landsförvistes; i Italien publicerade han resultatet af sin trettioåriga forskning: *Mexikos äldre historia*, ett verk som utfördt med flitigt studium och en sund kritik allraförst spridde ljus i landets äldre kaotiska historie. Ungefär vid samma tid verkade *Diego Abadiano*, en lärd prest ifrån Mechoa-

can, såsom historiker, skald och kritiker, och den första litteraturtidning, *gazeta de litteratura*, uppkom, redigerad af den humana *Antonio Alzate*, och bidrog mycket till att utbreda vetenskapligt sträfvande. En framstående talang *Velasquez de Leon* slog sig på astronomins och matematikens studium, och riktade vetenskapen genom sina skrifter, samt landet genom förbättringar i bergverken. *Gamboa* kommenterade bergsverkslagen, och *Andres del Rio*, Spanior till börden men hela sitt långa lif igenom professor vid bergsskolan i Mexiko, utredde genom sina arbeten i mineralogi, geognosi och geologi denna del af naturvetenskapen för den Spanska publiken.

Under innevarande århundrades första decennium bröt de Spanska koloniernas strid ut emot moderlandet. Med entusiasm fattade många af Mexikos kreoler oberoendets idé, och många skrifter ifrån denna tid, många poetiska utgjutelser, bevittna en ovanlig lyftning. Ett utrotningskrig i 11 år medförde stillestånd i det så vackert begynta vetenskapliga sträfvandet. Först med år 1821, efter det Spanska väldets slut begynner en ny epok för litteraturen. Licentiaten *Zarate* hade redan genom sin skarpa penna verkat mycket emot Spaniorerna. Af honom finnas tvenne romaner som äga mycket intresse genom sin skarpa teckning af landets sociala tillstånd; *Perico Sarniento* och *La Popita* äro titlarna på dessa arbeten. Dessutom skref han en mängd goda fabler och redigerade med humor och bitande satir tidskriften *El pensador mejicano*. Under de senaste trettio åren har litteraturen kommit till fri utveckling. Kreolernas öfvervägande böjelse för poesi har riktat den sköna litteraturen med en mängd små arbeten som äro anmärkningsvärda. Utom den redan nämnda *Gorostiza*, har *Calderon* och några andra producerat dramatiska arbeten; *Pesado*, *Zeredia*, *Sanchez-Taglo*, *Ortega*, *Payno* och andra utmärka sig som lyriker. En humoristisk bok: *El gallo pitagorico* angrep det murkna tillstånd som Santanas samvetslösa förvaltning hade åstadkommit till landets förderf, och den förföljelse författaren *Johan Gonsalez* derigenom ådrog sig, beviste att han träffat de svaga sidorna. *Carl Maria Bustamante* förvärfvade sig förtjenst om bearbetningen af fäderneslandets historie genom att utgifva åtskilliga handskrifter från 16:e århundradet. Han skref ock en historie öfver Mexikos befrielsekrig samt några mindre historiska afhandlingar med temligen bred och svassande stil. Såsom själfull författare med en elegant stil utmärkte sig *Lorenzo Zaavala*, hvars »historiska försök öfver Mexikos revolution» skall behaga läsare från hvilket land som helst. Äfven *Lucas Alaman* skref några historiska och statistiska afhandlingar som upptogos med bifall. *Cervantes*, *De la Clava* och *Lejarza* publicerade värderika bidrag till naturalhistorien, och den älskvärda *Josef Maria Bustamante*, en lärd som alltför tidigt undanrycktes sitt fädernesland, riktade vetenskapen med geografiska, orografiska och geognostiska forskningar. Den politiska tvisten framkallade en mängd skrifter, hvilka liksom dagbladen höra till öfvergående företeelser. Antalet af tidningar som utgifvas i landet är betydligt; men blott få redigeras med skicklighet och snille. Af varaktigt intresse var den driftiga bokhandlaren Cumplidos företag att utgifva ett underhållande blad: *Museo mejicano*, hvaraf 5 band med litografier och träsnitt utkommit, och som innehåller en mängd värderika historiska, biografiska, belletristiska uppsatser, härflutna ur yngre talangers i landent pennor.

Denna flyktiga blick öfver Mexikos litteratur har icke på långt när upptagit alla märkliga skrifter, utan blott hvad som närmast faller en turist i ögonen. Den som genomströfvar hufvudstaden må se sig om i Portal de Augustinos, ty der finner man i en bod vid Torres alla den Mexikanska litteraturens nyaste alster. Intressanta äro samlingarna af folksånger, hvilka representera det hos folket lefvande poetiska elementet. Från mun till mun gå dessa sånger som sjungas vid dansar; ingen känner deras författare,

de uppkomma liksom »Schnodahüpfeln» i Bajern eller »Gsangeln» i Tyrolen, under glädjens öfvermod, under dansens jubel. Kreolen såväl som mestizen improviserar med lätthet, han friar och skämtar på vers, och den sjungandes qvickhet gör åhörarena upprymda. Indianern har deremot ingen egendomlig poesi, utan om här och der någon Aztekisk visa sjunges så är den bildad efter de Spanska.

Fennimore Cooper.

(Efter Franskan).

Fennimore Coopers död är en händelse af nog stor märkvärdighet för att ej få passera utan ett omnämnande. Denna sorgliga nyhet hafva de Amerikanska tidningarna beledsagat med långa biografiska detaljer; men om den ryktbara romanförfattarens resa på den Europeiska kontinenten hafva tidningarna i hans fädernesland minst att förtälja. Vi skola försöka att till någon del fylla denna lucka genom meddelandet af en bizarr anekdot. *James Fennimore Cooper* var af rent Amerikanskt ursprung. Hans far var domare och ganska rik. Ännu yngling började han detta sjömanslif som han en dag så oöfverträffligt skulle skildra. Det var önskan att anteckna sina iaktagelser som förmådde honom att tidigt lemna sjötjensten och sina resor. Inträdd i tjenst 1805, lemnade han den redan sex år derefter. Han gifte sig och nedsatte sig först i trakten af New-York, men sedermera definitift på sitt fädernegeds Cooperstown, der han författade största delen af de arbeten som gjort hans ryktbarhet, och der han nu dött efterlemnande en ofulländad roman öfver Kalifornien.

Det var i skötet af detta landtliga och halfvilda lif som han fann en ny och egendomlig verld att framställa för Europa. Omgifven på alla sidor af urskogar och omätliga gräsöknar, i oafbruten beröring med jordens första ägare och uppbrukare, hemtade han från ett egendomligt lif de skarpa och hänförande färgerna till alla dessa taflor som i så hög grad tjusat oss: *Precaution*, *Spy*, *Pioneers*, *Prairie*, *Last of the Mohicans*, dessa beundransvärda arbeten som förvånat verlden. Sedermera tecknade han, doppande så till sägandes sin penna i hafsskum, sitt lands sjöseder i *Pilot*, *Red Rover*, *Two admirals*, och andra, hvilka genom sin sanning, sin mångfald i stilen, oändligt öfverträffade *Smollets* skizzer, den sjöromanförfattares som var på modet hos Engelsmännen. Amerikanerna hade redan då och hafva sedermera haft flera romanförfattare med liflig inbillningskraft: *Charles Brockden — Brown*, *Bird*, *W. Irwing*, *Fay* och fruarne *Francis*, *Sedgewick*, *Harrison Smith;* men Fennimore Cooper höjde sig redan med sitt tredje arbete så högt öfver dem, som t. ex. *Balzac* öfver de Franska romanförfattarne. Hans anseende hade redan nått sin höjd icke endast i Amerika och England, utan i hela Europa, der man öfverallt hastade att öfversätta hans arbeten, då han beslöt att besöka kontinenten. Han landsteg i England 1826 och genomreste långsamt Frankrike för att begifva sig till Venedig. Vistandet i denna stad gaf honom idéen till *Banditen*, denna hänförande berättelse som är inväfd i tiomannarådets och statsinqvisitorernas historia.

I Paris bebodde Cooper ett hotel garni af andra rangen vid rue d' Antin. Önskande att så fort som möjligt göra sig bekant med Europeiska förhållanden, med vår politik, våra bruk och seder, med konsterna och litteraturen, tillbragte han dagarna i ett läsekabinett vid boulevard des Capucines, på samma ställe der som jag tror för närvarande är ett slags café-jardin. Han läste der allt möjligt, tidningar, brochyrer, revyer, och fullkomnade sig på detta sätt ganska hastigt i Franska språket, som han slutligen skref temligen försvarligt, utan att dock tala det särdeles väl. Värdinnan som höll läsekabinettet, var vacker; Cooper fulländade sin uppfostran i afseende på kontinentens seder genom långa samtal med henne. Han lät henne förklara för sig allt hvad man sade, allt som tilldrog sig. Efter tvonne månaders förlopp kände han oss temmeligen väl.

Det var under detta sitt första vistande i Paris — ty han uppehöll sig der äfven vid sin återkomst från Italien och Schweiz — som den ryktbara Amerikanaren formerade bekantskap med en ung poet, redan då lärd arkeolog, sedermera romanförfattare: *Fulgence Girard*. De träffades hos Charles Nodier i arsenalen. Girard var son af en tapper marinofficer som varit fånge på de afskyvärda Engelska pontonerna. Derifrån härledde sig deras förbindelse. De tillbragte flera timmar tillsammans, samtalande om litteraturen och sjölifvet, och återkommen till Amerika har den ryktbara romanförfattaren i ett af sina företal uttryckt sin erkänsla och bevisat sin vänskap för den unga skriftställaren, hvilken såsom han sade verksamt hade bidragit till hans kontinentala uppfostran. Girard åtföljde Cooper vid hans afresa till Italien och de besökte tillsammans åtskilliga hamnar på Normandiska och Bretagniska kusten.

Sedan han tillbragt några dagar på ett gods tillhörigt hans reskamrat, begaf sig Cooper till Italien. I Venedig hade han ett äfventyr, sedermera berättadt i ett bref till Fulgence Girard, hvilket vi haft tillfälle se. Hafvande för afsigt att skrifva en roman öfver Venetianska historien, undersökte Cooper doge-palatset med ovanlig omsorg. En dag då han nedstigit i tiomannarådets fängelsehålor, de såkallade *pozzi*, märkte han ett stort antal inskriptioner ristade på murarna. Han ville studera några bland dem och upptecka dem i sin annotationsbok, hvarföre han bad sin ledsagare låta honom stadna der en stund. Ledsagaren som tog saken likgiltigt, förklarade fremlingen att han kunde göra efter behag, samt aflägsnade sig lofvande att återkomma något senare. Cooper började då med lampan i handen undersöka murarna, läsande och dechiffrerande med lifligaste intresse och nyfikenhet dessa alltid lefvande minnen af så många ryktbara eller okända döda, alla dock lika uti sitt raseri mot denna obarmhertiga makt som öfverlemnade dem åt underjordisk fångenskap, ofta åt döden. Det var han som först upptäckte följande ryktbara sentens, som så filosofiskt tecknar ett förrådt offers smärta och som en mörk vrå af hålan, ett eller tvenne seklers dam eller besökandes likgiltighet dittills lemnat obemärkt:

»Di quello a cui m'affido, mi guarda Iddio
Di quello a cui non m'affido, mi guardero io,»

det vill säga: för mina vänner bevare mig Gud, för mina ovänner skyddar jag mig sjelf. Denna inskription var upptagen i det bref hvarom jag nämnt och hvari Cooper för Girard berättar hela sitt Venetianska äfventyr.

Några timmar förflöto sålunda med undersökning och upptecknande från håla till håla i den långa gång som leder till fängelserna, dessa fuktiga underjordiska kulor som utgjorde andra graden i det successift försvårade straffsystem, i hvilket de bekanta brännande blykamrarna, som krönte hela det Venetianska dogepalatset, utgjorde första graden. Då lampan hvars näring var förtärd påminte forskaren att tiden hastigt förflutit, tänkte han på sin ledsagare, ropade, sökte — allt förgäfves! Den tunga dörr som tillslöt den för alla hålorna gemensamma korridoren var stängd, den var så tjock, så ljudlös i sina grofva jernbeslag att han förgäfves sökte få den att återljuda af sina slag. Förmodande att man ej kunde underlåta att komma och hemta honom, förlorade han sig ännu någon stund i sina forskningar, men då han vid det sista flämtande skenet af den slocknande lampan rådfrågade sitt ur, fann han att han varit der i sex timmar och började nu blifva allvarsamt orolig. Aftonen förflöt, ingen kom. Den utbrunna lampan slocknade, liksom dagen derute. Cooper ganska lifligt oroad, sökte famlande ett af trädlägren i hålorna och tillbragte der en ångestfull natt. Ljuset smög sig sparsamt in till honom genom de sammanflätade gallren i en liten glugg, som vette åt den kanal öfver hvilken *suckarnas bro* går. Väl tjugu gånger återvände han till dörren, hvilken syntes honom lika ogenomtränglig som sjelfva murarna.

Under sitt oafbrutna sökande fann han slutligen i en vrå af gången ett slags liten

öppning vid en mans höjd öfver golfvet, anbragt helt nära *marmorfåtöljen*, der sbirrerna läto den fånge sätta sig från hvilken *de tio* ville befria sig i hemlighet genom strypning, och hvars kropp derefter kastades i en gondol som alltid var i beredskap i en liten bassin, belägen nära till hålorna, och som sedan bortförde honom belastad med stenar till den ryktbara Orfano-kanalen, *der det var förbjudet att fiska*. Cooper inräckte sin arm i denna öppning och fann att den fortsattes uppåt, och han förmodade att den stod i gemenskap med någon punkt i detta af sällsamma mysterier uppfyllda palats. Det föll honom in att sätta munnen till öppningen och ropa. Ingenting antydde dock att han här funnit något medel att göra slut på sin kritiska belägenhet. Emellertid förnyade han gång efter annan försöket, under det han återvändande till dörren och undersökande murarna, fortfor att äfven annorstädes söka ett räddningsmedel. Trötthet i följd af en orolig och sömnlös natt, tjugufyra timmars umbärande af hvarje slags föda, sjelfva det fantastiska i hans belägenhet och de hemska intrycken af hvad han visste om Venedigs och detta dystra palats historia, allt bidrog att försätta den utmärkta och alltför vettgiriga resanden i ett tillstånd som man lätt kan föreställa sig — då dörren till gången hastigt och bullrande flög upp. Fem eller sex personer inträdde, försedda med bloss. De funno Cooper sittande uti den olycksaliga stenfåtöljen, från hvilken så många lefvande blifvit bortförda såsom lik.

Se här hvad som hade händt: de väktare som visade *blykamrarna* och *hålorna*, aflöstes hvar fjerde timma. Den som åtföljt vår Amerikanare, hade blifvit aflöst några ögonblick efter det han lemnat honom och hade glömt att derom underrätta sin efterträdare. Hade dörren af sig sjelf slagit igen? Det är möjligt; åtminstone ville ciceronen icke tillstå sig hafva begått den obetänksamheten att hafva stängt den. Utan den öppning genom hvilken fången hade ropat, är det visst att han fått qvarstadna der tills slumpen ditfört några nya besökande. Derförinnan hade dock kunnat förflyta mer än en dag. Den öppning om hvilken vi hafva talt, gick direkte till statsinqvisitorernas chefs kabinett, som sambands med *de tios* egen sessionssal genom en hemlig trappa, dold i de tjocka murarna. Det var genom detta marmor-spåkrör som sbirrerna underrättade det förfärliga rådet om hvad som tilldrog sig med de offer som voro hemfallna åt den olycksdigra fåtöljen, i hvilken Cooper nu hade satt sig, liksom hvarje besökande med sitt darrande finger vidrör den slöa eggen af Anna Bolenas bödels i Towern förvarade bila. Mot middagen voro några främlingar på besök i de öfriga rummen. Coopers rop utgingo från muren, väktarne förstodo genast allt, och man nedsteg för att befria honom. Se der äfventyret. Man skall läsa det utförligare och tecknadt af hjelten sjelf i det förut omtalade brefvet, hvilket kommer att upptagas uti en skizz, som Girard innan kort offentliggör öfver sin utmärkta vän.

Återkommen till Amerika utgaf Fennimore Cooper åtskilliga arbeten öfver sina resor. Dessa voro: *Utflygter i Schweitz*, *Vistandet i Frankrike*, *Minnen från Europa*, *England*, *Utflykter i Italien*. Några romaner: *Bravo*, *Patrie au retour*, *Mercedes de Castille*, *Autobiographie d'un mauchoir de poche* m. fl. vittnade om det inflytande hans resor utöfvat på hans talent. Man anser att det för hans anspråk på originalitet varit bättre om han qvarstadnat på den först inslagna vägen. Han begick till och med det felet att i sina fantasiverk inblanda tidens politiska frågor, hvilket skall komma dem att snart åldras. Hans *Bref om Amerikas institutioner*, och hans *Förenta staternas marin-historia* försonade honom dock åter med sina landsmän, som med saknad sett tecknaren af deras stora natur nedstiga till berättelser från kontinenten. Coopers sista arbete utkom 1850; det heter *The Ways of the Hour*. Samtliga hans arbeten, romaner, historia, politik, utgöra öfver 80 volymer, bland hvilka åtminstone 20 förtjena en plats vid sidan af det

bästa Walter Scott frambragt. En bland dessa arbetens stora förtjenster är, att de utan urval kunna sättas i handen på personer af alla åldrar, utgörande familjekretsens förtjusning, utan fara för de ungas inbillningskraft som i dem söker en näring. Cooper dog den 14 september vid 62 års ålder. Han efterlemnar 3 söner, af hvilka en redan innehar en hög rang i den Amerikanska marinen. Hans arbeten hafva kastat en ny glans öfver hans fädernesland och beredt honom sjelf ett oförgätligt namn.

Sjön Vettern.

Af Otto Marin.

Om man en lugn sommarafton tagit sin ståndpunkt på den upphöjda vestra stranden af Vettern och vid midten af dess längd, så njuter man en af de herrligaste utsigter. Längst söderut, der sjön förrinner i horisonten, skymtar likt en töcknig punkt en liten ö upp ur vattnet. De östra stränderna utsträcka sina vågiga och bugtande kedjor af himmiga kullar och skogiga berg, bland hvilka kyrkor och landtgårdar gnistra som lysande punkter i solskenet, förhöjdt af den glittrande ytan. Midt framför den hänförda åskådarens ögon höjer sig ett väldigt slott med sin kupol och sina antika tornspiror högt upp i den guldskimrande luften, och kring foten af detta slott ligger, liksom stilla tillbedjande, en urgammal stad, Wadstena, med sina hundrade tegeltak och med solens bild återstrålande ur glansen af tusende fönster. Bland blå skogar, enstaka klippor och dunkelgröna fält flyger blicken dit, der han slutligen förlorar sig i ett aningsfullt fjerran.

Ofta visa sig ljusa baner liksom vägar utefter vattenytan — det är, säger folket, märken efter den heliga Brigittas steg då hon vandrade öfver till Wadstena.

Nu uppstiger en dimma. Slottet och dess torn uppsticka svagt derur liksom ur ett flor. Detta förtätas allt mer och mer, bergen försvinna och ögat förlorar sig i ett strandlöst haf, der hägringar börja gyckla sina tusende bländande lekar. Midt i sjön blir synlig en liten ö, den blicken tillförne med likgiltighet öfverhalkat. Der röra sig vareiser, en, två, tre, — och hundrade inom kort, små, oformliga, fantastiska. De nalkas hvarandra långsamt, deras väsende förtunnas, de krypa igenom hvarandra, de vexa på vidden, de vexa på längden, och snart stå de der i all sin gigantiska storhet, himmelshöga likt mytens Titaner. Men nu börja de antaga ordliga former, grenar utskjuta ur deras armar, löfrika kronor ur deras hufvuden: man ser vandrande skogar och vandrande berg. Och när blicken smyger sig från dessa vidunderliga ingenting, och glider fram öfver vattenytan, så har en omätlig stad rest sig der en timme tillförne man endast såg ett berg och en skog. Palatser och tempel, fästningar och ruiner af de herrligaste pelarrader vexla om med stolta hus och ordnade trädgårdar.

Men nu börjar grunden att svigta och bugta sig der all denna dimmiga herrlighet har upprest sig ur sitt intet. Tornen brytas, falla och förskingras, templen ramla och slotten ödeläggas: en jordbäfning tyckes hemsöka den präktiga andestaden. Husen lyftas mot höjden, störta mot jorden och utplånas.

Ett moln insveper hela denna uppenbarelse i sin magiska slöja, det sänker sig, och bergshöjderna börja åter framtitta deruri liksom öar ur ett gränslöst haf. Allt djupare sänka sig molnen och snart stå de för oss igen, de gamla bekanta landtliga vyerna, och det herrliga slottet på östra kusten går åter fram ur sin förklädnad.

Jag har stått på den sköna stranden och sett dessa naturens förlustelser med sig sjelf i en nordisk sommarafton. Jag har också stått på samma strand och sett blanka spåda strimmor af glittrande is knyta sina under böljorna bugtande band. Jag har sett dessa stolta obändiga böljor fjättrade af alnstjock is, på hvilken landsvägar slipade och blanka framkrypa i alla riktningar. Men hör då ett klockspel och en fröjd som uppfyller hela rymden.

Vårens vinder börja draga genom rymden, grågässen synas i långa rader och trianglar, svanorna skrika från sin osynliga svindlande höjd liksom vore det andeljud, lärkorna drilla några rädda toner ur den kalla luften. Då vidga sig vråkarne, det dånar och brakar i isarna, som vore domedag i annalkande, och genom stora remnor blickar den trotsiga sjön upp mot den oförvägne resande som ännu vågar den vådliga färden. Sjöar visa sig här och der i sjön, hobrusade af tjocka islager. Stormen ryter. Isberg hopa sig och vräka tillsammans i oformliga gigantiska massor. Än en gång utandas vintern sin kyla i en bister natt, och de hopfösta ismasserna sammanfrysa och återgifva solens blixtrande färgglans. Gungande tempel, grönblå genomskinliga slott och hus af is simma och bryta sig emot hvarandra. Man ser en förtrollad stad af kristall, genom hvilkens tusende underbara byggnader en skarp vind darrar och knattrar och kurrar. Solen börjar sin vandring genom längre dagar och vindarne samla de brustna isväggarna till glänsande kullar, hopade på stränderna. Fiskaren gungar åter i sin båt och »våren är kommen, på sina kransar ängarna binda, himlen är blå.»

Sådan är sjön Vettern. Intet ord är fantasi, allt är sedt tusen gånger.

Notiser.

Vid *universitetet* har vårterminen börjat med stipendiat-disputation, för hvilken professor *F. Woldstedt* utgifvit: »De mutua matheseis et astronomiae inter se relatione meditationes nonnullae part. IV.» Populära föreläsningar för hugade åhörare äfven utom universitetet annonceras af professor *Ad. Edv. Arppe* med följande anmälan:

«I den mån det lyckats naturvetenskaperna att sprida ljus öfver flere naturprocesser af allmännare betydelse och att uppdaga nya, förut ej anade naturlagar, har intresset för desamma stegrats och deras inflytande på den allmänna bildningen blifvit mer och mer erkändt äfven inom kretsar som stå utom den stränga vetenskapens område. Att underhålla detta intresse, att bringa det mindre bestämda erkännandet till en klar insigt af den sanning att en på erfarenhet grundad naturkunnighet bör till de bildningsmedel som bäst motsvara vårt af fantastiska spekulationer splittrade tidehvarfs behof, tyckes derföre vara en ganska naturlig önskan hos en hvar som är i tillfälle att, om ock med ett ringare mått af krafter, verka för ett sådant ändamål. Utan alla anspråk och ledd blott af den öfvertygelse att bekantskapen med naturens sätt att verka och vetenskapens sätt att studera naturen bör skänka hvarje för bildning tillgängligt sinne ej blott nöje för ögonblicket, utan äfven en njutningsrik sysselsättning af större varaktighet, får jag tillfölje häraf vördsamt tillkännagifva det jag är sinnad att öppna en kurs af *populära föreläsningar i experimental kemi*, med fästadt afseende på andra kunskapsgrenar inom naturkunnighetens område, isynnerhet *fysik* och *fysikalisk geografi*. Föreläsningarna skola begynna den 16 instundande februari kl. 5 e. m. i kemiska auditorium och fortsättas sedan hvarje måndag och torsdag på samma tid och ställe. Afgiften för hela kursen, som kommer att upptaga åtminstone 20 föreläsningar, är 3 Rbl s:r för person. Anteckningslistor finnas inlemnade i stadens boklådor.»

En ibland vårt lands utmärktare ornitologer, protokolls-sekreteraren *Viktor Napoléon Falck* afled den 29 december 1851, 48 år gammal. Af honom finnas några artiklar publicerade i «Acta societatis scientiarum Fennicae,» nemligen: «Description d'un livrée inconnue de l'Anas stelleri, supposé dans sa deuxième année, d'après des individus tués aux environs d'Helsingfors le 29 maj 1841;» «Anteckningar om Mustela lutreola;» «Description d'un exemplaire du Larus leucopterus de Faber, tué près de la ville d'Helsingfors en hiver 1836;» «Notices sur le Larus

glaucus rencontré dans le golfe de Finlande;» alla i andra tomen af societetens handlingar och daterande sig ifrån 1843. Vid de litterära soiréerna i Helsingfors 1850 höll han tvenne föredrag, det ena med titeln: «Något om de apokryfiska djuren,» det andra: «Om fåglarnas intelligens.»

Vid verldsexpositionen i London sistledne sommar exponerades bland annat biblar på 130 olika språk. Dessa utgjorde visserligen icke det minst märkvärdiga prof på en industri af högsta slag, och ett bevis på den Engelska nationens kollossala verksamhetsanda. Något alldeles nytt är det väl icke, emedan nästan samma antal öfversättningar fanns redan på 1820-talet, och bibeln torde nu redan finnas på flere språk. Men ett ofantligt antal är det i alla fall, och har fordrat mången ihärdig ansträngning; ty ehuru vårt universitets-biblioteks bibelsamling icke är så alldeles att förakta och uppgår till omkring 300 numror, så kan den likväl icke prestera mer än ungefär 30 språk i bibelöfversättningar. *Hutteri* 12-språkiga Nya testamente, tryckt i Nürnberg 1599, var förmodligen på sin tid ett monstrum och innehöll en öfversättning på: Hebraiska, Grekiska, Latin, Tyska, Böhmiska, Italienska, Spanska, Franska, Engelska, Danska och Pohlska; men detta är nu en småsak. Utom de på originalspråken och 42 Tyska, 28 Latinska och 21 Svenska bibelupplagor, samt på de i Hutteri upplaga förekommande språken, har biblioteket biblar eller Nya testamenten på Holländska, Estniska, Lappska, Lettiska, Grönländska, Isländska, Ny-grekiska, Persiska, Arabiska, Tartariska (tryckt i Astrakan 1818), Singalesiska, Malayiska och Teloogoo-språket (tryckt i Madras 1818) m. fl. Dessutom Nya testamentet öfversatt på Hebraiska (London 1817), och Gamla testamentet öfversatt på Tyska men med Kaldäiska bokstäfver (Amsterdam 1677), förmodligen för sådana Judar som glömt sitt fädernespråk men icke dess skrift. De ojemförligt flesta nyare öfversättningar har det stora Engelska bibelsällskapet framkallat i dagen, och man kan derföre med allt skäl säga att det talar med mångahanda tungomål.

S. E.

Nyss utgifna böcker:

Muistosanoja rippilapsille tehtor K. P. Hagbergilta. Toisesta Ruotsalaisesta painosta suomenti Aaprah. Engblom. Turussa 1851. 43 pag. I W. Lillja et C:s förlag. Pris: 12 kop.

Hedbergianismen skärskådad efter den heliga skrift och vår kyrkas symboliska böcker, af *Anders Wilh. Ingman*. Andra delen. II. Helsingfors 1852. 184 pag. Öhmanska bokhandelns förlag. Pris: 35 kop.

Nautiska underrättelser, bihang till Åbo Underrättelser. Särskildt häftade och tillgängliga i bokhandeln.

Följande skrifter hafva vi förut icke anmält, emedan de icke ingått i bokhandeln härstädes, ehuru de äro tryckta redan år 1850:

Observations faites a l'observatoire magnetique et meteorologique de Helsingfors sous la direction de Jean Jacques Nervander. Vol. 1—4, hvardera volumen i 2 sectioner, den ena innehållande »observations magnetiques» 156 pag., den andra observations meteorologiques» 132 pag. 4° Helsingfors 1850. Utgifs på Finska vetenskapssocietetens bekostnad, och tycktes i det numera nedlaggda Gottlundska tryckeriet. Innehåller idel siffertabeller, liknande dem Peterburgska vetenskapsakademin utgifver.

Hyödyllinen huvitus luomisen töistä, yksinkertaisille avuksi, Jumalan hyvyyden tuntoon ja palvelukseen. 7:s painos. Helsingissä 1850. 5½ ark. En ibland de mest spridda och dugligaste Finska folkskrifter.

Pieni Hanna ja Anna eli aikasen kristillisen ylöskasvattamisen ja opetuksen hyödytys. Saksan kielestä Suomeksi käätty. Helsingissä 1850. 1/2 ark.

Moralfilosofins elementer af L. M. Enberg. 2:a upplagan. Helsingfors 1850. 3 ark.

De första begreppen om geometriska storheters mätande. Till skolungdomens tjenst korteligen framställda af C. G. O. 3:e upplagan. Helsingfors 1850. 2 ark.

Mathematiskt kombinationsspel. Helsingfors 1850. ¼ ark.

Johan Samuel Adamin pojan eli Misanderin Jumalalle pyhitetty sabbatin lepo, sisällänsä pitävä kaikkein sunnuntai- ja juhlapäiväin evangeliumein Jumaliset tutkistelemukset yli koko vuoden. Suomeksi käätty Daniel Wirzeniukselta. Uusi ylöspano. Helsingissä 1850. 39¾ ark.

Seitsemän nuoren lapsen kääntyminen, eli ensimmäinen osa lasten hengellisistä esimerkki-kirjasta, jonka *Jacob Jannewag* on ensin Eglannin kielellä kirjoittanut. Nyt Suomeksi tulkittu. Helsingissä 1850. 3½ ark.

Totisen kääntymisen harjoitus eli tie, jota Jumalaa rakastavaisen ihmisen vaeltaman pitää, *Artur Dentiltä*. Ruotsin kielestä Suomeksi käätty. Turussa 1850. 12½ ark.

Kolme uutta virttä Jumalan ijankaikkisesta rakkaudesta Christuksessa Jesuksessa ihmisen sukukuntaa kohtaan. Turussa 1850. ½ ark.

Kolme hengellistä virttä yhdeltä Jesuksen armolla lahjoitetulta sielulta kokoonpannut. Turussa 1850. ½ ark.

Neljä uutta hengellistä virttä Sionin lasten vaelluksesta täällä erämaalla. Turussa 1850. ½ ark.

Kaksi laulua. 1. Suomenmaalle. 2. Tavallinen morsian tanssi. Turussa 1850. ¼ ark

Kurs i kemin och mineralogin vid K. Finska kadett-corpsen. Utarbetad enligt det år 1849 fastställda program af *Wilhelm Heikel*. Åbo 1850. 23½ ark.

Kurs i fysiken för K. Finska kadett-corpsen. Kuopio 1850. 31½ ark.

Lärobok i historien för K. Finska kadett-corpsen. Kuopio 1850. 14 ark. Dessa tre temligen utförliga läroböcker, som dock blott i kadett-corpsen äro tillgängliga, utgöra ett såsom det synes värderikt bidrag till den läroboksliteratur vi i 8:e nummern uppräknade.

En röst från Zion. 3:e upplagan. Åbo 1850. 2 ark.

Tillfällighetstal af P. U. F. Sadelin. Åbo 1850. 1½ ark.

C. Cornelii Taciti Germania. Åbo 1850. 2 ark.

Toht. Martti Lutheruksen oppi Kristuksen kalliista lunastuksen työstä. Turussa 1850. 7 ark.

Jumalan suuri armo Kristuksessa. Turussa 1850. 6¾ ark.

Yksi sydämellinen varoitus ja kehoitus kaikille sieluinsa autuudesta murhetta pitäville. Turussa 1850. 1¼ ark.

Päivä-kirja, eli kristilliset ajatukset kunakin päivänä kuukaudessa. Turussa 1850. 4 ark.

Hengellinen puhe Turun tuomiokirkon seurakunnan levitetyn hautausmaan vihkiessä. Turussa 1850. 2 ark.

Armon ylistys. Turussa 1850. ½ ark.

Neuvo eli opetus kuinka varjelus-rupulia eli rokkoa pantaman pitää. Turussa 1850. ¼ ark.

Tal hållet vid Evangeliska sällskapets allmänna sammankomst d. 31 okt. 1849. Åbo 1850. 1½ ark.

Johto Biblia-taidoksi ja tuntemiseksi Evangelisen-Lutherilaisen kirkon uskontunnustuskirjoja. Hämeenlinnassa 1850. 5 ark.

Jesus botar en man som var blind född. Jesus uppväcker Lazarus ifrån de döda. Jesu döpelse. Jesus besökes af herdarna. Jesus i Jerusalems tempel vid 12 års ålder. Alla dessa äro vackra träsnitt på hvar sitt blad, med såväl Svensk som Finsk text under planchen. Tavastehus 1850.

Kertomuksia jokapäivästa elämästä. Kuopiossa 1850. 2½ ark.

Kristillisille vanhemmille lasten kasvattamisesta. Kuopiossa 1850. 1 ark.

Tal hållet vid rektorsombytet vid Borgå gymnasium 1850. Borgå. 1 ark.

Cornelii Taciti de Germania liber et vita Julii Agricolae. Ex recensione J. G. Orelli. Wasa 1850. 2⅜ ark.

Huru skall barnauppfostan så handhafvas att Guds namn genom den varder äradt och hans församling uppbyggd? af *P. U. F. Sadelin.* Skrift prisbelönt af Evangeliska sällskapet i Wasa. Wasa 1850. 2⅜ ark.

Viron satuja. Toinen ylöspano. Mikkelissä 1850. 1⅛ ark.

Yksi lystillinen ja kaunis rakkauden veisu: «ah mun rakas linduisen» etc. Wiipurissa 1850. ½ ark.

Sions sånger. Uleåborg 1850. 17 ark.

Försök till en mindre lärobok i kristendomskunskapen. Uleåborg 1850. 4 ark.

Sana syndisille ja sana pyhille. Oulussa 1850. 16¾ ark.

Hengellinen sydämän herättäjä. Oulussa 1850. 6 ark.

Tien osottaja ijankaikkiseen elämään. Oulussa 1850. 7¾ ark.

Huutavan ääni korvessa. Oulussa 1850. 7 ark.

51:sen Davidin psalmin selitys. Oulussa 1850. 5 ark.

Satu äitistä ja pikku veljestä. Oulussa 1850. 1 ark.

Wareitus-sana surettomillen syntisillen. Sortavalassa 1850. 1½ ark.

Armosta langenneista. Sortavalassa 1851. 1½ ark.

Johan Arndin neljäs kirja totisesta kristillisyydestä; edellinen osa. Sortavalassa 1850. 5⅝ ark.

Kleine deutsche Sprachlehre (för Finska kadett-corpsens räkning). Sordavala 1850. 6 ark.

På Litteraturblad för allmän medborgerlig bildning, som utgifves år 1852 af samma redaktion och på samma sätt som hittills, emottages prenumeration i Helsingfors i Öhmanska bokhandeln med 2 Rb. s. och på alla postkontor i landsorterna med 2 Rb. 30 kop. s. försändningsprocenten inberäknad. En nummer om 4 ark utkommer hvarje månad på tider som för utgifningsorten hvarje gång särskildt annonceras. För Helsingfors utdelas bladet såsom förut i Öhmanska bokhandeln.

Helsingfors,
Finska Litteratur-Sällskapets Tryckeri, 1852.
Imprimatur: *C A. Sanmark.*

LITTERATURBLAD

FÖR ALLMÄN MEDBORGERLIG BILDNING.

N:o 12 December 1851.

Om gamla och nya språk
såsom formella bildningsmedel.

(Bearbetning efter D:r Heussi).

Vi förstå med bildning utvecklingen af alla de frön till det stora och goda som skaparen har nedlagt i den menskliga organismen. Bildningsmedel äro alla de kunskapsföremål, som i kraft af sitt organiska sammanhang äro egnade att sysselsätta menniskans olika förmögenheter. De skilja sig från hvarandra med afseende å extensiteten och intensiteten af deras verkan. Ett bildningsmedel öfverträffar ett annat *extensivt*, när det tar flera själsförmögenheter i anspråk än ett annat; men svårligen kan ett bildningsmedel finnas, hvilket vore i stånd att i lika grad utveckla samtliga hos menniskan slumrande frön; det ena skall mera inverka på åskådningen, eller föreställningsförmågan, andra företrädesvis på förståndet, åter andra på känslan o. s. v. *Intensivt* står ett bildningsmedel öfver ett annat, när det bestämdare och skarpare inverkar på en andlig förmögenhets utveckling. Men en sådan intensiv verkan på en särskild andlig förmögenhet förutsätter från bildningsmedlets sida: 1) att detsamma är tillgängligt och fattligt för en viss ålder d. v. s. en viss utvecklingsgrad, 2) att det är utpräglad i skarpt bestämda lagar. — Det förstås af sig sjelf, att man i skolan öfverhufvud ej skall lära sådana vetenskapliga discipliner, som erfordra ett mognare omdöme och betydligare förkunskaper, än af skolungdom i allmänhet kan väntas. Så t. ex. synes det olämpligt att i skolan lära logik, emedan ämnet är alltför abstrakt för lärjungarnes fattningsförmåga, praktisk logik skola de inhemta af och begagna på de öfriga vetenskapliga ämnena, grammatik, matematik o. a., hvilka erbjuda dem ett vidsträckt fält dertill; lika litet är retoriken i skolan på sin plats; ty det är icke möjligt att genom allmänna föreskrifter undervisa någon huru han skall åstadkomma och skönt stilisera goda uppsatser, man låte honom skrifva och vise honom i det konkreta fallet, huru han bordt göra, så skall detta bringa mera nytta, än alla allmänna föreskrifter, som kunna vara begripliga blott för den som redan ernått en större förståndsmognad och flerfaldt försökt sin kraft. Likaså förhåller det sig med poetiken.

För den andra fordran skola vi uti skolan icke meddela sådana ämnen i hvilka vi ej finna någon regelbundenhet, eller hvari vårt vetande ännu är så vacklande att det måste anses såsom oafgjordt. Ännu tvifvelaktiga naturlagar, obevista historiska data, lingvistiska notiser, som innehålla blotta förmodanden, eller annars stå isolerade utan allt sammanhang, åsigter öfver länge sedan utdöda språks uttal, stafvelsemått, accent och ordbetydelse, äro derföre samt och synnerligen i skolan på orätt plats; de kunna ej inverka bildande, hvarföre den på dem uppoffrade tiden är förlorad. Men ju mindre intensift ett bildningsmedel förmår inverka, desto mindre tid tillhör detsamma i skolan jemfördt med de öfriga som öfverträffa det, och det största tidsqvantum borde det föremål intaga, om hvilket man kunde bevisa, att det är både

extensivt och intensivt mest bildande. Bildningens behöriga extensitet låter ganska väl uppnå sig genom ett ändamålsenligt valdt antal af skilda bildningsmedel. Ej så intensiteten; hvad häri brister det ena, kan ej ersättas genom det andra; afseendet på denna senare skall således vara det första och hufvudsakligaste vid valet af undervisningämnen, vid dessas riktiga ställning i skolan och fördelningen af tid mellan de skilda ämnena.

Språket kan uppfattas ur två synpunkter:

1) såsom medel att uttrycka och åt andra meddela begrepp, omdömen och slutledningar.

2) Såsom blott språklig företeelseform. Uppfatta vi det ur den 1:sta synpunkten så hafva vi att göra med *innehållet*. Men jemföra vi innehållet i forntidens skrifter med det i nyare tiders, så framställer sig i de förra en mycket större svårighet i valet af för ungdomen passliga skrifter, ty:

a) vid de förra står oss ett blott ganska ringa antal författare till disposition, medan de flesta nyare språk äga en stor rikedom på verk som innehålla tillräckligt materiel för ungdomsbildningens ändamål;

b) samteliga forntidens författare äro för de många historiska, antiqvariska och andra allusioner, för ungdomen svårfattligare än de nyare språkens.

c) de gamla fästa så litet afseende vid anständigheten i uttrycket, att, efter våra begrepp om sedlig känsla, endast det minsta antalet af de gamles skrifter utan stort betänkande få väljas till läsning för ungdom. Hos de nyare finna vi väl också allehanda stötande; men å ena sidan finnes ett så rikt urval af alldeles rena och oantastliga verk i hvarje slag af stil, att man lugnt kan öfverlemna dessa på den råa mängden beräknade produkter af fala skribenter åt sig sjelfva och sitt smutsiga yrke, å andra sidan bära de nyare lasten dock ej så öppet och obeslöjadt på pannan, som de gamla pläga göra.

d) de till vår tid bevarade arbeten af de gamla hafva alldeles icke varit bestämda till läsning för ungdomen, fastmer hade de på sin tid att uppfylla helt andra ändamål, som voro långt aflägsna från vårt, att tjena det ungdomliga sinnet till sund, kraftig näring; derifrån härleder sig den likgiltighet hvarmed vår ungdom går dessa, för andra förhållanden beräknade, verk till möte och omfattar dem; derifrån förskrifver sig ock, på en tid då konsten och vetenskapen lemna rikligt tillfälle att nära andan med ändamålsenligare föda, behofvet att pådrifva sysselsättningen med dessa forntidens språk genom allahanda konstgjorda tvångsmedel, såsom vid Tysklands läroverk de hufvudsakligen derpå beräknade och ända till småaktighet föreskrifna examina, som hämma den framåtsträfvande, i det de för honom begränsa hans verksamhets föreskrifna fält, deremot blott skenbart till det yttre förmå sporra den late.

e) Slutligen är det vid första blick tydligt, att det etiska elementet i de nyare språken är vida vägnar öfvervägande i jemförelse med de gamla; ty allt etiskt är nödvändigt betingadt genom det religiösa element, som genomgår hvarje folks och dess skriftställares anda; emedan detta hos forntidens folk, åtminstone Grekerna och Romarne alldeles icke var förhanden, och först i kristendomen kunde slå rot och genom densamma förskaffa sig anseende, så måste vi härmed på det bestämdaste förneka hvarje sedligt bildande inflytande af deras skrifter på ungdomen. Alla deras skrifter äro blott beräknade på förståndet, och lemna känslan oberörd; dem felas den ungdomsfriskhet, hvilken liksom genom ett under förmår upptända ynglingens entusiasm för allt stort och skönt, de sakna denna hjertat värmande eld, denna känslans innerlighet som bestämmer ungdomen till stora föresatser och goda gerningar; deras toma filosofiska kontemplationer lemna hjertat kallt och blifva otillgängliga för det unga förståndet. T. ex. den Tyska litteraturen erbjuder redan i sina äldre perioder en sådan rikedom af anslående material för ungdomen som de gamla alldeles icke kunna uppvisa; ännu rikare derpå är den senare tiden, och icke mindre äga de öfriga Germa-

niska, såsom ock de Romaniska språken ett betydligt förråd af skrifter, motsvarande alla fordringar som i detta hänseende kunna ställas på dem. De ännu förhandenvarande verken af de gamla stå således hvad inflytandet på ungdomens känsla och sedlighet beträffar, vida tillbaka för de nyares.

Ett språks former kunna uppfattas antingen efter deras betydelse eller efter deras förhållanden till hvarandra. Det förra behandlar ordboken, det senare grammatiken.

Att nutiden har ett större antal begrepp än vi finna hos de gamla skall ingen neka; vetenskaper konster, industri, hela folk- och statslifvet stå på en vida mera utbildad ståndpunkt än fallet var tillochmed under Grekernas och Romarnes högsta blomstringstid; förbindelsen mellan jordens olikaste nationer, jemförda med de gamla folkens begränsade förhållanden, ger i och för sig redan den fullkomligaste öfvertygelse om en oändligt större rikedom på begrepp å den närvarande tidens sida. Om också Romarne förde sina allt uppslukande och förstörande legioner till aflägsna länder och andra verldsdelar, så hafva de dock vunnit blott högst obetydligt för riktande af sina begrepp, ty såsom bekant är antar väl den besegrade bildning af segraren, endast sällan omvändt den senare af den förra.

Ordförrådet i ett språk rättar sig alltid efter begreppen hos det folk, som talar det. Således måste *alla* de nyare bildade folkens språk vara rikare än något gammalt ens kan vara. Utom det att man genom en strängt logisk slutledning föres härtill, gifver ordboken samma resultat.

Men ju flera begrepp i ett språk betecknas genom särskilda ord, desto skarpare och bestämdare måste de förra skiljas från hvarandra, så mycket mera plastiskt måste de utpräglas i folkens ande, desto bestämdare och klarare framträda de i sin förbindelse till tanken; ju finare nyanceringar af allmänna begrepp språket förmår uttrycka, desto mera bildande material måste ett sådant språk erbjuda, desto flera anspråk har det att upphöjas till ett språk som skall läras. Vi hafva i några nyare språk det egendomliga fenomen, att de hafna lånat ur olika språk ett samma genusbegrepp betecknande ord, t. ex. Engelskan ur de Germaniska och Romaniska, och tillägga dessa olika ord beslägtade artbegrepp, en källa till ordrikedom och begreppsåtskilnad, som vi med afseende å de gamla språken icke så bestämdt kunna framhålla. Med hänsigt till uttryckets fullhet, skarpheten i dess begränsning, det bestämdaste åtskiljande af alla till betydelsen beslägtade ord, skall således det nya språket, och hvarje af de Europeiska moderna språken öfverträffa de båda gamla, åtminstone göra alla Romaniska och Germaniska språk detta i hög grad, annat tyckes förhållandet icke heller vara med de Slaviska o. a. Men de gamla språken stå, enligt vår kunskap om dem, i hänseende till ordbetydelsen tillbaka för de nyare också hvad bestämdheten beträffar; huru ofta äga icke olika tydningar rum jemte hvarandra? ja t. o. m. rakt motsatta äro nu för tiden ej så sällsynta. Men der så många vägar stå öppna för osäkra gissningar, är det bildande inflytandet på ungdomen åtminstone mycket försvagadt.

Grammatiken sönderfaller i sattsföreteelselära (så att säga) och sattsbyggnadslära, den förra åter i ortografi och ortoepi.

Hvad ortografin beträffar, så är det intet tvifvel underkastadt, att de gamla åtminstone i en punkt stå framom flera af de nyare, nemligen i motsvarigheten af ljuden och deras betecknande. Såsom vi längre fram erna visa, hade de öfverhufvud färre ljud än i de nyare språken finnas, medan alfabetet med högst obetydliga ändringar öfvergått från Grekerna till Romarne, från dessa till hela vestra Europa och nästan oförändradt bibehållit sig till närvarande tid. De nyare språken sakna derföre egna tecken för enskilda ljud, eller beteckna de med samma bokstaf flera ljud. Af alla nyare språk är häruti Franskan genom accenternas bruk, som här äro ljudtecken, icke tontecken, fullständigast åtminstone hvad vokalerna angår; latinet står efter Grekiskan så till vida, som det har endast fem tecken för sju vokalljud, då man med

all sannolikhet får antaga att ljudsystemet i anseende till vokalerna icke var olikt Grekiskans, men *y* blott ett annat tecken för *i*. Torftigast utrustade synas häri Tyskan, Spanskan och Engelskan d. v. s. just de språk som i annat hänseende vinna företrädet framför de öfriga. Men detta är helt och hållet i sin ordning. Ljudrikedomen skapar sig, så till sägande, sjelf liktidigt med folkets och dess språks utbildning, utan afsigtligt tillgörande, det är en naturprocess, nödvändigt betingad genom förökade åskådningar, förändrad folkkarakter, förbindelse och blandning med andra nationer, klimatiska inflytelser etc. Alfabetets ändring beror af konvenans, och vi veta väl, huru fruktlösa deras bemödanden voro, som vågade sig på denna otacksamma sysselsättning. Genom ortagrafins enkelhet utmärker sig bland de nyare språken Italienskan, i det den i sin skrift utan afseende på etymologin gör till sanning grundsatsen: skrif såsom du talar.

Annorlunda visar sig förhållandet i de öfriga ortografiska partierna. De gamla saknade all duglig interpunktion, medan de nyare genom detta medel beledsaga det skrifna liksom med en fortlöpande kommentarie och sålunda bringa det närmare det talade. Det ligger i dessa tecken allena, om man blott icke förfar alldeles godtyckligt dermed, ett grammatikaliskt system; i sig endast anspråkslösa punkter och streck, äro de symboler af en djupare betydelse. Öfverväger man huru nära deras bruk sammanhänger med satsbyggnaden, huru de äro en beledsagande afbild af talets gång, så kan man icke underlåta att anse det såsom en brist hos de döda språken att de saknade denna fördel, och finna det naturligt att den af de nyare åt dem erbjudna hjelpen måste vara en välkommen, en tackvärd skänk. Hvad skulle vi uti skolan kunna uträtta med de Grekiska och Latinska klassikerna, om de voro tryckta så som de gamla skrefvo? om icke de nyare språken vänskapligt åtagit sig desamma? Och likväl skulle de gamla med sin mera komplicerade periodbyggnad, sina otaliga underordningar och satsförkortningar samt sina frivilliga och ofrivilliga anakoluter, nästan ännu mera behöft detta hjelpmedel än de nyare språken, som vida mer röra sig inom den bi-ordnande sattsförbindningen. En annan, ehuru kanske mindre kännbar brist hos de gamla, ligger i större begynnelsebokstäfver, hvaraf de icke betjenade sig. Icke alla nya språk hafva deri gått så långt som Tyskan, hvilken brukar dem som ett beqvämt hjelpmedel för ögat till snabbare uppfattning. Slutligen bör saknaden af en ändamålsenlig talbeteckning hos de gamla ej med stillatigande förbigås; hvarken Greker eller Romare kunde dermed tillräckligt beteckna ens det i allmänna lifvet förekommande; begges beteckningssätt äro vidlyftiga och svåra, det Romerska dessutom obehagligt för ögat, emedan det icke kan med behörig lätthet öfverskådas. Tillochmed villfarelser och afsigtliga förfalskningar hafva hos Romarne icke sällan varit en följd af deras otillfredsställande talbeteckning.

Striden öfver ståndpunkten och värdet af döda språks uttal är egentligen en *improbus labor*, emedan vi till större delen icke känna det med någon säkerhet. Hvarje folk uttalar Grekiska och Latin efter sitt eget idiom, Tysken såsom Tyska, Holländaren som Holländska. Om således dessa språks ljudrikedom och välklang prisas af någon, så vill det icke säga annat än att tillerkänna sitt eget språk priset; en besynnerlig förvexling, men som nästan dagligen göres. Låt oss dock försöka att närmare gå in på ämnet.

För det första hafva vi att i ortoëpin åtskilja ljudlära och tonlära. I ljudläran komma att betraktas: antalet och arten af de ljud, utaf hvilkas förbindelse språkets större eller mindre välklang måste bero. Med afseende å ljudens antal räkna vi här endast de qvalitativt, men ej qvantitativt olika skilnaderna. Resultatet framstår som följer:

	Enkla vokalljud.	Diftongljud.	Konsonantljud.	Inalles.
Franskan	26	29	19	74
Engelskan	14	16	24	54
Spanskan	7	14	24	45
Italienskan	7	8	20	35
Tyskan	5	8	21	34
Latinet	5	8	16	29
Grekiskan	5	6	17	28

De gamles språkljud äro här räknade efter tillförlitligare språkfysiologers sannolikt riktiga antagande. Om vi således medgifva att örat erhåller en njutning af omvexling och mångfald; så måste vi tillerkänna priset åt Franskan, Engelskan, Spanskan och Italienskan, hvarefter Tyskan följer, medan Latinet och Grekiskan äro de ljudfattigaste, alltså mest monotona språk ibland alla dem som vi dragit inom kretsen för vår undersökning.

Samtliga vokalljuden i ett språk låta efter tonhöjden ordna sig i en serie, uti hvilken de, utgående från en indifferenspunkt, uppåt och nedåt bilda en följd som man, utgående från denna punkt ändamålsenligt kan kalla den positiva och den negativa. Den första eller positiva serien har karakteren af det klara och starka, den andra af det dunkla och svaga. Bland alla vokaler, de må vara tagna ur hvilket språk, ur hvilken språkdialekt som helst, gifs det ingen som skulle utmärka sig så mycket genom obestämdhet, färglöshet, om man så vill, som det rena *a*, sådant det oblandadt finns förhanden i flere språk äfven i Svenskan. Detta bildar således den lämpligaste indifferenspunkt. Från *a* går det i den positiva serien upp till *e* och *i*, i den negativa ned till *o* och *u*. Mellan dessa båda serier ges det ännu en mellanserie, som förnämligast utvecklat sig i norden, derföre hufvudsakligen är egen för de Germaniska idiomerna men hvaraf spår finnes äfven i Franskan; den innehåller öfvergången från hvarje trappsteg i den positiva raden till det motsvarande i den negativa, och måste derför, emedan *o* blott genom *ö* kan öfvergå till *e*, och *u* genom *ü* till *i*, upptaga *ö* och *ü* (*y*) i sig. Men såvida ännu mellangrader finnas närmare till indifferenspunkten än *o* och *e* i hufvudserierna, t. ex. *å* och *ä* i Svenskan, så innehåller denna mellanrad ännu en öfvergångsled från *å* till *ä* d. v. s. ljudet af det Franska *e muet*, då det blir hörbart t. ex. i *le*, *de* och *ce*. Några språk hafva också ej åtnöjt sig ens härmed, utan ännu upptagit ett antal nasalljud emellan dem i detta schema, till hvilka slutligen de såkallade mouillé-ljuden komma, sådana de utbildats ibland de vesterländska språken i Franskan, Italienskan, Spanskan och Portugisiskan; men i de gamla språken felas de helt och hållet, förutsatt att vårt moderna uttal af dem är rigtigt.

Den positiva och negativa serien hafva vi redan karakteriserat; mellanserien är att anse såsom en blandning af båda, och skall derföre såsom alla blandningar ej kunna undgå förebråelsen för orenhet eller oklarhet. Grekiskan har bibehållit sig blott inom raden af de såkallade rena ljuden, Latinet blandade till dem ännu nasalljudet, medan de nyare språken starkt sväfva in på den oklara mellanraden samt nasal- och mouillé-ljuden.. De sydliga språken, Italienskan, Spanskan och Portugisiskan hafva dunkla ljud endast genom de senare, de nordliga och derjemte äfven Franskan också genom mellanserien. Men af ett ljuds vackrare eller obehagligare klang kan man ännu icke draga någon säker slutledning om dess verkan i förbindelse med andra, d. ä. i språket. Blotta dissonanser äro för örat visserligen obehagliga; men oafbrutna konsonanser äro odrägliga; örat fordrar omvexling, ett konsonansernas afbrytande af dissonanser, det vill vara sysselsatt och upplöser dissonanser åt sig; så i språket; det tal som består af idel rena ljud klingar monotont, men en lycklig och passande blandning af begge ger åt det musikaliskt behag; de förra utgöra maten, de dunkla kryddan, hvarföre de språk, i hvilka den senare ljudserien icke just är förherrskande men också ej helt och hållit saknas, hafva större välljud än de som röra sig blott

inom de rena ljuden. Denna behagliga blandning af begge ljudserierna finna vi effektrikast i Spanskan, mindre uti Italienskan, som ännu bibehållit för mycket af de gamla språkens entonighet, under det de nordliga språken, hufvudsakligen de af Germanisk härkomst, redan falla något i felet af förmycket begagnande af den orena ljudserien, men likväl åstadkomma mera effekt än de gamla torde hafva förmått, om vi få antaga att de verkligen talade så som vi nu tänka oss det. De nyare språken äro således alltigenom mera välljudande än de gamla.

Men likasom tonerna, äro äfven språkljuden olika efter höjd och djup. Den ena tonen anslår örat mer än den andra; hvarken de högsta eller de lägsta, hörda hvar för sig, äro för vårt öra de angenämaste, utan fastmer de som intaga ungefär skalans midt; likaså förhåller det sig med språkljuden, hvarken de högsta ej heller de djupaste ljuda för oss angenämast, utan de som äro indifferenspunkten närmare. Men ett tonstycke som alltid skulle hålla sig vid de mellersta tonerna skulle blott obetydligt anslå örat, lemna åhörarne utan deltagande och rörelse. Ett föredrag i endast *a* eller idel dermed beslägtade ljud skulle vara monotont och göra ingen effekt. Liksom man i nyare tid småningom drifver den musikaliska stämningen alltmera högt, likaså hafva de nyare språken samtligen ett sträfvande att höja vokalerna till de högre graderna; en jemförelse mellan klassisk-grekiska och ny-grekiska, mellan Latinet och de Romaniska språken o. s. v. visar detta på ett öfvertygande sätt. De språk alltså, hvilka också i detta hänseende hafva vetat hålla medelvägen, hvilka förstått tillblanda en behörig andel höga och djupa vokaler, skola i denna mening vara mest välljudande. Också här tillkommer äran återigen icke de gamla utan de nyare språken, och bland dessa företrädesvis Spanskan, Franskan, Tyskan och Engelskan, medan den prisade Italienskan ej har mycket större anspråk än de gamla språken.

På ett språks välljud hafva dock konsonanterna äfven ett icke obetydligt inflytande. Vi måste derföre efter deras art taga dem i närmare betraktande. Ändamålsenligast delar man dem i flytande, halfflytande och stumma; de flytande äro antingen läpp- eller tungljud, de halfflytande tung eller gomljud, de stumma läpp-, tung-, gom- eller strupljud, och med undantag af läppljuden kan hvart och ett af dem vara hårdt eller vekt. En jemförelse af de redan nämnda språken visar att de flytande konsonanterna noga öfverenstämma i alla, såväl gamla som nyare, men att de förra i motsats emot de senare äro fattigast på halfflytande, emedan samtliga gomljud i denna klass saknas hos dem, vidare att Latinet deri ännu står efter Grekiskan, att det ej äger tungljudet *ϑ* och dess veka modifikation som Greken betecknar med *δ* (ej vårt d); är detta sista antagande rigtigt så saknade Grekerna vårt *d*, liksom de sannolikt också ej hade något *b*, då *β* utan tvifvel motsvarade det latinska *v*, vidare felades dem *g*, deremot bildade *χ* och *γ* strupljudets hårda och veka modifikation. Italienskan, Franskan och Engelskan sakna de hårda strupljuden, Spanskan och Tyskan de veka halfflytande gomljuden. Italienskan och Engelskan hafva dubbelt antal halfflytande tungljud, såväl bland de hårda som veka; Italienskan, Tyskan och Engelskan hafva dubbelt antal halfflytande hårda gomljud, Engelskan af två slag t. o. m. ibland de veka.

Anse vi nu, såsom då fråga var om vokalerna, äfven vid konsonanterna omvexling såsom nödvändigt vilkor för välljud, så tillkommer de gamla språken ibland alla här jemförda det allrasista rummet; de sakna öfverallt det rätta materialet till undvikande af denna monotoni, som måste såra hvarje icke alldeles obildadt öra. Franskan, om den också ej har mycket större antal konsonanter än de båda gamla språken, är dock dem öfverlägsen genom den riktigare fördelningen, då den, med undantag af de hårda strupljuden, har ett ljud af hvarje klass. Men dessa hårda strupljud, så angenämt de äfven hvart för sig beröra örat, kunna dock i kraftigt friskt

språk knapt umbäras; likasom toner, hvilka uttryckas genom enklare talförhållanden, dem åhöraren, så att säga, kan öfverräkna efter konstnären, åstadkomma ett angenämare intryck på örat än de som skola bestämmas genom mera komplicerade talförhållanden, så ville jag finna likhet härmed i de olika språkorganerna; de flytande konsonanterna äro oktaver och qvinter, de halfflytande terzer och qvarter, de stumma alla öfriga intervaller, som bestämmas genom talen 1—6; dock måste de hårda strupljuden undantagas derifrån, de bilda det för musikern vidriga och dock icke fullkomligt umbärliga förhållandet af talet 7, eller såsom tonkonstnären ser sig tvungen att begagna utom de konsonerande intervallerna också dissonerande, utom de konsonerande ackorderna äfven dissonerande, för att genom sin komposition verka på åhörarens sinne, så äfven språket; och i detta hänseende kunde de hårda strupljuden kallas språkets septim-accorder. Greken har sitt χ, och förtjenar derföre företrädet framom Romarn; Tysken, så rik på konsonanter, använder kanhända för ofta dissonansen χ, hvarigenom han blir besvärlig; Spanjorn deremot har uppenbart också här det för välljudet lämpligaste förhållande i dess bruk; det egentliga χ förekommer i Spanskan också blott i början af ord, medan χ i slutet veknade så att det knappt mera kan räknas till samma klass. Hade Engelskan ännu den saknade dissonansen χ, så torde den, genom sin rikedom på skarpt bestämda och sig ömsesides kompletterande konsonanter, på detta fält tillegna sig segern. Spanskan likasom Tyskan saknar visserligen ett vekt gomljud, Italienarens *g* i *giórno*, men detta ljud kan, vid den hårda korrelatens förhandenvarande t. ex. i *muchácha*, heldre umbäras än χ.

Ur den härintills anställda undersökningen om ljudförhållandet följer dernäst att de båda gamla språken med afseende å välljudet stå långt bakom de nyare. Skulle detta resultat förefalla fremmande, så betänke man blott, att den hittills vanliga åsigten öfver denna punkt egentligen saknar all vetenskaplig basis; ännu har ingen gjort sig mödan att grundligt dissekera och analysera dessa språk, mycket mindre att jemföra dem med de nyare; ty olyckligtvis ansåg man de nyare språken alldeles icke värdiga en sådan jemförelse med de gamla, och likväl har vår undersökning redan här visat, att det alldeles icke kunde skada den ex professo sig så kallande filologin, om den då och då till sin egen fromma trädde i en något mindre ytlig förbindelse med sina resp. barn, kusiner och öfriga slägtingar. Den bör icke isolera sig i en grå forntids länge sedan utdöda former och förhållanden, den bör i forntiden söka källan till vidare utveckling och följa denna i de lefvande språkens lifgifvande, friska ström, som ännu kratfullt utbreder omkring sig fruktbarhet och trefnad. Visste den blott, hvilka blommor och frukter äro att finna på de nyare språkens glada fält, den skulle med örnvingar flyga bort öfver dessa förmultnade benhus, och skynda till lifvets friskt sorlande källsprång.

Ur ortoëpin qvarstår för oss ännu att säga ett par ord om ljudens qvantitativa förhållande. Denna del omfattar, såsom bekant är, läran om stafvelsernas tidförhållande (längd) och om accenten.

Om vi uti ljudläran, för den ovisshet hvari vi befinna oss angående de gamlas uttal, måste helt och hållet förlita på språkfysiologernas mer eller mindre grundade åsigter, som visserligen icke i alla händelser gifva säker borgen, så befinna vi oss i det föreliggande kapitlet uti ett nästan ännu sämre läge, då, åtminstone hvad accenten beträffar, de herrskande åsigterna hafva så föga sannolikhet för sig, att ingen säkerhet häri kan ernås. Så mycket är emellertid visst, att qvantitet och accent, der hvarest längd och tonstafvelse icke sammanfalla, ej låta förena sig med hvarandra; sannolikare är det antagande, att på en gång en qvantiterande och en tonisk poesi ägt rum, än att begge gemensamt blifvit genomförda. De Grekiska skalderna hafva genom mediet af en barbarisk tid af såväl språkets som folkets förfall, kommit till

oss; hvad för slags vridningar och krångliga utvexter af en vidunderlig smaklöshet blifvit dem påhängda, kunna vi nu icke mer så noga urskilja, likaså litet förmå vi att helt och hållet rena dem derifrån; men så mycket synes vara utom tvifvel att denna qvantitetens och tonikens hermafroditnatur tillhör samma tid. Det fordras i sanning blott föga musikaliskt gehör för attt vinna den öfvertygelsen att ett så finthörande folk som Grekerna i deras blomstringstid ej kunde fördraga ett sådant monstrum, mycket mindre först kalla det till lif. Hvad skall då ungdomen nu göra dermed? hvad för bildande skall den låna deraf? möjligen etiskt? då skulle icke hela teorin stöta hvarje oförvirrad känsla.

Så vida de gamles accent är oss så godt som icke bekant, åtminstone lemna rum för så många tvifvel och ogrundade gissningar, är detta kapitel föga egnadt att bildande inverka på det ungdomliga sinnet; hela läran om de gamla språkens accent lemnar, för sin obestämdhets skull, förståndet otillfredsstäldt, tillochmed overksamt; att den ej berör känslosidan hos menniskan förstås af sig sjelf; pedagogiskt betraktad hör den således alldeles icke till skolan. De moderna språkens tonlära deremot kan icke träffas af en sådan förebråelse; den är hänvisad till bestämda rytmiska lagar, och vi hafva dagliga tillfällen, eller kunna hafva det, att äfven empiriskt skaffa oss den bestämdaste kunskap i ämnet. Således står äfven här en regelbundet ordnad, ända in i de minsta detaljer fullkomligt bestämd disciplin gentemot en lös förutsättning.

Den blott på qvantitet byggda versen hvilar på tidsstorheternas mått, är således såsom en dylik i verkligheten framträdande tidsstorhet på samma sätt representant för den rena tidsformen, som den matematiska figuren är representant för den rena rumformen; den är takt för ett musikstycke som saknar harmoni, en musik af idel pauser som blotta taktslag fylla, trumslaget, då de öfriga instrumenterna förstummas; en inverkan på känslan skall väl ingen vänta deraf. Den qvantiterande versen är alltså endast en produkt af förståndet: detta kalla beräknande förstånd träder oss ock nästan utan undantag till möte i alla den Grekiska och Romerska forntidens skaldeverk; ingen poetisk lyftning, ingen abstraktion från verkliga tillstånd, intet känslans höjande till en högre region; det saknas alltigenom den innerlighet och värma som genomglöder den österländska poesin, likasom det djupa religiösa element som började i den Hebraiska diktkonsten och först i kristendomen skulle utveckla sig i största höghet. Ingenstädes hos Greker och Romare kan ett bemödande varseblifvas att genom ljudformernas förhållanden till hvarandra frambringa harmoni; denna tillhör först en senare tid. I medeltiden, då liktidigt med kristendomens utbredande ett nytt lif uppgick för folken, nya andliga drifffjedrar trädde i stället för de gamla utlefvade formerna, hvilka mäktigt fattade den inre menniskan, och läto henne ana en verld ännu utom detta jordlif — der hafva vi att söka poesins vagga, der visa sig också de första spåren af ett skaldeslag, som medelst harmonin, jemte det mätande förståndets tillfredsställande, äfven anslår känslan. Detta sträfvande att genom de på harmonins lagar grundade ljudförhållanden inverka på sinnet, visade sig först såsom lekande alliteration, sedan såsom dessa underbart fängslande, hos Spanjorerna ännu sednare begagnade assonansrim, ur hvilka sedermera det egentliga slutrimmet uppstod. Om nu också de nyare språken afsagt sig något af qvantiteten, så hafva de dock behållit den rytmiska lagen och genom rimmet erhållit en verkan i sina poetiska skapelser, som måste blifva fullkomligt främmande för Greker och Romare. Alla forntidens bemödanden med hänsigt till välljudet äro af rent negativ natur och inskränka sig till undvikande af kakofonier, hiatus etc., men afsågo aldrig frambringandet af eufonier.

Vi komma nu till den andra grammatikaliska afdelningen, satsbyggnadsläran; den sönderfaller i läran om satsens delar och läran om satsbindning, den förra åter i ord- och satslära. Betrakta vi först ordklasserna,

så hafva vi blott att göra med formorden, ty begreppsorden höra till det lexikaliska, som redan blifvit omrördt.

Adjektiviska formord torde i de gamla språken förefinnas till samma antal som i de nyare; men pronominerna bilda i de förra, såsom bekant är en svag sida, något som måste förklaras såsom en brist i dessa språks utveckling, hvilken icke sällan har osäkerhet och tvetydighet i meningen, oftare obestämdhet i uttrycket till nödvändig följd. Intet språk har så många pronominalformer som Franskan, der alltid förbundna (konjunktiva) och absoluta former motsvara hvarandra. Medan de nyare språken öfverhufvud i denna klass af formord förmå med fullkomlig bestämdhet beteckna hvarje enskildt förhållande, lemna de gamla ganska mycket öfrigt att önska. Till pronominerna ansluter sig lämpligast artikeln. Grekiska språket har visserligen en artikel, men också endast en, den bestämda, medan den i latinet helt och hållet saknas, hvaremot de nyare språken i detta afseende äro rikligt försedda. Betänker man nu, hvilken obestämdhet i betydelsen framgår deraf, att t. ex, *frater* kan betyda brodren och en broder, *aqua* vatten, vattnet och något vatten, så kan man icke låta bli att medgifva det vacklande i dessa språkformer. Ställer man nu emot denna fattigdom på former den rikedom, som de nyare språken utveckla i denna punkt, och erinrar sig, att t. ex. Franskan har ännu en egen artikel för den partitiva bemärkelsen, Italienskan åtminstone i de flesta fall betecknar den med genitiven, och att denna bemärkelse i de öfriga språken uttryckes tillräckligt bestämdt antingen genom saknaden af hvarje artikel, eller genom enkom formord, så visar det sig, att de moderna språken häruti äro bestämdare och precisare, än de gamla.

De adverbiala formorden torde i de gamla språken stå temligen jemnhögt med de nyare; en noggrann jemförelse är här ganska mödosam att anställa, emedan de latinska och grekiska grammatikerna ännu ej hafva sammanställt dem samlade och ordnade; de hafva nemligen ännu icke betänkt, att samtliga formord böra anföras i grammatiken och egentligen höra dit. — Tar man i de nyare språken de såkallade oäkta prepositionerna och konjunktionerna härtill, så öfverträffa de också häri de gamla vida; dessa hade likaledes oäkta former, dock endast få, och grammatikerna hafva ännu ej skiljt dem från de äkta. Gå vi nu till jemförande af ordformerna, och först till de etymologiska, så finnas i sjelfva verket i alla språk, som äro underkastade vår betraktelse, en så stor mängd härledningsstafvelser, att det, vid mångfalden af arbeten beträffande denna punkt icke är lätt att afgöra, hvilket språk häri har öfvervigten; det ena har en större rikedom på substantiviska, den andra på adjektiviska eller verbalformer; i de förra öfverträffar Italienskan alla lefvande och döda språk, emedan den genom blotta härledningsstafvelser vid sjelfva ordet betecknar de olika modifikationer som ett begrepp är i stånd till med afseende å storlek eller litenhet, täckhet eller obehag, skönhet eller fulhet, aktning eller förakt, och som i andra språk kunna uttryckas blott ganska vidlöftigt genom omskrifningar. Många bland dessa ändelser medföra ännu flerfaldiga bibetydelser, och genom föreningen af flera sådana ändelser med hvarandra hos ett och samma substantiv, kan man på mångfaldigaste sätt förändra det ursprungliga begreppet, mildra och höja, förstärka och försvaga det o. s. v., så att talet derigenom vinner otroligt i lif och meningsrik kraftfullhet. Närmast Italienskan kommer häruti Spanskan, som likaledes har ett stort antal ändelser till bildning af augmentativer och diminutiver; vid emfatiskt bruk antaga dessa stafvelser också här mångahanda bibemärkelser; Spanjorens *nombres augmentativos y diminutivos* förläna åt hans språk en oerhörd finhet och behag, utan att de, såsom händelsen är i många andra, vid mycket sparsammare användande af desamma, förfalla i det barnsliga och klemiga. Italienskan och Spanskan erhålla genom detta slags derivation en rikdom och fullhet, sådan man ej finner den i något annat språk. Utom de

begge nämnda, stå ibland de gamla det Grekiska, bland de nyare det Tyska och Engelska i bildning af derivativer högt, medan Latinet och Franskan hafva ganska svagt utbildat denna sida.

Beträffande sammansättning står Latinet långt tillbaka mot Grekiskan, som sjelf står på lika höjd med de Germaniska språken, då de Romanska hafva sin gemensamma moder Latinet att tacka för sin stelhet i detta afseende.

En stor, svår kamp har i alla tider egt rum emellan de gamla och nya språkens anhängare med hänseende till flexionsformerna. De förra skryta öfver sina ändelser, de sednare förfäkta sina formord. Den fråga uppstår således nu: hvad afse flexionsformerna i ett språk? Uppenbart ingenting annat, än att med möjligaste bestämdhet beteckna de olika förbindnings- förhållandena. Det språk, som vid sitt förfarande ernår en större noggranhet, förtjenar alltså här företrädet. Skulle det ena jemte större korthet åstadkomma detsamma, så måste man tillerkänna priset åt detta; men ernås kortheten blott på bekostnad af tydlighet och bestämdhet i uttrycket, så kan den alldeles icke komma i räkning. Uttryckets bestämdhet och tydlighet vinnes ostridigt, om språket har ett tillräckligt antal former af något slag, för att om möjligt kunna genom särskilda former beteckna hvarje särskildt förhållande, således i synnerhet också sinsemellan beslägtade förhållanden. Väl skall intet språk finnas, i hvilket detta absolut vore händelsen, men det ena skall mera närma sig detta mål än det andra. Genom hvilket medel ett språk bringar det till stånd, om genom suffixa flexionsformer, eller genom afskilda formord, det kan förnuftigtvis i det väsentliga göra ingen skillnad. Om jag säger *ἀνθρώποις* eller *hominibus*, *aux hommes*, *à los hombres*, *agli uomini*, *to the men*, *den Menschen*, *åt menniskorna*, det är väl allt lika, om blott alla dessa former icke tillika äro bestämda att på engång beteckna alltför många olika förhållanden; af en större korthet kunna ändelserna just ej berömma sig framom formorden. De gamla språkens förmenta företräde i denna punkt måste alltså, åtminstone med afseende å deklination, på det afgjordaste nekas. Dessutom beteckna de gamla språken genom sina kasusformer så mångahanda förhållanden, tillika, för hvilka de nyare merendels hafva skilda former; hvilka alla skyldigheter och åligganden måste icke t. ex. en Latinsk ablativ åtaga sig? Genom ett sådant hopande af funktioner hos en och samma form lider tydligheten. Deklinationen uttryckes således i de nyare språken förmedelst formord med större bestämdhet, än i de gamla medelst ändelser. Utom dess måste ju också dessa ofta taga sin tillflykt till formord, i hvilkas bruk de dock i motsats mot de nyare städse synas något otympliga. Att de adjektiviska attributerna i de moderna språken, Tyskan kanske undantagen, icke hafva äfven sådana former hos sig, är alldeles likgiltigt i betraktande af dessa språks bestämda ordföljd och användningen af artikel och andra formord i dem, men förhindrar så många kakofonier, hvilka upprepandet af lika ändelser i de gamla språken medför.

Greker och Romare urskilja tre genera och beteckna dem också merendels genom särskilda ändelser, något som i de moderna icke öfverallt sker. I Tyskan och Engelskan finnes likaså trefaldigt genus, och sjelfva Spanjoren gör åtminstone sina adjektiv- och verbalsubstantiver till neutrer. Då för öfrigt i de gamla språken liksom i Tyskan den trefaldiga genus-bestämningen har skett utan all princip och efter blott godtycke, så kan just ingen fördel deraf vinnas. De språk deremot, hvilka såsom Engelskan hafva genomfört substantivernas fördelning mellan de tre könen efter en bestämd princip, hafva häri uppenbar fördel. För Engelsmannen är hvarje substantiv som betecknar ett liflöst föremål, ett neutrum; derigenom erhåller detta språk ännu ett egendomligt företräde framför alla öfriga lefvande och döda språk med afseende å liflösa föremåls personifikation; ty att i affärslifvets lugnare skrifsätt tillägga dem ett grammatikaliskt genus är något ovanligt, det lyftar således språket ur dess alldagsform, ger det en viss högtidlig anstrykning, eller

försätter det inom området af det poetiska. Språket har således häruti ett medel för den upphöjda stilen, hvilket alla öfriga språk sakna. Om nu, såsom i Romaniska språken, substantiver som betecka liflösa ting äro fördelade mellan 2 eller, såsom i Tyskan och de gamla språken, mellan 3 genera, gör i sjelfva verket med hänsigt till den bildande inflytelsen alldeles ingen skilnad; derigenom vinnes hvarken i uttryckets bestämdhet, ej heller i något annat afseende. Medan således *ett* nyare språk här öfverträffar alla öfriga, stå de andra åtminstone jemnhögt med de båda döda.

De gamla språken angifva genus till största delen äfven hos adjektiverna: detsamma sker i de moderna till en del också, särdeles i alla Romaniska, i Tyskan så ofta bestämmandet genom artikeln icke är tillräcklig, i Engelskan deremot underlåtes det alldeles. Liksom de gamla hafva adjektiver af tre, två och en ändelse, så gifvas i de Romaniska språken adjektiver af två och af en ändelse. I Spanskan och Italienskan få de på *o* i femin. ändelsen *a: alto*, *alta; blanco*, *blanca; bello*, *bella; vecchio*, *vecchia;* alla öfriga bli, hvad genus angår, oförändrade. Vi se alltså, att förhållandet å begge sidor blir temligt lika; t. o. m. i det Engelska språket kan, vid den ända till enskildheter noggrant bestämda ordföljden, aldrig en otydlighet uppkomma deraf.

För numerusändring finnas, såväl hos substantiver som adjektiver, i nästan alla språk, gamla och nyare, tillräckliga former. Engelskan gör häri med afseende å adjektiverna ett undantag, medan i Tyskan numerusändring inträder blott, då adjektivet nyttjas attributivt, men ej när det står såsom predikat. Grekiskan hade visserligen särskilda former ännu för dualis, men derigenom är just intet vunnet för bestämdheten; ty det låter alldeles icke bevisa sig, att dessa dualformer ej hafva blifvit nyttjade promiscue med pluralis och räkneordet. För pronominerna hafva alla Romaniska och Germaniska språk tillräckliga genus- och numerus former; några äldre Germaniska dialekter t. ex. Anglosaxiskan hade, såsom Grekiskan, också särskilda former för dualis, men hvilka längre fram gingo förlorade; eljest finner man dem i de nyare språken lika litet som i Latinet.

Komparationen uttrycka de gamla språken åter mestendels genom suffixformen, medan bland de nyare språken de Romaniska använde i synnerhet formord, de Germaniska båda uttryckssätten. Komparationens betecknande genom formord är också fullkomligt lika kort som de gamles ändelser. I en punkt lemna åter de moderna språken de gamla långt efter sig, i det att de förra, såsom nästan öfverallt, uppnå en högre grad af bestämdhet och noggrannhet, d. v. s. i den distinkta skilnaden mellan den relativa och absoluta superlativen. Latinet begagnar för hvardera i allmänhet samma form, blott ogerna går den till användande af särskilda formord. Tyskan, liksom ock Svenskan etc., nyttjar ändelser för den relativa, formord för den absoluta superlativen — *rikast*, *ganska rik*. — Engelskan förfar antingen på samma sätt, eller betjenar sig i båda fallen af formord, allt efter arten af det adjektiv eller adverb som skall kompareras; dessa formord äro antingen för begge superlativerna olika, eller lika, då i sednare fallet den förutställda artikeln gör bestämningen fullständig — *veny* eller *most*. I Franskan begagnas olika formord, *très grand*, *le plus grand*. I Spanskan stå för den absoluta endast formord, för den relativa dels formord, dels ändelser: *muy grande; el mas grande*, — *grandisimo*. Mest utmärker sig häri Italienskan, som alltid har särskilda former för den absoluta och relativa superlativen, den förra betecknar den med de från Latinet lånade ändelserna, den sednare med formord: *ricco*, *ricchissimo*, *più ricco*, *il più ricco*, hvarest, liksom i Franskan, superlativen skiljer sig från komparativen genom förutsatt artikel. Här hafva således samtliga nyare språk, men i synnerhet Italienskan, att framvisa en rikedom på former, med hvilken de uppnå en noggrannhet i uttrycket, som intet äldre språk är mäktigt.

Denna de gamla språkens brist torde göra sig ännu kännbarare vid adverbet än vid adjektivet; *er war auf's höchste überrascht* — *er war am höchsten überrascht* — synas göra det tydligt.

Det kan ej nekas, att Grekiskan har en stor rikedom på konjugationsformer, ja vid första anblicken synes öfverträffa kanske alla språk häri, och den omständighet, att de verbalformer, som i de nyare språken bildas genom formord, i jemförelse med ändelserna alltid blifva något långa, ger åt Grekiskan en egendomlig korthet. Men med allt erkännande af det Grekiska språkets formrikedom få vi dock ej uti vår räkning förfara alltför ytligt, eljest löpa vi fara att erhålla ett falskt resultat. Fråga vi nemligen: förekomma då alla dessa former, som grammatiken upptar i sina paradigmer, också verkligen, och hafva de af flertalet verber någonsin alla varit i bruk? — så måste man tillstå, att svaret skall bli i allo nekande, och att detta är idel ideella sammanställningar af former, som man finner hos flere verber tillsammantagna. Om vi, för att börja uppifrån, först betrakta *genera verbi*, så visar sig straxt, att vid dem som hade ett verkligt aktivum och passivum, var enligt den allmänna regeln medium ej i bruk. Efter en verklig beräkning af flera hundrade verber visar det sig, att i medeltal icke en fjerdedel af dem ha medialformer, om man dessutom tar i betraktande, att ibland dessa ganska många verba hafva blott några eller få medialformer, och att då vanligen aktiv- och passivformer saknas, så hopsmälter antalet af förhandenvarande ändelser redan till ungefär $^2/_3$, eller är det klart, att medium alldeles ej får tas i beräkning. Härtill sällar sig ännu en verklig brist. Medium, som öfverhufvud motsvarar det Latinska deponens, har ock bestämmelsen att ersätta det reflexiva verbet, en form som i ett utbildadt språk så ofta behöfves, och vid intet verb, hvars betydelse tillåter reflexivt förhållande, borde felas. Grekiskan rör sig endast med stor svårighet i dessa former, och lemnar mycket obetecknadt, som våra moderna förhållanden oafvisligen skulle fordra.

Hvad för det andra *modusformerna* beträffar, så har väl Grekiskan optativen mer än hvad Latinet har, men vid bortfallandet af så många former är detta företräde blott skenbart; dertill kommer att den jemförd med de nyare språken står mycket tillbaka genom bristen på en konditionalis och andra modalformer, som de sednare genom formord på det noggrannaste beteckna; på en ännu sämre punkt befinner sig häruti Latinet. Man tänke blott på de Engelska formorden för modus, och erinre sig, huru fina skillnader detta och andra moderna språk kunna uttrycka genom sådana formord och de perifrastiska formerna, der de gamla hafva ingen hjelp och intet råd. Hvad gagnar dem former, eller hvartill hjelper skickligheten att bilda former, då folket ej har kommit till den grad af urskilning, att dessa former blifva behof, då det låter de flesta af dem fara och lemnar fina skilnader utan afseende?

Att Latinet isynnerhet för brist på tillräckliga medel för modusbestämning är obrukbart att uttrycka våra moderna förhållanden, vet hvar och en som blott en gång försökt att skrifva en vetenskaplig afhandling på detta språk. Modusförhållandens uttryckande är derföre en så svag sida hos de båda gamla språken, att ur denna del, enligt vår grundsats, intet bildande element för ungdomen är att finna, då deremot de moderna uti urskiljandet af betydelsens minsta nyanser och uttryckets skarpa bestämdhet nästan kunna kallas outtömliga.

Vi komma nu till *tempus*, ett kapitel hvari de flesta moderna språk vinna en lysande seger öfver de gamla. Grekiska grammatiken räknar i indikativen 9, den Latinska 6 tidsformer. Då vi för de nyare språken hafva räknat konditionalformerna såsom särskildt modus, så qvarblifva för Tyskan äfven 6, för Engelskan 6, Franskan 8, Italienskan 8, Spanskan likaledes 8 tempora i indikativen. Öfverväger man nu att Grekiskan aldrig använder alla former hos ett och samma verb, så komma de Romaniska språken upp emot Grekiskan, de Germaniska emot Latinet. Öf-

verväger man vidare, att de tempora som hos de enskilda verberna bortfalla, ersättas utan afseende på skilnaden i betydelsen af de närmast beslägtade, så följer deraf, att denna de Grekiska verbernas förmenta rikedom också från denna sida är blott inbillad, ej verklig, att de skilda temporas betydelse alls icke utpräglar sig så skarpt, att man ej uti de flesta händelser skulle ha att välja mellan 2 former, att derföre de ofvan uppräknade 9 formerna kunna förminskas ännu med 2, och att således de Romaniska språken, med sin fullkomliga bestämdhet i hänseende till tempusformernas användande, öfverträffa det Grekiska också i denna hos detsamma mest berömda omständighet, medan Latinet står så långt efter de Romaniska att knappt någon mera till det minsta skall tvifla på, att man ur den Franska, Spanska eller Italienska tempusläran kan hemta ojemförligt större qvantum bildande material, än ur den Latinska.

Om vi nu jemföra tidsformerna i de öfriga modi, så framter de Romaniska språken, isynnerhet det Spanska, ett resultat som låter det Grekiska stå ännu långt bakom detta, under det att Franskan har att uppvisa 2, Spanskan såväl som Italienskan 4 tempora i konditionalis, af hvilka i de gamla språken alls intet existerar.

Att Grekiskan ibland *numerusformerna* upptar en dualis, synes knappt böra tagas i beräkning, då den ju ofta nyttjar pluralis i stället för densamma, i många fall blott en form för dess 2:dra och 3:dje person, men i första gör den antingen liklydande med pluralis, eller ock låter den alldeles saknas; ja det ges tillräckligt fall, då dualis har blott en enda form till buds. Att personalbeteckningen genom pronominerna är mycket bestämdare och skarpare än genom ändelser, ligger i ljusan dag; ty för den senare är det redan alldeles omöjligt att tillika beteckna genus, hvilket i 3:dje person är nödvändigt. De gamla språken måste för sin saknad af pronominalformer taga sin tillflykt till detta otillräckliga medel, medan de nyare till vinnande af större bestämdhet, förena begge medlen med hvarandra. Spanskan och Italienskan hafva så fullständiga personaländelser, att de också kunde umbära pronominerna; men hvarest detta uttryckssätt ej är tillräckligt, sätta de pronomen framför. Om det äfven i Latinet är tillåtet att sätta pronomen förut, så förekommer dock detta mycket sällsyntare, och inskränker sig för det bristande pronomen af 3:dje person, till den 1:sta och 2:dra. Franskan har väl fullständiga personalformer, men vill likväl icke lemna pronominerna, medan Engelskan och Tyskan måste bibehålla dem af brist på former. Personalbeteckningen är derföre i de nyare språken bestämdare och noggrannare än i de gamla.

Hvad den andra delen af läran om satsens leder, nemligen satsläran, beträffar, så bör grammatiken häri lära oss, hvilka arter och former af satser språket har att uppvisa. Men man ser sig fåfängt omkring efter en tillfredsställande förklaring öfver denna punkt. Detta kan ha tvåfaldig orsak: antingen äga vi ännu ej så grundlig kännedom af de båda döda språken i denna del, att det blifvit grammatikerna möjligt att åstadkomma en sammanställning, eller ock hafva vi väl tillräckliga källor att förskaffa oss denna kunskap, men grammatikerna hafva ännu icke funnit för godt att lösa denna uppgift ända derhän. Det senare kan dock knappt antagas; ty att i de två språk, som man i århundraden bland alla undervisningsmedel bevärdigat med den största uppmärksamhet, hvilkas minsta enskildheter, ända till den obetydligaste partikel, ja ända till ett från de moderna språken låna
komma, blifvit behandlade med en bredd
outtröttlighet, som i betraktande af de
ga vinsten som dylika arbeten skänkig
verklig bestörtning, att under sådernas
digheter ett ämne af denna vigt. Man
skulle hafva bordt fängsla t tidqvan-
uppmärksamhet, är alldeles ,lum af dessa
betänke blott de århund dem, som egnat
tum, som blifvit offrad sanning, vår före-
språk, man betänke den förmår ej fatta
hela sitt lif åt de
ställning är otil

allt som för menniskoslägtets skötebarn redan blifvit gjordt. Att således vid denna afgjorda förkärlek ingen härintills skulle hafva tänkt på att uppsöka de i Latinet och Grekiskan möjliga satsarter och satsformer, är ett antagande som vi för filologins ära icke våga göra; fastmer måste vi antaga, att de källor, ur hvilka vi ösa vår kännedom om dessa språk, äro otillräckliga, vi veta det icke, och kunna ej veta det. Ännu flera sådana luckor har den Latinska och den Grekiska grammatiken. Det är t. ex. en ganska väsendtlig del af ordfogningen att uppvisa allt hvad kan begagnas som subjekt, kopula, predikat, objekt eller attributer; grammatiken tiger deröfver; hvarföre? säkert emedan den icke sjelf vet det. I de nyare språken äro dessa ämnen till en del utarbetade i detalj och uttömda, eller kunna dock, der detta ännu icke torde skett, hvarje ögonblick bearbetas, emedan den lefvande åskådningen af dessa språk erbjuder möjlighet dertill åt hvar och en som har lust derför. Om vi måste antaga läroämnets bestämdhet och genombildade regelbundenhet såsom hufvudvilkor, i kraft hvaraf det ensamt kan utöfva bildande inflytelse, så måste vi här återigen vindicera priset åt de språk, som göra en genomarbetad, luckfri grammatik möjlig, så länge åtminstone tills de andra faktiskt uppvisa en sådan möjlighet. De moderna språken öfverträffa således de gamla också i detta afseende.

De gamla språkens ordfogning erbjuder ännu flera sådana obestämdheter, som göra dem odugliga till undervisningföremål, eller dock låta dem vida stå efter de nyare. Ur samma afdelning om ordfogningen som behandlar subjektet, omnämna vi bland andra blott, att de nyare språken göra en så skarp skilnad mellan personligt och opersonligt subjekt, hvilken för de gamla vid deras bristande beteckning för subjektet, är alldeles omöjlig; och om vi uti uttryck, sådana som *oportet* o. dyl., visserligen måste tänka på ett opersonligt subjekt, så står saken derföre blott så mycket sämre, då den visar huru många obestämdheter och otydligheter språket lemnar oafgjorda. I läran om kopula ser det ut ännu sämre, ty här stöta vi på detta *crux grammaticorum*, tempus- och modusläran, i hvilken vi sakna mera än vi finna tillräckligt bestämdt, under det att de flesta nyare språk, särdeles alla Romaniska, häri kunna uppställas såsom mönster af en genomarbetad, ända in i specialiteter bestämd tempus- och moduslära. På ena sidan brist på bestämningar, en åt alla sidor vacklande byggnad, vid hvilken begynnaren icke har mera fäste än vid ett af vinden i rörelse satt rör — på den andra regelrätthet och bestämdhet i bruket. Tempora och modus i bisatsen äro hos de gamla språken så vacklande, af de gamla sjelfva så olika använda, att en bildande inflytelse på lärjungen från detta håll ej står att vänta. Också har ingen gammal grammatiker konseqvent vidhållit *consecutio temporum* och *consecutio modorum* i deras åtskilnad, allt löper om hvartannat. Ganska sannt, i Tyskan är detta ämne ej heller fullkomligt upplyst ännu, det bevisar endast att undervisningen för en Tysk utom det Tyska och de gamla språken måste upptaga ett annat nytt, och helst ett Romaniskt, om lärjungen skall till lefvande åskådlighet erhålla bilden af en i sig fulländad och afslutad tempus- och moduslära. I Latinet och Grekiskan måste konjunktiven åtaga sig funktionerna af ett stort antal de nyare språkens modalformer, medan dessa förmå med full nödvändighet uttrycka hvarje enskild modification i förhållandet genom en annan form. Men hvad bruket af enskilda verkligt förekommande former angår, så har detta, såsom redan sades, hos de gamla sjelfva i månget fall varit vacklande; i detta outbildade tillstånd hafva begge språken stadnat, utan att upplefva sin fullkomliga utveckling, och hvilket företräde vore för de nyare språken naturligare än just det, att vara sin fullkomnade utveckling närmare?

Ämnet skulle gifva mycket att erinra, men vi vilja återkomma endast till det först antydda, otaliga förhållandens betecknande genom samma form. Om äfven de gamla

språkens dyrkare annorlunda utlägga ett och annat, så måste de dock häruti öfverensstämma med mig, att derifrån härleder sig en otydlighet i språket, som gör det oanvändbart till alla vigtigare ändamål. Ablativen t. ex. är än lokalis, än instrumentalis, medialis och mycket annat dessutom. Ville Latinet eller Grekiskan skryta med sina kasus, så måste de dock åtminstone kunna jemföras med det språk, som eger det största antal kasusformer; vi behöfva blott påminna om de Finska språken. Men derföre finnas ju ock prepositioner, skall man svara. Härtill måste man genmäla, att prepositionernas bruk t. ex. i Latinet synes hafva varit så obestämdt, att man härifrån bör i många händelser sluta till språkets obenägenhet mot dessa ord.

Icke mindre erbjuda kapitlen om de ännu öfriga satslederna dels obestämdheter, dels ologiska förbindelser; det skulle här föra allt för långt, att gå ännu mer i det enskilda; filologerna måste känna denna punkt mycket bättre, än jag här i korthet skulle förmå behandla den, och veta väl, att man i mängd påträffar alldeles skefva förbindelser, såsom *summa arbor*, *elephas animalium maximus* o. flera dyl., hvilka väl ingen skall vilja taga i försvar; vi måste förklara dem för oriktigheter, för hvilka hvarje lärjunge bör varnas, t. o. m. om Cicero sjelf nyttjat dem. I ett nyare språk skall det också ej falla någon bildad in, att låta sådana vårdslösheter komma sig till last; huru kunna vi då såsom mönster anföra dem, som så groft förfela sig mot ett riktigt tänkande? Vi framhålla dem för ungdomen till mönster, emedan det i århundraden har varit så, således af plägsed! och denna plägsed, som blifvit fördom, dömmer skolgossen och gymnasisten, ja äfven ofta nog studenten, att egna största delen af sin tid åt ett språk i hvilket han hos de bästa författare finner solecismer i myckenhet, om man nemligen uppställer logiken såsom språkets högsta herrskarinna. Om ock de nyare språken hafva sina förkastliga och i grund falska uttryck, så hafva de — skulle de ock hafva öfvergått till de bättre klassikernas skrifter — derföre icke usurperat en så obestridd rätt, att de ej mera kunde uttrångas. Ståndpunkten ändrar sig i de nyare språken derigenom ännu betydligt, att i dem en historiskt grundad, ur språkets utveckling framgången språklag kan uppvisas, till hvilken hvarje uttryck kan hänföras, och att blott det, som harmonierar med denna lag blir gällande, lika mycket om Schiller eller någon annan försyndat sig deremot. I Latinet låter en sådan språklag ej uppvisa sig, och grammatiken säger: uttrycket strider visserligen mot tankelagarna, men det är dock rent Latinskt, emedan Cicero har skrifvit så. De nyares lexikon och grammatik hafva framgått ur lefvande åskådning af språket, de gamles deremot äro abstraherade blott ur författare, och det ändrar sakens ståndpunkt betydligt.

Vi vända oss till satsfogningen. De gamla språken hafva att bjuda på sina förkortade former, som gifva dem korthet, utan att tydligheten derigenom bör lida. Tyskan kan blott med svårighet och i sällsyntare fall förmå sig till sådana satsförkortningar, den tillåter nästan blott supinalformer, medan andra språk ännu dertill hafva participial- och gerundialformer. Bland de Germaniska språken har dock Engelskan, likaså alla Romaniska språk, fullkomligt utbildat dessa förkortningar och underkastat dem de bestämdaste lagar, hvilka alla grammatiken uppvisar, under det den Grekiska och Latinska grammatiken egentligen knapt ännu känner och blott fragmentariskt behandlar dem. Det torde knappast behöfva nämnas, att med satsförkortningar här förstås hvarken ellipser eller sammandragning af biordnade satser, som *Krügers* Latinska grammatik till en del så benämnt, till en del kastat om hvarannan med verkliga förkortningar; biordnade satser förkortas aldrig, endast underordnade i förhållande till sina öfverordnade. Nyare språks grammatik ger i hvarje fall tillkänna hvarest den ena eller den andra af de förkortade formerna måste användas, bringar således satsförkortningsläran i bestämdt system; Latinska och Grekiska grammatiken tiga derom, och lemna oafgjordt om man icke,

i stället för den förra äfven kan sätta den fulla formen. Då detta ämne af grammatikerna blifvit skeft uppfattadt, likartadt och tillsamman hörande slitit från hvartannat, heterogent blandadt deri, då slutligen efter vår nuvarande kännedom om saken, hela området är beröfvadt all regelbundenhet, så kunna ur den hittillsvarande behandlingen af denna grammatikdel just inga betydliga fördelar framstå för elevernas bildning. Månget modernt språks grammatik behandlar, det är sannt, saken icke mycket bättre, än de gamla språkens; ty den förra har ifrån början satt sig i ett allt för slafviskt beroende till de sednare; der man vågat afskaka detta ok, har den nyare grammatiken friskt och fritt arbetat sig ur medeltidsdyn, och fruktar icke mer för ljuset, hvari den ensamt finner sin lifskälla. För öfrigt är det ej att befara, att de gamla grammatikerna skola undskylla sig med den moderna grammatikens fel, ty de inse väl, att på den moderna ännu efter århundraden så mycken tid icke skall hafva förslösats, som redan till detta ögonblick offrats åt den gamla; också har hon, denna matrona, i hvarje annat afseende ansett det under sin värdighet, att ställa sig *i jemnbredd med* sina ungdomliga systrar, hon ville fasthellre vara den bestämmande, och har alltför länge varit det, utan att det grammatiska fältet derigenom just har vunnit mycket. Det skulle derföre också illa anstå henne, om hon nu, midt i sin bräcklighets tid, ville antaga en så ödmjuk min. Emedan på en tid, då den allmänna grammatiken gör framsteg till det bättre, och den moderna af alla krafter följer henne, den gamla qvarstår såsom äkta konservativ, och ignorerar dessa steg så mycket hon kan; så gör detta henne nu åtminstone obehaglig, hon kommer derigenom i skolan i en oangenäm konflikt, som slutligen ej kan lyktas till hennes förmån, emedan stela och afslitna former dock ej kunna uthärda öfver en viss gräns. På härtills öflig väg kan den gamla grammatiken ej mera hjelpas; den är sjuk och skröplig i sitt inre, dess organism är förstörd, det hela är en död massa, i hvilken en Prometheus först skall inblåsa den lifgifvande andan. Men hvar skall en sådan finnas?

Vi kunna icke här inlåta oss i många enskildheter, måste således öfverhalka de många misshugg, som de gamla språken göra vid biordnade satsers sammandragning, och hvarigenom de ofta säga motsatsen af det som de ville säga, men lika ofta ock bringa i dagen uppenbara dårskaper; vi nämna derföre också ur kapitlet om satsfogningen blott ännu den åtskilnad, som äger rum mellan de gamla och nya språken med afseende å satsbyggnad. De gamla älskade de mångfaldigaste underordningar, som de sträfvade att nästan till obegriplighet torna på, eller slingra inom hvarandra, hvilket lyckades dem så mycket snarare ju färre grammatiska lagar de ansågo nödiga att gifva akt uppå. De nyare deremot afhålla sig vida mer från underordnandet, föredraga den biordnade satsbindningen och blifva sålunda i alla händelser tydliga och lätt begripliga. Det är sannt, det tåliga Tyska språket måste isynnerhet af några författare låta dylikt behaga sig, men då detta skrifsätt strider emot de nyare språken öfverhufvud, så kan jag icke fullkomligt undertrycka mina tvifvelsmål om dess lämplighet. Den har funnit sin väg till vår af naturen lika enkla som klara satsbildning genom mediet af de Grekiska och Latinska auktorerna, i det att just de författare, som mest befattat sig med dessa, i detta omoderna hopande och inflickande af satser gått längst; så isynnerhet i öfversättningar, vid hvilka de beständigt hade de gamla för ögonen, såsom t. ex. Joh. Heinr. Voss i sin öfversättning af Horatius.

Hopandet af underordnade satser får i Latinet sitt öfvermått af obegriplighet och skrufvadt väsende genom de besynnerliga förvexlingarna af de enskilda satsledernas hufvudsats och bisatser, och genom öfverförandet af subjekt och objekt ur bisatsen till hufvudsatsen, men slutligen på ett alldeles eget sätt genom de täta anakoluterna, som hölja t. o. m. sista gnistan af förnuft i en tjock dimma, allt fel, hvartill också de bästa skrift-

ställare, åt hvilka man såsom åt de mest efterföljd värdiga i skolan företrädesvis inrymt fältet, gjort sig skyldiga. Sådana oregelbundenheter och oklarheter måste nödvändigt också hos den ungdom, för hvilken de gamla auktorerna skola tjena till mönster, betydligt försvaga och grumla det intryck, som man genom dem haft för afsigt att åstadkomma, ja, i hög grad utrota sjelfva hågen till ihärdig sysselsättning med dem. Om vi nu i de moderna språken i detta afseende just påträffa motsatsen, om satsbyggnaden befinnes fullkomligen regelrät, fel mot språkets lagar gälla och bedömas endast som fel, de må begås af hvem som helst, om talet här enkelt, klart och begripligt följer sin utstakade väg, så skall nu väl icke det svagaste tvifvel ens uppstå, på hvilkendera sidan en öfvervigt i bildande material finnes.

Icke bättre står det till med det Latinska språkets mångberömda periodbyggnad, och den så kallade *stylus bene latinus*. Besinnade grammatikerna hvad en period är, att den består uti intet annat än öfver- och undersatsens inversion, men icke i denna smaklösa instufning och meningslösa hopfösning af otaliga mellan- och undersatser, så skulle de också vid sin afgjorda förkärlek för detta språk ej ens sjelfva finna orsaken till dessa loford.

Hvilka säkra hållpunkter gifvas då egentligen för bedömmandet af stilen i ett oss så fjerran liggande språk? Hvaraf veta vi att den ena författaren öfverträffar den andra? Är det den grammatikaliska riktigheten? — Den kan det icke vara, då vi ofvanföre sett, att vi ej få bedömma t. ex. Cicero efter grammatiken, utan omvändt, abstrahera denna ur den företrädesvis omtyckta författaren; ytterligare visar det sig, att Cicero lika ofta förgår sig mot den *allmänna* grammatiken som någon annan af de bättre auktorerna. Ciceros skrifter tillhöra tiden för Latinets högsta blomstring, säger man; senare råkade språket i förfall, den ena och andra afvikelsen insmög sig deri, så att ögonskenligt en småningom skeende försämring hos detsamma blir märkbar. — O, huru öfveriladt dömma ej filologerna här återigen; visst har språket blifvit ett annat, men veten J också säkert, mina herrar, att det försämrats? från Er konservativa ståndpunkt synes hvarje ändring som en försämring; men beskåda en gång dessa senare skriftställare något nogare med grammatikens öga, jemfören dem med den förmenta blomstringstiden, men glömmen dervid ej att fästa behörigt afseende på historiska förhållandens nödvändiga inflytande; jag tror, J skolen då gerna medgifva, att man kan kalla denna språkets ändring lika väl ett framskridande i utveckling, som den förra af Er nämnes så; J skolen då medgifva, att J ej hafven några hållpunkter för bedömmandet af gamla språks stil, och att det är blotta fraser, om man företrädesvis såsom mönster i stil prisar den ena eller andra författaren. Vi hafva väl ett grundadt omdöme om stilen hos en Corneille, Racine, Addison, Boccaccio, Lope de Vega o. a., emedan vi kunna jemföra dem med sådana som försökt sig i samma skrifart, och emedan vi känna deras samtidas mening om dem. Allt detta felas oss nästan helt och hållet vid de gamla språken.

Härmed sammanhänger ännu detta till en del redan föråldrade oting, som ännu spökar i några Latinska grammatikor, *syntaxis ornata*. Hafva vi också intet afseende derpå, att detta är ett konglomerat af några sinsemellan alldeles olikartade bitar, hvilka hvar och en i grammatiken borde hafva sitt bestämda ställe och stå i förbindelse med likartadt, i fall öfverhufvud ett språkfenomen af något slag derigenom uttryckes; fästa vi oss icke dervid att de gamla grammatikerna så skamlöst till hela verldens hån och begabberi utspöka sin egen käpphäst, grammatiken, som de rida, att de afskära från alla hörn och ändar ett stycke, det ena här det andra der, af alla dessa stycken sammanbinda ett något och hänga det bakpå med utseendet af en gammal Fransk hårpiska med dito pung; lemna vi ock alla dessa otympligheter ur sigte, så kunna vi dock ej begripa, huru någon kan mena, att stilens skönhet, den ur språkets

och folkets innersta väsen sig utvecklande egendomligheten; *color latinus*, skall fullständigt uttryckas i dessa spridda, mest triviala anmärkningar; ord- och satslära, fogning och ordningsföljd löpa så brokigt om hvarandra, det hela är hållet så obestämdt och vacklande, att man här alldeles uppger tron på tillvaron af en vetenskaplig Latinsk grammatik.

Låtom oss ännu till slut, för att genomgå det grammatiska gebitet, betrakta ord- och satsföljden. Samtliga nyare språk, de Germaniska såväl som de Romaniska, hafva i denna punkt arbetat sig upp till en bestämdhet och regelbundenhet, sådan den i ett utbildadt språk nånsin kan finnas; intet är godtyckligt, åt hvarje ord i satsen, åt hvarje enskild sats i talet är dess bestämda plats anvisad, allt efter den mening som derigenom skall uttryckas och grammatiken ger härför de bestämdaste lagar. Jag behöfver väl knappt mera nämna, att detta ämne i de gamla språken icke kan berömma sig af en lika utvecklingsgrad, ty det är ju en allmänt känd sak, att der isynnerhet i ordföljden herrskar en stor godtycklighet; vare sig nu att denna godtycklighet var verkligt egen för språket, eller att vi ej känna lagarna för en bestämdare ord- och satsföljd, som kanhända varit gällande; för oss, således ock för skolan, betyder det alldeles lika mycket. Der ingen regelbundenhet finnes, der finns ej heller någon bildning, intet bildande material att hemta; ju mindre således de gamla språken med afseende på ord- och satsföljd äga bestämda lagar, desto mindre intensivt skola de inverka på ungdomens ande.

Vi äro vid slutet af vår undersökning; hvar och en skall nu sjelf veta finna resultatet som i alla händelser på de gamla språkens sida visat ett betydligt deficit d. v. s. de gamla språken erbjuda efter vår kunskap om dem, och efter måttet af den gamla grammatikens ofullkomlighet, vida mindre och färre bildande elementer för elementarundervisningen, än de Germaniska och Romaniska språken, antingen man betraktar de förhandenvarande skrifternas innehåll, eller alla språkets manifestationsformer sjelfva.

Men hafva vi kommit till denna öfvertygelse, så måste vi fråga oss, hvad är under sådana omständigheter att göra? huru skola eleverna i våra lärda skolor på ändamålsenligare sätt föras emot sitt mål? Svaret ligger till hands; det oaktadt har man ännu icke vågat uttala det; ja, jag vet, man skall, om jag uttalar det, till förmån för den bestående fördomen misstro sin egen steg för steg i denna undersökning vunna insigt; man skall beklaga den, som uttalar det, emedan han icke har studerat sig in i dessa forntidens skrifter så djupt, att han kunde höja sig till en bättre insigt, (nb. den vanliga), på grund af denna ha rätt till ett ord i laget samt slutligen ega ett omdöme om dessa språk. Har jag en gång antändt elden, så må den utbryta i lågande flammor, ty hjelp kommer först när man ser eldtungorna slå upp öfver tinnarna, så länge den härjar dold i det inre är den farligare än i sjelfva utbrottet. Jag säger således: Vi måste öfvergifva vårt till en grå forntid hörande undervisningssystem, och uppsöka ett nytt motsvarande vår tid och dess begrepp om bildning; man bör från skolan afhysa allt det, som icke har sann, allmän menniskobildning till ändamål, således främst öfvermåttet af gamla språk, som tillspärrar vägen för allt annat; skolan *skall ej* och *får ej* framsätta för sina alumner såsom ändamål det ena eller andra isolerade kallet, hon *skall* och *måste* bilda menniskor, men icke det eller det slaget af fackmenniskor, alltså ej heller företrädesvis s. k. klassiska filologer, såsom den hittills har låtit sig angeläget vara; de som vilja blifva sådana, må söka sig specialskolor, lika som det ju också finns handelsskolor, militär-, navigations-, tekniska o. a. skolor; men det ligger helt och hållet utom den allmänna bildningsliniens bestämmelse, hvilken hos oss representeras af högre elementarskolan och gymnasium, att nedsättas till fackskola, då den bör eftersträfva det högsta, det att vara en bildningsväg för unga sinnen, hvarest dessa må kunna stärkas till ande och hjerta, der

de kunna inhemta allt, som för den bildade menniskan är i hvarje läge och kall nödvändigt, der för dem banan öppnas till de herrligaste skatter, som konst och vetenskap under århundradens lopp ha samlat; i stället för att, såsom nu merendels sker, låta dem nästan uteslutande tillbringa sin ungdoms skönaste år med dessa döda, länge sedan förvisnade former, må man sysselsätta dem med ämnen, som skänka en allmänt mensklig nytta, som utom sin humaniserande inverkan, med nytta förena ett sannt och lifgifvande intresse, med de ämnen, hvilka hafva framarbetat sig till verkliga vetenskaper, som i lika mått taga gossens och ynglingens förstånd och sinne i anspråk. Vi skola då varseblifva mindre håglöshet, slapphet och motvilja, mera inre drift och sjelfbestämmande, skola kanske ännu snart finna åtskilliga tvångs- och retmedel, såsom upprepade examina e. dyl. oförmågans utvexter, öfverflödiga. Man skall uppresa sig, såsom man uppreser sig mot allt ovanligt; kampen skall fortvara ännu länge; men slutligen skall man icke kunna motstå tiden och dess fordringar, det gamla skall med eller mot sin vilja gifva vika, kanske först då när man redan glömt, hvem som gifvit anledning till stridens utbrott, och lättare äfven då, emedan den sårade egenkärleken smickrar sig med att ej hafva dukat under, utan blott hafva vikit för den allmänna verldsordningen, eller ännu hellre, sjelf tagit del i och befordrat bildningens allmänna utveckling. Likgodt! blott målet vinnes, lycklig är då den ungdom, som efter den bättre insigtens ärefullt utkämpade strid mot föråldrade fördomar, engång fröjdar sig åt en ändamålsenlig, äkta human bildning.

J. O. I. R.

Några anmärkningar.

Uti den i går utkomna nummern af Litteraturbladet läses en recension af undertecknads dramatiska arbete *Claes Flemings tider*, hvari med välvillig hand utdelas beröm, så frikostigt att det borde tillfredsställa äfven vida dristigare anspråk, än författarns. Samma välvilja röjer sig ännu äfven i tadlet, hvarpå icke heller sparas; ty detta uttalas med en hofsamhet och moderation, som visa sig himmelsvidt aflägsna från begäret att *söka* sak med sjelfva skriften, och än mindre med dess förf. Och denne sistnämnde måste i de flesta fall så mycket mer erkänna anmärkningarnas befogenhet, som han sjelf, såväl då dikten skrefs, som efteråt ofta förnummit snarlika inkast göras af sitt eget kritiska samvete. Denna bekännelse tyckes stämpla de likväl qvarstående föremålen för inkasten såsom foster af ohjelplig förhärdelse, och således dubbelt oförlåtliga. Sådan är dock ingalunda meningen. Man har endast velat antyda det, att individualiteten af förf:s poetiska förmögenhet nekade honom moyenger att undvika brister, hvilka han dock måste erkänna såsom sådana; dels att han hvarken velat eller kunnat förhindra högre poetiska considerationer att nedtysta de kritiska betänkligheterna — huru giltiga skäl än dessa från sin ståndpunkt kunde åberopa. Det skulle smärta förf. djupt om i skuggan af de rader, han nu går att nedskrifva, tycktes smyga sig ett sken, pekande på förnärmad auktorlig fåfänglighet. Jag bedyrar att endast önskan och hoppet att närmare belysa ett åtminstone relativt icke alldeles ovigtigt ämne uti vår fattiga litteratur, vid detta tillfälle ledt min penna. Just derföre att jag på fullbordandet af ifrågavarande arbete samvetsgrant användt alla krafter, jag i min själ förefann, kan jag resonnera derom med lugnaste mod, ja vida lugnare och mera opartiskt, än om det gällde t. ex. att taga parti för den närmast förut i Litt. Bl. hårdhändt bedömde förf. till »*det grå slottet;*» en författare, hvilken ingen ännu har gjort full rättvisa och som dock bättre än någon annan ibland oss vore i behof af rättvisa och erkännande,

Det är förnämligast angående tvenne bland recens:s anmärkningar, jag utbeder mig att få lemna några upplysningar: den ena gäller det mindre strängt *historiska* lynne, hvarmed Claes Fleming i dikten blifvit behäftad;

den andra angår obehörigheten af styckets slutscen.

Hvad den första omständigheten beträffar, så är sjelfva dess *factum* så påtagligt och i ögonen fallande, att ett bestridande deraf borde stämplas såsom oblygaste *förnekande* af det vissaste. En examinand, som skulle fördrista sig att vilja tränga igenom det minst vigtiga ibland preliminära kunskapsprof med så felaktiga och haltande åsigter om Claes Flemings verkliga karaktär, som denna teckning i dikten kunde bibringa, vore ohjelpligen hemfallen åt repuls, — åtminstone ifall diktens förf. skulle hafva den olyckan att vara hans examinator. Oförlåtligt vore det således, att uti det obetydligaste compendium för fäderneslandets historie framställa Claes Fleming fullt på det sättet, som han framstår i andra delen af förf:s Skaldestycken. Vi kunde tillägga att det också vore alldeles omöjligt för någon skrifvande hand att uti en lärobok råka ut för en slik förvillelse. Ty bestämdare, säkrare, än måhända någon annans bland våra landsmän, har Claes Flemings karaktär blifvit afpräglad i historien, kanske äfven derföre att ingen Finsk mans lynne och deraf härflytande handlingssätt, skarpare än hans utpräglat sig sjelft i verkligheten. Man kan således ej misstaga sig om hans själs beskaffenhet; och tillåter man sig att se och visa honom annorlunda, än såväl skrifterna som opinionen öfverlemnat honom, helgjuten och fullfärdig åt tecknarn, måste man till en sådan afvikelse hafva ganska betydande orsaker att åberopa, och är skyldig att anföra dessa. — Det är ur en slik ställning, vi i detta ögonblick böre söka att reda oss.

Då en dikt ligger så *sub reatu*, som vår, för förfalskningsbrott emot historien, skulle det föga båta, att igenom undanflykter och ursäkter vilja slingra sig till ett halft frikännande eller en hänvisning på framtiden, liknande den, då förbrytarn sättes på bekännelse. Härvidlag är det omöjligt att bryta sig till en *medelväg* eller att smyga sig till en sådan. Den anklagade kan endast göra anspråk på en rättvisa, som afgjerdt friar honom eller ock lika afgjordt fäller. Vi anföre derföre icke heller till vårt urskuldande, att den politiska ställning, hvilken Claes Fleming hade tilltrotsat sig med hela energin af sitt bergfasta lynne, och ännu mera den, hvilken följde på och betingades af hans bråda fall, föga voro egnade till en rättvislig och försoningsfull fixering af den väldiga mannens själsdrag. Hvem skulle väl ega förmåga eller ens böjelse att afteckna om också blott de yttre dragen af en menniska, i stunder då han vore skakad af de aldra häftigaste inre rörelser och dessutom blefve sliten af vreda, fientliga armar och händer, — isynnerhet om dertill komme, att tecknaren sjelf ej vore, han heller, bättre deran, än den han borde porträttera? Det är i allmänhet en farlig pröfvosten för historiska personligheters goda namn och rykte, om de stötas undan från den politiska scenen i ögonblick då det dem motsatta partiet med flygande fanor och klingande spel tager i obestridd besittning ej blott de besegrades välde och makt men äfven namn, ära ja sjelfva minne, så vidt görligt är. Skulle någon tvifla på sanningen häraf, kunde förfärande exempel åberopas ur dagens historie; exempel, som skulle nedtysta äfven det obstinataste tvifvel. Men en sådan bevisning vore för oss, nu lefvande, mer än öfverflödig. Vi anmärke blott, att Claes Flemings konungslige vän och gynnare, Johan III, på det afgjordaste bestyrker den uppställda satsen. Äfven han fick släppa till sitt historiska skinn till argaste slitning åt dem, hvilka med händer — hala af blod — hade ryckt den för ögonblicket legitima spiran från hans icke oädle men svage son, hvars anspråk uppburits af en enskild man med alldeles konträra egenskaper, och vid hvilken den kraftberöfvade fursten helt naturligt hade tryggat sig. Lika naturligt var det äfven, att all den galla, som kunde bestås af den ilsknaste smädelust, hvilken från bäfvan och ängslan plötsligt tumlat i segerrus, skulle sprutas emot den fallne Titanen. Claes Fleming var således utan allt tvifvel bättre än hans rykte, åtminstone sådant detta *ex officio* af det segrande, blodängan-

de hatet gjordes. Detta bevisas bland annat äfven deraf, att han för ingen del var hård emot den arglistiga smädelsens udd medan han lefde. Det är högst märkvärdigt att, så kraftfull än hjelten var, en sådan äre- tro- och gudsförgäten, skurks — orden äro Claes Flemings egna — som Hans Hanssons af Monikkala, ondskefulle tillmälen trängde djupt i den starkes själsmerg; hvilket tyckes ådagalägga, att denna var lika litet förhärdad i som *mot* det onda. Att Fleming på sitt sätt hade ett godt samvete och en slags känsla af sin oskuld, framlyser, tyckes oss, äfven deraf att hans sinne är oförskräckt, fritt från lumpen, hvardaglig tyranmisstänksamhet ända in i döden. Den som dock hade gjort sådana saker som han, färdades ännu i sina sista stunder, oaktadt sin allmäktighet, trygg och utan den ståt, hvari den samvetsgnagade vanlige despotiska missdådarn söker dölja trasorna af sitt slitna inre, omkring landet och då ofärden smög sig öfver sitt offer, nådde den honom der han stod lika obevakad som den sista knekt bland de tusende, hvilka lydde hans minsta vinkar.

En hvardaglig tyran- karakter var således Claes Fleming svårligen. Hans varningar, ja nästan böner, innan han drabbade de villvilseledde, lemna äfven visshet härom. Och om han ock var obarmhertig, der han omsider tvangs att bryta in såsom straffets mordengel, tror jag ej att hämndens vilda, osläckeliga djuriska törst plågade honom, åtminstone icke lika vederstyggeligt som den tärde hans dödsfiende Carl, ännu sedan han hunnit sofva segerruset ifrån sig och de öfvervunne hade *fallit till föga*.

Så ungefär hafva vi, efter mångårigt begrundande, bedömt Claes Flemings innersta. Och härmed vilja vi för ingen del hafva nekat dertill, att äfven om detta och ännu mycket mera skulle få gälla såsom ursakande hans handlings- och tänkesätt, så återstår likväl ganska mycken vildhet, många hårdnader och kantigheter i hans sätt att vara och bete sig. Men man kunde kanske fråga om han, utan dessa lyten och olater, samt öfverputsad med modern filantropisms fernissa kunnat vara denne förvånande helgjutna karakter, denne koloss, som af ingen lockelse, intet hot, ingen makt kunde rubbas från sin en gång utstakade lefnadsbana? Men på den frågan må historien svara. Vid detta tillfälle angår den oss ej. Vår ståndpunkt är nu konstens.

Och i dess tjenst tillåte vi oss att öppet göra läsarn en annan fråga, den vi väl tusende gånger helt tyst gjort oss sjelfve. Var det oss tillständigt, att i en dramatisk dikt ställa fram, liksom ansigte mot ansigte, inför den åtminstone läsande, möjligen en gång i en framtid skådande, menskligheten samma vilda, oborstade, i mord, brand och blod ända till halsen skridande best, som utmålades af Hans Hansson och hans patroner? Skulle vi i hvarje minut låta honom ryta som den der ohyggliga Romerska imperatorn: låt hänga denne; låt bränna den andra; kasta den tredje för vilda djur, och i brinnande eld den fjerde; hudflang den femte; halshugg den sjette; rådbråka den sjunde; flå den åttonde lefvande, sätt kafle i mun på den nionde om han fördristar sig att göra invändningar! — och så hela Medeltidens djefvulska extra- criminaljusticebalkar allt utföre? Vi hafve hört omdömen, hvilka med sentimental afsaknad vid tanken derpå att frågan blifvit af oss praktiskt med *nej* besvarad, tillkännagifvit sin jakande åsigt. Men denna har ännu tills dato icke förmått rubba vår öfvertygelse, att det ej gick an att å konstens vägnar utöfva en slik historisk rättvisa mot Claes Flemings personlighet. Han uppträder i vår dikt på sitt lifs, sin segerlyckas, sin framgångs, sin makts, sitt anseendes högsta höjder. Låter menniskan ej ens i sådana solskensstunder åtminstone de argaste hårdnaderna smälta bort ur sin själ, så bevisar hon dermed, att hon är en lumpen parveny på lyckans lättfärdiga hjul och icke född till stora ting. Äfven denna consideration af psychologiskt-mensklig art tycktes understödja konstens förbön för vår hjelte. Man har derföre haft försyn, att låta honom documentera sig såsom den sannskyldiga Claes Fleming, genom att begå liksom inför våra egna ögon de dåd, af hvilka historierna äro

uppfyllda. Historiens anspråk har man likväl derföre för ingen del velat jäfva. Nästan alla i stycket handlande personer bevaka Historiens rättigheter i det att de tala mer eller mindre illa om Claes Fleming, så länge de ej genom hans närvaro känna sig kufvade af hans själs allsvåldiga öfvermakt. Blott Kern, missdådarn, konungsmördarn, gör besynnerligt nog ett absolut undantag härifrån. Hans af samvetsqval söndergnagade sinne tyckes nämligen känna det lifligaste behof att rättfärdiga de personer, hvilka skördat vinning af det brott, hvartill han i en svag stund låtit sig förleda. Men stigande fram personligen inför hjelten tvingas de dock alla att *coucha* för denna, i grunden likväl af själsadel uppburna, herrskareviljas tjusningskraft, vi sökt teckna hos Claes Fleming, och förutan hvilken det har varit oss rent af omöjligt att fatta, huru en Finsk baron kunnat spela den nästan verldshistoriska roll, hvari han ej blott uppträdde, utan hvari han ända till dödsminuten förmådde hålla sig upprätt. Endast tvenne bland de i stycket införda personerna spjärna med större framgång emot tryckningen af Claes Flemings öfverlägsenhet: den ena ända till inemot slutet, den andra allt igenom. Den förre är den löse, slappe, ehuru af flärd uppblåste hofmannen Radzivill; men äfven han måste omsider buga sig för den starkare viljan, understödd den gången af en makt, hvilken Pohlacken hade lika litet lust att erkänna som den moraliska. — Den andra deremot erkänner ej, vet ej af någon jordisk myndighet, för hvilken hon skulle böja sig: ty hon är en personification af folkhatets, den allmänna och enskilda hämndkänslans, oeftergifliga anspråk. Också är det för henne, men blott för henne, Claes Fleming bäfvar liksom af instinkt och — faller till föga. Då frågan här händelsevis hvälfver sig kring *hexan*, vilja vi i förbigående anmärka att rec. ej fullt riktigt uppfattat saken, då han menar att hon ljuger för Fleming, i det hon om dennes dotter yttrar: »Nyss hon fanns i lågorna, som du åt henne itändt,» hvilket i bokstaflig mening också var sant; och mera sanning ansåg hon sig ej skyldig sitt barns mördare. Vi göra denna anmärkning derföre, att egentlig *lögn* icke kunde få rum uti ett väsende, så uteslutande beherrskadt af det uppriktigaste hat. Men detta förhindrade hexan ingalunda ifrån att se sakerna något skeft stundom.

Hvad nu sjelfva hexan beträffar, så har hon framförallt blifvit hembjuden af konsten åt historiens rättskänsla såsom syndaoffer. Hon tänker och säger om Claes Fleming allt det värsta, häfden vet om denna och ännu något mer. Ty hennes hämd dricker ur traditionens djupa, aldrig förtorkande brunn. Med skarp blick har Rec. insett att diktens berättelse om hennes olycksöde är hämtad ur sådant djup. Hvilken diktare skulle också våga taga på sitt samvete, att på eget beväg häfta ett sådant brännmärke vid en sådan mans minne, som Claes Fleming? En sägen, irrande fridlös kring ogerningens skådeplats Svidjagård, tror ännu i dag på verkligheten af den händelse vi i dikten framställt med någon modifikation; och till styrka för sin och andras tro pekar samma sägen på en gryta, instrumentet för den obarmhertiges vilda begär att straffa. Traditionen låter Fleming i sjudande vatten förbränna en qvinna, genom hvars vårdslöshet ett bland hans små barn hade gått förloradt.

Den bistra legenden upptogs till behandling i dikten af flere skäl. Den tycktes erbjuda ett rikt ämne för poetisk bearbetning; den var afgjordt högst karakteristisk för den vilda tid vi önskade afteckna, äfvensom för samma tids mest framstående personlighet, hvilken vi ville framställa såsom dess representant så i ondt som i stort. När vi hade uppställt detta skarpt markerade factum i scenens bakgrund, tycktes historiens billiga fordringar på en durabel beskuggning af tidsbilden något så när uppfyllda, då derjemte de öfriga skuggorna, hvarpå icke heller sparades, blefvo tagna med i beräkning. Att vi i detta hänseende lyckats uti vår afsigts utförande medgifver Rec. med den sanningskärlek, som hos honom aldrig förnekas. Mindre bifall deremot röner hos honom det re-

sultat hvartill vi indirekte önskade komma, då vi sammansmälte den förfärliga sagan med vår dikt. Vi trodde nemligen att Claes Flemings lynne kunde visa sig något skäradt och luttradt sedan det sluppit den badstugan, i hvars hetta och qvalm äfven ett, åtminstone hälfthviskande, samvetsqval kunde anses kasta någon påspädning. Eller allvarsammare taladt: vi mente att vi ägde större rätt att låta Fleming framträda i den menskligare och blidare dager, som konsten oafvisligen erfordrade, ifall ej dess afsigt var att låta honom ryta och handla såsom en menniskofrätande Bramarbas, uppstoppad sig sjelf till straff och androm till varnagel. Men att anvisa åt vårt fäderneslands märkvärdigaste karakter en sådan bestämmelse var omöjligt för den som med varmt klappande hjerta försökte att gjuta hans kolossala hjeltebild, och som innerligt gladde sig, då han trodde sig sanningsenligt kunna låta någon ny ljusskymt till belysning uppstiga ur dikten. Andra finnas nog som icke låta slika gammaldagsskrupler afhålla sig ifrån att måla tidsbilder efter *sitt* lynne.

Ett enda ord måste vi tillägga ännu angående Flemings ställning till fredsfrågan med Ryssland. Vi torde knappt behöfva försäkra att de meningar derom som af hertig Carl och hans anhängare så nitiskt utströddes och så ifrigt troddes, icke heller för oss varit fullkomligt obekanta. Men vi fråga Rec. på hans poetiska, ja nästan hans fosterländska samvete, om vi gjort orätt uti att åtminstone i en dikt idealisera motivet till dessa sterila, om prosaiska beräkningar vittnande ändlösa negotiationskrångel, genom att förflytta dem uppå en ädlare grund? Skulle Rec. verkeligen på fullt allvar vilja utstryka den lilla scenen mellan Fleming och den unga Finska soldatgossen, för att i dess ställe versifiera ett extrakt af Arvid Tavasts och de andras dithörande officiella relationer? Nej sannerligen han det skulle vilja, och han vore den förste som med allo makt skulle sätta sig deremot, ifall någon annan ville komma fram med en dylik officielt-prosaisk emendation. Misstaga vi oss ej helt och hållet, så är förhållandet precist detsamma med det missnöje Rec. yttrar angående den patriotiska anstrykning Fleming fått i dikten. Men huru också härmed må förhålla sig, så var det för oss rentaf omöjligt att föreställa oss en krigare, som alltifrån sin första ungdomstid ända till sitt slut hade kämpat ibland eller framför sitt hemlands tappra skaror, såsom en menniska utan all känsla för detta land, der han föddes och hade älskat, och det han hjeltemodigt hade försvarat. Och äfven om det för oss varit möjligt att uppfatta honom så utarmad på en slik känsla, hade det dock varit oss lättare att afhålla oss ifrån att om honom skrifva en rad, än att dikta honom så förhärdad. Och lika litet var det för oss görligt att i verkligheten eller dikten tänka oss Claes Flemings själ slagen i lifegenskap under en sådan konungs vilja som Sigismund. Aktade och årade han ej konungamaktens idé ungefär af de motiver, dem han utvecklar i dikten, så torde han för poesin vara evinnerligen förlorad.

Hvad Rec:s åsigt beträffar angående det sätt, hvarpå Claes Fleming bordt ställa sin talan och uttrycka sig, så är förf. teoretiskt fullkomligt ense derom med Rec. Om han skulle framställas såsom den kärfve, grofkornige grälmakare, öfver hvilken så mången ibland hans samtida så bitterligen harmades, borde också hans talesätt formuleras derefter. Såsom vi ofvanföre sökt visa, dela vi ej en sådan mening. Men vi medgifva gerna att uti en dikt, der Fleming blefve anbragt endast såsom secundär person eller spaltfyllnad — för att tala i tidningsstil — såsom t. ex. i det af Rec. citerade ganska svaga stycket af Börjeson *), vore det ej synnerligen svårt att affärda honom med några få toma, buttra glosor. Vi gå än längre i våra medgifvanden. Det finnes ibland Claes Flemings ännu ihågkomna talesätt några af en så förunderlig uttrycksfullhet, och som så energiskt måla mannen, att troligen ingen poet i verlden skulle mäkta göra många sådana efter. Till dessa

*) För arbetets första afdelning hysa vi deremot den djupaste respekt.

glosor bör bland annat den, hvarmed han inför allmogen kring Uppsala begabbade Uppsala mötes beslut. Han öknämnde det blott: «det der kalfskinnet Uppsala mötes beslut.» Detta enda uttryck karakteriserar honom onekligen vida bättre än det längsta och bästa tal vi låtit honom hålla i vår dikt. Men det stod icke till med våra svaga krafter att göra slikt efter i vårt arbete. Och heldre än att martera oss med ett försök, som äfven i bästa fall måste misslyckas, läto vi gubben lätta sitt hjerta såsom han det i allmänhet gjort. Och blott när han såsom krigsbefälhafvare kungjorde sin vilja för underlydande män, bjödo vi till att efterhärma hans Finska lakonismer.

För oss återstår blott att plädera den arma Catharina Månsdotters, såsom man menat, obehöriga apparition efter slutkatastrofen i dikten. Vi skola bjuda till att affärda detta ämne så knapphändigt, som det någonsin låter sig göra.

Med skäl förmodar Rec. att ett djupt senteradt behof af att kasta några vänligt försonande afskedsstrålar öfver den egentliga handlingens hemska slutscener, ingått såsom motiv hos förf., då han ännu i elfte stunden låter en för denna handling alldeles främmande person visa sig. Men detta motiv, så der i allmänhet betraktadt, var icke det enda, ja, på långt när icke ens det vigtigaste. Denna förklaring sammanhänger med en omständighet, som för förf. har ett visst förödmjukande obehag. Han har nemligen flera anledningar till farhågan, att det icke lyckats honom åskådliggöra grundtanken, hvarpå hela styckets plan ytterst är byggd, och för hvilken han med all förmåga som stod honom till buds sökte redogöra i första aktens sjette scen mellan Hexan och Kern. Den förstnämde, som tyckes dunkelt känna, att hvarken hennes enskilda hämndlystnad eller ens den hvaraf hon frätes såsom sjelfskrifvet ombud för hela Finska folket, ändock icke berättigar henne till de bistra planer hvaröfver hon rufvar, spänner den båge ännu högre, ifrån hvilken hon vill låta den mördande pilen flyga af. Hon uttalar på det aldra bestämdaste hela styckets innersta mening, då hon förutsäger att Eriks hämdkräfvande maner icke skola få ro, innan:

«Utöfver rikets gräns den torra grenen
Af Vasa-stammen, hvarpå kronan fastnat»

blifvit bortvräkt. För bättre minnes skull finner hon det lämpligt, att med rasande hån upprepa samma mening i den scen uti femte akten, uti hvilken hon vill tillintetgöra Fleming. Förf. ville sålunda ifrigt förfäkta den åsigten att Fleming icke var vigd åt undergången för det att han enligt sin själs djupaste öfvertygelse «uppfyllt sin pligt såsom han förstått den,» såsom rojalist. Hans betydelse för det hela tyckes till och med vara så stor, att han ej skickligen kan fällas ens såsom försoningsoffer för en enskild af hetsigt blod och faderssorg framkallad våldsgerning. Men det är honom fullt värdigt att falla i och med en af brodermord befläckad konungslig sak, såsom hvars stöd han, ehuru personligen oskyldig uti det konungsliga dådet, måste plikta. Den legitimism, för hvilken han i det yttersta kämpar, är ändock blott det ur brodermord födda ögonblickets.

Mot denna uppfattning af saken kunde väl den invändningen göras, att om en Nemesis åtagit sig besväret att straffa det emot den legitima monarken föröfvade våldet, hon också borde draga försorg om den afdankade prins Gustafs etc. upphjelpande på benen och thronen. Men derpå kan ganska kategoriskt svaras: det ärende som tillkommer Nemesis är blott det att straffa. Hennes bestämmelse är hvarken att vara legitimist eller någonting annat, än en hämnande makt, der våld finnes vara begånget.

Af den orsaken skulle det också varit högst obehörigt af Catharina Månsdotter att inblanda sig och sålunda nöta ut sig midt i hopen af de handlande uti stycket. Hennes roll var att *lida* och — *förlåta* när stunden var kommen, då Nemesis hunnit göra sitt ifrån sig. Derföre kunde hon omöjligen framträda tidigare än hon det gör. Lika litet kunde hon då uteblifva längre. Det måste

dessutom tilläggas, att om den nu uttalade åsigten om styckets grundtanke förbises, måste såväl den af ångern nedbrutne Kern som den förhärdade bofven Stenbock stötas bort till skuggornas rike, dit de annars höra. Men nu representera de mordet, begånget på konung Erik och äro lika berättigade som någon annan att skrida fram mellan de öfriga figurerna i stycket, och vida mer behöfliga, än någon af dem vid slutet. Det förtjenar kanske dessutom att omnämnas, huruledes Catharina Månsdotters apparition blifvit på förhand tillkännagifven, så mycket som nödigt syntes, genom Stenbocks angifvelse i slutet af fjerde akten.

Vi våga ej, åtminstone vid detta tillfälle, tynga Litteraturbl. med att öka massan af dessa anmärkningar, ehuru sådant vore oändligen lätt för en som grubblat på ämnet minst tiotusen gånger längre, än tillochmed en så samvetsgrann Rec. som Lbl:s skulle hinna; med, äfven om det gällde den vigtigaste bland de tiotusende skrifter, hvilka brådstörta på hans atlas-skuldror — isynnerhet på en tid, då det nästan ser ut som vore han den enda man i det här landet, som läser någon bok eller åtminstone känner något behof att öfver en sådan fälla något omdöme.

Ett enda ord tillåta vi oss blott att ännu tillägga. Det vore ett *godt* ord för den stackars Daniel Hjort, hvilken Rec. frånsäger karakter, äfven i artistisk mening taladt, derföre att han synes så svag. Men är då icke just denna hans svaghet *hans* karakter? Har den af alla vindpustar rubbade men dock djupa böljan, ej lika mycket karakter, som det knaggliga stenröset? För öfrigt tyckes det som Daniel Hjort vore svag blott när det gäller handling. I *tanke* är han lika stark, som trots någon annan i hela stycket. Dessutom har han den meriten att vara en äkta Finsk individualitet: en drömmare, *nunare*, af första sort. Han frätes opp af sina egna funderingar och derför känner han ett så djupt behof af att gifva dessa luft vid alla möjliga tillfällen i mer eller mindre väl tänkta, men alltid välmenta monologer. Men, såsom sagt, till handling duger han platt intet. Derföre bär det ock till fjälls, när han *tänker på* att våga sig åstad dermed. — Äfven ynglingen Lubomirsky skulle kanske förtjena en mention honorable af det skäl, att han onekligen är en af de conseqventast skizzerade i hela sällskapet. Men vi lemne honom liksom de öfrige gerna åt sitt öde — d. v. s. åt kritiken och läsarn.

Helsingfors d. 18 jan. 1852.

F. C.

Notiser.

Om den nyligen timade Capitolii brand i staden Washington, som åstadkom så ofantlig skada i litterärt afseende, förtäljer *l'Independance Belge* efter ett Nordamerikanskt blad följande:

«Det var i dagningen (julaftonen den 24 december) som elden upptäcktes af en vaktkarl; branden — hvars uppkomst man tillskrifver ett värmerör, som enligt våra byggmästares oförsigtiga vana var placeradt i omedelbar beröring med en planka eller annat bränbart ämne — hade redan trängt in i biblioteket när den signalerades. Genast så snart man slagit allarm, bildade den tjenstgörande vakten tillika med några stadsboer, som hunnit samlas så tidigt på morgonen, en kedja, under väntan på mer verksamma hjelpmedel. Dessa första åtgärder förmådde icke minska olyckan. Alla Washingtons brandcorpser, till och med en ifrån Alexandria, kommo till stället, men först efter någon tids förlopp. En annan eldsvåda som under natten hade förstört Bakers hotell, fördröjde hjelpens ankomst. Den af stadsboerna bildade brandkedjan försökte alltfort förgäfves dämpa lågorna; de hade tvärtom utbredt sig före sprutornas ankomst. Icke dess mindre hade det ännu vid detta ögonblick varit lätt för dem att blifva herrar öfver elden; men vatten saknades och köldens stränghet gjorde att man ej kunde erhålla sådant utan mycken möda

och på långt afstånd, förhindrade dessutom bruket af rören som icke kunde begagnas förrän långt senare då sju sprutor hade ankommit. Kedjor formerade sig från alla sidor. Washingtons invånare, manskapet vid flottan, tjenstemännen, representanterna, senatorerna, alla, till och med presidenten sjelf, strömmade till och förenade sina bemödanden för att hämma brandens framsteg. Hvar och en kände att det gällde de publika arkivernas räddning, samt att bevara de heliga relikerna efter fäderneslandets fäder. Också blef, efter öfvermenskliga ansträngningar, elden besegrad vid middagen, och det återstod nu blott uppfyllandet af den sorgliga pligten att uppteckna och värdera skadorna och förlusten, midtibland svärtade murar, öfversvämmade salar och rökande ruiner. Biblioteket är en hög af ruiner: den del af Capitolium som inneslöt det har störtat ned och begrafvit alla dess skatter under sitt grus. De juridiska böckerna, som bildade en särskild samling, hafva allena blifvit räddade. Omkring 60,000 volymer äro förlorade. Några personer ibland mängden, som utan tvifvel voro vana att uppskatta landets ära och mäta intelligensens skatter, värderade förlusten till 180,000 dollars; men hvem kan säga huru stort värde för Förenta staterna detta nu förstörda Jeffersons bibliotek hade, dessa manuscripter af våra fäder, dessa nu tillintetgjorda föremål för nationens stolthet? dessa samlingar uppslukade af elden! Mångfaldiga ansträngningar voro oförmögna att rädda dem. Men en sällsynt lycka har emellertid räddat den dyrbaraste af alla skatter, den som ensam uppväger dem alla: original-förklaringen om Amerikas oberoende, detta historiska blad som är så kärt för alla frihetsälskande hjertan i verlden, har blifvit oskadad. Hvad betyder emot detta några ramlade murar, några svärtade fönster, några förstörda möbler! de kosta blott några tunnland publik jord och tid att i kongressen votera en resolution. Senatens sal och representanternas kammare samt högsta domstolens rum äro oskadade. Rotundans nationella målningar äro räddade.»

«Nationen kan,» säger en annan tidning, «sannolikt icke uppgöra en noggrann räkning öfver de förluster som drabbade den vid branden i Capitolium onsdagen den 24 december. Större delen af de ovärderliga skatter biblioteket innehöll voro blott föga kända, till och med af dem som ofta besökte det. Serien af journaler och rara dokumenter, hvaraf inga andra exemplar finnas, samlingen af brochyrer, litterära kuriositeter och konstverk, kunna aldrig ersättas. Alla de som tid efter annan besökt denna behagliga tillflyktsort, skola beklaga förlusten af de uttrycksfulla porträtter som Stuart målat af de fem första presidenterna, äfvensom originalporträtterna af Kolumbus, Cortes och De Kalb. Tillika med dem försvann äfven Washingtons bronzstaty af Houdon, och Lafayettes byst af David d'Angers. Lyckligtvis finnes modellen till Washingtons staty ännu i Hr Mills ägo, och man kan således återställa den. Elfva eller tolf hundra bronzmedaljer, som tillkommit genom utbyte och ibland hvilka några voro flere sekel gamla, blefvo också förstörda. Kongressens bibliotek innehöll vid branden omkring 55,000 volymer; man har räddat omkring 20,000 och förlusten vore således 35,000. Men hvad som gör denna skada vida kännbarare är att deribland fanns Thomas Jeffersons ryktbara bibliotek, som inköptes af kongressen och utgjorde första grunden till kongressens bibliotek; ty de böcker som tillhört denna namnkunniga man innehålla nästan alla anteckningar af hans hand, och alla de som vörda hans storhet och älska hans ära skola djupt sentera förlusten af dessa intressenta drag af hans litterära produktioner. Capitolii brand orsakades af en felaktig konstruktion, som är nog vanlig i våra byggnader. Ett värmerör antände bjelkar, med hvilka det stod i omedelbar beröring, och elden meddelade sig successivt ifrån ena stället till det andra, innan man kunde varsebliva den. Just under det denna rysliga olycka timade i Washington förstörde en annan eldsvåda i New-York 15 à 20 hus och orsakade en skada af nära 300,000 dollars.»

En annan eldsvåda åstadkom nyligen i Upsala mycken förödelse bland halffärdiga litterära arbeten. Om denna skrifves i Svenska blad följande: «Omkring kl. 1 på dagen utbröt eld i en vind belägen öfver boktryckeriet. Vinden begagnades till förvarande af papper och förlagsartiklar, och elden hade sålunda synnerligen gynnsamt tillfälle att gripa omkring sig, helst omkring 8,000 papperssark voro i det låga taket upphängda till torkning. Den hade också redan fått öfverhand innan den observerades och eldsignaler hunnit gifvas. Genom skyndsamt tillkommen hjelp och med biträde af sprutorna samt genom utmärkt rådighet och nit hos flere enskilda personer hejdades elden, så att det i andra våningen belägna boktryckeriet blef fullkomligen oskadadt, och äfven fredadt för den vid eldsvådor vanliga bergningsifver, genom hvilken förlusten ofta blott ökas. Skadan var emellertid ganska kännbar för boktryckeriets ägare. Genom elden eller vattnet förstördes icke blott största delen af magasineradt otryckt papper, utan äfven alla ohäftade tryckta arbeten, hvaribland flere af hvilka en god afsättning var att påräkna. Af det värderikaste som gått förloradt må nämnas tre upplagan af D:r *Anjous* «Lärobok i kyrkohistorien,» samma författares «Svenska kyrkans reformationshistoria,» början till en ny upplaga af af *Lindbergs* «Hebraiska grammatik,» *Thyselii* «Bidrag till Svenska kyrkans historia,» åtskilliga läroböcker, de första 8 arken af K. Bibelkommissionens öfversättning af Nya Testamentet (2,500 ex.), flere ark af professor *Tornbergs* «Ibn-el-Athirs krönika» på Arabiska, ett Syrisk arbete af prof. *Tullberg*, lektor *Ekendahls* sedan flere år under tryckning varande Grekiska lexikon m. m. Af det otryckta papper som räddades, tillhörde största delen (180 ris) K. Bibelkommissionen.»

Läsebibliotek i Finland, *innehållande Svenska original-romaner*, hvaraf nu 4 årgångar blifvit utgifna i Borgå, hotar att med denna fjerde årgång upphöra. Deremot annonseras ett med den Svenska utgifvarens begifvande tillämnadt aftryck i Borgå af den förtjenstfulla *Tidskriften för landtmanna- och kommunal-ekonomin*, som utgifves af föreståndaren för Ultuna landtbruksinstitut prof. *Arrhenius*. Såsnart vederbörligt tillstånd dertill erhållits skall, enligt Borgå Tidning, första häftet utgifvas i februari. Utgången får visa om denna tidskrift, ehuru den visserligen har mycket värde för egna landsmän och Sveriges förhållanden, kan påräkna så mycken afsättning att en särskild upplaga bär sig i Finland eller om icke det vore nog att dess hugade läsare skulle helt enkelt reqvirera den per posto ifrån Sverige. Priset torde visserligen kunna nedsättas genom nu anförda åtgärd. Men vårt lands förhållanden torde också erfordra egna landtbruksskrifter. Romanbiblioteket har deremot såsom vi förmoda haft tillräckligt antal läsare för att bära sig, och dess enskilda artiklar kunna genom bokhandeln allt framgent vinna afnämare; orsaken till dess upphörande måste vara någon annan. Dess innehåll under år 1851 var följande: *1. Sjökadetten af Pehr Sparre*, häft. 1, 2. fortsättning och slut ifrån föregående årgång. *2. Förmyndaren*, *roman af Emelie Carlen*, häft. 3—18, en äkta målfyllig roman i 2 delar, första delen upptagande 549 pag., andra delen 430 pag. *3. En gnista*, *teckning af Jeremias Munter*, häft. 18—27, upptagande 580 pag. *4. Sonen af söder och nord*, *romantisk skildring ur sednaste Pariser-revolution af August Blanche*, häft. 27—43, första delen 504 pag., andra delen 583 pag. *5. Familjen Skytte*, *historiskt-romantiska taflor från början af Gustaf II Adolfs regering af Wilhelmina* (Stålberg), häft. 43—47, härtills 262 pag. men ännu på långt när icke komplett. Företaget att i en särskild upplaga utgifva Svenska Romaner i Finland bör gillas, sålänge den inhemska produktionen åt detta håll icke vunnit någon större utsträckning, eller måste just anses för ett medel att framkalla inhemskt författareskap inom skönlitteraturen. De som förtreta sig öfver att en talrik publik hellre läser roma-

ner än grammatikor eller annan torr litteratur, må upplysa huruvida denna läsning är sämre än allsingen. För vår del tro vi att romanerna likaväl som annan skönlitteratur och konst, såväl lemnat åt fantasin — en mäktig drifkraft för all själsbildning och all andlig produktion — mången helsosam näring, som ock nedlaggt månget fruktbärande frö för sedlighetens och upplysningens utveckling. För mycken läsning torde vi i vårt land ännu på långt när icke behöfva frukta; åtminstone öfverensstämmer denna fruktan illa med den temligen allmänna klagan öfver brist på litteratur. Den ena eller andra romanens duglighet eller dålighet, större eller mindre värde, samt den ena eller andra läsarens förmåga att använda läsningen sig till godo eller sjuklighet och slapphet i själen, som låter honom taga skada och försämras af en till fantasin talande läsning — allt detta är ett särskildt kapitel för sig, som icke hör till frågan om skönlitteratur i allmänhet.

Femårs-tabellen öfver Finlands folkmängd för 1850 upptager följande siffertal, som kunna gifva statistikern anledning till intressanta beräkningar:

	mankön	qvinkön	summa
Ungdom under 15 år	281,850	283,305	565,155
Personer från 15 till 40 år	320,949	330,158	651,107
» » 40 till 60 år	144,791	160,487	305,278
» öfver 60 år	48,627	66,748	115,375
Gifta	279,622	279,973	559,595
Ogifta öfver 15 år	234,745	277,420	512,165
Folkmängd inalles.	796,217	840,697	1,636,915

Deraf finner man bland annat att ungefär en tredjedel af folkstocken är ungdom under 15 år, en tredjedel gift folk, och en tredjedel ogifta öfver 15 år, enklingar och enkor inberäknade; att antalet af vapenföra män emellan 15 och 60 års ålder belöper sig till 465,740 eller ungefär fjerdedelen af hela folknummern; att ett öfverskott af qvinnor finnes, uppgående till 44,481 och att denna öfvervigt för qvinnorna begynner först vid 15 år och stegras allt mera vid högre ålder; att likväl detta öfverskott var större år 1845, nemligen 45,108; att personer öfver 60 år gamla utgöra blott en 14:del af hela folkmängden; att personer i styrkans ålder emellan 15 och 60 år, uppgående till 956,385, utgöra något mer än hälften eller ungefär 58 procent, o. s. v. Beräknar man deremot folkmängdens tillvext för vissa tidrymder, så visar sig följande resultat:

Tillvext i folkmängden åren

	mankön	qvinkön	summa	årligen
1820—25	40,243	41,362	81,605	16,321
1825—30	43,296	44,428	87,724	17,544
1830—35	11,061	10,589	21,650	4,330
1835—40	25,625	26,274	51,899	10,379
1840—45	51,001	51.097	102,098	20,419
1845—50	44,909	44,282	89,191	17,838
Summa	216,135	218,032	434,167	14,472

Emedan således årliga tillvexten i medeltal för 30 år var 14,472, och hela folkmängden i midten af denna period eller år 1835 var 1,398,727, så finner man att Finlands invånare-tal per medium förökar sig med 1,04 procent årligen, hvilket jemförelsevis är en nog svag tillvext. Orsaken till detta oförmånliga resultat är den ovanligt starka dödligheten åren 1830—1835; hvaraf den härrörde låter svårligen förklara sig, ty koleran ensam är dertill icke tillräcklig, knappast ens missvextåren på den tiden. Beräknar man deremot årliga tillvexten i medeltal för de senaste 10 åren så utfaller resultatet förmånligare, nemligen 19,128 per år, eller 1,23 procent. Det senaste qvinqvenniets folkräknings-resultat var dock jemförelsevis temligen oförmånligt, om man besinnar att folkmängden sedan 1830, då tillvexten var ungefär lika, stigit betydligt. Det någonstädes förekommande antagandet att Finlands befolkning skulle fördubblas på 50 år, visar sig således vara mycket förhastadt. Huruvida proportionen emellan antalet af ungdom under 15 år, gifta personer och ogifta öfver 15 år (enkor och enklingar inberäknade) bibehållit sig under årens lopp utvisar följande:

	ungdom	gifta	ogifta
1825	443,460	444,290	371,401
1830	495,620	482,868	393,589
1840	495,535	491,650	458,441
1845	526,289	524,164	497,271
1850	565,155	559,595	512,165

Det synes häraf som skulle de ogiftas antal hafva ökats mot slutet af sistförflutna fjerdedels sekel, ehuru icke betydligt i proportion; ungdomens tal har ock vunnit litet försprång under det sista qvinqvennium, ehuru icke så stort som 1830.

S. E.

Helsingfors,

Finska Litteratur-Sällskapets Tryckeri, 1852.

Imprimatur: C. A. Sammark.